

Д-р К. Костів

СЛОВНИК-ДОВІДНИК

Біблійних Осіб,

Племен

і

Народів

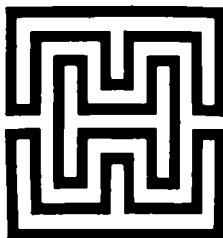

SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY IN CANADA
Volume XXVI

WHO'S WHO IN THE BIBLE

by
Dr. C. Kostiw

in Ukrainian

WORLD CHRISTIAN MINISTRIES

Toronto

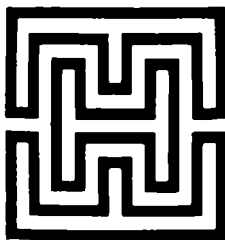
1982

Canada

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА В КАНАДІ
Том XXVI

Д-р К. Костів

СЛОВНИК-ДОВІДНИК БІБЛІЙНИХ ОСІБ, ПЛЕМЕН І НАРОДІВ

ВСЕСВІТНЯ ХРИСТІЯНСЬКА МІСІЯ

Торонто

1982

Канада

**Printed by Harmony Printing Ltd.
70 Coronet Road, Toronto, Ontario, Canada M8Z 2M1**

О Л Е Н І
п р и с в я ч у є
Костянтин

ПЕРЕДМОВА

З ласки Божої видаємо чергову працю д-ра К. Костева з цінним біографічно-історичним матеріалом про біблійні особи, племена й народи.

Цей СЛОВНИК-ДОВІДНИК охоплює понад 1700 імен-гасел, різного об'єму, розміщених за азбучним принципом, із зазначенням у дужках значення кожного імени й біблійних відсилачів. Біблійні відсилачі, текстові уривки й вірші цитуються за порядком і змістом Української Біблії, перекладу проф. д-ра Івана Огієнка, виданої в Лондоні 1962 р.

Ця книжка містить у собі скарбницю духовної інформації й допоможе Читачам повніше збагнути служіння біблійних осіб у Господньому винограднику та оцінити їхню участь у великому Божому плані спасіння людства. Вірю також, що цей СЛОВНИК-ДОВІДНИК допоможе багатьом глибше зрозуміти Боже ставлення до людей і тим самим Біблія стане для них більш цікавою своїм змістом. Ми присвячуємо цю книжку всім тим, хто любить Господа та прагне більше знати про своїх предків, яких Бог вживав, щоб Боже Слово досягнуло й нас.

Поява цього СЛОВНИКА-ДОВІДНИКА стала можливою завдяки невсипущій праці д-ра К. Костева й пожертвам людей доброї волі на видавничий фонд Всесвітньої Християнської Місії в Торонті, Канада. Щиро дякуємо всім особам, які своїми молитвами, працею, засобами й добрим словом допомогли видати цю книжку. Особлива подяка належиться д-рові Б. Стебельському за поради, радіопроповідникові Ф. Луцикові за допомогу при читанні коректи та братові М. Ревкові за перевірку цитат.

Не дивлячись на всі труднощі й важкі ускладнення піонерської праці, коли автор уперше прокладає шлях у новій, ще належно недослідженій галузі знання, — ми певні, що цей СЛОВНИК-ДОВІДНИК буде корисним для всіх любителів Божого Слова й української лексикографії.

Пастор Г. Б. Деркач

Директор

Всесвітньої Християнської Місії

✦ ✦

А

Аарон (етимологія цього імені невідома; деякі біблісти припускають, що гебрейський корінь цього слова означає ясність або просвітитель): Син Амрама і Йохведи (2 Мойс. 6:20); очевидно народився перед тим, як фараон видав був едикта про дітовбивство жидівських немовлят чоловічої статі; походив із Левієвого племені (2 Мойс. 6:16 і наст.); рідний брат молодшого від нього на 3 роки Мойсея (2 Мойс. 7:7) та старшої від нього рідної сестри Маріями (2 Мойс. 2:4); взяв за дружину Елішеву, дочку Амінадава (2 Мойс. 6:23); мали четверо синів: Надава, Авігу, Елеазара та Ітамара (4 Мойс. 26:60); Бог покарав смертю Надава й Авігу, бо вони легко-важно ставилися до Божих наказів і під час жертвоприношення самовільно принесли перед Господнє лице огонь не з кадильного вівтаря, а з чужого забороненого (3 Мойс. 10:1-5; 4 Мойс. 3:4 і 1 Хронік 24:2). Під час покликання Мойсея Бог настановив Аарона на 83-му році життя бути речником Мойсея (устами, пророком — 2 Мойс. 4:14-16; 7:1); Аарон був сльоквентний (красномовний), Бог обдарував його ораторським талантом; був прибічником Мойсея в часі виходу Ізраїля з Єгипту (2 Мойс. 7:6); з Хуром підтримував Мойсееві омліваючі руки в молитві під час битви Ісуса Навина з амалекитянами (2 Мойс. 17:10, 12); супроводив Мойсея на Синайську гору, щоб одержати Божий Закон (2 Мойс. 19:24); міг із Мойсеєм, своїми синами та 70 старшими бачити Божу славу (2 Мойс. 24:1). Спроневірівся Богові, солідаризуючись із народом у виготовленні золотого тельця (2 Мойс. 32:1-6; Дії Ап. 7:40), докоряючи разом із своєю сестрою Маріамою Мойсееві, що він взяв собі за жінку чужинку, кушитянку, цебто етіопську мурилку (4 Мойс. 12) та виявляючи невіру з Мойсеєм при добуванні води із скелі (4 Мойс. 20:12). Особливе значення Аарона полягає в тому, що Бог доручив йому і його нащадкам священство й цим самим служіння в святині, що продовжувалося в Ізраїлі 1600 років (2 Мойс. 28:1, 29, 41-43; 29:9; 40:12-15; 3 Мойс., розділи 8 і 9; 4 Мойс. 3:10, розділ 16 і 17:1). Також Ааронові і його синам доручено було благо-

словляти нарід (4 Мойс. 6:22-27). Бог підтвердив покликання та священницькі права Аарона, прийнявши його жертву (3 Мойс. 9:23-24), через чудо Ааронової палиці, яка зацвіла й випустила дозрілі міндали поміж палицями або жезлами всіх інших ізраїльських племен; жезл або берло — це відзнака влади, що його носив кожен князь (4 Мойс. 17:16-28) та врешті через покарання левитів: Корея, Датана й Авірона з 250 прибічниками, що зчинили бунт проти Мойсея й Аарона (4 Мойс. 16). Аарон, як первосвященик, являє собою символ Ісуса Христа (Жидів 5:4). Помер на горі Гор на границі едомського краю у віці 123 років (4 Мойс. 20:22-29; 33:38-39). Про вищість Христового священства над Аароновим іде мова в Посланні до Жидів 7.

Авагта (батько долі, причина щастя): Один із 7 евнухів-управителів перського царя Ахашвероша (Естери 1:10).

Аваддон (знищення, безодня, прірва, провалля): Так називається ангол безодні, який випровадив із безодні сарану, що мучила людей, які не мали на чолі Божої печатки (Об'явлення 9:11). В поетичній мові це слово означає місце знищення, загибелі, загину, царство смерти (Пс. 87:12; Прип. 15:11; 27:20; Йова 26:6; 28:22; 31:12). Звідси й рабини під цим словом розуміють частину пекла (аду, шеола). Гебрейське ім'я Аваддон перекладане на грецьку мову словом Аполлон, що означає губитель, погубник.

Авакум (обіймати, тримати когось в обіймах, за гебрейським значенням цього слова; пахуча рослина "васильки", за асирійським значенням цього слова): Один із 12 малих пророків. Жив і пророкував у Юдеї за днів царя Йосії, десь коло 627-586 рр. до Хр. Провідною думкою його пророцтва були слова: "А праведний житиме своєю вірою" (Авакума 2:4). Інакше кажучи, вірою в Господа та в Його Святе Слово віруюча людина забезпечить собі вічне життя. (Книга Пророка Авакума).

Август (шанований, поважаний): Перший римський імператор, названий у Новому Заповіті Цезарем Августом (Єв. від Луки 2:1). Народився 63 року до Хр., син Кая Октавіяна й Атії, дочки Юлія, яка була рідною сестрою Юлія Цезаря. Його виховником головно був Юлій Цезар, який і зробив свого питомця (вихованця) своїм спадкоємцем. Після вбивства Юлія Цезаря молодий Октавій (згодом Кай Юлій Цезар Октавій) брав участь у володінні імперією разом із Антонієм та

Лепідом у т. зв. тріумвіраті, цебто у володінні імперією трьох осіб. Коли останній помер, то Цезар Август поділився владою імперії з Антонієм. Переможна битва під Акціумом 31-го року до Хр. остаточно вирішила питання верховної влади в імперії на користь Цезаря Августа, цебто він став тепер єдиним імператором. Проте Кай Юлій Цезар Октавій, щоб нарід і далі думав, що існує ще республіка, свідомо уникав будь-якого зовнішнього вияву свого абсолютного самодержавства. Формально він зрікся необмеженого володіння, а признав сенатові верховну владу, застерігши собі право номінації всіх вищих військових і цивільних урядовців в імперії. Після переможної битви 31-го року до Христа сенат привітав його, як римського імператора, й 27-го року надав йому титул Августа. Отже він володів Римською імперією від 27-го р. до Хр. до 14-го року по Хр. Помер він 14 р. по Хр. в Нолі, в області Кампанії, Італія, проживши 76 років. Тісно співпрацював із Тиверієм і записався в історії як великий володар, що помірковано й розсудливо вживав своєї абсолютної влади.

Першою ланкою-кільцем, що зв'язали Цезаря Августа з історією Нового Заповіту, був Ірод Великий. За його царювання народився Ісус Христос. По смерті Ірода Великого імператор Август поділив його царство, Палестину, поміж трьох його синів (Луки 3:1).

Авді (мій слуга):

- 1) Предок співака Етана (1 Хроніки 6:29).
- 2) Батько Кіша за днів царя Єзекії (2 Хроніки 29:12).
- 3) Син Елама, взяв собі чужинку за жінку (Езри 10:26).

Авдон (раб, кріпак, прислужник, служитель, шанувальник):

1) Син Гіллела, пір'атонянин, із Єфремового племені, був суддею над Ізраїлем 8 років, відомий багаточисленною родиною, — мав 40 синів і 30 онуків (Суддів 12:13-15).

2) Син Шашака з голів племен Веніяминового роду (1 Хронік 8:23, 28).

3) Первенець Єїла й Маахи (1 Хронік 8:30; 9:35-36).

4) Син Міхіна, урядовець у царя Йосії (2 Хронік 34:20; 2 Царів 22:12-14. Авдон і Ахбор — це та сама особа).

Авед-Него (слуга Нега. Него або Небо чи Нево — це ім'я халдейського бога науки та знання, те саме, що в єгиптян Тот, в греків Гермес і в римлян Меркурій): Халдейське ім'я, надане Азарії, який був одним із 3 друзів Даниїла на

дворі Навуходносора. За грецьким текстом — Авденаго (Даніїла 1:7; 3:13-14; Нево — Ісаї 46:1; Єремії 48:1).

Авель (ім'я багатозначне; головніші з них такі: пастух, син, віддих, подух, пара, туман, туманний, сумовитий, сумний, хвилиевий або тимчасовий. Сучасна наука відкидає погляд, що ім'я Авель походить від слова “марнота”, “нікчемність” або “порожність”): Другий син Адама й Єви, брат Каїна (1 Мойс. 4), Бог прийняв його жертву. Каїн вбив його через заздрість. Авелева кров голосить із землі про покарання злочину, але Христова кров на Голгофі промовляє краще, ніж Авеля, про прощення й помилування (1 Мойс. 4:10; Жидів 12:24). У Новому Заповіті Авель править за приклада віри, праведності й він названий першим героєм віри й першим мучеником (Жидів 11:4; Матвія 23:35; 1 Івана 3:12).

Він був богобійний, праведний та на противагу Каїнові являє собою зразок богомольця-поклонника, який був до впадоби Господеві.

Форму “Авель” чи “Авел” часто зустрічаємо в географічних назвах Палестини-Ізраїля, як складову частину топографічного назовництва, наприклад: Авел (2 Самуїл. 20:14-19), Авел-Мехола (Суддів 7:22; 1 Цар. 4:12; 19:16), Авел-Міцраїм понад Йорданом поміж Єрихоном і Мертвим морем (1 Мойс. 50:11), Авел-Шіттим у Моавських степах на північному сході від Мертвого моря (4 Мойс. 33:49) тощо.

Авесалом (батько спокою): Син Давида й Маахи, дочки Талмая, гешурського царя (2 Самуїлова 3:3). Третій син Давида, його улюбленець, пишався своїм зовнішнім вродливим виглядом, його волосся важило 200 шеклів (2 Самуїлова 14:26). Коли Амнон знеславив свою сестру Тамару, то Авесалом виступив в обороні її чести, наказав убити Амнона, а сам утік до Гешуру, де царював його дядько Талмай. Пробув там 3 роки й на прохання Йоава Давид дозволив Авесаломові вернутися до Єрусалиму (2 Самуїлова 14).

Але Авесалом надуживав доброту свого батька Давида. Він підступом здобував собі прихильність народу та плянував збройним повстанням захопити царський трон. Після завзятих мінливих боїв вкінці Давидові війська виграли вирішальний бій. Авесалом стрімголов утікав на мулі, що підбіг під гушавину великого дуба, а Авесаломове волосся заплуталося в галуззя дуба, мул перебіг і він повис на дубі. Опісля Йоав узів три стріли та вбив їх у серце Авесалома, що ще живий висів

на середині дерева. Коли сумна вістка про смерть Авесалома досягла Давида, то він гірко плакав і голосив сильним голо-
сом великої жалоби: “Сину мій Авесаломе, сину мій! Сину мій
Авесаломе! О, якби я був помер замість тебе, Авесаломе! Си-
ну мій, сину мій!” (2 Самуїлова 18:1 і наст.; 19:1).

Аві, Авія (батько): Дочка Захарія, жінка юдейського ца-
ря Ахаза, мати царя Єзекії (2 Царів 18:1-2; 2 Хроніки 29:1).

Авігу, Авіюд (Бог є мій, Він мій Отець):

1) Другий син Аарона (2 Мойсеева 6:23), висвячений
на священника разом із 3 своїми братами (2 Мойс. 28:1), він
і його брат Надав були покарані смертю й загинули від Бо-
жого вогню, бо вони самовільно запалили фіміям заборон-
еним чужим огнем, цебто звичайним огнем, а не тим, який
постійно горів на жертівнику (3 Мойсеева 10:1, 2; 16:12, 13;
4 Мойсеева 17:11).

2) Син Зоровавеля, один із предків Ісуса (Матвія 1:13).

Авігуд (батько слави, популярний, славний): Син Бели,
внук Веніямина (1 Хроніки 8:3).

Авігаїл (батько радості, творець чи засновник щастя,
автор блаженства, можливо від цього кореня походить жіно-
чий прикметник “весела”, “щаслива”, “Авігея”, “Авігаль”):

1) Вродлива й розумна кармелітянка, цебто мешканка
Кармелу, жінка Навала, своїм розумом і тактом врятувала
Давида від пімсти й кровопролиття, після смерті Навала ста-
ла дружиною Давида (1 Самуїлова 25; 2 Самуїл. 3:3; 1 Хро-
нік 3:1).

2) Сестра Давида, мати Амаса (1 Хронік 2:16-17; 2 Сам.
17:25).

Авіда (батько знання, мудрець, філософ): Син Мідіяна,
нащадок Авраама від Кетури (1 Мойсе. 25:4; 1 Хроніки 1:33).

Авіезер (батько допомоги, помічник):

1) Найстарший син Гілеада, нащадок Манасії, предок
Гедєона (Ісуса Навина 17:1, 2; 1 Хроніки 7:18).

2) Анатотянин (з Анатоту), веніяминівець, Давидів ли-
цар (2 Самуїлова 23:27; 1 Хроніки 11:28; 27:12).

Авійя, також Авійям, Авія й Абія (Бог — це Отець, мій
батько Ягве):

1) Другий син Самуїла (1 Сам. 8:2); батько настановив
його та його брата Йоїла суддями над Ізраїлем.

2) Син Рехав’ама й Амаахи; другий із черги цар Юдеї,
царював 3 роки від 910 до 907 рр. до Хр.; здобув велику пе-

ремогу над ізраїльським царем Єровоамом (1 Царів 15:1-8; 2 Хронік 13).

3) Син Єровоама (1 Царів 14:1).

4) Священик із Ааронового роду, від імени якого названо 8-му чергу з усіх 24 змін священиків єрусалимського храму (1 Хронік 24:10; Луки 1:5).

5) Священик за днів Неемії (Неемії 10:8).

6) Нащадок-потомок Веніямина (1 Хронік 7:8).

7) Жінка Хецронова (1 Хронік 2:24).

Авіїям, Авіїя (мій Отець — це Єгова): Син і престолонаслідник царя Рехав'ама від Маахи; царював 3 роки в Єрусалимі; воював із Єровоамом (1 Царів 14:31; 15:1; 2 Хроніки 12:16).

Авімаїл (батько Маїла): Нащадок Йоктана (1 Мойсеева 10:28; 1 Хроніки 1:22).

Авімелех (батько царя):

1) Филистимський цар Герару за днів Авраама, захопив до свого гарему Сарру, Авраамову жінку, хоч Бог врятував його від перелюбства з нею (1 Мойсеева 20:1-18; 21:22-34).

2) Інший филистимський цар Герару за днів Ісаака; намагався взяти до свого гарему Реваку, хоч Бог не допустив до цього (1 Мойсеева 26:1-22).

3) Син Гедеона від його наложниці в Сихемі (Суддів 8:31). По смерті свого батька Гедеона Авімелех вбив 70 своїх братів, а позостався тільки його наймолодший брат Йотам, який сховався (Суд. 9:1-5). Авімелех царював над сихемськими людьми 3 роки, відтак вони зробили повстання проти нього. Під час облоги вежі в Товечі, одна жінка кинула на його голову горішнього каменя від жорен із муру вежі, розторошила йому черепа і його зброєноша добив його, проколовши мечем (Суддів 9:48-54; 2 Самуїлова 11:21).

4) Син Евіятара, священик (2 Самуїлова 8:17; 1 Хроніки 18:16).

Авінадав (княжий, царський, величний, розкішний, чудовий; за іншим поясненням — Бог-Отець охочий і щедрий):

1) Левит із Кір'ят-Єсаріму, у домі якого на узгір'ї Гів'ї перебував кивот-ковчег заповіту 20 років (1 Самуїлова 7:1, 2; 1 Хроніки 13:7).

2) Другий син Єссея, він пішов за Саулом і воював у його армії проти филистимлян (1 Самуїлова 16:8; 17:13).

3) Син Саула, що був забитий із своїми братами в тяжкому, фатальному бої з филистимлянами на горі Гілбоа (1 Самуїлова 31:2).

4) Бен-Авінадав був батьком одного з 12 Соломонових провідників (1 Царів 4:11).

Авіноам (ласкавий, милостивий, вибачливий): Батько Барака (Суддів 4:6, 12; 5:1, 12).

Авірон, Авірам (батько височини або верховини, високий, великий, могутній):

1) Син Еліява, рувимівець, організував із левитом Кореем та іншими змову проти Мойсея та Аарона (4 Мойсеева 16:1, 2).

2) Найстарший син Хіїла з Бет-Елу. Авірам помер, коли його батько Хіїл заклав фундаменти під відбудову Єрихону й таким чином здійснилася перша частина прокляття, провіщена Ісусом Навином: “Проклятий перед Господнім лицем кожен, хто встане й відбудує це місто Єрихон, — на первороднім своїм він заложить його, а на наймолодшім своїм поставить брами його” (Ісуса Навина 6:26; 1 Царів 16:34).

Авраам (батько великого народу; батько багатьох народів; отець сили-силенної, безлічі народів): Аврам, якого Господь перейменував на Авраама, коли він мав 99 років, — це син Тераха, народився 1996 року до Хр. в Урі Халдейському, в Месопотамії; його два старші віком брати називалися Нахор і Гаран, але Гаран довго не жив, він помер ще за життя свого батька Тераха в Урі Халдейському (1 Мойсеева 11:27, 28). Терах, Авраамів батько, був поганином і, як усі халдеї, поклонявся ідолам (Ісуса Навина 24:2). Ще в Урі Халдейському Авраам взяв собі за жінку Сару, свою сестру по батькові від іншої матері (1 Мойсеева 20:12). Біблія не подає імені матері ані Авраама, ані Сари. Однак це факт, що Терах мав дві або більше жінок.

1936 року до Хр., у віці 60 літ, Авраам із батьком Терахом, жінкою Сарою й небожем Лотом залишив Ур Халдейський і переселився до Харану в південній Месопотамії. Можливо, що там були кращі пасовиська для їхніх стад (1 Мойсеева 11:31). У Харані помер Терах у віці 215 років (1 Мойсеева 11:32; Дії Апостолів 7:2-5).

Авраамові було 75 років, коли Господь явився йому в Харані, Месопотамія, та звелів йому залишити свій рід, земну

батьківщину та йти в невідому йому землю (1 Мойсеєва 12:1-4), щоб таким чином зберегти на земній кулі віру в правдивого, живого Бога. Авраам із вірою й покорою слухняно прийняв Боже покликання й негайно 1921-го року до Хр. у віці 75 літ відправився з Сарою й Лотом із Харану до Ханаану, хоч сам не відав, куди йде, а тільки повністю підпорядкувався Божому vedenню й керівництву.

Прибувши до Ханаану, Авраам зупинився в Сихемі, в Мамрійській діброві, цебто біля дуба Мамре. Господь явився Авраамові в Сихемі та приобіцяв дати його насінню-потомству в спадщину край Ханаан. І Авраам збудував там (в Сихемі) жертівника Господеві (1 Мойсеєва 12:4-7). Звідси Авраам пройшов вздовж і впоперек Ханаан, нап'яв свого намета поміж Бет-Елом на заході й Аєм (Гаєм) на сході та збудував там другого жертівника Господеві на ханаанській землі (1 Мойс. 12:8-9; 13:3), верстаючи свій шлях, як кочовик, усе далі на південь Ханаану, включно з Єгиптом і Гераром. Як відомо, Авраам ніколи не посідав своєї власної землі й постійного місцезамешкання, а все своє життя був скитальником-мандрівником, живши в наметі (Дії Апостолів 7:5; Жидів 11:8-10, 13-18), за винятком тільки родинної гробниці в Хевроні, в Махпельській печері на кінці поля Ефрона перед Мамре, яку купив Авраам в Ефрона, сина Цахора, за 400 шеклів срібла. (1 Мойсеєва 23:1-20).

Головніші епізоди й події в житті й діяльності Авраама наступні: пригода з Сарою в Єгипті під час голоду в Ханаані (1 Мойсеєва 12:10-20); розлука Авраама з Лотом (1 Мойсеєва 13:1-13); Лот у неволі та його визволення; Авраам переміг царя Кедор-Лаомера з його союзниками, вчинивши рейд із своїми 318 озброєними слугами (1 Мойсеєва 14:1-24); небесні гості в Авраама та його заступництво за Содом і Гоморру (1 Мойсеєва 18:1-33); пригода Сари з герарським царем Авімелехом (1 Мойсеєва 17:1-27); умова між Авраамом і Авімелехом (1 Мойсеєва 20:1-18; 21:22-34) та готовість Авраама принести в жертву Господеві свого однородженого сина Ісаака (1 Мойсеєва 22:1-19). Під час різноманітних іспитів і скорбот Авраам виявив непохитну віру в живого Бога, абсолютний послух у всьому Всевишньому та високі етично-моральні чесноти людинолюбства, покори, справедливості, терпеливості, миролюбства, безкорисності, гостинності, великодушності, побожності й любови.

У 1897 р. до Хр., коли Авраамові було 99 років, Бог уклав із ним заповіта-умову, перемінив із цієї нагоди первісні імена "Аврам" і "Сара" на "Авраам" і "Сарра" та встановив обрізання для Авраама та його нащадків, як зовнішній видимий знак цього заповіту. Божа обітниця, дана Авраамові, мала подвійний характер: матеріально-дочасний і духовно-вічний. Матеріально-дочасне благословення зображає Агара з Ізмаїлом, а духовно-вічне благословення — Сарра з Ісааком. Бог обіцяв Авраамові, з одного боку, помножити його нащадків, наче зорі небесні, і безліччю, наче пісок край моря, і дати їм у спадщину Ханаан; а, з другого боку, Бог приобіцяв благословити всі народи в насінні-потомстві Авраама через Ісуса Христа й поширення Божого Слова поміж усіма народами земної кулі (1 Мойсеева 17:1-27). "Обітниці були дані Авраамові й насінню його, яке є Христос" (Галатів 3:16); "а коли ви Христові, то ви Авраамове насіння за обітницею й спадкоємці" (Гал. 3:29). Інакше кажучи, тілесні нащадки Авраама родилася тільки за тілом від Агари й посіли землю від ріки Нілу до ріки Ефрата (семітські народи, євреї й мохаммедани); духовні нащадки Авраама - це всі ті віруючі, які родилися за духом і обітницею (Галатів 4:21-31; Римлян 4:11, 12, 16, 17).

До народження Ісаака спочатку за спадкоємця Авраама вважали Лота, опісля управителя Авраамового господарства Елі-Езера (1 Мойсеева 15:2), а відтак народився за тілом від рабині Агари Ізмаїл.

У 1896 р. до Хр., коли Авраамові було 100 літ, народився Ісаак від Сарри за Божою обітницею. Коли Ісаакові було 25 літ, цебто 1871 р. до Хр., Авраам був готовий принести його в жертву Господеві. По цьому минуло 12 років, цебто в 1859 році у віці 127 років померла Сарра в Хевроні, Ханаані, в Кіріят-Арбі. Авраам поховав її в Махпельській печері, на полі Ефрона, навпроти Мамре. По смерті Сарри Авраам взяв собі за жінку Кетуру й мав від неї 6 синів: Зімрана, Йокшана, Медана (Мадана), Мідіяна, Ішбака (Ішбока) та Шуаха (1 Мойсеева 25:1-2; 1 Хроніки 1:32-33). Через 3 роки по смерті Сарри, Ісаак взяв собі за жінку Ревеку, дочку Бетуїла, сина Нахора й Мілки, рідного брата Авраама (1 Мойсеева 24).

Авраам помер 1821 р. до Хр. у віці 175 літ. Ізмаїл та Ісаак поховали його в Хевроні, Ханаані, в родинній гробниці, в печері Махпели, на полі Ефрона, напроти Мамре (1 Мойсеева 25:5-10).

Авраам вірив у живого Бога (Римлян 4), Який визволив його від поганства та ідолів (Ісуса Навина 24:2); прагнув із радістю бачити день Ісуса Христа (Івана 8:56). Авраам вірою виявив абсолютний послух Богові в усьому, вірою він кочував по Ханаані, проживавши в наметах з Ісааком й Яковом, бо він очікував міста, що має підвалини, що Бог його будівничий і творець (Жидів 11:8-10); він став спадкоємцем праведності, що з віри вона (Жид. 11:8-10). Вірою Авраам був готовий принести в жертву Господеві свого однородженого сина Ісаака, бо він вірив, що Бог має силу воскресити його з мертвих (Жидів 11:17-19). Його віра була живою й чинна любов'ю та послухом супроти Бога, тому Господь залічив йому його віру в праведність (1 Мойсеева 15:6; Римлян 4:3) і назвав його Своїм другом (2 Хроніки 20:7; Ісаї 41:8; Якова 2:21-23).

Авраам — це родоначальник сили-силенної народів, що родилися від нього за тілом і за духом. Жиди, мохаммедани та християни шанують його, як батька віри й Божого друга.

Аврам (високий, сильний, величний батько; батько височини, верховини): Первісне ім'я Авраама. Див. "Авраам".

Агав (сарана): Новозаповітний пророк, який провістив великий голод у цілому світі (Дії Ап. 11:27-30), що був за римського імператора Клавдія 44 р. по Хр. З цієї причини з Антіохії була вислана допомога віруючим у Єрусалимі. Агав також у Кесарії картинно прорік Павлові, що його в Єрусалимі очікують страждання й уярмлення (Дії Ап. 21:10-11).

Аггей — див. "Огій".

Аголіяв, див. Оголіяв.

Агріппа (мисливець або полювач на коні): Царі Агріппи належать до династії Іродів.

Агріппа I, Агріппа I — дивіться "Ірод Агріппа I".

Агріппа II, Агріппа II — дивіться "Ірод Агріппа II".

Агур (збирач, колектор): Массеянин, Якеєвів син, невідомий гебрейський мудрець, який зібрав, зберіг і описав у Книзі Приповістей, розділ 30, прислів'я, приказки, приповістки та інші образні вислови народньої мудрости й мудреців.

Агар (полум'я):

1) Цар Амалика (4 Мойс. 24:7).

2) Цар Амалика, якого посік на куски пророк Самуїл (1 Самуїлова 15:33), хоч попередньо цар Саул самовільно пощадив його, не послуховавши Божого наказу (1 Самуїлова 15:9).

Агара, Гагара, Хагара (чужинка, скитальниця, блукачка): Єгиптянка, невілниця-служниця Сарри, Авраамової жінки, Ізмаїлова мати. Ставши вагітною від Авраама за порозумінням і згодою Сарри, щоб таким чином встановити провіщане потомство, Агара почала з погордою ставитися до Сарри. Боячись покарання й відчуваючи кривду з боку Сарри, вона втекла від них. Але в пустині явився їй Господній ангол і переконав, щоб вона вернулася до своїх господарів і підпорядкувалася Саррі, приобіцявши їй, що вона породить сина, від якого постане велике потомство. Агара послухалася, вернулася в намет Авраама й Сарри й породила сина Ізмаїла (1 Мойсеява 16).

Згодом і Сарра породила Ісаака. Але поміж сином Агари й Сарри не було згоди. Коли Ізмаїл мав приблизно 14 років, Сарра й Авраам прогнали Агару з її сином. По дорозі до Єгипту, її рідного краю, вона заблудила. Під час поневіряння по пустині Агара зазнала багато горя, вони зокрема терпіли від спраги й виснажились докраю. Врешті Агара залишила сина під кущем, а сама відійшла осторонь, щоб не дивитися на вмираючого сина, і гірко плакала. Тоді знову з'явився Агарі ангол, потішив її й Бог вказав їй на джерело, щоб вона заспокоїла спрагу (1 Мойсеева 21:1-21).

Аге (втікач): Гарарянин, батько Шамми, один із трьох найхоробріших Давидових лицарів (2 Самуїлова 23:11).

Ада (орнамент, краса):

1) Перша з двох жінок Ламеха, яка породила Явала та Ювала (1 Мойс. 4:19-21).

2) Одна з трьох жінок Ісава, дочка хіттеянина Елона, мати Еліфаза. У 1 Мойсеева 26:34 найменована "Босмата". (1 Мойс. 36:2-4, 10, 12, 16).

Адалія (божок огню): П'ятий син Гамана. Жиди вбили Адалію та його братів за пляноване його батьком Гаманом геноцидне винищення жидів у Перській Імперії (Естери 9:8).

Адам (людина, земна людина, людина з землі чи з червоної глини): Ім'я першої людини, що була створена Богом 4004 року до Хр. (за біблійним літочисленням) на Божий образ і на Божу подобу, призначена жити в святому й щасливому стані, в постійному тісному духовному контакті з Богом, розвивати й удосконалювати свої духовні сили та здібності, слухняно виконуючи волю свого Творця й Постачальника вся-

кого доброго давання (1 Мойс. 1:26-27; Дії Ап. 17:26; Ефесян 4:13-15; 4:21-24).

Адам пізнав добро та зло (1 Мойс. 3:22) у той час, коли був переможений в Едені своїм власним самовільним гріхом непослуху. Після гріхопадіння, цебто свідомого порушення Божого наказу, Адам спромігся тільки на скімливе дитяче самовиправдування: “Жінка, що дав Ти її, щоб зі мною була, вона подала мені з того дерева, — і я їв” (1 Мойс. 3:12). На противагу першому земному Адамові Господь Ісус Христос, Другий Безгрішний Небесний Адам, Який добровільно віддав Себе в жертву за гріхи світу, зумів в абсолютному послусі Небесному Отцеві безстрашно та тріюмфально проголосити в Гефсиманському саді: “Тільки хай не Моя, а Твоя буде воля” (Луки 22:42).

Адам найменував усю худобу, небесне птаство, польову звірину та свою дружину (1 Мойс. 2:20; 3:20).

Хоч Адам відрізнявся від усіх створінь, будучи створений за Божим образом і подобою, творчими здібностями, цебто даром управляти творивом Божих рук, панувати над землею й усім, що жило й росло на ній, включно з володінням, доглядом, поранням, обробкою, плянуванням, й винаходами (1 Мойсеева 1:26-28) і надхнінням Божим Духом (1 Мойс. 2:7), — проте він є типом першої природної людини, яка відокремилася від свого Бога-Творця, свого Постачальника правди, ласки й вічного життя, як також являє собою протилежний тип Ісусові Христові (Римлян 5:14, 15), є природним предком людського роду, Божого Сина (Луки 3:38). Натомість Господь Ісус Христос — це Голова нового створіння (1 Корин. 15:21, 22, 45-47; Ефесян 1:22, 23). Через першого земного Адама прийшла смерть на все створіння, а через Ісуса Христа, Другого Небесного Адама, — вічне життя без страху (Ісаї 11:6-9; Римлян 5:17, 18; 8:22-25; 1 Коринтян 15:22). Адам ототожнює з собою фізичний союз людства разом із наслідками його гріхопадіння, а наш духовний союз однієї Божої родини постав через Господа Ісуса Христа, Другого Небесного Адама, Який добровільно відкупив від гріха й загибелі всіх тих, які повірили в Нього, як у свого особистого Спасителя.

Після того, коли Каїн убив свого брата Авеля, Адам на 130-му році свого життя породив третього сина Сифа (Шета) за своєю подобою й за своїм образом. По тому Адам про-

жив 800 літ, породив синів і дочок, а всіх років його життя було 930 літ за біблійним літочисленням (1 Мойс. 5:1-5).

Як Адам був прабатьком грішного роду (Осії 6:7), так Господь Ісус Христос став Прабатьком праведного роду (Римлян 5) за Новим Заповітом (Жидів 8), через що Христос називається Другим Небесним Адамом. “Перша людина Адам став душею живою, а останній Адам — то дух оживляючий; перша людина — з землі, земна; Друга Людина, Господь, — і з неба” (1 Коринтян 15:45, 47).

Адая (прикрашена Єговою):

1) Бабуся царя Йосії, родом із Боцкату в Юдейській низовині (2 Царів 22:1).

2) Левит Гершонового роду та предок Асафа (1 Хронік 6:26-27; англ. 6:41-42).

3) Веніяминівець, Шімеїв син (1 Хронік 8:21).

4) Священик, син Єрохама (1 Хронік 9:12; Неемії 11:12).

5) Предок (батько) Массеї, один із сотників, які підтримували Єгояду (2 Хронік 23:1).

6) Один із нащадків (синів) Банієвих, що одружився з чужинкою після повороту з Вавилонського полону (Езри 10:29).

7) Інший Адая, також із нащадків (синів) Банієвих, що одружився з чужинкою (Езри 10:29).

8) Чоловік із Юдеї, з Перецових синів (Неемії 11:5, 6).

Адбеїл (паросток Бога, нащадок): Син Ізмаїла (1 Мойс. 25:13; 1 Хронік 1:29); правдоподібно предок (родоначальник), від якого веде свій початок арабське плем'я десь коло 1850 р. до Хр.

Адер (стадо, отара, юрба, зграя, табун): Веніяминівець, син Берії, голови мешканців Айялану (1 Хронік 8:15).

Адрііл (отара Божа): Мехолатитянин, син Барзіллая, одружився з Сауловою дочкою Меравою (1 Самуїлова 18:19). Попередньо Саул обіцяв її дати Давидові за дружину. П'ять синів Адріїла були поміж 7 Сауловими нащадками, яких Давид передав у руки гів'онітян, щоб вони повішали їх (2 Самуїлова 21:8).

Азз (сильний): Шемин син, Белин батько, рувимівець, цебто з Рувимового роду (1 Хронік 5:8).

Азазія (Бог зміцняє):

1) Левит-музикант царя Давида; грав на арфі під час перенесення Ковчега-Кивота з дому Обед-Едома до скинії на Сіоні (1 Хронік 15:21).

2) Левит за царя Єзекії; храмовий урядовець-наглядач над десятинами, святощами та іншими приношеннями й посвяченими речами в храмі (2 Хронік 31:13).

3) Батько Осії, князя-зверхника Єфремового племені під час перепису населення Давидом (1 Хронік 27:20).

Азанія (Господь чує): Батько левита Ісуса (Неем. 10:10).

Азарііл, Азарейл (Господь помагає):

1) Хорх'янин, який приєднався до Давида в його сховищі в Ціклагу (1 Хронік 12:6).

2) Музикант із родини Гемана за днів Давида (1 Хронік 25:18). Названий в 1 Хронік 25:4 Уззііл.

3) Єрохамів син і зверхник Данового племені під час обліку Давидом народу (1 Хронік 27:22).

4) Один із синів Бані. В наслідок умовлення Езри, залишив свою жінку-чужинку (Езри 10:41).

5) Батько або предок Амашая, жив у Єрусалимі, повернувшись із Вавилонського переселення (Неемії 11:13).

Азарія (кому Господь помагає): Дуже популярне ім'я в Старому Заповіті, зокрема поміж левитами та священиками.

1) Ахімааців син. На підставі 1 Царів 4:2 виходить, що він був наступником свого діда первосвященника Садока за днів царя Соломона. Ахімація помер перед Садоком (1 Хронік 5:35).

2) Натанів син, керманич-голова начальників в уряді Соломона; можливо, Давидів внук (1 Царів 4:5).

3) Десятий цар у Юдеї, син Амазії, царював 52 роки, богобійний, добрий цар; частіше виступає в Старому Заповіті, як Уззія (2 Царів 14:21; 15:1, 6, 7, 8, 17, 23, 27; 1 Хронік 3:12; 2 Хронік 26:1-23).

4) Етанів син, з роду Зерахова (1 Хронік 2:8).

5) Син Єгу, з Єрахмеїлового роду, походив від єгипетського раба Ярха, що служив у Шешана (1 Хронік 2:38, 39). Правдоподібно, він був одним із сотників за днів царювання Аталії, як про це читаємо в 2 Хронік 23:1.

6) Син Йохананів. Він мусів бути первосвященником за днів царя Авійяма й царя Аси (1 Хронік 5:36).

7) Син Хілкійї, батько Сераї, жив за днів царя Йосії. Навуходоносор звелів стратити його (1 Хронік 5:39, 40).

8) Син Цефанії, з Кегатового роду, предок пророка Самуїла (1 Хронік 6:21). Мабуть, у 1 Хронік 6:9 іде мова про того самого Азарію-Уззію.

9) Оведів син (2 Хронік 15:1, 8); визначний пророк за днів царя Аси, сучасник Азарії, сина первосвященика Йоханана, та прозорливця Ханані (1 Хронік 5:35, 36; 2 Хронік 16:7, 10; 19:2; 20:34).

10) Син юдейського царя Йосафата (2 Хронік 21:2).

11) Інший син Йосафата, брат попереднього (2 Хронік 21:2).

12) У 2 Хронік 22:6 має бути "Ахазія" замість "Азарія".

13) Єрохамів син, один із сотників Юдеї за царювання Аталії (2 Хронік 23:1).

14) Первосвященик за днів юдейського царя Уззії. Найбільше пам'ятною подією в його житті було покарання царя Уззії проказою на чолі за те, що він самовільно кадив у храмі, що могли виконувати тільки священики (2 Хронік 26:17-20).

15) Єгохананів син, один із сотників Єфремових синів за днів царя Ахаза (2 Хронік 28:12).

16) Батько Йойла, з Кегатового роду, жив і діяв за днів царя Єзекії (2 Хронік 29:12).

17) Єгаллел'їлів син, з Мерарієвого роду, жив і діяв за днів царя Єзекії (2 Хронік 29:12).

18) Первосвященик за днів царя Єзекії (2 Хронік 31:10, 13). Виглядає, що він співпрацював із царем, щоб очистити храм і відновити храмові служіння. Це було притаманною ознакою царювання Єзекії. Наступником Азарії був Урія, який виконував служіння первосвященика за днів царя Ахаза.

19) Син Маасеї. Він направляв єрусалимський мур за днів Неемії (Неемії 3:23, 24).

20) Один із провідників поворотців округи (провінції), які вернулися з вавилонського переселення із Зоровавелем (Неемії 7:7).

21) Один із левитів, що помагав Езрі пояснювати народові Мойсеевого Закона (Неемії 8:7).

22) Один із священиків, які уклали умову з Неемією, підписали її та поклали на неї печатки (Неемії 10:3).

Правдоподібно, це той самий Азарія, який допомагав посвячувати єрусалимський мур (Неемії 12:33).

23) Гошаїн син, ворохобив нарід проти пророка Єремії (Єремії 43:2).

24) Первісне, оригінальне ім'я Авед-Нега (Авденога). Виглядає, що він походив із царської юдейської династії (Даниїла 1:6, 7).

Азгад (сила долі): Голова роду за днів Неемії. Його 1 222 членів роду повернулися з Зоровавелем на батьківщину (Езри 2:12; 8:12). Неемія подає число поворотців 2 322 (Неемії 7:17). З іншими головами народу вони приєдналися до умови з Неемією (Неемії 10:16).

Аззан (дуже сильний, гострий): Батько Палтіїла, який був князем-зверхником Іссахарового племені під час поділу Хаанау на спадщину для ізраїльських племен (4 Мойс. 34:26).

Аззур (помічник): Зверхник народу, що підписав умову-заповіта з Неемією, що буде вірний Господеві й не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:18).

Азмавет (сильний до смерти):

1) Один із Давидових лицарів, бахарум'янин чи бахурім'янин, а тому, можливо, веніяминівець (2 Книга Самуїлова 23:31; 1 Хронік 11:33).

2) Нашадок Мерів-Баала (1 Хронік 8:36; 9:42).

3) Батько Єзіїла й Пелета, двох веніяминівців, досвідчених металників списками й лучників, що вправно стріляли з луків. Вони прибули до Давида в Ціклаг та приєдналися до його лицарів (1 Хронік 12:3).

4) Наглядач над царськими скарбами за днів царя Давида (1 Хронік 27:25).

Азріїл (Бог допомагає):

1) Голова дому половини Манасіїного племені за Йорданом; відважний та славний муж (1 Хронік 5:24).

2) Нефталімівець, предок Єрімота, голова племені під час перепису населення за днів царя Давида (1 Хронік 27:19).

3) Батько Сераї, урядовець царя Єрахмеїла (Єремії 36:26).

Азрікам (допомога проти ворога):

1) Неарів син, нашадок Зоровавеля, походив із царської династії Юдиного племені (1 Хронік 3:23).

2) Найстарший син Ацели, Саулів нашадок (1 Хронік 8:38; 9:44).

3) Левит, предок Шемаї, жив за днів Неемії (1 Хронік 9:14; Неемії 11:15).

4) Управитель чи доморядник палацу царя Ахази. Під час інвазії ізраїльського царя Пеаха на південну Юдею Зіхрі, Єфремів лицар-герой, забив Азрікама (2 Хронік 28:7).

Азува (покинена, залишена):

1) Дружина Калева (Халева), Хецронового сина (1 Хронік 2:18, 19).

2) Мати царя Йосафата, дочка Шілхи (1 Царів 22:42; 2 Хронік 20:31).

Азур, Аззур (той, хто помагає):

1) Веніаминівець із Гів'ону, батько фальшивого пророка Ананії (Єремії 28:1).

2) Батько Яззанії, один із князів народу, проти якого Господь звелів Єзекіїлеві пророкувати (Єзекіїля 11:1).

3) Один із голів народу, які підписали умову з Неемією (Неемії 10:18).

Айя (шум, галас):

1) Син Ців'она, нащадок Сеїра, предок однієї з жінок Ісава; правдоподібно помер перед смертю свого батька, бо спадщина перейшла на його брата Ану (1 Мойсеєва 36:24; 1 Хронік 1:40).

2) Батько Ріцпи, що була належницею Саула (2 Самуїлова 3:7; 21:8, 10, 11).

Акила (орел): Християнин, жидівського походження, уродженець Понту, повірив у Христа в Римі чи в Коринті, муж Прискилли; видатний в оповіданнях ранньої Церкви, як послідовник і прибічник апостола Павла (Дії Апостолів 18:2, 18). Апостол Павло зустрів його в Коринті, прибувши туди з Атен (Дії Апостолів 18:2), там вони познайомилися та разом виробляли намети. Після впливу одного року і 6 місяців Акила та Прискилла супроводили Павла з Коринту до Ефесу й там позосталися якийсь час. Апостол Павло так говорить про їхню прихильність: "Вони голови свої за душу мою клали" (Римляни 16:3, 4).

Аккув (підступний, зрадницький, прихований, непомітний):

1) Син Ел'йонаїв, нащадок Зоровавеля (1 Хронік 3:24).

2) Левит, один із придверних (воротарів) східної брами храму (1 Хронік 9:17).

3) Один із тих, якого родина вернулася з вавилонської неволі з Зоровавелем (Езри 2:45).

4) Левит, який допомагав Езрі пояснювати людям Закона (1 Неемії 8:7).

Алва, Ал'я (поганий, злий, лихо, зло): Провідник (герцог, князь) Едому (1 Мойсеева 36:40; 1 Хронік 1:51).

Алван (високий, грубий): Шовалів син, хоріянин, жив в Едомі (1 Мойсеева 36:23; 1 Хроніки 1:40).

Александр, див. Олександр.

Алемет, Алмет (прикриття):

1) Син Бехерів, із Веніяминового племені (1 Хронік 7:8).

2) Син Єгоадди або Яри, походить від Йонатана, сина Саула, з Веаіяминового племені (1 Хронік 8:36; 9:42).

Алмодад (міра): Найстарший син Йоктана (1 Мойсеева 10:26; 1 Хронік 1:20).

Алфій, Алфей (мінливий, непостійний, зміна):

1) Батько Якова Молодшого (Матвія 10:3; Луки 6:15). Правдоподібно та сама особа, що й Клеопа, який був мужем Марії, сестри матері Христа (Івана 19:25). Сучасні теологи відкидають цей погляд.

2) Батько євангелиста Матвія або митника Левія (Марка 2:14).

Амал (праця, робота, труд): Син Гелема, з роду Асира (1 Хронік 7:35).

Амалик, Амалек (мешканець долини): Син Еліфаза та його наложниці Тимни, внук Ісавів, провідник в краю Едома (1 Мойсеева 36:12, 16; 1 Хронік 1:36).

Амаликитяни, Амалик: Стародавній нарід, що в глибоку давнину жив на південь від Палестини між Едомом і Єгиптом (2 Мойсеева 17), а також на схід від Палестини між Мертвим морем й гірською країною Сеїром (4 Мойсеева 24:20; Суддів 3:13). Амаликитяни, як із усього видно, володіли небагатьма містами. Про одне з них ми читаємо в 1 Самуїл. 15:5. Вони були кочовиками, звичайно жили в наметах і печерах, як і сучасні бедуїни в Арабії.

Тількищо ізраїльтяни встигли перейти через Червоне м., на них несподівано напали амаликитяни в Рефідімській пустині й повбивали тих, які через виснаження й недуги відстали від них, залишилися позаду походу. За той безпідставний напад на ізраїльтян, Господь постановив цілком стерти пам'ять про них (2 Мойсеева 17:8-16).

Амаликитяни також воювали з ізраїльтянами на границі Обітованої Землі (4 Мойсеева 14:45). Майже 400 років пізніше Саул, з Божого наказу, напав на них і переміг їх. Останок усе ж таки далі зберігся до певного часу. Давид кілька разів успішно воював із ними (1 Самуїлова 27:8; 30:1; 2 Самуїлова 8:12). Останнього амаликитянського царя Агага забив Самуїл у Гілгаді (1 Самуїлова 15:1-35).

Вкінці, за царювання Єзекії, Симеонове плем'я доценту знищило останок урятованих амаликитян (1 Хронік 4:43); таким чином виконалося пророцтво Валаама (4 Мойсеева 24:20). Гаман — це останній чоловік із амаликитянського народу, про якого згадує Святе Письмо. Він помер у боротьбі з Ізраїлем подібно, як і його предки (Книга Естери).

Амарія (Господь говорить або обіцяє):

1) Син Азарії, первосвященик за царювання Йосафата, який поставив його головним суддею в Єрусалимі (2 Хронік 19:11).

2) Допомогає роздавати добровільні Божі жертви за царювання Єзекії (2 Хронік 31:15).

3) Голова левитського дому Кегатів (1 Хронік 23:19; 24:23).

4) Голова однієї з 24 черг-змін священиків у Єрусалимському храмі (2 Хронік 31:15; Неемії 10:4; 12:2, 13).

5) Один із синів Банаєвих за часів Езри (Езри 10:42).

6) Священик, який вернувся з Зоровавелем на батьківщину (Неемії 10:4; 12:2, 3).

7) Нашадок Переца (Неемії 11:4).

8) Предок пророка Софонії (Софонії 1:1).

Амаса (тягар):

1) Син Ітри й Авігали, сестри Давида (2 Сам. 17:25); приєднався до повстання Авесалома, який призначив його головнокомандувачем повстанських збройних сил, але зазнав поразку від полководця Йоава (2 Самуїлова 18:6, 7). Давид у гніві на Йоава, який не пощадив у битві Авесалома, хоч і знав царське зарядження, простив Амасі його зраду й настановив його вождем свого війська замість Йоава (2 Самуїлова 19:13, 14). Проте Йоав, після спільного з Амасою виступу проти повстання Шеви, підступно мечем убив Амасу (2 Сам. 20:10).

2) Син Хадлаїв, князь-голова Єфремових синів за царювання Ахаза (2 Хронік 28:12).

Амасай (обтяжливий):

1) Син Елкани, батько Махата, предок Самуїла, з Кега-
тового роду (1 Хронік 6:10, 20; анг. 6:25, 35).

2) Голова провідників військових відділів Юди й Венія-
мина; перейшов до Давида, як утікач, у Ціклагоу (1 Хронік
12:18).

3) Один із священиків, які сурмили в сурми перед Божим
ковчегом (1 Хронік 15:24).

4) Інший кегатівець за днів царя Єзекії (2 Хронік 29:
12).

Амасія (якого носить Єгова): Син Зіхрі; займав високе
становище за царювання Йосафата, як командир 200,000 хо-
робрих вояків Юдеї (2 Хронік 17:16).

Амація (Господня сила): Син Йоашів і Єгоаддани; став
царем Юдеї, мавши 25 років, і царював у Єрусалимі 29 років
(837-809 рр. до Хр.). Щоб відновити могутність царства за
днів Йосафата, він почав воювати з Едомом, переміг їх у
Солоній долині на південь від Мертвого моря та зайняв їхню
столицю Селу й перейменував її на Йоктеїл, що означає "По-
слух Богові", "Підпорядкування Богові". Підбадьорений успі-
хом і радістю перемоги, Амація оголосив війну ізраїльському
цареві Йоашеві, але був дощенту розбитий, а сам Амація був
схоплений і уяремлений. По смерті Йоаша Амація прожив ще
15 років. На 29-му році його царювання опозиція вчинила на
нього змову в Єрусалимі та вбили його в Лакішу (2 Хронік
25:27; 2 Царів 14:1 і наст.).

Амашсай (обтяжливий): Син Азаріїла, священик за часів
Неемії (Неемії 11:13).

Аміттай (правильний, вірний, справжній): Батько про-
рока Йони (Йони 1:1; 2 Царів 14:25).

Аммігуд (нарід хвали):

1) Єфремівець, начальник Єфремового племені, батько
Елішама і через нього, — предок Ісуса Навина (1 Хронік 7:26;
4 Мойсеєва 1:10; 2:18; 7:48, 53; 10:22).

2) Симеонівець, батько Шемуїла (4 Мойсеєва 34:20).

3) Батько Талмая, гешурського царя (2 Самуїлова 13:
37).

4) Батько Педаїла, князя Нефталимового племені (4
Мойсеєва 34:28).

5) Батько Утая, з нащадків Переца, сина Юди (1 Хронік
9:4).

Аммізавад (нарід Подавця, Постачальника, цебто Бога): Син Бенаї, керував третім відділом Давидової армії (1 Хронік 27:6).

Аммінадав, Амінадав (один із людей князя, за іншим поясненням — мій нарід охочий):

1) Тесть Аарона (2 Мойсеева 6:23).

2) Син Арама чи Рама, батько Наассона або Нахшона; один із предків Ісуса Христа (Матвія 1:4; Луки 3:33; 4 Мойсеева 1:7; 2:3; Рути 4:19, 20; 1 Хронік 2:10).

3) Зверхник 112 синів Уззіла (1 Хронік 15:10, 11).

4) Ішгар, син Кегатів, в 1 Хронік 6:22, укр. 6:7, чи не помилково називається Аммінадавом (2 Мойсеева 6:18, 21; 4 Мойсеева 3:19; 16:1; 1 Хронік 5:28; 6:3).

Амміліл (Божий нарід):

1) Син Гемалліїв, розвідувач Ханаану, з Данового племені (4 Мойсеева 13:12).

2) Батько Махіра з Ло-Девару (2 Сам. 9:4, 5; 17:27).

3) Шостий син Овед-Едома, придверний храму (1 Хронік 26:4, 5).

4) Батько Вірсавії (1 Хронік 3:5), названий в 2 Самуїловій 11:3 Еліямом.

Аммішаддай (нарід Всемогутнього): Батько Ахіезера, князь Данового племені під час виходу (4 Мойсеева 1:12; 2:25; 7:66, 71; 10:25).

Аммон, **аммонітяни** (сини слави або популярности, горяни, верховинці): Походять від Бен-Аммі, сина молодшої дочки Лота (1 Мойсеева 19:38). Порівняйте Псалму 82:7, 8. Аммонітяни часто згадуються в Біблії разом із моавітянами й семітами під цією самою назвою. Порівняйте Суддів 10:6; 2 Хронік 20:1; Софонії 2:8. Їхня територія точно не визначена. Біблія говорить, що вони жили на своїх місцях і потік Яббок був їхньою границею (5 Мойсеева 2:20, 37; 3:16; 4 Мойсеева 21:24. Їхня столиця — Рабба або Аммон-Рабба над Яabboком. Мойсееві не дозволялось воювати з ними (5 Мойсеева 2:19). Аммонітяни були ідолопоклонниками, їхнім найголовнішим божком був Молох (1 Царів 11:5-7; 2 Царів 23:13; Суддів 11).

Аммон (вірний):

1) Найстарший син Давида від ізреелітянки Ахіноам, народився в Хевроні. Авесалом убив його за те, що він збездічав і знеславив його сестру Тамару (2 Самуїлова 13:1-29).

2) Син Симеонів (1 Хронік 4:20).

Амон (будівничий):

1) Один із начальників (зверхників, губернаторів) Ахава в Єрусалимі (1 Царів 22:26; 2 Хронік 18:25).

2) 14-ий цар Юдеї, наступник свого батька Манасії; зацарював у віці 22 років, царював два роки в Єрусалимі. Два роки пізніше його слуги вчинили змову та вбили його в його домі (2 Царів 21:18-26; 2 Хронік 33:21-25).

Аморейни, аморії (жителі верховин, горяни): Один із головних народів, який посідав країну Ханаан до завоювання її Ізраїлем. Як мешканці гористих частин краю, вони були різкою протилежністю до ханаанеян, які жили по рівнинах, долинах і низовинах (4 Мойс. 13:29; 1 Мойс. 14:7; 5 Мойс. 1:7, 20, 44; Ісуса Навина 5:1; 10:6; 11:3). Аморейни спочатку заселяли головним чином неродючу гористу територію на захід від Мертвого моря, що називалася Ен-Геді. Звідси вони поширили своє володіння на захід до Хеврону. В часі інвазії на країну, їхній цар Сихон володів пасовищною землею на південь від потоку Яabboку. Ця пребагата суцільна смуга землі граничила на півночі з потоком Яabboком, на півдні з потоком Арноном, на заході з Йорданом і на сході з пустинею (Суддів 11:21, 22; 4 Книга Мойсеєва 21:31; Книга Ісуса Навина 12:2, 3; 13:4, 10). Це наймогутніше плем'я Ханаану поступово поширювало своє володіння на чужу територію моавитян і аммонітян і їхня експансія розвинулася аж до підніжжя гори Гермону (5 Мойсеєва 3:8; 4:48), включно з Гілеядом, Башаном і Йорданською долиною на сході річки (5 Мойсеєва 3:10; 4:49).

Амос (тягар):

1) Юдейський пророк, уродженець Текої в Юдеї, 6 миль на південь від Вифлеєму. Був вівчарем і садівником-оброблювачем диких фігових дерев. Святий Дух покликав його на пророка, хоч він не був у пророцькій школі (Амоса 1:1; 7:14, 15). Бет-Ел був головною сценою його проповідування. Первосвященик Амація намагався звинуватити його перед царем у зраді (Амоса 7:10-17). Можливо, що його хвилюючі промови побуджували бідних пригноблених людей до бунту. Подорожував із Юдеї до Північного Царства Ізраїля або Єфрему, де пророкував коротко. Вернувшись до свого дому, Амос, правдоподібно, записав свої промови. Ми дуже мало знаємо про

його пізнішу працю й долю. Треба припускати, що він помер природною смертю в своїм власнім домі.

2) Предок Ісуса Христа (Луки 3:25).

Амоц, Амос (сильний): Батько пророка Ісаї; за рабинською традицією, брат юдейського царя Амації (Ісаї 1:1; 2 Царів 19:2, 20; 20:1; 2 Хронік 25:1-28).

Амплія (великий): Християнин у Римі (Римлян 16:8).

Амрам, Хамран (піднесений нарід):

1) Батько Мойсея, левит із дому Кегатова (2 Мойсеева 6:18, 20).

2) Один із синів Банаєвих за часів Езри (Езри 10:34).

Амрафел (доглядач божків): Цар Шинеару (або Вавилонії), який приєднався до переможного нападу царя Еламу Кедор-Лаомера на царів Содому, Гоморри й міст рівнини (1 Мойсеева 14:1-9).

Амці (сильний):

1) Левит із дому Мерарі (1 Хронік 6:31).

2) Священик, син Захарія (Неемії 11:12).

Ана (та, яка дає відповідь):

1) Теща Ісава, мати його дружини Оголівами (1 Мойсеева 36:2, 14, 25).

2) "Син" Сеїра, хорейнин; знайшов був у пустині гарячі джерела, коли пас осли свого батька Ців'она (1 Мойсеева 36:20, 24).

Анак, велетень (довгошій): Анак — це слушніше назва народу, а не індивідуальної особи (Ісуса Навина 14:15). Родоначальником анаків або народу велетнів був Арба (Ісуса Навина 11:21, 22; 15:13; 21:11); вони замешкували в південній частині Ханаану, а зокрема в Хевроні, який від свого родоначальника одержав назву "Місто Арби". Анаки чи велетні ділилися на три племена чи роди: Шешая, Ахімана і Талмая (Ісуса Навина 15:13, 14). Хоч анаки (велетні) були пострахом для ізраїльтян (4 Мойсеева 13:28; 5 Мойсеева 9:2), проте Ісус Навин вигнав їх із Ханаану (Ісуса Навина 11:21, 22, а їхню столицю Хеврон передав Калеву (Ісуса Навина 15:14; Суддів 1:20). Відтоді анаки зникли з історії.

Анані (захищений, збережений Єговою): Сьомий син Ел'йонаеєва, походив із царської лінії Юди (1 Хронік 3:24).

Ананій (кому Єгова ласкаво дав чи подарував):

1) Учень у Єрусалимі, який із своєю дружиною Сапфірою намагався обманути Петра та братів і сестер первісної

Християнської Церкви і таким чином порушити чистоту та святість Божого дому. Він раптово помер і негайно був похований (Дії Апостолів 5:1-6).

2) Учень у Дамаску, якого Господь послав до Савла, щоб він поклав на нього руки, в ім'я Господнє привернув Савлові зір та ординував його на проповідника Євангелії (Дії Апостолів 9:10-17; 22:12-16). За переданням, Ананій був єпископом у Дамаску й помер, як мученик.

3) Первосвященик; Ірод, цар Халкиса, намінував його на цей уряд близько 47 р. по Хр. Завдяки цьому становищу він придбав собі великі маєтки. Павло на переслуханні перед синагогою назвав його "побіленою стіною" та провів його руїну. Згодом первосвященик Ананій поїхав до Кесарії, як один із тих, що на судовій розправі оскаржували Павла (Дії Ап. 23:2-5; 24:1).

Ананія (захищений, збережений Єговою): батько Маасеї, священик; предок Азарії, який допомагав у відбудові єрусалимських мурів за днів Неемії (Неемії 3:23).

Анат (відповідь): Шамгарів батько (Суддів 3:31; 5:6).

Аная (кому Єгова відповідає):

1) Прибічник Езри, правдоподібно священик (Неемії 8:4).

2) Один із зверхників народу, що підписав умову з Неемією (Неемії 10:23).

Ангол, ангел, янгол (післанець за гебрейським поясненням; вісник — за грецьким): Анголи — це надприродні духовні істоти, небомешканці, з природою вищою від людської, але без порівняння нижчої від Божої (Матвія 22:30; Жидів 1:4).

Анголи служать Богові в небі, виконуючи Його святу волю, та з Його доручення приходять на допомогу людям на землі, захищаючи їх, підтримуючи їх у тяжку хвилину та об'являючи їм Божі пляни. І хоч анголи діють на землі, як Божі післанці, вісники, амбасадори, об'явники, охоронці, заступники й захисники людей, проте, за наукою Ісуса Христа, анголам не доручено працювати на землі в ділі спасіння людей від гріхів, інакше кажучи, вони не є речниками благовістя, яке Христос застеріг тільки Церкві.

Анголи — це безтілесні служебні душі, створені Богом (Неемії 9:6; Пс. 148:2-5; Колосян 1:16; Жидів 1:14). Годі, однак, встановити точний час, коли це сталося. Все ж таки на підставі Книги Йова 38:4-7 та Першої Книги Мойсея 1:1

можна припускати, що Бог створив силу-силенну анголів зараз таки по створенні неба, але перед засновуванням землі, бо “радісний оклик здіймали всі Божі сини” (анголи), коли Бог закладав основи землі. Святе Письмо не подає точного числа анголів (1 Царів 22:19; Даниїла 7:10; Матвія 26:53; Жидів 12:22).

Анголи — це безтілесні духи, хоч вони часто з’являлися людям у тілесному вигляді (1 Мойсеева 18:1-22; Суддів 2:1; 6:11-24; Псальма 103:4; Матвія 1:20; Луки 1:26; Івана 20:12; Ефесян 6:12; Жидів 1:7, 14). Ісус Христос навчає, що в першому воскресінні мертвих під час підхоплення Церкви віруючі будуть такі, як анголи на небі. Однак це ще не означає, що вони будуть анголами, бо, за Божим Словом, віруючі будуть судити анголів (1 Коринтян 6:3), що, натурально, відноситься до впалих анголів. Анголи являють собою спільноту безтілесних служебних духів, а ніколи людську расу, що характеризується спільним походженням, спільністю спадково-біологічних ознак (як, наприклад, будови тіла, форми голови, пігментації тіла, волосся, очей тощо) та іншими біологічними властивостями. Анголи не женяться, ані не виходять заміж (Луки 20:34-36). Старий Заповіт кілька разів називає анголів “Божими синами” (Йова 1:6; 2:1; 38:7), однак ми ніколи не читаємо в Святому Письмі про синів чи дочок анголів.

За своїм знанням і силою, анголи перевищують людину, хоч, правда, вони не є ані всезнаючі, ані всесильні, як Бог (2 Книга Самуїлова 14:20; Псальма 102:20; Матвія 24:36; Луки 4:34; Дії Апостолів 5:19; 12:7, 23; 2 Солунян 1:7; 1 Тимофія 5:21; 1 Петра 1:12; 2 Петра 2:11).

Гріхопадіння частини анголів вказує нам на те, що зло започаткувалося вже на небі. Хоч Бог створив анголів під кожним оглядом бездоганними, то проте частина їх на чолі з люципером (дияволом, сатаною) з власної волі, цебто без будьяких зовнішніх спокус чи впливів, виступила проти Бога, згрішила проти Його святої волі та не зберегла свого початкового (первісного) стану, і самовільно покинула свої житла-оселі (2 Петра 2:4; Юди 1:6). Святе Письмо називає люципера “сином досвітньої зірниці, ясною зорею” (Ісаї 14:2) та “бездоганим від свого створення, аж поки не знайшлася на ньому несправедливість” (Езекіїля 28:15-17).

Боговідступництво частини анголів відбулося, без сумніву, десь у часі по створенні неба й землі, однак перед вигнан-

ням Адама та Єви з еденського раю. Гріхопадіння частини анголів головним чином спричинило той стан на землі, що описаний у Першій Книзі Мойсея 1:2. Питання про причини гріхопадіння анголів на чолі з люципером — це глибока містерія в теології. Все ж таки Святе Письмо робить кілька натяків на джерело виникнення зла в світі, а це дає змогу зробити деякі висновки. Передусім Бог створив світ і все в ньому бездоганним, інакше кажучи, Він не був Автором зла. Однак Бог створив анголів і людей так, що вони мають здатність жити свято або грішити. Бог не створив нас автоматичними роботами, але дав нам волю свobodного вибору добра чи зла; чинити Його святу волю, чи свою власну. Злі, впали анголи добровільно й самочинно, без будьяких зовнішніх спокус чи впливів, зчинили бунт проти Бога. Це був їхній свідомий вибір поставити себе та свої інтереси на першому місці замість того, щоб віддати перевагу Богові та Його святій волі. З одного боку, надмірна незаконна амбіція й палке самолюбне бажання перевищити Бога, а з другого боку, добробут, краса й досконала бездоганність наповнили частину анголів гордістю й відіграли велику роль в їхньому спроневеренні Богові. У Книзі Пророка Єзекіїля 28:11-19 перський цар та в Книзі Пророка Ісаї 14:13, 14 вавилонський цар символізують люципера-диявола, як провідника впалих анголів, що був невдоволений із того, що мав, і намагався узурпувати Божу владу.

Злі анголи темряви в наслідок свого гріхопадіння втратили первісну святість та стали нечистими за своєю природою, поведінкою й діями. Декотрі з них були вкинені до аду й там вони чекають, заковані в кайдани, на день суду (2 Петра 2:4). Інші знову залишені на волі й протиставляться праці добрих анголів. Останнього дня злі анголи будуть скинені на землю й після суду будуть вкинені в огняне озеро (Даниїла 10:12, 13, 20, 21; 11:1; 12:1; Матвія 25:41; Івана 8:44; 1 Коринтян 6:3; 2 Петра 2:4; Юди 1:6, 9; Об'явлення 12:7-9).

Біблія відкидає вчення буддистів і Шопенгауера про зло, як притаманну властивість світу, та вчення Гегеля про гріх-зло, як притаманну властивість людини й доконечну стадію в розвитку її духа.

Святі анголи світла служать Богові у Святій Трійці й повсякчасно прославляють Його, як також здійснюють Його присуди. Крім цього, вони з доручення Бога служать людям: охороняють, рятують, підбадьорюють людей, об'являють і по-

яснюють їм Божу волю й переводять їх від смерти в життя вічне (1 Мойсеєва 18:1; 19:11-13; 2 Самуїлова 24:16; 1 Царів 19:5; Йова 33:23; Псалма 90:11; 148:2; Єзекїїла 9:1, 5, 7; Даниїла 3:28; 6:23; 7:16; 8:26; 10:5, 11, 13, 21; 12:1; Захарія 1:9, 13, 14, 19; 2:3; 4:1, 4, 5; 5:5, 10; 6:4, 5; Матвія 13:39, 41, 49; Дії Апостолів 5:19; 12:1, 23; 27:23, 24; Жидів 1:6, 14; Об'явлення 5:11; 16:1).

Слово “ангол” вживається у Святому Письмі для різного позначення, як, наприклад: Самого Бога (1 Мойсеєва 22:1, 2, 11, 12; 2 Мойсеєва 3:2, 6, 14), священників (Малахії 2:7), Івана Хрестителя (Малахії 3:1), пророків (Огія 1:13) тощо. Зміст відповідного біблійного тексту вказує, чи йде мова про людського післанця, чи про небесного служебного духа.

Боже Слово вказує на 4 групи небесних анголів: звичайних анголів (Даниїла 7:10; 9:21; Матвія 26:53; Жидів 12:22; Об'явлення 5:11; 14:6), херувимів (1 Мойсеєва 3:24; 2 Царів 19:15; Єзекїїла 10:1-20; 28:14-16), серафимів (Ісаї 6:2, 6) та арханголів (Даниїла 10:13, 21; 12:1; 1 Солунян 4:16; Юди 1:9; Об'явлення 12:7).

Андрій (сильний, мужній, відважний, хоробрий; походить від грецького слова “андрос”, що означає “чоловік”): Брат Симона Петра, житель Віфсаїди, Галилея (Івана 1:44), займався рибальством. Був першим послідовником Ісуса Христа, пізнавши в Ньому Месію, цебто Помазанця (Ів. 1:35-40, 44). Згодом на березі Галилейського озера був покликаний на апостола (Матвія 4:18). Відтоді залишив рибальство й до кінця свого життя служив Господеві (Марка 13:3; Івана 6:8; 12:22). Попередньо був учнем Івана Хрестителя. Його життя характеризувалося допомогою для інших людей — він привів свого брата Симона Петра до Ісуса Христа, знайшов “хлопчину” у зв'язку з нагодуванням 5 000 осіб, допоміг Пилипові привести греків до Христа (Івана 6:8, 9). Андрій проповідував у Скитії, Греції й Малій Азії. За традицією його розп'яли в Ахаї на хресті у формі букви “Х” і цей хрест прийнято називати Андріївським. Шотляндці й українці в особливій мірі шанують апостола Андрія. Перші твердять, що останки Андрія були привезені кораблем на їхню територію й там поховані, українці ж знову гордяться тим, що апостол Андрій Первозваний проповідував Святу Євангелію вздовж Дніпра й так у своїй місійній праці дійшов аж на те місце, до згодом постав Київ. Тому нічого дивного, що в Шотляндії й Україні

різні релігійно-харитативні й церковно-місійні дії залюбки виконуються під патронатом апостола Андрія.

Андронік (завойовник, переможець, чоловік перемоги): Заслужений християнин у Римі жидівського походження, співв'язень і земляк апостола Павла (Римлян 16:7).

Анер (хлопець): амореянин, ханаанський шейк-старшина, який приєднався до Аврама, Ешкола й Мамре в їхньому поході-гонитві за Кедор-Лаомером (1 Мойсеева 14:13, 24).

Аніям (зідхаючий нарід): Син Шеміди, з Манасіїного роду (1 Хронік 7:19).

Анна, Ганна (ласка, мила, миловидна, Божа благодать):

1) Жінка Елкани, мати пророка Самуїла. Аннина пісня хвали з нагоди вислухання її молитви й народження першого сина містить у собі високі художні епітети та глибокі сюжети пророцької поезії. Деякі схожості ми бачимо в її гімні та Марії (1 Книга Самуїлова 2:1-10; Луки 1:46-55; Псалма 112). Крім цього Анна мала ще 3 синів і 2 дочок (1 Самуїлова 1:1-28; 2:21).

2) Пророчиця, дочка Фануїлова, з Асирового племені. Після 7-річного подружнього життя стала вдовою і відтоді повністю присвятила своє ще молоде життя Господеві. Мала 84 роки, коли в Єрусалимі побачила Немовля Ісуса Христа та прославила за це Господа (Луки 2:36-40).

3) Первосвященик, доводився тестем Кайяфі (Луки 3:2). Коли Ісуса Христа арештували, то спочатку привели до Анни (Івана 18:13). Анна був учасником судової розправи си-недріону над апостолами Петром та Іваном (Дії Ап. 4:6).

Анон (хмара): Один із зверхників народу, які підписали умову з Неемією (Неемії 10:27).

Антипа (як батько, вдався в батька, батькоподібний): Апостольський муж, учень апостола Івана, мученик, убитий 92 року (Об'явлення 2:12, 13). За традицією, був єпископом у Пергамі.

Анотійя (відповіді Єгови): Веніяминівець, один із Шишакових синів (1 Хронік 8:24).

Анув (союзний, зв'язаний, обмежений): Син Коца, нащадок Юди через Ашхура, батька Текої (1 Хронік 4:8).

Апеллес (покликаний або дар Аполла): Християнин у Римі (Римлян 16:10). Традиція говорить, що він був єпископом у Смирні.

Аполлос (даний Аполлом або вчений): Уродженець Олександрії жидівського походження, одержав неповне знання про спасіння від учнів Івана Хрестителя; дуже elokвентний (красномовний) і сильний у старозаповітнім Писанні; прибув до Ефесу 54 р. під час відсутности там апостола Павла й там зустрівся з Прискилою й Акилою, які повніше розповіли йому про Господню дорогу (Дії Апостолів 18:24-26). Аполлос у покорі й вірі прийняв їхні слова й відтоді став благовісником Святої Євангелії. Перше він відправився до Ахаї, де всеприлюдно доводив юдеям із Писання, що Ісус Христос — це Господь (Дії Апостолів 18:27, 28). Відтак прибув до Коринту, де поливав те, що посіяв апостол Павло (Дії Ап. 19:1; 1 Коринтян 3:6). В Коринті постала фракція або угруповання людей, які захоплювалися красномовством Аполлоса та пристали до нього (1 Коринтян 1:12; 3:5, 22). Натурально, Аполлос не хотів і не схвалював поділу християн на групи. Однак такий стан у Коринті не порушив добрих братерських взаємовідносин між великим олександрійським вченим Аполлосом і апостолом Павлом (1 Коринтян 3:6; 4:6). Навпаки, Павло дуже хотів, щоб Аполлос знову прибув до Коринту, але цим разом останній не виявив вже такого ентузіазму відвідати Коринт, як попередньо (1 Коринтян 16:12). Крім цього, він був дуже корисним співробітником Павла на острові Криті (Тита 3:13). Деякі біблісти доводять, що Аполлос написав Послання до Жидів. За переданням, він був єпископом у Кесарії.

Аппайм (ніздря): Молодший син Надава, походив від Єрахмеїла, родоначальника важливого роду з Юдиного племені (1 Хронік 2:30, 31).

Апфія (овочедайна, родюча, плодотворна): Християнська жінка, що її разом із Филимоном і Архипом вітає апостол Павло в Посланні до Филимона 1:2; правдоподібно, одна з членів Филимонової родини, а, може, і його дружина.

Аравна (човен, судно, прямокутна скриня): Євусеянин, у домі якого переховувався Ковчег чи Кивот якийсь час (2 Самуїлова 24:18-25; 1 Хронік 21:25). Продав цареві Давидові місце току свого молотіння на горі Морія разом із волами на цілопалення й молотарками на дрова для збудування жертівника Господеві на жертвоприношення Йому (цілопалення та мирні жертви). У 1 Хронік 21, у кількох віршах помилково написано через недогляд коректорів Орнан замість Аравна.

Арам (високий):

- 1) Наймолодший Симів син (1 Мойсеєва 10:22).
- 2) Кемуїлів син, нащадок Нахора (1 Мойсеєва 22:21).
- 3) Асирець, син Шемерів (1 Хронік 7:34).
- 4) Син Махіра (1 Хронік 2:23).
- 5) Есромів син (Матвія 1:3, 4; Луки 3:33).
- 6) Арам — це територія, Месопотамська Сирія (1 Мойсеєва 24:10).

Аран (дикий козел): Хореянин, Дішонів син і брат Уца, провідник (1 Мойсеєва 36:28; 1 Хронік 1:42).

Арах (мандрівний):

- 1) Асирець, син Улли (1 Хронік 7:39).
- 2) Сини Арахові, що вернулися із Зоровавелем у числі 775 за Езрою 2:5, а за Неемією 7:10 — 652. Один із Арахових нащадків, Шеханія, був тестем Тобійї, аммонітянина (Неемії 6:18).

Арба (місто чотирьох): Родоначальник велетнів або синів Анака, від якого походить назва їхнього головного міста “Кір’ят-Арби” (Хеврону), цебто Міста Арби (1 Мойсеєва 35:27; Ісуса Навина 14:15; 15:13; 21:11).

Ард, Аддар (походження; один, що походить):

- 1) Наймолодший син Веніямина (1 Мойсеєва 46:21).
- 2) Син Бели (4 Мойсеєва 26:40). У 1 Хронік 8:3 називається “Аддар”.

Ардон (біженець, утікач, збігалець): Син Калева й Азуви (1 Хронік 2:18).

Ар’елі, Ар’ілі (героїчний, геройський): Син Гадів (1 Мойсеєва 46:16; 4 Мойсеєва 26:17). Його нащадки називаються рід Ар’еліїв (4 Мойсеєва 26:17).

Арета IV (різьбар, гравер, різець): Набатейський цар від 9 до 40 рр. по Хр., на схід від Йордану. (Набатеї — це арабське плем’я). Цар Арета IV — це тесть тетрарха Ірода Антипи, з яким він воював, бо Ірод Антипа зневажливо ставився до дочки Арета, з якою одружився, а потім покинув. У тій битві Арета IV на якийсь час захопив навіть Дамаск і настановив там свого етнарха (2 Коринтян 11:32; Дії Апостолів 9:24, 25).

Аристарх (бездоганний правитель, досконалий, найкращий): Македонець із Солуня, супутник апостола Павла в його третій місійній подорожі (Дії Апостолів 19:29). Він був із Павлом у його поворотній дорозі до Азії (Дії Апостолів 20:4).

та згодом у його подорожі до Риму (Дії Апостолів 27:2). Ми читаємо також про Аристарха в Посланні до Колоссян 4:10 і до Филимона 24, як про співв'язня та співробітника апостола Павла.

Аристовул (найкраще обізнаний, досконало поінформований): Мешканець Риму. Апостол Павло вітає його домашніх (Римлян 16:10). Передання говорить, що він належав до числа 70 учнів і проповідував Святу Євангелію в Британії.

Арідай (сильний, міцний): Дев'ятий син Гамана (Естери 9:9).

Аріїл (лев Божий):

1) Один із голів-старшин, які під проводом Езри керували походом-караваном поворотців із Вавилону до Єрусалиму (Езри 8:16).

2) Аріїл Моавський, двох синів якого побив Беная (2 Самуїлова 23:20; 1 Хронік 11:22).

Арісай (левоподібний): Восьмий син Гамана (Естери 9:9).

Арійох (левоподібний, шанований, поважний):

1) Цар Елласару, один із союзників Кедор-Лаомера в його поході проти тих, які збунтувалися платити йому данину (1 Мойсеева 14:1-9).

2) Начальник царської сторожі за володіння Навуходносора (Даніїла 2:14).

Армоній: Син Саула й Ріцпи (2 Самуїлова 21:8).

Ародій, Арод (дикий осел): Гадів син (1 Мойсеева 46:16; 4 Мойсеева 26:17).

Арпахшад (фортеця халдейців): Симів третій син і предок Евера (1 Мойсеева 10:22, 24; 11:10).

Артаксеркс Лонгіман (Артаксеркс — великий цар; Лонгіман — довгорукий): Царював у Персії від 465 до 424 рр. до Хр.; син царя Ксеркса (485-465 р. до Хр.). Дозволив Езрі й опісля Неемії йти з жидівськими добровольцями в Юдею, щоб там відбудувати єрусаламський храм і місто (Неем. 2:1).

У Книзі Езри 4:7 іде мова про іншого Артаксеркса, який узурпував владу й царював тільки 8 місяців.

Артем (дар Діяни чи Артеміди): Супутник і співробітник апостола Павла (Тита 3:12). За переданням, був єпископом у Лістрі.

Артеміда: Богиня ловів, лісів, плодючости, невинности, дівочости й місяця; дочка Зевса й Латони; сестра Аполлона.

Артеміді поклонялися не тільки в Ефесі, а в Азії й у цілому світі. На її честь збудовано в Ефесі розкішний храм, що своєю архітектурою являв одне з 7 чуд світу. В цьому храмі була статуя Артеміді, яка, за віруванням поган, впала з самого неба. Ефеська Артеміда нагадувала більше фінікійську Астар-ту, ніж римську Діану. (Дії Апостолів 19:23 і наст.).

Архелай (князь або проводячий народу): Старший син Ірода Великого та його самарянської дружини Мальтаки. Виховувався та вчився разом із своїм братом Антипою в Римі. По смерті Ірода Великого кесар Августин настановив Архелая етнархом над Юдеєю; на 9-му році його володіння його брати й піддані внесли оскарження на нього до кесаря за його жорстоку тиранію. Він був покараний засланням до Галлії, у Вієнну, де й помер. Він був найжорстоковішим від усіх царів із династії Іродів (Матвія 2:22; Див. "Ірод Архелай").

Архип, Архїп (кучер, конюх, стайничий, доглядач коней): Правдоподібно один із 70 учнів Христових, що були вислані на духовне служіння; християнський учитель у Колосах, диакон у Колосах і Лаодикії. Павло називає його "співбойови-ком" (Колосян 4:17; Филимона 2).

Арца (земля): Управитель палацу ізраїльського царя Ели в Тірці, якого вбив Зімірі, його раб (1 Царів 16:9).

Аса (лікар або лікування):

1) Юдейський цар, син Авіяма й Маахи, внук Рехов'ама; вславився релігійними реформами, будовою фортець, політикою миру й економічного добробуту. Він вигнав із краю блудодіїв, повикидав божків, знищив жертівники для поганських богів, порозбивав камінні стовпи для ідолів, постинав "святини" дерева, а навіть у своїй релігійній запопадливості не пощадив своєї матері Маахи, а позбавив її права бути царицею, бо вона зробила була ідола для Астарті. Аса порубав її боввана та спалив його в долині Кедрон (1 Царів 15:13; 2 Хронік 15:16). Він відновив жертвоприношення, вніс до Господнього дому речі свої та свого батька, що були присвячені храмові (1 Царів 15:15; 2 Хронік 15:8), побудував фортеці та збільшив свою армію до 580 000 вояків (2 Хронік 14:8). Аса переміг єгипетського фараона Зераха, який вирушив проти нього з армією у числі 1 000 000 вояків і 300 колесниць (2 Хронік 14:1-14).

Проте конфлікти та братовбивча війна тривало продовжувалися між Юдеєю й Ізраїлем. Ізраїльський цар Баша роз-

дратував був Юдею, побудувавши фортецю на границі, всього 20 кілометрів на північ від Єрусалиму. Він робив це, правдоподібно, в порозумінні чи союзі з дамаським царем Бен-Гададом. Аса натомість намагався дарунками перетягнути Бен-Гадада на свій бік (2 Хронік 16:3). Однак дарунки — золото та срібло, — взяті з Божого храму, не могли принести Асі благословення. Він замість віри й надії на Бога, почав забезпечувати себе “сильними цього світу”. Правда, Аса одержав тимчасову допомогу, але в цьому випадку він діяв проти Божої волі (2 Хронік 16:7-10). Тоді пророк Ханані прибув до царя Аси і докорив йому за його надію на людей. Але Аса замість каяття, ув'язнив пророка й почав утискати немилих йому людей у народі (2 Хронік 16:7-10). Аса помер на 41-му році свого царювання й був похований із великими почестями (1 Царів 15:1-34; 2 Хронік 14:1-14; 15:1-19; 16:13, 14).

2) Левит, предок Берехії, що жив в осадах нетаф'ян, повернувшись із Вавилону (1 Хронік 9:16).

Асагел, Асаїл (Бог учинив):

1) Син Церуї, Давидової сестри (імени мужа Церуї не подано в Біблії); брат Йоавів і Авішаїв; один із Давидових лицарів-капітанів. Асаїл був легкий у своїх ногах. Коли воював під проводом свого брата Йоава в Гів'оні проти Саулових прихильників, то гнався за Авнером, який змушений був забити його в самозахисті (2 Самуїлова 2:18 і наст.; 1 Хронік 27:7).

2) Левит за царювання Йосафата. Асаїл із іншими левитами ходив по всіх містах Юдеї й навчав людей знання Закону (2 Хронік 17:8).

3) Левит за царювання Єзекії (2 Хронік 31:13).

4) Священик за днів Езри, батько Йонатана (Езри 10:15).

Асаїл — дивіться “Асагел”.

Асар'їл (кого Бог зобов'язав, зв'язаний Богом, наприклад, під час обітниць і присяг): Син Єгаллел'їлів, з племені Юди (1 Хронік 4:16).

Асар'їла (прямо до Бога): Асафів син, музикант (1 Хронік 25:2, 14; у 14-му вірші його ім'я подане “Єсар'їла”).

Асаф (провідник хору, диригент, громадник людей):

1) Левит із високими музикальними здібностями; син Берехії (1 Книга Хронік 6:24), один із диригентів Давидового хору; Він є автором Псалм: 49 і 72-82. У пізніших часах

його прославляли як прозорливця й композитора (2 Хронік 29:30; Неемії 7:44; 12:46).

2) Батько або предок Йоаха, канцлера й літописця Юдейського Царства за царювання Єзекії (2 Царів 18:18, 37; Ісаї 36:3, 22).

3) Жидівський дозорець лісу в Персії за Артаксеркса (Неемії 2:8).

4) Предок Матанії, диригент храмового хору по повероті з Вавилону (1 Хронік 9:15; Неемії 11:17).

Асая (Господь учинив):

1) Князь-зверхник однієї з родин роду Симеонів за царювання Єзекії (1 Хронік 4:36).

2) Первороджений шілонянин, який із своєю родиною, вернувшись із Вавилону, жив у Єрусалимі (1 Хрон. 9:5). У Неемії 11:5 він називається Маасея.

3) Левит за царювання Давида, зверхник Мерарієвої родини (1 Книга Хронік 6:15), який із 220 своїми земляками брав участь у перенесенні Божого ковчега з дому гатянина Овед-Едома до скинії в Давидовім Місті (1 Хронік 15:6, 11).

4) Раб царя Йосії (2 Хронік 34:20).

Асенат — див. "Оснат".

Асинкрит (непорівнювальний, незрівнянний): Християнин у Римі (Римлян 16:14).

Асир, Ашер (благословенний, блаженство): Якова восьмий син від Зілли, Ліїної покоївки, — цебто служниці дружини Якова (1 Мойсеева 30:13; 46:17). Асирове плем'я замешкувало територію, що тягнулася від морського побережжя в Кармелі на північ і дотикалася територій: Манасіїної на півдні, Завулонової та Іссахарової на південному сході й Нефталимової на північному сході (Ісуса Навина 19:24-31; 17:10-11; Суддів 1:31, 32). Їхня приморська полоса-долина, що тягнулася 8-10 миль уздовж Середземного моря, пишалася найбільш урожайним ґрунтом у Палестині.

Асіл (створений Богом): Симеонівець, якого нащадок Егу жив за днів царя Єзекії (1 Хронік 4:35).

Асна (терновий кущ, терен): Ізраїльтянин, якого нащадки разом із Зоровавелем повернулися з вавилонського переселення (Езри 2:50).

Аснаппар, Аснаппер (швидкий, скорий): "Великий і славний" асирійський урядовець, що розселявав асирійців у Самарії (Езри 4:10).

Аспата (кінь; кінь, посвячений сонцю, як поганському божеству; 2 Царів 23:11): Син Гамана, якого вбили юдеї в замку в місті Сузах (Естери 9:7).

Асріїл (Божя обітниця): Гелеадів син, Манасіїн правнук, родоначальник-засновник роду Асріїлів (4 Мойсеєва 26:31; Ісуса Навина 17:2).

Ассир, Ассір (полонений):

1) Корахів син (2 Мойсеєва 6:24; 1 Хронік 6:7).

2) Ев'ясафів син (1 Хронік 6:8).

3) Ехонін син (1 Хронік 3:17).

Астарта, Ашторет, Аштарот (зоря): Головна богиня фінікійців; асирійці називали її Іштар, а греки й римляни — Астарта (1 Царів 11:5, 33; 18:19; 2 Царів 23:13, 15; Книга Суддів 2:13). Деякі античні письменники ототожнюють її з богинею місяця. Проте асирійське найменування Іштар не означало богині місяця, але планету Венеру, а Астарта вважалася за богиню Венеру й за планету Венеру. З певністю можна сказати, що поклоніння Астарті було тотожним із поклонінням Венері, що було сполучене з найбільш нечистими неморальними ритуалами й обрядами.

Атара (корона): Жінка Єрахмеїла, мати Онама (1 Хронік 2:26).

Аталія, Гофолія (засмучувала Господа):

1) Дочка горезвісних у Святому Письмі царя Ахава й Єзавелі, внучка Омрі мати Ахазії (2 Царів 11:1-16). Ішла вслід за своєю матір'ю Єзавелею. Щоб здійснити свої наміри й бажання, вона безпощадно пролила багато невинної крові. Одружилася з Єгорамом, сином юдейського царя Йосифата й запровадила в Юдеї поклоніння Ваалові.

Після великої зміни, коли то Єгу засів на царському троні в Самарії, вбив Ахазію та проголосив себе царем, — Аталія вбила всіх членів царської родини з Давидової династії, за винятком сина царя Ахазії Йоаша, якого врятувала та сховала від Аталії тітка немовляти Єгошева, сестра Ахазії, дочка царя Йорама. Єгошева була дружиною первосвященника Єгояди (2 Хронік 23:11; 24:6). Таким чином царський син Йоаш переховувався 6 років у храмі під турботливим доглядом і опікою первосвященника Єгояди. Впродовж цих 6 років у Юдеї царювала Аталія. Тепер (коли Йоаш мав 6 років), Єгояда вважав за відповідний час представити законного царя народові, будучи переконаний, що вони прагнуть слу-

жити живому Богові й бути лояльним до Давидового дому. Його плян був успішний. Аталія була вбита, входячи до царського палацу (2 Царів 8:26; 11:1-16; 2 Хронік 21:6; 23:1-16).

2) Веніяминовець (1 Хронік 8:26).

Атая (кого Єгова створив): Нашадок Переців, Юдиного сина, що жив у Єрусалимі по повероті з Вавилону (Неемії 11:4). У 1 Хронік 9:4 Атая названий Утай.

Атер (німий, замовкнути):

1) Атерових 98 нащадків з-поміж придверних храму вернулися із Зоровавелем із вавилонського переселення (Езри 2:42; Неемії 7:45).

2) Атерові діти від Єзекії, які вернулися із Зоровавелем й належали до зверхників народу, що уклали й підписали умову з Неемією (Езри 2:16; Неемії 7:21; 10:18).

Атлай (кого засмучує Єгова): Беваїв син, який покинув свою жінку-чужинку після переконливого слова Езри (Езри 10:28).

Афіях (оживлений, підкріплений, освіжений): Веніямінівець, предок царя Саула (1 Самуїлова 9:1).

Ахав (вуйко, дядько):

1) Син Омрі, 7-ий цар Ізраїля, царював 22 роки від 919 до 896 рр. до Хр., одружився з Єзавелею, дочкою Етбаала, сидонського царя; підпав під її поганий вплив. Виконуючи її бажання, Ахав звелів побудувати храм Ваалові в Самарії, як також оракульні (віщувальні) пагірки й гаї, присвячені Астарті.

Ахав поширив в Ізраїлі архітектуру, побудувавши дома із слонової кости й кілька міст. Бажаючи додати до свого саду-парку з палацом в Ізреелі виноградника свого сусіда Навота, Ахав запропонував йому продати чи вимінати його на кращий виноградник в іншому місці. Коли Навот категорично відкинув цю пропозицію згідно з 3 Мойс. 25:23, — то тоді зусиллям Єзавелі підступно й фальшиво оскаржили Навота в блюзнірстві, його побили камінням і він помер.

З Божого доручення проти Ахава виступив пророк Ілля й докорив йому за його гріхи, й беззаконня. Бог покарав край посухою, що тривала 3½ року, а на горі Кармелі ідолослуження було покаране огнем із неба та знищенням 450 фальшивих пророків Ваала. Згодом сирійський цар Вен-Гадад напав на Ізраїля. Ахав три рази воював із ним. Дві битви мали

оборонний характер, а третя — наступальний. В останній війні Ахав навіть узяв до полону Вен-Гадада, однак випустив його на волю, стягнувши на себе таким чином Божий гнів (1 Царів 20:1-21; 20:22-34).

Після цього Ахав три роки втішався миром. Відтак напав на гілеадський Рамонт на східному березі Йордану разом із своїм союзником, юдейським царем Йосафатом, наполегливо обстоюючи, що це місто належить Ізраїлеві. Коли пророк Міхей провістив жидам поразку, то Ахав перебрався, щоб таким чином замаскувати себе в бою. Але один чоловік знехоття натягнув лука та стрілою вцілів Ахава між підв'язанням пояса та між панцерем (1 Царів 16:29; 22:32-40). Ахав невдовзі помер, був привезений до Самарії й там поховали його. Коли полоскали його колесницю над ставком у Самарії, то пси лезали його кров за Господнім словом. Таким чином частинно тепер здійснилося пророцтво Іллі (1 Царів 21:19, а більше дослівно воно збулося у випадку його сина (2 Царів 9:26)).

2) Фальшивий пророк, неправдомовець, син Колаїнів, який зводив ізраїльтян у вавилонській неволі. Навуходоносор покарав його смертю, припікаючи на огні (Єремії 29:21-23).

Ахаз (посесор, властитель, посідач, орендар, володар, державець):

1) Син Йотама, 11-ий цар Юдеї, царював 16 років від 741 до 726 рр. до Хр. Був злякисним і нечестивим царем; зайшов так далеко в ідолопоклонство, що приносив у жертву ідолам, божкові Молохові, своїх власних дітей, спалюючи їх огнем (2 Хронік 28:3); робив литі боввани, споруджував вівтарі-жертівники поганським богам, поклонявся їм, сприяв поширенню чарівництва, ворожбитства й спиритизму; закрив єрусалимський храм тощо (Ісаї 8:19; 2 Царів 23:12).

У той час, коли Ахаз вступив на трон, Рецін, цар Дамаску (Сирія), і Пеках, цар Ізраїля, уклали союз проти Юдеї, напали на неї, спустошили деякі міста й намагалися взяти в кільце облоги Єрусалим. У зв'язку з цим пророк Ісаїя поспішив дати вказівки Ахазові від Бога й підбадьорити його, що союзники зазнають поразки в їхньому нападі на Єрусалим (Ісаї, розділи 7, 8, 9). Напад союзників на Юдею уразив край великою долею. Захоплено Елат, процвітаючий порт Червоного моря, а филистимляни зайняли західню й південну окраїни Юдеї (2 Царів 16:2; 2 Хронік 28). Ахаз своїми гріхами

спроневірився Богові й не довіряв Йому. Отже, тепер він звернувся по допомогу до асирійського царя Тіглат-Пілесера (Ім'я цього царя двічі зустрічаємо в Біблії, де подано неправильну транслітерацію: в 1 Хронік 5:26 — Тілленат-Піл'несер та в 2 Хронік 28:20 — Тіглат Пілнеесер). І хоч асирійці визволили Юдею від завойовників, проте Ахаз мусів платити за це велику данину, цебто він став ленником Тіглат-Пілесера (1 Хронік 5:26; 2 Хронік 28:20; 2 Царів 16:11).

Ахаз помер на 36-му році життя. Жиди не дозволили поховати його, як негідного царя, в гробниці юдейських царів (2 Царів 16; 2 Хронік 28:27).

2) Син Міхи (1 Хронік 8:35, 36; 9:42).

Ахазія (підтриманий Господом):

1) Син Ахава й Єзавелі, 8-ий цар Ізраїля, царював два роки від 896 до 895 рр. до Хр.

Після битви в гілеадському Рамоті, в якій загинув Ахав, васальний цар Моаву відмовився платити річну данину Ізраїлеві. Перед тим, як Ахазія міг робити відповідні заходи, щоб примусити їх продовжувати платити йому річну данину, він був ранений, випавши через ґрати з горішньої кімнати свого палацу в Самарії й поважно захворівши. Бувши ідолопоклонником, Ахазія послав послів до Ваал-Зевува в фелістимлянському місті Екроні вивідати, чи він видужає із своєї хвороби, чи ні. Але пророк Ілля, що тепер востаннє вжив свого пророцького покликання, докорив йому за його гріх і прорік, що він більше не встане із свого ліжка, цебто помре.

Друга подія з царювання Ахазії, що записана тільки в Біблії, говорить про те, що він поєднався з юдейським царем Йосафатом для спільної торгівлі з Офіром (1 Царів 22:40-53; 2 Царів 1; 2 Хронік 20:35-37).

2) П'ятий цар Юдеї, син Єгорамів та Аталії (дочка Ахава), царював один рік, 884 до Хр. Помилково називається в 2 Хронік 22:6 "Азарія" та в 2 Хронік 21:17 — "Єгоахаз". Він мав 22 роки, коли почав царювати. (У 2 Хронік 22:2 помилково подано, що Ахазія вступив на царський трон, маючи 42 роки). Він поклонявся ідолам.

Цар Ахазія уклав договір із своїм вуйком, ізраїльським царем Єгорамом, проти сирійського царя Хазаїла. В цій битві юдейсько-ізраїльське військо зазнало поразки в гілеадському Рамоті, а сам цар Єгорам був поранений. Революційні дії на чолі з Єгу під проводом Єлисея перенеслися на терито-

рію Ізраїля. Саме тоді, коли Ахазія відвідував свого хворого вуйка Єгорама в Ізреелі, з'явився в місті Єгу. Єгорам й Ахазія вийшли йому назустріч. Тоді Єгу стрілою з лука пробив серце Єгорама, а Ахазія був смертельно ранений, утік до Мегіддо й там помер.

Ахаїк (ахайський, приналежний до Ахаї, мешканець Ахаї): Християнин із Коринту, прибув спеціально до апостола Павла в Ефесі й потішив його відомостями з місійно-церковного життя в Європі (1 Коринтян 16:17).

Ахан (заколотник, баламут, інтригант, каверзник, крамольник, бешкетник): Ізраїльтянин, із Юдиного племені, син Кармія. Ахан узяв із залятої здобичі в Єрихоні плаща, 200 шеклів срібла і одного зливка золота, ваги 50 шеклів, і сховав це все в землі в середині свого намету. За цей гріх спроневірення Богові в залятому Ахан і його діти були вкаменовані народом в долині поміж Аєм і Єрихоном та спалені в огні разом із його худобою й маєтком. Ту долину названо Ахор, що означає знещасливлений, лиходійний (Ісуса Навина 7:16-28).

Ахархел (за бруствером, цебто за земляним валом чи муром для захисту від ворожих пострілів): Гарумів син. Ім'я подане в неясному списку родоводу Юди (1 Хронік 4:8).

Ахасбай (квітучий): батько Еліфелета, один із 37 Давидових героїв-капітанів (2 Самуїлова 23:34). Елефелет найменований у 1 Хронік 11:35, як Еліфал, син Урів.

Ахашверош (лев-цар): Це ім'я одного мідійського та двох перських царів, що про них іде мова в Старому Заповіті.

1) У Книзі Пророка Даниїла 9:1 Ахашверош — це батько мідійця Дарія, він мабуть історичний Кіаксерс, що здобув Ніневію. Почав своє царювання 634 року до Хр.

2) Перський цар Ахашверош, про якого читаємо в Книзі Езри 4:6, — це мабуть історичний Кембіс, престолонаслідник і, правдоподібно, син Кіра (529 рік до Хр.).

3) Третій Ахашверош у Книзі Естери — це мабуть історичний перський цар Ксеркс (485-465 рр. до Хр.). Третього року свого царювання він справив велику урочистість та збори-засідання в царському палацу-замку в місті Сузах. Після бенкету-гостини відбулися наради, щоб розглянути грецьку інвазію, що загрожувала Перській Імперії. Ахашверош розвівся з своєю жінкою Вашті, бо вона відмовилася публічно з'явитися на цьому бенкеті, і одружився 4 роки опісля з жидівською дівчиною Естерою, кузинкою й вихованкою Морде-

хая. 5 років опісля Гаман, один із дорадників імператора, переповнився лютістю на Мордехая, який не кланявся перед ним і погорджував його високу позицію. Тому Гаман спонукав Ахашвероша видати закона про фізичне тотальне вигублення жидів в Перській Імперії. Але заступництво Естери при тісній співпраці з Мордехаем довело до того, що Гамана повісили на шибениці, а сам Ахашверош власноручно підписав нове розпорядження, що давало жидам право на самозахист.

Ахаштарі (кур'єр, вісник): Син Ашхура від другої жінки Наари. Ашхур збудував місто Текою й тому називається "батько Текої" (1 Хроніки 4:5, 6).

Ахезай, Ахазай (кого тримає Єгова): Священик, предок Масая. В 1 Хронік 9:12 найменований також Яхзера (Неемії 11:13).

Ахі (брат):

1) Походив із Гадового роду, голова батьківського дому, що жили в Гілеаді, в Башені за юдейського царя Йотама (1 Хронік 5:15, 16, 17).

2) Шемерів нащадок, із Асирового роду (1 Хронік 7:34).

Ахігуд (брат слави):

1) Син Шеломіїв, князь Асирового племені (4 Мойсеєва 34:27).

2) Начальник Веніяминового племені (1 Хронік 8:7).

Ахіезер (син допомоги):

1) Син Аммішаддаїв, спадковий начальник Данових синів (4 Мойс. 1:12; 2:25; 7:66).

2) Голова від Веніямина за царювання Давида (1 Хронік 12:3).

Ахійя (приятель Єгови):

1) Син Ахітува, внук Пінхаса та правнук Ілія; став наступником свого батька, як первосвященик, за царювання Саула (1 Самуїлова 14:3, 18).

2) Один із Соломонових князів, писар (1 Царів 4:3).

3) Пророк із Шіла (1 Царів 14:2); звідси він називається шілонянином у 1 Царів 11:29. Пророк Ахійя провів дві визначні пророцтва. Одна пророцька подія міститься в 1 Царів 11:30-39, де пророк сповістив Єровоама про відірвання 10 ізраїльських племен від Соломона. Про другу пророцьку подію читаємо в 1 Царів 14:6-16, де йде мова про смерть царського сина Авійю, який був хворий, та про ви-

гублення дому Єровоама з приводу литих статуй і бовванів, що їх він поставив в Ізраїлі (1 Царів 14:2, 3, 7-16).

4) Батько Баші, ізраїльського царя (1 Царів 15:27, 33).

5) Син Єрахмеїла (1 Хронік 2:25).

6) Син Бели (1 Хронік 8:7).

7) Один із Давидових лицарів (1 Хронік 11:36).

8) Левит за царювання Давида (1 Хронік 26:20).

9) Один із зверхників народу, який уклав умову-заповіт із Неемією, що буде вірно служити Господеві й не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:27).

Ахікам (брат ворога): Син писаря Шафана, надзвичайно впливовий урядовець на царському дворі Йосії, був одним із делегатів, що їх вислав був первосвященик Хілкійя на консультацію до пророчиці Хулди в Єрусалимі (2 Царів 22:12-14). За царювання Єгоякіма, Ахікам успішно вживав свого впливу на захист пророка Єремії (Єремії 26:24). Він був батьком Гедалії.

Ахілуд (брат народженого; за іншим поясненням — виробник):

1) Батько Йосафата, який був канцлером або літописцем за днів Давида й Соломона (2 Самуїлова 8:16; 20:24; 1 Царів 4:3; 1 Хроніки 18:15).

2) Батько Баани, який був одним із 12 провідників-зверхників царя Соломона (1 Царів 4:12).

Ахімаац (брат гніву, холеричний, запальний, дразливий, гнівливий):

1) Батько Ахмоани, Саулової жінки (1 Самуїлова 14:50).

2) Син первосвященика Садока, працював розвідувачем в уряді царя Давида (2 Самуїлова 15:24-37; 17:15-22; 18:19-33).

3) Соломонів зять, одружився з його дочкою Босмат, був один із провідників-зверхників царя Соломона (1 Царів 4:15).

Ахіман (брат правиці, друг дара; за іншим поясненням — подавець, даритель, дарувальник):

1) Один із нащадків анака, цебто велетня, що їх бачив Калева та інші розвідувачі Ханаану. Велетні жили на горі Хевроні, де їх вигубив Ісус Навин, а позоставили трьох братів-велетнів повбивали люди з Юдиного племені (4 Мойсеєва 13:22, 23; Ісуса Навина 11:21; Суддів 1:10).

2) Левит, придворний (1 Хроніки 9:17).

Ахімелех (брат царя):

1) Ахітувів син, первосвященик у Нові за днів царя Саула. Під час переслідування Саулом і голоду Ахімелех дав Давидові показні хліби й меча Голіята. За цю прихильність до Давида Ахімелех і всі священики в Нові, за винятком Евіятара, були вбиті (1 Самуїлова 21:1-10; 22:11, 12).

2) Хіттеянин, лицар Давида в пустині Зіф (1 Самуїлова 26:6).

Ахімот (брат смерти, друг смерти, смертний): Син Елкани, левит за днів царя Давида (1 Хроніки 6:10). У 1 Хроніки 6:20 названий також Махат.

Ахіра (брат зла, друг лиха, злий, лукавий): Енанів син, зверхник-князь Нефталимового племені (4 Мойсеева 1:15; 2:29; 7:78, 83; 10:27).

Ахірам (брат верховини, брат височини, високий, великий): Веніямінівець (4 Мойсеева 26:38).

Ахісамах (брат допомоги): З Данового племені, батько Оголіява, один із архітектів і мистців (оброблювачів і гаптівників) скинії (2 Мойсеева 31:6; 35:34; 38:23).

Ахітофел (брат нерозсудливості або безглуздя, необачний): Давидів дорадник, був мудрий, однак непостійний і ненадійний. Під час змови Авесалома проти Давида, перейшов до змовників і радив Авесаломові блискавично заатакувати Давида. Але Авесалом відкинув його пораду, а прийняв повільну тактику боротьби з Давидом, що її подав Хушай. Тоді Ахітофел смертельно обурився й повісився в своїм домі. Він жив у Гіло, був дідом Вірсавії. (2 Самуїлова 15:12; 16:21-23; 17:1-23; порівняйте 2 Самуїлова 11:3 із 23:34).

Ахітув (брат доброти, брат добродітності):

1) Син Пінхаса, внук священика Ілія, з родини Ітамара, його наступником був його син Ахімелех (1 Самуїлова 14:3; 22:9, 11).

2) Син Амарії, батько первосвященика Садока, з роду й потомства Елеазера, сина Аарона (1 Хронік 5:37-38; 2 Самуїлова 8:17; Езри 7:3).

Ахішар (чесний, прямий, відвертий, брат усього доброго): Управитель (начальник або контролер) Соломонового доморядництва; посада великого довір'я та впливу на сході (1 Царів 4:6).

Ахішахар (брат світанку, брат першого проблиску): Син Білгана (1 Хронік 7:10).

Ахіям, Ахіам (брат батька): Гарар'янин, Сахарів син (1 Хронік 11:35); один із Давидових 30 лицарів (2 Самуїлова 23:33).

Ахіян (брат, братній, братерський): Походив із родини Шеміди, з Манасіного племені (1 Хронік 7:19).

Ахйо (братній, братерський):

1) Син Авінадава, супроводив із своїм братом Уззою кивота-ковчега під час перенесення його з Баалу (з дому їхнього батька на узгір'ї Кір'ят-Єарім) на Сіон за днів царя Давида (2 Самуїлова 6:3, 4; 1 Хроніки 13:7).

2) Син Берії, веніяминівець (1 Хроніки 8:14).

3) Син Єїла від Маахи, веніяминівець, жив у Гів'оні (1 Хроніки 8:31; 9:37).

Ахлай, Ахлая (орнаментальна, декоративна, пишно оздоблена): Дочка Шешана, який віддав її за жінку своєму єгипетському рабові Ярсі, і вона породила йому сина Аттая; від неї походить Завад, Давидів лицар, та сотник Азарія за царюванні Йоаша (1 Хронік 2:31, 35; 11:41; 2 Хронік 23:1).

Ахоах (братерський): Син Бели, внук Веніямина (1 Хронік 8:4). У 1 Книзі Хронік 8:7 названий також Ахійя.

Ахрах, Ахарах, Ахер, Ахірам (за братом): Третій син Веніямина (1 Хронік 8:1).

Ахузам (посідання): Син Ашхрау й Наари, батько або засновник Текої (1 Хронік 4:6).

Ахумай (брат води, цебто боягуз, несмілива, ляклива людина): Син Яхота, з роду Юди, голова однієї з родин цор'атян (1 Хронік 4:2).

Ацалія (кого Господь зберіг): Батько писаря Шафана за днів царя Йосії (2 Царів 22:3; 2 Хронік 34:8).

Ацел (шляхетний): Йонатанів нащадок (1 Хронік 8:37).

Ашбеа (я закликаю): Нащадок Шели, з племені Юди, хоч, правда, точно невідомо, чи тут іде мова про ім'я особи, чи про назву місцевості (1 Хронік 4:21).

Ашбел (догана від Бога, Боже обвинувачення): Веніяминів другий син, предок роду Ашбелів (1 Мойсеєва 46:21; 4 Мойсеєва 26:38; 1 Хронік 8:1).

Ашкеназ, Аскеназ (поширювальний огонь): Гомерів син, Яфетів внук (1 Мойсеєва 10:3). Плем'я чи нарід ашкеназів живе поблизу або таки у Вірменії, Арараті й Мінні (Єремії 51:27). Назва складається з Аш-кеназ, що означає Аш расу, яка, правдоподібно, постала в Азії. Деякі припускають,

що Ашкеназ означає германську расу, отожднюючи чи порівнюючи з цим словом Асканію у Фрігії (Мала Азія) й Скандинавію (Європа).

Ашпеназ (кінський ніс): Начальник евнухів в Асирії за володіння царя Навуходоносора (Даніїла 1:3).

Ашхур, Ашур (герой): Син Хецрона й Авіїї; засновник міста Текої (1 Хронік 2:24; 4:5).

Ашшур: Симів другий син, а також гебрейська форма для Асирії (1 Мойсеева 10:22).

Б

Баал (пан, господь, сонце):

1) Син Реаї, рувимівець (1 Хронік 5:5).

2) Син Єїїла й Маахи, дід Саула (1 Хронік 8:30; 9:36).

Бааліс (син радості, тріумфу, захоплення): Аммонітський цар, сучасник спустошення Єрусалиму Навуходоносором (Єремії 40:14).

Баана (син скорботи, горя, мук, страждання):

1) Батько Хелева, нетофатянин, один із Давидових лицарів (2 Самуїлова 23:29; 1 Хронік 11:30).

2) Син Ріммона, веніямінівець, який разом із своїм братом Рехавом вбили Іш-Божета. Давид за це покарав їх смертю. Їхні спотворені тіла повісили над ставком у Хевроні (2 Самуїлова 4:2, 5, 6, 9).

3) Хушів син, Соломонів урядовець інтенданства в Асирії та в Бе-Алоті (1 Царів 4:16).

4) Один із поворотців, які прибули були із Зоровавелем із вавилонського переселення до Юдеї (Езри 2:2; Неемії 7:7; 10:28).

5) Ахилудів син, Сломонів урядовець в Ізреелі й на північ від Йорданської долини (1 Царів 4:12).

6) Садоків батько, що помагав при відбудові єрусалимських мурів за днів Неемії (Неемії 3:4).

Баара (груба): Жінка Шахараїма, з Веніяминового роду (1 Хронік 8:8).

Баасея (діло Єгови): Левит, співак, предок Асафа (1 Хронік 6:25).

Бааша, Баша (злий): Син Ахійї, з Іссахарового племені; третій цар Ізраїльського Царства й основоположник його другої династії. Учинив змову на царя Надава, переміг його, вбив його та всю його родину (1 Царів 15:27). Правдоподібно, на 13-му році свого царювання Бааша пішов війною проти Аси й почав укріпляти Раму. Зазнав поразку в наслідок несподіваного союзу Аси з Бен-Гададом із Дамаску. Бааша помер на 24-му році свого царювання й був похований у Тірці,

цебто в столиці, яку він заснував (1 Царів 15:16 і наст.; 16:6; 2 Хронік 16:1-6; Пісня над Піснями 6:4).

Баввай: Син Хенадаїв, зверхник округи Кеїла за днів Неемії, допомагав при відбудові єрусалимських мурів (Неемії 3:18).

Бакбаккар (чудовий): Левит (1 Хронік 9:15).

Бакбук (бій): Бакбукові діти працювали між храмовими підданцями-присвяченцями, які вернулися з вавилонського переселення до Юдеї із Зоровавелем. Бакбук — це засновник храмових підданців (Езри 2:51; 7:24; 8:20; Неемії 7:53).

Бакбукія: Левит, придверний за днів Неемії (Неемії 11:17; 12:9).

Балак, Валак (порожній): Ціппорів син, моавський цар; відомий із того, що намагався спонукати Валаама служити його інтересам і проклясти Ізраїля за нагороду (4 Мойс. 22:2, 4, 10; Михея 6:5). Боячись, щоб ізраїльтяни не знищили його, як вони вже попередньо перемогли аморейського царя Сигона й башанського царя Ога, Балак оголосив їм війну (Ісуса Навина 24:9; Суддів 11:25). Одні богослови вважають Валаама за правдивого пророка, інші знову мають його за звичайного ясновидця, який знав єдиного Бога, а проте йшов на компроміс із поганським світом заради слави й матеріальної користи (5 Мойсеева 23:5, 6).

Бані (збудований):

- 1) Гадянин, один із Давидових лицарів (2 Самуїл. 23:36).
- 2) Левит із лінії Мерарі (1 Хронік 6:31).
- 3) Ізраїльтянин із лінії Переца, з племені Юди (1 Хронік 9:4).
- 4) “Сини Бенієві”, поворотці з вавилонського переселення, вернулися із Зоровавелем (Езри 2:10; 10:29, 34; Неемії 10:14).
- 5) Ізраїльтянин “із синів Банієвих” (Езри 10:38).
- 6) Левит (Неемії 3:17).
- 7) Левит (Немії 8:7; 9:4, 5; 10:14).
- 8) Левит із Асафових синів (Неемії 11:22).

Барак (блискавка): Авіноамів син, з захисного міста Кенешу Нефталимового. Девора, пророчиця з Єфрему, спонукала його повстати й визволити Ізраїля з неволі ханаанського царя Явіна, полководцем війська якого був Сізера. Бог визволив ізраїльтян з неволі й Барак із Деворою поділяли славу перемоги над Сізером (Суддів 4:6).

Барах'їл (Бог благословив): Батько Елігу, з роду Рамова (Йова 32:2, 6).

Барзіллай (залізо, цебто сильний):

1) Заможний гілеядянський ватажок, який по-приятельському поставився до Давида, коли він утік від Авесалома, і виявив йому велику гостинність (2 Самуїлова 17:27). Все ж таки він відхилив Давидову пропозицію, щоб йти з ним до Єрусалиму та в своїх похилих роках доживати кінця на царському дворі (2 Самуїлова 19:32-39).

2) Батько Адріїла, який одружився з Сауловою дочкою Мелголою (2 Самуїлова 21:8).

3) Зять гілеадянина Барзіллая (Езри 2:61; Неемії 7:63, 64).

Баріах (утікач, збіглець): Син Шемаї, нащадок царської династії з племені Юди (1 Хронік 3:22).

Баркос (гострий, різкий): Предок родини храмових підданців, які повернулися з вавилонського переселення з Зоровавелем (Езри 2:53; Неемії 7:55).

Барух, Варух (благословенний):

1) Син Неріїї, походив із визначного роду в Юдеї (Єремії 32:12); вірний приятель і писар пророка Єремії (Єремії 36:4-32); він пильно записував пророцьке слово з уст Єремії під його диктат, а відтак написане читав народові. Записане ним пророцтво було прочитане цареві Єгоякимові, який спалив його. Тоді писар Барух написав другу книгу пророцтва з деякими додатками (Єр. 36:27-32). Вороги звинувачували його в невірності народові й цареві, немовбито він впливав на Єремію діяти на користь халдеїв (Єремії 43:3). Зазнав разом із Єремією багато гіркої горя, утиску, переслідування й ув'язнення, що тривало до часу, коли Навуходоносор завоював Єрусалим і дозволив їм жити в Міцпі. Вкінці змушені були тинятися в Єгипті (Єремії 43:6, 7).

2) Син Заббаїв, один із тих, які допомагали Неемії відбудовувати єрусалимські мури (Неемії 3:20).

3) Один із тих, які підписали умову-заповіт із Неемією (Неемії 10:7).

4) Син Кол-Хозе, нащадок Переців (Неемії 11:5).

Бацлут, Бацліт, Вацліт (прохання): Предок родини храмових підданців, які вернулися із Зоровавелем на батьківщину з вавилонського переселення (Езри 2:52; Неемії 7:54).

Беал'я (Єгова — це Господь): Веніяминівець, один із Давидових вояків, що приєднався до нього в Ціклаго (1 Хронік 12:5).

Бевай (батьківський, по-батьківському):

1) Родоначальник великого поекзильного роду, що в числі 623 осіб (Неемія подає 628) вернулися з Зоровавелем з вавилонського переселення на батьківщину (Езри 2:11; Неємії 7:16). Згодом вернулося з Езрою ще 28 поворотців під проводом Захарії (Езри 8:11); чотири чоловіки з вищезгаданих родин взяли з собою чужоземних жінок (Езри 10:28). Це ім'я зустрічаємо також поміж тими, що уклали й підписали умову-заповіта з Неемією (Неемії 10:6).

2) Захаріїв батько, що був провідником 28 поворотців із вавилонського переселення (Езри 8:11).

Бедад (самітний): Батько едомського царя Гадода (1 Мойсеєва 36:35; 1 Хронік 1:46).

Бедан (син Дана — рабський):

1) Суддя Ізраїля (1 Самуїлова 12:11).

2) Гілеадів син, зверхник Манасіїного роду (1 Хронік 7:17).

Бедєя (під патронатом Єгови; під опікою й захистом Господа; за іншим поясненням — раб, кріпак, невільник): Один із Банаєвих синів за днів Езри, які взяли були чужоземних жінок (Езри 10:35).

Беєра (джерело, водоймище): Цофахів син, із Асирового племені (1 Хронік 7:37).

Беєрах, Беєра: Князь-начальник рувимівців (Рувимового роду), якого взяв у полон асирійський цар Тіллгат-Пілнесер (1 Хронік 5:6).

Беєрі, Беєр (джерело, водоймище):

1) Хіттеянин, батько Єгудити, що одружилася з Ісавом (1 Мойсеєва 26:34).

2) Батько пророка Осії (Осії 1:1).

Бел, Баал, Ваал: Великий народний божок у давніх вавилонців (Єремії 50:2; Ісаї 46:1). Погляди вчених розбіжні, чи Бел був сонцем, чи планетою Юпітер.

Бела (знищення, спустошення):
1 Хронік 1:43, 44).

1) Беорів син, едомський цар (1 Мойсеєва 36:31-33).

2) Предківський голова з Беминого роду, з Веніяминового племені (1 Мойсеєва 46:21).

3) Предківський голова одного з Рувимових родів (1 Хронік 5:8 і наст.).

Бен, Беная (син): Левит, один із придверних, призначений Давидом на служіння при ковчезі під час перенесення його до скинії в Єрусалимі (1 Хронік 15:18, 20).

Бен-Авінадав (син Авінадава, син вдячності): Урядовець-наглядач за дням царя Соломона; Соломонова дочка Тафат була йому за жінку (1 Царів 4:11).

Беная (збудований Богом):

1) Єгоядин син (2 Самуїлова 8:18; 1 Хронік 18:17), священник (1 Хронік 27:5); з Левієвого племені, за походженням із Кавцеїлу (2 Самуїлова 23:20). Давид призначив його до своєї прибічної сторожі (1 Хр. 1:22, 24, 25), до ескорту його особистої охорони (2 Самуїлова 8:18; 20:23; 1 Царів 1:38; 1 Хронік 18:17) і до своєї таємної ради (2 Самуїлова 23:23); один із лицарів-героїв Давида (2 Самуїлова 23:22, 23; 1 Хронік 11:24, 25; 27:6). Його героїчний, самовідданий вчинок у межах найбільшої небезпеки, що приніс йому велику славу, описаний в 2 Самуїлова 23:20, 21 та в 1 Хронік 11:22-25. Він був зверхником війська на третій місяць (1 Хронік 27:5, 6) і позостався вірним Соломонові в часі, коли Адонія намагався захопити трон (1 Царів 1:8, 10, 26, 32, 38, 44) і був підвищений на становище головнокомандуючого всієї армії на місце Йоава (1 Царів 2:35; 4:4).

2) Єгоядин син, один із Давидових лицарів-героїв (2 Самуїлова 23:20 і наст.).

3) Пір'ятонянин, з Єфремового племені, один із Давидових лицарів-героїв, капітан одинацятого місяця військового відділу (1 Хронік 27:14).

4) Один із "князів" Симеонового племені (1 Хронік 4:36).

5) Левит, придверний за днів Давида, грав на цитрі, на аламот (1 Хронік 15:18, 20; 16:5).

6) Священик за днів царя Давида; призначений сурмити в сурму перед Божим ковчезом (1 Хронік 15:24; 16:6).

7) Левит, один із синів Асафа, предок Яхазїїла (2 Хронік 20:14).

8) Батько Пелатїї (Єзекїїля 11:1-13).

9) Чотири ізраїльтяни за днів Езри, які одружилися з чужинками (Езри 10:25, 30, 35, 43).

У Біблії трапляється ще кілька маловідомих, нічим не відзначених осіб із ім'ям "Беная", як, наприклад, у 2 Хронік 31:13).

Бен-Гадад (син Гадада, сирійського божка):

Імена трьох дамаських царів:

1) Бен-Гадад I, син Тавриммона, свого часу царював у Сирії. Він уклав договір із юдейським царем Асою й завоював велику частину північного Ізраїля (1 Царів 15:18).

2) Бен-Гадад II, син Бен-Гадада I; Затяжні війни з Ізраїлем, головню за днів Ахава, характеризували його царювання. Невдовзі по смерті Ахава, Бен-Гадад II відновив війну з Ізраїлем, вдруге напав на Самарію й так тісно стиснув у кільце облоги місто, що в Самарії постав великий голод. Але вночі раптова паніка, замішання й розгубленість охопили сирійців. Вони заламалися. Цар Бен-Гадад II захворів і послав Газаїла до пророка Єлисея запитати, чи він видужає від недуги. Газаїл прибув і переповів цареві відповідь пророка. Але наступного дня по повероті Газаїла Бен-Гадад був убитий, правдоподібно своїми таки слугами. Він царював 30 років і помер десь коло 890 року до Хр. (1 Царів 20; 2 Царів 8:7-15).

3) Бен-Гадад III, Газаїлів син і його престолонаслідник у Сирії. Коли він став сирійським царем, цар Йоаш відвоював від нього ізраїльські міста, що їх був втратив цар Єгоахаз на користь Сирії, і переміг Бен-Гадада III в Афеку (2 Царів 13:3, 24, 25).

Бен-Гесед, Бен-Хесед (син Геседа, великодушний, доброзичливий, вибачливий, ласкаво-поблажливий): Соломонів службовець в Арубботі (1 Царів 4:10).

Бен-Гур, Бен-Хур (Гурів син, світлий, чистий, шляхетний): Соломонів службовець-наставник у Єфремових горах (1 Царів 4:8).

Бен-Гевер (син Гевера): Один із Соломонових урядовців (1 Царів 4:13).

Бен-Декер (син Декера, списоносець): Урядовець за днів царя Соломона (1 Царів 4:9).

Бен-Зохет (син Зохета): Син Іш'ї, нащадок Юди (1 Хронік 4:20).

Бено (його син): Мераріїв син, левит (1 Хронік 24:26, 27).

Бен-Онї — див. "Веніямин".

Беніну, Веніну (наш син): Один із тих левитів, які підписали умову-заповіт із Неемією, що будуть вірні Богові й не матимуть родинних зв'язків із чужинцями-поганами (Неемії 10:14).

Бен-Хайл (син війська, сильний, боець, вояк): Зверхник Юдеї, якого цар Йосафат призначив бути учителем (2 Хронік 17:7).

Бен-Ханан (син ласкавого): Симеонів син, із династії Юди (1 Хронік 4:20).

Беор (смолоских, лампа, світоч або горіння):

1) Батько Бели, раннього едомського царя (1 Мойсеева 36:32; 1 Хронік 1:43).

2) Батько Валаама (4 Мойсеева 22:5; 24:3, 15; 31:8; 5 Мойсеева 23:5; Ісуса Навина 13:22; 24:9; Михея 6:5).

Бера, Берай (син лукавого): Цар Содому (1 Мойсеева 14:2, 17, 21).

Бераха (благословення): Веніяминівець, який приєднався до Давида в Ціклагу (1 Хронік 12:3).

Берая (створений Єговою): Веніяминівець, один із синів Шімеїєвих, голова-зверхник у Веніяминовім племені (1 Хронік 8:21).

Берехія, Берахія, Верех'я (благословенний Єговою):

1) Асафів батько, левит-гершамівець (1 Хронік 6:39; укр. 6:24).

2) Зоровавелин син, нащадок царської династії Юди (1 Хронік 3:20).

3) Батько Мешуллама, який допомагав відбудовувати єрусалимські мури (Неемії 3:4, 30; 6:18).

4) Левит (1 Хронік 9:16).

5) Придверний при ковчезі (1 Хронік 15:23).

6) Голова-зверхник в Єфремовім племені (2 Хронік 28:12).

7) Батько співака Асафа (1 Хронік 15:17).

8) Батько пророка Захарії (Захарії 1:1, 7).

Бері (джерело, водоймище): Цофахів син, із племені Асира (1 Хронік 7:36).

Берія, Верія (у злочину або дар):

1) Асирів син (1 Мойсеева 46:17; 4 Мойсеева 26:44, 45).

2) Єфремів син (1 Хронік 7:20-23).

3) Веніяминівець (1 Хронік 8:13, 16).

4) Левит, син Шім'ї (1 Хронік 23:10, 11).

Беродах-Бал'адан, Меродах-Бал'адан (поклонник Ваала): Вавилонський цар за днів юдейського царя Єзекії. У 2 Книзі Царів 20:12 він названий Беродах-Бал'адан, а в Книзі Пророка Ісаї 39:1 — Меродах-Бал'адан. З усього видно, що було дві стадії його царювання: перша тривала від 721 до 709 рр. до Христа, а друга — тільки 6 місяців у 702 році. Отже, Асирія за царювання Саргона та Санхеріва двічі позбавила його царського трону. (2 Царів 20:11, 12; Ісаї 39:1).

Правдоподібно, що в 713 році вавилонський цар Беродах-Бал'адан вислав своїх післанців-зверхників до Єзекії, щоб вони вивідали про астрономічне чудо, коли то вернулося сонце (тінь) на 10 ступенів (на Ахазових ступенях, цебто на сонячному годиннику) тими самими ступенями, що було зійшло (2 Хронік 32:31; Ісаї 38:8).

Бесай (перемога, меч): Предківський голова Нееміїноного роду. Його діти належали до храмових підданців, Нетинеїв, що були повністю присвячені на служіння в храмі й які повернулися в Юдею з Зоровавелем (Езри 2:49; Неемії 7:52).

Бесодей (близький Господеві): Мешулламів батько, що відбудовував єрусалимські мури за днів Неемії (Неемії 3:6).

Бетуїл (мешканець у Бога): Син Нахора й Мілки, батько Ревеки, яка одружилася з Ісаком; племінник Авраама (1 Мойсеева 22:22, 23; 24:15, 24, 47; 28:2). У 1 Книзі Мойсеева 25:20 і 28:5 подано, що він був арамеянином, цебто походив із арамейського Падану.

Бехер, Веред (молодий або первенець):

1) Веніяминів другий син, поданий у списку в 1 Мойс. 46:21 та в 1 Хронік 7:6, 8, але пропущений у 1 Хронік 8:1.

2) Єфремів син, предківський голова роду Бехерів. У 1 Хронік 7:20 подано "Веред", але це тільки варіант від "Бехер".

Бехорат (первенець, первісток): Афіяхів син, Бехерів внук, веніяминівець, предок Саула (1 Самуїлова 9:1).

Бецай (переможець): Предківський голова післяекзильної родини, що вернулася в Юдею з Зоровавелем (Езри 2:17; Неемії 7:23; 10:19).

Бецал'їл, Веселїїл (в тіні Бога):

1) Уріїв син, сина Хура, з Юдиного племені. Один із мистців шкіни. Його спеціальністю була всяка священна ро-

бота в оброблені металу, каменя й дерева (2 Мойсеева 31: 1-6).

2) Один із синів Пахатових, що одружився з чужинкою (Езри 10:30).

Бецер (золота або срібна руда): Цофахів син, один із голів Асирових родів (1 Хронік 7:37).

Бігвай (хлібороб, садівник, управитель, щасливий):

1) Один із співучасників експедиції Зоровавеля. Усіх поворотців із вавилонського переселення з Бігваєвого роду було за Езрою 2 056, а за Неемією — 2 067. (Езри 2:14; Не-емії 7:19). Пізнішу експедицію членів Бігваєвого роду су-проводив Езра (Езри 8:14).

2) Один із представників-голів експедиції Зоровавеля (Езри 2:2; Неемії 7:7), які уклали умову-заповіт із Неемією, що будуть вірні Богові й не матимуть подружньо-родинних зв'язків із чужинцями-поганами (Неемії 10:17).

Біззета (погорджений): Евнух гарему перського царя Ахашвероша (Естери 1:10).

Білга (соромлива, боязлива, полохлива): Дівчина-поко-ївка Рахілі, що її дав їй Лаван з числа своїх невільниць; од-ночасно наложниця Якова, якому вона породила Дана й Неф-талима (1 Мойсеева 30:3-8; 35:25; 46:25; 1 Хронік 7:13).

Білган (скромний, поміркований):

1) Син Ецера, провідник хорейан, замешкав на горі Сеїр в Едомському краю (1 Мойсеева 36:27; 1 Хронік 1:42).

2) Єдіялів син, нащадок Веніямина (1 Хронік 7:10).

Білга, Вілга (веселість, бадьорість; проникнення):

1) Священик за днів Давида, голова 15-ої черги (зміни) служіння священиків (1 Хронік 24:14).

2) Голова священиків, що повернулися з вавилонського переселення в Юдею з експедицією Зоровавеля та Ісуса (Не-емії 12:5, 18).

Бірта (дар долі, огородник, садівник): Один із 7 евнухів харему (гарему) перського царя Ахашвероша, цебто Ксерк-са (Естери 1:10).

Бігтан (дар долі): Евнух, сторож порогів або воротар, укладав потаємну змову з Терешем проти перського царя Ахашвероша й був повішений на шибениці (Естери 2:21).

Бідкар (син болю): Вельможа-капітан Єгу, який вбив царя Єгорома, сина Ахава (2 Царів 9:25).

Біллад (син суперечки, син сварки): Один із трьох приятелів Йова. Він названий ще “шух’янин”, що вказує на його родовід і етнічне походження, бо, власне, від Шуаха, Авраамового сина від Кетури, походять шух’яни (шухеї, савхеї), що в глибоку давнину жили на захід від Халдеї й межували з Арабійською пустелею (Йова 2:11; 8:1; 25:1; 42:9).

Білшан (ельоквентний, красномовний або шукач, дослідник): Один із голів (начальників) народу, які повернулися з вавилонського переселення в Юдею з експедицією Зоровавеля (Езри 2:2; Неемії 7:7).

Бімхал (обрізаний): Яфетів син із Асирової династії (1 Хронік 7:33).

Біннуй (будова, дім, рідня, потомство):

- 1) Левит, батько Ноадії (Езри 8:33).
- 2) Пахатів син, одружився з чужинкою (Езри 10:30).
- 3) Банаїв син, узяв собі за жінку чужинку (Езри 10:38).
- 4) Предківський голова поекзильних родин, що повернулися з вавилонського переселення в Юдею (Неемії 7:15).
- 5) Левит, Хенадаїв син, працював при відбудові єрусалимських мурів під проводом Неемії (Неемії 3:24).

Бін’я (фонтан, водограй, джерело, струмінь води, що з силою б’є вгору, джерело або син розпорошення): Моцин син, Саулів нащадок, веніяминівець (1 Хронік 8:37; 9:43).

Біршай (син безбожності, злоти, нечести або здоровий, гладкий): Цар Гоморри під час війни еламського царя Кедор-Лаомера з його союзниками проти содомського й гоморського царів із їхніми союзниками (1 Мойсеєва 14:1-2).

Біт’я (дочка або поклонниця Господа): Фараонова дочка та дружина Мерета з Юдиного племені (1 Хронік 4:18, укр. 4:17).

Біхрі (первенець, первісток, первородний): Веніяминівець; предок Шеви, який зчинив повстання проти Давида (2 Самуїлова 20:1 і наст.).

Бішлам (спокійний, мирний, міцний): Перський вельможа, високий урядовець, що написав обвинувального листа до Артаксеркса на юдеїв (Езри 4:7).

Боаз, Воаз, Вооз (швидкість, плинність або твердість, сила, мужність): Багатий і шляхетний вифлеемець, Салмонів син, родич Елімелеха й Ноомі. Він вдруге одружився з Рутою, моавітянкою й таким чином врятував спадщину її

померлого ізраїльського мужа Махлона (Книга Руті 4). Боаз згадується в родоводі Господа Ісуса Христа (Матвія 1:5). З його подружжя з Рutoю походить Єссей, батько Давида (Руті 4:21-22).

Бог.

З глибини віків дійшло до нас слово “БОГ”. Його етимологічний родовід і первісне значення й досі не цілком з’ясоване. На думку поважного числа мовознавців воно походить із тевтонського мовного джерела, отже, проникло до юдаїзму та християнства з поганської старовини. В основі концепції Бога поганські греки добавляли КРАСУ (Бог Краси), поганські римляни — СИЛУ (Бог Сили), жиди — ЗАКОН (Бог Закону) християни — ЛЮБОВ (Бог Любови).

І. Біблійні назви Бога :

У Святому Письмі Бог найменований кількома назвами, що виражають Його істоту, діяльність, властивості й атрибути. Головні з них такі: Ел, Еліон, Елоаг, Елогім, Шаддай, Адонай, Ягве (Єгова) й Саваот.

1) ЕЛ загально означає Бога або Божество майже в усіх семітських народів (за винятком етіопської мови). Повний етимологічний родовід і значення наймення “Ел” досить спірні, заплутані й непевні. Багато біблістів добавляють у ньому гебрійський корінь, що у вільному перекладі можна відтворити фразами: “бути сильним”, “бути міцним”, “Всемогутній”. Знову інші наголошують більше арабський корінь, що означає “передовий”, “який знаходиться на фронті чогось”, “фронтвик”, “прямує до мети”, “відмінник”, “провідник”, “губернатор”, “намісник” тощо. “Ел” — це найбільш поширена назва Бога, вона містить у собі загальну концепцію про всемогутність, владу, авторитет і маєстат Бога та набула широкого розповсюдження в світі через Біблію.

Лінгвістичними єдиноутробними нащадками наймення “Ел” є Еліон, Елоаг та Елогім. Крім цього, “Ел” з’єднується з багатьма біблійними власними іменами й географічними назвами, як складова частина в словосполученнях і фразах, наприклад: Ел Шаддай, Бог Всемогутній (1 Мойсеева 17:1); Ел Бет-Ел, Бог Бетелу (1 Мойсеева 35:7).

2) ЕЛІОН. Гебрійське наймення “Еліон” означає Вищий, Найвищий. Воно натякає на трансцендентність єдино-

го Бога, Якого очевидну всевишність чи найвищість годі пізнати органами чуття або дослідом, бо вона логічно усвідолюється й безпосередньо сприймається досвідом (пережиттям) Бога вірою, інтуїцією, чуттям і спостереженням. Трансцендентність Божої всевишности є протилежністю іманентності нашої низької землі, що підпадає дослідів й яку пізнаємо органами чуття. Інакше кажучи, джерелом пізнання трансцендентної всевишности єдиного Бога є безпосередній досвід (пережиття, спостереження), а джерелом пізнання іманентності низької землі є дослід (посереднє розумове досліджування матеріяльних речей).

Назву “Еліон” у Святім Письмі здебільшого зустрічаємо в складних словах, де два чи більше коренів в’яжуться в одне слово або фразу до купи, наприклад: Ел-Еліон (Всевишній Бог, 1 Мойс. 14:18-20, 22); Ягве-Еліон (Всевишній Господь, Пс. 46 (47):3), як також ім’я “Еліон” не раз трапляється як окреме самостійне слово (Всевишній, 4 Мойсеева 24:16).

3) ЕЛОАГ, ЕЛОГІМ. Елоаг і Елогім — це похідні форми від імени “Ел”. Перша форма (Елоаг, по-арабському Аллах чи Алла) подана в однині, а друга (Елогім) — у множині. Вони наголошують повноту, достойність і величність природи Бога, щоб ми шанували й поклонялися Йому. Однинне ім’я “Елоаг” трапляється в поетичних текстах Біблії, головню в Книзі Йова. Ім’я “Елогім” у множинному граматичному числі завдає чимало клопоту для перекладачів Святого Письма. Ім’я “Елогім” досить широко поширилося в Біблії та вживається на позначення різних понять слова “Бог” чи “боги”. Отже, Елогім передусім виражає назву єдиного правдивого Бога (1 Мойсеева 1:1; 5:22; 6:9; 11; 17:1, 3, 15, 18; 20:3, 6; 5 Мойсеева 4:35; Ісуса Навина 22:22; Пс. 7:10-12; 56:3; 77:7); позначає анголів (Йова 1:6; 2:1); жителів шеолу (1 Самуїлова 28:13); людей, наділених божественною силою й даруваннями: вождів, королів, президентів, суддів тощо (Пс. 8:6, 7) та врешті поганських і християнських уявних богів, ідолів, бовванів тощо (2 Мойсеева 12:12; 32:1, 4; 5 Мойсеева 29:17; 32:17; Рути 1:16; 1 Самуїлова 5:7; 2 Царів 1:2-3; 19:18; 2 Хронік 13:9; 32:15; Неемії 9:18; Йова 1:5; Псалма 113:12-16; Даниїлова 11:37-39).

4) ШАДДАЙ. Ця назва Бога походить із глибокої давнини, однак її етимологія неясна, непевна й досі є предметом словесних наукових змагань. Правдоподібно, слово “Шаддай”

має в своїй основі корінь “шдд”, що означає “бути навальним”, а це натякає на всемогутність Бога, цебто всемогутній Бог має необмежену владу, виняткову силу, всевладний авторитет і підкоряє Собі всіх і все (1 Мойсеева 17:1; 28:3; 35:11; 48:3; 49:25). Ім'я Шаддай виступає в Біблії як окрема самостійна назва, головню в Книзі Йова, та в складних словах, типу “Ел-Шаддай” (Всемогутній Бог, 1 Мойсеева 17:1; 49:25).

5) АДОНаЙ. Назва Бога “Адонай” часто трапляється на сторінках Пророцьких Книг Біблії. Гебрейське слово “Адон” означає мій Пан, мій Господь, а множину від нього “Адонай” можна перекласти на мої Пани. У стосунку до людей слово “Адон” являло собою титул, що ним дана особа виявляла пошану до свого співрозмовника чи адресата. Щодо єдиного Бога, то жиди, а зокрема пророки, послугоувалися назвою “Адонай”, як епітетом, з дієсловом в однині, щоб таким чином підкреслити суверенність або повновладність Бога, як також щоб показати людям їхню залежність від Господа й повинність підпорядкуватися Йому, як це роблять слуги у відношенні до своїх панів або як жінки коряться своїм чоловікам. Говорячи знову про поганських чи уявних богів, вони звичайно вживали слова “Адонай” із дієсловом у множині.

6) ЯГВЕ, ЄГОВА. Жиди з глибокої давнини для позначення в Біблії єдиного правдивого Бога постійно вживали своєрідної їм назви Ягве (Єгова). Це ім'я набуло широкого розповсюдження за часів Мойсея й по ньому. Спочатку жиди дивилися на Бога, як на споконвічного, всемогутнього й незмінного Творця й Правителя всього видимого й невидимого. За днів Мойсея їхнє розуміння Бога значно поширилося.

Коли на горі Хориві Бог об'явився Мойсееві, то на його запит: “Яке Його ім'я?” — Господь відповів: “Я Той, що є, сущий” (2 Мойсеева 3:13-15). Ця відповідь об'явила людям глибше розуміння Бога, як Того, Який є сущий, самобутній та вічновірний Своїм обітницям і заповітам-союзам, даних їхнім батькам: Авраамові, Ісаакові й Якову. Інакше кажучи, жиди тепер пізнали, що Бог являє Собою не тільки абсолютного Творця всього видимого й невидимого, споконвічного Вседержителя й Постацальника всього необхідного для життя, але Він також визволить їх із єгипетської неволі-рабства, учинить їх Своїм народом, Своєю власністю більше всіх народів, візьме Собі їх за народа (2 Мойсеева 19:5-6), введе їх до

Ханаану й дасть їм у спадщину землю, текучу молоком і медом (2 Мойсеєва 6:4-8).

Отже, слово “Ягве” в гебрейському оригінальному тексті складається з 4 приголосних літер: “JHWH”, — це так звана в мовознавстві тетраграма, — і його етимологія базується на Господніх словах: “Я Той, що є, сущий” (2 Мойсеєва 3:14). Таким чином назва “Ягве” походить від кореня дієслова “бути” й означає самобутнього, споконвічного й незмінного Бога, вічновірного укладеним Своїм заповітам-союзам і обітницям, зокрема про спасіння людей.

Ягве означає абсолютну самобутність. Він являє Собою споконвічне й незмінне буття, цебто справжнє, не створене, буття, що існує самостійно, без наслідування відомих чи наявних зразків. Самобутність Єгови визначається неповторною, оригінальною своєрідністю, не схожою на нікого й на ніщо.

Ягве самобутній у Своєму бутті, діяльності й абсолютно незалежний від будьяких впливів людей та всього видимого й невидимого. Він — це єдина, постійна й вічна основа всього існування; Він першопричина Самого Себе, всього живого й неживого та всіх рухів; Ягве має Своє буття від Самого Себе, а не від когось чи чогось іншого. Йому тільки притаманне абсолютне буття, як таке, натомість усі створіння й усе інше має буття від Нього.

Ягве — це назва Бога, що наголошує Його вічновірність у додержуванні обітниць і заповітів-союзів, укладених із людьми.

Жиди в найщирішій побожності, пієтеті й шанобливій повазі ставилися та ставляться до імени Ягве. Сповнені святим страхом, щоб часом не образити Бога марним і безпотребним покликуванням імени Ягве (2 Мойсеєва 20:7), як та кож щоб не зловживати ним у щоденних зносинах, — вони залюбки замість Ягве почали вживати Адонай або Елогім.

Ягве трапляється в Біблії в словосполучних комбінаціях, типу: “Ягве їре” — Господь нагледить (1 Мойсеєва 22:8, 14); “Ягве Рафа” — Господь — твій Лікар!” (2 Мойсеєва 15:26); “Ягве Ніссі” — Господь — мій прапор (2 Мойсеєва 17:15); “Ягве Цебаот” — Господь Саваот (Ісаї 1:9); “Ягве Шалом” — Господь миру-спокою (2 Суддів 6:24); “Ягве Цидкеню” — Господь — наша праведність (Єремії 23:6); “Ягве Шамма” — Господь тут присутній (Єзекіїля 48:35); “Ягве Ра” — Господь — мій Пастир (Пс. 22:1) тощо.

У Біблії майже послідовно вживається імени Ягве, коли йде мова про Бога в Ізраїлі, натомість у мовленні про Бога між поганами широке застосування має ім'я Елогім.

7) САВАОТ (ЦЕБАОТ) загально означає небесні, духовні й фізичні сили або воїнства, що Бог має в Своему розпорядженні. Слово “Саваот” найчастіше зустрічається в Біблії в пов'язанні з ім'ям Ягве, як його опозиція (прикладка), для позначення Божої присутності з Його силами, наприклад: Ягве, Бог Саваот; Ягве, Бог ізраїльських військ; Ягве, Бог небесних сил; Ягве, Бог небесних світил тощо (1 Самуїл. 4:4; 17:45; 2 Самуїлова 6:2; Псалми 79:5, 8; 83:2, 4; 88:9; Ісаї 1:9; 6:3; 37:16; Осії 12:6). Ім'я Саваот часто зустрічаємо в Пророцьких Книгах Біблії.

У Новому Заповіті широке застосування мають тільки дві грецькі назви Бога: “THEOS” і “KYRIOS”. Першим ім'ям позначається єдиного справжнього християнського Бога, а також і уявних поганських богів, натомість друге ім'я відповідає своїм значенням старозаповітній назві Ягве й передається українським словом Господь. Крім цього, Новий Заповіт замість назви Ягве-Господь вживає таких фраз: “Альфа й Омега”; “Який є, був і має прийти”; “Початок і Кінець”; “Перший і Останній” (Об'явлення 1:4, 8, 17; 2:8; 21:6; 22:13).

II. Біблійне розуміння й визначення Бога.

Хоч упродовж минулих віків поважне число філософів і теологів намагалися визначити Бога, однак і досі ніхто не спромігся подати вичерпної, повної та всебічної Його дефініції з відомих для нас причин Божої трансцендентності. Все ж таки це не означає, що біблійне визначення Бога також неможливе. Навпаки, Святе Письмо містить у собі найістотніші ознаки Бога, розкриває нам Його істоту й подає логічні й задовільні відомості про Його властивості, атрибути й діяльність.

Це правда, що наші органи чуття не можуть повністю й абсолютно збагнути Самого Бога, есхатологічних правд та майбутнього, потойбічного, вічного життя. Цю неспроможність і природоневідповідність людського розуму повністю охопити трансцендентність Бога та Його діл апостол Павло ствердив такими словами: “Чого око не бачило, і ухо не чуло, і що на серце людині не впало, — те Бог приготував був тим, хто лю-

бить Його!" (1 Коринтян 2:9). Тому вже з глибокої давнини Божі мужі уподібнювали Бога до людини, приписували Йому фізичні та психічні ознаки, властиві людям, і на основі аналогії, схожості або порівняння пояснювали Божу природу, Його діяльність, властивості й атрибути. Представлення Бога в образі людини, в уособленні різних функцій і явищ та в переносному вживанні різних слів і виразів прийнято в теології називати антропоморфічним поглядом людей на Бога.

Отже, Святе Письмо приписує Богові очі, руки, пальці, рамена, ноги, стопи, обличчя, уста, ніздря, губи, язик, подих, голос тощо (Амоса 9:2, 4; 5 Мойсеева 9:10; Єремії 9:12; 27:5; Наума 1:3; 2 Мойс. 33:23; Пс. 17:16, 17; Ісаї 30:27). Далі, ми читаємо в Біблії, що Господь розмовляє, кличе, сміється, ходить, спить, пробуджується й т. д. (3 Мойсеева 1:1; Амоса 1:2; 1 Мойс. 6:12; Пс. 2:4; 43:24). Святе Письмо навіть вважає за властиві Богові психологічні вияви людини. Воно говорить про Божий гнів (2 Самуїл. 24:1), Божу ревність (2 Мойсеева 20:5), Божу ненависть (5 Мойсеева 12:31) тощо.

З другого боку, Господь Ісус Христос навчає, що Бог — це Дух (Івана 4:24); і Святе Письмо виразно стверджує, що Бог, як Духовна Істота (Духовне Ёство), не є людиною (Осії 11:9), не має очей, як людина (Йова 10:4), не палає гнівом і не роздратовується (Осії 11:9), ніколи не кається й не жалкує (1 Самуїла 15:29; 4 Мойсеева 23:19), не дрімає й не спить (Псальма 120:4), ніколи не змучується, не слабне, не втомлюється й не виснажується (Ісаї 40:28).

Натурально, антропоморфний спосіб мовлення про Бога доконечний і зумовлюється передусім неспроможністю й неприродовідповідністю людського розуму та п'ятьох органів чуття (зору, слуху, дотику, нюху та смаку) в інший спосіб пізнати Бога та, подруге, бідністю гебрейського лексикону на абстрактні слова, вирази й поняття. Гебрейська мова конкретна. Жиди вже в глибоку давнину залюбки вживали притаманні їм вислови: "Боже рам'я" замість "Божа сила" чи "потуга"; "Боже обличчя звернене до когось" або "відвернене від когось" замість "Божої симпатії" чи "антипатії" до певної особи; "піднесене обличчя" або "похилене" замість "прощення" чи "непрощення".

Біблійне розуміння й визначення Бога містить у собі сутність Бога та Його атрибути. Ми тепер загально розглянемо їх.

III. Біблійна сутність Бога.

На підставі Святого Письма — Старого й Нового Заповіту — існує тільки один, живий, правдивий, вічний Бог, Який є споконвічний, безпочатковий, безконечний (нескінчений) та незмінний у Своїм бутті й досконалості, премудрий, всемогутній, всюдиприсутній та всезнаючий Дух (5 Мойсеева 4:35; Ісаї 44:6; Псальма 89:3; Ісаї 45:5-6; Єремії 10:10; Даниїла 6:27; Марка 12:29, 32; Івана 17:3; Псальма 146:5; 137:2; Дії Ап. 15:18; Приповістей 5:21; 15:3; Псальма 101:28; 138:7-10; Єремії 23:23-24; 1 Тимофія 1:17; Жидів 4:13; 1 Мойс. 17:1; Ісаї 45:12; 1 Мойсеева 1:1-3; Псальма 106:25-29; Наума 1:5; Ісаї 40:26-29; Дії Ап. 17:24-28; Даниїла 4:32; Луки 1:25; Жидів 1:3, 4; Римлян 1:20; Івана 4:24; 2 Мойс. 33:20; Псальма 18:2; Івана 1:18; 1 Тимофія 1:17; 6:16).

Бог чинить усе за постановою Своєї святої волі на Свою славу як найбільш люблячий, ласкавий, милосердний, довготерпеливий, справедливий, пребагатий на ласку, добрість і правду Отець, Який любить усе Своє створіння, а зокрема Його любов особливо велика до людей; Він прощає їм їхні гріхи, поєднавши (примиривши) світ із Собою в Ісусі Христі (Матвія 5:45, 48; 1 Петра 1:15-16; 5 Мойс. 32:4; Ісаї 57:15; Луки 6:36; Пс. 118:37; 97:9; 98:8, 9; Якова 5:11; Пс. 85:5; 114:5; Луки 10:30-37; Матвія 9:36; 14:14; Луки 7:13; Жидів 4:15; 1 Івана 4:9-10, 16; Івана 13:1; 14:21; 16:27; 17:23; Римлян 5:8; Ефесян 2:4-10; 1 Тимофія 2:4).

Бог — це надприродна, верховна, духовна субстанція або ество. Він створив усесвіт — небо й землю; усе, що живе та знаходиться на них, усе видиме й невидиме. Він управляє й керує всесвітом (1 Мойс. 17:1; Йова 36:22, 26, 30-33). Історія виявляє нам Божу святу, неминучу (обов'язкову, невідмінну) волю в світі, здійснення Його плянів і постанов серед людей і через людей. Світ не виник сам із себе й не існував вічно. Бог — це надсутність усіх і всього, Він начало, першопричина всього буття, всіх речей, їхньої діяльності й рушійної сили. Він, вічний у Своїм бутті й перебуванні, є основою та причиною всесвіту, всіх і всього.

За філософічно-теологічними середньовічними поглядами, Тома Аквінський стверджує, що "Бог — це абсолютна правда та причина всього буття (сущого)". Григорій Сковорода навчає, що "першопричиною всього існуючого (всього буття)

є Бог, бо Він є причиною всьому, а Йому ніхто. Коли б Бог кимсь чи чимсь зумовлювався (опричинювався), то втратив би Свою Божественність і став би залежним від когось чи чогось іншого. Бог не може втратити Своєї Божественности так само, як ніщо тілесне (матеріальне) не може її набути". Врешті митрополит д-р Іларіон у 20-му сторіччі так схарактеризував Бога: "Першопричина всіх рухів, всього живого є Бог. Матерія складається з протонів, що вічно рухаються. Хто їх рухає? Наука не встановила першопричини. Наука не може створити найменшої й найпростішої живої істоти — червяка — ані оживити нікого й нічого".

Майже всі визначення Бога філософами й теологами, якщо вони навіть нехибні, то проте неповні. Тільки Малий Катекизм Вестмінстерського Визнання Віри з 1643 року на четвертий запит — Хто є Бог? — подає біблійне й найбільш задовільне визначення Бога такими словами: "Бог — це Дух безконечний, вічний і незмінний у Своїм бутті (існуванні), мудрості, силі, святості, доброті (милосерді) і правді (Івана 4:24; Йова 11:7, 8, 9; Псальма 89:2; Якова 1:17; 2 Мойсеева 3:14; Псальма 146:5; Об'явлення 4:8; 15:4; 2 Мойсеева 34:6, 7).

Біблійне розуміння й визначення Бога містить у собі сутність й атрибути Бога. Під сутністю Бога треба розуміти Його духовність, самобутність, неосяжність і вічність. Близькими або тотожними своїм змістом із словом "сутність", але відмінними від нього звуковою формою, треба вважати наступні варіанти й синоніми: субстанція, єство, істота, суть, природа й натура.

1) **ДУХОВНІСТЬ (ДУХОВІСТЬ)**. Бог — це дійсна Субстанція, Єство, Істота, Сутність, однак не матеріальна, а духовна, як і навчав Ісус Христос, апостол Павло та інші Божі мужі. "Бог є Дух" (Ів. 4:24). "Існує звичайне тіло (фізичне, видиме, тлінне, смертне) й духовне тіло" (невидиме, нетлінне, безсмертне, вічне; 1 Кор. 15:40, 46-50; Луки 24:39). Духовність Бога виявляється через притаманні Духові ознаки, а саме: невидимість, безсмертність і особистість.

Бог невидимий, бо Духа годі бачити фізичними очима. Господь сказав Мойсееві:, що людина не може бачити Його та жити (2 Мойсеева 33:20). Апостол Іван свідчить, що ніхто ніколи не бачив Бога ((Івана 1:18), а апостол Павло називає Господа невидимим Богом ((Римлян 1:20; Колосян 1:15; 1 Ти-

мофія 1:17; 6:16). І хоч у Біблії написано, що деякі особи бачили Бога (наприклад: 1 Мойсеева 32:31; 2 Мойсеева 3:6; 24:9-11; 4 Мойсеева 12:6-8; 5 Мойсеева 34:10; Ісаї 6:1 тощо), то фактично вони не бачили Божої сутності (єства, істоти), а тільки рефлексії Його Божества, відображення Його обличчя, наче в дзеркалі, відблиски Його слави та врешті Його анголів (Івана 1:32; Жидів 1:7; 1 Мойсеева 16:7-14; 22:11-18; 2 Мойсеева 3:2-5; Суддів 6:11-23; 1 Царів 19:5-7; 2 Царів 19:35; 1 Мойсеева 18:13-33). Усе ж таки Святе Письмо стверджує, що всі спасенні віруючі люди одного дня побачать Бога, одержавши нові, прославлені тіла в день воскресіння мертвих (Псальма 16:15; Йова 19:25-27; Матвія 5:8; Жидів 12:14; Об'явлення 22:4).

Духовність Бога виражається також у тому, що Він вічноживий. Дух виключає не тільки ідею видимої матерії чи тіла, а також наявність життя в матерії. Бог живий, а всі ідоли мертві (Пс. 113:9-17; Ісуса Навина 3:10). Смертність несумісна з Божеством. Бог живе й діє. Бог не тільки Сам вічноживий, але Він є також першоджерелом всякого життя — людей, тваринного світу й рослинного світу. Він безпосереднє першоджерело світу, що постав із Його веління, а не з саморуху матерії, як твердять атеїсти. Він єдина, постійна й вічна основа всього існування, а найголовніше — вічного життя (Івана 5:26; Псальма 35 (36):10; 83 (84):3; 1 Самуїлова 17:26; Матвія 16:16).

Врешті духовність Бога позначається властивою Йому особистістю. Загально під особистістю розуміємо сукупність властивостей та особливостей певної істоти; зокрема тут відіграють велику роль своєрідні риси характеру, темперамент, обдарованість, інтереси та інші внутрішні душевно-психологічні характеристики даної особи. Особистість людини, безперечно, становить її дух, а ніколи її фізичне тіло. Правда, в людині особистість і речовинність об'єднані в одній особі на час земного життя. З моментом смерті особистість або дух відокремлюється від речовинності, від фізичного тіла. Тіло гине, а особистість позостається. У день воскресіння мертвих особистість знову з'єднається з тілом.

У Бозі існує особистість без речовинності, без фізичного тіла. Тому Гегель та інші філософи помилялися, представляючи Бога, як безособового духа, бо, власне, сама суть і концепція духа невідмінно містять у собі особистість.

Істотною ознакою особистости є самосвідомість і самовизначення. Самосвідомість Бога полягає в тому, що Він ясно розумів Свою божественну сутність, Свої божественні особливості, Своє божественне завдання й роль у всесвіті та в пляні спасіння людства (2 Мойсеєва 3:14; Ісаї 45:5; 1 Коринтян 2:10, 11). Святе Письмо теж говорить, що Бог, за Своєю святою волею й невідмінною постановою, визначив Своє місце в житті народів, в житті кожної окремої особи та Свій лад і компетенцію у володінні небом і землею (Йова 23:13, 14; Римлян 9:11; Жидів 6:17). Бібліюписці не раз представляють нам Бога, Який посідає психологічні характеристики особистости, як, наприклад: чутливість, волю, бажання тощо (1 Мойсеєва 6:6; Псальма 102:8-13; Івана 3:16; 1 Мойсеєва 3:15; Псальма 113:11; Івана 6:38; 1 Мойсеєва 18:19; 2 Мойсеєва 3:7; Дії Апостолів 15:18, 28).

Бог — це особовість. Люди можуть мати з Ним спільність, поділяти з Ним радість і смуток, звертатися до Нього в усіх справах (1 Мойсеєва 1:3; 11:5; Псальма 93:9; 1 Мойсеєва 6:6; 5 Мойсеєва 1:37; 2 Мойсеєва 20:5; Псальма 110:4; Дії Апостолів 14:15; Неемії 9:6; Псальма 74:7, 8; Даниїла 4:32; Псальма 103:27-30; Матвія 6:26-30).

2) САМОБУТНІСТЬ, САМОІСНУВАННЯ, САМОЕКЗИСТЕНЦІЯ. Бог має основу Свого буття в Самому Собі; інакше кажучи, Він самостійний у Своему існуванні й діяльності, незалежний від людей, їхніх впливів, від всесвіту, природи й дій ззовні.

Ми, люди, та всесвіт маємо основу нашого буття поза собою, не в нас самих. Бог — це безпосереднє першоджерело фізичного й вічного життя, це першопричина всього існуючого видимого й невидимого, Бог створив світ і все, що в ньому, Він єдина, постійна споконвічна основа землі й неба, Він першорушій творчої сили, руху матерії й якісних перетворень у ній. (Приповістей 16:4; Дії Апостолів 14:17; 17:24-28).

Бог Сам ствердив Свою самобутність такими словами: “Я той, що є, сущий” (2 Мойсеєва 3:14), а також вона увіковічена в Його імені Ягве (2 Мойсеєва 6:2-3). Божа самобутність базується не на Його волі, але на Його своєріднім естві. Він існує й діє необхідністю Своєї верховної, надприродної, самокеруючої сутности-істоти.

3) НЕОСЯЖНІСТЬ, БЕЗМЕЖНІСТЬ, БЕЗМІРНІСТЬ, БЕЗКРАЙНІСТЬ, ТРАНСЦЕНДЕНТНІСТЬ. У відношенні до

простору, наш Бог є необмежений, безкрайній, не зумовлений ніякою географічною територією й космічними просторами. Він, як Духовне Єство, фактично є надпросторовий і надприродний. Ніхто й ніщо, навіть найбільш обширне, не може Його охопити чи вмістити. Навпаки, весь обмежений світ і космічні простори абсолютно залежать від Нього. (1 Царів 8:27; 2 Хронік 2:5; Єремії 23:24; Псалма 138:7-12; Ісаї 66:1-2; Дії Апостолів 7:49; 17:24, 28). Бог перевищує всяку вимірність, переходить межі людського розуміння, знання й досліду. Він пробуває всюди та скрізь Своєю духовною істотою й є повністю присутній у кожному місці Своєю надприродною силою, владою та знанням. Хоч, правда, завдяки безтілесності Бога й пізнавальної неспроможності людського розуму й органів чуття нам тяжко повністю збагнути недосяжність і безмежність Божої сутності.

4) ВІЧНІСТЬ (СПОКОНВІЧНІСТЬ, ПОВСЯКЧАСНІСТЬ, БЕЗЧАСОВІСТЬ). Під вічністю ми розуміємо споконвічність (безпочатковість, безконечність, нескінченність) Божої сутності у відношенні до часу. Вічноживий Бог віків — це першопричина часу, часових інтервалів, епох і періодів, Він зумовлює часові послідовності. Бог вічноживий, бо Той, Хто існує з причини Своєї своєрідної сутності-істоти й має буття в Самому Собі, мусів бути повсякчасно й буде продовжувати Своє буття нескінченно (1 Мойс. 21:33; Псалма 89:2; 101:27, 28; Ісаї 57:15; 2 Петра 3:8; Жидів 1:2; 11:3; Івана 1:3).

IV. Біблійні атрибути Бога.

(Догматичні — 1-4 і моральні — 5-8).

Під біблійними атрибутами Бога ми розуміємо якості, невід'ємні властивості, істотні ознаки та прикметні, характерні риси, що глибше й докладніше визначають Божу сутність, яскраво зображають Його єство й вичерпно пояснюють Його діяльність. Головнішими з них є всюдиприсутність, всезнання, всемогутність, незмінність, святість, праведність-справедливість, добрість і правда. Чотири останні атрибути мають морально-етичний характер.

1) ВСЮДИПРИСУТНІСТЬ (ПОВСЮДНІСТЬ, ВСЮДИСУЩІСТЬ, "OMNIPRESENCE", "OMNIPRESENT"). Всюдиприсутність Бога означає Його повсюдну безмежність у відношенні до Його створіння та до Його творива. Бог має місце всюди

та скрізь. Його сила, влада та авторитет всюдиприсутні й не є ані обмежені ніяким місцем, ані зумовлені простором і часом.

Бог перебуває не тільки на небі, на землі й у просторах, але й у почуттях, серцях і душах людей. Звідси шлях боговідчуження, богопізнання й пережиття Його присутності можливий духовними очима віри та безпосереднім, внутрішнім, інтуїтивним досвідом-пережиттям.

Не слід змішувати Божої всюдиприсутності з політеїзмом, що визнає існування багато богів; та з пантеїзмом, що отожднює Бога із всесвітом та з природою, навчаючи, що всесвіт є Самим Богом, що природа — це Бог, розлитий у ній; інакше кажучи — Бог у всьому, і все в Бозі. Ці твердження заперечують особового Бога й не мають нічого спільного з біблійною наукою. (1 Царів 8:27; Приповістей 15:3; Псалма 138:7-12; Єремії 23:23, 24; Дії Апостолів 17:27, 28; Римлян 10:6-8).

Всюдиприсутність Бога являє собою джерело потіхи для віруючих людей. Свідомість Божої повсюдності скріплює й підбадьорює їх за всіх умов життя. Крім цього, думка про Його всюдиприсутність не раз стримує грішників від злочинів і відіграє превенційну (запобіжну) роль в їхньому житті (Жидів 4:13).

2) БОЖЕ ВСЕЗНАННЯ (ВСЕВІДАННЯ, “OMNISCIENCE”, “OMNISCIENT”). Бог — Усезнавець. Він обізнаний із усіма й усім у минулому, сучасному й майбутньому. Він посідає повноту всього знання (Дії Апостолів 15:18; Жидів 4:13).

Бог передусім знає Самого Себе. Це досконале, оригінальне знання, що ним Бог перевищує знання всіх інших створінь. Ніяка людина повністю не знає себе, а тим більше — сутності й єства Бога. Це ствердив Сам Господь Ісус Христос та Його апостоли. “Сина не знає ніхто, крім Отця, і Отця не знає ніхто, окрім Сина, та кому Син захоче відкрити” (Матвія 11:27). “Хто бо з людей знає людські речі, окрім людського духа, що в нім проживає? Так само не знає ніхто й Божих речей, окрім Божого Духа” (1 Коринтян 2:11).

Бог абсолютно обізнаний із усім, що дійсно існує. Він знає все неживе твориво (Псалма 146:4); всі живі істоти (Матвія 10:29); всіх людей і їхні діла (Пс. 32:13-15, анг. 33: 13-15); людські думки та стан їхніх сердець (Псалма 138:

1-4; анг. 139:1-4); людські бажання, потреби, пляни (Матвія 6:8, 32; Івана 16:30); все можливе й дійсне (1 Самуїлова 23:11, 12; Матвія 11:21, 23, 24).

Бог також наперед знає й передбачує майбутні події. Наприклад, Він заздалегідь наперед знав майбутню долю людства й поодиноких народів (Ісаї 46:9, 10; Даниїла, розділи 2 і 7; Матвія, розділи 24 і 25; Дії Апостолів 15:18); майбутнє спроневірення Ізраїля та його хибний відступницький курс (5 Мойсеева 31:20, 21); майбутнє повернення жидів на батьківщину завдяки гуманності Кира та його прихильному ставленню до них (Ісаї 44:26 - 45:7). Богові відомі були Христове народження, розп'яття, воскресення й т. д. (Михея 5:2; Об'явлення 13:8; Дії Апостолів 2:23; 3:18).

Однак пам'ятаймо, що всезнання Бога майбутности й передбачування майбутніх подій не означає їхньої причиновости й нічим не зв'язане з предестинацією Божої волі. На підставі Святого Письма ми знаємо, що кінець-кінцем усі Божі діла в царині створення всесвіту (Псалма 18:1-6; 103; анг. 19:1-6; 104; Приповістей 3:19, 20), утримування (Неемії 2:6; Об'явлення 4:11), провидіння (Псалма 32:10-14, Ефесян 1:11) та спасіння Господом і Спасителем Ісусом Христом (1 Коринтян 2:7; Ефесян 3:10) будуть звеличувати Бога та приносити Йому належну честь, хвалу та славу.

3) ВСЕМОГУТНІСТЬ (ВСЕМОГУЧІСТЬ, ВСЕСИЛЬНІСТЬ, ВСЕВЛАДНІСТЬ, "OMNIPOTENCE", "OMNIPOTENT"). Бог має необмежену владу, виняткову силу, нездоланий авторитет, глибокопереконливий вплив, необмежену могутність. Він підкоряє Собі всіх і все. У всесвіті все відбувається під Його контролю, Його всемогутня рука наочно помітна в історії. Бог вживає людей і народів, щоб досягти Своєї мети (1 Мойсеева 17:1; Матвія 19:26; Об'явлення 19:6; Йова 42:2; Єремії 32:17, 27; Луки 1:37).

Бог може робити те, що Йому до вподоби. Проте Його воля зумовлена святістю й досконалістю Його ества. Тому Бог не чинить того, що є протилежне й не сумісне з Його божественною природою, як, наприклад, Він не може дивитися на насильство, беззаконня, несправедливість і зло (Авакума 1:13); не може заперечувати та зрекатися Себе (2 Тимофія 2:13); говорити неправди (Жиди 6:18), спокушувати (Якова 1:13) і т. д.

4) НЕЗМІННІСТЬ (НЕЗМІНЛИВІСТЬ, “IMMUTABILITY”). Бог, за Своєю сутністю, атрибутами, свідомістю й волею, ніколи не змінюється й не може змінюватися, цебто ставати кращим чи гіршим, бо Він абсолютно досконалий і завжди вірний Своїм принципам, заповідям, плямам і обітницям. Він той самий учора, сьогодні й навіки. Незмінність Бога впливає, як наслідок, із Його вічності. (1 Мойсеева 18:25; 1 Царів 8:56; Псальма 32:11; 101:26-28; анг. 33:11; 102:26-28; Ісаї 28:17; 46:10; Малахії 3:6; Римлян 11:29; 2 Коринтян 1:20; Жидів 1:12; Якова 1:17; Псальма 102:17).

5) СВЯТІСТЬ. Святість Бога підносить Його понад усі створіння й абсолютно відокремлює Його від морального зла. Тільки один Бог абсолютно чистий і бездоганний, а всі люди згрішили й позбавлені Божої слави. Святість Бога показує Його споконвічне буття та стверджує Його волю. Бог закликає, щоб ми, люди, були святими, як і Він. (3 Мойсеева 11:44, 45; Ісуса Навина 24:19; 1 Самуїлова 6:20; Псальма 21:24; Книга Ісаї 6:3; Єзекіїля 39:7; Авакума 1:12; Івана 17:11; Жидів 12:10; 1 Петра 1:15, 16; Об'явлення 4:8).

Божя святість навчає нас трьох правд. Поперше, всі люди згрішили. В наслідок гріхопадіння Адама й Єви постала прогалина поміж Богом і людиною (Ісаї 59:1, 2; Авакума 1:13). Гріх відокремив людину від Бога і спільність поміж ними була перервана. Подруге, до святого Бога не має доступу грішна людина. Щоб примиритися з Богом й мати доступ до Нього, потрібний був безгрішний Ісус Христос, Який віддав Себе, як відкупну заступницьку жертву, на голгофське розп'яття за гріхи світу. Інакше кажучи, всі люди згрішили й самі були неспроможні поєднатися з Богом (Римлян 5:2; Ефесян 2:18; Жидів 10:19, 20). Таким чином у Божій святості лежить причина відкупної жертви Ісуса Христа на Голгофі. Те, що вимагала Божя святість, задовольнила Його любов (1 Петра 3:18). Потрете, ми маємо приступати до Бога з повним довір'ям, шанобливою “побожністю та страхом” (Жидів 12:28, 29; Йова 40:3-5; Ісаї 6:5-7).

6) ПРАВЕДНІСТЬ І СПРАВЕДЛИВІСТЬ. Під праведністю і справедливістю Бога ми розуміємо ту фазу або стадію Його святости, яку бачимо в Його ставленні й трактуванні людей. Він діє й поступає з нами на підставі об'єктивних фактів, позбавлених будьякого упередження, обґрунтованих справедливістю й базованих на законно-правових вимогах

і релігійно-моральних принципах. (2 Хронік 12:6; Езри 9:15; Неемії 9:33; Пс. 17:26, 27; 88:15; Ісаї 45:21, 23; Даниїла 9:14; Івана 5:30; 17:25; Римлян 2:21-24; 2 Тимофія 4:8; Об'явлення 16:5).

Божа справедливість містить винагороду й кару, компенсаційну відплату і каральну відплату, компенсаційну заслугу й каральну заслугу. Людина заслужує собі за своїми вчинками або нагороду, або кару. Божа справедливість карає людину за її провини, переступи, беззаконня, та гріхи (1 Мойсеева 2:17; 2 Мойс. 34:7; Єзекіїля 18:4-9; Римлян 1:32; 2:8, 9; 2 Солунян 1:8). З другого боку, Божа справедливість високо оцінює сумлінну працю, віддане служіння, зразкову поведінку й винагороджує людину за її добрі вчинки й за її побожний спосіб життя (5 Мойсеева 7:9, 12, 13; 2 Хронік 6:15; Псальма 57:11; Матвія 25:21; Римлян 2:5-11; Жидів 11:26).

7) **ДОБРИСТЬ (ДОБРОТА, ДОБРОЯКІСНІСТЬ)**. Під добрість охоплює 4 якості: **Божу любов** (2 Кор. 13:11; 1 Івана 4:8, 16; Марка 10:18; Матвія 19:17; Івана 3:16; 14:23; 14:31; 5 Мойсеева 7:6-8, 13); Псальма 10:7; Книга Ісаї 61:8); **Божу доброзичливість** (Книга Йова 38:41; Псальма 35:6; 144:9, 15, 16; Євангелія від Матвія 5:45; 6:23; Дії Апостолів 14:17); **Боже милосердя** (Ефесян 2:4; Якова 5:11; Псальма 101:14; Послання до Римлян 11:30, 31; 2 Мойс. 20:2, 6; Луки 1:50; 1:72; Ісаї 55:7) та **Божу ласку** (2 Мойсеева 34:6; Римлян 2:4, 5; 3:24-26; 9:22, 23; 1 Петра 3:20; 2 Петра 3:9; Ефесян 1:4-8; Римлян 5:21; Тита 2:11, 12; 2 Коринтян 12:9; Жидів 12:28; 1 Петра 1:13).

8) **ПРАВДА**. Під Божою правдою ми розуміємо, що Боже знання, Божі заяви й Божі символи вічно підтверджують дійсність й абсолютно відповідають їй. Божа правда є не тільки основою всіх релігій, але також усього знання. Переконавання, що наших 5 органів чуття не обманюють нас, є вірогідне. Власне наше буття й існування всього видимого й невидимого доводять, що це не сон, а дійсність, обґрунтована Божою правдою. Святе Письмо, наше сумління, природа та закономірність і доцільність природного права стверджують, що Творець і Автор усього — це єдиний праведний Бог. (Івана 3:33; 17:3; 18:38; Єремії 10:10; Римлян 3:4; 1 Солунян 1:9; Об'явлення 6:10; 5 Мойсеева 7:8, 9; Псальма 30:6; 35:6, 7; Ісаї 25:1; 1 Коринтян 1:9; 5 Мойсеева 1:19-33; Книга Єремії 5:3; Івана 3:33; Римлян 3:4; Жидів 6:18).

Боган (великий палець): рувимівець (Ісуса Навина 15: 6; 18:17).

Босмат, Басмат, Васмат (ароматна, запашна, приємна):

1) Ізмаїлова дочка, вийшла заміж за Ісава (1 Мойс. 36:3, 4, 13). У 1 Мойс. 28:9 називається Махалатою. У 1 Мойс. 26:34 замість “Босмат” має бути “Ада” (1 Мойсеева 36:3-4).

2) Соломонова дочка, вийшла заміж за Ахімааца в Нефталімі, що був одним із Соломонових урядовців інтенданства (1 Царів 4:15).

Бохеру (молодість, юність, юнак): Син Ацела, Саулів нащадок із Веніяминового племені (1 Хронік 8:38).

Буз (зневага, погорджений):

1) Син Нахора й Мілки, Авраамів племінник (1 Мойсеева 22:21; Єремії 25:23). Елігу, Барак’їлів син, з Рамового роду, був бузянином (Йова 32:2, 6).

2) Один із нащадків Гада (1 Хронік 5:14).

Бузі (зневага, погорджений): Батько пророка Єзекіїля, походив із священничого роду (Єзекіїля 1:3).

Буккі (марнування):

1) Син Авішуї, батько Уззі, данівець, священник (1 Хронік 5:31; 6:36; Езри 7:4).

2) Син Йогліїв, князь у Даному племені; один із 10 мужів, обраних для розподілу ханаанської землі поміж ізраїльськими племенами (4 Мойсеева 34:22).

Буккійя (Єгова поспішає): Геманів син, левит-співак (1 Хронік 25:4, 13).

Буна (розуміння): Єрахмеїлів син, з Перецевої родини, з Юдиного племені (1 Хронік 2:25).

В

Ваал, Баал, Бааль, Бел: Одне з головних божеств чоловічої статі, якому поклонялися, служили та приносили жертви, навіть людські, фінікійський, ханаанський, сирійський, асирійський, вавилонський та інші народи. Астарта в цих народів була також головним божищем, але жіночої статі. Ваал зображав творчі й нищівні сили природи. Деякі припускали, що він (Ваал) був сонцем, а Астарта (Ашторет) — місяцем, а ще інші твердили, що Ваал являє собою Юпітра, а Астарта — Венеру.

За сирійською формою Ваал вимовляється “Веель” (див. “Вельзевул”), асирійці називали його Бел (Ісаї 46:1; Єремії 50:2; 51:44).

Нема сумніву, що поклоніння, служіння та жертвоприношення Ваалові сягають глибокої давнини. Вже за днів Мойсея поміж моавітянами й мідіянами (мідійцями) панувало ідолопоклонство Ваалові (4 Мойсеева 22:41), від них воно поширилося на ізраїльтян (4 Мойсеева 25:3-18; 5 Мойсеева 4:3). Опісля, за епохи суддів і царів поклоніння Ваалові раз-у-раз відновлялося. Періодично ізраїльтяни калялися й наvertsалися до правдивого єдиного Бога, але згодом нарід знову відступав і хитався між Богом і Ваалом (Суддів 2:11; 3:7; 10:6; 1 Царів 18:21). За деяких царів ідолопоклонство Ваалові стало релігією всього народу й, виглядає, що воно вже ніколи повністю не зникало з їхнього життя (1 Царів 16:31-33; 18:19, 22; 2 Царів 17:16). За Словом Божим, жиди на своїй території побудували Ваалові храми, наприклад, в Шемероні, Юдея (1 Царів 16:32; 2 Царів 11:18); споруджували боввани-статуї, що зображали ідола-Ваала (2 Царів 10:26); наставлено поважне число жертівників (Єремії 11:13) на пагірках, верховинах, горах (1 Царів 18:26) та на покрівлях-дахках визначних жителів (Єремії 32:29); утримувано велике число священнослужителів-жерців (1 Царів 18:19), які ділилися на кілька клас (2 Царів 10:19), носили спеціальну одержу (2 Царів 10:22); кадили Ваалові (Єремії 7:9); приносили жертви, а навіть паляли дітей на огні цілопалення для Ваала (Суддів 6:25; Єре-

мії 19:5; 1 Царів 18:26); проказували молитви й заклинальні формули в супроводі відповідних магічних дій (1 Царів 18:25-28). Поклоніння Ваалові супроводилося величавими церемоніями-обрядами, що мали неморальний розбещений характер непристойних оргій із участю гієродулок, цебто жінок, відданих ритуальній гульті й розпусті (1 Мойсеева 38:21; 4 Мойс. 25:3; Єрем. 19:5). Ваалів культ притягав до себе жидів, полонив їхні серця й навіть поширився на фінікійські колонії. Такі царі, як: Ахав, Ахаз і Манасія, зрівняли ідолопоклонство з офіційною релігією, що базувалася на П'ятикнижжі Мойсея (1 Царів 16:31 і наст.; 2 Хронік 28:2 і наст.; 2 Царів 21:3 і наст.). Вавилонський бог Бел (Ісаї 46:1) в основному тотожний із Ваалом, хоч, правдоподібно, вавилонці дещо змодифікували їхні обряди.

Ім'я "Ваал" ("Баал") зустрічаємо, як складову частину, в багатьох фінікійських іменах, як, наприклад: Ганнібаль (милість Ваала), Аструбал (допомога Ваала), Етбаал (з Ваалом) (1 Царів 16:31-33).

Множина від слова Ваал "Ваали" ("Баалім"), правдоподібно, означає різні вигляди й відношення цього божка (1 Самуїлова 7:4; 2 Хронік 24:7). Головніші з них такі:

В а а л - Б е р и т (Ваал заповіту; пан-господь заповіту): Означає божка, що уклав союз-заповіт із ідолопоклонниками (Суддів 8:33; 9:4).

Б е р и т — йому збудували храма в Сихемі (Суд. 9:46).

В а а л - З е в у в, Бааль-Звув (Ваал мух, пан-господь мух): Цей божок був в Екроні. Екронському ідоліві Ваал-Зевувові поклонялися филистимляни (2 Царів 1:2, 3, 16).

Ім'ям цього ідола Ваал-Зевува жиди пізніше назвали сатану-диявола. Однак, щоб зробити цього ідола більше неважливим, вони змінили слово Ваал-Зевув, цебто божка мух, на Вель-Зевул (Вельзевул), цебто на божка гною. Вельзевулом фарисеї називали ту силу в Ісуса Христа, якою Він чинив чуда (Матвія 10:25; 12:24, 27; Марка 3:22; Луки 11:15, 18, 19).

В а а л - П е о р, Баал-Пеор (Ваал відкриття, пан-господь відкриття): Пеор — це моавітянський ідол. Під час служіння йому жінки-гієродулки віддавались культовій гульті й розпусті (4 Мойсеева 25:3, 18; 31:16; 5 Мойсеева 4:3; Псалма 105:28; Осії 9:10; Ісуса Навина 22:17).

Слово “Баал” чи “Баал” трапляється як префікс (приросток) і суфікс (наросток) у географічних назвах місцевостей Палестини. Головніші з них такі: Б а а л (Ісуса Навина 19:8; 1 Хронік 4:33); Б а а л а — це друга назва для міста Кір'ят-Єарім (Ісуса Навина 15:9, 10; 1 Хронік 13:6); Б а а л а т (Ісуса Навина 19:44); Б а а л а т - Б е е р (пан джерела; Ісуса Навина 19:8); Б а а л - Г а д (пан щастя чи долі; Ісуса Навина 11:17; 12:7; 13:5); Б а а л - Г а м о н (пан сили-силенної людей, натовпу, маси; Пісня над Піснями 8:11); Б а а л - Х а ц о р (панове село; 2 Самуїлова 13:23); Гора Б а а л - Г е р м о н (пан Гермону; Суддів 3:3; 1 Хронік 5:23; 5 Мойсеєва 3:9); Б а а л - М е о н (пан дому; 4 Мойсеєва 32:38; 1 Хронік 5:8; Єзекіїля 25:9); Б а а л - П е р а ц і м (пан поділу, проривів; 2 Самуїлова 5:20; 1 Хронік 14:11); Б а а л - Ш а л і ш (пан Шалішу; 2 Царів 4:42); Б а а л - Т а м а р а (пан пальми; Суддів 20:33; 4:5); Б а а л - Ц е ф о н (пан півночі; 4 Мойсеєва 33:7).

Баал-Зевув (пан мух, пан бджіл): Филистимське божество в Екроні (2 Цар. 1:2, 3). Жиди приписували Баал-Зевувові суверенну владу над злими духами, бісами, демонами й перейменували цей поганський титул божка на “Вельзевул”, що визначає “пан гною”, “пан нечистоти”, а звідси постали назви: “князь бісів”, “начальник злих духів-демонів”, “пан аду” тощо (Матвія 10:25; 12:24; Марка 3:22; Луки 11:15 і наст.).

Баали: Множина від слова “Баал”. Жиди заборонили застосовувати це ім'я у відношенні до Єгови (Суддів 2:11; Осії 2:15).

Вайзата (білий, чистий; за іншим поясненням — сильний, як вітер): Один із 10 синів Гамана, якого вбили жиди в Сузах у відплату за пляноване його батьком Гаманом геноцидне винищення жидів у Перській Імперії (Естери 9:9).

Балаам, Балаам (чужинець): Беорів син, пророк (віщун, провісник, прозорливець); жив у місті Петарі над рікою Ефратом, Месопотамія. Балак, моавський цар, послав післанців до Балаама, щоб він прийшов до нього та прокляв Ізраїля (4 Мойсеєва 22:5-6). Але Господь заборонив Балаамові це робити. Тоді Балак послав до нього визначніших від перших післанців. Балаам спочатку вдруге відмовився йти з ними, але опісля попросив їх почекати до наступного дня. Вночі Господь з'явився йому й дозволив їхати до Барака, звелівши однак робити тільки те, що буде йому об'явлене. Балаам поїхав.

Тоді запалився Божий гнів, що Валаам пішов. На дорозі появився ангел з піднесеним мечем у руці. Однак Валаам не бачив того, що побачила ослиця, яка в наслідок цього збочила з дороги і пішла полем. Валаам почав бити ослицю, щоб вона пішла на дорогу. Тоді ослиця лягла під ним. Запалившись гнівом, Валаам ударив ослицю кием. Тоді безмовна тварина промовила до Валаама людською мовою та спинила безум пророка ((2 Петра 2:15, 16; 4 Мойсеева 22:28-35). Господь дозволив йому їхати далі, але звелів говорити тільки те, що буде йому сказане. Таким чином Валаам, усупереч своєму намірові, тричі благословив Ізраїля: 1) на верхів'ї Бамот-Баалу (4 Мойсеева 22:41); 2) на верхів'ї Пісги (4 Мойсеева 23: 14) та 3) на верхів'ї Пеору (4 Мойсеева 23:28). Його третє благословення було найповніше й найбагатше своїм змістом, бо в дивний спосіб сполучувало пророцтво про зорі від Якова та про берло від Ізраїля (4 Мойсеева 24:17-19). Однак Валаам у своїй поворотній дорозі додому пішов на компроміс. Він затримався й подав підступні компромісові поради моавітянам і мідіянам, щоб таким чином покласти спотикання перед синами Ізраїля та ввести їх у гріх поклоніння неорському Ваалові, споживати ідолоські жертви й чинити розпусту з поганськими жінками. За це Бог покарав Ізраїля. В поразці померло 24 000 ізраїльтян (4 Мойсеева 25; 24:25; Об'явлення 2:14). Вкінці ізраїльтяни забили мечем самого Валаама під час боротьби мідіян із ізраїльтянами (4 Мойсеева 31:8).

Валтасар (князь Бела або Ваала; улюбленець Бела або Ваала):

1) Син вавилонського володаря-монарха Набоніда, нащадок Навуходоносора, останній цар Вавилону з халдейської династії. Його безбожництво яскраво видно на прийнятті-бенкеті, описанім у Книзі Даниїла 5, під час якого він, його вельможі й державні достойники пили вино з золотого посуду, що його Навуходоносор забрав із єрусалимського храму. Валтасар був забитий тієї самої ночі, як бенкетував, і перський цар Кір здобув його місто.

2) Вавилонське ім'я, надане Даниїлові у Вавилоні (Даниїла 1:7).

Ванія (Єгова — це слава, Господь — це хвала): Банаїв сив, узяв собі чужинку за жінку (Езри 10:36).

Варавва (син Авви): Загальновідомий злочинець, покаранний на смерть за підбурювання народу до повстання та за

вбивство, якого звільнив Пилат з нагоди свята Пасхи, як акт амністії, за вибором жидівського народу, коли Ісус Христос був притягнений до суду й обвинувачуваний на судовій розправі перед Пилатом (Матвія 27:16; Марка 15:7; Луки 23:18; Івана 18:40).

Варісус, Еліма (Син Ісуса; Еліма — арамейське слово й визначає “ворожбит”): Лжепророк і ворожбит, за походженням юдеєнин; його вдарила тимчасова сліпота, бо він перешкоджав Павлові в благовісті на острові Кіпрі, в місті Пафі (Дії Апостолів 13:6-12).

Варнава (син потіхи): Цим ім'ям апостоли прозвали левита Йосипа, родом кіпрянина. Був раннім учнем Ісуса Христа; про нього читаємо в Діях Апостолів 4:36, 37, що він продав свій маєток та гроші поклав у ногах апостолів. Варнава був другом і помічником апостола Павла. Він перший розпізнав щирість навернення Павла та його дарування служити Господеві. Передусім він представив ново наверненого Савла апостолам у Єрусалимі (Дії Ап. 9:27). Єрусалимська Церква, почувши про Боже діло в Антіохії, послала до них Варнаву (Дії Ап. 11:19-26). Тоді він із Антіохії пішов до кілікійського Тарсу, віднайшов там Павла та припровадив його до Антіохії, як того, який мав спеціальне виховання й доручення проповідувати поганам (Дії Ап. 26:17). В Антіохії вони разом працювали один рік і були вислані до Єрусалиму, щоб завезти віруючим там зібрану допомогу, бо їх навідав голод (Дії Ап. 11:30). У поворотній дорозі Церква в Антіохії ординувала Варнаву й Павла на проповідників Євангелії й вислала їх на місійне служіння поміж поганями. З цього часу вони втішались титулом і достойністю апостолів. Їхня перша місійна подорож апостола в Діях Ап., розділи 13 і 14. Вони відвідали Кіпр і багато місцевостей у Малій Азії (Дії Апостолів 13:2, 3).

Вернувшись з місійної подорожі до Антіохії, вони були вислані 50-го року з деякими іншими до Єрусалиму на апостольський собор. З'ясували апостолам про Боже діло між поганями й обстоювали погляд, щоб віруючих із поган звільнити від обрізання й додержування інших обрядових законів Мойсея (Дії Ап. 15). На жаль, Варнава опісля пристав до Петрового лицемірства й уникав їсти з віруючими християнами, які походили з поган. Апостол Павло всеприлюдно докорив їм за це (Галатів 2:13).

Перед другою місійною подорожжю поміж Варнавою й Павлом виникла розбіжність думок щодо Івана Марка, небожа Варнави. Останній хотів взяти його з собою в місійну подорож, однак Павло не погодився на це, подавши пояснення, що Марко позоставив їх під час першої місійної подорожі, а тому тепер годі брати його знову. Це й була причина розлуки поміж ними. Таким чином Павло й Сила поїхали до Сирії, а Варнава з Марком — на Кіпр (Дії Ап. 15:36-41). Проте, на підставі 1 Коринтян 9:6, ми можемо твердити, що вони знову з'єдналися та спільно працювали для Господа.

Варсава (син Сави або син спокою):

1) Йосип, прозваний Юстом, поставлений із Маттієм, як кандидати на апостола замість Юди Іскаріотського (Дії Ап. 1:23).

2) Юда, що був передовим членом у Єрусалимській Церкві (Дії Апостолів 15:22).

Вартимей (син Тимея): Придорожній сліпий жебрак. Ісус Христос привернув йому зір у Своїй останній подорожі з Єрихону до Єрусалиму (Марка 10:46-52).

Варфоломій, Нафанаїл (син Фоломія): Один із 12 учнів Ісуса Христа. Пилип мав труднощі, щоб переконати й упевнити його, що Ісус — це Христос. Один із 7 учнів, яким з'явився воскреслий Христос на березі Тиверіядського озера. Апостол Іван двічі називає Варфоломія в своїй Євангелії Нафанаїл, що означає Божий дар (Івана 1:47; 21:2). Уродженець Кани Галилейської. За переданням, був розп'ятий у Вірменії чи в Кілікії (Матвія 10:3; Марка 3:18; Луки 6:14; Дії Апостолів 1:13).

Вашті (вродлива, гарна, чудова, чарівна): Цариця перського володаря Ахашвероша (Ксеркса); відмовилася з жіночої скромності з'явитися відкритою перед обличчям п'яного царя та його достойників на бенкетову царську залю, щоб виставити перед ними напоказ свою красу. Це спонукала царя Ахашвероша розійтися з нею та зробити царицею Естер замість неї. (Естери 1:9-22).

Велійял, Велійяр, Белійял, Белійяр: Це слово первісно в Старому Заповіті означало “безкорисність”, “беззаконство”, “необачність”, “нерозсудливість” тощо (5 Мойсеева 13:13-14). Згодом у Новому Заповіті, наприклад, апостол Павло вживає його, як загальної назви диявола-сатани, що уособлює й ототожнюється з усім злом (2 Кор. 6:15).

Веніамин, Бен-Ямин (син моєї правиці, цебто син мого щастя):

1) Наймолодший син Якова й Рахілі (1 Мойсеева 35: 16-18). Рахіль померла невдовзі після важких пологів його. Умираючи, вона назвала свого сина Бен-Оні, що означає “син мого болю”, “син моїх страждань”, “син мого смутку”, але опісля Яків перейменував його на Веніямина. Яків і рідний брат Йосип дуже любили Веніямина (1 Мойсеева 42; 43; 45: 12, 14). Веніамин мав 10 синів, які народилися в Єгипті (1 Мойсеева 46:21). Спочатку Веніяминове плем'я було нечисленне. Під час виходу з Єгипту воно начислювало 35 400 осіб (4 Мойсеева 1:11, 37), однак збігом часу воно зросло (2 Хронік 14:7; 17:17). 45 000 веніаминівців перейшло Йордан, входячи до Ханаану. Чоловіки цього племені були хоробрі й войовничі, наче “хижі вовки” (1 Мойсеева 49:27). Насильство, жорстокість і неморальність веніаминців у Гів'ї мало що не призвела до повного знищення цього племені (Суддів 19; 20; 21). Веніяминове плем'я одержало в Ханаані 25 міст у наділі і його володіння не були великі, проте їхня земля займала центральне місце поміж племенами Юдиним, Єфремовим і Середземним морем та була урожайна (Ісуса Навина 18:11-28). Веніаминівці вславилися, як вправні лучники, краще володіли лівими руками, ніж правими, цебто були ліваками (лівшами), і бездоганно метали камінчиками з прощ (Суддів 20:14-18; 1 Хронік 8:40; 2 Хронік 14:7). Натурально, Веніяminoва династія, за малими винятками, неприхильно ставилася до Давида та його нащадків (2 Самуїл. 2:9, 15, 25; 16:11; 20:1; Пс. 7:1). З Веніяминового племені походили такі визначні мужі в Ізраїлі: суддя Егуд, який визволив Ізраїля від моавської кормиги; цар Саул та апостол Павло (Суддів 3:15; 1 Самуїлова 9:21; Филип'ян 3:5).

2) Білганів син, правнук Веніямина, голова бійців-вояків свого роду (1 Хронік 7:10).

3) Один із “Харімових синів”, ізраїльтянин за днів Езри, що одружився з чужинкою (Езри 10:32).

Верніка, Вероніка, Берніка (приносяча перемогу, дар): Найстарша дочка Ірода Агріппи I (Дії Апостолів 12:1, 6, 11, 21), рідна сестра Ірода Агріппи II (Дії Апостолів 25:13, 23; 26:30); жінка легкої поведінки, кілька разів виходила заміж. Вперше одружилася з своїм вуйком Іродом із Халкису. По його смерті жила з своїм братом Іродом Агріппою II, як його

полюбовниця, але щоб усунути підозру й не терпіти поговору, одружилася з кілікійським царем Полемоном. Невдовзі розвелася з ним і вернулася до свого брата Ірода Агріппи II. Як коханка, жила з Веспасіаном і Титом.

Весейїл — див. “Бецал’їл”.

Вірсавія, Бат-Шева (дочки клятви, дочка присяги, обіцяна): Дочка Еліяма, сина Ахітофела (2 Самуїлова 11:2, 3; 23:34) або дочка Амміїлова (1 Хронік 3:5). Дружина хіттеянина Урії. Цар Давид спонукав її до перелюбу, а згодом одружився з нею, коли її чоловік Урія загинув на фронті з причини Давидової стратегії. Її дитина, що була результатом перелюбства з Давидом, невдовзі померла. Однак згодом, після одруження з Давидом, вона стала матір'ю 4 синів: Соломона (Матвія 1:6; Шіми, Шовава і Натана (1 Хронік 3:5). Коли Адонія намагався стати престолонаслідником в Ізраїлі, Вірсавія повідомила Давида про цю конспірацію (1 Царів 1:11-16, 28, 31). Як Соломон уже став царем над Ізраїлем, вона просила його, щоб він дозволив Адонії одружитися з шунамміткою Авішаг, хоч Соломон із політичних міркувань відкинув її просьбу (1 Царів 2:21-25).

Власт (паросток, пагін): Евнух-постельник або прибиральник спальні царя Ірода Агріппи. Тиряни й сидоняни вжили його, як знаряддя, щоб привернути собі прихильність царя Ірода, бо вони годувалися з його області (Дії Апостолів 12:20).

Воанергес (сини грому, громові сини): Ім'я, дане Господом двом Зеведеєвим синам: Якову та Іванові, щоб, правдоподібно, позначити їхній палкий характер і наполегливе завзяття в служінні Богові (Марка 3:17; 9:38; Луки 9:54; Матвія 20:20 і наст.).

Вофсїй (мій додаток; за іншим поясненням — багатий): Батько Нахбі, що був розвідувачем Ханаану від Нафталимового племені (4 Мойсеева 13:14).

Г

Гавриїл (Божий муж): Власне ім'я архангола. У Старому Заповіті він двічі з'явився пророкові Даниїлові, як інтерпретатор, і пояснив йому значення його видіння про барана і козла (Даниїла 8:13-26), як також поширене пророцтво Єремії (25:11; 29:10) про 70 тижнів (Даниїла 9:21-27). У Новому Заповіті Гавриїл з'явився Захарієві та пречистій Діві Марії, як об'явник Божої волі й благовісник доброї новини. Першого він сповістив про народження Івана Хрестителя (Луки 1:11-20), а Діву Марію потішив вісткою, що вона породить Ісуса Христа (Луки 1:26-38). Див. "анголи".

Гадад, Хадад (могутній):

- 1) Ізмаїлів син (1 Мойсеева 25:15; 1 Хроніки 1:30).
- 2) Едомський цар, Бедадів син, переміг медіян на Моавським полі (1 Мойсеева 36:35; 1 Хронік 1:46).
- 3) Едомський цар, мав столицю в місті Паї (Паї — це редакційно-коректорський недогляд перевірконої комісії), ім'я його жінки Мегтавіл (1 Хроніки 1:50).
- 4) Едомський князь, який у дитинстві втік до Єгипту від начальника війська Йоава, що намагався вбити його. Фараон дуже прихильно ставився до Гадада. Проте, по смерті Давида з туги й патріотизму до власного народу він повернувся на батьківщину (1 Царів 11:14 і наст.).

Галасса (мирта): Справжнє гебрейське ім'я Естери, яку виховував Мордехай і яка стала жінкою перського царя Ахашвероша (Артахсеркса I) (Естери 2:7).

Газаїл (Бог бачить, видющий, здатний бачити все, Всевидець): Займав високе становище в уряді сирійського царя Бен-Гадада, який і вислав його до пророка Єлисея довідатися про стан своєї недуги й чи є надія на життя. У зв'язку з цим Єлисей помазав Газаїла на царя над Сирією (2 Царів 8:7-15). По смерті Бен-Гадада став царем. Воював із Юдеєю та Ізраїлем головним чином, щоб здобути місто Гілеадський Рамот (2 Царів 8:28). У своїх переможних походах переміг Ізраїля в усій країні наприкінці царювання Єгу, здобув Гат і мав намір іти на Єрусалим, але цар Йоаш підкупив його дарунками.

Царював 46 років і помер десь коло 840 р. до Хр. (2 Царів 10: 32; 12:18, 19; 13:24; 2 Хроніки 24:24).

Гай, Кай (пан, земна людина; інші знову подають румовище, спотворювати, псувати, перекручувати):

1) Македонець, супутник апостола Павла під час його третьої місійної подорожі. В Ефесі натовп схопив його та Аристарха в заколоті, що його спричинив золотар Дмитро, як протест проти науки апостола Павла (Дії Ап. 19:29).

2) Віруючий коринтянин, у домі якого мав пристановище апостол Павло під час його другої місійної подорожі. Правдоподібно в домі Гая відбувалися християнські зібрання. Він навернувся від проповіді Павла й був ним охрещений (1 Коринтян 1:14; Римлян 16:23).

3) Адресат 3 Послання Івана.

4) Дерв'янин, супроводив Павла в його останню подорож до Єрусалиму (Дії Апостолів 20:4).

Гаккатан, Аккатан, Катан (малий, низький, молодший): Батько Йоханана, який вернувся з Вавилону з Езрою (Езри 8:12).

Гаккоц (терен, колючка): Священик, зверхник 7-ої черги чи зміни порядку служби священиків за постановою Давида (1 Хроніки 24:10).

Галліон (людина, яка живе молоком, яка харчується молочною їжею): Старший брат римського філософа Сенеки; був проконсулом або римським намісником Ахаї за імператора Клавдія, жив у Коринті; мав зразковий характер і чи не перший в Європі обстоював повну свободу віри й сумління для всіх людей. Коли жиди оскаржували Павла перед ним, він відмовився судити його, не бажаючи встрявати в релігійні справи (Дії Апостолів 18:12-17). Єронім твердить, що Галліон 65-го року покінчив своє життя самогубством, знову інші доказують, що Нерон позбавив його життя.

Галлохеш, Лохеш (чарівник, чародій):

1) Батько Шаллума, зверхник половини єрусалимської округи (Неемії 3:12).

2) Зверхник який підписав заповіт-умову з Неемією, що буде вірний Богові й не матиме родинних зв'язків із чужинцями (Неемії 10:25).

Гамаліїл (Божа винагорода, Божа компенсація):

1) Фарисей, член єрусалимського синадріону, учитель апостола Павла, захисник християн, жив і діяв за днів імпера-

торів Тиверія, Калігули та Клавдія. Як член єрусалимського синадріону, на розправі проти християн подав гуманну пораду, як треба ставитися та трактувати послідовників Ісуса Христа, і таким чином врятував апостолів від певної смерти (Дії Апостолів 5:34 і наст.; 22:3).

За переданням, Гамаліїл був сином рабина Симеона та внуком славного ліберального професора рабина Гіллела; був авторитетом у питаннях Мішни (частини талмуду), помер десь коло 52 року. Маючи на увазі його великі заслуги в ділянці жидівського права та ідейних основ юдаїзму, його земляки назвали його "славою Закону".

2) Педасурів син, князь або зверхник Манасіїного племені під час перепису Ізраїля в Синайській пустині й на початку переходу через пустиню (4 Мойсеева 1:10; 2:20; 7:54, 59; 10:23).

Гаман, Аман (пишний, розкішний, славний, визначний): Гаммедатів син, агаг'янин, улюбленець перського царя Ахашвероша, зверхник над князями Перської Імперії (прем'єр-міністер). Гаман опрацював плян винищити всіх жидів у Перській імперії. Інтервенція цариці Естери вплинула на те, що Гаман був повішений на тій самій шибениці, яку він приготував для Мордехая, свого жидівського опонента. (Естери 3:1- 15; 7:1-10).

Гамат — див. "Хемат".

Гаммедат, Аммедат (подвійний, двоякий): Гаманів батько (Естери 3:1, 10; 8:5; 9:24).

Гаммолахет — див. "Молахет".

Гамор (осел): Сихемів батько, хівейянин, начальник краю і міста Сихему в тому часі, коли Яків прибув до Палестини (1 Мойсеева 33:19, 20; 34:2, 4, 6, 8, 13, 18, 20, 24, 26).

Ганамеїл (безпечний, кому Бог ласкаво дає): Син Шаллума, кузен (двоюрідний брат) Єремії (Єремії 32:7-9, 12).

Ганун, Ханун (улюблений, фаворит, упривілейований):

1) Нахашів син, аммонітський цар (2 Самуїлова 10:1-4; 1 Хроніки 19:1-6); з погордою прийняв і зневажливо поставився до Давидових амбасадорів-післанців (2 Самуїлова 10:4) і таким чином викликав катастрофічну для себе війну з Давидом ((2 Самуїлова 12:31; 1 Хроніки 19:6).

2) Робітник, що разом із мешканцями Заноаху направляв під керівництвом Неемії Долину браму в єрусалимських мурах, вставивши двері, замки й засуви (Неемії 3:13).

3) Шостий Цалафів син, допомагав направляти єрусалимські мури, правдоподібно, на східньому боці (Неемії 3:30).

Гаран (горян, верховинець, житель гір або високогірних вершин):

1) Син Тераха, рідний брат Авраама й Нахора (1 Мойсеєва 11:26-29). Мав діти. Біблія говорить нам про його сина Лота та його дочок: Мілку, яка вийшла заміж за свого вуйка (дядька) Нахора, та Їску (1 Мойсеєва 11:27, 29, 31). Народився в Халдейському Урі й там помер за життя свого батька Тераха (1 Мойсеєва 11:28).

2) Левит за днів царя Давида; гершонівець із родини Шім'ї, був головою батьківського дому Ладана (1 Хроніки 23:9).

3) Син Калева від його наложниці Ефи (1 Хроніки 2:46).

4) Гаран чи Харан — це місцевість у Месопотамії, куди Авраам та його рідня прибули з Халдейського Уру, і де нащадки його рідного брата Нахора заснували свою оселю (Дії Апостолів 7:2, 4; 1 Мойсеєва 24:10; 27:43).

Гареф (ранній, передчаснонароджений): Син Калева (1 Хроніки 2:51).

Гарое (провидець, прозорливець, пророк, віщун): Шовалів син; ім'я трапляється тільки в родоводі Юди (1 Хроніки 2:52).

Гарум (величний, високопоставлений, піднесений, захоплений): Батько Ахархела; ім'я трапляється один раз у дуже неясному родоводі Юди (1 Хроніки 4:8).

Гатах (справді, дійсно, дійсність, правда): Евнух або управитель царя Ахашвероша (Естери 4:5, 6, 9, 10).

Гахалія (Єгова освічує, підбадьорює, оживляє): Батько Неемії (Неемії 1:1; 10:2).

Гахмоні (мудрий): Батько Єхіїла, який був разом із Давидовими синами (1 Хроніки 11:11; 27:32).

Гаццеллони, Гаццеллони (тінь спадає на мене, моє отінення, мій захист): Дочка Етама з Юдиного племені (1 Хроніки 4:3).

Гаццовева — див. "Цовева".

Гашем (гладкий): Його сини були між Давидовими лицарями, гізонанин (1 Хроніки 11:34).

Гегай (евнух, скопеець, за іншим джерелом — високопоставлений, знаменний): Камергер палацу жінок царя Ахаш-

вероша, цебто управитель-наглядач за жінками царського гарему (Естери 2:3).

Гедеон (винищувач, руйнівник): Син Йоаша, нащадка Авіезера, з Манасіїного племені. Жив у місті Офрі, розташованому на північному сході від Сихему (Суд. 6:11, 15). Великий вождь і суддя в Ізраїлі (Суд. 8:21). Мідіянітяни впродовж 7 років нападали на Ізраїля й утискали нарід. Під час такого наскоку-рейду мідіянітяни замордували двох братів Гедеона (Суддів 8:18, 19). Бог покликав Гедеона на захисника й визволителя свого народу. Упевнившись у своєму покликанні через чуда, зокрема через ознаку роси, що покрила вовняне руно (Суддів 6:36-40), Гедеон передусім зруйнував Ваалового жертівника, через що одержав прізвисько Єруббаала (Суддів 6:32), відтак зформував 32 000-ну армію. Але з Божого наказу зменшив її до 300 вояків, які хлєптали язиком воду, підносячи її пригорщами до своїх уст, — і переміг значно могутнішу армію мідіянітян. Після цієї перемоги в Ізраїлі панував мир і процвітав добробут 40 років (Суддів 8:10, 29-31). Гедеон був популярним і нарід бажав вибрати його на царя, але він категорично відкинув монархічну систему на користь теократії, заявивши ізраїлевим мужам: “Не буду панувати над вами я, і не буде панувати над вами син мій, — Господь пануватиме над вами” (Суддів 8:22-23).

Гедеон мав багато жінок і 70 синів, крім Авімелеха, його сина від наложниці-коханки в Сихемі (Суддів 8:30, 31). Через необережність він зробив із здобутого золота в переможнім бою з мідіянітянськими царями ефода, цебто священну одєжу, і поставив її в своїм місті Офрі, що з бігом часу стало об'єктом поклоніння та спонукою до ідолопоклонства Ізраїля (Суддів 8:27). Гедеон помер у похилому віці й був похований у місті Орфі. Про нього читаємо в 1 Самуїлова 12:11; Пс. 82:10:11; Послання до Жидів 11:32. У 2 Книзі Самуїла 11:21 Гедеон названий Єруббешетом, що означає ганьбоборець.

Гелем (удар, помах): Асирівець, Шемерів брат (1 Хроніки 7:35).

Гемам (винищувальний, викорінювання, винищування): Лотанів син, правнук Сеїра (1 Мойсеева 36:22).

Геман (вірний):

1) Зерахів син (1 Хроніки 2:6).

2) Йоїлів син, правнук Самуїла; він був першим поміж трьома левитами-зверхниками, яким було доручено вести

вокальну та інструментальну музику під час служіння в храмі за днів царя Давида. Співак, музикант, йому приписується авторство 87-ої Псалми (1 Хроніки 6:18).

3) **Визначний мудрець** за днів Соломона (1 Царів 5:11).

Герм — див. "Єрм".

Гермоген (уроджений красномовець, промовець): Один із ранніх азійських християн, що з невідомих мотивів відвернувся від апостола Павла (2 Тимофія 1:15).

Гіддай, Іддай (могутній, сильний): Один із Давидових лицарів із Нахале-Гаашу (2 Самуїлова 23:30).

Гілел (хвала): Пір'атонянин, батько судді Авдона (Суддів 12:13-15).

Гіменей (належний подружжю, пісня улюбленої): Апостол Павло виключив Гіменея із спільноти віруючих християн за його зневагу Бога та вчення про воскресіння мертвих (1 Тимофія 1:20; 2 Тимофія 2:17, 18).

Гінат (захист, охорона): Батько Тівні (1 Царів 16:21-28).

Гогам (Єгова просуває): Хевронський цар в часі завойовування Ханаану Ісусом Навином (Ісуса Навина 10:3).

Год (розкіш, пишність, блиск): Цофахів син, з Асирового племені (1 Хроніки 7:37).

Годавія, Гадавія (прославляйте Єгову):

1) Голова батьківського роду з півплемени Манасії на схід від Йордану (1 Хроніки 5:24).

2) Веніаминівець, син Сенуї або Гасенуї (1 Хроніки 9:7).

3) Левит, родоначальник батьківського роду (Езри 2:40).

Годав'я (прославляйте Єгову): Син Ел'йоеная, з царської лінії Юдиного племені (1 Хроніки 3:24).

Годійя (маєстат Єгови, блиск Єгови):

1) Левит, допомагав Езрі публічно пояснювати народові Мойсеїв Закон (Неемії 8:7; 9:5; 10:11).

2) Левит за днів Езри й Неемії; підписав із Неемією заповіта вірності Господеві, Його заповідям і не вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:14).

3) Мирянин, зверхник народу, підписав із Неемією заповіта-умови вірності Господеві, Його заповідям і що не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:19).

Гомам, Гемам (знищення, спустошення, руїна): Лотанів син, едоміт, едомій (1 Хроніки 1:39; 1 Мойсеева 36:22).

Горам (горянин, верховинець, житель гір, високогірська верховина): Гезерський цар, якого переміг Ісус Навин у своїм завойовницькій поході, щоб посісти Ханаан (Ісуса Навина 10:33).

Готір (повність, повнота; за іншим джерелом — вищий, настоятель): Геманів син, левит, співак, кегатівець; царський прозорливець за днів царя Давида (1 Хроніки 25:4).

Гошая (Єгова визволяє, Єгова помагає):

1) Допомагав в урочистості посвячення єрусалимських мурів із нагоди закінчення їхньої відбудови під керівництвом Неємії (Неемії 12:32).

2) Батько Єзанії або Азарії; став відомий після спустошення Єрусалиму Навуходоносором (Єремії 42:1; 43:2).

Г

Гаал (зневага, повний відрази, почувати огиду, неохочий, небажаний): Еведів син, організатор бунту проти Авіме-леха, базуючись на незадоволених господарів Сихему, але зазнав поразки (Суддів 9:26 і наст.).

Габбай (збирач податків, мита, данин тощо, митник): Визначна особа в одному з Веніяминових родів, вернувся з вавилонської неволі й осівся в Єрусалимі (Неемії 11:8).

Гагрій (подорожній, мандрівник): Батько Мівхара; один із Давидових лицарів (1 Хроніки 11:38).

Гад (щастя, група, велика кількість):

1) Син Якова від Зілли, Ліїної рабині (1 Мойсеева 30:9-24; 46:16, 18).

2) Пророк, прозорливець, який співпрацював із Давидом. Він сповістив Давида, щоб він залишив Моавський край і вернувся на батьківщину (1 Самуїлова 22:3-5); об'явив йому Божу кару за його гріх перепису населення (1 Хронік 21:1-19); допомагав йому зорганізувати оркестру в Господньому домі (2 Хронік 29:25); записав історію володіння Давида (1 Хронік 29:29-30).

3) Гад — це филистимський і вавилонський божок щастя, а Мені — богиня долі (Ісаї 65:11).

Гадад'езер (поміч від Гадада): Цар Цави, в Сирії, син Рехова. Давид кількома наворотами переміг його з великими втратами для нього (2 Самуїлова 8:2-12; 10:16; 1 Царів 11:23; 1 Хроніки 18:3, 5; 19:16).

Гадаїл (Боже щастя, Бог ушасливлює): Син Содіїв; вивідувач від Завулонового племені, якого послав Мойсей розвідати Ханаан (4 Мойсеева 13:10).

Гадасса — див. "Естер".

Гадді (щастя): Син Сусіїв; вивідувач, якого послав Мойсей від Манасіїного племені розглянути обітований край Ханаан (4 Мойсеева 13:11).

Гадій (щасливий): Батько ізраїльського царя Менахема (2 Царів 15:14).

Газез (стригаль, стрижій, стригач овець і верблюдів):

1) Калевів син від його наложниці Ефи (1 Хронік 2:46).

2) Харанів син від Ефи (1 Хронік 2:46).

Газзам (пожираючий): Газзамові сини творили підвідділ Нетинеїв, цебто храмових підданців; вони разом із Зоровавелем вернулися з вавилонської неволі на рідні землі (Езри 2:48; Неемії 7:51).

Галал (впливовий, великий, достойний):

1) Левит, нащадок Асафа, жив у Єрусалимі (1 Хронік 9:16).

2) Левит із родини Елкани, жив у Єрусалимі (1 Хронік 9:16).

3) Левит, нащадок Едутуна, співець (Неемії 11:17).

Гаммадеї, Гаммадими (хорообрі, відважні лицарі): Ця назва трапляється тільки один раз у Біблії (Єзекіїля 27:11), можливо, на позначення якогось народу, що жив недалеко Тиру й торгував із ним, але якого ідентичність (тотожність) з бігом часу стала сумнівна. Дехто вважає, що то були пігмеї, а ще інші думають, що це слово означає назву прикордонної фортеці або гарнізону.

Гамул (відлучений від грудей): Священик, предківський голова 22-ої зміни священиків при служінні в святині за днів царя Давида (1 Хронік 24:17).

Гарев (вкритий струпами, шолудивий): Зверхник із 30 Давидових лицарів (2 Самуїлова 23:38).

Гатам (висохла долина, згоріла долина, опалена сонцем долина): Еліфазів син, провідник-зверхник Едому (1 Мойсеєва 36:11, 16; 1 Хронік 1:36).

Гахам (загорілий, опалений, смуглявий, чорний) Син Нахора від наложниці Реуми (1 Мойсеєва 22:24).

Гахар (сховане місце, сховище, потаємний притулок): Голова роду Нетинеїв, храмових підданців, які вернулися з вавилонської неволі разом із Зоровавелем (Езри 2:47; Неемії 7:49).

Гевер (мужній, сильний, могутній, міцний):

1) Син Гевера, мешкав у фортеці гілеадського Рамоту й завідував оселями Яїра й містами в околиці Агрову, що в Башані (1 Царів 4:13).

2) Син Уріїв, один із 12 урядників царя Соломона, що завідували інтенденством, цебто керували військовим господарством та здійснювали постачання армії. Йому належав ра-

йон на південь від колишнього гілеадського краю. (1 Царів 4:19).

Гедалія (Бог — це моя велич, Господь учинив його великим):

1) Син Ахікама, Шафанів внук (Єрем. 40:5, 6); захисник пророка Єремії (Єремії 26:24); Після спустошення храму й вавилонського переселення Навуходоносор настановив Гедалію намісником-начальником над Юдеєю, він завідував над позоставленими в краю винарями й рільниками (Єремії 52:16). Пророк Єремія приєднався до Гедалії в Міцпі й замешкував із ним серед позоставалого народу в Юдеї (Єремії 40:6, 11). Ізмаїл із іншими повстанцями вбив Гедалію два місяці після того, як він був поставлений на начальника (Єремії 41:2).

2) Син Єдутуна, левит-музикант (1 Хронік 25:3, 9).

3) Священик, що взяв собі за жінку чужинку (Езри 10:18).

4) Пашхурів син (Єремії 38:1).

5) Син Амарії, дід пророка Софонії (Софонії 1:1).

Гедор (стіна, мур, бар'єр):

1) Веніаминівець, предок Саула (1 Хронік 8:31).

2) Один із Юдиних родин (1 Хронік 4:4).

3) Син Єреда з Юдиного племені (1 Хронік 4:18).

4) Назва містечка в Юдеї (Ісуса Навина 15:58).

Гезеряни, гірзеяни, герзеяни (Гезер означає провалля, безодня): Гезеряни — це автохтонне корінне населення стародавнього міста Гезера в Ханаані. Гезерський цар Горам прибув на допомогу своєму союзникові Лахішу, але Ісус Навин у переможному поході побив його і доценту знищив його людей (Ісуса Навина 10:33; 12:12). Гезер межував на півдні з Єфремом і знаходився поміж долишнім Бет-Хороном і Середземним морем (Ісуса Навина 16:3). Гезер із іншими містами й пасовиськами став посілістю й місцем замешкання левитів, Кегатових синів (Ісуса Навина 21:21; 1 Книга Хронік 6:52), хоч, правда, автохтонне (корінне) населення ніколи не було знищене до пня. Так, наприклад, Давидові загони робили рейди на гезерян (1 Самуїлова 27:8). Ще й за днів Соломона ханаанці жили там і платили Ізраїлеві данину. Фараон спалив огнем місто Гезер, а відтак подарував його своїй дочці, яка одружилася з Соломоном (1 Царів 9:15-17). Ми читаємо в Біблії, що Давид побив филистимлян від Геви до Гезера (2 Самуїлова 5:25).

Гемаллій (їздець верблюдом, погонич чи водій верблюдів, вершник-погонець верблюдів): Данівець, батько Амміїла, одного з 12 вивідувачів Ханаану (4 Мойсеєва 13:12).

Гемарія (удосконалений Єговою, Єгова завершує бездоганно):

1) Шафанів син, батько Михея. Гемарія належав до юдейських князів-вельмож і мав при Божому домі спеціальну кімнату, з якої Барух прочитав народові тривожне пророцтво Єремії, який тоді був ув'язнений (Єремії 36).

2) Хілкійїн син. Цар Седекія послав його до Вавилону доручити там жидівським вигнанцям листа пророка Єремії (Єремії 29:3).

Генуват (злочинство, вкрадені речі): Син Гадада від єгипетської княгині, сестри цариці Тахпенси, дружини фараона, який володів Єгиптом наприкінці царювання Давида (1 Царів 11:20).

Гера (зерно, насіння):

1) Син Бели, один із стародавніх нащадків Веніяминового племені (1 Хронік 8:3, 5).

2) Син Ехудів, веніяминівець (1 Мойсеєва 46:21). Гера, про якого читаємо в Книзі Суддів 3:15, як про предка Ехура, та в 2 Книзі Самуїлової 16:5, як про предка Шім'ї, який проклинав Давида, — правдоподібно це одна й та сама особа.

Гершом, Гершон (приходько, захожий, чужинець, екзильний):

1) Перший син Мойсея й Ціппори (2 Мойс. 2:22; 18:3).

2) Син Левія, голова священицького роду гершонівців або Гершонових синів (1 Хронік 6:1, 2, 5, 28, 47, 56; 15:7). анг. 6:16, 17, 20, 43, 62, 71).

3) Нащадок Пінхаса; вернувся разом із Езрою з вавилонської неволі (Езри 8:2).

Гетер (страх, острах, побоювання): Арамів син, нащадок Ноевого сина (1 Мойсеєва 10:23).

Геуїл (Божий маестат, Божя велич, Боже величчя): Махіїв син; вивідувач, якого послав Мойсей із пустині Паран від Гадового племені розвідати ханаанський обітований край (4 Мойсеєва 13:15).

Гехазі (долина видіння): Слуга чи хлопець-післанець пророка Єлисея (2 Царів 4:5, 12; 8:4-6).

Гешан, Гешам (брудний, огидний, непристойний): Єгдаїв син, з Юдиного племені, нащадок Калева (1 Хронік 2:47).

Гешем, Гашму (дош): Араб, опонент і ворог Неємії під час відбудови єрусалимських мурів. Насмішками, погрозами, наклепами та провокаціями намагався припинити працю. (Неємії 2:19; 6:1, 2, 6).

Гешуреяни (Гешур визначає міст):

1) Мешканці малого князівства Гешур у Сирії, на північному сході від Башан (5 Мойсеєва 3:14; Ісуса Навина 12:5; 13:11-13; 2 Самуїлова 15:8). Давид одружився з Маахою, дочкою гешурського царя Талмая, від якої народився Авесалом (2 Самуїлова 3:3).

2) Стародавнє плем'я, що жило в пустині поміж Арабією й филистимською землею (Ісуса Навина 13:2; 1 Самуїлова 27:8).

Гіддалті (бути великим, важливим; підвищувати, звеличати, прославляти): Син царського прозорливця Гемана; співець і музикант у храмі (1 Хронік 25:4, 29).

Гіддел (дуже великий, гігант, велетень):

1) Його діти були між храмовими підданцями, які повернулися з вавилонської неволі на батьківщину із Зоровавелем (Езри 2:47; Неємії 7:49).

2) Його сини були поміж Соломоновими слугами, які також повернулися з вавилонської неволі до Юдеї із Зоровавелем (Езри 2:56; Неємії 7:58).

Гід'оній, Гідеон (підрубуючий, підтинаючий): Батько Авідана, веніаминівець, назначений був робити перелік Ізраїля біля Синайської гори (4 Мойсеєва 1:11; 2:22; 7:60, 65; 10:24).

Гілалай (тяжкий): Священничий син, що брав участь при посвяченні єрусалимських мурів (Неємії 12:36).

Гілеад (скелястий район):

1) Син Махіра (4 Мойсеєва 26:29, 30).

2) Гадівець, син Михаїла (1 Хроніки 5:14).

3) Батько Іфтаха (Суддів 11:1).

4) Географічна назва (1 Мойс. 31:21, 25; 37:25; 4 Мойс. 32:1; 5 Мойс. 3:12-17; Суддів 7:3; Пс. 59:9).

Гіннетой (садівник, городник): Священик, що повернувся з Вавилону до Юдеї разом із Зоровавелем (Неємії 12:4).

Гіннетон (садівник, городник: Післяекзильний священик, що підписав умову-заповіт із Неємією, що буде вірний Господеві й не матиме подружніх зв'язків із чужинцями (Неємії 10:7).

Гіргашеянин, гіргашеяни (мешканець глинистої землі): Одне з 7 автохтонних корінних племен-народів Ханаану, що жило на схід від Галилейського озера перед приходом туди Ізраїля (1 Мойсеєва 10:16; 15:21; 5 Мойсеєва 7:1).

Гірзеяни, Герзеяни — див. “Гезеряни”.

Гішпа (ласка, пестоші): Наглядач над храмовими підданцями або нетинеями, які повернулися з вавилонської неволі на батьківщину (Неемії 11:21).

Гог (гора, високий, великий):

1) Гог зв'язаний із назвою “Магог” (гірський район чи край) у Книзі Пророка Єзекиїля, розділи 38 і 39, та в Книзі Об'явлення 20:7-15. Згідно з пророцтвом Єзекиїля, Гог — це князь Рошу, Мешеху й Тувалу; а Магог — це його сфера впливу або й територія його володіння. Князь-володар Гог зформує велику армію з народів східної Європи, Азії та Африки, на зразок колишніх диких, жорстоких, кочових племен скитів, що гасали від Кавказу до Каспійського моря, — й наприкінці світу вдеруться на землю Ізраїля, обстоюючи інтереси диявола, але зазнають там поразку. З певністю можемо сказати, що Гог і Магог — це символи ворожості супроти Бога. Гог зображає князя темряви, а Магог — це його послідовники, що змобілізують усі свої сили проти Бога та Його вибраного народу.

2) Син Шемая, Рувимів нащадок (1 Хроніки 5:4).

Голіят (вигнанець):

1) Филистимський гігант-велетень, одноборець, із Гату, 40 день зневажав глузливими словами ізраїльські полки. Високий був на 2 метри і 92 сантиметри, сам його панцер важив 42 кілограми. Юнак Давид із пращею й камінчиками в руках переміг Голіята в Господнє ім'я (1 Самуїлова 17).

2) У 2 Самуїлова 21:19 вифлеємець Елханан вбив також Голіята з Гату. Треба однак припускати, що він забив Лахмі, брата Голіята, як написано в 1 Хроніки 20:5.

Гомер (досконалий):

1) Яфетів син, родоначальник племені кімерійців, що жили на північному Причорномор'ї. Про них згадує історик Геродот. (1 Мойсеєва 10:2, 3; Єзекиїля 38:6).

2) Дочка Дівлаїла, дружина пророка Осії, була жінкою легкої поведінки. Їхнє нещасливе подружжя символізувало невірність Ізраїля супроти Бога (Осії 1:3).

Д

Давид (значення імені непевне; деякі доводять, що воно означає “улюблений”, інші, що більше правдоподібно, подають “провідник, вождь чи ватажок загону добровольців”): Народився приблизно 1085 року до Хр. у Вифлеємі Юдейським, як наймолодший син вифлеємця-ефратянина Ессея (1 Самуїл. 16:1) та правнук шляхетного й богобійного Вооза з племені Юди й моавитянки Руті з поганського народу (Руті 4:22; 1 Хронік 2:15; Матвія 1:6). Це вказує на те, що Вооз і Давид (Пс. 40; 22; 69) символізують Господа Ісуса Христа, як Голову Церкви, а Рут — це прообраз Новозаповітної Церкви, що складається з віруючих спасених жидів і поган. Давид мав 7 старших братів: Еліява, Авінадава, Шамму (Ші-м’у), Натанайла (Натаніла), Раддая, Оцема (ім’я сьомого брата невідоме) та дві сестри: Церуя й Авігаїл (1 Самуїлова 16: 10-12; 17:12; 1 Хрон. 2:13-17). Давидові сестри: Церуя й Авігаїл у Другій Книзі Самуїловій називаються дочками Нахашова. Взагалі ім’я Давидової матері не згадується в Біблії. Правдоподібно, Давидова мати була дочкою (або сестрою чи наложницею) аммонітського царя Нахаша. Ессей, Давидів батько, як відомо, одружився з нею вже в старших роках (1 Самуїлова 17:12). Це потверджується тим, що Нахаш завжди прихильно ставився до Давида, а знову Давид виявляв ласку Нахашовим синам: Ганунові й Шові (2 Самуїлова 10:2; 17:27), як також сам Давид ствердив, що він народився в беззаконні та в гріху зачала його мати (Пс. 50:7, анг. 51:5).

Життєвий шлях і діяльність цього найбільшого мужа в історії й літературі ізраїльського народу можна поділити на три частини: молодість, служіння в Саула та царювання. Його зовнішні життєві дії та історичні події описані в Книгах Самуїлових, Царів і Хронік, натомість його внутрішні переживання й серценастрій містяться в Псалтирі, зокрема в Псальмах його авторства. Його історія до царювання описана в 1 Книзі Самуїла, розділи від 16 до 30; а його царювання — від 2 Книги Самуїлова 1 до 1 Книги Царів 2:11 та в 1 Книзі Хронік, розділи від 11 до 29.

Перший раз, коли Давид з'явився на екрані ізраїльської історії, ми бачимо його в довір'ї його родини, як вівчаря. У своїх юнацьких роках він пас отару свого батька Єссея (1 Самуїлова 16). Перебуваючи на лоні природи, він пильно приглядався до творива Божих рук, розглядав небозвід і проводив час у духовному поклонінні своєму Творцеві, зустрічаючи всюди в природі сліди Божої премудрости, могутности й милосердя (Пс. 8; 18; 22; 103; 148; 150; анг. 19; 23; 65; 104). Обсервуючи красу й чар природи, він знаходив у ній інспірацію, щоб співом і музикою прославити свого Творця й Постачальника всякого доброго давання (Пс. 8; 101, анг. 102; 150; 1 Самуїлова 16:17-18). Давид також був зв'язковим із своїми братами, які служили в Сауловій армії (1 Самуїлова 17:12-18).

Коли цар Саул спроневірився Богові своїм непослухом і гордістю, Господь подбав про його престолонаслідника. Ізраїльтяни саме справляли рокове свято жертвоприношення, коли несподівано в домі Єссея у Вифлеємі з'явився пророк Самуїл, посланий Богом, і потаємно помазав на царя Давида (1 Самуїлова 16:1-13). Господній Дух злинув тепер на Давида та пробував на ньому.

Невдовзі Давид став популярним своїми якостями зразкового характеру, героїзмом й музичним мистецтвом. Про це довідався Саул і покликав Давида на свій царський двір, щоб він розважав його грою на гуслах і був його зброєношею (1 Самуїлова 16:14-23). Небавом вибухла війна з филистимлянами й Давид добровільно зголосився на нерівний двобій із хоробрим филистимлянським лицарем Голіафом і переміг його (1 Самуїлова 17). Це принесло йому велику славу й відповідне признание. Йонатан, Саулін син, полюбив Давида, але сам Саул згодом зненавидів його, бо Давидові переможні походи на филистимлян викликали в Саула заздрість. Він кілька разів намагався вбити Давида, не дивлячись на Давидову невинність, скромність, розсудливість, посвяту в служінні йому та дружбу з його дітьми — Йонатаном і Мелхолою (1 Самуїлова 18:6-13). Для Давида настав тепер час тяжкого скитання й поневір'я. Він довгий час тинявся й переховувався по різних місцях (1 Самуїлова 19:1-17). Спочатку Давид був короткий час у пророка Самуїла в Рамі (1 Самуїлова 19:1-24), але, довідавшись від Йонатана, що Саул розпалився лютістю й чатує на його душу, він постановив залишити цар-

ський двір (1 Самуїлова 20). Затримався в Нові в первосвященника Ахімелеха, потім у Гаті в царя Ахіша (1 Самуїлова 21), відтак утік далі й переховувався в печері Адуллам. Сюди прибули його брати, увесь дім його батька та близько 400 незадоволених, пригноблених і огірчених вірних йому земляків і Давид став їхнім провідником. Він залишив свого батька та свою матір у Міцпі в моавського царя, а сам із своїм загоном віддалилися в ліси Херету (1 Самуїл. 22:1-5). Уміжчасі Саул і Доег звеліли повбивати всіх новських священників, залишився тільки син первосвященника Ахімелеха Евіятар і сповістив Давида про все (1 Самуїлова 22:6-23).

Звідси Давид згодом перейшов у Кеїлу, щоб врятувати мешканців того міста від филистимлян. Але, дізнавшись про Саулову загрозу й тут, він залишив Кеїлу й тинявся по різних пустинних місцях (1 Самуїлова 23:1-13). Був у пустині Зіф, Маонській, Ен-Геді, Парані та знову Зіф на узгір'ях Гахіли, мав нагоду вбити Саула, однак пощадив його, вважаючи Саула за Божого помазанця (1 Самуїлова 23:14-28; 24:1-33; 25:1; 26).

Не мавши довір'я й тепер до Саула та його обітниць і запевнень, — Давид укінці перейшов на безпечну филистимлянську територію, став наче васалем гатського царя Ахіша й одержав від нього в ленне посідання місто Ціклаг, зобов'язавшись за це виконувати Ахішеві військову службу та інші повинності. (1 Самуїлова 27).

На филистимлянській землі Давид був 16 місяців. У цьому часі приєдналося до його загону поважне число хоробрих і визначних вояків із різних ізраїльських племен (1 Хронік 12:1-22). Давид тепер почав нападати з ними на сусідні землі-народи, які вороже ставилися до Ізраїля. Він затаював цю стратегію перед гатським царем Ахішем і таким чином наражував своє життя на велику небезпеку (1 Самуїл. 27:1-12; 28:1-2; 29:1-11). Аж ось амаликитяни напали на сам Ціклаг і сильно спустошили місто. Але невдовзі в захисних боях Давид переміг амаликитян і відвоював полонених із великою здобиччю. Це сталося в тому часі, коли відбувалася остання війна Саула з филистимлянами з дуже фатальними результатами для Ізраїля (1 Самуїлова 31).

У Ціклагу Давид одержав вістку про поразку Ізраїля. Він сумував і гірко оплакував смерть Саула і його сина Йонатана, якого він любив як рідного брата, похвально й велично висловившись про їхні діла в "Пісні про лука" (1 Самуїлова

31; 2 Самуїлова 1). По смерті Саула, Давид вернувся на батьківщину. Він був признаний і помазаний царем 1055 р. до Хр. в Хевроні спочатку тільки над одним Юдиним плем'ям (2 Самуїлова 2:4), а над іншими ізраїльськими племенами зацарював Іш-Бошет, Саулів син (2 Самуїлова 2:1-11). Тепер поміж Сауловим і Давидовим домами тривала довга запекла боротьба. Давид усе зміцнювався, а Саулів дім усе слабнув через суперечки, сварки та внутрішню боротьбу. Постав конфлікт і сильне напруження між Сауловими прихильниками й ізраїльські полководці вбили Іш-Бошета, Саулового сина-престолонаслідника (2 Самуїлова 2:12-32; 3:4). Тепер настав відповідний час і Давид 1048 р. до Хр. був помазаний царем над усім Ізраїлем (2 Самуїлова 5:1-5; 1 Хронік 11:1-3).

Прагнучи зробити своєю столицею фортецю Сіон, відому в глибоку давнину під назвою "Євус", "Єрусалим", якою тоді володіли євусеяни, цебто мешканці Євусу, Єрусалиму, — Давид пішов війною проти євусеян, переміг їх у запеклих боях, здобув фортецю Сіон, відповідно поширив і розбудував її, назвавши її "Містом Давида". Відтоді Єрусалим став його столицею (2 Самуїлова 5:6-11; 1 Хронік 11:4-7). Невдовзі після цієї перемоги тирський цар Хірам післяв Давидові кедрове дерево, теслів, каменярів і вони збудували для Давида палац у Єрусалимі (2 Самуїла 5:11). Небавом филистимляни довідалися про коронацію й успіхи Давида, постановили відразу, поки Давид ще не набув авторитету й не закріпився, знищити його. Однак Давид в захисних боях двічі переміг їх (1 Хронік 14:8-17; 2 Самуїлова 5:17-25).

Забезпечивши своє царство від зовнішніх ворогів, Давид із черги звернув увагу на внутрішню структуру, добробут, добробут і достаток свого царства. Передусім, на противагу Саулові, який, виглядає, не дбав про Ковчег Заповіту, — Давид відвів йому центральне місце в релігійному й побутовому житті ізраїльського народу. Він урочисто й богобійно-молитовно переніс Ковчег Заповіта із Кір'ят-Єаріму (10 миль на захід від Єрусалиму) на Сіон і поставив його в середині ново-збудованої скинії (2 Самуїл. 6:1-9; 1 Хронік 13:5, 6; 2 Хронік 1:4). Відтоді Богослуження й поклоніння Богові характеризувалися особливим пієтетом, порядком й відбувалися в Єрусалимі й Гів'оні (2 Самуїлова 6; 1 Хрон. 13; 15; 16:1-7; 37-43).

Але Давид не був вповні вдоволений із того, що переніс тільки ковчега на Сіон і збудував для себе палац у Єрусалимі.

Він об'явив пророкові Натанові, що його душа прагне збудувати Богові розкішний, коштовний, гідний Божої слави, храм, що задовольняв би найвищі релігійно-мистецькі й естетично-архітектурні вимоги тодішнього стилю та смаку народу (2 Самуїлова 7:2). Однак Бог не дозволив йому будувати храма, маючи на увазі Давидові запеклі війни з ворогами та страшене кровопролиття. Все ж таки Бог повідомив Давида, що його син Соломон у мирні часи збудує храма, а при цьому вказав йому на найбільшу обітницю, що з його роду буде походити Великий Потомок-Нашадок, Господь Ісус Христос, Який буде вічно царювати та Його царству не буде вже кінця. Давид із вдячністю й благоговінням прийняв Божу обітницю й від того часу почав приготувати все необхідне для будови храму (2 Самуїлова 7; 1 Хронік 17; порівняйте 1 Хронік 22: 1-10). Згодом Давид знову воював із филистимлянами та здобув їхню столицю Гат. Опісля він послідовно переміг моавитян, аммонітян, амаликитян, сирійців та ідуметян. Таким чином границя його царства сягала від Середземного моря до ріки Ефрату й на півдні до Червоного моря (2 Самуїлова 8: 1-14; 1 Хронік 18:1-13; порівняйте Пс. 59; 82, англ. Пс. 60; 83). Щоб забезпечити границі свого царства на майбутнє, Давид зорганізував військові залоги (гарнізони, озброєні загони вояків) і розташував їх на границі царства в Сирії (в Дамаському Арамї) та в Ідумеї або в Едомі (2 Самуїл. 8:6, 14).

Після деякого часу спокою несподівано Давид був змушений іти війною на аммонітян і переміг їх, як також сирійців, їхніх союзників, та спустошив аммонітську столицю (2 Самуїлова 10:11; 12:26-31; 1 Хронік 19; 20:1-3).

Досвідчивши в житті так багато Божої доброти й ласки, Давид усе ж таки спроневірився Богові, порушивши три Заповіді: "Не пожадай дружини ближнього свого!" "Не чини перелюбу!" "Не вбивай!" Сталося це так. Під час війни з аммонітянами Давид залишився в своїм палаці в Єрусалимі та присвоїв собі Вірсавію, чужу жінку свого підданого гіттеянина Урії, ганебно використавши нагоду його неprisутности вдома, бо Урія був тоді на війні. Коли Вірсавія стала вагітна, тоді Давид знищив Урію, розпорядившись поставити його на переді найтяжчого бою. Після вислову звинувачення й докорів пророком Натаном, Давид щиро покаявся, хоч, правда, за свій злочин він зазнав багато тяжких іспитів і скорбот (2 Самуїлова 11; 13:1-25). Глибоку покору й уболівання за

свій гріх-злочин, як також зразок правдивого покаяння, Давид позоставив нам у своїй 50-ій Псалмі; хоч, правда, горе та скорботи, провіщені пророком Натаном, невдовзі таки настали. До них належать передусім родинні нещастя: Амнон зневажає рідну сестру Тамару та його смерть (2 Самуїлова 13); заколот і повстання Авесалома та його смерть (2 Самуїлова 14:25-33; розділи від 15 до 19), загальне повстання Шеви (2 Самуїлова 20), трирічний голод, викликаний Саулом через його жорстоке несправедливе вигублення гів'онян (2 Самуїлова 21:15-22); нові війни з филистимлянами (2 Самуїлова 21:15-22); моровиця, що нею вдарив Господь Давидове царство за його пиху (2 Самуїлова 24; 1 Самуїлова 21:1-28). Серед цих проб і скорбот Давид виявив свою велику покору, довготерпеливість, добродушність, надію на Бога й непохитне переконання в слушності та правді Божого провидіння та правосуддя (2 Самуїлова 13:13-24; 14:32-33; 15:17-37; 18:5, 32; 19:4, 15-38; 22:1-51; 24:10, 14, 17-25).

В останні часи спокій Давидового життя знову порушив Адонія, домагаючись царського трону. Але Давид негайно zareагував на заходи Адонії та звелів помазати царем Соломона. Тоді прихильники Адонії збентежились і розійшлися кожен на свою дорогу, а самому Адонії Соломон забезпечив повну безпеку й волю під умовою, що він буде чесним (1 Царів 1:1-53).

Перед смертю Давид скликав до Єрусалиму всіх своїх синів і всіх зверхників Ізраїля, об'явив їм своє давнє бажання збудувати храма Богові й Господню волю, щоб Соломон збудував його в мирні часи; закликав їх додержувати Божі заповіді та своєму синові Соломонові заповів, щоб він вірно служив Богові всім чистим серцем із пильною старанністю й запобігливістю; передав Соломонові план і модель храма й молитвою, жертвоприношенням та новим урочистим помазанням Соломона на володаря закінчено це зібрання (1 Хронік 28; 29:1-22). Давид помер 1016 р. до Хр. у віці 70 років і похований у Єрусалимі (1 Царів 2:1-11; 1 Хронік 29:26-28).

Давид, як цар, законодавець, лицар, піснетворець, музикант і співець сяє в історії ізраїльського народу своїм характером, неперевершеними ділами й вірою в Бога. Він був одним із найбільших володарів і відзначався високими шляхетними якостями, які набагато перевищували прикмети звичайних царів. Так, наприклад, його мудрість і розсудливість,

Його хоробрість і відвага, стійкість і рішучість, його лагідність, покірливість і доброзичливість, його безстрашна віра, надія на Бога, й підпорядкованість Його волі не мають собі рівних у світі. Тому, власне, він був “мужем за Божим серцем” (1 Самуїлова 13:14; 16:13; 1 Царів 9:4-5; 11:34, 38; Дії Апостолів 13:22). Бог наділив його особливими обітницями й ласками (2 Самуїлова 7: 1 Хронік 17; 22:7-10; Пс. 88:21-38). Давид довіряв Богові, Який охороняв його; мав успіх у своїх ділах і доручене йому царство допровадив до розквіту, цебто закріпив його єдність, поширив його границі, забезпечив його від зовнішніх ворогів та зміцнив його внутрішній устрій і високий рівень життя. Він запровадив зразковий порядок, подбав про правильне відношення народу до Бога й упорядкував систему Богослуження й поклоніння Всевишньому. Зокрема він настановив Евятара бути головним управителем в Єрусалимі, а Садока в Гів’оні (1 Хронік 15:11-12; 16:39; 2 Самуїлова 15:24, 29, 35, 36); поділив священиків у Єрусалимі на 24 черги чи зміни, кожна по 7 день, від суботи до суботи (цей порядок служби жиди зберігали й після Вавилонської неволі, як читаємо в 1 Хронік 24 та в Луки 1:5); організував співаків і придверних, поділив їх на зміни чи черги; запровадив багато інших служінь і повинностей (1 Хронік 25:1-31; 26:1-28). Сам Давид чинив суд і справедливість у народі (1 Хронік 18:14; 2 Самуїлова 8:15; порівняйте Псалмю 100); для цього він вибрав вірних, чесних і досвідчених мужів, між якими першими при його руці були його сини (1 Хронік 3:1-9; 18:7); а згодом вибрав особливих суддів і урядників-наглядачів із левитів над Ізраїлем (1 Хронік 23:4) з обох боків Йордану (1 Хронік 26:29-32). Для захисту, безпеки та внутрішнього порядку й суспільного ладу Давид запровадив загальне ополчення, що за мирних часів нараховувало 24 000 вояків (1 Хронік 27:1-5) на зміну кожного місяця, цебто було 12 відділів війська по 24 000 вояків із кожного племені й вони щомісяця змінювалися (1 Хронік 27:1-5). Також кожне плем’я мало ще свого вождя-володаря та зверхника (1 Хронік 27:16-22). Крім цього існувало охоронне регулярне військо, що складалося з хоробрих лицарів (1 Хронік 11:10-47; порівняйте 2 Самуїлова 23:8-39). Сюди належали також кертяни, пелетяни й гатяни (головою над ними був Беная) та всі царські слуги (2 Самуїлова 15:18; 20:7; 1 Хронік 18:17; порівняйте 1 Хронік 11:24-25; 27:5-6; 2 Самуїлова 20:

23; 23:22-23). Крім різних інших урядників, службовців і представників (1 Хронік 27:25-31), у Давида були мудрі до-
радники, вірні державні мужі, приятелі й сумлінні виконавці
його волі, хоробрі його оборонці та сторожа-охорона (2 Са-
муїлова 8:16-18; 15:18-24, 32; 18:2; 20:23-26; 23:8-39; 1 Царів
1:38).

Давидове родинне життя виявляє його, як людину доби,
в якій він жив і діяв. Отже, в цій сфері він записався в істо-
рії як полігаміст, цебто одночасно жив із більшим числом
жінок і наложниць та мав від них кілька десятків дітей. Годі
тут точно подати імена всіх його жінок, наложниць і дітей.
Слово Боже подає імена 8 його жінок і 20 його дітей. На під-
ставі Біблії його першою жінкою була **Мелхола**, молодша
дочка Саула (1 Самуїлова 14:49; 18:17 і наст.), вона померла
бездітною (2 Самуїлова 6:23); далі Святе Письмо згадує про
таких Давидових жінок: **Ахіноам**, ізреелітка, мати найстар-
шого сина Давида — Амнона, якого породила в Хевроні (1 Са-
муїла 30:5, 18; 1 Хронік 3:1); **Авігаїл**, кармелитянка, вдова по
Навалові, породила в Хевроні Кіліява (Кіл'ава або Даниїла чи
Далуїя; 1 Самуїлова 25:18; 1 Хронік 3:1); **Маалу**, дочку ге-
шурського царя Талмія, яка породила в Хевроні Авесалома
(2 Самуїл. 3:3) і Тамару (2 Самуїлова 13:4); **Харгіт** породила
в Хевроні Адонію (2 Самуїлова 3:4; 1 Царів 1:5); **Авітал**, по-
родила в Хевроні Шефатія (2 Самуїлова 3:4); **Егла** або Аглая,
породила в Хевроні Ітреама (2 Самуїлова 3:5); **Вірсавію**, доч-
ку Амміела, жінку героя хіттеянина Урії, яка породила в Єру-
салимі 4 синів: Шаммуа (Шім'а, Шімеа), Шовава, Натана
й Соломона (1 Хронік 3:5-9; 2 Самуїлова 11:3; 1 Царів 1:7).
Крім цього від невідомих жінок народилися Давидові в Єру-
салимі 9 наступних синів: Івхар, Елішуа (Елішуя, Елішама),
Еліфелет (Еліпелет, Еліфалет), Ногаг (Ногах), Нефег (На-
фег), Яфія, Елішама, Еліяда (Ел'яда, Веліяда), Еліфелет
чи Епіфалет (2 Самуїлова 3:2-5; 5:13-16; 1 Хронік 3:5-9; 14:
3-7).

Хоч Давид, як педагог і батько, виявив себе незначним
виховником, — за Божим Словом, він ніколи не засмучував
свого нездисциплінованого бундючного й пишиномовного сина
Адонію, щоб сказати: “Чому ти так робиш?” (1 Царів 1:6), —
як також він не завжди зумів приборкувати свої власні пожад-
ливості, що допроваджували його не раз до жалюгідної по-
ведінки та страшних злочинів супроти Бога й супроти свого

невинного ближнього (2 Самуїлова 11:12; 24; 1 Хронік 21), — однак у сфері духовно-релігійного, національно-культурного, політично-державного та громадсько-публічного служіння Давид високо підніс прапора ізраїльського народу, як його найбільший володар, законодавець, лицар, національний герой, поет, музикант і будівничий. Йому приписують авторство 73 Псалм, що правлять нам за фортецю віри й надії, за зразка молитви й вияву святих почуттів і містять у собі пророцтво про життя, діяльність і відкупну жертву Господа Ісуса Христа, Його прославлення та Його вічне царство. Давидові Псалми — це тривалий пам'ятник його поетичного генія. Він повністю підпорядкував себе Богові (1 Сам. 30:23; 2 Самуїлова 15:25; 16:12; 24:14), виявив неподільний послух Божому голосу через пророка Натана (2 Самуїлова 24:11 і наст.), визнавав свої гріхи та слізно каявся в них (2 Самуїлова 12:13) і покірливо приймав слова про майбутню долю його дому (2 Самуїлова 7). Давид мудро управляв царством, втішався любов'ю й пошаною народу, залишив по собі мудрі закони та зразкові норми судичинства (1 Царів 2:1-9; 1 Хронік 22; 9:20-21); передав Соломонові незвичайне багатство на будову храму, про який дбав упродовж усього свого царювання (1 Хронік 28:2-8; порівняйте 1 Хронік 22:14-16). Пам'ять про Давида ніколи не зникала в історії ізраїльського народу, а Святе Писання вказує на нього, як на вибраного Богом помазанця, який символізує собою Месію й духовну голову Христової Церкви (1 Самуїлова 17:13 і наст.; 2 Самуїлова 7; 1 Царів 9:4-5; 11:12-13, 32-38; 14:8; 15:3-5, 11; 2 Царів 14:3; 18:3; Іс. 37:35; 11:1; Єремії 23:5; Єзек. 37:24; Осії 3:5; Мат. 1:1; 22:42-43; Луки 1:27, 32, 69; 2:4, 11; Івана 7:42; Дії Ап. 2:25-29; 13:22-23).

Даги, дегавіти (мудрі): Невідомі номади-кочовики, яких повиганяв цар Аснаппар із Персії й осадив їх у Самарії й Заріччі. Геродот згадує про них, описуючи номадські племена Персії (Езри 4:9, 10).

Дагон (риба): Головне народне божество филистимлян, бог збіжжя, урожаю, плідности, розмножування. Його статуя (бовван) зображає голову й руки людини з тулубом риби. Головні доми-храми Дагона були побудовані в Газі (Суддів 16) та в Ашдоді (по-грецькому — в Азоті). Короткий час у храмі Дагона в Ашдоді знаходився кивот-ковчег Божий (1 Самуїл.

5:1-6), а також филистимляни прибили до стіни храму Дагона голову царя Саула (1 Хронік 10:10).

Далфон (прудкий, швидкий, скорий): Гаманів син, якого вбили жиди разом із 500 іншими їхніми ненависниками в замку Сузи (Естери 9:5-12).

Дамара (ялівка, телиця): Визначна жінка в Атенах, яка навернулася й повірила в Христа під час служіння апостола Павла там (Дії Апостолів 17:34). Вважають, що вона була дружиною Діонісія Ареопагіта.

Дан (суддя, розсудить): Син Якова від Білги, Рахіліної невірлиці-служниці (1 Мойсеева 30:6); родоначальник великого Данового племені, що за Давида при переписі нараховувало тільки здатних до війська 28 600 (1 Хронік 12:35). У своїм заповіті патріярх Яків так висловився про Данових нащадків: “Дан буде судити свій нарід, як один із ізраїльських родів. Дан буде вужем при дорозі, змією отруйливою при шляху, що кусає п’яти коневі, і його верхівець впаде позади себе” (1 Мойсеева 49:16-17). Ці пророцькі слова наочно зображають хитрість Данових нащадків. Знову Мойсей дав таку характеристику в своїй прощальній промові: “Дан левів левчук, що з Башану вискакує” (5 Мойсеева 33:22). Ці слова вказують на силу й мілітарний дух Данового племені.

У Першій Книзі Хронік, розділи від 2 до 12, а також у Книзі Об’явлення 7:5-8, де йде мова про ізраїльські племена, опущено Данове плем’я. Одні теологи твердять, що нащадки Дана змішалися з іншими народами й племенами, втративши таким чином свою політичну самостійність окремого племені. Інші знову натякають, що з цього племені буде походити антихрист.

Даніїл, Данило (Бог — мій суддя, могутній Бог — мій справжній суддя):

1) Жидівський юнак із аристократичного царського роду, з Юдиного племені; нічого не знаємо про його батьків. Забраний у вавилонську неволю Навуходоносором у третьому році царювання юдейського царя Йоякіма, десь коло 507 року до Хр., у віці від 12 до 16 років, разом із своїми товаришами Ананією, Мисаїлом і Азарією. У Вавилоні одержав халдейське ім’я Валтасар і приблизно 3 роки вивчав халдейську мудрість і науку. Бог наділив його мудрістю не тільки розуміти книжки, але також видіння та сни (Даніїла 1:17). Скінчивши студії, Даніїл виявив свою мудрість і здібності як

при самих іспитах, невимовно здивувавши самого царя (Даніїла 1:18-20), так і опісля на посаді державного мужа в царському палаці за панування 4 монархів: Навуходоносора, Валтасара, Дарія й Кира. Зокрема він вславився інтерпретацією видінь і снів.

Передусім Даніїл розв'язав і вияснив Навуходоносорові його перший сон про боввана (Даніїла 2) і його другий сон про велике й міцне дерево (Даніїла 4). За це Навуходоносор звеличив Даніїла й настановив його головним начальником-зверхником над усім вавилонським краєм і верховним провідником над усіма вавилонськими мудрецами (Даніїла 2:48, 49). Опісля він відчитав Валтасарові теємничого написа на стіні царського палацу (Даніїла 5). Згодом цар Дарій, мідіянин, поставив над усім царством 120 сатрапів, а вище над ними — трьох найвищих вельмож-президентів, а одним із тих вельмож-президентів був Даніїл і сатрапи здавали йому звіт. Дарій задумував поставити Даніїла за верховного президента-зверхника над усім царством. Тоді найвищі урядники й сатрапи вчинили змову проти Даніїла й підступом через заздрість допровадили до того, що Даніїл був вкинений до лев'ячої ями на поталу хижим звірям, але Бог урятував його з лев'ячої паші. Тоді Дарій видав наказ по всьому царстві, щоб усі шанували Даніїлового Бога (Даніїла 6 і наст.).

Даніїл — це четвертий із так званих великих пророків Старого Заповіту. Читаючи пророцтво Єремії, Даніїл переконався, що реченець вавилонської неволі наближається до кінця. Він горливо молився й постив. Тоді Господь об'явив йому пророцтво про 70 сімок, про прихід Месії Христа та про очищення гріхів через Христову смерть (Даніїла 9:2, 24, 26).

За імператора Кира Даніїл не повернувся на батьківщину, однак своїм пророцьким словом описав її долю. Даніїл до кінця свого життя був вірний Господеві, не дивлячись на те, що діяв, як державний муж, за 4 поганських монархів. Пророк Єзекіїль говорить про нього, як про зразка праведності й мудрости (Єзекіїля 14:14, 20; 28:3). Даніїл помер на чужині, проживши чи не 90 років.

2) Давидів син від кармелітянки Авігаїл, народився в Хевроні (1 Хронік 3:1). У 2 Самуїлова 3:3 він називається Кіл'ав.

3) Ітамарів нащадок, вернувся з вавилонського вигнання на батьківщину з Езрою (Езри 8:2).

4) Священик, який підписав умову-заповіт, укладений із Неемією про вірність Господеві й що не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:7).

Дарда (перлина мудрости): Махोलів син, вславився мудрістю та приказками. Проте Соломон перевищив його своєю мудрістю (1 Царів 5:11).

Дарій (цар, володар, велитель,, сильний, переможець): Перські царі.

1) Дарій I Мідіянин (538-536), син Ахашвероша, замінив вавилонського царя Валтасара (Даніїла 6:1; 9:1); він звелів вкинути Даніїла до лев'ячої ями (Даніїла 6; 9:1; 11:1); мав 62 роки, коли став царем. Ксенофат називає його Ціаксаром II, сином Астіага; останній цар Мідії, що царював у Вавилоні від 538 р. до 536 р. до Хр. На зміну йому прийшов перський цар Кир.

2) Дарій I Великий Гістасп (558-486 до Хр.), син Гістаспа, царював від 522 р. до 486 р. до Хр. Поділив царство на 120 сатрапій (областей), призначив у них правителів т. зв. сатрапів. За лояльністю сатрапів стежили спостерігачі, що були "очима й ушима царя". Створив сатрапію Заріччя, щобто об'єднав територію за рікою Ефрат в одну область, до складу якої ввійшли Сирія, Фінікія, Палестина й Кіпр.

У 520 році до Хр. підтвердив новим едиктом наказ царя Кира продовжувати відбудову храму в Єрусалимі, бо праця припинилася й перерва тривала майже 16 років (Езри 4:24 - 6:15; Огія 1:1, 15; 2:10; Захарія 1:1, 7). Будову храму закінчено на шостому році царювання перського царя Дарія I Великого.

3) Дарій II Охос, по-грецькому Дарій II Нот (нот — це байстрюк), позашлюбний, незаконний син перського царя Артаксеркса I, рік народження невідомий, помер 404 року до Хр., царював від 424 р. до 404 р. до Хр. Царював в останні роки життя Неемії (Неемії 12:22).

4) Дарій III Кодоман, рік народження невідомий, помер 330 р. до Хр., царював від 336 р. до 330 р. до Хр. Останній перський цар, якого переміг Олександр Великий Македонський.

Даркон (носій, розпорошений): Предківський голова однієї з післяекзильної родини, що вернулися на батьківщину з Зоровавелем. Деякі з його нащадків служили Соломонові. (Езри 2:56; Неемії 7:58).

Датан (фонтан, водограй, належний до фонтану): Руви-мівець, Еліявів син, його ім'я зв'язане з Кореєм і Авіроном, що вчинили змову проти Мойсея (4 Мойсеєва 16:1 і наст.; 5 Мойсеєва 11:6; Псальма 105:17, 18).

Девір (святитище, оракул, писець): Еглонський цар, якого покарав Ісус Навин смертю та звелів повісити на дереві за бунт (Ісуса Навина 10:3, 16-18, 23-27).

Девора (бджола):

1) Мамка (нянька, кормильниця, покоївка) Ревеки; походила з Месопотамії й супроводила Ревеку в Ханаан (1 Мойсеєва 24:59; 35:8).

2) Пророчиця, суддя в Ізраїлі, жінка Лапідота; жила під Девориною Пальмою між Рамою і Бет-Елом в Єфремових горах; вславилася не так судочинством, як пророцтвом. Своім пророцьким словом надхнула Барака до визвольної тяжкої боротьби з ханаанським царем Явіном, який поневолив тоді Ізраїля. Девора, ототожнивши себе під час війни з Баракком, перемогла Сисару, полководця армії царя Явіна й на згадку про перемогу над ним написала оду, що знаходиться в Книзі Суддів 5. (Суддів 4:4-6, 14; 5:7).

Дедан (низовина):

1) Син Раами, потомок Куша, які жили в Північній Арабії (1 Мойсеєва 10:7; 1 Хронік 1:9; Єзекіїля 27:15, 20; 38:13).

2) Йокшанів син, нащадок Авраама від Кетури (1 Мойсеєва 25:3; 1 Хронік 1:32).

Делая (визволений Господом):

1) Син Ел'йосенаїв, нащадок царської родини в Юдеї (1 Хронік 3:24).

2) Священик за днів царя Давида, голова 23-ої черги зміни священиків (1 Хронік 24:18).

3) Шамаїн син, зверхник-вельможа над двором юдейського царя Єгоякіма (Єремії 36:12, 25).

4) Голова-начальник післяекзильної родини, яка вернулася на батьківщину із Зоровавелем (Езри 2:60).

5) Мегетав'їлів син, батько Шемаї (Неемії 6:10).

Деліла, Даліла (нудьгування, ниття, в'язнути, никнути): Самсонова коханка, яка зрадила його. Жила в долині Сорек, на території Данового племені, за походженням филистимлянка (Суддів 16:4-18).

Демас (правитель людей, загальновідомий із людю чоловік; можливо скорочена форма від Дмитра): Співпрацівник апостола Павла, супроводив його до Риму під час його першого ув'язнення в Римі (Колосян 4:14; Филимона 1:24). Демас згодом залишив Павла, полюбивши цей світ, і пішов до Солуня (2 Тимофія 4:10, 11).

Дера (перлина мудрости, варіант від "Дарди"): Зерахів син (1 Хронік 2:6).

Деуїл (закликання Бога): Батько, Ел'ясафа, начальник-голова Гадового племені під час перепису Ізраїля біля підніжжя гори Синай (4 Мойсеева 1:14; 7:42, 47; 10:20).

Диявол: Це слово грецького походження й означає наклепник, обмовник, спокусник, звабник, звідник. Гебрейський рівнозначник наймення диявола — це сатана, що означає противник, суперечник, підступний, лукавий, згубник, губитель. Біблійні варіанти наймення диявола такі: Вельзевул (князь бісів або демонів, начальник злих духів — Матвія 10:25; 12:24, 27; Марка 3:22); белійяар (велійяал, веліял — 2 Коринтян 6:15); князь цього світу (Івана 12:31); бог цього світу (2 Коринтян 4:4); князь, що панує в повітрі (Ефесян 2:2); душогуб, вбивця, неправдомовець, батько неправди (Івана 8:44); лукавий (Матвія 13:19, 38); противник (1 Тимофія 5:14); спокусник (Матвія 4:3; 1 Солунян 3:5); стародавній вуж (Об'явлення 20:2); змій, великий змій, прудкий змій, звивкий змій, дракон, левіатан (Об'явлення 12:9; Ісаї 27:1) тощо.

Диявол — це головний противник Бога, ворог спасіння людства та джерело всіх сил зла, що намагаються знищити добро та звести якнайбільше число людей. Диявол або люципер — це колишній ангол найвищого рангу, який через свою гордість, пиху, й самопіднесення виступив проти Бога, проти Божого порядку та проти Божої волі, бажаючи бути таким, як Бог. Господь скинув його з неба додолу разом із частиною анголів, які пішли за ним у виступі проти Бога.

Диявол не був зведений гріхом аби чиїмись впливами, але через зловживання на власну шкоду дарованої йому свободної волі. Первісним праджерелом зла не був ані Бог, ані світ. Зло виникло у взаємовідносинах розумного створіння зі своїм Творцем. Бог створив анголів і людей так, що вони мають можливість вибирати добро або зло. Для кожного розумного створіння доконечна була й є проба, щоб таким чином ангол чи людина мали нагоду використати цю свободну волю слу-

хатися Бога й чинити добро, чи ні. Диявол використав свою волю на зло.

Диявол — це надприродна й надлюдська істота, це верховний дух, що уособлює в собі зло й посідає виняткову хитрість. У сатанинській трійці (диявол, антихрист і фальшивий пророк) він є найголовнішою верховною особою.

У кількох місцях Біблії слово “диявол” чи “сатана” вжито в загальному значенні противника (4 Мойсеєва 22:22, 32; Матвія 16:23; Марка 8:33; Псалма 108:6). Однак здебільшого це наймення означає в Біблії головного противника Бога та всього доброго. Господь Ісус Христос бачив сатану, що з неба спадав, немов блискавка (Луки 10:18). Історія диявола тісно пов'язана з історією людства. Він побуджує людей нарікати на Бога й старається, щоб мешканці земної кулі шукали собі кращого щастя та повної свободи поза Богом, зводить усесвіт, а одночасно оскаржує людей перед Богом (1 Мойсеєва 3; Матвія 4; Йова 1; Захарія 3; Об'явлення 12:9-12). Сатана спонукав Давида переписати Ізраїля (1 Хронік 21:1; 2 Самуїлова 24:1); виступив проти праведного Йова (Йова 1 і 2 розділи); обвинувачував первосвященника Ісуса, як представника теократії в Ізраїлі (Захарія 3); він особливо перешкоджає в проповіді Божого Слова, в поширенні Христової Церкви й не раз прокидається в ангола світла, аби тільки спокусити чи звести людей (1 Солунян 2:18; Марка 4:15; Дії Апостолів 5:3; 2 Коринтян 11:14; Луки 22:3; 13:16).

Диявол діє на землі через людей, йому в цій нищівній праці підлягають демони (біси, злі духи, нечисті духи — Луки 8:2; Ефесян 6:12; Дії Апостолів 19:13, 15, 16; Матвія 10:1; 12:24, 43-45; Марка 16:17; Якова 2:19; Об'явлення 16:13-14).

Однак Бог миру незабаром потопче сатану (Римлян 16:20). Наприкінці віку антихрист-звірина й фальшивий пророк будуть схоплені та вкинені живими до огняного озера, що горить сіркою. Відтак диявол буде зв'язаний та вкинений у безодню на 1 000 років, а по цьому він буде розв'язаний і випущений із своєї в'язниці на короткий час. Вкінці диявол буде вкинутий в огняне озеро, що горить сіркою, і мучений буде на вічні віки (Об'явлення 19:20; 20:1-2, 7, 10).

Дівлаїм (подвійне тісточко, м'якість): Батько чи мати Гомери, зрадливої жінки пророка Осії (Осії 1:3).

Діври: 3 Данового племені, батько Шеломіти (3 Мойсеєва 24:11).

Діна (підсудна, виправдана): Дочка патріярха Якова від Лії (1 Мойсеева 30:21); прибула з Месопотамії до Ханаану разом із усією родиною Якова. Гаморів син Сихем, хівейнин, князь-начальник того краю, де вони поселились, збезчестив Діну, хогів із нею одружитися, а навіть був обрізаний; однак Симеон і Левій, брати Діни, за тодішнім звичаєм родової пімсти, підступно вбили Сихема (1 Мойсеева 34). Згодом Діна з патріярхом Яковом та з всіма іншими членами родини переселились до Єгипту (1 Мойсеева 46:15).

Діонисій Ареопатіт (присвячений богові Бакхові, по-грецькому — Діонисові або Денисові, цебто присвячений Діонисові, богові з гори Ніси; за грецькою мітологією Діоніс — це син Зевса й Селеми, був богом родючости, виноградарства, виноробства, вина й веселощів): Визначний атенянин, член найвищого суду в Атенах, навернувся та став християнином під час служіння апостола Павла в Атенах. За переданням, був першим єпископом в Атенах. (Дії Апостолів 17:34).

Діоскури: Це в грецькій і римській мітології два брати-близнята, два божества-герої: Кастор і Поллукс, сини Зевса й Леди. Вони любили один одного, як нерозлучні друзі, і були охоронцями-патронами мореплавства. Іменами тих мітичних братів-близнят Діоскурів: Кастора і Поллукса був названий олександрійський корабель, в якому плув апостол Павло із Мальти до Риму (Дії Апостолів 28:11).

Діотрефей (якого кормив і плекав Юпітер, головний бог, батько богів і людей): Гордий християнин у Малій Азії, який протиставився апостолові Іванові й відкидав церковний авторитет (3 Послання Івана 1:9).

Дішан, варіант Дішон (антилопа):

1) Син Сеїра в Едомському краю (1 Мойсеева 36:21, 26, 28, 30; 1 Хронік 1:38, 42).

2) Син Ани, внук Сеїра (1 Мойсеева 36:25).

Діяна: див “Артеміда”.

Дмитро (шанувальник грецької Деметри або римської Церери, богині хліборобства, родючости й достатку, легендарної сестри Зевса; хлібороб, плід землі):

1) Золотар в Ефесі, призвідник і ватажок заколоту проти апостола Павла (Дії Апостолів 19:24).

2) Учень, якого поручає віруючим апостол Іван (3 Івана 1:12).

Додо (Божий друг):

1) Предок Толи, який був суддею в Ізраїлі; походив із Іссахарового племені (Суддів 10:1).

2) Вифлеємець, батько Елханана, який належав до Давидових лицарів-героїв (2 Самуїлова 23:24; 1 Хронік 11:26).

3) Батько Елеазара, який належав до трійці героїв, що очолювали Давидових лицарів (2 Самуїлова 23:9; 1 Хронік 11:12).

Доег (боязливий): Ідуменянин, прозеліт Мойсеевого віровизнання, провідник Саулових пастухів; з наказу Саула вбив 85 священників із їхніми родинами в місті Нові, чого не хотіли зробити інші прибічники Саула (1 Самуїлова 21:8; 22:9, 18, 22; Псальма 51).

Е

Евал, Увал (камінь; гола, лиса гора):

1) Шовалів син (1 Мойсеєва 36:23; 1 Хронік 1:40).

2) Йоктанів син (1 Хронік 1:22; 1 Мойсеєва 10:28).

Еввул (обережний, розсудливий, розважний, поміркований): Римський християнин, який приєднався до Павлових привітів у його Листі-Посланні до Тимофія (2 Тимофія 4:21).

Евед (слуга, раб, кріпак):

1) Батько Гаала, який із своїми братами допомагав мешканцям Сихему в повстанні проти Авімелеха, сина Гедеона (Суддів 9:26, 28, 30, 31, 35).

2) Йонатанів син, Адінів нащадок, поворотець із Вавилону на батьківщину з експедицією Езри (Езри 8:6).

Евед-Мелех (раб-слуга царя): Етіопський мурина, царський евнух-скопець, що клопотався про пророка Єремію та витягнув його з ями (Єремії 38:7 і наст.; 39:15 і наст.).

Евер (поза, на віддалі, по той бік; проходити, входити, переходити; приходець, приходить, переселенець; треба розуміти район, область або край по той бік Йордану):

1) Син Шелаха, батько Пелега та Йоктана (1 Мойсеєва 10:24; 11:14-17; 1 Хронік 1:18-19).

2) Священик, який вернувся з Вавилону в Юдею з експедицією Зоровавеля й діяв за днів первосвященника Йоякіма (Неемії 12:20).

3) Елпаалів син, з Веніяминового племені (1 Хронік 8:12).

Евій (бажання, жадоба, схильність): Один із 5 мідіянських царів або князів, яких вбили ізраїльтяни (4 Мойсеєва 31:8; Ісуса Навина 13:21).

Евіятар (батько достатку, ряснота, багатство, велика кількість, безліч): Первосвященик, нащадок Ілія; один із синів первосвященника Ахімелеха, що втечею врятувався від кривавої розправи Саула над новськими священиками за їхню прихильність до Давида. У тому геноцитному винищенні духовенства ідумеянин Доег із доручення Саула вбив у Нові 85

священиків. Евіатар приєднався до Давида й був йому вірний. Усе ж таки в похилому вже віці Давида він обстоював інтереси узурпатора Адонії, а тому Соломон, ставши царем, позбавив його уряду первосвященства (1 Самуїлова 22:20-23; 30:7; 2 Самуїлова 15:29, 36; 17:15-17; 19:12; 1 Царів 2:26 і наст.).

Евнікія, Евніка, Євникія (добра перемога): Дочка Лоїди, одружилася з греком, мати Тимофія; віруюча християнка, за походженням, жидівка, виховала свого сина Тимофія в Божому дусі на підставі Святого Письма (2 Тимофія 1:5; 3:15; Дії Апостолів 16:1-3).

Еводія (ароматний запах, добра подорож, успішний наслідок): Християнка у Филипах, яка, видно, розходилася в поглядах із Синтихією (Филип'ян 4:2).

Егуд (унія, об'єднання, союз; сильний, могутній):

- 1) Білганів син, веніяминівець (1 Хронік 7:10; 8:6).
- 2) Герів син, веніяминівець, другий із черги суддя в Ізраїлі; вбив підступом моавського царя Еглона; відтак очолив народне повстання й побив близько 10 000 моавітян; край мав мир 80 років; Егуд краще володів лівою рукою, цебто був лівша або лівак (Суддів 3:15 і наст.).

Егла (телиця, ялівка): Одна з Давидових жінок за днів його царювання в Хевроні, мати Їтреама (2 Самуїлова 3:5; 1 Хронік 3:3).

Еглон (подібний до теляти):

- 1) Моавський цар, панував над Ізраїлем 18 років, Егуд підступом убив його (Суддів 3:12 і наст.).
- 2) Місто в Юдеї (Ісуса Навина 10:34; 15:39).

Едер (стадо):

- 1) Мушіїв син, із Марарієвого роду; левит за днів царя Давида (1 Хронік 23:23; 24:30).
- 2) Назва міста в південній Юдеї на границі Едому (Ісуса Навина 15:21).

Едом (червоний):

- 1) Прізвисько, яким найменовано Ісава, коли він просив у свого брата Якова сочевичного варива, назвавши його червоним (1 Мойсеєва 25:30-34).
- 2) Назва племені й гористої країни, де жив Ісав та його нащадки (1 Мойсеєва 32:3-4). Інколи цей терен у Святій Письмі називається Ідумея (Марка 3:8) і земля (гора) Сеїр.

Езлай, Езбай (блисучий, блискотливий, сяючий, сяйний, світлий): Батько Наарая, який був одним із 30 лицарів Давида (1 Хронік 11:37).

Ела (дуб, могутній, сильний):

1) Батько Шім'ї, який був наглядачем над інтендентурою, цебто завідував військовим господарством, в уряді царя Соломона (1 Царів 4:18).

2) Син Калева (1 Хронік 4:15).

3) Син і престолонаслідник ізраїльського царя Бааші; царював майже 2 роки. Його раби змовилися на нього й Зімір вбив царя в домі його доморядника Арші, коли він пив і був у п'яному стані (1 Царів 16:6-14).

4) Батько останнього ізраїльського царя Осії (2 Царів 15:30; 17:1).

5) Один із провідників Едому (1 Мойсеєва 36:41; 1 Хронік 1:52).

6) Син Уззі, веніаминівець, один із зверхників племені на своїй посілості в краю (1 Хронік 9:8).

Ел'ад, Ел'еад (звеличений Богом): Єфремів нащадок, його вбили мешканці Гату, коли він із іншими зійшли були за брати їхню худобу (1 Хронік 7:20, 21).

Ел'ада (кого Бог прикрашає): Єфремів нащадок (1 Хронік 7:20).

Елам (вічність, фортеця):

1) Симів син (1 Мойсеєва 10:22; 1 Хронік 1:17).

2) Голова роду батьків, з якого поважне число людей повернулося з Вавилону в Юдею з експедицією Зоровавеля (Езри 2:7; Неемії 7:12).

3) Один із священників, який брав участь в посвяченні відновлених єрусалимських мурів (Неемії 12:42).

4) Левит із черги придверних від корабівців за днів царювання Давида (1 Хронік 26:3).

5) Зверхник із Веніаминового племені (1 Хронік 8:24).

6) Один із голів народу, що підписали умову з Неемією (Неемії 10:15).

7) Поворотці з Другого Еламу з експедицією Зоровавеля (Езри 2:31; Неемії 7:34).

8) Назва країни (1 Мойсеєва 14:1, 9).

Ел'аса, Ел'еаса (створений Богом, Бог Творець, Бог творить):

1) Хелеців син, нащадок Юди (1 Хронік 2:39-40).

2) Саулів нащадок, із Веніяминового племені (1 Хронік 8:37; 9:43).

3) Шафанів син, якого вислав юдейський цар Седекія до вавилонського царя Навуходоносора з листом Єремії до вигнанців у Вавилоні (Єремії 29:1-10; Ісаї 15:4).

4) Пашхурів син, один із тих поворотців, який узяв собі чужинку за жінку (Езри 10:22).

Елдаа (Бог знає, Боже пізнання): Мідіянів син, внук Авраама (1 Мойсеева 25:4; 1 Хронік 1:33).

Елдад (Бог сприяє, Бог любить, Божий улюбленець, Божа прихильність): Елдад і Медад — це два мужі з 70 ізраїльських старшин, що мали пророцького духа та пророкували в ізраїльському таборі за днів Мойсея (4 Мойсеева 11:16, 26).

Езра, Ездра (допомога, поміч, помічник):

1) Славний вчений книжник, священик і учитель Закону, нащадок Аарона (Езри 7:1), головний діяч поміж ізраїльськими поворотцями з Вавилону; він головню дбав про Божий дім, цебто про єрусалимський храм і правильне поклоніння Богові, в той час коли Неемія головню інтересувався Божим містом, цебто Єрусалимом і безпекою його населення, відбудувавши єрусалимські мури.

З усього видно, що Езра народився у Вавилонії. Він жив і діяв за днів перського царя Артаксеркса I Лонгімана (465-424 до Хр.), здобув собі особливе довір'я в перського царя й був наче його державним секретарем у галузі жидівських справ перської імперії.

Як відомо, перша експедиція добровільних жидівських поворотців із Вавилону була зорганізована за царя Кира (559-529 до Хр.) у 538-537 рр. Вона складалася з 42 300 осіб, головним чином із Юдиного й Веніяминового племен, майже 4 000 священиків, але левитів було мало. (Біблія не говорить, чи число 42 300 означає тільки чоловіків, чи загально всіх поворотців із жінками й дітьми). Провід першої експедиції доручено Юдиному начальникові-князеві Шешбаццарові (Езри 1:8). Далі в Книзі Езри 3:2 ми читаємо, що провідником народу був Зоровавель із первосвящеником Ісусом, тому виглядає, що Шешбаццар і Зоровавель означають одну ту саму особу. Перші поворотці під проводом Зоровавеля та Ісуса поклали тільки основи-підвалини храму, а сама будова після перерви тривала 14 років від 520 р. до 516 р. до Хр. Отже, будову храму закінчено 516 або 515 р. до Хр.

Другу експедицію жидівських добровільних поворотців із Вавилону організував Езра в 7-му році царювання перського царя Артаксеркса I Лонгімана (465-424), цебто в 458 році до Хр. Експедиція нараховувала 1 500 чоловіків, а з жінками й дітьми — десь коло 6 000-9 000. Подорож із Вавилону до Єрусалиму тривала 4 місяці. Їм прийшлося верстати небезпечний шлях через пустиню. Езра зумів виєднати від перського царя Артаксеркса I Лонгімана не тільки самого едикта, що дозволяв йому організувати й очолити експедицію жидівських добровільних поворотців із Вавилону, але також його прихильність до Ізраїля. Цар подарував поважну суму грошей, на розбудову країни, забезпечив поворотців харчами й наділив Езру правом відновити правильне поклоніння Богові (богослуження) за Мойсеевим Законом, встановити справедливе судочинство, зреформувати релігійне й соціальне життя в Палестині, а навіть у разі потреби вживати гроші з державної скарбниці для Заріччя на потреби Божого дому (Езри 7:6-28).

Езра, прибувши до Єрусалиму, не втрачав часу, а відразу взявся за діло. Він із самопосвятою й запалом реорганізував релігійне й суспільне життя. Він вимагав від народу точно додержувати Закону, докладно зберігати всі Заповіді та впровадив суворі вимоги та правила морального характеру. На соціальному полі він виявив суворий ригоризм, зокрема у питанні мішаного подружжя. Він запровадив розводів суди та змусив понад 100 родин розвестися з чужоземними жінками, байдуже, чи розведена жінка зможе дати собі раду в майбутності й чи буде спроможна вижити своїх дітей. Хоч, правда, Мойсей, Йосип та інші мужі мали за жінок чужинок і не розводилися з ними. (Езри, розділи 9 і 10). Майже понад 6 місяців Езра був дуже діяльний в Єрусалимі, а відтак зник із екрану релігійно-соціальної праці. Припускають, що він після релігійних і соціальних реформ вернувся до Персії.

Аж у 20-му році панування царя Артаксеркса I Лонгімана, цебто в 445- році до Хр., Езра знову з'явився в Єрусалимі разом із Неемією, який був настановлений перським царем на намісника-губернатора Юдеї й жив у Єрусалимі 12 років від 445 до 432 рр. до Хр. Неемія в 32-му році царювання Артаксеркса I Лонгімана мусів на деякий час вернутися до Вавилону (Неемії 5:14; 13:6). Єрусалимські мури були відбудовані за 52 дні під проводом Неемії. Під час посвячення му-

рів Езра очолював один збір-процесію праворуч із оркестрою, а Неемія — другий ліворуч (Неем. 12:36, 38). Неемія, як намісник, дбав про громадсько-економічний добростан, а Езра, як священник і вчений книжник, дбав про духовно-релігійний добростан свого народу. Під час свята Кучок 445 р. до Хр. Езра прочитав народові Книгу Закону. Це надмірно зворушило слухачів і спонукало їх відновити союз із Богом (Неемії 8:1-8; 9; 10).

Деякі дослідники Біблії вважають, що історики помилилися. На їхню думку, Езра прибув до Юдеї після Неемії за днів царювання Артаксеркса II Мнемона (404-359), цебто в 398 році до Хр. Однак ця гіпотеза створює ще більше проблем і затемнює правду.

Коли, після короткої відсутности, Неемія вернувся з Суз до Єрусалиму 433 року до Хр., то відтоді Біблія нічого більше не говорить про Езру. Минуло майже 13 років, цебто аж у 20-му році царювання перського царя Артаксеркса, він знову з'явився в Єрусалимі (Неемії 8:1, 13; 12:36). За переданням жидів, Езра помер у віці 120 років у дорозі, вертаючись із Єрусалиму до Персії. Його поховано на пограниччі Персії, недалеко від гирла ріки Тігра.

Езра здобув собі популярність ідейного та впливового педагога реставраційної доби Ізраїля після повороту жидів на батьківщину з вавилонської неволі. Його з Неемією вважають за основоположника юдаїзму. За традицією, він заснував і очолював так звану Велику Синагогу, цебто колегію із 120 книжників і гебраїстів, які досліджували та інтерпретували Святе Письмо. Під його провідом Велика Синагога об'єднала старозаповітні біблійні книги в одне ціле, в один канон. Він запровадив у Палестині халдейське письмо й подбав про вокалізацію й пунктуацію давньогебрейських текстів Святого Писання. Йому приписують авторство таких біблійних книг Старого Заповіту, як: Езри, Неемії, Хронік, а деякі навіть твердять, що він написав Книги: Естери, Пророка Єзекіїля, Пророка Даниїла та 12 Малих Пророків. Уже в глибоку давнину Езру називали "Другим Мойсеєм".

2) Батько Естера, Мереда, Ефера й Ялона, з Юдиного роду (1 Хронік 4:17).

3) Вернувся в Юдею із Зоровавелем (Неем. 12:1).

4) Помагав при посвяченні єрусалимських мурів (Неемії 12:33).

Езрі (Господня поміч): Урядник-наглядач над тими, які обробляли Давидову землю (1 Хронік 27:26).

Елеазар (Божа поміч, Бог допомагає):

1) Третій син Аарона (2 Мойсеєва 6:23); був священиком разом із своїм братом Ітамаром за життя свого батька Аарона; після смерті Надава й Авігу Елеазара настановлено зверхником над Левієвими начальниками, цебто він мав нагляд над тими, які пильнували сторожу святині (3 Мойс. 10:6, 12, 16; 4 Мойс. 3:2, 4, 32). Перед самою смертю Аарона, Мойсей на горі Гор зняв з Аарона його шати й зодягнув у них його сина Елеазара, як наступника його первосвященничого уряду (4 Мойс. 20:25-28). Елеазар брав участь у переписі народу (4 Мойсеєва 26:3) та співпрацював із Ісусом Навином під час розподілу ханаанської землі поміж ізраїльськими племенами (Ісуса Навина 14:1).

2) Авінадавів син, посвячений стерегти Господнього ковчега на узгір'ї Гів'ї, бо филистимляни віддали ковчега жидам (1 Самуїлова 7:1).

3) Один із співаків, які співали під час посвячення єрусалимських мурів за днів Неемії (Неемії 12:42).

4) Один із трьох головних лицарів Давидової армії (2 Самуїлова 23:9; 1 Хронік 11:12).

5) Левит, син Махлі, Мераріїв унук (1 Хронік 23:21, 22; 24:28).

6) Один із Пар'ошових синів, що одружився був із чужинкою (Езри 10:25).

7) Левит, Пінхасів син, вернувся з вавилонського полону до Єрусалиму (Езри 8:33).

8) Еліодів син у родоводі Ісуса Христа (Матвія 1:15).

Ел'сгоенай (мої очі звернені до Єгови): Зерахіїн син, вернувся з експедицією Езри з Вавилону в Юдею (Езри 8:4).

Елзавад (Богом даний):

1) Син Шемаї, коряхівець, левит, придверний за днів царя Давида (1 Хронік 26:7).

2) Гадівець, боєць-герой, який прибув до Давида в Ціклаг, переправившись через Йордан (1 Хронік 12:12).

Еліата, Елійята (Бог приходить): Співак і музикант за днів царя Давида (1 Хронік 25:4, 27).

Елідад (Бог любить): Кіслонів син; князь, якого назначив Мойсей на представника з Веніяминового племені при розпо-

ділі ханаанської землі між ізраїльськими племенами (4 Мойсеєва 34:21).

Еліезер, Еліезер, Елі-Езер (Бог мені поміч):

1) Управитель-керівник Авраамового господарства, походив із Дамаску (1 Мойсеєва 15:2).

2) Другий син Мойсея й Ціппори (2 Мойсеєва 18:4; 1 Хронік 23:15, 17; 26:25).

3) Бехерів син, веніяминівець (1 Хронік 7:8).

4) Священик за днів царя Давида (1 Хронік 15:24).

5) Син Зіхрі, володар над рувимівцями за днів царя Давида (1 Хронік 27:16).

6) Син Додави з Мареші в Юдеї; пророк, який докоряв юдейському цареві Йосафатові за те, що він поєднався з ізраїльським царем Ахазією (2 Хронік 20:37).

7) Передовий ізраїльтянин, якого разом із іншими вислав Езра з Агави до Касіф'ї, щоб там спонукати деяких левитів і Нетинеїв (храмових підданців) повернутися з ними до Єрусалиму (Езри 8:16).

8) Йоримів син у родоводі Ісуса Христа (Луки 3:29).

9) Імена священика, левита та ізраїльтянина, які взяли собі за жінок чужинок (Езри 10:18, 23, 31).

Еліенай (мої очі звернені до Бога): Шімеїїв син, голова одного з родів у Веніяминовім племені, які жили в Єрусалимі (1 Хронік 8:20).

Елігу (Сам Він Бог, Він мій Бог):

1) Давидів старший брат (1 Хронік 27:18).

2) Барах'їлів син, бузянин, один із приятелів-співбесідників Йова (Йова 32:2, 6; 1 Мойсеєва 22:21).

3) Голова-капітан Манасіїної тисячі, приєднався до Давида у Ціклаго після залишення филистимлянської армії напередодні битви на горі Гілбоа (1 Хронік 12:20).

4) Корахівець, левит за днів царя Давида (1 Хронік 26:7).

Еліїл, Єліїл (Бог сильний, могутній):

1) Гадянин, приєднався до Давида в Ціклаго (1 Хронік 12:11).

2) Урядовець-наглядач над приношеннями й десятинами за днів царя Єзекії (2 Хронік 31:13).

3) Один із голів Манасіїного племені, що жили на схід від Йордану (1 Хронік 5:24).

4) Левит-співак, предок пророка Самуїла (1 Хронік 6:19, англ. 6:34).

5) Голова роду у Веніяминовім племені (1 Хронік 8:20).

6) Голова роду у Веніяминовім племені (1 Хронік 8:22).

7) Махав'янин, один із лицарів прибічної сторожі Давида (1 Хронік 11:46).

8) Один із лицарів прибічної сторожі Давида (1 Хронік 11:47).

9) Хевронів син, левит, зверхник під час перенесення Божого ковчега з Овед-Едомового дому до Єрусалиму (1 Хронік 15:9, 11).

Елійя (мій Бог — це Ягве-Єгова):

Еліка (Бог відкинув, відхилив): Хародянин, Давидів лицар (2 Самуїлова 23:25).

Елкана (Бог творить, Бог доставляє, Бог постачає):

1) Корахів син чи внук (2 Мойсеева 6:24; 1 Хронік 6:7-8).

2) Нашадок із родової лінії Ахімота або Маххата (1 Хронік 6:11, 12, 19, 20).

3) Єрохамів син, єфремлянин, чоловік Анни й Пеніни, батько відомого судді та пророка Самуїла від Анни (1 Самуїлова 1:1, 4, 8, 19, 21, 23; 2:1, 20; 1 Хронік 6:12, 19). 6:27, 34).

4) Левит (1 Хронік 9:16).

5) Хорх'янин, приєднався до Давида в Ціклаг (1 Хронік 12:6).

6) Великий державний достойник, другий по царі, займав високе становище на дворі юдейського царя Ахази. Лицар Зіхрі, єфремівець, вбив його, коли Пеках напав на Юдею (2 Хронік 28:7).

Еліма (ворожбит, чарівник): Еліма — це арамейське ім'я жидівського лжепророка Варісуса, який перешкоджав проконсулові Сергієві на Кіпрі повірити в Ісуса Христа. Апостол Павло покарав Еліму й він став невидючим. Проконсул Сергій, як побачив, що сталося, увірував в Господа (Дії Апостолів 13:6-12).

Елімелех (мій Бог — це Цар): Чоловік Ноомі, походив із Юдиного племені, жив у Вифлеємі за днів суддів. У зв'язку з голодом в Юдеї, він із своєю жінкою Ноомі та двома синами: Малхоном і Кільйоном переселився мешкати в Моаві, де помер він, а згодом його сини без потомства (Рути 1:1-5).

Елісафат (Бог Суддя, Бог судить): Зіхріїв син, сотник за днів первосвященника Єгояди, уклав із ним умову, що буде вірний династії Давида й буде підтримувати законного володаря Йоаша в боротьбі з узурпаторкою Атолією (2 Хронік 23:1).

1) Єрохамів син, веніяминівець, голова дому батьків у Веніяминовім племені (1 Хронік 8:27).

2) Еламів син, одружився з чужинкою (Езри 10:26).

Еліфаз (Бог багатства, Божа сила):

1) Ісавів син від Ади (1 Мойсеєва 36:4).

2) Приятель і співбесідник Йова, темаянин (Йова 2:11).

Еліфал (Бог Суддя, Бог судить): Урів син, Давидів лицар (1 Хронік 11:35).

Еліфелег (Бог відзначає, Бог робить славним): Левит, придверний із Мерарієвих синів, співак, грав на арфі під час перенесення Божого ковчега до скинії в Єрусалимі за днів царя Давида (1 Хронік 15:21).

Еліфелет, Еліфалет (Бог визволяє, спасає, рятує):

1) Давидів син, народився в Єрусалимі (1 Хронік 3:6).

2) Інший Давидів син, народився в Єрусалимі (1 Хронік 3:8).

3) Ешеків син, нащадок Йонатана (1 Хронік 8:39).

4) Адонікамів син, вернувся з Езрою на батьківщину з Вавилону (Езри 8:13).

5) Ахасбаїв син, один із 30 лицарів прибічної сторожі Давида (2 Самуїлова 23:34).

6) Ізраїльтянин, що одружився з чужинкою (Езри 10:33).

Еліхореф (Бог — моя осінь, Бог — моя нагорода): Син Шиші, писар за царювання Соломона (1 Царів 4:3).

Еліцафан (Бог охороняє, Бог захищає):

1) Уззіліїв син, левит, начальник батькового дому Кега-тового роду під час перепису Ізраїля в Синайській пустині (4 Мойсеєва 3:30).

2) Парнахів син, князь у Завулоновім племені (4 Мойсеєва 34:25).

Еліцур (Бог — це скеля): Шедеурів син, начальник-князь у Рувимовому племені; зверхник війська відділів табору Рувима під час перепису Ізраїля в Синайській пустині (4 Мойсеєва 1:5; 2:10; 7:30, 35; 10:18).

Еліша (Бог його спасіння, порятунку, врятований Богом): Яванів син, його нащадки поселились на острові Еліші (1 Мойсеєва 10:4; Єзекиїля 27:7).

Елішама (Бог чує, Бог вислуховує):

1) Аммігудів син, начальник і голова синів Єфрема в Синайській пустині, дід Ісуса Навина (4 Мойсеєва 1:10; 2:18; 7:48; 10:22; 1 Хронік 7:26).

2) Давидів син (2 Самуїлова 5:16; 1 Хронік 3:6; 14:7).

3) Інший Давидів син із однаковим ім'ям (1 Хронік 3:8).

4) Син Єконії, нащадок Юди (1 Хронік 2:41).

5) Батько Нетанії, дід Ізмаїла (2 Царів 25:25; Єремії 41:1).

6) Писар царя Єгоякіма (Єремії 36:12, 20, 21).

7) Священик за днів царя Йосафата (2 Хронік 17:8).

Елішева (Бог її присяга): Аммінадамова дочка, рідна сестра Нахшона, військового начальника Юдиного племені; жінка Аарона; її подружжя з Аароном об'єднало царське плем'я Юди із священицьким плем'ям Левія (2 Мойсеєва 6:23; 4 Мойсеєва 2:3).

Еліюд (Бог — це його слава): Ахімів син у родоводі Ісуса Христа (Матвія 1:14-15).

Еліяв, Еліав, Елів (Бог — це Отець):

1) Хелонів син, голова Завулонового племені під час перепису Ізраїля в Синайській пустині (4 Мойсеєва 1:9; 2:7; 7:24, 29; 10:16).

2) Рувимівець, батько Датана й Авірона (4 Мойсеєва 16:1, 12; 26:8, 9; 5 Мойсеєва 11:6).

3) Давидів найстарший брат, вродливий, високого зросту; правдоподібно не розумів свого молодшого брата (1 Самуїлова 16:6; 17:13, 28; 1 Хронік 2:13).

4) Гадянин, втік від Саула та приєднався до Давида в Ціклагу (1 Хронік 12:9).

5) Левит, який був придверним, а одночасно грав на цитрі й арфі за днів царя Давида (1 Хронік 15:18, 20; 16:5).

6) Нахатів син, предок пророка Самуїла, левит, кегатівець (1 Хронік 6:12).

Еліяким, Ел'яким (Бог поставить, Бог підносить, Бог повищує, Бог встановить, Бог утвердить):

1) Мелеаїв син у родоводі Ісуса Христа (Луки 3:30).

2) Син Хілкії, начальник палати царя Єзекиї; як представник царя, вів пересправи з великим чашником (головним

начальником) асирійського царя Санхеріва під час облоги Єрусалиму (2 Царів 18:18, 26, 27, 37; Ісаї 36:3).

3) Син Йосії, юдейський цар. Ел'яким — це первісне ім'я царя Єгоякіма, що його змінив єгипетський фараон Нехо (2 Царів 23:34; 2 Хронік 36:4).

4) Священик за днів Неемії, він брав участь у посвяченні відбудованих єрусалимських мурів (Неемії 12:41).

5) Батько Азора в родоводі Ісуса Христа (Матвія 1:13).

Еліям (Божий нарід):

1) Батько Вірсавії, жінки хіттеянина Урії, яка згодом стала жінкою Давида (2 Самуїлова 11:3). У 1 Хронік 3:5 він називається також Аммілом.

2) Ахітофелів син, гіллонянин, належав до 30 лицарів прибічної сторожі Давида й був його дорадником (2 Самуїлова 23:34).

Елїоенай, Ел'егоенай (Мої очі зведені до Бога):

1) Левит, придверний, кораківець (1 Хронік 26:3).

2) Голова родини в Симеоновому племені (1 Хронік 4:36).

3) Син Неарії, з Давидового роду (1 Хронік 3:23, 24).

4) Голова родини синів Бехерових (1 Хронік 7:8).

5) Священик за днів Езри, одружився з чужинкою (Езри 10:22).

6) Син Затту, ізраїльтянин, одружився з чужинкою (Езри 10:27).

Елмодам, Елмадам (міра або Богочоловік): Ірив син, батько Касама, в родоводі Ісуса Христа (Луки 3:28).

Ел'наам (Бог його радість, втіха, захоплення): Його сини: Єривай та Йошав'я були хоробрими вояками в Давидовій армії (1 Хронік 11:46).

Елнатан (Бог дав, Божий дар, Бог Подавець, Богом даний):

1) Ахбарів син, батько Нехушти, яка була матір'ю царя Єгояхіна; цар Єгояким посилав Елнатана з іншими до Єгипту (2 Царів 24:8; Єремії 26:22; 36:12, 25).

2) Левит, учитель за днів Езри (Езри 8:16).

Елон (дуб, сильний):

1) Завулонівець, суддя, чинив правосуддя в Ізраїлі 10 літ (Суддів 12:11).

2) Ісавів тесть, хіттеянин (1 Мойсеєва 26:34).

3) Один із трьох синів Завулону, родоначальник елонівців (1 Мойсеєва 46:14; 4 Мойсеєва 26:26).

4) Назва міста на границі Данового племені (Ісуса Навина 19:43).

Елпаал (Бог його нагорода, Бог його заплата): Хушімів син, веніаминівець, родоначальник кількох родів, що замешкали в Єрусалимі (1 Хронік 8:11, 12).

Ел'узай (Бог — це моя хвала, це моя слава; Бог переможний): Веніаминівець, приєднався до Давида, коли він утік і переховувався від Саула в Ціклагоу (1 Хронік 12:5).

Елханан (Божа ласка, Бог наділяє):

1) Яїрів син, хоробрий вояк за днів Давида; побив Лахмі, брата Голіята (2 Самуїлова 21:19; 1 Хронік 20:5).

2) Додів син, із Вифлеєму, один із 30-ох хоробрих лицарів, що був призначений до прибічної сторожі Давида (2 Самуїлова 23:24; 1 Хронік 11:26).

Еляда, Еліяда (Бог знає, Бог піклується):

1) Давидів син, який народився в Єрусалимі (2 Самуїлова 5:16; 1 Хронік 3:8).

2) Веніаминівець, один із полководців царя Йосафата, хоробрий муж, очолював 20 000 вояків із Веніаминового племені (2 Хронік 17:17).

3) Батько Резона; він утік із своєї власної країни, від свого царя Цови, Гадад'езера; оволодів Дамаською Сирією, де стояло Соломонове військо; завдав Соломонові багато клопоту та створив йому зайві ускладнення (1 Царів 11:23).

4) Давидів син, що народився в Єрусалимі (1 Хр. 14:7).

Ел'яким — див. "Єгояким".

Ел'ясаф (Бог помножує):

1) Деуїлів син, начальник і голова синів Гадового племені під час перепису Ізраїля в Синайській пустині (4 Мойсеєва 1:14; 2:14; 7:42, 47; 10:20).

2) Лаїлів син, левит, начальник батьківського дому Гершононих синів за днів Мойсея (4 Мойсеєва 3:24).

Ел'яхба (Бог переховує): Шаалвонянин, один із 30 лицарів прибічної сторожі царя Давида (1 Хронік 11:33).

Ел'яшів (Бог відбудовує, відновляє, віддає):

1) Священик 11-ої черги за днів царя Давида; голова священницького служіння за чергами-змінами (1 Хр. 24:12).

2) Один із нащадків царської родини Юди (1 Хронік 3:24).

3) Первосвященик у Єрусалимі за днів відбудови єрусалимських мурів під проводом Неемії; очолював працю при відбудові Овечої брами (Неемії 3:1, 20, 21; 12:10).

4) Батько Єгохонана (Езри 10:6).

5) Співак за днів Езри, одружився з чужинкою (Езри 10:24).

6) Син Затту, одружився з чужинкою (Езри 10:27).

7) Син Банаїв, одружився з чужинкою (Езри 10:36).

Еммануїл (з нами Бог): Еммануїл — це грецька форма гебрейського імени “Імману-ел”, що означає “З нами Бог” та стосується до Ісуса Христа, до Місії (Матвія 1:23; Ісаї 7:14-15; 8:8).

Еней (похвальний, доброякісний): Він був 8 років паралітиком і апостол Петро уздоровив його в Лідді (Дії Ап. 9:32-35).

Енох (присвячений, посвячений, повністю відданий, відокремлений, приділений або призначений):

1) Каїнів син. Каїн збудував місто й назвав його за ім'ям свого сина Еноха (1 Мойсеева 4:17).

2) Син Яреда, батько Метушалаха, сьомий від Адама, визначний і шляхетний патріярх допотопної доби. Св. Письмо дуже коротко, але так основно й суттєво свідчить про Еноха: “Він ходив із Богом” у той час, коли панувало беззаконня й деморалізація (1 Мойсеева 5:22, 24); подруге, як і Ной, він закликав грішників до покаяння та вказував на Господній суд (Юди 1:14-15); його проповіді передавалися з покоління в покоління. Врешті ми читаємо, що Бог забрав його (1 Мойсеева 5:24), цебто живим переслав з однієї фази буття в другу вічну фазу буття. Як і Ілля, він не досвідчив на собі фізичної смерті, а перейшов із земного тимчасового життя у вічне небесне життя з Господом. (1 Мойсеева 5:18-24; 1 Хронік 1:3; Юди 1:14, 15; Жидів 11:5-6).

Енош, Енос (смертна людина): Сифів син (1 Мойсеева 4:26; 5:6, 7, 10, 11; 1 Хронік 1:1; Луки 3:38).

Епафрас, Епафр (улюблений, приемний): Християнин із міста Колос, Мала Азія, відвідав апостола Павла в Римі під час першого ув'язнення; правдоподібно, Епафрас навернувся в Ефесі під час служіння там Павла, а відтак заснував церкву в Колосах. Послання до Колосян апостол Павло написав із Риму. (Колосян 1:7, 8; 4:12, 13; Филимона 1:23).

Епафродит (люб'язний): Християнин, висланий до Риму церквою у Филипах, Македонія, щоб відвідати й реально допомогти ув'язненому Павлові, що свідчить про їхню справжню віру, чинну ділами любов та їхню участь у скорботах і потребах апостола поган. У Римі Епафродит смертельно захворів, але Бог Своєю ласкою привернув йому здоров'я, він вернувся до Филип із цінним Листом-Посланням Павла до Филип'ян (Филип'ян 2:25-30; 4:18).

Епенет (гідний хвали): Християнин у Римі, якого в Посланні до Римлян 16:5 апостол Павло вітає, як першого, що навернувся до Христа в Ахаї.

Ер, Ір (пильний, уважний, старанний):

1) Первородний син Юди й ханаанеянки Тамари. Ер був поганий і злий у Господніх очах і Господь вбив його (1 Мойсеєва 38:3-7; 4 Мойсеєва 26:19).

2) Нашадок Шели, сина Юдиного (1 Хронік 4:21).

3) Ісуїв син у родоводі Ісуса Христа (Луки 3:28).

Еран, Аран (сторож, вартовий, чуйний, бадьорий): Шутелаків син із Єфремового племені, родоначальник Еранів (4 Мойсеєва 26:36).

Ераст (улюблений):

1) Християнин, який служив Павлові, і якого Павло з Тимофієм вислав до Македонії (Дії Апостолів 19:22; 2 Тимофія 4:20).

2) Міський доморядник або міський скарбник у Коринті; один із тих раннях християн, які повірили в Христа (Римлян 16:23).

Ері (чуйний, пильний, уважний): Гадів син і родоначальник Еріїв (1 Мойсеєва 46:16; 4 Мойсеєва 26:16).

Еріот (куртини, заслони, занавіски, завіси, ширми): Одна з жінок Калева (1 Хроніки 2:18).

Еслії (лінійий): Наггеїв син у родоводі Ісуса Христа (Луки 3:25).

Естер, Естера, Есфір (зірка, зоря): Дочка веніяминівця Авіхайла (Естери 2:15; 9:29), дуже вродлива, вже в дитячих роках стала сиротою, виховником її був племінник Мордехай, який на вигнанні в Сузах працював у царському замку, як придверний (Естери 2:5-7). Естера — це перське ім'я, а можливо прізвисько, дане їй її перськими подругами. Її справжнє жидівське ім'я було Гадасса, що означає мирта, цебто дерево

з білими або рожевими квітками й темнозеленим запашним листям, що містять у собі офірну олію, рід гвоздичного дерева.

Перський цар Ахашверош або Ксеркс (485-465 до Хр.) обрав собі Естери, завдяки її зовнішній красі, на жінку, нічого не знаючи про її походження й минулість (Естери 2:16, 17). Таким чином Естера стала засобом, за допомогою якого Бог врятував жидів на вигнанні від запланованого горезвісним Гаманом, геноциду, цебто знищення всіх жидів, розпорошених по 127-ох округах перської імперії (Естери 1:1).

Етан, Етам (витривалість, стійкість, непохитність):

1) Махолів син, езрахейнин, великий мудрець за днів царя Соломона (1 Книга Царів 5:11). Його ім'ям названо 88 (89) Псалму.

2) Син Кіші, левит-співак за днів царя Давида (1 Хронік 6:29); поставлений був грати в skinії на мідяних цимбалах разом із Геманом й Асафом під час перенесення Божого ковчега до skinії на Сіоні (1 Хронік 15:17, 19).

3) Син Зіммі, левит-співак, предок Асафа (1 Хронік 6:27).

4) Зерахів син, внук Переца (1 Хронік 2:6).

Етбаал, Етваал (з Ваалом): Сидонський цар, батько горезвісної Єзавелі, жінки Ахава (1 Царів 16:31). За істориком Йосипом Флавієм, він називався Ітовалом і царював 32 роки, від 940 до 908 рр. до Хр.

Етнан (дар, дарунок): Син Ашхура від Хел'и, з Юдиного племені (1 Хронік 4:7).

Етні, Етній (давати, щедрий, Божа нагорода, Божий дар): Зерахів син, гершонівець, левит-співак (1 Хронік 6:26). англ. 6:41).

Ефа (похмурий, сумний): Мідіянів син; його нащадки були багаті на верблуди (1 Мойсеева 25:4; 1 Хронік 1:33; Ісаї 60:6).

Ефая (стомлений): Нетоф'янин, шукав захисту в намісника Юдеї Гедалії, але опісля Ізмаїл вбив його разом із Гедалієм та іншими юдеями. Його сини були поміж військовими зверхниками, що залишилися в Юдеї після вавилонського виселення (Єремії 40:8, 13; 41:3).

Ефер (теля, оленя, оленятко):

1) Мідіянів другий син (1 Мойсеева 25:4; 1 Хронік 1:33).

2) Один із голів домів-родин Манасійного півплемени на сході від Йордану (1 Хронік 5:24).

3) Син Езри, нащадок Юди (1 Хронік 4:17).

Ефлал (судження, розгляд справи, судячий): Син Завада, батько Оведа, нащадок Юди (1 Хронік 2:37).

Ефрата, Єфрата (родючий, плодovitий, плодоносний, овочедайний, плодотворний):

1) Друга дружина Калева, сина Хецрона; мати Хура, баба розвідувача Калева (1 Хронік 2:19, 24, 50; 4:4).

2) Антична (стародавня назва Вифлеєму в Юдеї (1 Мойсеєва 35:16, 19; 48:7; Рути 1:2; 4:11; 1 Самуїлова 17:12; Михея 5:1)).

Ефрон (молодий олень, лоша, теля, молода тварина): Цохарів син, хіттеянин, від якого Авраам купив поле й печеру в Махпелі, напроти Мамре, сучасного Хеврону, в Ханаані, на власне володіння, як місце-гробовище для поховання Сарри та всіх інших членів його родини та його роду (1 Мойсеєва 23:8-17; 25:9; 49:30; 50:13).

Ефтай — див. "Іфтах".

Ецбон (працюючий):

1) Гадів син, родоначальник одного з родів гадян (1 Мойсеєва 46:16; 4 Мойсеєва 26:16).

2) Белин син, внук Веніямина (1 Хронік 7:7).

Ецер, Езер, Ецев (складати скарби, накопичувати багатство):

1) Провідник хорейян, із династії Сеїра (1 Мойсея 36:21; Помилково подана Ецев замість Ецер).

2) Єфремів син, вбитий із своїми братами автохтонними (корінними) жителями Гату, бо намагалися забрати їхню худобу (1 Хронік 7:21).

3) Священик, який брав участь у посвяченні єрусалимських мурів під проводом Неемії (Неемії 12:42).

4) Батько Гуші, з Юдиного племені (1 Хронік 4:4).

5) Один із зверхників гадіян, лицар, що приєднався до Давида в Ціклагу (1 Хронік 12:8, 9).

6) Ешуїн син, левит, помагав направляти єрусалимські мурі (Неемії 3:19).

Ешбаал (Ваалів чоловік): Син царя Саула, називався також Іш-Бошет (1 Хронік 8:33; 9:39; 2 Самуїлова 2:8).

Ешбан (розумний чоловік, мудрець): Дішонів син, хорейянин, нащадок Сеїра (1 Мойсеєва 36:26; 1 Хронік 1:41).

Ешек (утиск, пригноблення, гніт): брат Ацела, веніямінівець, нащадок Саула (1 Хронік 8:39).

Ештемоа, Ештемо (послух, покірливість, а також видатна жінка):

1) Маахатянин (1 Хронік 4:19).

2) Місто в Юдеї, 7 миль на південь від Хеврону, призначене для ливитів (Ісуса Навина 15:50; 21:14; 1 Самуїлова 30:28; 1 Хронік 6:42).

Ештон (зніжений, делікатний, подібний до жінки, жестикуляційний): Мехірів син, із Юдиного племені (1 Хронік 4:11, 12).

Є

Єатрай (Єгова провадить, веде, наслідувати): Зерахів син, гершомівець, левит (1 Хроніки 6:6). “Етні” в 1 Хроніки 6:26 — це варіант імени “Єатрай”.

Єва (життя, жива): Створена Богом із Адамового ребра перша жінка й мати всіх людей, Адамова дружина (1 Мойсеєва 3:20). Адам найменував свою жінку Євою. Це, правдоподібно, спільне родове ім'я для позначення самого життя. У Книзі Буття Єва уособлює материнство, знову Новий Заповіт наголошує її гріхопадіння в Едені, коли то зміїв своїм лукавством звів її й вона перша порушила Божу волю (2 Коринтян 11:3; 1 Тимофія 2:13-15). Таким чином гріх увійшов у світ. Крім Каїна, Авеля й Сифа, в Адама та Єви були ще інші сини й дочки (1 Мойсеєва 5:4). Біблія дуже мало говорить нам про життєвий шлях Єви після вигнання з Едену й ми нічого не знаємо про її смерть.

Єверехія (Єгова благословляє): Батько Захарія, діяв за днів юдейського царя Ахаза (Ісаї 8:2).

Євтих (щасливий): Юнак у Троаді, який, прислуховуючись до затяжної розмови Павла вночі, впав через відчинене вікно з третього поверху й забився. Апостол вчинив чудо та привернув йому життя, щоб таким чином присутні побачили Божу силу та прославили Господа (Дії Апостолів 20:9-12).

Єгаллел'їл (він прославляє Бога):

1) Походив із роду й племені Юди (1 Хроніки 4:16).

2) Левит із Мерарієвого роду (2 Хроніки 29:12).

Єгдай, Ягадай (Єгова керує, Єгова провадить): Батько 6 синів, ім'я подане в родоводі лінії Калева (1 Хроніки 2:47).

Єгоаддан (Бог прикрашає): Жінка царя Йоаша, мати царя Амації (2 Царів 14:2; 2 Хроніки 25:1).

Єгоахаз (Господь підтримує, утримує):

1) Син і престолонаслідник ізраїльського царя Єгу. Царював 17 років у Самарії над Ізраїлем (2 Царів 10:35; 13:1-9).

2) Син і наступник юдейського царя Йосії (2 Царів 23:30, 31, 34).

3) Так найменовано юдейського царя Ахазію, сина Єгорама (2 Хроніки 21:17).

Єгоаш, Йоаш (Даний Господом, Господній дар):

1) Син Ахазії, 8-ий юдейський цар (2 Царів 12:1-19; 14:13).

2) Єгоахазів син, 12-ий ізраїльський цар. Ім'я "Йоаш" — це рівнозначник імені "Єгоаш". (2 Царів 13:10, 25; 14:8-17).

Єгозавад (обдарований Єговою):

1) Син моавітянки Шімпіт (Шомер), один із змовників на царя Йоаша, якого забили в Бет-Мілло в його ліжку (2 Царів 12:21-22; 2 Хроніки 24:26).

2) Син Овед-Едома, левит, корахівець, придверний і сторожа придверного складу (1 Хроніки 26:4, 15).

3) Веніаминівець, командир над 180 000 озброєного війська за днів царя Йосафата (2 Хроніки 17:18).

Єгонадав, Йонадав (Єгова спонукує, збуджує, просуває, інспірує):

1) Син Шім'ї, небіж-племінник Давида (2 Сам. 13:3).

2) Рехавів син, родоначальник рехавітів. Приєднався до Єгу в акції релігійних реформ й винищенні Ахавового дому. Пророк Єремія ставить рехавітів як зразок для інших у їхній абстиненції-тверезості та слухняному додержуванні закону. (2 Царів 10:15-28; Єремії 35).

Єгорам, Йорам (Єгова підносить):

1) Ахавів син, престолонаслідник свого рідного брата Ахазії, царював над Ізраїлем у Самарії 12 років; діяв за днів двох великих пророків: Іллі та Єлісея (2 Царів 1:17 - 9:29; 2 Хроніки 22:5-7).

Після смерти Ахава моавський цар Меша відмовився платити данину Ізраїлеві. Тоді Єгорам із союзними військами Юдеї й Едому вирушив війною проти нього. По дорозі безводною пустинею Бог чудовим способом заспокоїв їхню спрагу. Однак Єгорам нарікав на Бога й забував про Його ласку. Він дуже грізно й жорстоко розплатився з моавітянами, безпощадно знищивши їхній край (2 Царів 3:24-27).

У загарбницькій війні з сирійцями пророк Єлісей об'являв Єгорамові стратегічні пляни й наміри сирійського царя. І коли сирійське військо вночі оточило місто Дотан, щоб схопити Єлісея, то Бог покарав їх сліпотою. Таким чином пророк завів їх у Самарію. Єгорам хотів їх повбивати, але Божий муж не дозволив йому цього робити, а, навпаки, звелів справити для

сирійців велику гостину й відпустити їх на волю. Це так зворушило сирійців, що вони відтоді перестали більше нападати на Ізраїля (2 Царів 5:7-8; 6:8-23).

З бігом часу Бен-Гадад став сирійським царем, він обліг Самарію і плянував голодом примусити місто скапітулювати. Єгорам і тепер виявив своє недовір'я й навіть почав грозити, що вб'є Єлисея, правдоподібно за те, що він провіщав допомогу від Бога, а допомоги не було. Однак слова пророка були вірні. Він, за Божим об'явленням, запевняв царя й нарід, що настане здешевлення продуктів першої потреби. І, дійсно, невдовзі ціна на хліб була поміркована. (2 Царів 6:24-33; 7).

Хоч Єгорам у своїм царюванні досвідчив великі Божі діла й бачив численні чуда, що їх чинив Єлисей, однак він ніколи повністю не навернувся до Господа, і Єлисей провістив його сумну долю (2 Царів 8:29; 9:14-29). У боях із новим сирійським царем Газайлом Єгорам був поранений і вернувся в Ізреел, щоб там лікуватися. Там відвідав його юдейський цар Ахазія. Саме тоді, коли Єгорам й Ахазія виїхали в окремих колесницях, щоб стрінути полководця Єгу, Єгу взяв лука, пробив стрілою серце Єгорові та звелів своєму вельможі Бідкарові скинути мертве тіло Єгорома з колесниці на ділянці поля Навота, як також дігнати Ахазію та вбити його. Зі смертю ізраїльського царя Єгорома припинилася династія Ахава. (2 Царів 9:15-29).

2) Син Йосафата, одружився з Аталією, дочкою Ахава й Єзавелі, став юдейським царем у віці 32 років, царював 8 років у Єрусалимі; замордував при допомозі своєї жінки Аталії 6 рідних братів, сприяв культові Ваала та ідолопоклонству; його царювання позначилося серією нещасть і поразок: Едом став незалежною, самостійною країною, цебто перестав платити данину; проти Юдеї виступив Лівна та врешті ватаги филистимлян і арабів спустошили край і рабували столицю. Помер у великих болях. (2 Царів 8:16-24; 19:8; 2 Хроніки 21:1-20; 22:1).

3) Син Тої (2 Самуїлова 8:10).

4) Син Еліезера, левит (1 Хроніки 26:25).

5) Священик за днів царя Йосафата (2 Хроніки 17:8).

Єгорам — див. "Йорам".

Єгосав'ат (поклонниця Єгови, Єгова — моя присяга): Дочка ізраїльського царя Єгорома, жінка первосвященника Єгояди, сестра царя Ахазії (2 Царів 11:2; 2 Хроніки 22:11-12).

Єгоханан, Єгохонан (Єгова дав, помилював, змилосердився, Божя ласка, Божий дар. Іван — це тільки скорочена форма цього імени):

1) Корахівець, левит, придверний скинії (1 Хроніки 26: 3).

2) Зверхник Юдеї, командир з'єднання 280 000 вояків за днів царя Йосафата, батько сотника Ізмаїла (2 Хроніки 17: 15; 23:1).

3) Беваїв син, що змушений був залишити свою жінку-чужинку (Езри 10:28).

4) Священик за днів первосвященника Йоякіма; поверненець, з роду Амаріїного (Неемії 12:13).

5) Священик, що брав участь у посвяченні єрусалимських мурів (Неемії 12:42).

6) Ел'яшівів син, поверненець із Вавилону (Езри 10:6).

Єгоцадак, Йоцадак (Єгова виправдує): Син первосвященика Сараї, забраний у вавилонську неволю Навуходоносором і там помер. Син його Ісус повернувся з Вавилону на батьківщину та продовжував служіння первосвященника (1 Хроніки 5:40, 41; 2 Царів 25:18; Езри 3:2; Неемії 12:26).

Єгояда, Йояда (Єгова знає, Господь підтримує, сприяє, допомагає, ставиться прихильно):

1) Батько Бенаї; Давидів загальновідомий лицар-боєць (2 Самуїлова 8:18; 1 Царів 1:8 та інші вірші; 2:35 та інші вірші; 1 Хроніки 18:17).

2) Проводир ааронівців, цебто священиків; приєднався до Давида у Хевроні (1 Хроніки 12:27).

3) У 1 Хроніки 27:34 подано: "Єгояда, син Бенаї", наступник Ахітофеля, дорадник Давида. Правдоподібно, що тут постала помилка в переписуванні й замість "Бенаї, син Єго-яди", написано навпаки (1 Хроніки 18:17; 2 Самуїлова 8:18).

4) Первосвященик за днів царювання Аталії, лукавої узурпаторки юдейського трону, дочки Ахава й Єзавелі, як також за царів Ахазії й Йоаша. Первосвященик Єгояда одружився з Єгосав'ат, дочкою царя Єгорама й рідною сестрою царя Амазії (2 Хроніки 22:11). Коли Єгу вбив Ахазію й Аталія почала безпощадно винищувати всіх нащадків царської династії з Юдиного племені, тоді первосвященик Єгояда з своєю дружиною Єгосав'ан потаємно викрали царського сина Йоаша, 6 років переховували його в святині, а відтак допомогли

йому стати законним повноправним царем у Єрусалимі (2 Ца-
11:1 - 12:21; 2 Хроніки 24:1-27).

5) Другий священик первосвященника Сераї, цебто до-
помагав йому в його служінні (Єремії 29:25-29; 2 Царів 25:
18).

6) Пасехів син; допомагав направляти Стару Брану Єру-
салиму (Неемії 3:6).

Єгояким (Єгова настановив): Син Йосії, рідний брат Йо-
ахаза. Фараон Нехо настановив його царем над Юдеєю за-
мість його брата Йоахаза, змінивши його ім'я Ел'яким на Єго-
яким. Він чотири роки підлягав Єгиптові і, щоб догодити
фараонові, платив йому високу данину, а одночасно жорстоко
ставився до населення, переслідував пророків і переобтяжував
нарід великими податками. Відтак вавилонський цар Навухо-
доносор переміг єгиптян. Єгояким перших 3 роки платив На-
вуходоносорові контрибуцію, а далі збунтувався проти нього.
Тоді Навуходоносор вислав свої наємні армії: халдеїв, сирій-
ців, моавітян і аммонітян, щоб вони утихомирили й прибор-
кали повстанців. Треба припускати, що під час тих розрухів
загинув цар Єгояким, як це наперед провістив пророк Єремія.
(2 Царів 23:24 - 24:9; 2 Хроніки 36:4-5; Єремії 22:18, 19; 36:
30).

Єгоярів, Йоярів (Єгова захищає, Господь — це Охоро-
нець): Голова першої з 24 порядкових змін служби священи-
ків у Божому домі (1 Хроніки 9:10; 24:7; Неемії 11:10).

Єгояхін, Йоахін, Єхонія (Єгова настановив): Син Єгояки-
ма й Нехушти; у віці 18 літ став юдейським царем (2 Цар. 24:
8-18). Згідно з 2 Хр. 36:9, він мав 8 літ, коли став царем. Ца-
рював у Єрусалимі 3 місяці й 10 днів. Навуходоносор забрав
царя Єгояхіна з Єрусалиму до Вавилону в неволю за те, що
його батько був союзником Єгипту. Єгояхін був 36 років не-
вільником, цебто аж до смерти вавилонського царя Навухо-
доносора (2 Царів 24:8-16; Єремії 29:2; Єзекіїла 17:12; 19:9;
2 Хроніки 36:9).

Єгу (Він — це Єгова, Він Сам — це Господь):

1) Йосафатів син, Німшіїв унук, основоположник п'ятої
династії ізраїльських царів; був командиром війська царя Аха-
ва; став популярним і здобув велику пошану в народі за ца-
рів Ахазії й Єгорама; під час облоги Гілеадського Рамоту у
війні з Сирією слуга пророка Єлисея помазав його на царя
над Ізраїлем. Єгу царював у Самарії 28 років, він знищив Аха-

вів дім згідно із словом пророка, встановив мир і забезпечив безпеку в Самарії, вигубив Ваалових служителів: жерців-священиків і фальшивих пророків, спустошив Ваалів дім і бовванів, проте повністю Єгу не очистив край від ідолопоклонства; кара спала на 4-те покоління, яке було позбавлене царського трону в Ізраїлі. (2 Царів 9:1-37; 10:1-36; Осії 1:4).

2) Хананіїв син (1 Царів 16:1, 7); пророк, його батько був прозорливцем, який провістив долю юдейського царя Аси (2 Хрон. 16:7). Єгу вже в молодості став пророком; він передусім обвинувачував ізраїльського царя Башу за його гріхи (1 Царів 16:1, 7) а відтак через 30 років з'явився із пророцьким словом до Йосафата, докоривши йому за його союз із невірним царем Ахавом (2 Хроніки 19:2, 3). Єгу пережив Йосафата й описав його життя в своїх записках (2 Хроніки 20:34).

3) Оведів син, з дому Хецрона, з Юдиного племені (1Хроніки 2:38).

4) Йошів'ї син, симеонівець (1 Хроніки 4:35).

5) Один із Давидових лицарів, аннетотянин, веніямінівець, приєднався до Давида в Ціклагу (1 Хроніки 12:3).

Єгудита (жидівка, по-жидівському або прославлена): Називалася також Олівемою, дочка хіттеянина Беері, жінка Ісава (1 Мойсеева 26:34).

Єгудій (юдеї, жиди): Син Нетанії, працював при дворі юдейського царя Єгоякіма. Царські зверхники послали Єгудія по Баруха, щоб він прибув із звозом, із якого він читав перед народом, що містив у собі обвинувачення пророка Єремії на Юдею. Обвинувачення були прочитані перед царем, який спалив звій, порозривавши його на куски, в огні в коминку (Єремії 36:14, 21, 23).

Єгухал, Юхал (сильний, міцний, могутній, переконливий): Шелеміїн син, князь-зверхник царя Седекії. Седекія послав Єгухала до Єремії з проханням про пораду й щоб пророк молився за них (Єремії 37:3; 38:1).

Єдая (хвала Єгові):

1) Предок Зізи, князь-зверхник у Симеоновому роді (1 Хроніки 4:37).

2) Харумафів син, допомагав при напрямі ерусалимських мурів (Неемії 3:10).

3) Зверхник другої порядкової черги служби священиків у Божому домі за днів царя Давида. Деякі з його нащадків

повернулися з Вавилону до Єрусалиму (1 Хроніки 24:7; Езри 2:36; Неемії 7:39).

4) Священик за днів первосвященика Ісуса, що вернувся з Вавилону на батьківщину (Захарія 6:10, 14).

5) Священик, який позостався в Єрусалимі після переселення юдеїв до Вавилону (1 Хроніки 9:10).

Єдида (улюблена): Дочка Адаї з Боцкату, жінка Амана, мати юдейського царя Йосії (2 Царів 22:1).

Єдід'я (улюбленець Господа): Так пророк Натан найменував Соломона (2 Самуїлова 12:25). Див. — “Соломон”.

Єдіяїл, **Єдіаїл** (Бог знає, глибоко розуміє, правильно оцінює, спостережливий, проникливий):

1) Родоначальник веніаминівців (1 Хроніки 7:6, 11).

2) Мешелеміїн син, корахівець, левит, предверний (1 Кн. Хроніки 26:1, 2).

3) Син Шімпрі, один із Давидових лицарів (1 Хроніки 11:45).

4) Голова Манасіїних тисячок, приєднався до Давида під час маршу до Ціклаго (1 Хроніки 12:20; порівняйте 1 Кн. Самуїлова 30:9, 10).

Єдутун (похвальний, прославлений): Левит із роду Мерарі; один із 3 головних диригентів хору й керівників оркестри. Його ім'ям затитуловані 3 Псалми: 38, 61 та 76. Ім'я “Етан” рівнозначне з ім'ям “Єдутун”. (1 Хр. 9:16; 15:17; 16:41, 42; 25:1, 3, 6; 2 Хроніки 35:15; Неемії 11:17).

Єзавель (невинна, цнотлива, чиста): Фінікійська князівна, дочка тирського (сидонського) царя Етбаала, дружина ізраїльського царя Ахава, мати Аталії, яка згодом узурпувала царський трон у Юдеї, та Ахазії й Єгорама, що були ізраїльськими царями. Як запопадлива й горлива поклонниця Ваала, Єзавель, одружившись із царем Ахавом, вона настільки зуміла володіти ним, що він став маріонеткою в її руках і наосліп виконував її волю (1 Царів 21:25). Вона не тільки безсоромно й безстрашно чинила перелюб і займалася чарівництвом (2 Царів 9:22, 30), але навчила свого чоловіка Ахава робити зло в Господніх очах (1 Царів 21:25). Ахав під її впливом збудував храм Ваалові в Самарії, побудував вівтарі для фінікійських поганських божків і робив усе те зло, щоб гнівити Господа більше від усіх інших царів, що були перед ним (1 Царів 16:1-33). Єзавель защепила в Ізраїлі поганську релігію й ізраїльські царі з своїм населенням формально одо-

брували фінікійське ідолопоклонство. Вони утримувала не менше, ніж 450 Ваалових пророків і 400 Астартиних пророків, які жили з її столу (1 Царів 16:31, 32; 18:19). Вона постановила вигубити всіх Господніх пророків, але богобійний Овдій, царський доморядник, переховував їх у печері й потаємно постачав їм їжу, щоб таким чином перекреслити хижацькі пляни Єзавелі (1 Царів 18:4). Особливо огидну жорстокість Єзавель застосувала у відношенні до Навота, щоб придбати його виноградника для Ахава (1 Царів 21:1-29).

Вкінці нарід під впливом пророка Іллі постав проти її та її міністрів. По смерті Ахава Єзавель прожила ще 14 років. За наказом Єгу, її викинули через вікно з палацу на дорогу біля воріт у міському мурі. Там вона померла під ногами коней і пси з'їли її тіло згідно з пророцтвом пророка Іллі (2 Царів 9; 1 Царів 21:23).

У Книзі Об'явлення 2:20 зустрічаємо її ім'я, як символ зла, розпусти й ідолопоклонства.

Єзекіїль (Божа сила, Бог міцний, Бог могутній, Бог скріплює): Один із великих жидівських пророків; син священника Бузі, з династії Садока; дата народження невідома; одержав старанну освіту й був священником у Єрусалимі.

Єзекіїль був забраний з Єрусалиму до вавилонської неволі разом із юдейським царем Єгояхіном під час другої облоги Єрусалиму Навуходоносором 597 року (2 Царів 24:8-20. У Єзекіїля 1:2 помилково написано Єгояким замість Єгояхін). Єзекіїль міг мати тоді 25 років. Над річкою Кевар у Вавилонії жиди з Юдеї мали свою колонію в Тел-Авіві. Навуходоносор кількома наворотами переселявав туди завойоване ізраїльське населення.

Таким чином 597 р. до Хр., цебто за 11 років до спустошення Єрусалиму, був приведений туди священник Єзекіїль і поселився на постійний побут у Тел-Авіві над річкою Кевар. Він мав там власний дім, де часто збиралися на бесіди його земляки (Єзекіїля 8:1), а також був одружений, на жаль, його дружина невдовзі померла в році спустошення Єрусалиму, цебто 586 року до Хр. (Єзекіїля 24:18).

Бог покликав Єзекіїля на пророцьке служіння 5-го року вавилонського полону юдейського царя Єгояхіна, цебто 593 р. до Хр., коли він мав 30 років. Він був пастором і вартовим своїх земляків на вигнанні не менше 22 роки, від 593 до 571 рр. до Хр. (інші вчення подають роки від 595 до 573 до Хр.).

Сучасниками Єзекіїля, принаймні перших 8-10 років його про-рокування землякам у Вавилоні, були Єремія, який на багато років раніше проорокував в Юдеї та в Єрусалимі, а також Даниїл у Халдеї. Ранні проорокування Єзекіїля мали на меті духовно пробудити та приготувати жидівських вигнанців на те, що Єрусалим і храм будуть знищені за їхні гріхи відступництва від Бога й поганського ідолопоклонства. Божа кара є певна та справедлива. Вони зрозуміли, що Бог присутній скрізь і всюди — в Палестині й у Вавилонії. Всевишній не зводить Своїх очей із них у полоні. Єзекіїль підтримував на дусі своїх земляків-вигнанців та скріпляв у народі віру, що вкінці останок жидів вернеться до рідного краю. 586-го року до Хр. Єрусалим був зруйнований і розкішний храм Соломона був ограблений і спалений до основ. Усе ж таки у вавилонській неволі Єзекіїль мав видіння кращого храму в Ісусі Христі, їхнього майбутнього визволення й воскресіння (Єзекіїля 36:16 - 37:28; 47:1-23). Книга Пророка Єзекіїля має 48 розділів, з котрих 24 перші розділи говорять про відступство, кару й необхідність покаяння, а знову розділи від 33-го до 48 містять у собі Божу обітницю й утіху. У розділах від 25-го до 32-го пророк провіщає долю 7 поганських народів.

Єзекіїль був капеляном, що неподільно марширував із народом на місце заслання, він був великим Божим пророком на вигнанні, що навчав і переконував своїх земляків про універсальність Бога й особисто відповідальність кожної окремої людини перед Ним за її діла, слова й думки. Інакше кажучи, прикметною ознакою пророцтва Єзекіїля було те, що Бог є всюдиприсутній, а не тільки в єрусалимському храмі, як хибно думали жиди, і що кожна людина особисто відповідає перед Ним (Єзекіїля 18:19-24).

Єзекіїль був енергійним, поважним, глибокорелігійним і загальношанованим пророком. Ми нічого не знаємо про рік і обставини його смерті. З певністю можна сказати, що він не дочекався повороту на батьківщину й був похований на чужині у Вавилонії. Передання твердить, що його забив один із визначних юдейських князів у Вавилонії за те, що пророк докоряв йому з приводу ідолопоклонства й відступництва від Бога. За переказом, тіло Єзекіїля поховано в печері на березі ріки Ефрату поблизу Багдаду.

Єзекія (сила Єгови, міць Єгови, могутність Єгови):

1) Син безбожного царя Ахаза й Авійї. По смерті свого

батька став 12 царем над Юдеєю, мавши 25 років, і царював у Єрусалимі 29 років. Був побожним володарем і багато спричинився до реформи життя свого народу. Єзекія був на троні тоді, коли в Асирії панував цар Санхерів (705-683 рр. до Хр.).

Єзекія передусім усунув у Юдеї ідолопоклонство та повернув первісне, справжнє поклоніння живому Богові. Відтак він відмовився платити асирійцям данину. Таким чином військо асирійського царя Санхеріва (Сеннахоріва) у переможних боях підбило під свою владу чимало фортець у Юдеї. Щоб врятувати Єрусалим, Єзекія змушений був заплатити асирійцям накладену ними воєнну контрибуцію: 300 талантів срібла та 30 талантів золота (2 Царів 18:14-16).

І хоч Єзекія сплатив вимагану суму грошей, проте Санхерів узяв у кільце облоги Єрусалим і вимагав через своїх післанців беззастережної капітуляції. Єзекія звернувся до Бога по допомогу. Ще тієї самої ночі, як вони молились, “вийшов Господній ангел і забив в асирійському таборі 185 000” воєнків. Цар Санхерів змушений був вернутися в Асирію й осівся в Ніневії, а в Юдеї запанував мир.

Невдовзі після перемоги над асирійською навалою, Єзекія смертельно захворів. Він знову почав у молитві благодіяти Господа, Який продовжив йому життя на 15 років (2 Царів 20: 4-6). Єзекія тепер чудовою піснею хвали й подяки прославив Бога за почуту молитву (Ісаї 38: 9 і наст.). Вавилонські післанці відвідали Єзекію з нагоди його видужання з метою втягнути його в союз із Вавилоном проти Асирії, що було несумісне з Божою волею. Єзекія, покладаючи надії на людей і матеріяльні ресурси, показав їм усі свої багатства. Але невбавом прибув до нього пророк Ісая, докорив йому за його маловірство та провістив, що його багатство стане власністю Вавилону, а його сини будуть служити вавилонському цареві. Єзекія помер 693 р. до Хр. і його син Манасія став царем по його смерті. (2 Царів 20:16-21; 2 Хроніки 29:27-32, 36; Ісаї розділи від 36 до 39).

2) Син Неарії, нащадок царської лінії Юди (1 Хроніки 3:23).

3) Предок пророка Софонії, батько Амарії (Софонії 1:1).

4) Зверхник народу, що підписав із Неемією заповіт вірності Господеві, Його заповітам та що не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:18).

5) Один із ізраїльських поворотців, який вернувся з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:16; Немії 7:21).

Єзіл (збір Божий, зібрання Боже, громада Божа): Веніяминівець, Давидів лицар, який приєднався до нього в Ціклагу (1 Хронік 12:3).

Єїл, **Еуїл**, **Еїл** (Божий скарб, як також — Бог живе):

1) Голова з дому Йоїла, з Рувимового племені (1 Хроніки 5:7).

2) Левит із синів Мерарі, придверний у скинії, грав на арфі й цитрі перед ковчегом-кивотом Божого заповіту (1 Хронік 15:18, 21; 16:5).

3) Гершонівець, левит, предок Яхазїїла, один із Асафових синів за днів царя Йосафата (2 Хроніки 20:14).

4) Писар, робив список переліку нерегулярних загонів бійців царя Уззїїї, що відділами відходили на війну (2 Хроніки 26:11).

5) Гершонівець, левит, один із синів Еліцафана (2 Хроніки 29:13).

6) Один із зверхників левитів за днів царя Йосії (2 Хроніки 35:9).

7) Один із Адонікамових синів, приготував частину експедиції Езри з Вавилону до Єрусалиму (Езри 8:13).

8) Син Нево, мирянин, одружився з чужинкою й покинув її під впливом тиску інтерпретації Закону (Езри 10:43).

9) Батько Гів'ону, чоловік Маахи, предок Саула (1 Хроніки 9:35).

10) Син Хотам, один із Давидових лицарів (1 Хроніки 11:44).

Єкам'ам (скликає збори, зібрання, збирає людей в одне місце): Хевронів син, голова родини левитів, левит, служив у Божому домі за днів царя Давида (1 Хроніки 23:19; 24:23).

Єкамія, **Єкам'я** (Єгова збирає):

1) Шаллумів син, із династії Ахлая, жив за днів царя Аха (1 Хроніки 2:41).

2) Син Єхонії (1 Хроніки 3:18).

Єкутіл (побожність, шанобливість, благочестя): Мередів син, з Юдиного племені, збудував Заноах (1 Хроніки 4:18).

Єлисавета (Бог — моя постанова, моя присяга, присягаю чи клянуся Богом): Жінка священика Захарія, мати Івана

Хрестителя, родичка блаженної Діви Марії, матері Ісуса Христа, походила з родини священиків (Луки 1:5-45).

Елисей (Бог його спасіння, Бог його порятунк, врятований Богом): Шафатів син, народився в Авел-Мехолі, багатий хлібороб у Йорданській долині. Першу згадку про Елисея ми знаходимо в 1 Царів 19:16-17, коли Ілля, слухняно виконуючи Божий наказ, покликав його, як він орав ниву, кинувши йому свого плаща, і помазав його на пророка замість себе. Елисей пішов за Іллею, став його учнем і служив йому. Ми нічого не знаємо про життя Елисея впродовж його 8-річного учнівства, цебто від його поклику аж до вознесення Іллі на небо. Одержавши Іллевого плаща під час вознесення свого учителя, Елисей став його наступником і пророкував в Ізраїлі за панування царів: Єгорама, Єгу, Єгоахаза та Йоаша.

Коли огняна колесниця забрала Ілля живим на небо, Елисей узяв Іллевого плаща, пішов до Йордану, вдарив плащем по воді, вона розділилася пополювині й він безпечно перейшов річку (2 Царів 2:13-15). Він вернувся тепер до Єрихону й там мав постійне пристановище (2 Царів 2:18). Тут він зробив чудо, перемінивши в околиці Єрихону гірку воду в джерелі на придатну до пиття (2 Царів 2:19-22). З Єрихону Елисей вирушив до гори Кармел. І ось, пройшовши половину дороги, в Бет-Елі дві ведмедиці, за його словом, розірвали 42-ох дітей-підлітків, які насміхалися з нього. Відтак він пішов до гори Кармел, а звідти вернувся в Самарію (2 Царів 2:23-25).

По цьому Елисей провів перемогу над Моавом і чудесним способом забезпечив водою об'єднані війська Ізраїля, Юдеї й Едому (2 Царів 3:1-27). До особливих чуд пророка Елисея належить помноження оливи для бідної вдови (2 Царів 4:1-7); приобіцяння гостинній шунамітянці радості материнства й воскресіння з мертвих її сина (2 Царів 4:8-37); чудесне нагодування 100 чоловіка в Гілгалі (2 Царів 4:38-44); чудесне очищення від прокази полководця сирійського війська Наамана (2 Царів 5:1-9); виявлення підступу Гехазі й покарання його проказою за непослух і лукавство (2 Царів 5:20-27); чудесне добуття сокири з води (2 Царів 6:1-7); чудесне кількакратне виявлення стратегії сирійської армії (2 Царів 6:8-12); чудесний вияв своєму слугі Божих коней і колесниць (2 Царів 6:13-17); чудесне засліплення сирійців, паніка, замішання й перемога над Сирією (2 Царів 6:18-23); чудесне

передбачення облоги Самарії й великого голоду й достатні запаси їжі (2 Царів 6:24 - 7:20).

З черги ми бачимо пророка Єлисея в Дамаску. Сирійський цар Бен-Гадав був поважно хворий і послав до Єлисея Газала, якого Єлисей повідомив, що він буде царем (2 Царів 8:7-15).

Єлисей пророкував 60 років. Відтак пророк заслаб на недугу, що з неї помер. Цар Йоаш відвідав вмираючого пророка Єлисея. Однак сила Єлисея діяла й по його смерті. Одного разу під час боїв із моавськими ордами виникла паніка й жиди в стані раптового замішання й розгубленості нашвидкуруч вкинули мерця навмання до Єлисеєвого гробу й мертвий, доторкнувшись до Єлисеєвих костей, воскрес і почав ходити (2 Царів 13:21).

Існував контраст поміж Іллею та Єлисеєм. Перший нагадував справжнього бедуїна, цебто кочовика в пустині, скромно одягненого з розкуйовдженим довгим волоссям. Він із великою сміливістю тільки хвилю в'явився в місті, щоб безстрашно провістити цареві чи людям Боже слово, а відтак зникав у невідомості самотнього життя.

Навпаки, Єлисей вже своїм зовнішнім виглядом у доброму убранні з підстриженим волоссям нагадував більше учителя, ніж пророка. Він віддавав перевагу спільності й суспільному життю над самотністю й відокремленням від людей; він вважав за доцільніше жити в місті, ніж у пустині. Єлисей уміло вступав у стосунки з людьми й тактовно ставився до їхніх проблем. У зносинах і пересправах із своїми й чужими він виявив глибокий піетет, такт та знання людської психіки.

Єміа (голубка): Найстарша дочка Йова, дуже вродлива, народилася по приверненні Йовові здоров'я й достатку (Йова 42:14).

Ємуїл (Божий день): Симеонів найстарший син (1 Мойсеєва 46:10; 2 Мойсеєва 6:15).

Єракеам (нарід поширюється): Назва місцевості в Юдинім племені недалеко Хеврону (1 Хроніки 2:44).

Єрах (новий місяць): Йоктанів син (1 Мойсеєва 10:26; 1 Хроніки 1:20).

Єрахмеїл, Єрахмеел, єрахмеїлеяни (Боже милосердя):

1) Син Хецрона, родоначальник роду-племені єрахмеїлеян, що жили на півдні Юдеї. Єрахмеїлеяни прихильно ставили-

ся до Давида під час його вигнання за днів царя Саула (1 Хроніки 2:9, 25-27, 33, 42; 1 Самуїлова 27:10).

2) Левит, мераріївець, із родини Кіш, внук Махлі (1 Хроніки 24:29; 23:21).

3) Син царя або, слушніше, князь царя. Юдейський цар Єгояким, спаливши звій із пророцтвом Єремії, звелів, щоб Єрахмеїл із іншими ув'язнив пророка Єремію та його писаря Баруха, але Господь сховав їх (Єремії 36:26).

Єред — див. "Яред".

Єремай (верховинець, горянин, житель високогірської верховини): Хашумів син, мирянин; Езра, на підставі його інтерпретації Закону, спонукав його залишити чужоземну жінку (Езри 10:33).

Єремія, Ірмея, Ярема (Єгова підносить, підвищує):

1) Єремія, син Хілкійї, великий пророк у Старому Заповіті; походив із левитів, із династії Євіятара, його батько був священиком; народився десь коло 650 року до Хр. в Анатоті, що був розташований 7 кілометрів на північному сході від Єрусалиму (Єремії 1:1-3).

Єремія був покликаний на пророка в молодому віці десь коло 626 р. до Хр. Пророкував у Юдеї 40 років за царя Йосії та його наступників: Єгоахаза, Єгоякіма, Єгоякіна й Седекії. Сучасниками його ранньої пророцької діяльності були Софонія й Авакум, а вже в похилому віці — Даниїл. Пророк Єремія був глибоковіруючим мужем, повністю відданий Богові, провадив святе життя, щоденно ходячи з своїм Творцем, був великим патріотом і мав невимовно чутливу душу. Він був чутливий до найвищого ступеня болю, соромливий, несміливий, і невдоволений з курсу подій, — проте він ніколи не ухилявся від обов'язків дня, непохитно й безстрашно виконував Божі доручення, суворо критикував себе й у всіх ситуаціях покладався тільки на Бога. Безперечно, його завдання було тяжке. Нарід духовно-релігійно й економічно-політично стояв на краю безодні. Він бачив, що Юдея йде хиткою дорогою до руїни. Він бачив, як єгипетський фараон Нехо, вавилонський цар Навуходоносор і Асирія плюндрували його край. Переживав внутрішній, душевний конфлікт (Єремії 15:10; 20:14-18), однак стан депресії звичайно тривав коротко й він невдовзі повертався до попередньої рівноваги. Був самотнім, нежонатим до кінця життя й відмовився брати участь у товариському житті та громадських розвагах свого народу (Єремії 16:1-9),

щоб таким чином могли всебічно й безсторонньо служити народові Божим об'явленням, бути дійсно захисною "фортецею, залізним стовпом і мідяним муром" проти царів Юдеї, проти її князів, проти її священників та проти її населення (Єремії 1:18).

Єремія, як речник Божої волі й Божих інтересів, мав універсальні погляди, цебто в своїм пророцтві не обмежувався виключно до Ізраїля. Він провів інвазію на Юдею народом із "півночі" (Єремії 1:15; 4:6 і наст.; 15:6); окупацію Юдеї (Єремії 16:1-9) та спустошення Єрусалиму (34:1-4; 37:6-9). Виступав проти союзів із іншими державами, зокрема з Єгиптом і Асирією, вважаючи, що союзи спричинюють війни (Єремії 2:18, 36). Бувши великим патріотом, пророк проголошував своїм землякам, що переможний Вавилон на чолі з Навуходоносором був знаряддям у Божих руках для покарання його улюбленої рідної країни Юдеї. Царі, князі, священники й усе населення Юдеї спроневірилися Господеві та своїми гріхами й беззаконнями заслужили на кару. Єремія закликав своїх земляків, щоб без боїв піддалися Навуходоносорові, бож така була Божа воля (Єремії 25:9; 27:6).

Єремію прийнято називати плачливим пророком (плакучим). Він тяжко уболівав над гріхами рідного народу й оплакував їхню долю, як наслідок їхнього беззаконня. Але рятунку не було. Нарід був упертий і зарозумілий. Через усе своє життя пророк давав добрі поради царям, князям, священникам і народові, однак ніхто не слухав його, а, навпаки, вважали його за зрадника й жорстко переслідували його.

Єремія був останній із довгого ряду посланців, яких Бог посилав був, щоб своєчасно остерегти нарід від небезпеки, від вавилонського полону. Перш ніж покарати Господь завжди дає кожному нагоду покаятися та врятуватися від кари. Через таке служіння він зазнав багато поневірянь, утисків і мук. Особливо тяжко було йому, коли його найкращі приятелі почали виступати проти нього. Кожен глузував собі з нього. Люди прислуховувалися до Єремії тільки на те, щоб опісля передражнювати й висміювати його, мовляв "у храмі перебуває Бог і Він дозволить, щоб вавилонці спустошили його..." Не дивлячись на всі ці невідрадні ситуації, Єремія впродовж свого 40-річного пророкування виявив себе повністю вірним і беззастережно слухняним Всевишньому. Це не була його вина, що кара все ж таки спала на Юдею.

Настав 605 рік до Хр., від якого датується початок 70-річної вавилонської неволі. Вавилонська армія частинно знищила Єрусалим і забрала в неволю поміж першими депортованими жидами молодого тоді Даниїла (Єремії 35:1-19). Далі, 597 р. до Хр. вавилонська армія вдруге напала на бунтівливу Юдею й забрала до Вавилону знову жидів разом із пророком Єзекіїлем (Єремії 39:6-7; Єзекіїля 1:1-2). З бігом часу юдейський цар не схотів підлягати Навуходоносорові та зчинив проти нього збройне повстання. Тоді за третім наворотом 586 р. до Хр. Навуходоносор зруйнував Єрусалим, ограбував храм і спалив його. Сини царя Седекії були вбиті на його очах, а самому цареві Седекії вавилоняни викололи очі й забрали до Вавилону. Тепер Юдея зрозуміла, що коли б вони послушали Єремію, то таке горе не спало б на неї...

Вавилонський цар Навуходоносор довідався, що Єремія був противником єгипетської орієнтації й закликав Юдею добровільно скапітулювати, щоб піддатися під вавилонську зверхність. Після перемоги він виявив пророкові свою прихильність і запевнив йому безпечне й вигідне пристановище у Вавилоні. Однак Єремія відмовився від розкішного життя в царських палацах, а залишався в Єрусалимі з останком зубожілих війною земляків в Юдеї, щоб потішати їх. Хоч Єремія багато натерпівся від царя Седекії, якому він наперед провістив його сумну долю, то однак тепер він співчував йому й не мав внутрішнього спокою (Єремії 15:10).

Після падіння Єрусалиму 586 р. до Хр. та вбивства намісника-губернатора Юдеї Гедалії, учасники замаху та всі інші, боячись пімсти вавилонян, втікали до Єгипту й силоміць забрали до Єгипту пророка Єремію. Там він, як говорить жидівське передання, був вкаменований жидами, хоч, правда, талмудисти твердять, що Єремія був визволений із Єгипту вавилонським царем і помер у Вавилоні природною смертю.

За часів усамітнення з пророком Єремією невідлічно перебував його помічник-секретар Варух (Єремії 43:6, 7). Сам про себе Єремія написав так: "Ой горе мені, моя мамо, що ти породила такого мене! Нікому я не позичав і ніхто мені не боргував, та всі проклинають мене..." (Єремії 15:10).

Пророк Єремія провістив 70-річну вавилонську неволю жидів, поворот із неї, розпорошення жидів по всьому світі й кінцеве зібрання жидів у Палестині, як також навернення останку жидів до Господа Ісуса Христа.

Єремія в своїх пророцтвах заступав світогляд особистої віри. Храм може обернутися в румовища, нарід може розпорошитися по всіх країнах світу й царів може не стати, — однак Бог повсякчасно живий і ми можемо всюди й за всіх обставин вірити в Нього, служити Йому, поклонятися Йому духом і правдою та безстрашно виконувати Його святу волю.

2) Єремія з Лівни, батько Хамуталі. Його дочка Хамуталь була жінкою юдейського царя Йосії (2 Царів 23:31).

3) Веніаминівець, лицар-лучник, приєднався до Давида в Ціклагоу (1 Хроніки 12:4).

4) Гадянин, лицар, приєднався до Давида в Ціклагоу (1 Хроніки 12:10).

5) Гадянин, лицар, приєднався до Давида в Ціклагоу (1 Хроніки 12:13).

6) Голова батьківського дому з Манасіїного племені; славний лицар великого геройства (1 Хроніки 5:24).

7) Поверненець із Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем, священик високого сану (рангу), підписав умову-заповіт із Неемією про вірність Богові Його Законові та що не будуть вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:3; 12:1, 12).

8) Хаваццініїїн син, батько Язаниї, з дому Рехавітів (Єремії 35:3).

Єремот, Єрімот (висоти, височини, верховини):

1) Бехерів син, веніаминівець (1 Хроніки 7:8).

2) Зверхник-голова, з дому Берії, веніаминівець (1 Хроніки 8:14).

3) Мушіїв син, левит, вераріївець (1 Хроніки 23:23).

4) Син Гемана, голова музикантів під час служби в Божому домі (1 Хроніки 25:22).

5) Азріїлів син, зверхник Нефталимового племені за днів царя Давида (1 Хроніки 27:19).

6) Давидів син. Єремотова дочка Махалат була однією з жінок Рехав'ама (2 Хроніки 11:18).

7) Левит, урядовець за днів царя Єзекії (2 Хроніки 31:13).

8) Два поверненці з Вавилону на батьківщину, мали чужиню за жінок (Езри 10:26, 27).

Єривай (Єгова захищає): Син Ел'нама (Ел'нана), махав'янин, лицар Давидової прибічної сторожі (1 Хроніки 11:46).

Єріл (Божа основа, Божа оселя, місце Божого перебування): Один із 6 голів дому Толи, із Іссахарового племені (1 Хроніки 7:2).

Єрійя (збудований Єговою; нарід, збудований Єговою): Левит, кегатівець, голова хевронівців під час організації армії Давидом (1 Хроніки 23:19; 24:23; 26:31).

Єрімот (верховини, пагорби):

1) Белин син або його нащадок, веніяминівець (1 Хр. 7:7).

2) Один із Давидових лицарів, який приєднався до нього в Ціклагу (1 Хроніки 12:5).

3) Бехерів син і голова батьківського Веніяминового дому (1 Хроніки 7:8).

4) Мушіїв син, левит (1 Хроніки 24:30).

5) Геманів син, левит, голова 15-ої порядкової зміни музикантів у Божому домі (1 Хроніки 25:4, 22).

6) Азріїлів син, зверхник Нефталимового племені за днів царя Давида (1 Хроніки 27:19).

7) Давидів син (2 Хроніки 11:18).

8) Левит, наглядач над жертвами під керівництвом первосвященника Азарії, за днів царя Єзекії (2 Хроніки 31:13).

Єрм (Меркурій, Гермес, Герм): Християнин у Римі, якому апостол Павло передає привіт (Римлян 16:14). За переданням, Єрм був автором книги "Пастир Єрма" ("Пастир Герма").

Єрмій (Меркурій або Гермес): Християнин у Римі, якому апостол Павло передає привіт (Римлян 16:14). За переданням, Єрмій (Гермес) був одним із 70 учнів Ісуса Христа, став згодом єпископом Далматії.

Єровоам (багато народу, сила-силенна народу, помноження народу):

1) Син Невата й Церуи, яка овдовіла й жила в Цереді. Єровоам жив у матери-вдови й був рабом царя Соломона. Під час будови Мілло, Соломон настановив його наглядачем над носіями Йосипового дому (1 Царів 11:26-28). У служінні Соломонові Єровоам виявив себе, як здібного, талановитого й підприємливого юнака.

Ще за життя Соломона Бог приобіцяв, що Єровоам буде царем над 10 ізраїльськими племенами (1 Цар. 11:29-40). Тепер Соломон завзявся вбити його. Єровоам утік до Єгипту, до єгипетського фараона Шішека. По смерті Соломона він вернувся до краю й очолив усіх невдоволених Давидового дому

(2 Хроніки 13:6-7). Відокремившись від Соломонового сина Рехав'ама, 10 племен Ізраїля настановили Єровоама царем над собою (1 Царів 12:1-3, 12-13, 19-20).

Перший ізраїльський цар Єровоам поділеного царства збудував Сихем і Пенуїл на другому боці Йордану на північному березі Яббоку (1 Цар. 12:25). Його фатальною помилкою було те, що відвернув нарід від правдивого Бога й запровадив в Ізраїлі ідолопоклонство (1 Царів 12:27; 2 Царів 17:21). Розірвавши політичну єдність із Давидовим домом, він постановив за всяку ціну розірвати релігійну єдність із єрусалимським храмом, побоюючись, що нарід із бігом часу приєднається до юдейського царя Рехав'ама, ходячи на рокові свята до Єрусалиму. З цих міркувань він звелів виготовити два золоті тельці, поставив їх у Бет-Елі й Дані, далі спорудив на горах жертівники-вівтарі, настановив священників із народу, які не походили з Левієвого племені, та встановив свята в інший час, як святкувала Юдея, щоб таким чином його підданні не ходили більше до Єрусалиму (1 Царів 12:26-33). Бог різними способами промовляв до Єровоама, щоб він схаменувся, опам'ятався й покався в своїх гріхах, але Єровоама в його засліпленні не могли напоумити ані слова пророка (1 Царів 13:1-34), ані смерть сина (1 Царів 14:1-19), ані нищівна, довготривала, братовбивча війна з юдейським царем Авійєю, в якій загинуло 500 000 його вояків і він втратив багато міст (2 Хроніки 13:1-19).

Єровоам царював 22 роки, спочатку в Сихемі, а згодом переніс свою столицю до Тірци (1 Царів 14:17).

2) Єровоам II, 13-й ізраїльський цар, син Йоаша, з династії Єгу, царював 41 рік (2 Царів 14:23). Наймогутніший і найкращий цар в Ізраїлі; дав нещадну, різку відсіч Сирії, а навіть здобув їхню столицю Дамаск (2 Царів 14:28); переміг також моавітян і аммонітян, повернувши Ізраїлеві його первісну границю від Гамату до Мертвого моря (2 Царів 14:23-29); економічно й політично Ізраїль стояв на високому рівні.

На жаль, Єровоам II не дбав про духовне життя народу, ідолопоклонство процвітало в його краю й він сам не чинив Божої волі. Тому пророк Амос за його життя провістив кінець володіння Ізраїлем Єровоамовому домові (Амоса 7:9-11).

Єрохам (улюблений, виплеканий, вихований):

1) Самуїлів дід, кегатівець (Самуїлова 1:1; 1 Хроніки 6:12, 19).

2) Веніяминівець, родоначальник Єрохамового роду (1 Хроніки 8:27).

3) Батько або предок Івнеї (1 Хроніки 9:8).

4) Священик, син Пашхура, батько Адаї (1 Хроніки 9:12; Неемії 11:12).

5) Батько Йоїла й Зевадія; мешканець Гедару. Його сини приєдналися до Давида в Ціклагу (1 Хроніки 12:7).

6) Данівець, його син чи нащадок Азарііл був головою його родової громади (1 Хроніки 27:22).

7) Батько Азарії, який був сотник за днів царювання Аталії (2 Хроніки 23:1).

Єруббаал (суперник, опонент Ваала; нехай заступиться Ваал): Найменування, дане Гедеонові його батьком Йоашем, захищаючи таким чином сина від пімсти авіезеріян, коли то Гедеон розбив Ваалового жертівника (Суддів 6:32). Див. — “Гедеон”.

Єруббешет (ганьбоборець, виступає проти ганьби, сорому) — див. “Гедеон”.

Єруша (одержима, божевільна, ненормальна): Садокова дочка, жінка царя Узійї, мати царя Йотама (2 Царів 15:33; 2 Хроніки 27:1).

Єсарїла (правий, справедливий перед Богом): Асафів син, голова сьомої порядкової зміни хору, з усіх 24 змін, на які було поділено служіння левитів-співаків у храмі (1 Хроніки 25:14).

Єсіміїл (Бог творить, настановлює, назначає): Симеонівець, голова дому синів Шімї (1 Хроніки 4:36).

Єссеї (мужній, відважний; за іншими джерелами — багатий, заможний): Син Оведа, внук Боаза й Рути, батько Давида, уродженець юдейського містечка Ефрати, яке згодом перейменовано на Вифлеєм (1 Самуїлова 16:1-13; Рути 4:17-22; 1 Хроніки 2:4-12; Михея 5:1; Матвія 1:3-6; Луки 3:31-33). У нього було 8 синів і 2 дочки, займався вівчарством (1 Самуїлова 16:10-12; 17:12; 1 Хроніки 2:13-17). Він охоче й радо відпустив Давида, коли пророк Самуїл прибув до нього, щоб взяти Давида на вказане Богом служіння. У Старому Заповіті він позначається як “Вифлеємлянин Єссеї” і “ефратянин з юдейського Вифлеєму” (1 Самуїлова 16:1, 8; 17:58; 17:12). Під час Саулового переслідування Давида життя Єссея було загрожене. Він із родиною втік до Давида, спочатку перехо-

бувався в Адулламській печері, а опісля жив у моавського царя. Святе Письмо нічого більше не говорить про нього, а зокрема про його жінку. Треба припускати, що Єссей уже не жив, коли Давид став царем. За Божим Словом, він уже був у похилому віці, коли Давид змагався з Голіатом (1 Самуїлова 17:12). Святе Письмо авторитетно й шанобливо згадує про династію Єссея (Псальма 71:20); зокрема пророк Ісаї урочисто наголосив, що з цього роду буде походити Господь Ісус Христос: "І вийде Пагінчик із пня Єссеєвого, і Галузка дасть плід із коріння його" (Ісаї 11:1).

Єстер, Їтро (ексцеленція, світлість, ясновельможність, ваша ексцеленція):

1) Нашадок Мідіяна, Авраамового сина від Кетури (1 Мойсеева 25:1-4); був медіанським священиком або князем; мав 7 дочок, з однією з них — з Ціппорою — одружився Мойсей. Єстер добре знав дорогу й техніку таборування в місцевій пустині, а тому Мойсей просив його приєднатися до Ізраїля й бути дороговказом у їхній подорожі до Ханаану (2 Мойсеева 3:1; 4 Мойсеева 10:31, 33; Суддів 4:11).

У 2 Мойсеева 2:18 і 4 Мойсеева 10:29-31 Мойсейв тесть називається ще Реуїл та Ховав. Правдоподібно, що Єстер або Їтро — це його офіційний титул, Реуїл — це його дійсне родове ім'я, а Ховав — це його особове власне ім'я (2 Мойсеева

2) Первенець або найстарший син із Гедеонових 70 синів, крім Авімелеха, його сина від наложниці (Суддів 8:20, 30, 31).

3) Батько Амаси, якого Авесалом настановив головнокомандувачем над військом замість Йоава (2 Самуїлова 17:25; 1 Хронік 2:17). (Єстер слухніша форма, ніж Їтро, як також має бути ішмеелянин замість ізрееліт у 2 Самуїлова 17:25).

4) Ядин син, Хецронів нащадок, із Юдиного племені (1 Хронік 2:32).

5) Езрин син (1 Хронік 4:17).

6) Батько Єфунне; зверхник над родовими бійцями, з Асирового племені (1 Хронік 7:38).
4:18; 18:1-12).

Єтет, Етет (наметний кілок або колик, наметна шпилька): Один із провідників Едома, нащадок Ісава (1 Мойсеева 36:40; 1 Хронік 1:51).

Єуїл (Божий скарб): Зерахів син, зверхник у Юдеї (1 Хронік 9:6).

Суц (порадник, радник): Син Шахараїма і Ходеші, голова Веняминового дому (1 Хронік 8:9, 10).

Еуш, Еуш (збирач, згромаджувач):

1) Син Ісава від Оголівани (1 Мойсеева 5, 14, 18).

2) Білганів син, веняминівець (1 Хронік 7:10).

3) Ешеків син, Саулів нащадок (1 Хронік 8:39).

4) Левит, гершонівець, із дому Шім'ї (1 Хронік 23:10, 11).

5) Син юдейського царя Рехав'ама (2 Хронік 11:18, 19).

Ефрем, Ефраїм, Охрім (подвійна плідність, плодovitий, овочедайний, розмноження; це ім'я має в корені "плід"):

1) Молодший син Йосипа та єгиптянки Оснати; народився в Єгипті під час великого урожаю до приїзду патріярха Якова за днів, коли Йосип був першим міністром Єгипту. Під час благословення Йосипових синів Яків навмисно з наміром поклав свою правицю на Ефремову голову й, на зауваження Йосипа, пояснив, що він поставив Ефрема перед Манасією, Ефрем буде більший від Манасії і його потомство стане повнею народів. Хоч Ефрем і Манасія були тільки внуками, проте Яків трактував їх, як синів-основоположників племені (1 Мойс. 41:52; 46:20; 48:1-22; 4 Мойс. 26:28; 1 Хронік 7:20).

Невдовзі Ефремова родина дуже розмножилася (1 Мойсеева 50:23). Під час виходу з Єгипту нараховувалось 40 500 здатних до війська чоловіків з Ефремового племені, а з Манасійного — 32 200 (4 Мойсеева 1:32-35). Про нащадків та плем'я Ефрема ми читаємо в таких місцях Святого Письма: 4 Мойсеева 2:17, 18; 10:22; 26:35; Ісуса Навина 16:10; 17:9; Суддів 1:29; 5:14; 8:1; 10:9; 12:1, 4-5; 1 Самуїлова 1:1; 2 Самуїлова 2:9; 1 Хронік 7:22; 2 Хронік 15:9; Ісаї 9:8, 9; Псальма 59:9; 107:9; Езекіїля 48:5, 6).

2) Місто недалеко Баал-Хаорі, де Авесалом стриг вівці (2 Самуїлова 13:23) і де Ісус Христос із Своїми учнями не раз перебував (Івана 11:54).

3) Ефрем або Ефремів ліс, де згинув Авесалом (2 Самуїлова 18:6).

4) Країна Ефрем, що часто називається ще загально "Ефремською горою" або "Ефремськими горами" (Ісуса Навина 17:15; 19:50; Суддів 2:9; 3:27; 4:5; 7:24; 1 Самуїлова 1:1; 9:4; 2 Самуїлова 20:21; 1 Царів 12:25; Еремії 4:15).

5) Ефремова брама (2 Царів 14:13; 2 Хронік 25:23; Немеїї 8:16; 12:39).

Єфунней, Єфунне (кому прокладена дорога):

1) Батько Калева (4 Мойсеева 13:6; 32:12; Ісуса Навина 14:14; 1 Хроніки 4:15).

2) Син Єтера, з Асирового племені (1 Хроніки 7:38).

Єхдо, Яхдо (об'єднаний): Син Буза, гадянин (1 Хроніки 5:14).

Єхедія, Єхдея (Бог потішає, Бог сповняє радістю):

1) Меронотянин, Давидів наглядач над ослицями (1 Хроніки 27:30).

2) Левит, представник синів Шувайлових за днів царя Давида (1 Хроніки 24:20).

Єхезкел (Бог зміцняє, чинить сильним): Священик 20-ої порядкової черги служби священиків у Божому домі за днів царя Давида (1 Хроніки 24:16).

Єхізкійя (Єгова зміцняє): Один із зверхників Єфремового племені за днів юдейського царя Ахаза. Він пощадив по-важне число полонених, зодягнув, нагодував і повернув їх до Єрихону (2 Хроніки 28:12).

Єхіл, Єгіл (Бог живе):

1) Левит, придверний, музикант; призначений Давидом допомагати в служінні в Божому домі (1 Хроніки 15:18, 20:16:15).

2) Йосафатів син, якого забив мечем рідний брат Єгорам (2 Хроніки 21:1-4).

3) Священик, один із старших Божого дому за часів реформи царя Йосії (2 Хроніки 35:8).

4) Ладанів син, левит, гершонівець, голова скарбниці Божого дому (1 Хроніки 23:8; 29:8).

5) Гахмонів син, придворний царя Давида (1 Хр. 27:32).

6) Геманів син, левит, брав участь у виконанні реставраційної програми царя Єзекії (2 Хроніки 29:14).

7) Левит, служив у Божому домі за днів царя Єзекії (2 Хроніки 31:13).

8) Батько Овадії, походив із роду синів Йоава (Єзри 8:9).

9) Батько Шеханії, походив із роду синів Елама, священник (Єзри 10:2).

10) Харімів син, взяв собі чужинку за жінку (Єзри 10:21).

11) Походив із роду синів Еламових, одружився з чужинкою, з якою розійшовся на вимогу жидівського проводу (Єзри 16:5).

Єхійя (Єгова живе): Левит, придверний для ковчега-кивота за днів царя Давида (1 Хроніки 15:24).

Єхолія (сильна через Єгову, Єговина сила, могутність; Єгова непохитно міцний): Жінка юдейського царя Амації, мати юдейського царя Уззійї або Азарїї (2 Царів 15:2; 2 Хроніки 26:3).

Єхонія — див. “Єгояхін”.

Єцер (образ, зображення, подоба): Нефталимів син, голова роду Єцерів (1 Мойсеева 46:24; 4 Мойс. 26:49; 1 Хронік 7:13).

Єшая, Ісаія (Боже спасіння, Божа допомога, спасіння від Господа, блаженство Єгови. Див. — “Ісаа”):

1) Син Хананії, нащадок Давида (1 Хроніки 3:21).

2) Веніаминівець, вернувся з Вавилону на батьківщину й осівся в Єрусалимі (Неемії 11:7).

3) Один із 6 Єдутунових синів, левит, співак-музикант (1 Хроніки 25:3, 15).

4) Син Рахавії, нащадок Мойсея, левит, наглядач над скарбами святині за днів царя Давида (1 Хроніки 26:25).

5) Аталіїн син, голова батьківського дому синів Елама, вернувся з Вавилону на батьківщину під проводом Езри (Езри 8:7).

6) Левит із Мерарієвих синів, вернувся з Вавилону на батьківщину під проводом Езри (Езри 8:19).

Єшев’ав (батьківське місце перебування або місцезнаходження, отцівське крісло): Левит, голова 14-ої порядкової зміни служіння священників у Божому домі за днів царя Давида (1 Хроніки 24:13).

Єшер (чесність, доброта, правдивість, відвертість): Син Калева й Азуви, внук Хецрона (1 Хроніки 2:18).

Єшішай (син або нащадок старшого чоловіка): Один із предків гадівців, що жили в Гілеаді (1 Хроніки 5:14).

Єшурун (безмежно щасливий, благословенний, праведний, надто улюблений): Друге символічне найменування для Ізраїля (5 Мойсеева 32:15; 33:5, 26; Ісаї 44:2).

Єшуя, Єшуа, Йошуя, Ісус (Спаситель, Єгова спасає, Єгова — це спасіння):

1) Священик, голова 9-ої порядкової зміни служіння священників у Божому домі за днів царя Давида (1 Хрон. 24:11).

2) Левит за днів царя Єзекії (2 Хроніки 31:15).

Зааван (неспокійний, схвилюваний, наляканий; за іншим поясненням — мандрівний, кочовий): Син Ецера, сина Сеїра (1 Мойсеєва 36:27; 1 Хроніки 1:42).

Заббай (чистий):

1) Нащадок Бебая, взяв собі чужинку за жінку (Езри 10:28).

2) Батько Баруха, який допомагав Неемії при відбудові єрусалимських мурів (Неемії 3:20).

Завад (дар, дарувальник, подавець, постачальник):

1) Син Натана, сина Аттая, сина Шешанової дочки Ахлаї, бо в Шашана не було синів, а тому в 1 Хрон. 11:41 написано “син Ахлаї”. Завад був лицарем у Давида (1 Хроніки 2:31-37; 11:41).

2) Нащадок Єфрема, вбитий людьми місцевости Гату (1 Хроніки 7:21, 22).

3) Син аммонітянки Шім'ат; слуга царя Йоаша, зробив змову на свого царя із Єгозавадом, сином моавітянки Шімпріт, і забили царя Йоаша в Бет-Мілло (2 Хроніки 24:26; 2 Царів 12:21, 22). У 2 Царів 12:21, 22 написано замість “Завад” його правильне ім'я “Йозахар”.

4) Син Затту, мирянин, за словом учителя Езри розвівся з своєю чужинецькою жінкою (Езри 10:27).

5) Нащадок Хашума, взяв собі чужинку за жінку (Езри 10:33).

6) Один із синів Нево; взяв собі чужинку за жінку (Езри 10:43).

Заввуд (даний): Бігваїв син, що вернувся з Вавилону на батьківщину разом із Езрою в другій експедиції (Езри 8:14).

Завдій, Завді (Божий дар, Господнє дарування):

1) Зерахів син, з Юдиного племені, предок Ахана, який узяв собі з заклітого (Ісуса Навина 7:1, 17, 18).

2) Шімеїїв син, веніяминівець, із Юдиного племені (1 Хроніки 8:19).

3) Шефав'янин, Давидів урядовець-наглядач над запасами вина у виноградниках (1 Хроніки 27:27).

4) Син піснеспівця Асафа, осівся в Єрусалимі ((Неемії 11:17).

Завділ (Божий дар):

1) Батько Яшов'ама, що був зверхником Давидової прибічної сторожі (1 Хроніки 27:2).

2) Священик, син "великого мужа" Гедоліма (Неемії 11:14).

Завуд (даний): Натанів син, священик, конфіденційний радник і друг Соломона (1 Царів 4:5).

Завулон (житло, дім, будинок): Десятий син Якова від Лії (1 Мойсеева 30:20; 35:23; 46:14; 1 Хроніки 2:1). Під час синайського перепису після виходу з Єгипту Завулонових нащадків, здатних до війська від 20 років і вище, було 57 400 (4 Мойсеева 1:30, 31). відтак число боездатних завулонівців зросло до 60 500 за новим переписом у Моавських степах перед входом до Ханаану (4 Мойс. 26:26, 27). Розвідувачем Ханаану від Завулонового племені був Гадділ, Содіїв син, а під час розподілу Ханаану їхнім представником і речником був князь Еліцафан, Парнахів син (4 Мойсеева 34:25). Завулонове плем'я посіло добру землю в північному Ханаані; границя їхнього спадку доходила на сході до Галилейського озера, на заході — до гори Кармел і берегів Середземного моря, на півдні — стикалася зі спадком Іссахарового племені, а на півночі — стикалася з межами Асирового й Нефталимового спадків, як це провістили були у своїх благословеннях Яків і Мойсей (1 Мойсеева 49:13; 5 Мойсеева 33:18-19; Ісуса Навина 19:10-16).

Завулон мав 3 синів (1 Мойсеева 46:14).

Загам (огидний, огида, викликає почуття відрази): Син Рехав'ама від Авіхаїли, дочки Еліава (2 Хроніки 11:18, 19).

Заза (проектування, проекція, проект, плян): Йонатанів син, Єрахмеїлів нащадок (1 Хроніки 2:33).

Заккай, **Заккей** (чистий): Предок 760 поверненців, які разом із Зоровавелем вернулися з Вавилону на батьківщину (Езри 2:9; Неемії 7:14).

Заккур (уважний, дбайливий; за іншим поясненням — пам'ятний, незабутній):

1) Батько Шаммуа, що був вибраний розвідувачем Ханаану від Рувимового племені (4 Мойсеева 13:4).

2) Син Мішми, симеонівець (1 Хроніки 4:26).

3) Левит, син Язійї, Мераріїв нащадок (1 Хроніки 24:27).

4) Син Асафа (1 Хроніки 25:2, 10; Неемії 12:35).

5) Імріїв син, допомагав Неемії відбудовувати єрусалимські мури (Неемії 3:2).

6) Левит, склав умову-заповіта з Неемією, що буде вірно служити Господеві й не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:13).

7) Левит, якого син чи нащадок Ханан був назначений Неемією управителем над скарбницею (Неемії 13:13).

Закхей (чистий, невинний): Старший (начальник) над митниками, багатий, малий на зріст, жив поблизу Єрихону; бажав бачити Ісуса Христа, Який саме проходив тією дорогою, йдучи з Галилеї до Єрусалиму на свято Пасхи. Закхей виліз на фігове дерево, щоб побачити Христа. Спаситель покликав його й кілька годин затримався в домі Закхея, який повернувся до Господа, покаявся в своїх гріхах і розпочав нове життя. Закхей сказав: "Половину маєтку віддам убогим; а кого скривдив був чим, верну вчетверо". Христос винагородив його щирістю, сказавши: "Сьогодні на дім цей спасіння прийшло". (Луки 19:1-10).

Затту, Заттуй (паросток, пагін):

1) Його сини-нащадки одружилися з чужинками (Езри 10:27).

2) Його сини-нащадки вернулися з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:8; Неемії 7:13).

3) Зверхник народу, що підписав умову-заповіта з Неемією, що буде вірно служити Господеві й не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:15).

Захарій (Бог пам'ятає, Бог згадає, Бог не забуде):

1) Пророк Захарій пророкував, як і Огій (Аггей) і Малахія після вавилонської неволі; син Берехії, внук священика Іддо (Захарії 1:1, Езри 5:1, 2); народився у Вавилоні й був священиком (Неем. 12:16). Читачі Біблії не раз змішують пророка Захарію, сина Берехії, з іншими особами, що також мали те саме ймення, зокрема з Захарією, Єверехіїним сином, сучасником пророка Ісаї (Ісаї 8:2), з Захарією, сином Варакії, який, за словом Ісуса Христа, був убитий між жертівником і храмом (Матвія 23:35; Луки 11:51). Правдоподібно, тут іде мова про Захарію, сина первосвященика Єгояди, за царя Йоаша, а названий тут сином Варакії по дідові, бо батько

Єгояди називався Варахія (2 Хроніки 24:20-22). Ще інші ото-тожнюють пророка Захарію з батьком Івана Хрестителя (Луки 1:5-25).

Пророк Захарій вернувся з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем ще юнаком із родиною на чолі з дідом і розпочав пророцьке служіння народові невдовзі після Огія другого року панування перського царя Дарія й щонайменше продовжував це служіння два роки. Нарід тоді дуже збайдужнів, не дбав про Боже діло й перестав будувати храма. Захарій докоряв їм за це та своїм палким словом збудив у них духа продовжувати Боже діло. Таким чином через 3½ року від часу віднови роботи будова храму була закінчена (Езри 5:1, 2; 6:14-16; Огія 1:4-11; Захарія 1:1-7; 7:1-8).

За переданням, пророк Захарій був членом Великої Синагоги, помер у похилому віці й був похований у Єрусалимі біля могили пророка Огія.

2) Син Єровоама, царював над Ізраїлем у Самарії 6 місяців; проти нього вчинено змову, яку очолив Шаллум. Він усеприлюдно вбив Захарію й сам зацарював замість нього над Ізраїлем. Таким чином виконалося пророцтво, записане в 2 Царів 10:30. Захарій був останнім царем із дому Єгу, він був вбитий 753 року до Хр., цебто в році заснування Риму. (2 Царів 14:29; 15:8-12).

3) Батько Аві чи Авіїї, яка була жінкою юдейського царя Ахаза й матір'ю царя Єзекії (2 Царів 18:1, 2; 2 Хроніки 29:1).

4) Захарій, син Варахії, був убитий між жертівником і храмом, як це сказав Христос (Матвія 23:35; Луки 11:51). Мабуть, що тут іде мова про Захарію, сина первосвященника Єгояди, якого жиди побили камінням за царя Йоаша. У Новому Заповіті Захарію названо сином Варахії через те, що батько Єгояди називався Варахія (2 Хроніки 24:20-22; Матвія 23:35; Луки 11:51).

5) Захарій, батько Івана Хрестителя, був священиком із денної черги Авія, цебто 8-ої зміни на всіх 24 черг священиків, які служили назміну в єрусалимському храмі. Його дружина Єлисавета була неплодна та в похилому віці. Вони, правдоподібно, жили в Хевроні. Під час служіння Захарія в єрусалимському храмі ангел з'явився йому та сповістив, що його жінка Єлисавета породить йому сина, Івана Хрестителя (Луки 1:5-25).

6) Начальник-зверхник рувимівців під час полону асирійським царем Тіглат-Піл'есером (1 Хроніки 5:7).

7) Син Мешелемії, придверний при вході до скинії на півночі, мудрий дорадник, за днів царя Давида (1 Хроніки 9:21-23; 26:2, 14).

8) Син Єїла й Маахи, що жили в Гів'оні, веніяминівець (1 Хроніки 9:35-37). Правдоподібно, що в 1 Хроніки 8:31 Захарій названий "Зехером".

9) Левит, грав на музичних інструментах, головню на цитрі, згідно з аламотом (1 Хроніки 15:18, 20).

10) Священик, сурмив у сурму під час перенесення ковчега за днів царя Давида (1 Хроніки 15:24).

11) Левит, син Ішшійї, за днів царя Давида (1 Хроніки 24:25).

12) Син Хоси, з Мераррієвих нащадків, придверний, за днів царя Давида (1 Хроніки 26:11).

13) Батько Іддо, з Манасійного племені, жив за днів царя Давида (1 Хроніки 27:21).

14) Один із князів-зверхників Юдеї, якого цар Йосафат послав навчати нарід Божого Закону по містах Юдеї (2 Хроніки 17:7).

15) Батько Яхазїїла; провістив цареві Йосафатові перемогу над союзною армією аммонітян і моавітян (2 Хроніки 20:14).

16) Син юдейського царя Йосафата; рідний брат Єгорам убив його та став царем у віці 32 років, царював у Єрусалимі 8 років (2 Хроніки 21:2).

17) Пророк-учитель за днів юдейського царя Уззїїї; діяв як дорадник царя, але ми нічого більше не знаємо про нього (2 Хроніки 26:5).

18) Левит, походив із родини Асафа, діяв за днів царя Єзекїї (2 Хроніки 29:13).

19) Левит, кегатівець, жив за днів юдейського царя Йосїї (2 Хроніки 34:12).

20) Один із старших у Божому домі за днів царя Йосїї, які дали священикам на пасхальні жертви 2 600 дрібної худоби (ягнят і баранів) і 300 великої худоби — волів (2 Хроніки 35:8).

21) Зверхник-голова з Пар'ошових нащадків; повернувся з Вавилону на батьківщину разом із Езрою (Езри 8:3).

22) Беваїв син, повернувся з Вавилону на батьківщину разом із Езрою (Езри 8:11).

23) Один із зверхників-голів народу, що їх скликав Езра на нараду над річкою Агавою. Захарій стояв на лівійці Езри, коли він на трибуні-підвищенні читав народові Мойсеевого Закона (Езри 8:16; Неемії 8:4).

24) Один із родини Елама, який узяв собі чужинку за жінку (Езри 10:26).

25) Предок Атаї. Атая осівся в Єрусалимі (Неемії 11:4).

26) Нашадок Переца, з родини Шілоні (Неемії 11:5).

27) Священик, син Пашхура (Неемії 11:12).

28) Священик, син Йонатана, сурмив у сурму під час урочистого посвячення єрусалимських мурів за днів Езри й Неемії (Неемії 12:35, 41).

29) Єверехіїн син, свідок пророцтва про народження сина Ісаї, якого Бог звелів найменувати "Квапиться здобич, скорий грабіж", — щоб таким чином показати Юдеї майбутнє знищення сирійського й ізраїльського царств, що війною виступили проти них (Ісаї 8:1-23). Тим Захарієм, вірним свідком, міг бути левит цього самого імені, який за днів царя Єзекії допомагав при очищенні храму (2 Хроніки 29:13); як також ним міг бути батько Аві чи Авійї, яка була жінкою царя Ахаза (2 Царів 18:1, 2; 2 Хроніки 29:1).

Зевадія (Господь дав, Господній дар, дарований Єговою):

1) Син Берії, веніяминівець (1 Хроніки 8:15).

2) Син Елпаала, веніяминівець (1 Хроніки 8:17).

3) Син Єрохама з Гедору, приєднався до Давида в Ціклаго (1 Хроніки 12:7).

4) Син Мешелмії, кораківець, придверний (1 Хроніки 26:2).

5) Син Асаїла, Йоавового брата, зверхник над відділом війська Давида (1 Хроніки 27:7).

6) Левит за днів царя Йосафата (2 Хроніки 17:8).

7) Ізмаїлів син, володар-князь Юдиного дому за днів царя Йосафата (2 Хроніки 19:11).

8) Син Михаїла, із Шефатїїних нащадків, вернувся з Вавилону на батьківщину разом із Езрою (Езри 8:8).

9) Священик, Іммерів син, узяв собі чужинку за жінку (Езри 10:20).

Зевах (жертва): Зевах і Цалмунна — це два могутні мідіянітянські царі, що напали на Палестину. Гедеон переміг їхню армію й мечем забив Зеваха й Цалмунну (Суддів 8:5-21; Пс. 82:12).

Зеведей (обдарований Богом, мій дар): Чоловік Саломії, батько Якова та Івана, рибалка; багатий й поважаний людьми, тримав найнятих робітників, син його Іван був відомий первосвященикові Анні, жив у Віфсаїді, Галилея (Матвія 4: 21, 22; 27:56; Марка 1:19, 20; 15:40; Івана 18:15; 19:27).

Зевіна (куплений, набутий, придбаний; купівля, купування, покупка): Священик, син Нево, взяв собі чужинку за жінку (Езри 10:43).

Зевс: Головний, найвищий бог у греків, супербог, батько всіх богів і людей, бог світла, правди, державности, вітру, дощу, блискавки; у римлян називався Юпітером. Олімпійський Зевс був народним богом Греції, як також суперволодарем усього поганського світу. Погани шанували й поклонялися йому, наче справжньому Богові. Тому апостол Павло виступив проти їхнього ідолопоклонства (Дії Апостолів 14:5-20).

Зевуда (нагороджена, обдарована, обсіпана дарунками, шанована): Дочка Педаї з Руми, жінка юдейського царя Йосії, мати царя Єгоякіма (2 Царів 23:36).

Зевул (оселя, округ, житло, проживання): Зевул був головним начальником Авімелеха, який зацарював у Сихемі по смерті Гедеона. Начальник Зевул потаємно повідомив Авімелеха, що Гаал бунтує населення Сихему проти нього. Тоді Авімелех із військом прибув до Сихему й вигнав Гаалу та його братів із міста (Суддів 9:28, 30, 36, 38, 41).

Зеев (вовк): Зеев і Орев, два мідіянітянські князі, напали на Ізраїля, але в захисній війні Ізраїль під проводом Гедеона переміг їх, а самих князів: Зеева й Орева повбивали мечем (Суддів 7:25; 8:3; Пс. 82:12).

Земіра (спів, хвала, тріумфальне прославлення): Бехерів син, веніяминівець (1 Хроніки 7:8).

Зерах, Зера (схід світла, сяєво сонця):

1) Син Реуїла від Босмати, Ісавової жінки, провідник-князь Едомського краю (1 Мойсеева 36:13, 17; 1 Хроніки 1: 37).

2) Син Юди від його невістки Тамари, близнюк-брат Переца (1 Мойсеева 38:30; 1 Хроніки 2:4; Матвія 1:3). Нащадки Зераха називаються в Біблії зерахівцями, езрахітами

та ізрах'янами (4 Мойсеева 26:20; 1 Царів 5:11; 1 Хроніки 27:8, 11, 13).

3) Симеонів син, хоч найменований також Цохар (1 Мойсеева 46:10; 1 Хроніки 4:24).

4) Син Ідда або Адаї, левит, гершомівець (1 Хроніки 6: 6, 26).

5) Кушитянський (етіопський) цар, напав на Юдею й зазнав поразки. Цар Аса поторошив його армію (2 Хроніки 14:8-14).

Зерахія (Єгова приводить до народження; Господь сприяє схід світла):

1) Священик, син Уззі, предок Езри (1 Хроніки 5:32; 6: 36; Езри 7:4).

2) Батько Ел'єгоеная, з Пахат-Моавових синів. Нащадки Зерахії вернулися з Вавилону на батьківщину разом із Езрою (Езри 8:4).

Зереш, Зереша (золото, золота): Жінка Гамана (Естери 5:10, 14; 6:13).

Зетам (оливка, оливкове дерево): Ладанів син чи внук, левит, гершонівець (1 Хроніки 23:8).

Зетан (оливка, оливкове дерево): Білганів син, веніамінівець (1 Хроніки 7:10).

Зетар (зоря): Один із 7 евнухів або камергерів-управителів палацу перського царя Ахашвероша (Естери 1:10).

Зина (даний Зевсом; Зевс — це грецький бог світла, правди й державности; той самий бог, що в римлян Юпітер): Віруючий і, можливо, благовісник, за професією правник-адвокат, приятель апостола Павла, який згадує його ім'я разом із Аполлосом (Тита 3:13).

Зіза (достаток, рясність, багатство, велика кількість, безліч, подостатком, надмір, повність, повнота, овочедайність, плодючість, родючість, плодовитість; за іншим поясненням — блискучий):

1) Син Шіф'ї, князь батьківського роду в Симеоновому племені за днів юдейського царя Єзекії (1 Хроніки 4:37).

2) Син Рехав'ама від Маахи, дочки Авесалома (2 Хроніки 11:20).

3) Син Шім'ї, левит, гершонівець (1 Хроніки 23:10, 11).

Зіла (крапання, падіння, краплі, опади): Сирійка, Лаван дав її своїй дочці Лії, як супровідницю-послугачку, а Лія знову дала її своєму чоловікові Якову, як наложницю. Зіла мала

від Якова двох синів: Гада й Асира (1 Мойсеева 29:24; 30:9-13; 35:26; 37:2; 46:18).

Зімма (лихо, зло, шкода, пустощі; за іншим поясненням — ціль, мета, намір, призначення, цілеспрямованість):

1) Син Яхата, левит, гершомівець (1 Хроніки 6:5).

2) Син Шім'ї, левит, гершомівець (1 Хроніки 6:27).

3) Батько або предок Йоаха, гершонівець за днів юдейського царя Єзекії (2 Хроніки 29:12).

Зімран (співати, піснею прославляти, співом урочисто хвалити Господа): Син Авраама від Кетури (1 Мойсеева 25:2; 1 Хроніки 1:32).

Зімрі (славетний співом, уславлений піснею):

1) Син Салу, начальник батьківського дому Симеона. Пінхас списом забив Зімрі та мідіятянську княжну Кобзі, з якою Зімрі чинив перелюб (4 Мойсеева 25:14).

2) Зімрі, ізраїльський цар, панував у Тірці 7 день. Спочатку, коли Зімрі був провідником половини колісниць царської армії, він очолив змову проти царя Ели, Башиноного сина, вбив його й сам зацарював у Тірці. Тоді наряд настановив царем над Ізраїлем провідника війська Омрі, який обляг Тірцу. Зімрі зобачив, що для нього нема жодного порятунку, пішов у царський палац, підпалив його й сам загинув у вогні (1 Царів 16:9-20).

3) Один із 5 синів Зераха, Юдиного сина (1 Хроніки 2:6).

4) Син Єгоади, веніаминівець (1 Хроніки 8:36; 9:42).

5) Географічна назва країни, подана в зв'язку з про роцтвом про упадок Вавилону (Єремії 25:25).

Зіф (найняти, ленний, васальний; за іншим поясненням — зубці муру, стіни, як також ковток, повний рот):

1) Син Єгаллел'їла, з Юдиного племені (1 Хроніки 4:16).

2) Географічні назви міст у Юдеї та пустині (Ісуса Навина 15:24, 55; 1 Самуїлова 23:14, 15, 24; 26:2).

Зіхрі, Зіхрій (славетний, знаменитий, відомий; за іншим поясненням — пам'ятний, незабутній):

1) Син Ішгара, Кегатового сина (2 Мойсеева 6:21).

2) Шімеїїв син, веніаминівець (1 Хроніки 8:19).

3) Син Шишака, веніаминівець (1 Хроніки 8:23).

4) Син Єрохама, веніаминівець (1 Хроніки 8:27).

5) Син Асафа (1 Хроніки 9:15).

6) Нащадок Еліезера, Мойсеєвого сина (1 Хроніки 26: 25).

7) Батько Еліезера, володаря-зверхника над Рувимовим плем'ям за днів царя Давида (1 Хроніки 27:16).

8) Батько Амасії, з Юдиного племені (2 Хроніки 17:16).

9) Батько Елісафата, який увійшов у контакт із священником Єгоядою щодо проголошення Йоаша, як законного царя в Юдеї (2 Хроніки 23:1).

10) Єфремів лицар-герой, що вславився під час братовбивчого нападу ізраїльського царя Пекаха, сина Ремілії, на юдейського царя Ахазу (2 Хроніки 28:7).

11) Батько або предок Йоїла, що був провідником над поверненнями в Єрусалимі (Неемії 11:9).

12) Священик із Авійїної родини за днів первосвященика Йоякіма (Неемії 12:17).

Зія (рух, метушня, хвилювання, жест, хід): Один із гадівців, мешкав у Башані (1 Хроніки 5:13).

Зоровавель (посіяний або народжений у Вавилоні): Народжений у Вавилоні, як син Педаї (1 Хроніки 3:19), хоч інші місця в Біблії називають його сином Шеалтіїла чи Салатіля (Езри 3:2, 8; 5:2; Огія 1:1, 12, 14; Матвія 1:12; Луки 3:27). Як це може бути?

Шеалтіїл (Салатіїль) і Педея — це рідні брати, сини Єхонії. Шеалтіїл був старшим братом, одружився й помер, не мавши дітей. Тоді його молодший брат Педея почав жити з його овдовілою жінкою й мав від неї первородженого сина Зоровавеля. Проте, за жидівським правом діверства, Зоровавель називався сином померлого старшого брата Шеалтіїла, як син Шеалтіїла, щоб таким чином не загинуло його ім'я в Ізраїлі (5 Мойсеєва 25:5, 6).

Інакше кажучи, Педея — це справжній батько Зоровавеля, а Шеалтіїл (Салатіїль) був тільки формальним батьком за вимогами діючого тоді жидівського права про діверство, маєтково-спадкові відносини та родово-племінні списки й точну реєстрацію родоводів в Ізраїлі (5 Мойсеєва 25:5, 6). Отже, Зоровавель, як законний наступник і спадкоємець Єхонії, входить до царської династії Давида й до родоводу Господа Ісуса Христа (1 Хроніки 3:18, 19; Матвія 1:12).

Цар Кір настановив Зоровавеля намісником-губернатором Юдеї й найменував його з цієї нагоди почесним халдейським ім'ям Шешбаццаром, щоб позначити таким чином його

високе урядове становище й державний титул політичної високодостоїности (Езри 1:8; 5:14). Отже, Шешбацар (Сесбацар) — це халдейське почесно-титулярне наймення Зоровавеля (а не окреме власне ім'я якогось іншого державного мужа, як деякі твердять), що означає “високодостоїнний, високоповажаний, вельмишановний, світлість, ясновельможність” тощо; щось, як у нас, наприклад, меценас при титулуванні правників-адвокатів, ексцеленція при зверненні до державних достойників і вищих урядовців, магніфіценція при титулуванні ректорів і достойників науки, маестро, як почесна назва композиторів, диригентів, провідників оркестри та вокально-музичних концертів і опер, та врешті меценат при зверненнях до жертводавців і добродіїв.

На першому році свого царювання, цебто 536 р. до Хр., перський цар Кір доручив намісникові Зоровавелеві будувати храм у Єрусалимі (Езри 5:13-16); повернув йому священний посуд, забраний із Божого Дому Навуходоносором (Езри 5:14), щоб віднести його до храму в Єрусалимі. Таким чином намісник Зоровавель очолив першу експедицію повернення з Вавилону на батьківщину, прибув до Єрусалиму 536 року до Хр., був провідником народу у великій праці плануванні й будови Божого дому й другого року по своєму приході до Єрусалиму, цебто 537 р., почав закладати підвалини храму (Езри 3:8; 5:2; Огія 1:1, 14), але відразу зустрів великі труднощі, багато запеклих опонентів, вороже ставлення самарян, а найдошкульніше відчув байдужність з боку таки своїх земляків, які говорили: “Не прийшов ще час будувати Господнього дому...” й заподадливо взялися будувати свої власні доми та дбати про свої приватні інтереси. Опозиція мала успіх, будова Божого дому зупинилася, — 16 років не було чути дзвонів молотків і металевих мелодій пилот. Замовк також і сам Зоровавель, вернувшись у Вавилон і живши там у невідомості до 520 року до Хр.

Аж за другого року панування царя Дарія Божий Дух побудив Зоровавеля вернутися до Єрусалиму, щоб закінчити розпочате діло. Будову єрусалимського храму закінчено на 6-му році царювання Дарія, цебто 516 р., і того року відбулося урочисте посвячення Божого дому. Будова єрусалимського храму тривала десь коло 5 років. Єрусалимські мури були відбудовані пізніше, 444-го року до Хр., вже за Неемії, впродовж 52 днів.

Зоровавель, крім основної й найбільшої праці при будові єрусалимського храму, подбав про встановлення регулярних Богослужень (Неемії 12:1, 47), багато попрацював над переписом поверненців із Вавилону за їхнім родоводом (Неемії 7:5); відсвяткував у Єрусалимі Пасху; як нащадок царської династії Давида, він непохитно надіявся на прихід Месії та був вірним слугою Бога (Огія 1:12, 14; 2:2-23; Захарія 4:6, 9).

Зохет (сильний, міцний, здоровий; за іншим поясненням — гадюка, змій, змія): Син Іш'ї, з Юдиного племені (1 Хроніки 4:20).

I

Іван (Господній дар, Господня ласка, Бог змилосердився, Єгова милостивий):

1) Апостол і євангелист; син рибалки Зеведея й Саломії, сестри Діви Марії, рідний брат Якова, житель Вифсаїди (Марка 1:19; 15:40; Матвія 27:56; 20:20). Улюблений учень Ісуса Христа; належав до найтіснішого кола-групи Христових учнів (Петро, Яків і Іван; Марка 5:37; Матвія 17:1); учасник і самовидець воскресіння дочки старшого синагоги Яїра, Господнього переображення, гефсиманської молитви-агонії, судової розправи й розп'яття Господа Ісуса Христа (Марка 5:37; Луки 8:51; Матвія 17:1; Марка 9:2; Луки 9:28; Матвія 26:37; Марка 14:33; Івана 18:12-40; 19:17-30). Хоч Іван був апостолом "любви", проте він знав також "святий гнів" (Марка 9:38; Луки 9:54).

Благовістив Євангелію в Єрусалимі. Після зіслання Святого Духа й переслідування віруючих християн в Єрусалимі, перейшов до Малої Азії й замешкав в Ефесі, де написав свої Євангелію й Послання. Наприкінці царювання імператора Доміціяна був засланий за віру в Христа та проповідь Євангелії на острів Патмос. Там написав пророцьку Книгу Об'явлення. Жив найдовше з усіх апостолів, проживши на цій землі майже 100 років.

2) Батько апостола Петра. Син Йони або Бар-Йона — це за оригінальною грецькою мовою тільки варіант "Іван". (Матвія 16:17).

3) Гебрейське ім'я євангелиста Марка, сина Марії, двоюрідного брата Варнави; мешканець Єрусалиму. Див. — "Марко". (Дії Апостолів 12:12, 25; 13:5, 13; 15:37).

4) Член синадріону, з первосвященницького роду, який разом із первосвященниками: Анною й Кайяфою та іншими допитували апостолів Петра та Івана під час їхнього ув'язнення в Єрусалимі (Дії Апостолів 4:6).

Іван Хреститель походив із священницького роду, син священика Захарія та Єлисавети; вже з самого народження був призначений на служіння Богові, як назарей (Луки 1:15).

Він був останнім старозаповітним пророком і передвісником Месії, Господа Ісуса Христа. Перебуваючи насамоті в малозаселеній районі біля Мертвого моря, він таким чином приготувався на те служіння, що на нього його покликав Господь. Його одяг був з верблюжого волосу, він мав на своїх стегнах ремінний пояс та їв сарану й польовий мед (Матвія 3:4). Його надприродне народження, його аскетичне життя, глибоке благовістя про покаяння й загальне очікування, що невдовзі хтось великий з'явиться, — притягали до нього силу-силенну народу з усіх боків (Матвія 3:5), а навіть Сам Ісус Христос прийшов до нього охреститись.

З випадкових заміток ми знаємо, що Іван Хреститель і його учні продовжували хрестити людей навіть і тоді, коли Ісус Христос виступив на публічне служіння (Івана 3:23; 4:1; Дії Апостолів 19:3). Іван Хреститель навчав своїх учнів морально-етичних і релігійних повинностей, як, наприклад: постити (Матвія 9:14; Луки 5:33), молитися (Луки 11:1). Незабаром після визнання Ісуса Христа Месією, Іван Хреститель перестав всепрілюдно діяти. Ірод Антипа ув'язнив його в підземній тюрмі в замку-фортеці Нахер, що був розташований на границі Арабії, та звелів обезголовити його (Луки 3:19), бо ніщо інше, а тільки смерть Івана Хрестителя могла задовільнити почуття образи Іродіади в наслідок проповіді покаяння Івана Хрестителя (Матвія 14:1-12).

Іван Хреститель проповідував в душі й силі пророка Іллі. За твердженням Ісуса Христа, він був найбільшим між народженими від старозаповітних жінок (Матвія 11:11).

Іванна (Йоанан, Йоанна): (Божа ласка, Божий дар, Бог милостивий, Бог змилюсердився, мила Богові):

1) Рисаїв син, предок Ісуса Христа (Луки 3:27).

2) Дружина Худзи, доморядника Ірода Антипи, тетрарха Галилеї; віддана учениця Ісуса Христа; вона служила йому своїм маєтком; по розп'ятті намагалася намастити його тіло пахощами (Луки 8:3; 24:10).

Івцан (олов'яний; за іншим джерелом — славетний, відомий, знаменитий): Суддя, судив і управляв Ізраїлем 7 років; у нього було 30 синів і 30 дочок (Суддів 12:8-10).

Іддо, Іддо, Еді (своєчасний, вчасний; за іншим джерелом — чудовий, привабливий, милий, гарний):

1) Ахінадавів батько (1 Царів 4:14).

2) Левит, нащадок Гершома (1 Хроніки 6:6; анг. 6:21).

3) Син Захарія, зверхник-начальник половини племени Манасії (1 Хроніки 27:21).

4) Прозорливець, пророк; його видіння проти Єровоама містять деякі дії царя Соломона (2 Хроніки 9:29). Він написав літопис-хроніку, що охоплює життя й царювання Авіїї (2 Хроніки 13:22).

5) Дід пророка Захарії (Захарії 1:1).

6) Голова тих поворотців, які зібралися в місцевості Касіф'я в часі другої експедиції ізраїльтян із Вавилону. Він належав до Нетинеїв, цебто до храмових підданців (Езри 8:17, 20).

Ізмаїл (Бог чує, почуте прохання):

1) Авраамів син від Агари, єгипетської невольниці, що була служницею-покоївкою Сарри. Він народився в Мамрі, в ханаанській землі, як первородний син Авраама, який мав тоді 86 років (1 Мойсеева 16:15, 16). Ізмаїл був обрізаний у віці 13 років (1 Мойсеева 17:25). Тому, що був конфлікт між Ізмаїлом та Ісааком, Авраам на домагання Сарри вигнав із дому Агару та Ізмаїла, що мав тоді 14 років. Мати з сином заблудила в пустині, Беер-Шеві. Бог чудово допоміг їм. Агара та Ізмаїл поселилися в пустині Паран. Ізмаїл виріс й Агара взяла йому жінку з єгипетського краю (1 Мойсеева 21:20, 21). Від неї Ізмаїл мав 12 синів і одну дочку (1 Мойсеева 25:12-18). Він був присутній із Ісааком на похороні Авраама. Ізмаїл помер у віці 137 років. Нашадки Ізмаїла стали ядром кочових бедуїнських племен, що з бігом часу сформували арабський нарід. Нашадки Ізмаїла називаються ізмаїльтяни (1 Мойсеева 37:25, 27, 28; Книга Суддів 8:24; Псальма 82:7). Вони поселилися від "Хавіли аж до Шуру", цебто на півночі й заході Арабського півострова (1 Мойс. 25:17, 18). Нашадки Ізмаїла та Ісаака й досі ворогують між собою.

2) Ацелів син, нащадок Саула (1 Хроніки 8:38; 9:44).

3) Батько Завадії, з Юдиного племені (2 Хроніки 19:11).

4) Єгохананів син; один із сотників, що допомагав Єгояді привернути царський трон для Йоаша, законного царя з династії Давида (2 Хроніки 23:1).

5) Пошхурів син, священик, взяв за жінку чужинку. Езра спонукав його покинути чужинецьку жінку (Езри 10:22).

6) Нетаніїн син, походив із царського насіння Юдиного племені; збройно повстав проти халдейського намісника Гедалії в Міцпі, вбив його, а також тих жидів і халдеїв, які були

з ним. Опісля втік із військовими людьми до “Аммонових синів” (2 Царів 25:25; Єремії 40:7-16; 41:1-15).

Ізраїль (боров Бога, богоборець; князь, що перемагає Бога, Божий вояк, Божий герой):

1) Ім'я, дане Якову анголом, із яким він боровся в Пенуїлі, біля броду Яббок (1 Мойсеєва 32:28, 29). Коли Яків вернувся з Месопотамії, Бог у Бет-Елу удруге дав йому ім'я “Ізраїль”.

2) Назва “Ізраїль” часто вживається в Біблії, як збірне, спільне найменування, для позначення всього ізраїльського народу, що сформувався з 12 племен, нащадків 12 синів патріярха Якова. Так, наприклад, ми читаємо в 1 Мойсеєва 34:7, що Сихем зробив ганьбу всьому Ізраїлеві. У 2 Мойсеєва Господь сказав: “Іди, збери Ізраїлевих старших”. (1 Мойсеєва 33:20; 45:27, 28; 48:2; Осії 12:12 і наст.).

3) Після поділу Ізраїля на дві частини близько 931 р. до Хр., Північне Царство почало називатися Ізраїльським Царством або Ізраїлем, а Південне Царство адоптувало собі назву Юдейське Царство або Юдея (1 Самуїлова 11:8; 2 Самуїлова 20:1; 1 Царів 11:31-39; 12:16, 24; 14:18).

Іккеш (перекручений, зіпсований, неправдивий, фальшивий, вередливий, упертий): Батько Іри, текоюнин (2 Самуїлова 23:26; 1 Хроніки 11:28; 27:9). “Іквеш” — це недогляд перевіркою комісії.

Ілай (найвищий, верховний, найважливіший): Ахох'янин, один із Давидових лицарів (1 Хроніки 11:29).

Ілій (височінь, найвищий ступінь, Всевишній Бог, Бог Верховний):

1) Нашадок Аарона через дім Ітамара. Первосвященик і одночасно суддя в Ізраїлі, цебто об'єднував у собі духовну й політичну владу. Чинив судочинство 40 років. Надзвичайно побожний, добродушний і справедливий первосвященик, люди з великою пошаною ставилися до нього. Однак, не дивлячись на шляхетні прикмети його характеру, він не був стійким педагогом-виховником своїх синів: Хофні та Пінхаса й навіть злочинно нехтував дисципліною, коли вони чинили перелюб та зневажали Божі заповіді, діючи як священики (1 Самуїлова 2:22-27; 3:13, 14).

За це первосвященик і суддя Ілій стягнув на себе Божий гнів. Самуїл, який із раннього дитинства служив Ілієві та згодом став його наступником, проголосив Божий суд проти

нього та його дому. У війні з филистимлянами Ізраїль зазнав страшну поразку, на полі битви полягло близько 4 000 вояків, у тому числі — і Ілієві сини: Хофні й Пінхас. Филистимляни взяли Божий ковчег. Велика поразка, а зокрема сумна вістка про втрату Божого ковчеза настільки схвилювала Ілія, що він у віці 98 років упав навзніч із стільця, на якому сидів при брамі, очікуючи вістей із поля бою, зламав собі карка й помер (1 Самуїлова 4).

2) Батько Йосипа, мужа блаженної Марії, в родоводі Ісуса Христа (Луки 3:23). Правда, в Євангелії від Матвія 1:16 подано, що батьком Йосипа був не Ілій, а Яків. Богослови припускають, що Ілій і Яків були рідними братами, їхній батько називався Маттан. Ілій одружився й невдовзі помер бездітним, тоді його брат Яків одружився із вдовою та жидівським законом встановив рід свого померлого брата Ілія.

Ілля (Семітський вигук цього імені “Еліягу” означає “мій Бог — це Єгова”); інші знову доводять, що це ім’я треба пояснювати такими рівнозначниками: “Бог — це фортеця, Бог — це Господь і Володар; Бог — це сила”).

Ілля — це ранній і найбільший пророк Старого Заповіту, безстрашний релігійний реформатор. Ми нічого не знаємо про його батьків. Походив він із містечка Тішбе, в Гілеадському краї, Галілея; несподівано він з’явився перед царем Ахавом і провістив йому довготривалу посуху в краю, як кару за його гріхи відступництва від Бога й заведення в Ізраїлі ідопоклонства (1 Царів 17:1).

Відтак Ілля віддалився на самоту, де його не міг досягти гнів Ахава та його лукавої жінки Єзавелі. Спочатку він осівся при потоці Керіті, що навпроти Йордану, де Бог чудовим способом через круків постачав йому хліб і м’ясо. Опісля Ілля відійшов звідти до Сидонської Сарепти, де замешкав у домі бідної вдови з сином. Господь і тут у чудовий спосіб зберіг пророка та вжив його, як Свого знаряддя, щоб він у домі вдови помножив поживу та воскресив її сина (1 Царів 17:2-24).

За Божим словом Ілля тепер вернувся до Самарії й на горі Кармел перед 450 Вааловими пророками й зібраним народом виявив, що Ягве (Єгова) — це правдивий Бог, а поганські ідоли й божки не мають нічого спільного з єдиним живим Богом. Господь прийняв там Іллеву жертву. Господній огонь пожер цілопалення разом із дровами й камінням (1 Царів 18:20-40).

Єзавель, довідавшись про те, що Ілля мечем повбивав Ваалових пророків, постановила негайно помститися. Іллевє життя було загрожене й він утік на південь у Юдейську пустиню. Пророк Ілля тепер настільки занепав духом, дивлячись на неуспіхи своєї місії, що, сидючи під ялівцем, зажадав собі від Бога смерти.

У пустині з'явився Іллі ангол, підкріпив його та звелів йому йти. По 40-денній подорожі Ілля прибув до гори Хорив і там ліг спати в печері. Аж ось Господь промовив до нього та з'ясував йому методу й спосіб діяння в Господньому винограду. Божа праця не виконується ані фізичним утиском, ані переслідуванням, ані вбивством Ваалових пророків, ані іншим застосуванням фізичної сили чи примусового впливу для здобуття віри в Бога, покаяння та зміни життя. Вітер, землетрус і огонь у цьому видінні характеризували Іллеву методу діяння, його внутрішню реакцію й жадоу відплатити карою всім тим, які хоч і бачили Боже чудо на горі Кармел, а все ж таки не покалися; навпаки, вони ще більше озлобилися на пророка. Та Господь не у вітрі, що зриває гори й ламає скелі, не в жажливому, нищівному землетрусі й не в палаючому, всепожераючому огні, — але “в тихім лагіднім голосі”, цебто в тихій позитивній духовній праці.

Бог скріпив засмученого мальконтента й доручив йому нові завдання: “Вернися на свою дорогу... прийдеши і помажеш Хазаїла на царя над Сирією, Єгу помажеш на царя над Ізраїлем... а Єлисея помажеш на пророка замість себе” (1 Царів 19:1-21), а крім того запевнив його, що в Ізраїлі живе 7 000 осіб, які не ставали на коліна перед Ваалом і не цілували його (1 Царів 19:18).

З оновленими силами Ілля вернувся до народу, виконав Боже доручення й усюди безстрашно захищав віру в одного правдивого живого Бога в супроводі чуд, як, наприклад: за словом Іллі огонь із неба пожер двох півсотників із двома відділами вояків по 50 осіб, висланих Ахазією, сином Ахава, щоб ув'язнити пророка (2 Царів 1:7-12); за ударом Іллі плащем по воді річка розтупилася й вони (Ілля та Єлисей) перейшли Йордан наче суходолом (1 Царів 19:19-21).

У розмові з Єлисеєм Ілля закінчив свою земну мандрівку. Огняна колесниця з огняними кіньми розлучила їх один від одного. Ілля кинув свого плаща Єлисеєві, як своєму наступникові, і вознісся у вихрі на небо (2 Царів 2:11).

Пророк Малахія провістив, що Ілля вдруге прийде на землю, перш ніж настане великий і страшний день Господній (Малахії 4:5-6). За днів побуту Ісуса Христа на землі жиди неослабно й заподадливо очікували другого приходу пророка Іллі. Тоді Христос пояснив їм, що Іван Хреститель був тим Іллею, що мав прийти (Матвія 11:14; 17:10-13; Марка 9:10-13; Луки 1:11-17).

Самотній, сміливий, стійкий пророк Ілля з розкуйовдженим волоссям на голові у скромній одежі був схожий на останнього старозаповітного пророка Івана Хрестителя, що мав одягу з верблюжого волосу й ремінний пояс на стегнах своїх.

На горі Переображення Мойсей та Ілля у славі з'явилися на землю перед Ісусом Христом, Петром, Яковом та Іваном і говорили з Божим Сином про кінець, який у Єрусалимі Він мав докінчити (Луки 9:28-36; Матвія 17:1-9; Марка 9:1-9). Тут було представлено три великі періоди-епокси в Божому пляні спасіння людства: період Закону-Теократії, період Пророків-Монархії та період Месії-Ласки, очолювані Мойсеєм, Іллею і Христом послідовно.

Іммануїл — див "Еммануїл".

Іммер (балакучий, просторікуватий, говорун, просторіка, балакун):

1) Пашхурів батько, родоначальник важливого роду священиків 10-ої зміни в черзі служіння священиків у Божому домі (1 Хроніки 9:12; 24:14; Неемії 11:13; Єремії 20:1).

2) Місцевість у Вавилонії (Езри 2:59; Неемії 7:61).

Імрі (красномовний, ельоквентний):

1) Син Бані, належав до великого роду Переца, з Юдиного племені (1 Хроніки 9:4).

2) Батько Заккура (Неемії 3:2).

Іра (пильнуючий, вартовий міста, вартівник):

1) Яірянин, священик у Давида (2 Самуїлова 20:26).

2) Ітрянин, Давидів лицар (2 Самуїлова 23:38; 1 Хроніки 11:40).

3) Іккешів син; текоїтянин, Давидів лицар (2 Самуїлова 23:26; 1 Хроніки 11:28).

Ірад (віддалятися, швидко минати): Син Еноха, внук Каїна, батько Мехуїла (1 Мойсеева 4:18).

Ірам (міський, приналежний місту або ватажок, князь): Провідник Едому (1 Мойсеева 36:43; 1 Хроніки 1:54).

Ірі (міський або Божа сторожа, Бог пильнує): Белин син, веніяминівець (1 Хроніки 7:7, 12).

Ірод (подібний на героя): Царі з династії Іродів за походженням були ідумеяни, а за релігією — юдеї.

Ірод Агріппа I народився десь коло 10 р. по Хр., син Аристовула, внук Ірода Великого, в Діях Апостолів 12 називається прямо “цар Ірод”. Виховувався в Римі разом із Клавдієм. Описаний в історії, як великодушний, хоробрий, відважний, але також як нерозсудливий і марнотратний. Був оскаржений у діях проти Тиверія та вкинений до в'язниці, але 37 р. Калігула звільнив Ірода Агріппу I та назначив його начальником над тими областями, що належали до його вуйка Ірода Пилипа й до тетрарха Лісанія; у 39 р. дістав територію Антипи, який був засланий; а 41 року римський імператор Клавдій наділив його Юдеєю й Самарією. Таким чином він правив всією Палестиною й мав право титулуватися царем.

Щоб здобути прихильність жидів, він переслідував християн, убив мечем Якова, брата Івана, та ув'язнив Петра. Його вітали, як бога, на публічних урочистостях. Господній ангел уразив його за те, що він “не віддав Богові слави”. Він помер у Кесарії 44 р. в страшних муках і черва з'їла його. Його смерть усі вважали за очевидну Божу кару за його блюзнірство (Дії Ап. 12). Слово Боже згадує нам про таких його дітей: Ірода Агріппу II, Верніку та Друзиллу, яка зрілася юдейства й вийшла заміж за римського намісника Фелікса (Дії Ап. 24; 25).

Ірод Агріппа II або Марк Юлій Агріппа II, в Новому Заповіті називається прямо царем Агріппою; син Агріппи I, народився 27 р. Верніка й Друзіллу — це його рідні сестри. Вихований на кесаровому дворі імператора Клавдія; в 50 році одержав від Клавдія Халкис; у 52 році він дістав територію, що попередньо належала тетрархам: Пилипові й Лісанієві, разом із титулом царя та правом нагляду над храмом і вибором первосвященника. У 55 р. Нерон приєднав до його володіння Тиверіяду, Юліяду й околиці. Цікавився жидівським питанням. Апостол Павло підтвердив його велике знання, промовляючи в своїй обороні на розправі перед ним і римським прокуратором Феліксом. Ірод Агріппа II тоді збентежився та сказав, — невідомо, чи жартуючи, чи поважно, — що Павло “мало що не намовив його стати християнином” (Дії Апосто-

лів 26:28). Останній юдейський цар. Помер у 100 році, проживши 70 років.

Ірод Антипа, син Ірода Великого та самарянки Мальфаки; вихований у Римі; одружився з дочкою набатейського царя Арета IV; узяв із нею розвід і одружився знову з Іродіадою, дочкою Аристовула, що була жінкою Ірода Пилипа I, рідного брата Ірода Антипи. По смерті батька Ірод Антипа 4 р. став тетрархом над Галилеєю й Переею, отже, Іван Хреститель і Христос жили й діяли на території його володіння. Під впливом Іродіади звелів обезголовити Івана Хрестителя (Матвія 14:1-12) був ворогом Ісуса Христа (Марка 8:15; Луки 13:31); ворогував із римським намісником Пилатом, але через судові пересправи над Христом вони стали приятелями (Луки 23:12); Спаситель був розп'ятий за його юрисдикції.

Честолюбна амбітна Іродіада хотіла за всяку ціну бути жінкою царя, а не звичайного собі тетрарха чи чотирихвласника. Вона спонукала Ірода Антипу їхати до Риму та вдатися до імператора Калігули по титул царя. У Римі саме був емісаром Ірод Агріппа I, рідний брат Іродіади. Він зробив донос на Ірода Антипу, звинувачуючи його в намірі зради. Тоді Калігула покарав його засланням у Галлію, в Ліон (стара назва Лугдунум). З ним була добровільно заслана Іродіада. Ірод Антипа помер на засланні в 40 році.

Ірод Аристовул, син Ірода Великого й Маріямни, з династії Маккавеїв, із дому Гіркана. Батько вбив його. Його діти: Ірод Агріппа I, Іродіада й Ірод із Халкиса.

Ірод Архелай, син Ірода Великого й самарянки Мальфаки; рідний брат Ірода Антипи; вихований у Римі. По смерті батька став 4-го року по Хр. етнархом (обласним правителем) Юдеї, Самарії й Ідумеї. Як і його батько, був жорстоким тираном. Після майже 9-річного правління імператор Август, на скаргу його власних братів і жидів-земляків, заслав його до В'єнну у Галлії, де він і помер 18-го року по Хр.

Ірод Великий, народився 73-го року (?) до Хр., як другий син ідумеянина Антипатра, якого Юлій Цезар назначив 47-го року до Хр. прокуратором над Юдеєю. Опісля батько настановив його губернатором над Галилеєю, далі рим. полководець Марк Антоній номінував його 41 р. до Хр. на тетрарха над Юдеєю та врешті 40 р. до Хр. Рим настановив його царем над Юдеєю. Через кілька літ при допомозі римлян він переміг своїх опонентів, 37-го р. до Хр. здобув Єрусалим і дощенту

винищив династію Маккавеїв або гасмонеїців, що очолювали самостійне життя Ізраїля до римської окупації Палестини Помпеем. У цій різні він не пожалував своєї дружини Маріямни, внучки Гіркана з династії Маккавеїв, щоб таким чином позбутися правильних спадкоємців юдейського трону й одночасно запевнити та зміцнити свою царську владу. Взагалі життя людини для нього не представляло особливої вартости. Хоч Ірод Великий навернувся до юдаїзму, відновив храм і збудував у Палестині багато фортець, театрів та інших споруд, — проте він увесь час захоплювався грецькою філософією, грецьким мистецтвом, дружив і тісно співпрацював із римлянами. Ось таким способом він повністю закріпив свій царський авторитет у Палестині.

Ірод Великий не знав меж у своїй жорстокості й тиранії. 29-го року до Хр. він убив свою другу жінку Маріямну, а напередодні своєї смерти зарядив знищити свого сина Антипатра, як попередньо він убив своїх синів: Олександра й Арістовула. Взагалі його царювання позначилося страшним кровопролиттям.

За днів царя Ірода Великого народився Іван Хреститель і Господь Ісус Христос. Щоб знищити Христа, він послав вояків повбивати у Вифлеємі й околиці всіх дітей чоловічої статі від двох років і менше (Матвія 2; Луки 1:5). Ірод Великий почав у 20 році до Хр. відбудовувати єрусалимський храм і через 1½ року закінчив усю основну працю, хоч, правда, нові додаткові споруди добудовувалися ще майже кожного року й архітектурно-мистецьке завершення храму тривало ще навіть після смерти Ірода Великого, до 64 р. по Хр., а тому в Євангелії від Івана 2:20 читаємо, що храм “будувався 46 років”.

Ірод Великий царював 39 років у Єрусалимі й помер на 70-му році життя в страшних муках і болях у Єрихоні 4-го року по Хр. Він мав 10 жінок. Тут подаємо імена його 4 жінок, бо їхні діти панували в Палестині й їхні імена записані на сторінках Нового Заповіту:

1. **М а р і я м н а**, внучка Гіркана із династії Маккавеїв, породила Арістовула, батька Іродіяди (Матвія 14:3-11).

2. **М а р і я м н а**, дочка первосвященика Симона, породила Ірода Пилипа I, який одружився з Іродіядою, матір'ю Саломії (Матвія 14:3-11).

3. **М а л ь т а к а**, самарянка, породила Архелая (Матвія 2:22) та Ірода Антипу, який одружився з дочкою набатейського царя Арета IV, згодом узяв із нею розвід й одружився вдруге з її племінницею Іродією (Матвія 14:3).

4. **К л е о п а т р а** з Єрусалиму породила Ірода Пилипа II, тетрарха (Матвія 16:13, Луки 3:1), який одружився з Саломією, дочкою Пилипа I та Іродіяди (Матвія 14:6-11).

По смерті Ірода Великого імператор Август поділив його царство, Палестину, поміж 3 його синами (за батьківським заповітом). Архелай дістав владу над Ідумеєю, Юдеєю й Самарією; Антипа — над Галилеєю й Переею; Пилип — над Ітуреею та Трахонітською землею (Луки 3:1).

Ірод Пилип I, син Ірода Великого й Маріямни, дочки первосвященника Симона; одружився з Іродією, яка покинула його й вийшла заміж за його брата Ірода Антипу; у подружжі з нею мав дочку Саломію. Це той самий Пилип, про якого йде мова в Євангелії від Матвія 14:3. Ірод Пилип I був виключений із усіх часток у спадщині свого батька в наслідок зради його матері. Жив і діяв в невідомості приватного життя.

Ірод Пилип II, син Ірода Великого та Клеопатри з Єрусалиму; одружився з Саломією, дочкою Ірода Пилипа I та Іродіяди. По смерті батька став тетрархом над Ітуреею й Трахонітською землею; Жив у місті Панаасі й там же в сусідстві побудував нове місто Пилипову Кесарію. Правив тетрархією 37 років, цебто аж до самої смерті в 34-ім році по Хр.

Ірод Халкиський або з **Халкиса**, син Аристовула, рідний брат Ірода Агріппи I. Імператор Клавдій 41-го року настановив його царем над Халкисом, малою територією на північ від Галилеї, сучасна Долина Лівану-Сирії. Помер 48-го року по Хр.

Іродіяда, дочка Аристовула, сестра Ірода Агріппи I; одружилася з Іродом Пилипом I, мали дочку Саломію; покинула свого чоловіка й одружилася з його братом Іродом Антипою. Честолюбна й амбітна Іродіяда хотіла за всяку ціну бути жінкою не тетрарха, а царя. Вона спонукала Ірода Антипу розвестися з його першою жінкою й намовила поїхати до імператора Калігули в Римі, щоб дістати нагороду й добитися титулу царя. Але саме тоді в Римі емісаром був Ірод Агріппа I, рідний брат Іродіяди. Він перед імператором звинуватив Ірода Антипу у зрадницьких намірах супроти Риму.

Імператор Калігула покарав його засланням до Ліону в Галлії. Іродіяда добровільно поділяла його долю заслання. Про неї ми читаємо в Євангелії від Матвія 14:8-11; Марка 6:24-28.

Іродіяни, назва походить від Ірода, являли собою політичну партію між жидами, яка підтримувала владу й ідеологію династії Іродів, щоб таким чином зберігти хоч фрагменти жидівського національного уряду в формі провінції Римської імперії. Отже, вони підтримували жидівську владу, надану їм Римом, і погоджувалися платити податки верховній владі (Матвія 22:16). Хоч поміж іродіянами й фарисеями були діаметрально протилежні політичні й релігійні переконання, все ж таки всі вони об'єдналися в питанні проти Господа Ісуса Христа (Матвія 22:16; Марка 3:6; 8:15; 12:13).

Іру (нагляд, догляд, пильнувати): Калевів син (1 Хроніки 4:15).

Ісаак (сміх, він буде сміятися): Син Авраама й Сарри, народився в Герарі, недалеко Беер-Шеви.

Ім'я "Ісаак" завжди нагадувало Авраамові й Саррі їхній недовірливий сміх, з яким вони зустрінули Божу обітницю щодо народження сина в їхньому похилому віці. Очевидно, така реакція на Божі обітниці здебільшого притаманна всім людям. Авраам сміявся з думки, що Сарра в похилому віці зможе породити дитину; навпаки, Саррин сміх мав тривалий характер. Вона засміялась у своїм серці, нутрі, почувши пророкування, що в неї народиться син, а коли народився хлопчик, вона сказала: "Сміх учинив мені Бог, — кожен, хто почує, буде сміятися з мене" (1 Мойсеева 21:6-8). Отже, коли 90-річна Сарра вродила сина, його й назвали "вона сміється". Авраам мав тоді 100 років. (1 Мойсеева 17:17; 18:9-15).

У своїм дитинстві Ісаак був об'єктом заздрости Ізмаїла, а в своїм юнацтві він став об'єктом жертви, яку мав намір принести Авраам Господеві, як вияв своєї віри. Ісаак повністю підпорядкувався патріархальному авторитетові свого батька й не боронився, показавши таким чином свій покірливий характер та скромну й соромливу вдачу. Те, що було найдорожчим для Авраама, він готовий був віддати Богові, з надією, що Всевишній має силу воскресити його улюбленого сина Ісаака (Жидів 11:17-20). У готовості цілопалення Ісаака Авраам виявив назовні те, що було в його серці: віру, надію та любов до Бога.

Коли Ісаак мав 40 років, він одружився з Ревекою, дочкою Бетуїла, сестрою Лавана та внучкою Нахора й Мілки (1 Мойсеєва 22:23; 24:24, 30). 20 років вони не мали дітей. Коли Ісаакові було 60 років, Ревека породила Ісава та Якова (1 Мойсеєва 24; 25:20-28).

Голод спонукав Ісаака залишити Ханаан і поселитися в Герарі. Він мав намір іти до Єгипту, але Бог явився йому, звелів не подорожувати до Єгипту, пригадав йому заповіта з його батьком Авраамом і тепер Бог відновив того заповіта з Ісааком (1 Мойсеєва 26:1-6). Филістимський цар Авімелех слушно докорив Ісаакові за його неправду. Ревека була вродлива. Ісаак боявся, щоб задля неї филістимляни не вбили його, а тому говорив, що вона його сестра, і таким чином попав у трагічне, майже безвихідне становище. І тільки Божа ласка врятувала чистість його подружнього життя (1 Мойсеєва 26: 6-11). У Герарі Ісаак збагатів, хоч і зазнав там багато горя і скорбот від филістимлян.

З Герару він вернувся до Беер-Шеви, збудував там жертівника Господеві та уклав умову з филістимським царем Авімелехом (1 Мойсеєва 26:24-33). Коли Ісаакові й Ревеці народились сини, то їхній дім поділився. Ісав став улюбленцем Ісаака, а Яків — Ревеки. Це досягнуло свого апогею, найвищого пункту в ділянці патріархального благословення та спадщини. Ревеці поталанило переконати Ісаака вислати Якова до Месопотамії, щоб там він знайшов собі дружину з рідного народу, але її правдива причина була відокремити Якова від гніву й пімсти Ісава (1 Мойсеєва 27:46; 28:5).

Ісаак помер у Хевроні у віці 180 років. На похороні батька був Ісав і Яків (1 Мойсеєва 35:27-29). У Новому Заповіті Ісаак згадується як дитина обітниць й муж віри (Галатів 4:22, 23, 28-31; Жидів 11:9, 17, 19, 20; Якова 2:21). Ісаак — це символ покори й добровільної жертви Ісуса Христа на Голгофі за гріхи світу.

Ісав, Езав (волосистий, волосяний, волохатий; інакше кажучи, від зовнішнього вигляду Ісава під час його народження походить його ім'я): Син Ісаака й Ревеки, рідний брат Якова, згодом став вправним мисливцем. Ісаак дуже любив Ісава й, натурально, вважав його за свого майбутнього спадкоємця; навпаки, Ревека любила більше Якова (1 Мойсеєва 25:28). Яків із питомою йому прихованою хитрістю при співдії Ревеки позбавив Ісава права первородства й батькіського благосло-

вення. Під час полювання вганяючись за дичиною, Ісав дуже зголоднів й на домагання Якова легковажно продав йому своє право первородства за червоне вариво сочевиці. Від червоного кольору сочевиці Ісав одержав тепер друге ім'я "Едом", що означає червоний. (1 Мойсеєва 25:29-34). Хоч, правда, це ганебно вимагати від рідного брата чи сестри заплати за обід. Невдовзі Ісав зрозумів свою втрату й у серці своїм постановив убити Якова, але його мстивий намір був розбитий втечею Якова до арамейського Падану в Месопотамії, де вже не міг досягти його гнів брата.

Ісав одружився з чужинками-ханаанеянками, що стали гіркотою для Ісаака й Ревеки (1 Мойсеєва 26:34, 35). Одна його дружина походила з рідного народу (1 Мойс. 28:8, 9). По 20-річній розлуці Яків багатий і сильний вернувся з Падан-Араму, з Месопотамії, на батьківщину та примирився з Ісавом (1 Мойсеєва 33:4). Ісав разом із своїм братом Яковом поховали свого батька Ісаака (1 Мойсеєва 35:9), а більше поміж ними не було жодної спільності (1 Мойс. 25:22-34; Осії 12:3, 4). Яків жив у Ханаані, а Ісав поселився в землі Сеїр (1 Мойсеєва 35:29) і став родоначальником едомського народу (1 Мойсеєва 36:8, 9). Див. "Едом".

Іса́я (Боже спасіння, Божа допомога, блаженство Єгови):

1) Іса́я — це передовий і великий пророк. Він народився близько 765 року до Хр. в Єрусалимі й у цій місті жив аж до смерті. За жидівським переказом, його батько Амос був рідним братом царя Амазії. Був покликаний на пророка 738 р. до Хр. (Ісаї 6:1-13) і пророкував у роках 740-680 до Хр. за панування 4 юдейських царів Узії, Йотама, Ахаза й Єзекії, не покидав ніколи Єрусалиму. Був жонатий, мав двох синів (Ісаї 7:3; 8:3, 18). У ранніх своїх пророцьких служінні мав велику опозицію, однак під час кризи нарід і провідники прислуховувалися до його голосу. За жидівським переказом, Іса́я прийняв смерть мученика. Пророк мав своє сховище в дуплі кедрового дерева неподалік Єрусалиму. Там його схопили з наказу лукавого царя Манасії й живим пилою перерізали надвое (Жидів 11:37).

Іса́я написав Книгу Пророка Ісаї, яку теологи називають "Малою Біблією", бо вона містить у собі 66 розділів, що відповідає числу 66 Біблійних Книг. Перша частина Книги Пророка Ісаї — 39 розділів, — що відповідає 39 Старозаповітним Книгам, має відмінний зміст від позосталих 27 розділів, що

відповідають 27 Новозаповітним Книгам. Перша частина Книги Ісаї (розділи 1-37) наголошують головно кару, суд, сумну долю Ізраїля й Юдеї, в той час як друга частина (розділи 40-66) говорять про потіху, підбадьорення й надію повороту з неволі на рідну землю й відбудову Єрусалиму.

Під час пророкування Ісаї Самарія була спустошена й Північне Царство Ізраїля стало 722 року до Хр. асирійською провінцією. Молода Асирійська Імперія підбивала країну за країною й у своєму нестримному поході армія Синхеріва підійшла під самі мурі Єрусалиму. У тих часах найбільшими політичними потугами були Асирія й Єгипет. Ісаї, як пророк і державний муж, за таких невідрадних обставин утішав своїх земляків і конкретно радив царям, щоб вони в боротьбі з асирійцями не вдавалися по військову допомогу до Єгипту, цебто не укладали з ним союзу, але покладалися тільки на Бога й поправили свої дороги перед Ним. Ісаї у своїй Книзі зображає Бога, як засмученого Отця, Який кличе всю природу на свідка Його уболіванням. Жиди свідомо відступили від Бога. Їхній гріх — це впертість і бунтівливий дух супроти Господа. Вони були невдячні й забули за всі Божі ласки й добродійства, виявлені їм у минулих часах. Господь стверджує тут через пророка, що навіть німа худоба знає свого господаря й виявляє йому вдячність, а Ізраїль не любить Його. Бог устами пророка Ісаї кликав Юдею до покаяння. Кара так довго не спадала на них, поки Господь не вичерпав усіх можливих засобів, щоб відвернути їх від гріховних доріг, що вкінці через їхню упертість спричинили їм руїну. Їхнє відступство від Бога було причиною того, що чорна хмара нависла над країною. Вони відкинули Бога, не послушали пророка й тому попали в неволю.

Пророка Ісаї називають ще великим євангельським проповідником спасіння. Він провістив прихід Месії, народження Ісуса Христа (Ісаї 7:14; 9:6), Його божественність (Ісаї 9:6-7), Його служіння (Ісаї 9:1-2; 42:1-7; 61:1-2), Його смерть (Ісаї 52:1 - 53:12), Його тисячолітнє царство (Ісаї, розділи: 2; 11; 65). Ніхто із старозаповітних пророків не провістив так ясно пляну спасіння в Ісусі Христі, як Ісаї. Ніяка Старозаповітна Книга так яскраво й виразно не зображає спасіння ласкою, як Книга Пророка Ісаї.

2) Єшая — це варіант "Ісаї". Син Хананії, нащадок Давида (1 Хроніки 3:21).

3) Син співака Єдутуна (1 Хроніки 25:3, 15).

4) Левит, нащадок Мойсея (1 Хроніки 26:25).

5) батько Ітіїла, веніаминівець, вернувся з Вавилону на батьківщину й осівся в Єрусалимі (Неемії 11:7).

Іскаріот — див. “Юда Іскаріотський”.

Іссахар (заплата, винагорода):

1) Син Якова від Лії (1 Мойсеєва 30:17, 18). Під час синайського перепису іссахарівців, здібних до військової служби, було 54 400 осіб (4 Мойсеєва 1:28, 29).

2) Овед-Едомів син, левит, придверний (1 Хроніки 26:5).

Ісуй, **Йосій** (піднесений, захоплений): син Еліезера, один із предків у родоводі Ісуса Христа (Луки 3:29).

Ісус — це грецька форма від гебрейського імені “Єгошуя” або “Йошуя”, що означає “Єгова спасає”, “Єгова є спасіння”, “Єгова — Спаситель”. Див. — “Ісус Христос”.

1) Ісус Навин, син Навина (4 Мойсеєва 14:6; 1 Хронік 7:27), з Єфремового племені (1 Хронік 7:27); первісно називався Осія, але Мойсей перейменував його на Ісуса, маючи на увазі його завдання в боротьбі з ворогами (4 Мойсеєва 13:8:16-17); Мойсеїв помічник (2 Мойсеєва 24:13).

Ісус Навин мав майже 40 років, коли Ізраїль тріумфально виходив із Єгипту. Перший раз ми читаємо про нього у Святому Письмі в зв'язку з підготовою Ізраїля до збройного удару з амалікетянами в Рефідімі. Мойсей настановив його полководцем ізраїльського народнього ополчення (2 Мойсеєва 17:9-16).

У поході через пустелю Ісус Навин був головнокомандуючим ізраїльських збройних сил. Він був одним із 12 вивідувачів, висланих Мойсеєм розвідати Ханаан. Повернувшись із подорожі, тільки Ісус Навин і Калев правдиво звітували перед народом із своїх спостережень і розвідин (4 Мойсеєва 13:17-18; 14:6-9).

Супроводив Мойсея на гору Синай і звідти до табору (2 Мойсеєва 24:12-18; 31:18; 32:17-18).

Бог обрав Ісуса Навина бути наступником Мойсея. Мойсей передав провід Ісусові Навинові й урочисто поблагословив свого наступника за Господнім словом. Він поставив Ісуса Навина перед священиком Елеазаром і всією громадою, поклав на нього свої руки й таким чином забезпечив тяглість проводу (4 Мойсеєва 27:19-23; 5 Мойсеєва 31).

Ісус Навин перейняв провід над народом у Ситтимі, вислав до Єрихону вивідувачів, перейшов Йордан, значно поси-

лив табір у Гілгалі, звелів обрізати нарід і відсвяткувати Пасху. Там їх відвідав Вождь Господнього війська.

Чудо здобуття Єрихону в наслідок того, що міські мури самі впали, дуже схвилювало мешканців Ханаану. У запеклих боях під Бет-Хороном амореяни зазнали поразки й південний Ханаан став відкритим для дальшого походу Ізраїля. Здобувши половину палестинської території, Ісус Навин вернувся до табору в Гілгал. У дальших боях Ісус Навин побив решту ханаанейн під проводом хацорського царя Явіна. Упродовж 6 років він побив 6 народів-племен, що їх очолювали дрібні ватажки в числі 31.

З черги, в похилому вже віці, Ісус Навин приступив до розподілу завойованої території поміж ізраїльськими племенами. Ісусові Навинові за його бажанням дали в наділ місто Тімнай-Серах на Єфремовій горі, де він жив, помер і був похований (Ісуса Навина 19:50; 24:29, 30).

Усе його життя було відбиткою висловленого ним провідного життєвого гасла: “Я та дім мій будемо служити Господеві” (Ісуса Навина 24:15). Після прощального тріумфального слова до народу й віднови заповіту Ізраїля з Богом, він скінчив свою земну мандрівку, проживши 110 років, і був похований на своїй спадковій ділянці-уділі в Тімнат-Серахові на Єфремових горах (Ісуса Навина 24:29-30).

Про Ісуса Навина, як символа Великого Вождя та Провідника спасіння, Господа Ісуса Христа, Який уведе Своїх до дійсного відпочинку та блаженного спокою, іде мова в Посланні до Жидів 2:10; 4:8-16 (2 Книга Мойсеєва 17:9; 24:13; 4 Книга Мойсеєва 13:8, 16, 17; 14:30; 26:65; 27:18-23; 32:12; 34:17; 5 Книга Мойсеєва 1:38; 3:28; Ісуса Навина 1:1, 10; 2:1; 1 Царів 16:34; Неємії 8:17).

2) Син Єгоцадаків (Єгосадаків, Йоцадаків), батько Йоякіма. Правдоподібно, народився у Вавилоні, бо його батько Єгоцадак був взятий у полон ще молодим (1 Книга Хронік 5:41). Ісус, Єгоцадаків син, вернувся разом із народом із вавилонського полону. Був першим первосвященником у Єрусалимі після повороту з вавилонського переселення. Поруч із князем Зоровавелем, первосвященик Ісус старався відновити місто Єрусалим, храм і Богослуження в ньому (Езри 3:2; 4:3; 5:2; Неємії 8:17; 12:26; Огія 1:1; 2:4). Він був символом Ісуса Христа за своїм служінням і пророцькими об’явленнями (Захарія 6:9-15).

3) Мешканець Бет-Шемешу, на полі якого був великий камінь. Біля того каменя зупинилися корови, що тягнули воза з Божим ковчегом на ньому в супроводі жертво-цілопалень филистимлян від Екрону до Бет-Шемешу (1 Самуїлова 6:14, 18).

4) Зверхник-губернатор Єрусалиму за днів царя Йосії. Зверхник Ісус найменував своїм ім'ям браму при вході до міста (2 Царів 23:8).

5) Великий священик, син Єгосадака (Езри 2:2; Огія 1:14; Захарія 3:1).

6) Назва дому священиків Єдаїних синів (Езри 2:36).

7) Левитська родина, яка доглядала над робітниками при відбудові єрусалимського храму (Езри 3:9).

8) Ісус, званий теж Юст, походив із жидів, співробітник апостола Павла, був із ним у Римі (Колосян 4:11).

9) Виступає в родоводі Ісуса Христа, як Його предок (Луки 3:29).

10) Родини й нащадки Ісусові, які вернулися з Вавилону на батьківщину (Езри 2:6).

Ісус Христос: (Ім'я "Ісус" — це грецька форма гебрейського імені "Йошуа", що означає "Єгова спасає", "Єгова — це спасіння", "Спаситель". Христос знову — це грецький переклад гебрейського слова "Месія", що означає "Помазанець". Сучасники Ісуса Христа звичайно кликали Його "Ісус", а також так називали Його євангелісти в Євангеліях, в той час як у Посланнях переважає ім'я "Христос" або "Ісус Христос").

Ісус Христос — це найвища й центральна Особистість у Святому Письмі, навколо якої все зосереджується. Хоч жодна подія й ніякий факт із Його життя в Святому Письмі не були датовані за прийнятою тоді системою літочислення від року заснування міста Риму, проте в Новому Заповіті знаходимо ряд відомих із історії осіб, що дає нам змогу визначити деякі дати з життя й діяльності Ісуса Христа на землі.

Пророки провістили наперед народження Господа Ісуса Христа й як виповнився час, Бог послав Свого Сина, що родився від жінки та став під законом, щоб викупити підзаконних, щоб усиновлення ми прийняли (Галатів 4:4-5). Ісус Христос народився у Вифлеємі, Юдеї, в одному з караван-сараїв, цебто в заїзді з двором при шляху поблизу Вифлеєму, де на Сході звичайно зупинялися валки верблюдів та інших тварин,

цілі каравани, підводи й мандрівники для ночівлі й відпочинку, чи не 746 року від заснування Риму, цебто 8 років перед початком нової ери, нового літочислення, ще за життя Ірода Великого, який помер 750 року від заснування Риму, цебто 4 роки перед новою ерою.

Як постав цей парадоксальний стан літочислення? Коли народився Ісус Христос, то час рахувався в Римській Імперії від року заснування міста Риму. Згодом християнство стало всесвітньою релігією й імператор Юстиніян (483-565) доручив монахові Діонісієві укласти християнський календар, розпочинаючи літочислення від року народження Ісуса Христа. Таким чином у 6 сторіччі по Христі християнське літочислення замістило римський календар від року заснування Риму, і так минали довгі роки. Але збігом часу виявилось, що Діонісій зробив помилку, подавши народження Ісуса Христа у 754 році від заснування Риму, а мав бути приблизно 746 рік, бо Христос народився за життя Ірода Великого, який помер 750 р. Отже, беручи на увагу вбивство дітей від двох років і менше (Матвія 2:16) та перепис населення за Квірінія (Луки 2:2), треба вважати, що Ісус Христос народився 746 року від року заснування Риму, цебто 8 років перед новою ерою, перед новим літочисленням.

Христос виховувався та провів Свою юність у Назареті. Іван Хреститель охрестив Його в Йордані у 15-му році панування кесаря Тиверія, цебто 29 р. по Хр. (Лк. 3:1). Свою всеприлюдну працю Він розпочав після хрещення, мавши 30 років (Луки 3:23). Це був звичайний законний час, коли вчителі могли розпочинати їхню педагогічну кар'єру. Його публічна діяльність тривала понад 3 роки, бо апостол Іван у своїй Євангелії згадує про 4 чергові урочистості Пасхи (Івана 2:13, 23; 5:1; 6:4 і 13:1), що тривало не менше 3 років.

Навчаючи людей, Ісус Христос промовляв до них виразними короткими стислими реченнями у формі афоризмів, приповістей, притч і діалогів, що були тоді популярним у семітській літературі (Марка 2:17; 10:25; 11:22; 10:17-22) і таким чином з'ясовував складні проблеми життя, вияснявав догматичні й моральні питання та давав відповіді на провокаційні запити. Головним змістом Його промов і науки були Боже Царство, Небесне Царство й Церква. Проповідане Ним Царство й Церква мають вселенський характер й передумовою приналежності до них є віра Ісуса Христа, як осо-

бистого Спасителя й Господа (Матвія 10:32; 16:17-19, Марка 10:15; 16:15, 16; Луки 12:8; Івана 9:35).

Христос помер у п'ятницю, 7-го квітня 30 року по Хр. (Матвія 27:62; Марка 15:42; Луки 23:54; Івана 19:31). Третього дня Він воскрес із мертвих і вознісся на небо. Своєю смертю на Голгофі Він переміг смерть, щоб усі віруючі в Нього більше не боялися вмирати, одержавши прощення гріхів і примирення з Богом через Його відкупну жертву.

У Святому Письмі Ісус Христос називається Господь, Людський Син, Божий Син, Божий Агнець, Христос-Месія, Син Марії й теслі, Великий Первосвященик, Цар Ізраїля, Суддя живих і мертвих, Спаситель світу, Заступник, Визвольник, Еммануїл, Учитель, Наставник, Цар Юдейський, Дивний, Порадник, Князь миру, Альфа й Омега тощо (Матвія 1:16, 23; 2:4; 8:20, 29; 9:6; 11:19; 13:55; 14:33; 16:16; 22:44; 23:8, 10; 27:11; Марка 6:3; 8:29; 14:61; 15:32; Луки 20:42; Івана 1:29; 4:42; Дії Апостолів 2:34; 5:31; 10:42; Римлян 11:26; 2 Тимофія 4:8; Жидів 2:17; 4:14; 6:20; 7:15; 10:21; 1 Івана 2:1; Об'явлення 1:8; 14:14; 22:13; Ісаї 7:14; 9:5; 53:7).

Ітамар (країна пальм): Ааронів син (2 Мойсеева 6:23). По смерті його старших рідних братів: Надава й Авігу, Ітамар і його брат Елеазар були помазані на священників скинії (2 Мойсеева 28:1, 40, 43; 4 Мойсеева 3:2-4; 1 Хроніки 24:2-6). Первосвященики переважно походили з лінії нащадків Ітамара через Ілія (2 Мойсеева 38:21; 4 Мойсеева 4:21-33).

Ітіїл (Бог зі мною):

- 1) Син Ісаї, батько Маасеї, веніяминівець (Неемії 11:7).
- 2) Слово-лекція Агура спеціально для Укала та Ітіїла (Приповістей 30:1).

Іттай (з Господом):

1) Гатянин, цебто з Гату, за національністю филистимлянин, приєднався до армії Давида. Іттай виступає в Біблії тільки під час бунту Авесалома. Давид спонукував Іттая вернутися до свого народу, однак він непохитно заявив, що готовий із Давидом іти на смерть, як його вірний друг. Отже, Давид дозволив йому та його людям приєднатися до його армії. Згодом, коли Давид у Маханаїмі перечислював і формував армію до бою, то Іттай знову з'явився на екран, як командувач третини Давидової армії (2 Самуїлова 18:2, 5, 12).

2) Ріваїв син, міггів'янин, веніяминівець, один із 30 Давидових лицарів (2 Самуїлова 23:29).

Іхавод (неслава, безчестя, відійшла або зникла слава): Син Пінхаса, внук Ілія. Пінхасова жінка, яка була вагітна, довідавшись про смерть свого мужа й тестя та про забрання Божого ковчега-кивота филистимлянами, дуже схвилювалася несподіваною сумною вісткою, передчасно породила сина й назвала його “Іхавод”, цебто відійшла Божа слава від Ізраїля, бо филистимляни заволоділи та взяли ковчега, — а сама після тяжких породільних болів померла. (1 Самуїлова 4:19-22).

Ішбі (мешканець у Нові, житель високої гори): Нашадок Рафи, филистимський велетень, мав намір вбити Давида, але Авішай забив його (2 Самуїлова 21:16).

Іш-Бошет, Ешбал (муж ганьби, чоловік сорому): Саулів син; по смерті Саула та старших братів став царем над Ізраєлем у віці 40 років; номінально царював 2 роки в Маханаїмі, бо війну й пересправи з Давидом фактично провадив Авнер, начальник ізраїльської армії (2 Самуїлова 2:8-10; 3:6-15). Згодом Авнер перейшов на Давидів бік, хоч, правда, Давидів полководець Йоав самовільно вбив його. Коли Іш-Бошет довідався про смерть Авнера, дуже схвилювався, збентежився й розгубився, не знаючи, що далі робити. Іш-Бошет став жертвою пімсти за злочини його батька Саула. Два керівники його відділів: Баана й Рехав вбили Іш-Бошета в його власному ліжку в спальні. Давид їх за це покарав. (2 Самуїлова 3:7-39; 4:1-12).

Із смертю Іш-Бошета закінчилося царювання Саулової династії й увесь Ізраїль приєднався до Давида (2 Самуїлова 3:17-21; 5:1-3). Іш-Бошет називається ще Ешбалом у 1 Хроніки 8:33; 9:39.

Іш-Бошет — див. “Ешбаал”.

Ішгод (муж слави): Син Молахети, з Манасійного племені (1 Хроніки 7:18).

I

Івнея (Бог будує): Єрохамів син, веніяминівець (1 Хроніки 9:8).

Івнійя (Бог будує): Батько Реуїла (1 Хроніки 9:8).

Івсам (приемний, милий): Толин син, із Іссахарового племені (1 Хроніки 7:2).

Івхар (обраний, вибраний Богом): Син царя Давида, народився в Єрусалимі (2 Самуїлова 5:15; 1 Хроніки 3:6; 14:5).

Іг'ал (Бог відплачує):

1) Йосипів син, із Іссахарового племені; один із звідунів-розвідувачів, що їх вислав Мойсей із пустині Паран розглянути обітований край Ханаан (4 Мойсеева 13:7).

2) Натанів син, один із Давидових лицарів (2 Самуїлова 23:36).

3) Син Шемаї (1 Хроніки 3:22).

Ігдалія (кого Бог робить великим): Пророк або побожний муж, батько Ханана, названий тут "Божий чоловік", жив і діяв за днів пророка Єремії (Єремії 35:4).

Іддо — див. "Іддо".

Ідлаф (плакучий, заплаканий, плаксивий): Нахорів син (1 Мойсеева 22:22).

Ізрахія (Бог з'являється, Бог сходить):

1) Левит, провідник хористів, які співали під час посвячення єрусалимських мурів під проводом Неемії (Неемії 12:42).

2) Син Уззі, голова батьківського дому, з Іссахарового племені (1 Хроніки 7:3).

Імла (повний, цілковитий, Бог наповняє): Батько пророка Міхея (1 Царів 22:8, 9; 2 Хроніки 18:7, 8).

Імна (стримуючий):

1) Асирів син (1 Мойсеева 46:17; 4 Мойсеева 26:44; 1 Хроніки 7:30).

2) Гелемів син, Асирів нащадок (1 Хроніки 7:35, 40).

3) Батько Коре, левит, допомагав у реформах царя Єзекиї (2 Хроніки 31:14).

Імра (упертий, непокірливий): Цафахів син, Асирів нащадок (1 Хроніки 7:36).

Ірійя (Господь бачить, знайдений): Син Шелемеї, веніяминівець, начальник сторожі; зустрів у Єрусалимі біля Веніяминової брами пророка Єремію, підозрівав Єремію, що він хоче перейти до халдеїв, тому схопив його та припровадив до зверхників (Єремії 37:13, 14).

Іска (видюча, видаща, бачача, спостережлива): Дочка Гарана, рідна сестра Мілки й Лота, племінниця Авраама (1 Мойсеева 11:29).

Ісмахія (Єгова підтримує): Левит, наглядач Божого дому під час пробудження за днів царя Єзекиї (2 Хроніки 31:13).

Ітма (сирітство, тяжка втрата): Моавітянин, Давидів лицар (1 Хроніки 11:46).

Ітра, Етер (вищість, висока якість, видатна майстерність): батько Амаса, ізрееліт, одружився з сестрою Давида, з Авігаїлою, дочкою Нахашової (2 Самуїлова 17:25) або ішмеелянин, як читаємо в 1 Хроніки 2:17.

Ітран (вищість, надмір, достаток):

1) Дішонів син, провідник племені хорейан в Едомському краю (1 Мойсеева 36:26, 30; 1 Хроніки 1:41).

2) Цофахів син, один із голів в Асировому племені (1 Хроніки 7:30-40).

Ітреам (ряснота людей, сила-силенна, безліч людей; за іншим джерелом — остача людей): Давидів син, народився в Хевроні від його жінки Егли (2 Самуїлова 3:5; 1 Хроніки 3:3).

Іфдея (Єгова визволяє): Шашаків син, нащадок Веніямина (1 Хроніки 8:25).

Іфтах, Ефтай (Бог відкриває, об'являє, Бог визволяє): Гілеадянин, син Гілеада від його блудливої наложниці. Коли Іфтах підріс, то законні діти жінки Гілеада вигнали його з дому, він утік і осівся в країні Тов, ставши згодом ватажком мародерів, цебто гулящих людей.

Але несподівано аммонітяни напали на Гілеад й вони самі не зуміли дати відсіч. Тоді гілеадська старшина звернулася до Іфтаху по допомогу, запевнивши його, що настановлять його головою та провідником краю. Іфтах повірив їм, прийняв їхню пропозицію, завдав велику поразку аммонітянам, а опісля Єфремові.

Перед битвою з аммонітянами Іфтах обрікся обітом, що принесе в жертву цілопалення того, хто перший вийде з його

дому привітати його після війни, коли Бог дасть йому успіх. Він мав одиначку-дочку, яка перша вийшла з дому та привітала його з перемогою, коли він прибув до Міспи на своє подвір'я. Дочка випросила в свого батька Іфтаху дозволу піти з подругами на верховину й там два місяці оплакати своє дівування. Через два місяці вона вернулася до батька й він здійснив над нею свій обіт Богові. Деякі біблісти припускають, що Іфтах не приніс своєї дочки в жертву цілопалення, а тільки присвятив її на повне служіння Господеві, як цнотливу, непорочну, незайману рабу. Хоч Бог не вимагає від людей додержувати неправильних обітів, зокрема він не приймає людських жертв, як також і Мойсеїв Закон не санкціонував приносити людей у жертву цілопалення, проте ця концепція була відома в Ізраїлі за днів володіння суддів і царів.

Іфтах був суддею й виконував судочинство в Ізраїлі 6 років. (Книга Суддів 11:1 - 12:7; 1 Самуїлова 12:11; Жидів 11:32).

Іцгар, Іцхар (олива): Кегатів син, батько бунтівника Кораха (2 Мойс. 6:18, 21; 4 Мойс. 3:19; 16:1; 1 Хроніки 6:3, 23). Іцгар був головою-зверхником іцгарівців, цебто Іцгарового роду (1 Хроніки 24:22; 26:23, 29; 4 Мойсеєва 3:27).

Іцрі (творити, виготувляти, зображати): Левит, вибраний жеребком на четверту зміну музичного служіння в Божому домі (1 Хроніки 25:11).

Ішбак (залишив, покинув, свобідний): Авраамів син від Кетури і родоначальник племені Північної Арабії (1 Мойсеєва 25:2; 1 Хроніки 1:32).

Ішбах (прославляючий, хваління): Син Мереди й Біт'ї, фараонової дочки, батько Ештемої, з Юдиного племені (1 Хроніки 4:17).

Ішва (спокійний, тихий, безшумний, нечутний): Асирів син (1 Мойсеєва 46:17).

Іш'ї, Ішій (цілющий, корисний, благодотворний, рятувальний, рятівний, бережливий):

1) Аппаїмів син, із Юдиного племені (1 Хроніки 2:31).

2) Батько Зохета й Бен-Зохета, з Юдиного племені, хоч у родоводі генерацій Юди не знаходимо цього імені (1 Хроніки 4:20).

3) Сини Іш'ї були на чолі 500 мужів із Симеонового племені, які на горі Сеїр повбивали останок урятованих чи залишених амаликитян й самі осілися там (1 Хроніки 4:42, 43).

4) Зверхник-голова половини племені Манасії на сході від Йордану (1 Хроніки 5:24).

5) Іш'ї, як символічне ім'я зустрічаємо в оригінальному гебрейському тексті в Осії 2:18, Це ім'я означає тут "мій чоловіче" у протизага ханаанському слову "Ваал".

Ішма (спустошення, безлюдність): Аві-Етамів син, із Одиного племені (1 Хроніки 4:3).

Ішмая (Єгова чує):

1) Гів'янин, лицар, старший над тридцятьма, приєднався до Давида в Ціклагу (1 Хроніки 12:4).

2) Син Овадії, зверхник над Нефталимовим плем'ям за днів царя Давида (1 Хронік 27:19).

Ішмерай (Єгова утримує, Єгова охороняє): Елпаалів син, веніаминівець (1 Хроніки 8:18).

Ішпа (лисий, голий, безволосий, оголений): Син Берії, веніаминівець (1 Хроніки 8:16).

Ішпан (лисий, безволосий, голий, оголений): Шашаків син, веніаминівець (1 Хроніки 8:22).

Ішшія (кому Єгова позичає): Харімів син, узяв собі за жінку чужинку (Езри 10:31).

И

Ианан, Йоанна, Йоганна — див. “Іван”, “Іванна”.

Йоав (Єгова — його Отець):

1) Син Церуї, Давидової сестри (2 Самуїлова 2:13; 18:2; 1 Хронік 2:16). Він став популярним після вступу Давида на царський трон у Хевроні. Йоав перший переміг євусеян і за те Давид настановив його головнокомандувачем над своєю армією (1 Хронік 11:6). Безперечно, Йоав був відважним лицарем і добрим полководцем. Звертаючись до нього, його називали царськими титулами: “пан” (2 Самуїлова 11:11), “зверхник (князь) царського війська” (1 Хронік 27:34). Він не раз служив добрими порадами, як, наприклад, у питанні Авесалома (2 Самуїлова 14) або у випадку перепису Давидом народу (2 Самуїлова 24:3). Проте Йоав був жорстокий і мстивий. Це бачимо з його зрадливого вбивства Авнера й Амаси (2 Самуїлова 3:20; 20:4-10), з його безпощадного ставлення до Давида (2 Самуїлова 3:39; 19:5); з його вбивства Авесалома (2 Самуїлова 18:14, 15; 1 Царів 1:5 і наст.) тощо. Наприкінці свого життя Йоав схилився до Адонії й цим явно захитав свою довголітню лояльність до Давида. Згідно з Давидовим заповітом (1 Царів 2:5-6) Соломон дав наказ вбити Йоава (1 Царів 2:28-34).

2) Батько чи предок поворотців із вавилонської неволі (Езри 2:6; 8:9; Неемії 7:11).

3) Син Сераї, нащадок Кеназа, родоначальник Ремісничої Долини, місцевості в племені Веніяміна. “Яав” — це тільки варіант “Йоава”. (1 Хронік 4:14).

Йоах (Єгова — його помічник, його брат):

1) Асафів син, канцлер або літописець царя Єзекії (2 Царів 18:18; Ісаї 36:3, 11, 22).

2) Син або внук Зімми, гершомівець (1 Книга Хронік 6:6).

3) Син Овед-Едена, корахівець, придверний, поставлений Давидом (1 Хронік 26:4).

4) Гершонівець, Зіммин син, батько Едена (2 Хронік 29:12).

5) Син Йохазів, літописець-урядовець царя Йосії (2 Хронік 34:8).

Йоаш (Бог дав, Бог поспішив на поміч):

1) Батько Гедеона; багатий чоловік поміж аві-езріянами; хоч дозволив людям поклонятися ідолам, проте захищав свого сина Гедеона, який знищив їх (Суддів 6:11-33).

2) Син юдейського царя Ахазії й єдиний тільки престолонаслідник із Давидової династії, який великим Божим чудом врятувався від вбивчої скривавленої руки Аталії. Його потаємно викрила з-поміж вбиваних царських дітей Єгосав'ат (сестра царя Ахазії, дочка царя Єгорама, дружина первосвященника Єгояди) і він переховувався 6 років у храмових кімнатах. На сьомому році свого життя Йоаш, шляхом успішної революції під проводом Єгояди, здобув царський трон, як законний престолонаслідник, відновив таким чином в Юдеї царську династію Давида, яку ворог за всяку ціну намагався повністю й безпощадно знищити, і край після тиранії та ідолопоклонства узурпаторки Аталії почав процвітати. Принаймні 23 роки, поки жив первосвященик Єгояда, Йоашеве царювання було успішне й нарід втішався добробутом. Однак, коли помер Єгояда, Йоаш попав під вплив поганих дорадників, які спонукали його відновити в Юдеї поклоніння Ваалові й Астарті. Коли Захарій, син Єгояди, докорив цареві за це, то з наказу Йоаша жиди вкаменували Захарію на подвір'ї Господнього дому між храмом і жертівником (Матвія 23:35). Ще того самого року сирійці напали на Юдею, спустошили Єрусалим, захопили золото в храмі й як здобич вивезли до Дамаску. У цій битві сам цар Йоаш був тяжко ранений і його власні слуги вбили його в його власному ліжку. Він царював 40 літ від 878 до 838 рр. до Хр. (2 Царів 11; 12; 2 Хронік 22; 23; 24).

3) Син і престолонаслідник ізраїльського царя Єгоахаза; робив зле в Господніх очах, не відступаючи від "Єровоамових гріхів", хоч, правда, з пошаною ставився до Єлісея. Йоаш відвідав пророка перед його смертю й Єлісей провістив йому перемогу над сирійцями (2 Царів 13:14 і наст.). Йоаш тричі переміг сирійського царя Бен-Гадада в запеклих боях і відвоював від нього міста, що їх захопив попередній сирійський цар Газал. Царював він у Самарії 16 років (2 Царів 13:9-14; 2 Хронік 25:17-25).

Йов (розбіжні погляди на значення слова: одні доказують, що воно означає “переслідуваний”, інші — “навернений, покайний, засмучений”):

1) Патріарх у розумінні патріярхату, де в родині та громаді за давніх доісторичних часів панував найстарший віком праотець або родоначальник; мешканець країни Уц, розташований на південному сході від Юдеї, недалеко Едому. На підставі 1 Мойсеєва 10:23 деякі теологи твердять, що батьківщиною цієї драматичної біблійної постаті був Хавран, розташований на сході від Генісаретського озера; надзвичайно багатий і високопоставлений своїм бездоганим життям у всіх аспектах арабський шейх (шейх — старшина арабського племені або села). Тому що місцевим населенням, поміж яким жив Йов, були савелі (Йова 1:15), то це вказує на те, що він не походив з ізраїльського народу. Мав 10 дітей і часто приносив мирні жертви головно за своїх дітей, припускаючи, що вони тим чи іншим гріхом спроневірилися Богові. Патріярхальна форма поклоніння Богові в доісторичній добі мала цілком домашній характер, священство не було відокремлене й церемоніальні ритуали-обряди були незначні.

За душу богобійного Йова велася запекла невидима боротьба поміж Богом і сатаною, як і сьогодні цей лютий змаг продовжується за душу кожного й кожної з нас, хоч, правда, ми здебільшого мало або й цілком не усвідомлюємо цього. Щоб показати Йовову вірність не тільки в добробуті та здоров'ї, Бог дозволив сатані випробувати його (Йова 2:7; 7:5; 19:17; 30:17, 26-31).

Богобійний багатострадальний Йов править за приклада терпеливої витривалості й непохитної віри під час незаслужених неймовірних страждань. Він разом із своїми приятелями: Еліфазом, Білдадом і Цофаром та зі співбесідником Елігу з його славним розмовним стилем намагаються виправдати спосіб діяння Бога з людьми. Аж 7 день приятелі мовчазно дивилися на муки Йова, а відтак поодиноці почали промовляти до нього. Провідною думкою їхньої мови був погляд, що Бог праведний і справедливо карає нечестивих стражданнями. Таким чином Йов має визнати свій гріх, за який він тепер карається тяжкими стражданнями. Натурально, Йов не мав найменшого сумніву щодо абсолютної праведності Бога, проте він не міг взяти на себе гріх, якого він не вчинив.

Для чого страждають чесні, віруючі та справедливі люди? Ось головне питання, якому присвячений зміст розповіді про героя терпеливості в доісторичній добі перед Мойсеєм. Йов, не зважаючи на свою побожність, високе моральне життя й доброзичливе ставлення до ближніх, — втратив із Божого допущення маєток, дітей, здоров'я, добру славу та все земне щастя (Йова 1:12-19; 2:7). І хоч фізичні й моральні муки не заламали його живої віри (1:20-22); він заявив, що ані один із людей не є чистий перед Богом (Йова 14:4) і людина не може виправдатись перед Богом (Йова 9:2; 15; 20), визнаючи Божу досконалість, премудрість, всемогутність, святість та справедливе й ласкаве судочинство, — проте під впливом промов своїх приятелів, Йов почав обстоювати свою невинність, він не знаходив у собі причин страждань, проклинав день свого народження, багаторазово й сильно нарікав на свою долю (Йова 6; 7; 9; 10; 12-14; 16; 17; 19) та кликав, щоб Бог Сам розглянув його справу. Так, Йов у душі доісторичної патріархальної доби не спромігся зрозуміти й задовільно пояснити проблеми страждань, які від глибокої давнини жахають людське серце та хвилюють людські почуття.

В ізраїльському народі панувало переконання, що страждання являють собою кару за гріх, а розмір кари залежить від обсягу й характеру порушення Божої волі. Речники цього старозаповітного погляду були три приятелі Йова: Еліфаз, Білдад і Цофар. У їхньому діялозі червоною ниткою снується погляд, що Йов потаємно згрішив, а тому він тепер карається стражданнями. Вони спонукували Йова, навернутися до Бога, покірливо визнати потаємний гріх і покаятися.

Четвертий наймолодший співбесідник Елігу докорив 3 приятелям, що вони добачали в Йовових стражданнях кару за його гріх. Страждання не конче й не завжди являє собою кару за гріх. Праведники часто страждають на цій низькій землі, а безбожники, навпаки, розкошують (Луки 16:19-31). Тому що Йов нарікав на свої терпіння, проклинав день, у якому він родився (Йова 3), Елігу своєю мовою спонукував Йова покірливо перед Богом розглянути його думки й дивитися на страждання, як на засіб випробовування віри й очищення щоденного життя. Це безглуздя вимагати від Бога звіту в Його світоправлінні та ставати з Богом на прю за страждання та шляхи Його провидіння в світі. Людина не в силі збагнути своїм обмеженим розумом необмежених діл і думок

свого Творця. Отже, Елігу вже в душі Нового Заповіту кинув цінне світло на проблему страждань, як на доконечний педагогічний (виховний) засіб пізнання Бога, Його святої волі, самопізнання, самокритики, удосконалення характеру, освячення життя, випробовування нашої віри тощо, наголошуючи значення майбутньої нагороди.

Але ані Йов, ані його 3 приятелів: Еліфаз, Білдад і Цофар, ані наймолодший співбесідник Елігу повністю не з'ясували питання людських страждань. Тільки наш Господь Ісус Христос Своєю наукою, Своїм життям та Своїми голгофськими стражданнями та смертю на хресті повністю пояснив суть страждання і доповнив усі неповні доісторичні й старозаповітні світогляди на цю тему. Страждання богобійного Йова — це символ страждань Ісуса Христа та Його Святої Церкви. Не дивлячись на фізичні й моральні страшні терпіння, Йов не заламався у вірі й править нам за приклада героїчної терпеливості, знаючи, що страждання випробовують нашу вірність, допомагають нам краще зрозуміти Божу правду й підготовляють нас для вічності.

Вкінці Сам Господь Бог об'явив Йовові Свою досконалість і велич як у створенні всесвіту, так і в керівництві ним, та показав нонсенс усіх тих, які відкидають Бога або стають на прю з Ним. Йов тепер ближче пізнав Бога, розкався й Господь захистив і виправдав великого страдника перед тими, які звинувачували його.

Бог благословив і винагородив страждання Йова, помножив удвоє те, що він мав, і йому знову народилися 7 синів і 3 дочки. Після повернення його до щасливого стану, Йов прожив ще 140 літ і упокоївся, насичений довгими роками життя. (Книга Йова; Єзекіїля 14:12-20; Якова 5:11).

2) Іссахарів син, найменований у 1 Хронік 7:1 також "Яшув".

Йовав (виття, голосіння або дика пустиня):

1) Йоктанів син (1 Хронік 1:23).

2) Зерахів син із Боцри, один із царів Едому (1 Мойсеєва 36:33, 34; 1 Хронік 1:44, 45).

3) Мадонський цар, один із північних ватажків Ханаану, який намагався протиставитися переможному походу Ісуса Навина. Зазнав поразку при озері Мерон (Ісуса Навина 11:1).

4) Веніаминівець (1 Хронік 8:9).

5) Веніаминівець, Елтаалів син (1 Хронік 8:18).

Йоглі (засланець, вигнанець, висланий, екзильний): Батько Буккі, князя в Дановому племені (4 Мойсеєва 34:22).

Йоед (Єгова — це його свідок): Син Педаї, веніямінівець (Неемії 11:7).

Йоезер (Єговина поміч, Господня допомога): Давидів лицар, хорх'янин (1 Хронік 12:6).

Йозавад (Господь дарує, Господь виправдує, Господь подавець):

1) Гедерянин, Давидів лицар, який приєднався до нього в Ціклагоу (1 Хронік 12:4).

2) Голова Манасіїної тисячі, який перейшов до Давида перед битвою в Гілбоа (1 Хронік 12:20).

3) Один із лицарів Давида з племені Манісії (1 Хронік 12:20).

4) Левит, урядовець за днів царя Єзекії (2 Хр. 31:13).

5) Звершник Левитів за днів царя Йосії (2 Хронік 35:9).

6) Єшуїн син, левит за днів Езри (Езри 8:33).

7) Пашхузів син, священик, який одружився з чужинкою (Езри 10:22).

8) Левит, який вернувся з Езрою на батьківщину, одружився з чужинкою, пояснював народові Божого Закона, наглядав за зовнішньою роботою для Божого дому, один із голів Левитів (Езри 10:22; Неемії 8:7; Неемії 11:16).

Йозахар (Господь пам'ятає): Син аммонітянки Шім'ат, один із змовників і вбивників царя Йоаша (2 Царів 12:22; 2 Хронік 24:26).

Йоїл, Йоїл (Єгова — це Бог):

1) Самуїлів найстарший син, батько співака Гемана, пророк (1 Самуїлова 8:2; 1 Хронік 6:18; 15:17).

2) Один із 12 малих пророків; Петуїлів син; жив, правдоподібно, в Єрусалимі та пророкував за днів царя Узії. Його пророцтво стосувалося також Дій Апостолів 2; автор пророцької книги, що носить його ім'я (Йоїла 1:1; 2:1, 15,17).

3) У Хронік 6:21 ім'я Йоїл, виглядає, помилково подане замість Саул, як це читаємо в 1 Хронік 6:9.

4) Зверхник у Симеоновім племені (1 Хронік 4:35).

5) Син Ханоха, з лінії Кармі, Рувимів нащадок (1 Хронік 5:4).

6) Зверхник-голова в Гадовім племені, жив у країні Башані (1 Хронік 5:12).

7) Син Ізрахії, з Іссахарового племені (1 Хронік 7:3).

8) Натанів брат із Цови, один із Давидових вартових (1 Хронік 11:38).

9) Зверхник гершонівців за днів царя Давида (1 Хронік 15:7).

10) Священик за днів царя Давида (1 Хронік 15:11).

11) Єгіїлів син, Ладанів нащадок, гершонівець-левит (1 Хронік 23:8; 26:22).

12) Син Педаї, зверхник половини Манасіїного племені на захід від Йордану за днів царя Давида (1 Хронік 27:20).

13) Син Азарії, левит-кегатівець за днів царя Єзекії (2 Хронік 29:12).

14) Син Нева, який вернувся з Езрою в Юдею й узяв собі чужинку за жінку (Езри 10:43).

15) Син Зіхрі, веніаминівець, провідник (Неемії 11:9).

Йоїла (Єгова помагає): Єрохамів син із Герору, Давидів лицар у Ціклагу (1 Хронік 12:7).

Йокім, Йокін (кого Єгова підняв, поставив на ноги): Син Шели, один із членів післяекзильних родин (1 Хронік 4:22).

Йоктан (малий): Еверів син, родоначальник йоктанівських арабів (1 Мойсеєва 10:25-29; 1 Хронік 1:19, 20).

Йокшан (птахівник, пташник свійської птиці): Авраамів син від Кетури, мав двоє синів: Шеву й Дедана (1 Мойсеєва 25:2, 3; 1 Хронік 1:32).

Йона (голубка):

1) Аміттаїв син, уродженець Гат-Гафеверу (Йони 1:1; 2 Царів 14:25); пророк в Ізраїлі, діяв за днів царювання Єровоама II та з певністю і перед ним.

Бог послав Йону до Ніневії, столиці Асирії, проповідувати її мешканцям кару за їхні гріхи й закликати їх до покаяння, але Йона з національно-дипломатичних міркувань не хотів благовістити покаяння для поган. Він не послухав Бога й відплив з Яфи в зовсім протилежний бік з наміром, щоб утекти від Бога до Таршішу, фінікійської колонії в Іспанії (Йони 1:3). Тодішні ізраїльтяни вважали Йону за свого національного героя й він дійсно разом із ними вороже ставився до поганської Асирії, яка почала загрожувати безпеці та існуванню потужного тоді ще Ізраїля. Йона своїм протестом проти Бога за те, що Він пощадив Ніневію, повністю підтвердив свій патріотизм та свою непримиренно ворожу настанову до асирійців.

Так, Йона багато знав про Божу любов, але, видно, він сам не посідав її у власному серці. Тому Бог мусів багато попрацювати над Йоною через велику бурю на морі, велику рибу й рицинового куща, щоб таким чином перемінити його серце й наповнити його справжньою любов'ю.

2) Батько апостола Петра, названий як Симон, син Йони, “Бар-Йона” (Івана 1:42; Матвія 16:17).

Йонан, Йонам (від Йоганан, Іван — Божий дар, Божа ласка): Еліякимів син, предок у родоводі Христа (Луки 3:30).

Йонатан, Єгонатан (дар Єгови, Господь — Дароподавець, Даритель):

1) Син царя Саула; хоробра та приваблива особистість, якої вірність і чудова приязнь з Давидом захопили серце всього світу (1 Самуїлова 14:6, 8). Муж особливої сили й активності (2 Самуїлова 1:23); славний лицар у боях (1 Хронік 10:2; 1 Самуїлова 14:6-16) і дуже побожний у релігійному житті. Разом із своїм зброєношею напав на филистимську залогу та вбив 20 вояків. Нічого не знаючи про наказ свого батька царя Саула постити, щоб нічого не їсти під час битви, — під загрозою смерти, Йонатан усе ж таки з'їв трохи меду, щоб підкріпитися. Це незабаром виявилось й тільки заступництво народу врятувало його від смерти (1 Самуїлова 14).

Коли Йонатан разом із батьком Саулом полягли в битві при горі Гілбоа, то Давид оплакував Йонатана, присвятивши йому зворушливу до сліз елегію, та взяв його сина Мефівоше-та під свою опіку (1 Самуїлова 31:2, 8; 2 Самуїлова 9:1).

2) Давидів братанець (небіж, племінник). Він воював і вбив у Гаті филистимського велетня, який зневажав Ізраїля (2 Самуїлова 21:21; 1 Хронік 20:7).

3) Гершомів син або нащадок, з Мойсеєвої лінії, священик для Данового племені. Попередньо він поклонявся бовванові, якого вкрали в єфремлянина Михи (Суддів 18:18, 30; 17:7).

4) Син первосвященика Евіятара, останній із нащадків Ілія (2 Самуїлова 15:36; 17:15-21; 1 Царів 1:42-43).

5) Один із Давидових лицарів-героїв (2 Самуїлова 23:32; 1 Хронік 11:34).

6) Еведів батько, один із Адінового роду (Езри 8:6).

7) Асагелів син, священик за днів Езри (Езри 10:15).

8) Священик із Меліхового роду (Неемії 12:14).

9) Кареахів син і рідний брат Йоханана (Єремії 40:8).

10) Син первосвященника Йояди та його наступник у первосвященстві (Неемії 12:11).

11) Батько Захарія; священник, який сурмив на святі освячення єрусалимських мурів (Неемії 12:35).

12) Писар, у домі якого був ув'язнений пророк Єремія (Єремії 37:15).

Йора (ранній дощ, поливання): Предок родини, яка в числі 112 осіб повернулася з Вавилону на батьківщину (Езри 2:18). У Книзі Неемії 7:24 подано ім'я "Харіф".

Йорай (Єгова навчає): Гадівець, мешканець Гілеаду в Башані за днів юдейського царя Йотама (1 Хроніки 5:13).

Йорам, **Єгорам** (Єгова підносить):

1) Син ізраїльського царя Ахава (2 Царів 8:16, 25, 28, 29; 9:14, 17, 21-23, 29).

2) Син юдейського царя Йосафата (2 Царів 8:21, 23, 24; 1 Хроніки 3:11; 2 Хроніки 22:5, 7; Матвія 1:8).

3) Священик за днів царя Йосафата (2 Хроніки 17:8).

4) Левит, предок Шеломіта, служив у Божому домі за днів царя Давида (1 Хроніки 26:25).

5) Син Тої, царя Хамоту, що сприяв Давидові (2 Самуїлова 8:10).

Йорим (Єгова підносить): Маттатіїв син у родоводі Ісуса Христа (Луки 3:29).

Йосафат (Єгова судить, Єгова — це Суддя):

1) Мітнянин, Давидів лицар, один із прибічної сторожі-варти Давида (1 Хронік 11:43).

2) Один із священників за днів Давида (1 Хронік 15:24).

Йосип (Він додасть, Господь додасть):

1) Одинадцятий син Якова й первенець Рахілі після її 11-річної безплідності (1 Мойсеева 30:22-24). Народився в Гарані, північна Месопотамія, в домі Лавана. Був улюбленцем Якова, як син його старости із справедливими й чесними рисами характеру (1 Мойсеева 37:2-3). Брати зненавиділи Йосипа, бо він мав перевагу перед ними в родині. Їхню ненависть збільшили Йосипові сни, згідно з якими братові снопи вклонилися його снопові, а далі сонце, місяць і 11 зір вклонилися йому (1 Мойсеева 37:5-36).

Брати змовилися вбити Йосипа, але Рувим переконав їх не проливати братерської крові, а кинути його до ями. Поява в тій околиці ізмаїльтянських купців спонукали братів продати їм Йосипа за 20 срібняків (1 Мойсеева 37:28) і ті повели

Його до Єгипту. Отже, мавши 17 років, Йосип потрапив у дім Потіфара, який настановив його доморядником над всією його резиденцією. Але легкої поведінки жінка Потіфара почала день-у-день приваблювати до себе Йосипа, спонукаючи його злягтися з нею. Йосип виявив тут неабияку віру й моральну силу, угамувавши свої тілесні пожадливісті й перемігши всі її спокуси. Від Йосипа є чого навчитися для сучасної молоді (1 Мойсеева 39:1-19). Його видатна духовно-моральна перемога запроторила його до єгипетської тюрми майже на 2 роки. Але й у тюрмі Бог був із Йосипом. Через дар відгадування снів він став популярним, а навіть звернув на себе увагу самого фараона (1 Мойсеева 39:20-23; 41:1-37). Був віку 30 років, коли фараон настановив його губернатором (прем'єр-міністром) над усім єгипетським краєм (1 Мойсеева 41:45).

Голод в Ханаані припровадив до Єгипту його 10 братів, опісля Веніямина й укінці похилого віку Якова зі всім домом. За дозволом фараона батькові та братам Йосипа дана була на поселення земля Гошан, розташована в північно-східній частині дельти ріки Нілу (41:38-57; розділи 42 - 47).

Йосип одружився з поганкою Ознатою, дочкою Патіфера, жерця Сну, мав двох синів: Манасію та Єфрема. Яків особливо урочисто з рукопокладанням та із спеціальним значенням поблагословив їх. Яків помер у Єгипті, Йосип звелів забальзамувати його тіло, відтак перевезли до Ханаану й поховали в печері на дільниці поля Махпели навпроти Мамре. Йосип помер у віці 110 років, проживши в Єгипті понад 90 років. Він був похований у Єгипті, однак заприсяг своїх братів, щоб вони відповідного часу перенесли його кості до Ханаану (1 Мойсеева 50:22-26). Мойсей виконав його заповіт, його останки перенесено з Єгипту до Ханаану й поховано в Сихемі в родинному гробі (2 Мойс. 13:19; Ісуса Навина 24:32; Дії Ап. 7:16).

Йосип — це один із головних прообразів Господа Ісуса Христа.

2) Син Ілія (Луки 3:23, за Матвієм 1:16 — син Якова), муж Марії, матері Ісуса Христа, справедливий, походив із дому й династії Давида, жив у Назареті, Галилея, працював як тесля (Матвія 13:55; Марка 6:3). Коли Ісус Христос мав 12 років, Йосип і Марія взяли Його з собою до Єрусалиму на свято Пасхи. Місцеві люди вважали Йосипа за дійсного батька Ісуса Христа.

3) Йосип із Ариматеї; багатий, побожний, шанований і праведний ізраїльтянин, радник синедріону; не приставав до ради й не погоджувався із смертним присудом Ісуса Христа, проте явно не відважувався виступати проти такого рішення. Того самого вечора, коли розп'яли Господа Ісуса Христа, він пішов до Пилата та просив Ісусового тіла, щоб поховати. Пилат дозволив. Тоді Йосип із Ариматеї та Никодим взяли Ісусове тіло, обгорнули його чистою плащаницею й поклали його в новому гробі, що був висічений у скелі (Матвія 27:57-61; Луки 23:50-53).

4) Йосип, званий Варсавою, мав також наймення Юст; один із двох кандидатів на апостола на місце Юди, вибраних церквою (Дії Апостолів 1:23).

5) Їг'алів батько. Їг'ал був вивідувачем Ханаану від Іссахарового племені (4 Мойсеева 13:7).

6) Ізраїльтянин, який взяв був чужинку за жінку (Езри 10:42).

7) Представник священницького Шеваніїноного роду (Неемії 12:14).

8) Один із предків Христа; Йонамів син (Луки 3:30).

9) Один із предків Христа, Йодаїв син (Луки 3:26).

10) Один із предків Христа, Маттатів син (Луки 3:23, 24).

11) Йосип (правильніша транслітерація Йосій), брат Ісуса Христа (Матвія 13:55; Марка 6:3).

12) Йосип, що Варнавою звався, родом кіпріяннин (правильніша транслітерація Йосій) (Дії Апостолів 4:36).

Йосій — див "Йосип 11" та "Йосип 12".

Йосій, Ісуй (піднесений, захоплений): — див. "Ісуй".

Йосіфія (Бог помножує): Батько чи предок Шеломіта; повернувся з Вавилону на батьківщину разом із Езрою (Езри 8:10).

Йосія (Єгова оздоровляє, Єгова — Зцілитель):

1) Юдейський цар, син Амона й Єдиди; у віці 8 років став царем й царював у Єрусалимі 31 рік. Про його життя ми довідуємося, читаючи 2 Царів 22:1 - 24:30; 2 Хронік, розділи 34 і 35, а також перших 12 розділів Книги Пророка Єремії кидають багато світла на загальний стан населення Юдеї за днів царя Йосії.

Йосія почав шукати Господа, мавши 16 років, а відтак упродовж 6 років він очищав Юдею від пагірків із поганськими жертівниками й бовванами (2 Хронік 34:7, 8). Храм під на-

глядом спеціального комітету був очищений й оновлений. Під час направи Господнього дому первосвященик Хілкія знайшов там Книгу Закону, читання якого особливо вплинуло на царя Йосію й подвоїло його релігійну запопадливість, шанобливий запал до Божого діла та взагалі його піетет. Пророчиця Хулди, до якої в тому часі звернулися по пораду, об'явила їм Господні суди над землею.

Головною подією в житті царя Йосії було те, що на 18 році свого царювання він відновив свято Пасхи (2 Хронік 35). Коли єгипетський фараон Нехо прибув у Каркеліші над Ефратом, щоб воювати з асирійцями, то Йосія з своєю армією вийшов проти нього, був смертельно ранений у Мегіддонській долині й помер. Єремія зворушливо оспівав його смерть у своїй жалібній пісні й увесь нарід гірко оплакував його (Софонії 12:1).

2) Йошія — це варіант імені “Йосія”. Цефанів син. В його домі відбулася урочиста й символічна коронація великого священика Ісуса (Захарія 6:10-15).

Йотам (Господь чистий, бездоганий, досконалий, святий):

1) Наймолодший син Гедєона (Єруббаала), який врятувався від смерті владолюбного Авімелеха, сховавшись у Сихемі. Його притча про вибір царя й царювання тернини править за приклада аж досі. (Суддів 9:5, 7, 21, 57).

2) Син царя Азарії. Керував юдейським царством у заступстві свого батька, що був хворий на проказу. Став царем у віці 25 років і царював у Єрусалимі 16 років. Він був сучасником ізраїльського царя Пекаха та пророка Ісаї. Історія його життя й володіння міститься в 2 Цар. 15 і в 2 Хроніки 27.

3) Нашадок Юди, Єгдаїв син (1 Хронік 2:47).

Йоха (Єгова — Життєдавець, Господь пробуджує):

1) Син Берії, веніаминівець (1 Хронік 8:16).

2) Син Шімірі, тіцянин, один із Давидової прибічної сторожі (1 Хронік 11:45).

Йоهاز, Йоахаз (той, якого тримає Єгова): Батько Йоаха, літописець царя Йосії (2 Хронік 34:8).

Йоханан, Єгоханан (Божий дар або Божа ласка):

1) Син Азарії та внук Ахімааца (1 Хронік 5:35, 36).

2) Син Ел'їонаїв, із династії Зоровавеля (1 Хрон. 3:24).

3) Кареахів син, військовий зверхник розпорошеної юдейської армії, яка залишилася в кінцевім наступі на Єру-

салим у боях із халдеями. Після вбивства Гедалії, якого вавилонський цар настановив був начальником над Юдею, Йоханан боявся пімсти халдеїв, а тому з військом утік до Єгипту всупереч пересторозі пророка Єремії (Єремії 41:11-16).

4) Первороджений син юдейського царя Йосії (1 Хронік 3:15).

5) Хоробрий веніяминівець, який приєднався до Давида в Ціклагу (1 Хронік 12:4).

6) Гадівець, беець, який приєднався до Давида в Ціклагу (1 Хронік 12:12).

7) Батько Азарії, єфремівець, за днів юдейського царя Ахази (2 Хронік 28:12).

8) Катанів син, який із Езрою та іншими повернувся з вавилонського переселення (Езри 8:12).

9) Ел'яшівів син (Езри 10:6, 28; Неемії 12:23).

10) Син Товії, аммонітянин (Неемії 6:18).

Йохевед (славна, слава Єгови, Єгова — це її слава): Левієва дочка; дружина й одночасно тітка Амрама, мати Аарона, Мойсея й Маріями (2 Мойсеева 2:1; 6:20; 4 Мойсеева 26:59).

Йоша (Бог-Єгова підтримує, захищає, охороняє, підкріплює, відновлює, помагає): син Амації, зверхник-князь Симеонового роду (1 Хронік 4:34, 38-41).

Йошав'я (Єгова підтримує): Ел'намів син, махав'янин, один із Давидових лицарів прибічної сторожі-варти (1 Хронік 11:46).

Йошбекаша (Єгова сидить міцно): Геманів син, голова 17-ої зміни співаків (1 Хронік 25:4, 24).

Йошів'я (Бог дає житло, приміщення): Син Сераї, батько Єгу, симеонівець (1 Хронік 4:35).

Йояда — див. "Єгояда".

Йояда (прихильність Єгови, кому Єгова сприяє або до кого є прихильний): Син Ел'яшіва, первосвященик (Неемії 12:10 і наст.).

Йояким (кого Єгова підносить, ставить на ноги): Первосвященик, Ісусів син (Неемії 12:10 і наст.).

Йоярів (захист Єгови, кого Господь боронить):

1) Мирянин, який вернувся з Езрою в Юдею (Езри 8:16).

2) Основник однієї з черг або змін священиків (Неемії 12:6, 19).

3) Переців нащадок, один із поворотців із вавилонського переселення, які осіли в Єрусалимі (Неемії 11:5).

К

Кадміл (перед Богом, цебто стоячий перед Богом, Його служитель): Левит, який вернувся з Зоровавелем на батьківщину (Езри 2:40; Неемії 7:43). Він і його родина згадуються в біблійній історії з нагоди 3 подій: Езри 3:9; Неемії 9:4, 5; 10:10.

Каїн (набутий, надбання, досягнення, посідання): Найстарший син Адама й Єви. За свій гріх убивства Авеля був вигнаний із Едену та став “мандрівником” і “заволокою” (Жидів 11:4; 1 Мойсеева 4:12 і наст.). Спонукою до його братовбивства була заздрість і гнів, що вчинки Авеля були праведні і його жертву прийняв Бог (1 Івана 3:12). Каїн оселився в землі Нод, побудував місто й назвав його Енох за ім'ям свого сина (1 Мойсеева 4:17).

Кайяфа (скеля або депресія, смуток, пригноблений стан): Первосвященик за днів Ісуса Христа; зять Анни; порадив синедріонові видати смертний вирок на Ісуса Христа перед тим, ніж постане заколот у народі, і тим самим виповів пророцтво, що Ісус має вмерти за нарід (Івана 11:49). Його характеризувало нешанобливе ставлення до справедливості. Він у великій мірі був відповідальний за обвинувальний вирок із засудженням Ісуса Христа до страти через розп'яття (Івана 11:49-53; 18:13, 14, 24, 28; Матвія 26:3, 57; Дії Апостолів 4:6).

Калев, Халев, Калєб (здібний, хоробрий, войовничий, богатир, герой, також пес):

1) Єфуннеїв син, за походженням — кеніздеянин (4 Мойсеева 13:6; Ісуса Навина 14:6), цебто первісно не належав до Ізраїля, а згодом став прозелітом; один із 12 розглядачів (розвідувачів Ханаану від Юдиного племені. Він та Ісус Навин вірно звітували з розгляду Обітованого Краю, підбадьорювали нарід і переконливо заохочували його ввійти в Ханаан (4 Мойсеева 13:30; 14:6). За повне довір'я й послух Богові він та Ісус Навин із старшого покоління, що вийшло з Єгипту, ввійшли в Обітовану Землю (4 Мойсеева 14:24-30; 14:38; 26:65; 5 Мойсеева 1:36). Він брав участь у розподілі

Ханаанської Землі (4 Мойсеєва 34:19) і дістав у посідання Хеврон із його околицею (Ісуса Навина 14:9-15; 21:11 і наст.). Земельний наділ Калева збільшувався (Ісуса Навина 15:15 і наст.) і з бігом часу ті додаткові посілости стали називатися “Калевом” (1 Самуїлова 30:14) або “Калев-Єфратою” (1 Хронік 2:24).

2) Хецронів син, із Юдиного племені (1 Хронік 2:9, 18, 19, 42, 50).

Каллай (швидкий слуга Єгови): Священик із Саллаєвої родини, служив за днів Йоякіма (Неемії 12:20).

Кандака (князь-пан слуг): Етіопська цариця (Дії Апостолів 8:27). Кандака — це не власне ім'я етіопської цариці, але титул династії етіопських цариць того часу. Скопець або вельможа-прем'єр її палацу-двору (камергер, шамбелян, підкоморій) навернувся до Бога та став християнином, почувши Євангелію з уст Пилипа (Дії Апостолів 8:26-40).

Кармі, Кармій (виноградар):

1) Рувимів наймолодший син (1 Мойсеєва 46:9; 2 Мойсеєва 6:14; 4 Мойсеєва 26:6; 1 Хронік 5:3).

2) Завдіїв син, Аханів батько, з Юдиного племені (Ісуса Навина 7:1, 18; 1 Хронік 2:7; 4:1).

Карп, Карпо (овоч): Християнин, мешканець Троади, в якого Павло залишив свого плаща, книги й пергаменові звої (2 Тимофія 4:13).

Каршена (ілюстрований): Один із сімох провідних князів Персії й Мідії на царському дворі Ахашвероша (Естери 1:14).

Кастор і Поллукс — див. “Діоскури”.

Катан — див. “Гаккатан” (Езри 8:12).

Кварт (чотири, четвертий): Християнин у Коринті, співробітник апостола Павла, приєднався до привітів Павла християнам у Римі (Римлян 16:23). За переданням, Кварт був одним із 70 учнів Христа.

Квіріній (боєць, вояк): Губернатор Сирії після заслання Архелая (Луки 2:2).

Кегат, Когат, Каат (збори, зібрання, асемблея): Левіїв син, від якого походить великий рід Кегатівців. (1 Мойсеєва 46:11). Під час перепису при Синайській горі було 8 600 нащадків Кегата, з чого 2 750 здатних мужчин до війська у віці від 30 до 50 років (4 Мойсеєва 4:2-3, 34-36; 3:27-28). Їхня служба у скинії заповіді у полягала на тому, що вони пильнува-

ли сторожу святині, носили Святее Святих; під час мандрівки пустинею носили ковчега та священні предмети (4 Мойсеева 4:4 і наст.). У Ханаані вони дістали на життя 10 міст, розташованих в Єфремовому, Дановому й Манасіїному племенах (Ісуса Навина 21:4, 5, 26).

Кегат прибув до Єгипту разом із Левієм та Яковом (1 Мойсеева 46:11); його сестра називалася Йохевед (2 Мойсеева 6:20; дід Аарона й Мойсея; помер у віці 133 років (2 Мойсеева 6:18)).

Від Левієвих синів: Гершона, Кегата й Мерарі походять три головні відділи Левитів (Гершонівці, Кегатівці й Мерарійці).

Кедар (темношкірий): Другий син Ізмаїла. Кедар — це родоначальник великого й потужного арабського племені, бедуїнів-кочовиків, що жили в наметах та славилися своїм скотарством (1 Мойсеева 25:13; 1 Хронік 1:29).

Цим ім'ям “Кедар” у Святому Письмі позначається загально Арабію й арабів (Псальма 19:5; Ісаї 21:13, 16-17; 42:11; Єремії 49:28). Рабини часто називають арабську мову кедарською. Кедарське плем'я проживало на схід від Невайоту в самотній країні поміж кам'янистою пустинею й Вавилонією (Ісаї 42:11; Псальма 119:5). Вони були лукаві, зрадливі, несправедливі й ненавиділи мир (Псальма 119); фанатично поклонялися ідолам, були зразковими лучниками, хоробрими лицарями (Ісаї 21:17); Арабія й кедарські князі багаті на вівці й верблюди (Єзекіїля 27:21), не лякаються й не знають страху (Єремії 28-31), проте не уникнуть покарання (Єремії 49:28-29) і вся їхня слава зникне (Ісаї 21:16-17).

Кедарські кущі й намети назовні були чорні, однак у середині переховувалися в них цінні скарби. Це спонукало автора Книги Пісня над Піснями порівняти внутрішню красу царської нареченої до кедарських наметів (Пісня над Піснями 1:5). Хоч кедари — це здебільшого кочовики, мандрівне плем'я, проте деякі з них осілися по містах і селах (Ісаї 42:11).

Кедема, Кедма (східній): Наймолодший син Ізмаїла (1 Мойсеева 25:15; 1 Хронік 1:31).

Кедор-Лаомер (слуга Лаомера): Цар Еламу, правдоподібно, частина території Мідії й Персії, який у союзі з іншими 4 царями воював проти Аврама в долині Йордану й зазнав поразку (11 Мойсеева 14:1-16).

Келіта (малорослий, карлик): Один із левитів, що з Езрою вернувся на батьківщину (Езри 10:23); допомагав пояснювати народові Божого Закону (Неемії 8:7): підписав заповіта-умову з Неемією, що буде вірно додержувати Божого Закону й не матиме родинних-подружніх зв'язків із чужинцями (Неемії 10:11).

Келув, Келуб (кошик):

1) Батько Мехіра, один із Юдиних нащадків (1 Хронік 4:11).

2) Батько Езрі. Езрі був Давидовим урядником (1 Хронік 27:26).

Келугу (повний, завершений, закінчений): Один із ізраїльтян, який одружився з чужинкою (Езри 10:35).

Кемош (підкоряний, переможений): Народний ідол-божок моавітян (1 Царів 11:7; Єремії 48:7), які вважали себе народом Кемоша (4 Мойсеєва 21:29). Кемош був також божком аммонітян, хоч згодом їхнім ідолом став Молох (Єремії 48:7, 13, 46; 49; Суддів 11:24). Цар Соломон запровадив у Єрусалимі поклоніння ідолів Кемошеві (1 Царів 11:7), а цар Йосія усунув це ідолопоклонство (2 Царів 23:13).

Кемуїл (Божя громада, Божий збір чи зібрання):

1) Син Нахора й Мілки, батько Арама (1 Мойс. 22:21).

2) Шіфтанів син, князь Єфремового племені; один із 12 мужів, призначених Мойсеєм для розподілу Обітованого Краю Ханаану (4 Мойсеєва 34:24).

3) Левит, князь-зверхник племені за днів Давида, батько Хашавії (1 Хронік 27:17).

Кенаана (купець, торговець):

1) Білганів син, вєніяминівець (1 Хронік 7:10).

2) Батько Седекії, фальшивого пророка (1 Царів 22:11, 24; 2 Хронік 18:10, 23).

Кеназ (полювання, лови, ловитва):

1) Еліфазів син; був одним із провідників Едому (1 Мойсеєва 36:11, 15, 42; 1 Хронік 1:53, 54).

2) Елин син, внук Калева (1 Хронік 4:15).

3) Молодший брат Калева, батько Отніїла, з Юдиного племені (Ісуса Навина 1:11; Суддів 1:13; 3:9, 11; 1 Хронік 4:13).

Кеназзеяни, кенізеяни: Нашадки Кеназа (1 Мойсеєва 15:18-20; Ісуса Навина 14:6, 14).

Кенані (той, кого підтримує, охороняє й захищає Єгова): Левит, що допомагав поворотцям із вавилонського переселення очиститись від гріхів і відновити поклоніння Богові під проводом Езри (Неемії 9:4).

Кенанія (заснований Господом): Співак, зверхник над левитами, які носили ковчега та співали за днів царя Давида, (зверхник ношення ковчега та співаків) за днів царя Давида, коли переносили ковчега-кивота до скинії в Єрусалимі (1 Хронік 15:22, 27; 26:29).

Керан (ліра): Дішонів син, хорейнин (1 Мойсеева 36:26; 1 Хронік 1:41).

Керен-Гаппух (ріг краси, рогове місце): Йовова дочка (Йова 42:14).

Кесар — це грецька форма титулу давніх римських імператорів, що походить від латинського імені Гая Юлія Цезаря (102-44 рр. до Хр.), засновника римської монархії. Здобувши владу над Римом, Гай Юлій Цезар із удаваної скромности відмовився прийняти титул короля чи царя, а вдовольнявся титулом імператора, цебто військового полководця. Титул “Кесаря”, як найвищого повновладного монарха, володаря чи диктатора, прийняв і засвоїв Гай Август Октавій, престолонаслідник Гая Юлія Цезаря, його внук. Відтоді титул “Кесар” вживали римські імператори аж до 3 сторіччя по Христі. Палестина й її населення за днів Ісуса Христа й апостолів були під владою кесарів. Історія Нового Заповіту збігається з царюванням наступних 5 перших визначніших кесарів: Гая Августа Октавія (31 р. до Хр. - 14 р. по Хр.) — Луки 2:1; Тиверія (14-37 рр. по Хр.) — Луки 3:1; Івана 19:12, 15; Гая Калігули (37-41 рр. по Хр.); Клавдія (41-54) — Дії Апостолів 11:28; 17:7; 18 і Нерона (54-68 рр. по Хр.) — Дії Апостолів 25:8, 21, 25; 27:1; Филип’ян 4:22).

Кесед (ріст, зростання, збільшення, посилення): Син Нахора й Мілки (1 Мойсеева 22:22).

Кеція (касія — це назва рослини з родини стручкових, що її листя вживають у медицині, як проносного): Йовова дочка (Йова 42:14).

Кир, Кір (сонце): Дата народження невідома, помер 530 року до Хр. Загинув у боях із скитськими кочовими племенами, що гасали по обох боках Каспійського моря й загрожували небезпекою для східної границі Перської Імперії. Деякі історики подають, що Кир був смертельно ранений у

запеклій боротьбі з загоном племені массагетамів, інші знову доводять, що він був ранений у боях із плем'ям дербиків. Цар Кир спокійно помер і його поховано в перському місті Пасаргадах із великими почестями.

Він став царем перської держави 559 року й царював аж до самої смерті. Вславився героїзмом і переможними походами. За його панування до Перської Імперії були приєднані такі країни: частина Індії, Мідія, Вавилонія та грецькі колонії в Малій Азії. Став дуже популярним, перемігши 546 р. до Хр. могутнього лідійського царя, що володів надзвичайними багатствами.

Як основоположник і монарх Перської Імперії, Кир виявляв нечувану широку політичну й релігійну толеранцію до завойованих ним народів. Він не вбивав царів-опонентів, не спустошив їхніх столиць, надзвичайно гуманно поведився з полоненими та взагалі ввічливо ставився до людей. Підкоривши під своє володіння Вавилонію, Кир негайно видав едикта в Ахметі (Екбатані), яким дозволив жидам у Вавилоні добровільно вертатися на батьківщину, відбудовувати єрусалимський храм і таким чином відновити там поклоніння живому Богові, (2 Хронік 36:22 і наст.; Езри 1:1-4; 3:7; 4:3; 5:13, 17; 6:3-5). Крім цього Кир звелів повернути поворотцям золотий і срібний посуд, що його Навуходоносор переніс із Єрусалиму до Вавилону (Езри 1:7; 6:5), і зарядив платити із царської скарбниці Заріччя робітникам при будові Божого дому (Езри 6:8 і наст.). Таким чином 42 000 жидівських поворотців прибули з Вавилону до Юдеї.

Про 70-річний період тривання вавилонської неволі писав наперед пророк Єремія, а також пророк Ісаї провістив 210 років наперед про перемоги Кира й назвав його Господнім "пастирем", а навіть і "помазанцем" (Ісаї 44:28; 45:1-4). Кир привернув Ізраїлеві волю й виконав інші великі події з побудження Бога (2 Хронік 36:23). Йосип Флавій твердить, що Кир одержав спеціальне об'явлення привернути волю Ізраїлеві та збудувати Божого дома в Єрусалимі, читаючи Книгу Пророка Ісаї. Безперечно, він мусів також знати пророцтво Даниїла (Даниїла 6:28, 29; 10:1). Проте цар Кир до кінця свого життя поклонявся поганським богам і правдоподібно захоплювався вченням Заратустри. Це тільки Бог кожного разу збуджував духа Кира чинити Його волю в історії жидівського народу й він слухняно виконував її.

Кифа — див. "Петро".

Кіл'ав (батькоподібний, схожий на свого батька): Давидів син від кармелітянки Авігаїли, народився в Хевроні, названий також Даніїл (2 Самуїлова 3:3; 1 Хронік 3:1).

Кіліон (сохнучий, в'янучий, хворобливий, нездоровий): Молодший син Елімелеха і Ноомі, муж Рути, ефратянин (Рути 1:2-5; 4:9).

Кімган (палке бажання): Барзіллаїв син, гілеядянин. Кімган вернувся з Давидом з-за Йордану. З усього видно, що Давид наділив його ділянкою землі у Вифлеємі, на якій згодом була збудована гостиниця (Єремії 41:17).

Кіслон (довір'я, надія): Елідадів батько, князь-зверхник Веніяминового племені, обраний допомагати при розподілі обітованої ханаанської землі поміж ізраїльськими племенами (4 Мойсеева 34:21).

Кіш (лук):

1) Авіїлів син, батько царя Саула, веніяминівець (1 Самуїлова 9:1 і наст.; 14:50). Можливо, що Авіїл називався також Нер (1 Хронік 8:33; 9:39).

2) Син Єїла й Маахи, веніяминівець (1 Хронік 9:36).

3) Веніяминівець, дід чи предок Мордехая (Естери 2:5).

4) Левит, з дому Махлі, з Левієвого племені, діяв за днів царя Давида (1 Хронік 23:21, 22; 24:28, 29).

5) Левит, Авдіїв син, з Мерарієвих нащадків, діяв за днів царя Єзекії (2 Хронік 29:12).

Клавдій (кульгавий, кривий): Четвертий римський імператор, панував від 41-го р. до 54 р. по Хр. За його панування кілька разів виникав голод через неурожай. Про один такий голод, що настав у Палестині й Сирії, ми читаємо в Діях Апостолів 11:28-30. Клавдій видав розпорядження, щоб жиди покинули Рим (Дії Апостолів 18:2). Клавдій помер 13-го жовтня 54 року по Хр. Його отруїла його власна жінка Агріппіна.

Клавдій Лісій: Головний полковий тисяцький, що під час жидівського свята мав постій у фортеці Антонія недалеко храму. Прибув на допомогу Павлові із своїм загonom і силою вирвав апостола з рук жидів, які чинили над ним самосуд. Не міг зрозуміти смертельної ненависти жидів до Павла, звелів його зв'язати й бичувати, щоб таким чином довідатися про правду. Дізнавшись, що Павло римський громадянин, негайно відкликав наказ бичування й дозволив йому промовляти пе-

ред синадріоном у своїй обороні. Вкінці під сильною охороною з двома сотниками вислав апостола Павла до Фелікса в Кесарію разом із супровідним листом, дуже сприятливого змісту для апостола (Дії Апостолів, розділи: 21, 22 і 23).

Клавдія (кульгава, крива): Чеснотлива християнка в Римі, яка приєдналася до Павлових привітів Тимофієві (2 Тимофія 4:21).

Клеопа (славний, знаменитий батько):

1) Один із двох учнів, які по дорозі в Еммаус зустрінули воскреслого Ісуса Христа (Луки 24:13-35).

2) Муж Марії (Івана 19:25); брат Йосипа, що був заручений із непорочною Дівою Марією, матір'ю Ісуса Христа. Клеопа й Марія мали синів: Якова Молодшого й Йосію (Матвія 27:56; Марка 15:40; Луки 24:10). Треба припускати, що Клеопа помер раніш, ніж Ісус Христос виступив на публічне служіння, а тому Марія Клеопова з дітьми згадується в Євангеліях сама в часі всеприлюдного служіння Христа та Його розп'яття на Голгофі.

Марія Клеопова — це сестра матері Ісуса Христа (Івана 19:25).

Климент, Климентій (лагідний, тихий, милосердний): Співробітник апостола Павла у Филипах (Филип'ян 4:3). Деякі теологи ототожнюють його з римським єпископом.

Козбі (облудна, обманна, брехлива): Мідіянітська жінка, дочка Цура, голови-начальника племен батьківського дому в Мідіяні. Пінхас, син Елеазара, забив її, пробивши її списом. (4 Мойсеева 25:15, 18).

Колая, Колій, Кадай (голос Єгови):

1) Батько фальшивого пророка Ахава, якого спалили з наказу вавилонського царя Навуходоносора (Єремії 29:21).

2) Веніаминівець, якого нащадки оселилися в Єрусалимі після повороту з вавилонської неволі (Неемії 11:7).

Кол-Хезей, Кол-Хозе (всевидючий, всебачачий, всевидючий, всевидець): Батько Шаллума й Баруха, з Юдиного племені, діяв за днів Неемії (Неемії 3:15; 11:5).

Конанія, Кононія (призначений Господом, навчений Єговою):

1) Левит, управитель при Божому домі, мав нагляд над жертвоприношеннями й десятинами за днів царя Єзекії (2 Хр. 31:12).

2) Один із зверхників над левитами за днів царя Йосії (2 Хронік 35:9).

Коре (куріпка):

1) Корахівець, предок Шаллума й Мешелемея; головний придверний скинії за днів царя Давида (1 Хронік 9:19; 26:1).

2) Син Імни, левит, придверний, мав нагляд над добровільними жертвоприношеннями Богові за днів царя Єзекії (2 Хронік 31:14).

Корей, Корах (оголеність, убогість, голий вигляд, лисина):

1) Син Ісава від Оголівами (1 Мойсеева 36:5, 14, 18; 1 Хронік 1:35); народився в Ханаані перед тим, як Ісав осівся на горі Сеїр (1 Мойсеева 36:5-9); князь-провідник Едома.

2) Син Еліфази, внук Ісава, інший князь-провідник Едома (1 Мойсеева 36:16).

3) Хевронів син (1 Хронік 2:43).

4) Син Іцгара, з Левієвого племені, провідник бунту в пустині проти Мойсея й Аарона. Зумів при співпраці Датана й Авірона з Рувимового племені об'єднати 250 ворохобників, які намагалися присвоїти собі першенство влади. Всі вони загинули від землетрусу й огню (4 Мойсеева 16; 26:9-11).

Корнилій (з рогу, роговий): Сотник італійського полку, що мав постій у Кесарії, побожний, богобійний, милостивий і завжди молився Богові. Вислав слуг до Йопії по апостола Петра, щоб пояснив йому шлях спасіння. Повірів і Петро охрестив його. Це первісток із поган, що став християнином. (Дії Апостолів 10:1-48).

Коц (терен, глід, колючка, шип): Нащадок із Юдиного племені (1 Хронік 4:8).

Крискент, Крескент (ростучий, зростання): Помічник і співподорожній у місійній праці апостола Павла (2 Тимофія 4:10). Припускають, що він був одним із 70 учнів Ісуса Христа.

Крисп, Крісп (кучерявий, завитий, хвилястий): Начальник (старший) синагоги в Коринті (Дії Апостолів 18:8). Повірів із своїм домом у Господа й апостол Павло охрестив його (1 Коринтян 1:14).

Куш (чорний, смуглявий, опалений):

1) Хамів найстарший син (1 Мойсеева 10:6); родоначальник етіопів; нащадки Куша поселилися на території між горішнім Нілом і ріками Ефратом і Тігром.

2) Веніямінівець, ворог царя Давида (Псальма 7:1, титульний рядок).

Кушан-Ріш'атаїм (чорність): Цар Месопотамії, в руки якого попали ізраїльтяни. Це була Божа кара за їхнє ідолопоклонство (Суддів 3:8; Авакума 3:7).

Кушая (лук Єгови, що зображає силу, могутність Єгови): Левит, Мерарієвий нащадок, батько Етана, відомий співак за днів царя Давида (1 Хронік 15:17).

Куші: Батько пророка Софонії (Софонії 1:1).

Л

Лаван (білий):

1) Син Бетуїла, Нахорів унук, рідний брат Ребеки, батько Лії та Рахілі; Біблія вперше говорить про нього у зв'язку з заручинами його сестри Ребеки з її двоюрідним братом Ісааком, де Лаван відігравав провідну роль (1 Мойсеєва 24: 29-60; 27:43; 29:5). Нахор і Авраам — це рідні брати (1 Мойсеєва 24:15). Лаван був багатим вівчарем, жив у Харані, Арамейський Падан, цебто Месопотамія.

Лаван удруге з'являється на екрані біблійних подій у розповіді про втечу його племінника (небожа) Якова з рідного дому, щоб таким чином уникнути пімсти та гніву Ісава. Яків, прибувши до свого вуйка (дядька) Лавана в Харані, 7 років служив йому за Рахіль і 7 років за Лію, щоб взяти їх собі за жінок, і 6 років служив за худобу. Лаван перешкоджав Якову вернутися в Ханаан. Врешті Бог об'явився Лаванові та звелів йому відпустити Якова додому; тоді Лаван уклав із своїм племінником мирну угоду й Яків із своєю родиною й маєтком відокремився від нього ((1 Мойсеєва 31:44).

Хоч Лаван у Харані, Месопотамія, знав живого Бога (1 Мойсеєва 24:50; 31:49, 53), однак боги чи фігурки домашніх богів, що їх узяла з собою Рахіль із батьківського дому (1 Мойсеєва 31:30, 34), переконливо показують, що Лаван визнавав подвійну релігію: вірив у Бога розумом (не серцем) і шанував поганські ідоли...

2) Назва пограничної місцевості (5 Мойсеєва 1:1). Можливо, що Лівна (4 Мойсеєва 33:20, 21) — це варіант Лавану.

Лада, Лаада, Лаеда (наказ, інструкція, порядок, визначений час; не змішувати із старослов'янською Ладою, богинею шлюбу й кохання, що означає кохана, любя, мила): Син Шели, внук Юди (1 Хроніки 4:21).

Ладан (привести в порядок; за іншим джерелом — народився під час свят):

1) Єфремівець, предок Ісуса Навина (1 Хроніки 7:26).

2) Гершонівець за днів царя Давида (1 Хроніки 23:7, 8, 9; 26:21).

Лазар (Божа допомога, Бог помагає, Бог — цей його Помічник):

1) Мешканець Віфанії, рідний брат Марти й Марії; Ісус Христос воскресив його з мертвих. У родині, правдоподібно, він був наймолодший. Багато теологів вважають, що Симон Прокажений був батьком Марії, Марти й Лазаря. (Івана 11:1-57; 12:1-11; Матвія 26:6-13; Марка 14:3-9). Ще інші припускають, що Симон був мужем овдовілої Марти.

Лазар із Віфанії був популярним у Єрусалимі й околиці, як перепусувач Святого Письма.

2) Ім'я, дане бідареві Ісусом Христом у притчі про “Багача й Лазаря” (Луки 16:19-31).

Лаїл (Божий, від Бога, відданий Богові): Гершонівець, батько Ел'ясафа (4 Мойсеєва 3:24).

Лаїш (лев):

1) Мешканець Галліму; батько Палтіїла (Палтія), якому Саул віддав свою дочку Мелхолу, Давидову жінку (1 Самуїлова 25:44; 2 Самуїлова 3:15).

2) Назва місцевости, згодом перейменована на Дан (Суддів 18:7, 14, 27, 29; Ісаї 10:30).

Ламех (сильний, міцний, кріпкий):

1) Син Метушаїла, 5-та генерація від Каїна й Єви за прямою лінією нащадків. Ламех мав дві жінки: Аду й Ціллу; його сини: Явал, Ювал і Тувалкаїн згадується в Біблії, як перші винахідники (1 Мойсеєва 4:18-24).

Ламех, крім Еноха, це єдина допотопна особа з прямої лінії Каїна, про яку Біблія подає нам кілька цікавих деталей. Ламехові дві жінки: Ада й Цілла, його дочка Ноема та врешті Єван — це ті допотопні жінки, що про них тільки згадав Мойсей у своїх Книгах. Ламех написав першу поему, поміщену в Біблії. Правдоподібно він у своїй короткій поемі звиличує винахідливість свого сина Тувалкаїна — меча, — щоб таким чином мати перевагу в боротьбі з ворогами.

Історик Йосип Флавій твердить, що в Ламеха було 77 синів.

2) Син Метушалаха з прямої лінії нащадків Сифа; батько Ноя; допотопний, богобійний патріарх (1 Мойсеєва 5:25-29). Ламех із лінії Сифа прожив 777 років, а його батько Метушалах помер у віці 969 років, цебто жив найдовше на цій землі, за біблійними даними (1 Мойсеєва 5:27, 31).

Лаппідот (смолоскипи, світоч, блиск, полум'я, сяяння): Чоловік пророчиці Девори, мешканець Єфремових гір (Суддів 4:4).

Лахад, Лагад (гніт, пригноблення): Син Яхата, родоначальник цор'атян, з Юдиного племені (1 Хроніки 4:2).

Лахмі, Лахмій (вифлеємець; за іншим джерелом — боець, бойовик, вояк, ударник): Гатянин, велетень, брат Голіята; його забив Елханан, Яїрів син (1 Хроніки 20:5).

Левій (прилучений, приєднаний, об'єднаний, зчленований, спільний):

1) Третій син Якова від Лії (1 Мойсеєва 29:34). Коли Лія породила третього сина, то думала, що тепер поверне до себе любов Якова. Вона сказала: "Тепер оцим разом буде до мене прилучений мій чоловік, бо я породила йому трьох синів. Тому й назвала ім'я йому «Левій»"

Левій мав трьох синів: Гершона, Кегата й Мерарі та одну дочку Йохевед, від якої народився Мойсей, Аарон і Маріяма (2 Мойсеєва 6:16, 20; 4 Мойсеєва 26:59). Яків перед смертю в Єгипті пригадав Левієві й Симеонові їхній злочин (1 Мойсеєва 49:5-7).

2) Ім'я Левій двічі виступає в родоводі Ісуса Христа (Луки 3:24, 29).

3) Алфіїв син або Матвій, апостол Ісуса Христа (Марка 2:14; Луки 5:27, 29). Див. — "Матвій".

Лемуїл (присвячений Богові): Ім'я невідомого царя, якому його мати подала розсудливі принципи й моральні правила життя, записані в Книзі Приповістей 31:2-9). Деякі консервативні рабини ототожнювали Лемуїла з Соломоном, інші знову твердять, що Лемуїл являв собою царя арабського племені на пограничній території, що межувала з Палестиною, а його старшим братом був Агур, про якого йде мова в Книзі Приповістей 30.

Лин (сіть, сітка, тенета): Віруючий християнин у Римі, приєднався до Павлових привітів Тимофієві (2 Тимофія 4:21). За Переданням, Лин належав до числа 70 учнів Ісуса Христа й був першим єпископом Римської Церкви.

Лівні (білий):

1) Старший син Гершона (2 Мойсеєва 6:17; 4 Мойсеєва 3:18; 1 Хроніки 6:2, 5).

2) Син Махлі, внук Мераріїв (1 Хроніки 6:14).

Лідда — це грецька вимова Веніяминового міста, 9 миль від Йопії, що по-гебрейськи називається “Лод” (Дії Апостолів 9:32, 35, 38; 1 Хроніки 8:12; Езри 2:33; Неемії 7:37; 11:35).

Лідія, Ліда (Це ім'я походить від назви області, розташованої на Малоазійському півострові, колишньої могутньої держави Лідії з столицею в Сардах, що проіснувала від 12 до 6 сторіч до Хр. В глибоку давнину вихідців із області Лідії звичайно називали “лідіянами”. Саму ж колишню державу названо Лідією тому, щоб вшанувати ім'я й пам'ять стародавнього славного володаря Асурбаніпала Люді):

Лідія — це перша відома жінка на Європейському континенті, що навернулася до Господа, почувши проповідь Євангелії з уст апостола Павла (Дії Апостолів 16:14, 15, 40). Походила з Тіятір, Мала Азія, згодом переїхала до Филип, Македонія, як заможна купчиха-крамарка кармазином, цебто дорогоцінною одежею та тканиною, покрашеною пурпурово-темною або яскраво-червоною фарбою з фіолетовим відтинком. Лідія мала свій власний дім, слуг і, правдоподібно, була вдовою. Уже до прийняття християнства вона була жидівською прозеліткою (неофіткою, новачкою, прихильницею юдейської релігії). Вчащала на молитовні зібрання в Филипах, що їх почав влаштовувати в суботні дні Павло під голим небом на побережжі річки (Дії Апостолів 16:13). Повіривши на тих молитовних зібраннях в Ісуса Христа, як в особистого Спасителя, вона прийняла святе хрещення за вірою й відтоді гостила в своїм домі Павла, Силу й Луку (Дії Апостолів 16:15). Можливо, що Церква в Филипах мала свої регулярні Богослуження в її домі.

Лікхі (вчений): Син Шеліди, з Манасіїного племені (1 Хроніки 7:19).

Лісаній (усуває смуток): Тетрах в Авіліні, Сирія; володів у 15-му році панування кесаря Тиверія, сучасник Івана Хрестителя (Луки 3:1).

Лія (стомлена, виснажена, змучена утомою та працею, позбавлена сили терпінням і тугою): Старша дочка Лавана, жінка Якова, мати семеро дітей — 6 синів і 1 дочки: Рувима, Симеона, Левія, Юди, Іссахара, Завулону й Діни; рабовласниця кріпачки Зілли, яка породила, на її бажання, від Якова двох синів: Гада й Асира. Таким чином Лія стала родоначальницею 8 ізраїльських племен. (1 Мойсеева 29:16-35).

Її молодша сестра Рахіль довгий час оплакувала свою бездітність, але зате втішалася любов'ю свого чоловіка. Навпаки, Лія породила Якову семеро дітей й думала що таким чином здобуде його прихильність (1 Мойсеева 30:20), однак її золоті сподівання ніколи не здійснилися. Вона любила Якова всім своїм серцем і всією своєю потаємною, палкою пожадливістю, проте вона ніколи не зазнала зворотного обміну в своїй любові. Вона була тільки толерована в подружнім житті. Уста й серце Якова ніколи не дотикали Лії, вони належали Рахілі.

Крім подружнього хреста, Лія ще дівчиною страждала в наслідок очної недуги та всім помітним слабим зором; вона болісно зносила несправедливість свого батька Лавана, який замість одружити її з Яковом, продав її йому, як чужинку чи кріпачку, за 7-річну службу (1 Мойсеева 31:15); натурально, її гірку долю значно помножив і сам Яків тим, що більше любив Йосипа й Веніямина, ніж своїх дітей від неї; врешті, як мати, Лія глибоко відчувала збездіщення Діни хівеянином Сихемом, а відтак криваву розплату її синів: Симеона й Левія, які дуже брутально вбили Сихема, не дивлячись на те, що він обрізався, правдиво любив Діну й намагався одружитися з нею (1 Мойсеева 34:1-31).

Бог благословив Лію дітьми й вона втішалася великою радістю, що Бог зробив її матір'ю й вона мала невимовну нагоду плекати й виховувати дітей від того, кого щиро, безтямно кохала; через свого рідного сина Юду вона стала праматір'ю Давида й Господа Ісуса Христа; вона пережила свою молодшу сестру Рахіль; померла в Ханаані перед переселенням до Єгипту й була похована Яковом у Хевроні, в родинній гробниці, в печері Махпели, навпроти Мамре, поруч із Авраамом, Саррою, Ісааком й Ревекою (1 Мойсеева 49:31).

Лоїда (приємна, згідлива, охоче готова): Богобійна жидівка, повірила в Христа Ісуса, довго жила в Лістрі. Мати Евнікії, баба Тимофія. Навчала внука Святого Писання, жінка "нелицеїрної віри" (2 Тимофія 1:5; 3:15).

Лот (заслона, покривало, вуаль, прикриття; захований, затаєний, законспірований, перейти в невідомість): Син Гарана, внук Тераха, племінник (небїж) Аврама (1 Мойс. 11:27, 31). Його рідні сестри називалися Мілка та Іска. Мілка вийшла заміж за Нахора, рідного брата Гарана. Деякі жидівські вчені

ототожнюють Сару з Іскою. Батько Лота, Гаран, помер за життя його батька Тераха в халдейському Урі (1 Мойсеева 11:28). По смерті батька Лот із ріднею спочатку переселилися до Харану, де помер його дід Терах, а відтак Лот із Аврамом і Сарою вирушили аж до Сихему, до дуба Мамре, в Ханаані (1 Мойсеева 12:4-6).

У Ханаані постав голод, тому Аврам, Сара й Лот пішли до Єгипту. Коли голод минув, вони знову вернулися до Ханаану, спочатку прибули до Негеву (до півдня, Ідумеї), а відтак переселилися на попереднє місце поміж Бет-Елом і Аєм чи українізованим “Гаєм” (1 Мойсеева 13:3, 4).

Але Лот і Аврам не могли довго разом пробувати на землі спільного поселення. Бог щедро благословив їх великим маєтком. Їхня дрібна й велика худоба значно помножилася, а пасовиська не побільшилися, а, навпаки, худоба, пасучись, з’їдала цілком траву та трав’янисту рослинність і тому між їхніми пастухами часто виникали суперечки. Їм треба було відокремитись. Вони вважали за доцільне й корисне йти далі окремими шляхами. Лот вибрав собі наводнену урожайну над-йорданську околицю на сході, вирушив туди й нап’яв там свої намети аж до самого міста Содому (1 Мойсеева 13:10-14). Однак помалу-малу він утомився простим життям у наметі й почав жити в одному з домів міста Содому, взявши собі за жінку содомлянку (1 Мойсеева 13:12; 14:12; 19:1-3).

Але то був недобрий вибір. Содом являв собою місто дуже поганої репутації (1 Мойсеева 13:13; 18:20-21). Його населення було крайньо розбещене й аморальне. Мешканці Содому, Гоморри, Адми й Цевоїму (5 Мойсеева 29:22) безсоромно віддалися педерастії, мужолозтву та скотолозтву. Жінки й чоловіки, дівчата та хлопці протиприродно задовольняли свої сексуальні почуття-гони шляхом парування з тваринами або особами тієї самої статі. Це так званий в історії “содомський гріх”. Крім цього, на Содом і Йорданську долину несподівано напав цар Кедор-Лаомер із своїми союзниками, пограбували добро та взяли в полон людей, а поміж ними й Лота. Аврам, почувши про це, озброїв своїх 318 слуг, дігнав нападників, розбив їх і визволив людей із неволі. Содомський цар пропонував Аврамові нагороду за визволення, але він відмовився прийняти її (1 Мойсеева 14:1-24). Але Лот, одержавши назад свій маєток, знову замешкав в Содомі, немовбито Го-

сподь не попереджував його через тимчасове поневолення залишити грішний Содом.

Хоч Лот намагався побожно жити в Содомі (2 Петра 2:7, 8), все ж таки атмосфера беззаконня й неморальности ставала там нестерпною для праведної душі. Важко було дивитися й переносити всі огиди содомлян. Бог послав Своїх двох анголів, щоб попередити Лота про долю Содому й сусідніх міст. Коли Лот вагався вийти з того міста, тоді ангולי через безмежну Божу любов і Аврамову молитву (1 Книга Мойсеєва 18:22-33) схопили за руки Лота, його жінку, їхніх обох дочок і вивели їх за місто, сказавши Лотові: “Рятуй свою душу, — не оглядайся позад себе й не затримуйся ніде в околиці, а ховайся на гору, щоб тобі не загинути” (1 Мойсеєва 19:17). Але Лот не хотів утікати на безлюдну далеку гору, а за дозволом Господа втік до малої місцевости Цоару й там сховався. Тоді Бог послав на Содом, Гоморру, Адму, Цевоїм та всю ту околицю сірку й огонь із неба, в наслідок чого все було знищене ((5 Мойсеєва 29:22). Але Лотова неслухняна й недовірлива жінка озирнулася назад, щоб ще раз побачити Содом і все дороге її серцю, і стала соляним стовпом (1 Мойсеєва 19:25, 26).

Опортуніст Лот пристосовувався до життя залежно від обставин і вимог часу. Він спілкував із людьми в Содомі, а для дальшого безлюдного життя та плекання винограду, ясно, помогла його дочкам чинити з ним неморальність. Остання сцена змальовує нам врятованого Лота на безлюдді, в глухій печері біля Цоару. Лот дозволяв собі пити стільки вина, що ставав п'яним, неприємним і в такому стані чинив гріх кровозмішення з своїми дочками. Самовільно принісши в жертву свою поміркованість і тверезість, Лот мав від старшої дочки сина Моава, родоначальника моавітян, а від молодшої дочки — Бен-Аммі, родоначальника аммонітян, що повсякчасно ворогували з Ізраїлем (1 Мойсеєва 19:31-38; 5 Мойсеєва 23:3-4). Натурально, Лотові дочки, які були заручені й назавжди в Содомі втратили своїх наречених, мали добрий намір встановити нащадків, однак це ніяк не виправдує їхніх неморальних дій.

Ісус Христос вжив розповідь про Лота, його жінку та Содом і Гоморру, як пересторогу християнству бути завжди тверезими, чуйними й готовими на другий прихід Господа (Луки 17:28-32).

Лотан (прикриття, покривання, покрівля): Син Сеїра, провідник-князь хорейя (1 Мойсеева 36:20, 22, 29; 1 Хроніки 1:38, 39).

Лохеш — див. “Галлохеш” (Неемії 3:12).

Луд (боротьба, розбрат, суперечка): Симів син, родоначальник лідіян (1 Мойсеева 10:22; 1 Хроніки 1:17; Ісаї 66:19).

Лука (світло, світлосяйний, світлоносний, даючий світло, світлодавець; народжений удень): Перший місійний лікар в історії християнства; ім'я його тричі згадане в Новому Заповіті: Колосян 4:14; 2 Тимофія 4:11 та Филимона 1:24. Походив із поган, народився в Антіохії, Сирія, закінчив медичні студії, добре знав грецьку літературу й мову й займався також малярством. У ранніх своїх літах навернувся до Господа в Антіохії, Сирії, написав Євангелію, названу його ім'ям, та Книгу Дій Святих Апостолів.

Уперше зустрінувся з апостолом Павлом у Троаді й відтоді став його особистим лікарем і місійним співсупровідником. Медик і теолог подали собі правиці, щоб об'єдналися, щоб спільно християнізувати поганські народи великої Римської Імперії, щоб рятувати хвирий світ ім'ям й силою розп'ятого й воскреслого Великого Лікаря Господа Ісуса Христа.

Поважне число біблістів вважає, що Лука особисто не бачив Ісуса Христа, а тому немає достатніх даних твердити, що Лука був одним із 70 Христових учнів (Луки 10:1), ані одним із двох еммауських учнів (Луки 24:13), ані одним із тих грецьких (гелленських) післанців, які бажали побачити Господа Ісуса Христа (Івана 12:20-22). Із Книги Дій Апостолів та з третьої Євангелії ясно, що лікар Лука багато подорожував із апостолом Павлом по містах Близького Сходу, Малої Азії та Європи. Таким чином він мав нагоду докладно все довідатись про Христа й апостолів та все старанно описати в своїх книгах.

Приєднавшись до Павла в Троаді, Лука поділяв далі з ним місійну подорож до Македонії (Дії Апостолів 16:9, 10, 17) З Дій Апостолів 17:1 видно, що під час другої місійної подорожі апостола Павла, Лука залишився в македонському м. Филипах і там очікував його аж до третьої місійної подорожі, коли вони знову спільно подорожували аж до Риму (Дії Ап. 20:5 - 28:16). Прибувши з Павлом до Єрусалиму, Лука особисто розмовляв із апостолами, учнями, учасниками й самовидцями Ісуса Христа, Його чуд, життя й навчання. Треба думати,

що під час дворічного ув'язнення Павла в Кесарії, Лука головню перебував у Єрусалимі й особисто розмовляв із Марією, благословенною Матір'ю Ісуса Христа (Дії Апост. 24:27). Натурально, Бог спеціально вибрав лікаря Луку, щоб він належно описав подробиці надприродного зачаття й народження Божого Сина від непорочної Диви Марії. Лука у своїх Книгах вживає не раз прецизійних медичних термінів і розкішної грецької фразеології.

Апостол Павло в своїх Посланнях називає Луку “улюбленим лікарем” і титулує його своїм співробітником і вірним приятелем, — “зі мною тільки Лука” (Кол. 4:14; 2 Тимофія 4:11; Филимона 1:24). Лука був з Павлом у Римі до кінця його життя. Лука ті події, де він також брав участь, звичайно описав у Діях Апостолів в першій особі множини “ми” (Дії Апостолів 16:10-16; 20:5-15; 21:1-18; 27:1 - 28:16).

Боже Слово не подає нам дати й місця смерті Луки. За переданням, він помер у Тебах, Беотії, як мученик, поміж 75 100 рр. по Хр.

Лукий, Луцій (народжений удень):

1) Християнин, кірінеянин, проповідував в Антіохії, Сирії (Дії Апостолів 13:1; 11:19, 20).

2) Родич Павла або з того самого племені, перебував разом із Павлом у Коринті (Римлян 16:21).

Луцій — див. “Лукий”.

М

Маадай (оздоба, прикраса, орнамент Єгови): Банаїв син, взяв собі чужинку за жінку (Езри 10:34).

Маадія, Моадія (оздоба, прикраса, орнамент Єгови): Священик, що повернувся із Зоровавелем із вавилонської неволі (Неемії 12:5, 17).

Маай (співчутливий, співстрадник): Син священика, співак; брав участь у музичному служінні під час посвячення ерусалимських мурів за днів Езри й Неемії (Неемії 12:36).

Маазія (Господня утіха, заохочування Єговою):

1) Священик, голова порядкової зміни 24-ої черги служби священиків у Божому домі за днів Давида (1 Хр. 24:18).

2) Один із священиків, що підписав умову-заповіта з Неемією, що будуть у всьому вірні Богові та не вступатимуть у родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:9).

Маасея, Моасея, Махсея, Массея (Боже діло, Господня праця):

1) Нашадок священика Єшуї, одружився з чужинкою за днів Езри (Езри 10:18).

2) Священик, Харімів син, одружився з чужинкою (Езри 10:21).

3) Священик, Пашхурів син, одружився з чужинкою за днів Езри (Езри 10:22).

4) Нашадок Пахата-Моава, мирянин, одружився з чужинкою (Езри 10:30).

5) Батько Азарії (Неемії 3:23).

6) Один із тих, які стояли по правиці Езри, коли він читав перед народом на майдані Мойсеевого Закону (Неемії 8:4).

7) Левит, який допомагав при читанні Мойсеевого Закону на майдані перед народом (Неемії 8:7).

8) Один із зверхників народу, який підписав умову-заповіт із Неемією, що будуть вірні Господеві, будуть виконувати Його заповіді й постанови та не матимуть родинних зв'язків із чужинцями (Неемії 10:26).

9) Син Баруха, з Юдиного племені, вернувся з Вавилону на батьківщину й осівся на постійне життя в Єрусалимі (Неемія 11:5).

10) Веніаминівець, предок Саллу (Неемії 11:7).

11) Два священики цього самого імені, що брали участь у музичній програмі під час посвячення єрусалимських мурів (Неемії 12:41, 42).

12) Батько священика Цефанії за днів царя Седекії (Єремії 21:1; 29:25; 37:3).

13) Батько фальшивого пророка Седекії (Єремії 29:21).

14) Священик, предок Баруха й Сераї, які були синами Неріїї (Єремії 32:12; 51:59).

15) Син Шаллума, левит високого чину за царя Єгоякіма (Єремії 35:4). Порівняйте 1 Хроніки 9:19.

16) Левит, назначений Давидом співати в супроводі гри на музичних інструментах (1 Хроніки 15:18, 20).

17) Син Адаї, сотник за днів юдейського царя Йоаша (2 Хроніки 23:1).

18) Урядник високого чину за днів царя Уззіїї. Правдоподібно левит, що виконував на піввійськові завдання; порівняйте 1 Хроніки 23:4 (2 Хроніки 26:11).

19) “Царський” син, якого забив Зіхрі, Єфремів герой-лицар під час інвазії на Юдею ізраїльським царем Пекахом за царювання Ахаза (2 Хроніки 28:7).

20) Зверхник-губернатор міста Єрусалиму за днів царя Йосії (2 Хроніки 34:8).

Маат (малий): Маттатіїв син, батько Наггея в родоводі Ісуса Христа (Луки 3:26).

Мааха (гніт, утиск, пригнічення, пригноблення):

1) Авесаломова мати (2 Самуїлова 3:3).

2) Нахорова дочка від його наложниці Реуми. Нахор — це рідний брат Авраама (1 Мойсеева 22:24).

3) Батько Ахіші, він був гатським царем на початку панування Соломона (1 Царів 2:39).

4) Дочка або, більше правдоподібно, внучка Авесалома, третя й улюблена жінка Рехав'ама, мати юдейського царя Авійяма (1 Царів 15:2; 2 Хроніки 11:20-22). Авесаломова дочка називалася Тамарою (2 Самуїлова 14:27); вона вийшла заміж за Уріїла в Гів'ї та стала матір'ю Маахи (Міхаї). Цар Аса позбавив Мааху права бути царицею, бо вона присвятила себе

ідолопоклонству, зробивши ідола Астарті (2 Хроніки 13:2; 1 Царів 15:2; 2 Хроніки 15:16).

5) Наложниця Калева, Хецронового сина; мати Шевера, Тірхату, Шаафа та Шеви (1 Хроніки 2:48, 49). 29).

6) Дочка гешурського царя Талмая, мати Авесалома (1 Хроніки 3:2; 2 Самуїлова 3:3).

7) Жінка Махіра, який походив із Манасієного племені (1 Хроніки 7:15, 16).

8) Жінка Єїла, який був батьком або засновником Гів'ону (1 Хроніки 8:29; 9:35).

9) Симеонівець, батько Шефатії, який був володарем племені за днів царя Давида (1 Хроніки 27:16).

10) Назва малого царства, а згодом околиці, розташованої на північному сході від Палестини, недалеко Агровської околиці й Башану (5 Мойсеева 3:14; Ісуса Навина 12:5; 2 Самуїлова 10:6; 1 Хроніки 19:6, 7).

Маац (гнів, лют, глибоке обурення; за іншими джерелами — панування, володіння): Син Рама, Єрахмеїлів унук, нащадок Юди (1 Хроніки 2:27).

Магалал'їл, хибна транслітерація — Магалїїл, Малелеїл (Божа хвала):

1) Каїнів син, прожив 895 літ (1 Мойс. 5:12-17; 1 Хроніки 1:2; Луки 3:37).

2) Переців син (Неемії 11:4).

Магарай (нетерпеливий, поспішний, квапливий): Нетофатянин, цебто походив із Нетофи, близько Єрусалиму, Давидів лицар (2 Самуїлова 23:28; 1 Хроніки 11:30; 27:13).

Магер-Шелал-Гаш-Баз (здобич квапиться, грабіж поспішає): Так назвав пророк Ісаї свого сина за Божим повелінням (Ісаї 8:1-3). Це ім'я означає, що не тільки сирійці з їхнім царем Реціном і ізраїльтяни на чолі з царем Пекахом будуть покарані за їхні підступні пляни щодо Юдеї й загарбницькі походи (Ісаї 7:1, 5-7; 8:4), але й самій Юдеї грозила велика небезпека за їхнє відступство від Бога (Ісаї 7:17-20; 8:6-8), бо в тяжкий час вони не надіялися на Бога, а шукали допомоги в людях. Невдоволені з державного правління вбачали порятунком у зміні Давидового дому (Ісаї 8:6), а сам юдейський цар Ахаз звернувся по допомогу до асирійського царя (2 Царів 16:7-8; 2 Хроніки 28).

Магділ (Божий князь, гетьман, вождь, полководець; за іншим джерелом — Божя слава, Бог — це слава): князівський нащадок Ісава, князь Едому (1 Мойсеєва 36:43; 1 Хроніки 1:54).

Магор (країна Гога, інакше кажучи, країна чи нарід, князем якого був Гог):

1) Яфетів син і, правдоподібно, родоначальник скитів (1 Мойсеєва 10:2).

2) Магор представляє нарід, що мав з півночі вдертися до Палестини й завоювати її. Територія того народу була розташована поблизу Тогарми, цебто Вірменії, та островів і приморського побережжя Європи, що вказує на стародавню імперію скитів Скитію (Єзекіїля 27:14; 38:1-3; 39:1-6).

3) Магор представляє об'єднані народи, що мають повстати проти справжніх, віруючих християн на чолі з Господом Ісусом Христом під час Його другого приходу, і будуть повністю переможені в останній битві на землі під Армагеддоном (Об'явлення 20:8; 16:16).

Мадай (міра; за іншим джерелом — середній край): Яфетів син, родоначальник мідіян, цебто мідійського народу (1 Мойсеєва 10:2; 1 Хроніки 1:5; 2 Царів 17:6; Даниїла 11:1; Естери 1:3).

Малахія (мій післанець, вісник Єгови): Святе Писання нічого не говорить про походження й життя Малахії. Неповні відомості про нього ми завдячуємо переданням. Він походив із Завулонового племені й помер у молодому ще віці.

Малахія був останнім старозаповітним пророком, цебто впродовж майже 450 років від Малахії до народження Ісуса Христа в Ізраїлі не було більше пророків. Малахія жив і проповідував десь коло 450 року до Хр., коли єрусалимський храм був відновлений.

Книга Пророка Малахії являє собою сцену судової розправи, де Господь пред'явив устами пророка обвинувальний акт жидам за їхнє формальне служіння Богові, порушення заповідей і законів духовного життя. Господь полюбив їх найбільше з-поміж усіх народів і захистив їх від знищення. Та, замість подяки, Ізраїль почав грубо порушувати Божі заповіді. Передусім вони зневажали Божу любов й недбайливо ставилися до своїх повинностей. Замість того, щоб приносити в жертву все найкраще зі стада, вони жертвували сліпе, кульгаве та хворе; обкрадали Господа десятинами й чинили інші грі-

хи. Пророк Малахія провістив перший і другий прихід Ісуса Христа, як також народження Його передвісника Івана Хрестителя (Малахії 3:1; 4:5, 6).

Малкам, Малхам, Мілком (їх цар, великий цар):

1) Син Шахараїма й Ходеші, веніаминівець (1 Хроніки 8:9).

2) Ім'я аммонітського ідола, божка (1 Царів 11:33; Софонії 1:5). Мілком — це правописний варіант “Малкам”. У Софонії 1:5 ім'я “Мілком” пропущене, але в англійській Біблії та в інших перекладах воно подане.

Малкіїл ((цар Божий; за іншим джерелом — Бог — це Цар): Син Верії, основник Бірзаїта (1 Мойсеева 46:17; 1 Хроніки 7:31).

Малкійя (цар Єгови; за іншим джерелом — Бог — це Цар):

1) Співак, предок Асафа й нащадок Гершома (1 Хроніки 6:25, 28).

2) Священик, батько Пашхура (1 Хроніки 9:12).

3) Нащадок Аарона, священик, належав до 5-тої порядкової черги служби священиків у Божому домі за днів Давида (1 Хроніки 24:9).

4) Син Пар'оша, взяв собі за жінку чужинку (Езри 10:25).

5) Харімів син, взяв собі чужинку за жінку (Езри 10:31).

6) Харімів син, працював при правлі ерусалимських мурів (Неемії 3:11).

7) Рехавів син, зверхник бет-керемської округи, працював при правлі Смітникової брами: повставляв її двері, замки й засуви (Неемії 3:14).

8) Син золотаря (Гацофії), допомагав при відбудові ерусалимських мурів навпроти брами Міфкад за днів Неемії (Неемії 3:31).

9) Священик, який стояв на дерев'яному підвищенні по лівиці Езри, який перед народом читав Мойсеїв Закон (Неемії 8:4).

10) Священик, що підписав договір-заповіт із Неемією вірно служити Господеві й не вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:4).

11) Батько Пашхура, осівся в Єрусалимі (Неемії 11:12).

12) Священик, що допомагав у чині посвячення ерусалимських мурів за днів Езри й Неемії (Неемії 12:42).

13) Батько Пашхура, один із придворних достойників царя Седекії (Єремії 38:1).

14) Син царя Седекії (Єремії 38:6).

Малкірам (цар верховини, цар висоти, цебто славний цар): Син Єхонії (1 Хроніки 3:18).

Малкі-Шуя (цар допомоги): Саулів син (1 Самуїлова 14:49; 31:2; 1 Хроніки 8:33; 9:39).

Маллоті (повність, моя повнота; за іншим джерелом — Бог — це світлість, блиск, сяєво): Один із 14 синів Гемана; співав та грав на різних музичних інструментах у Божому домі за днів Давида (1 Хроніки 25:4, 26).

Маллух (порадник; за іншим джерелом — царюючий, пануючий):

1) Син Хашав'ї, з роду Мерарі, левит, предок славного співака Етона за днів Давида (1 Хроніки 6:29).

2) Баніїв син, узяв собі за жінку чужинку (Езри 10:29).

3) Харімів син, узяв собі за жінку чужинку (Езри 10:32).

4) Священик або із священицької родини, що підписав договір-заповіт із Неемією про вірність Богові й що не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:5).

5) Один із зверхників народу, що підписав заповіта з Неемією про вірність Богові й що не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями ((Неемії 10:28).

6) Один із священицької родини, що повернувся із Зоровавелем на батьківщину (Неемії 12:2).

Малх (цар або царство): Первосвященицький слуга, якому Петро відтяв мечем праве вухо. Ім'я раба подає тільки Іван, а інші євангелісти описують саму подію, бо тоді ще жив Петро й точне подання імени слуги могло поставити апостола Петра в небезпечне становище (Івана 18:10; Матвія 26:51; Марка 14:47; Луки 22:49-51).

Манаїл, Манаїн (утішитель): Пророк чи учитель у первісній Антіохійській Церкві; співгодованець і співвихованець із тетрархом Іродом Антипою (Дії Апостолів 13:1).

Манасія (забутливий, забуваючий, забутній, забутий; той, хто легко й швидко забуває, викликає забуття; вибачливий, всепрощаючий, поблажливий):

1) Старший син Йосипа від його жінки Оснати (1 Мойсеева 41:51; 46:20); Манасія та Єфрем народилися в Єгипті перед голодом. Патріярх Яків адоптував їх до своєї родини й назначив їх головами племені Манасіїного замість Йосипа.

Під час свого благословення Яків дав першенство й перевагу молодшому Єфремові над Манасією всупереч тодішньому звичаю й бажанню самого Йосипа (1 Мойсеєва 48:1-20).

2) Третій юдейський цар, син Єзекії та Хевці-Ваги; став царем у віці 12 років і царював у Єрусалимі 55 років. Цар Манасія толерував ідолопоклонство й усі поганські релігії ставив нарівні з вірою в живого Бога. Він уклав союз із Вавилоном проти Асирії. Його політична орієнтація на сильних цього світу, а не на Бога, doprowadила до того, що він попав на 22-ому році свого царювання у вавилонський полон. У неволі він схаменувся, покаявся й почав звертатися до Бога по допомогу. Господь почув його молитви й визволив його (2 Хроніки 33:12, 13). Повернувшись із Вавилону до Єрусалиму цар Манасія відновив Господнього жертівника, приніс на ньому мирну та вдячну жертви Всевишньому й звелів юдеям служити й поклонятися живому Богові. Помер у віці 67 років і був приватно похований в Уззиному садку (2 Хроніки 33:15, 16; 2 Царів 21:18). Нарід довший час із відразою згадував його царювання.

3) Пахатів нащадок, який за днів Езри взяв собі за жінку чужинку (Езри 10:30).

4) Хашумів син, який на вимогу Езри розвівся з своєю чужоземною жінкою (Езри 10:33).

Манахат (спокій, мир, втихомирення, відпочинок; за іншим джерелом — жертва, жертвоприношення, запропонування):

1) Шовалів син, нащадок Сеїра (1 Мойс. 36:23; 1 Хроніки 1:40).

2) Місцевість у Палестині, подана у зв'язку з переліком осіб Веніяминового родоводу (1 Хроніки 8:6).

Маноах (спокій, мир, втихомирення, пристановище, тихе місце): Батько Самсона, мешканець містечка Цор'ї (Цораху), данівець, побожний і доброзичливий ізраїльтянин (Суд. 13:2; 16:31).

Маох (здушений, пригнічений, утиск; за іншим джерелом — кінська шлея, частина кінської упряжі-збруї, т. зв. наритники): Батько гатського царя Ахіша, в якого Давид із 600 його прихильниками знайшов захист перед Саулом (1 Самуїлова 27:2).

Мара (гірка, сумна, скорботна): Ім'я, що його засвоїла собі Ноомі в її скорботі, вернувшись із чужини на батьків-

щину. У своїм жаліснім оклику вона вимагала, щоб її співземляки у Вифлеємі кликали її Марою (Рути 1:20, 21).

Мареша (верхів'я пагорбка, головне місто, місто володіння, місто спадщини; за іншим джерелом — посідання, володіння):

1) Хевронів батько (1 Хроніки 2:42).

2) Унук Шели (1 Хроніки 4:21).

3) Укріплене оборонними спорудами місто в Юдеї (Ісуса Навина 15:44; 2 Хроніки 11:8; 14:9-12).

Марія, Міріам, Маріям (В основі “Марії” лежить давньо-семітське ім'я “Міріам” й перекладається по-різному: бунт, протидія, обурення, яка чинить опір; за іншим поясненням — гіркість, смуток, та, що гірко ридає й ронить сльози; ще інше джерело подає — вищість, піднесеність, перевага, славна, знаменита, чудова):

1) Марія з Назарету, Непорочна Діва, мати Господа Ісуса Христа; оповита, як ніхто інший, серпанком безчисленних легенд. Вона, як і Йосип, походила з Давидової династії (Пс. 131: 11; Луки 1:32; Римлян 1:3); була родичкою Єлисавети через подружні стосунки (Луки 1:36), дружина Йосипа; в них були дочки й сини: Яків, Йосип, Симон й Юда (Матвія 13: 55, 56). Христос шанобливо з повною любов'ю ставився до Марії, однак виразно ствердив перед нею Свою місію, як Месії, з абсолютною підпорядкованістю волі Небесному Отцеві (Луки 2:49; Івана 2:4) та з повним зреченням авторитету і привілею, що випливали на підставі родинних стосунків, у виконанні Божого плану спасіння, де кожна особа, яка чинить Божу волю, є Йому братом, сестрою й матір'ю (Матвія 12:46-50).

Марія зазнала в своїм житті найвищий вершок радості, як також пережила найглибшу долину смутку. Марія невимовно раділа, коли ангел Гавриїл сповістив, що вона буде матір'ю довгоочікуваного Месії. Тоді вона в тріумфі вигукнула: “Величає душа моя Господа і радіє мій дух у Бозі, Спасі моїм!” (Луки 1:26-48). Як мати, вона безмежно тишилась, що у Вифлеємі породила Ісуса Христа в супроводі ангельського співу, ясносвітлого світла вифлеємської зірки та шанобливого привітання Різдва її Сина пастухами й мудрецькими зі сходу (Луки 2:1-20; Матвія 2:1-12). Немовля Ісус Христос зростав фізично, інтелектуально й духовно ласкою в Бога й людей. Марія вірила в Нього, в Його чудотворну Бо-

жественну силу й науку. На весіллі в Кані Галилейській вона сказала: "Зробіть усе те, що Він вам скаже!" (Івана 2:5). Вона повірила в Нього, як свого особистого Спасителя й Господа, по Христовім вознесінні пробувала з апостолами на невпинній молитві та сповнилась Святим Духом у День П'ятидесятниці (Дії Апостолів 1:14; 2:4).

Пречиста Діва Марія сумувала, що Святе Немовля народилось не в будинку, але в примітивній печері, і Його першим ліжком чи колискою були ясла з сіном для худоби (Луки 2:7). Далі, у великому натовпі людей вона скорботно відчувала, що жиди, а вірніше жидівська релігійна еліта, не погоджуються з наукою її Сина, почали грозити й вона намагалася забрати Ісуса додому, до Назарету перед тим, ніж Його вб'ють (Івана 8:40, 48, 52; Матвія 12:46-50; Марка 3:31-35; Луки 8:19-21). Але Божий Син не міг припинити Свого служіння, заховавшись мовчазно в Назареті. Йому треба було чинити й перебувати в тому, що належить Його Отцеві. Відтоді Марія більше не пробувала переривати Його всеприлюдної діяльності. Однак вона й далі фізично й морально відчувала тиск, молилася та здалека приглядалася до Ісуса Христа. Вкінці меч прошив її скорботну душу, коли на Голгофі розпинали її Сина, немилосердно вбивали цвяхи в Його ноги й руки й тієї ночі вона почула зворушливі слова свого Сина з хреста до Івана: "Оце мати твоя!" (Луки 2:35; Івана 19:27).

Марія з Назарету — це щаслива мати Ісуса Христа, а одночасно це скорботна мовчазна мати любови.

2) Марія Магдалина, цебто з місцевости Магдала, що знаходиться в Галилеї на західному березі Тиверіядського озера. Ісус Христос вигнав із неї 7 демонів і вчинив її щасливою. Передусім з мотиву вдячності за uzдоровлення вона, Іванна, Сусанна та інші жінки служили Христові та учням своїм маетком і працею (Луки 8:2). Далі ми бачимо Марію Магдалину під голгофським хрестом разом із матір'ю Ісуса й Марією Клеоповою (Івана 19:25). Марія Магдалина уважно стежила, як Йосип із Ариматеї зняв Ісусове тіло з хреста, обгорнув його в плащаницю й поклав в новому гробі, що був висічений у скелі (Матвія 27:51-61; Марка 15:47; Луки 23:55). Вона, Марія Яковова й Саломія накупили пахоші й на світанку дня першого в тижні вони прибули до гробу, щоб пахощами намастити Христове тіло. В саду біля гробу Марія Магдалина так довго чекала й гірко ридала, аж поки не почула

“солодкий голос: “Маріє!” Воскреслий Ісус Христос перший з’явився їй і доручив їй бути першою місіонеркою благої вістки (Івана 20:16-18).

Немає жодної підстави ототожнювати Марію Магдалину з безіменною грішницею в Луки 7:36-50.

3) Марія з Віфанії, Юдея, сестра Лазаря й Марти. Христос бував у їхньому домі, воскресив із мертвих Лазаря; Марія уважно й пильно прислуховувалася до кожного слова Божественного Учителя й перед Його смертю намастила Його ноги дорогоцінним, пахучим миром (Луки 10:38-42; Івана 11:1-44; 12:1-11).

Марія знала те, чого не доставало Марті. Легше приготувити страву, а опісля прислужувати гостеві, ніж виявляти йому неподільну увагу, прислуховуватися до його слів, супроводити його розумінням й послухом його волі. Тим більше, коли в домі перебуває Божественний Гість, це нагода не гостити Його, але щось одержати від Нього для вічного життя.

Марія на останній гостині у Віфанії більше служила Великому Гостеві, ніж Марта. Вона знала, що Христос верстає Свій шлях на Голгофу. Вона знала Його душевну спрагу й молитовну підготову до великої жертви. Тому вона уважно прислуховувалася до Його кінцевих заповітних слів і поділяла з Ним плян відкуплення людства своєю внутрішньою, душевною спільністю з Ним. Марія з Віфанії глибше збагнула місію Ісуса Христа, ніж Марта, Його учні, а навіть Його мати, брати й сестри. Марія привітала та прийняла Великого Гостя в своє серце, вірила в Його воскресення й любила Його всім своїм серцем. На останній гостині у Віфанії Марія в своїй вдячності вилляла на ноги Великого Гостя щось більше, ніж тільки дорогоцінне, пахуче миро; вона вилляла там першу любов до Ісуса Христа, своє упокорене, слухняне серце.

“Марто, Марто, ти турбуєшся й журишся про багато чого та клопочешся великою послугою, а потрібне тільки одне. Марія обрала найкращу частку, яка не відбирється від неї” ні на землі, ні на небі (Луки 10:39-42; Івана 12:3). “Хто нас розлучить від Христової любови? Ні смерть, ні життя, ані інше яке створіння не зможе відлучити нас від любови Божої, яка в Христі Ісусі, Господі нашім”, — говорить апостол Павло (Римлян 8:35, 39).

4) Марія з Єрусалиму, мати Івана Марка, сестра Варнави. Багата послідовниця Ісуса Христа, в її власнім домі в

Єрусалимі відбувалися християнські зібрання, до її садиби прибув апостол Петро після чудесного звільнення з в'язниці. (Дії Апостолів 4:36; 12:12; Колосян 4:10). За переданням, Маріїн дім у Єрусалимі був розташований на горішньому схилі Сіонської гори. Туди, по вознесенні Ісуса Христа, прибули апостоли та інші послідовники Ісуса, в горниці горливо молилися та сповнилися Святим Духом у День П'ятидесятниці (Дії Апостолів 1:3; 2:2).

5) Християнка в Римі, яку вітає апостол Павло в своїм Посланні. Вона багато попрацювала для Божого діла в Римі. (Римлян 16:6).

6) Марія, мати Якова Молодшого й Йосипа чи Йосії. Вона була на Голгофі під хрестом розп'ятого Ісуса Христа, а опісля з іншими жінками на світанку першого дня в тиждень прибула до Христового гробу (Матвія 27:56, 61; 28:1; Марка 15:40, 47; 16:1; Луки 23:56; 24:10, 23).

7) Марія Клеопова, цебто жінка Клеопи (Івана 19:25). Вона стояла на Голгофі під хрестом разом із Ісусовою матір'ю й Марією Магдалиною. Грецьке ім'я "Клеопа" по-гебрейському вимовляється Алфей. Отже Марія, жінка Клеопи або жінка Алфея, батька Якова (Матвія 10:3).

Маріям (Маріям — це грецька форма гебрейського імени "Міріям". Див. "Марія"): Маріям була найстаршою в родині, дочка побожних батьків Амрама й Йохведи з племені Левія; сестра Аарона й Мойсея (4 Мойсеєва 26:59). Як молода дівчина, наглядала за своїм братом-немовлям, як він лежав у папірсовому кошику в очереті на березі річки Нілу, і запропонувала дочці фараона свою маму за няньку (2 Мойсеєва 2:4 і наст.; Михея 6:4). Після переходу Червоного моря, жінки під її керівництвом прославили Бога за перемогу співом пророцької пісні, яку вона уклала (2 Мойсеєва 15:20 і наст.). З своїм братом Аароном виступала проти Мойсея за те, що він взяв собі за жінку чужинку (кушитянку, чорну етіоплянку). За це Бог покарав її проказою, яка за молитвою Мойсея невдовзі зникла (4 Мойсеєва 12:1, 2). Померла наприкінці мандрівки пустинею в Кадеші й там була похована (4 Мойсеєва 20:1).

Маріям була пророчицею. У Старому Заповіті згадуються імена трьох жінок-пророкинь: Маріям, Девора (Суддів 4:4) і Хулда ((2 Царів 22:14).

Марко (в'ялий, сухий, змарнілий, німичний, млявий, сухий; інші пов'язують це ім'я з латинською назвою місяця березня "март" і відтворюють цю назву як того, хто народився в березні; існує ще думка, що це ім'я споріднене з стародавнім арійським коренем -мар-, що відповідає українському кореневі "бив", розбитий, молоток тощо): Марко, названий ще Іван (Марко — це латинське ім'я, а Іван — це єврейське), син Марії, приятельки апостола Петра (Дії Апостолів 12:12), походив із Єрусалиму, де в їхньому домі відбувалися молитовні зібрання перших християн. Туди також прибув апостол Петро по звільненні з в'язниці. Апостол Петро був його духовним батьком (1 Петра 5:13), а Варнава, співробітник апостола Павла, був його племінником (небожем). На пропозицію Варнави, Павло взяв Марка в його першу місійну подорож (Дії Апостолів 12:25; 13:5), але в Пергії, Памфлії, Марко відлучився від них із невідомих причин і вернувся додому в Єрусалим (Дії Апостолів 13:13). З цієї причини Павло відмовився взяти Марка в свою другу місійну подорож, однак згодом Марко знову співпрацював із Павлом (Колоссян 4:10, 11; Филимона 1:24; 2 Тимофія 4:11).

Марко також був співробітником апостола Петра. За свідченням єпископа Папія, Марко був перекладачем апостола Петра й усе те, що він запам'ятав із проповідей і слів Петра, точно записав в своїй Євангелії від Марка.

По смерті апостолів Петра й Павла, Марко виїхав до Єгипту, заснував в Олександрії церкву й там загинув, як мученик. У своїй Євангелії він представив нам Господа Ісуса Христа, як могутнього Працівника, як невтомного Слугу.

Марсена (достойний, гідний, вартий): Один із 7 перських князів — найближчих достойників і дорадників царя Ахашверша (Артахсеркса), — що займали найвищі державні становища в імперії після монарха (Естери 1:14).

Марта (дама, вельможа, пані, володарка, господиня, доморядниця): Походила з Віфанії, Юдея, сестра Марії й Лазаря, правдоподібно, була старшою віком від Марії. Їхній привітливий дім знаходився при дорозі, що провадила до Єрусалиму, його двері ніколи не замикалися, а всередині стіл був усе готовий для випадкових подорожніх. Ісус Христос добре знав цей дім. Марта була своєрідним типом східної гостинності, турботлива й темпераментна. Вона втратила рівновагу, коли Ісус Христос прийшов до них, а Марія сіла собі в Його ноги

і не помагала їй справити відповідну гостину. Жінки, звичайно, люблять і шанують Марту за її практичне ставлення до потреб дня.

Натурально, це добре плянувати наперед і дбати також про їжу. Однак при першій зустрічі Марти з Христом її дух був надто обтяжений великою послугою, турботою й журбою про проминаючі справи (Луки 10:38-42) і в її серці не було місця для духовних справ. Марті передусім залежало якнайкраще вгостити Божественного Учителя. Перебування Христа в їхньому домі — це була нагода не тільки вгостити Його, але щось одержати від Нього. Видко Марта правильно зрозуміла повчальний докір Господа Ісуса Христа, бо при наступних зустрічах із Ним (Ів. 11:1-44; 12:1-11) вона докорінно змінилася й свою палку активність підпорядкувала повному довір'ю й неподільній увазі до слів свого Спасителя й Господа, знаючи, що Син Людський прийшов не на те, щоб служили Йому, але щоб послужити багатьом.

За переданням, Марта була вдовою по Симоні Прокаженим; знову інша традиція твердить, що Симон Прокажений, якого уздоровив Ісус Христос, був батьком Марти, Марії й Лазаря (Матвія 26:6-13).

Масай (Господня праця, Господнє діло): Син Адіїла, священник, жив у Єрусалимі після повороту з вавилонської неволі (1 Хроніки 9:12).

Масса (тягар, проба, випробовування, спокуса):

1) Син Ізмаїла (1 Мойсеева 25:14; 1 Хроніки 1:30).

2) Місцевість в Арабській пустині, де спрагнені ізраїльтяни нарікали, що не мають води, і Мойсей, за Божим словом, вдарив палицею об скелю Хорив і випровадив із нею воду (2 Мойсеева 17:7; 5 Мойсеева 6:16; 9:22; 33:8).

Матвій (Божий дар, Теодор, Божий чоловік): Син Алфея, первісно називався Левій, жив і працював у Капернаумі, як митник, цебто збирав мито й данину для римського уряду від товару й людей, які подорожували Дамаською дорогою або перевозили товари через Галилейське озеро; мусів добре володіти писаним і живим словом, знати психологію людей і бути акуратним, а це все знадобилося йому в його апостольській праці для Господа, а зокрема, щоб написати першу Євангелію (Матвія 9:9-10; Марка 2:14-15; Луки 5:27-29). Ісус Христос покликав його в число Своїх учнів саме тоді, коли він сидів на митниці в Капернаумі та брав від людей мито. Мат-

вій негайно, без жодного вагання й чужої поради, покинув свою прибуткову працю та й пішов услід за Христом. Ставши учнем Господнім, він одержав нове ім'я Матвій. Спочатку він працював у Палестині, майже 15 років у Єрусалимі, а згодом подався до Персії та інших азійських країн, щоб їм сказати про Христа. За переданням, помер, як мученик, в Етіопії.

Важливим для нас той факт, що Матвій у родоводі Ісуса Христа подав імена 4 жінок, які походили з поганських народів (Тамару, Рахав, Руту й Вірсавію), щоб таким чином показати, що Ісус Христос — це Спаситель усіх народів світу.

Матреда (просувати вперед, штовхати, приводити в рух, стимулювати): Дочка Ме-Загава, мати Мегетав'їли, що була жінкою останнього едомського царя Гадада в місті Пау (1 Мойсеева 36:39; 1 Хроніки 1:50).

Маттан (дар, дарунок):

1) Ваалів священник-жрець, якого вбив нарід перед жертівниками в Єрусалимі (2 Царів 11:18; 2 Хроніки 23:17).

2) Батько Шефатії, одного із зверхників народу в Юдеї за днів царя Седекії; він радив цареві вбити пророка Єремію, бо він провіщав Єрусалимові й Юдеї Божу кару вавилонським мечем (Єремії 38:1).

3) Син Елеазара, якого син Йосип був мужем блаженної Марії та формальним батьком Ісуса Христа за жидівським законом (Матвія 1:15).

Маттанія (дар Єгови):

1) Дядько Єгояхіна. Навуходоносор настановив його царем над Юдеєю й одночасно перемінив його ім'я на Седекію, що означає: "Моя праведність Господь" (2 Царів 24:17).

2) Левит, співак, провідник-голова храмового хору, брав участь у музичній програмі під час посвячення єрусалимських мурів (1 Хроніки 9:15; Неемії 11:17; 12:8, 25, 35).

3) Один із 14 синів Гемана, співак (1 Хроніки 25:4, 16).

4) Нащадок Асафа, предок Яхазіїла, левит за днів царя Йосафата (2 Хроніки 20:14).

5) Асафів нащадок, левит-співець, допомагав при очищенні храму за днів царя Єзекії (2 Хроніки 29:13).

6) Еламів син, взяв собі чужинку за жінку й на вимогу Езри розійшовся з нею (Езри 10:26).

7) Син Затту, одружився з чужинкою й на вимогу Езри залишив її (Езри 10:27).

8) Пахатів син, взяв собі чужинку за жінку й на вимогу Езри розійшовся з нею (Езри 10:30).

9) Банаїв син, одружився з чужинкою і, за наказом Езри, залишив її (Езри 10:37).

10) Батько Заккура і предок скарбника Ханана, який очолював постачання для левитів за днів Неемії (Неемії 13:13).

11) Назва місцевости-постою ізраїльтян, де вони таборували наприкінці їхньої подорожі пустинею. Маттана чи Маттанія була розташована на південному сході від Мертвого моря. (4 Мойсеєва 21:18, 19).

Маттатай (дар Єгови): Натанів син, унук Давида в родоводі Ісуса Христа (Луки 3:31).

Маттатій (дар Єгови):

1) Амосів син у родоводі Ісуса Христа (Луки 3:25).

2) Семеніїв син у родоводі Ісуса Христа (Луки 3:26).

3) Левіїв син, батько Йорима в родоводі Ісуса Христа (Луки 3:29).

Маттатта (дар Єгови): Хашумів син, розвівся з своєю чужоземною жінкою на вимогу Езри, вернувшись із Вавилону на батьківщину (Езри 10:33).

Маттенай (дар Єгови):

1) Хашумів син, розвівся з своєю чужеземною жінкою на вимогу Езри, вернувшись із Вавилону на батьківщину (Езри 10:33).

2) Банаїв син, розвівся з своєю чужоземною жінкою на вимогу Езри, вернувшись із Вавилону на батьківщину (Езри 10:37).

3) Син Йояріва, священик за днів первосвященика Йоякіма (Неемії 12:19).

Маттій (Божий дар): Обраний Церквою жеребком на 12-го апостола замість Юди. Ходив із Христом від часу Його хрещення Іваном Хрестителем, був свідком Його воскресення й вознесення. За переданням, Маттій проповідував Євангелію в Етіопії й там помер, як мученик. (Дії Ап. 1:24-26).

Маттітія (Божий дар):

1) Левит, син Шаллума (1 Хроніки 9:31).

2) Левит, призначений Давидом на придверного Божого дому, грав на арфі (1 Хроніки 15:18, 21; 16:5; 25:3, 21).

3) Нашадок із роду Нево, одружився з чужинкою та розвівся з нею на вимогу Езри (Езри 10:43).

4) Священик чи левит, що стояв по правиці Езри на дерев'яній трибуні-підвищенні під час читання Мойсеевого Закону перед народом (Неемії 8:4).

Махат (розв'язка, загибель, смерть, знищення; за іншим джерелом — жадібний, скупий):

1) Син Амасая, батько Елкани, левит (1 Хроніки 6:20).

2) Левит за днів царя Єзекиї, урядовець під зверхністю Конанії (2 Хроніки 29:12; 31:13).

Махазіот (видіння, об'явлення, відкриття): Син співака та прозорливця Гемана за днів царя Давида (1 Хроніки 25:4, 30).

Махбанай (грубий, гладкий, опасистий): Гадянин, герой-лицар, що приєднався до Давида в Ціклаго (1 Хроніки 12:13).

Махій, Макі (зменшення, скорочення, убування): Батько Гевеля, що був вивідувачем Ханаану від Гадового племені (4 Мойсеева 13:15).

Махір (проданий):

1) Найстарший син Манасії від наложниці арамітки. Племя Манасії було багаточисленне й сильне. (Ісуса Навина 17:1; 1 Хроніки 7:14; 4 Мойсеева 32:39-40; 5 Мойсеева 3:15).

2) Син Амміїла, постачав поживу Давидові під час бунту Авесалома (2 Самуїлова 9:4, 5; 17:26-29).

Махла (недуга, хвороба, слабість):

1) Найстарша з 5 дочок Целофхада (4 Мойсеева 26:33; 27:1-11).

2) Одна з дітей Малехет, яка була сестрою Махіра (1 Хроніки 7:18).

Махлон (хворий, недужий): Старший син Елімелеха й Номі; рідний брат Кілійона, одружився з моавитянкою Рут, у подружжі з нею прожив майже 10 років і помер (Рути 1:2-5; 4:9, 10).

Махнадвай (дар вільного, дар шляхетного): Один із синів Банія, що розвівся з своєю чужоземною жінкою на домагання Езри (Езри 10:40).

Махлі (хворий):

1) Син Мерарі, з Левієного племені (2 Мойсеева 6:19; 4 Мойсеева 3:20; 1 Хроніки 6:4, 14; 24:26).

2) Син Муші (1 Хроніки 6:32; 23:23; 24:30).

Махол (танець, хоровод, тріумфування): Музикант і славний мудрець, учитель Етана, Гемана, Калкола й Дарди (1 Царів 5:11).

Маш, Мешех (невирішений): Арамів син, поселився в Месопотамії на півночі поміж Ефратом і Тігром (1 Мойсеєва 10:23; 1 Хроніки 1:17).

Мегетав'їл (Бог — це Добродійник, Бог творить добро і милосердя; за іншим поясненням — улюблена Богом):

1) Дочка Матреди, жінка останнього ідумейського царя Гадада (1 Мойсеєва 36:39; 1 Хроніки 1:50).

2) Батько Делаї; пророк, якого найняв (підкупив) Товійя та Санваллат проти Неемії (Неемії 6:10).

Мегуман (вірний, відданий): Один із 7 євнухів-камергерів, цебто дворських управителів палацу царя Ахашвероша (Естери 1:10).

Медад (любов): Один із 70 старших в Ізраїлі, який із Елдадом пророкували в таборі під час походу жидів пустинею. Ісус Навин запропонував, щоб Мойсей заборонив їм пророкувати в таборі, але Божий муж відповів йому, що він прагне, аби весь нарід мав дар пророцтва. (4 Мойсеєва 11:16-29).

Медан (суперечка, спір, конфлікт, розбрат, чвари, боротьба): Авраамів син від його наложниці Кетури (1 Мойсеєва 25:2; 1 Хроніки 1:32).

Мелатія (Єгова визволяє, Господь — це Визвольник): Гів'онеянин, допомагав при відбудові єрусалимських мурів за днів Неемії (Неемії 3:7).

Мелеа (повний, цілковитий): Меннаїв син, батько Еліякіма в родоводі Ісуса Христа (Луки 3:31).

Мелех (цар): Син Міхи, з Саулового Роду, з Веніяминового племені (1 Хроніки 8:35; 9:41).

Меліх, Меліху (володіючий, пануючий, царюючий): Священик за днів Неемії. Порівнюючи це місце з 13-им розділом, ми бачимо, що Маллух (Неемії 12:2) і Меліх (Неемії 12:14) — це тільки правописний варіант імені тієї самої особи. (Неемії 12:14).

Мелхиседек, Малки-Цедек, Мелех-Цедек (мій цар справедливий, цар праведности): Ханаанський цар Салиму, священик Всевишнього Бога. Чи Салим означає Єрусалим, чи якесь інше місто, годі тут із певністю сказати. (Між іншим, це дуже суперечне питання в теології). Мелхиседек несподівано вийшов назустріч Аврамові в долині Шаве або в Царській долині, як він вертався після перемоги над царями північного Ханаану, підніс йому хліб і вино, що зображає християнам Господню Вечерю (Причастя, Євхаристію), та благословив

його. Аврам із свого боку дав йому десятину з усієї здобичі (1 Мойсеева 14:18-20).

Ми нічого не знаємо про початок і кінець Мелхиседека. Він для нас повитий серпанком містерій. Мелхиседек являє собою символ нашого Господа Ісуса Христа. Вони обидва, як первосвященики, не походили з Левієвого племені, перевищували Аврама, без початку і кінця; та врешті були не тільки священиками, але царями спокою та правди (Псальма 109:; Жидів 5:6, 7; 6:20; 7:1-21).

Мелхій (мій цар, мій порадник):

1) Яннаїв син у родоводі Ісуса Христа (Луки 3:24).

2) Аддіїв син у родоводі Ісуса Христа (Луки 3:28).

Мелхола, Міхал (Мелхола — це грецька вимова гебрейського імени “Міхал”, що означає “хто подібний до Господа?”): Молодша дочка царя Саула; Давид купив її собі за жінку життям 200 филистимлян; врятувала Давида з руки Саула: коли ворожнеча між Саулом і Давидом стала явною, Мелхола одружилася з Палтієм; по смерті Саула та її братів Давид забрав її знову до себе. Мелхола погордила Давидом у своєму серці за його танці під час урочистого перенесення Божого Ковчега на Сіон до Єрусалиму. (1 Самуїлова 14:49; 19:11-17; 18:20, 27; 25:44; 2 Самуїлова 3:12-16; 6:16, 20, 23; 21:8).

Менахем (утішитель): Гадіїв син, убив узурпатора Шаллума й зацарював замість нього над Північним Царством; згодом став васальним царем асирійського володаря Пула (2 Царів 15:14-23).

Мемухан (поважний, авторитетний, величний, що має почуття гідності): Один із 7 князів, інтерпретатор закону, особистий дорадник перського царя Ахашвероша. Порадив цареві позбавити його власну жінку Вашті царської гідності за її непослух, щоб таким чином її горда й зухвала поведінка не правила за приклада всім іншим жінкам в імперії. (Естери 1: 14, 16, 21).

Мерав (приріст. збільшення, примноження): Найстарша дочка Саула, вийшла заміж за мехолатянина Адріїла, мала від нього 5 синів, хоч Саул перед двобоєм із Голіатом обіцяв віддати її за жінку Давидові (1 Самуїлова 14:49; 17:25; 18: 17, 19; 2 Самуїлова 21:1-9).

Мерайот (бунтівливий, ворохобний):

1) Священик, син Зерахії, батько Амарії (1 Хроніки 5: 32, 33,; 6:37).

2) Священик за днів первосвященника Йоякіма (Неемії 12:15).

3) Управитель (начальник) Божого дому (1 Хроніки 9:11; Неемії 11:11).

Мерарі (гіркий, нещасливий; за іншим джерелом — гарячий, запальний, нервовий): Наймолодший син Левія, брат Гершона й Кегата. Левієве плем'я ділиться на 3 основні батьківські роди за числом синів Левія й на 8 відділів. Від Мерарі походять два відділи: Махлі й Муші. Мерарієві сини доглядали й носили дошки скрині, її засови, стовпи, підстави, стовпи підвір'я навколо, підставки, кілки, шнури й виконували всі інші служіння левитів. Під час розподілу Ханаану вони дістали 12 міст. (1 Мойсеєва 46:11; 2 Мойсеєва 6:17-19; 4 Мойсеєва 3:17-39; Ісуса Навина 21:7; 1 Хроніки 6:4, 14, 32, 48, 66-66; 23:21; 2 Хроніки 29:12, 15).

Мерая (бунт, повстання, заколот, колотнеча, метушня, упертість): Священик із Сераїного роду, за днів первосвященника Йоякіма (Неемії 12:12).

Меред (бунт, повстання, заколот): Син Езри, з Юдиного племені; одружився з Біт'єю, фараоною дочкою, правдоподібно в Єгипті (1 Хроніки 4:17, 18).

Меремот (підвищення, піднесення, підняття):

1) Урійїн син, із Коцового роду, священик; голова 7-ої порядкової зміни служіння священиків у Божому домі. Меремот був призначений важити золотий і срібний посуд, належний храмові, що був принесений Езрою з Вавилону, і заносити їх до списку. Він брав активну участь у відбудові єрусалимських мурів. (Езри 8:33; Неемії 3:4, 21).

2) Банаїв син, що взяв собі за жінку чужинку (Езри 10:36).

3) Священик або, слушніше, один із священицької родини, що підписав умову-заповіта з Неемією, що будуть вірно служити Богові й не вступатимуть у родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:6).

Мерів-Баал, Мефівошет (опонент, супротивник, суперник Ваала): Йонатанів син (1 Хроніки 8:34; 9:40). В інших місцях Біблії Мерів-Баал називається ще Мефівошетом (2 Самуїлова 4:4; 9:6, 10-13 та ін.). Див. — “Мефівошет”.

Меродах-Бал'адан — див. “Беродах-Бал'адан”.

Месія (намащений, помазаний, помазанець): Старозаповітне ім'я “Месія” — це рівнозначник новозаповітному грець-

кому імені “Христос”, що означає Помазанець, Визволитель, Спаситель. У Старому Заповіті намащували оливою царів, первосвящеників і пророків, щоб таким чином присвятити їх на їхнє особливе служіння. Тому слово “намащений” або “помазаний” часто означало присвячений, посвячений, відокремлене особливе завдання. Так, наприклад, Кір у Книзі Пророка Ісаї 45:1 названий в сенсі присвячення Господнім помазанцем, а також первосвященик у 3 Книзі Мойсея 4:3, 5, 16 називається помазанцем або месією. Проте здебільшого, вжите в Старому Заповіті ім'я “Месія” стосується до обіцяного Ізраїлеві та всьому людству довгожданого Спасителя й Царя, Господа Ісуса Христа, Який у Своїй Особі буде об'єднувати функції Царя, Пророка й Первосвященика. Головніші старо-заповітні місця про обіцяного Месію наступні: 1 Мойсеева 3: 15; 12:2, 3; 18:18; 22:18; 49:10; Псалми 2; 15; 21; 23; 40; 109; Ісаї 11:1-16; розділи 40 - 66; Даниїла 9:25; Михея 5:1, 2).

Ім'я “Месія” двічі трапляється в Новому Заповіті: Івана 1:41 та 4:25. Ісус Христос був помазаний Святим Духом (Жидів 1:9; Дії Апостолів 4:27; Івана 3:34), а також Його учні (2 Коринтян 1:21; 1 Івана 2). Див. “Христос”.

Метушаїл (Божий муж): 4-ий за лінією нащадків Каїна; Мехуяїлів син, батько Ламеха (1 Мойсеева 4:18).

Метушелах, Метушалах (муж зброї, муж стріли; за іншим джерелом — муж паростка-нащадків): 6-ий за лінією нащадків Сифа; син Еноха, батько Ламеха, дід Ноя. Жив 969 років, довше від усіх старозаповітних патріархів; помер у році потопу (1 Мойсеева 5:21-27; 1 Хроніки 1:3).

Мефівошет (руйнівник ідолів, винишувач ганьби):

1) Син Саула від наложниці Ріцпи, дочки Айї, який був повішаний разом із своїм братом Армонієм і 5 синами Мерави, найстаршої дочки Саула, гів'онітянами у відплату за жорстокість Саула над ними (2 Самуїлова 21:1-14).

2) Йонатанів син, унук Саула. Нянька, довідавшись про смерть Саула та Йонатана, поспішно втікали з 5-річним Мефівошетом, він упав й окривів на все життя; згодом знайшов велику ласку в очах Давида (2 Самуїлова 4:4).

Мехір (ціна): Син Келува, з Юдиного племені (1 Хроніки 4:11).

Мехуяїл (поражений Богом, Бог уразив, Бог завдав удару): Ірадів син, 4-ий у лінії нащадків Каїна (1 Мойсеева 4:18).

Меша (простір, воля, свобода, безпечність):

1) Первенець Калева (1 Хроніки 2:42).

2) Моавський цар, підлягав цареві Ахавові й, як його васаль, платив йому велику данину (100,000 овець і 100,000 рунних (нестрижених) баранів. По смерті Ахава, Меша намагався скинути з себе ярмо васальної підлеглости. Провадив запеклі бої з союзними військами царя Єгорама, царя Йосафата й мешканців Едому. У 1870 р. проп. Кляйн віднайшов біля м. Дивону в Моаві т. зв. "Моавського каменя", який був поставлений в честь божка Хамоса з написом царя Меші, що potwierдив і поширив біблійні відомості про цього царя. (2 Царів 3:4 й наст.).

3) Син Шахараїма (1 Хроніки 8:9).

4) Назва географічної пограничної оселі в Арабії, де замешкали Йоктанові нащадки (1 Мойсеєва 10:30).

Мешах (баран; а звідси постало ім'я халдейського божка сонця): Халдейське ім'я Мисаїла, одного з трьох співтоваришів Даниїла у Вавилоні на дворі царя Навуходоносора. Так його назвав начальник євнухів Ашпеназа. Юнаки були вибрані з-поміж жидівської молоді з метою вивчити й виховати їх на особистих дородників царя Навуходоносора (Дан. 1:4, 5, 7, 20).

Мешезав'їл (визволений Богом, Бог звільняє):

1) Предок Мешуллама, який допомагав Неємії при відбудові єрусалимських мурів (Неємії 3:4).

2) Один із зверхників народу, що підписав умову-заповіта з Неемією з обов'язком вірно служити Богові й не вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неємії 10:22).

3) Батько Петахії й нащадок Зераха, поселився в Єрусалимі (Неємії 11:24).

Мешелемія (Єгова винагороджує, відплачує): Кораківець, левит, придверний у Божому домі за днів Давида (1 Хроніки 9:21; 26:1, 2, 9).

Мешіллемот (відплата, нагорода):

1) Єфремівець, батько Берехії, один із голов племені за царя Пеаха (2 Хроніки 28:12).

2) Син Іммара, священик, поселився в Єрусалимі (Неємії 11:13; 1 Хроніки 9:12).

Мешуллам (приятель, друг):

1) Предок писаря Шафана за днів царя Йосії (2 Царів 22:3).

- 2) Син Зоровавеля (1 Хроніки 3:19).
- 3) Гадівець за днів юдейського царя Йотама (1 Хроніки 5:13).
- 4) Веніяминівець із синів Елпаала (1 Хроніки 8:17).
- 5) Веніяминівець, батько Саллу (1 Хроніки 9:7; Неемії 11:7).
- 6) Веніяминівець, який жив у Єрусалимі після вавилонської неволі (1 Хроніки 9:8).
- 7) Батько Хілкії, первосвященик за днів царя Амона (1 Хроніки 9:11; Неемії 11:11).
- 8) Син Мешіллемота, предок Масая чи Амашая, священик (1 Хроніки 9:12; порівняйте Неемії 11:13).
- 9) Кегатівець, левит за днів царя Йосії (2 Хрон. 34:12).
- 10) Один із голів, посланих Езрою до зверхника Іддо в місцевості Касіф'я, щоб згромадити й закликати левитів приєднатися до експедиції поворотців на батьківщину (Езри 8:16).
- 11) Головний помічник Езри в акції розводів жидів із чужоземними жінками (Езри 10:15).
- 12) Нашадок Баніїв, узяв собі за жінку чужинку й розвівся з нею на вимогу Езри (Езри 10:29).
- 13) Берехіїн син, допомагав при відбудові єрусалимських мурів (Неемії 3:4, 30; 6:18).
- 14) Бесодеїн син, допомагав Йояді, синові Пасаха, при направи Старої брами в Єрусалимі (Неемії 3:6).
- 15) Один із тих достойників народу, що стояв ліворуч від Езри на спеціальній дерев'яній трибуні, коли він публічно перед громадою урочисто читав Мойсеєвого Закону (Неемії 8:4).
- 16) Священик або із священицької родини, що підписав умову-заповіта з Неемією, що будуть вірно служити Богові й не будуть вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:8).
- 17) Один із зверхників народу, що підписав умову-заповіта з Неемією, що будуть вірно служити Богові й не будуть вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:21).
- 18) Священик за днів первосвященика Йоякіма, сина Ісу-са; представник Езриног дому (Неемії 12:13).
- 19) Священик за днів первосвященика Йоякіма, представник Гіннетового дому (Неемії 12:16).

20) Левит, придверний (Неем. 12:25). Придверні походили з нащадків Мекуллама. Він також називався ще Мешелемія (1 Хроніки 26:1), Шелемія (1 Хроніки 26:14) і Шаллум (Неемії 7:45).

21) Один із зверхників-князів Юдеї, що брав участь в урочистості посвящення єрусалимських мурів (Неемії 12:33).

Мешуллемет (приятелька, подруга, улюблена): Дочка Харуца, мешканця юдейського міста Йотви; жінка юдейського царя Манасії, мати сина та престолонаслідника Амона (2 Царів 21:19).

Микола, Миколай, Никола (переможець народу, герой народу): Уродженець Антіохії, прозеліт, цебто походив із поган і став неофітом-новаком юдейської релігії. Згодом повірив у Христа, був обраний на диякона Апостольської Церкви в Єрусалимі (Дії Апостолів 6:5). Він не має нічого спільного з сектою миколаїтів чи николаїтів (Об'явлення 2:6, 15).

Митредат, Мітрдат (даний Митрою, цебто індо-іранським богом сонця):

1) Скарбник перського царя Кира, одержав від царя храмовий посуд, щоб його повернути на попереднє місце в Єрусалимі (Езри 1:8).

2) Перський високий урядник-начальник у Самарії, що оскаржував жидів перед перським царем Артаксерксом (Езри 4:7).

Михайл (хто подібний до Бога?):

1) Батько Сетура, який був у числі 12 вивідувачів Ханану від Асирового племені за днів Мойсея (4 Мойсеєва 13:13).

2) Гадівець, поселився в Башані (1 Хроніки 5:13).

3) Гадівець, предок Авіхаїла (1 Хроніки 5:14).

4) Гершомівець, предок Асафа (1 Хроніки 6:25).

5) Син Ізрахії, передовий муж в Іссахаровому племені (1 Хроніки 7:3).

6) Син Берії, веніаминівець (1 Хроніки 8:16).

7) Один із капітанів "Манасійних тисячок", приєднався до Давида в Ціклагу (1 Хроніки 12:20).

8) Батько або предок Омрі, володар Іссахарового племені за днів Давида (1 Хроніки 27:18).

9) Йосафатів син, якого вбив мечем його старший брат Єгорам (2 Хроніки 21:2, 4).

10) Батько Зеввадії, Шефатійного сина (Езри 8:8).

11) Архангол Михаїл — це один із арханголів, що стоять перед Богом та служать Йому. За значенням і змістом самого слова, архангол Михаїл являє собою ангола, що володіє особливою, безприкладною й незрівнянною Божою силою. У Старому Заповіті він описаний як захисник Ізраїля, а в Новому Заповіті — як захисник християн. Він “один із перших начальників”, цебто один із перших князів або арханголів (Даніїла 10:13), він “князь” Ізраїля (Даніїла 10:21), він “великий князь”, що стоїть “при синах (дітях) народу” в час утиску та конфлікту (Даніїла 12:1), він захисник Христової Церкви в змаганні з дияволом (Юди 1:9; Об’явлення 12:7).

Михей, Міха, Миха (хто подібний до Господа?):

1) Єфремівець, який запровадив ідолопоклонство в Ізраїлі. Він украв у своєї матері 1 100 шеклів срібла. Тоді мати прокляла злодія. Миха, почувши її слова, повернув їй гроші. Щоб обернути прокляття на благословення, мати дала 200 шеклів срібла золотареві й він зробив із нього різьбленого боввана й литого боввана, що були поставлені в домі Михи. Відтак він зробив ефода й терафи, висвятив одного із своїх синів на священника, а згодом найняв навіть окремого левита, щоб служив у його домі. Ось таким чином Миха запровадив ідолопоклонство в краю. Опісля 600 данівців вдерлось до Михиного дому, викрали боввани, забрали з собою левита й, посівши Лаїш, якого перейменували на Дан, поселилися там і поставили в себе бовванів (Суддів, розділи: 17 і 18).

2) Михей, 6-ий із 12 малих старозаповітних пророків, пророкував приблизно 50 років у VIII сторіччі до Хр. за юдейських царів Йотама, Ахаза та Єзекії; молодший сучасник Ісаї, Осії й Амоса (Михея 1:1, Ісаї 1:1). Походив із маленької місцевості Морешет, розташованої на филистимлянському пограниччі десь коло 20 миль на південному заході від Єрусалиму. Через свої родинні зв’язки мав доступ до царського палацу. Ісус Христос покликався на Книгу Пророка Михея 7:6 (Матвія 10:35, 36). В обсяг його пророкування входили Самарія та Єрусалим, як головні осередки впливу на жидів та інших народів. Ми найбільше пам’ятаємо про Михея тому, що він точно провістив місце народження Господа Ісуса Христа (Михея 5:1-2). Хоч, правда, його пророцтво сягає багато далі до майбутнього 1000-річного Царства.

Пророк Михей діяв у темну добу духовного занепаду жидівського народу. Він барвистими та вдумливими прикладами

картав зіпсованість духовенства та всі зловживання, запозичені від поганських народів; провістив суд над Самарією й Єрусалимом включно з храмом, як необхідний наслідок їхніх переступів і гріхів. Нарід повністю дозрів для суду й покарання його. Його пророцтво містить у собі правду про поворот жидів із неволі й відбудову Єрусалиму. (Михея 1:1 - 7:20).

3) Рувимівець, нащадок Йоїла (1 Хроніки 5:5).

4) Син Мерів-Баалу, внук Йонатана (1 Хроніки 8:34, 35; 9:40, 41).

5) Син Уззіїла, левит, кеганівець (1 Хроніки 23:20).

6) Батько Авдона, займав високе становище за царя Йосії (2 Хроніки 34:20).

7) Син Зіхрі, внук Асафа, батько Маттанії (1 Хроніки 9:15; Неемії 11:17, 22; 12:35).

Мівсам (приємний запах, аромат, пахощі):

1) Ізмаїлів син (1 Мойсеева 25:13-16).

2) Син чи нащадок Симеона (1 Хроніки 4:25).

Мівхар (вибраний, кращий, перевищує інших): Син Гаґрі, лицар-герой Давида (1 Хроніки 11:38).

Мівцар (укріплення, форт, фортеця): Один із провідників-князів Едому (1 Мойсеева 36:42).

Мідіян (боротьба, суперечка, розбрат): Авраамів син від Кетури, родоначальник мідіян (1 Мойсеева 25:2; 4 Мойсеева 22:4, 7; 1 Хроніки 1:32).

Мізза (страх, боязнь, полохливість, тремтіння): Реуїлів син, унук Ісава (1 Мойсеева 36:13, 17; 1 Хроніки 1:37).

Мійямін (з правої руки):

1) Голова 6-ої черги 24 порядкових змін служби священиків у Божому домі, встановленої Давидом (1 Хроніки 24:9).

2) Священик, підписав заповіта з Неемією, що буде вірно служити Господеві й не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:8; 12:5).

Міклот (клепки, дошки для бочок, за іншим джерелом — галузки, сучки або сором, ганьба, неслава, паплюження, обмова, сміховище):

1) Веніаминівець, син Єїла, батька чи князя Гів'ону (1 Хроніки 8:32; 9:35-38).

2) Зверхник 2-го відділу Давидової армії (1 Хрон. 27:4).

Мікней (володіння, посідання, власність Єгови): Левит, придверний, грав на арфі за днів царя Давида (1 Хроніки 15:18, 21).

Мілалай, Мілай (ельоквентний, красномовний, широко-мовний): Священик допомагав під час посвячення єрусалимських мурів за днів Езри й Неемії (Неемії 12:36).

Мілка (цариця, порада, радниця):

1) Дочка Гарана, сестра Лота, жінка Нахора, породила йому 8 дітей (1 Мойсеева 22:20, 23; 24:15, 24, 47).

2) Дочка Целофхада (4 Мойсеева 26:33; 27:1; 36:11; Ісуса Навина 17:3).

Мілком (великий король; за іншим джерелом — малий Молох): Аммонітський божок, ідентичний із Молохом (1 Царів 11:5, 7, 33; Софонії 1:5 англ. Біблія). Див. “Молох”.

Мілком — див. “Малкам”.

Мін'ямин (з правої руки; за іншим джерелом — щасливий, щасливий син):

1) Левит, рядив приношеннями для левитів і священиків за днів царя Єзекії (2 Хроніки 31:15).

2) Один із родоначальників священицьких родин за днів первосвященика Йоякіма (Неемії 12:17).

3) Священик, брав участь в урочистості посвячення єрусалимських мурів (Неемії 12:41).

Мірма (шахрай, дури́світ, обмана, облуда, хитро́щі): Син Шахараїма від моавитянки Ходеш, народився в Моавському краю, хоч походив із Веніяминового племені; один із голів батьківських домів (1 Хроніки 8:10).

Міцраїм (два Єгипти, подвійний Єгипет, цебто горішній і нижній Єгипет; за іншим джерелом — червона земля): Син Хама, родоначалник єгиптян. По-грецькому гебрейську назву території Міцраїм позначається Єгиптом. (1 Мойсеева 10:6; 1 Хроніки 1:8).

Міха (хто подібний до Бога?):

1) Син Мефівошета (2 Самуїлова 9:12).

2) Левит, підписав умову-заповіта з Неемією, що будуть вірно служити Богові й не будуть вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:12).

3) Син Завді, нащадок Асафа, батько Маттанії (Неемії 11:17, 22).

Міхая, Міхей (хто подібний до Бога?):

1) Син Імлин, пророк у Самарії за днів ізраїльського царя Ахава, провістив його поразку та смерть (1 Царів 22:8-28; 2 Хроніки 18:7 і наст.).

2) Син Заккура, нащадок Асафа, батько Маттанії, левит, брав участь в урочистості посвячення єрусалимських мурів (Неемії 12:35; порівняйте 1 Хроніки 9:15; Неемії 11:17, 22).

3) Священик, брав участь у святі посвячення єрусалимських мурів (Неемії 12:41).

4) Дочка Уріїла з Гів'ї, жінка царя Рехав'ама, мати юдейського царя Авіїї (2 Хроніки 13:2).

5) Один із зверхників-князів народу за днів царя Йосафата, який вислав його навчати народ Божого Закону по містах Юдеї (2 Хроніки 17:7).

6) Син писаря Гемарії, діяв за днів юдейського царя Єгоякіма (Єремії 36:11, 13).

7) Батько Ахбора (2 Царів 22:12).

Міхрі, Міхрій (вартій ціни, куплений ціною): Веніяминівець, батько Уззі (1 Хроніки 9:8).

Мішаїл, Мисаїл (хто такий, як Бог):

1) Син Уззіїла, вуйко Аарона й Мойсея; допомагав вносити мертвих двох Ааронових синів із святині поза табір (2 Мойсеєва 6:22; 3 Мойсеєва 10:4, 5).

2) Один із прибічників Езри, стояв ліворуч від нього на дерев'яній трибуні під час публічного читання Мойсеєвого Закону (Неемії 8:4).

3) Один із 3 товаришів Даниїла у Вавилоні на дворі перського царя (Даниїла 1:6, 7, 11, 19).

Міш'ам (очищення; за іншим джерелом — безглуздя, необачність, божевілья): Син Елпаала, нащадок Шахараїма, веніяминівець (1 Хроніки 8:12).

Мішма (слухання, слух):

1) Ізмаїлів син, брат Мівсама (1 Мойсеєва 25:14; 1 Хроніки 1:30).

2) Симеонів син, брат Мівсама (1 Хроніки 4:25).

Мнасон (пам'ятаючий, спомин, спогад, згадка): Один із ранніх учнів Ісуса Христа, уродженець Кіпру, жив тепер не в Кесарії, а в Єрусалимі, в його домі апостол Павло мав пристановище; правдоподібно приятелював із Варнавою (Дії Ап. 21:16).

Моав (від батька, кровозмісний, винний у кровозмішенні): Лотів син від старшої дочки; родоначальник моавітів; його нащадки посіли гористу землю з урожайними долинами на схід від Мертвого моря (1 Мойсеєва 19:37).

Мойсей. Це ім'я належить до найдавніших записаних в історії людських найменувань. Його постання губиться в глибокій єгипетській чи семітській давнині. Точно встановити його значення тяжко. Одні доводять, що ім'я "Мойсей" походить від давньоєгипетського слова "мес", "мессу", що означає сина чи дитину, витягнену наверх із води або вирятувану з води. Інакше кажучи, фараонова дочка, що йшла купатися, несподівано побачила на плесі Нілу колиску з немовлятком і радісно вигукнула "мессу", "витягнений наверх із води", "врятований із води". Інші знову думають не так і виводять це ім'я з давньоєврейського слова "машего" або "мішіог", що означає помазанець, цебто помазаний, позначений миром або спеціальною оливою, якою священники висвячували когось на високу релігійну чи державну посаду. Від Мойсея походять терміни: Божий помазанець, рятівник, спаситель, визволитель, Бог порятує й захистить.

Мойсей — це один із визначних мужів всесвітньої історії, великий вождь і визволитель, законодавець, пророк, релігійний реформатор і вірний слуга Бога. Його життя бурхливе, цікаве, повчальне і править за зразка виховання як для кожного педагога й духовного працівника, так і для батьків. Упродовж перших 40 років Мойсей вишколював свій розум, вчився богопізнання, світопізнання й самопізнання, хто він є, та здобував релігійну, соціальну й національну свідомість, студіюючи в найкращих високих школах тодішнього Єгипту. У наступних 40 роках — від 41 року життя до 80 — Мойсей вишколював свій характер, зокрема вчився покори, пасучи в пустині вівці свого тестя. У кінцевій третині свого життя — в роках від 81 до 120 — Мойсей кував свою волю або, інакше кажучи, вчився підпорядкувати свою волю Божій, звертати неподільну увагу на всі слова й накази свого Творця й у всьому виявляти Йому абсолютний послух, формуючи в пустині жидівську масу, етнос (примітивних, жорстоких рабів) у державний свідомий нарід. Ми тепер розглянемо життя й діяльність Мойсея за трьома 40-річними періодами його розвитку: за інтервалом часу вишколення його інтелекту та свідомости, характеру й волі.

А. ЧАС ВИШКОЛУ ІНТЕЛЕКТУ ТА СВІДОМОСТИ

Мойсей — це син Амрама та Йохевед; рідний брат Аарона, який був старший від нього на 3, роки, і Маріями, яка була

найстаршою в їхній родині. Його батьки походили з Левієвого племені (2 Мойсеева 6:20).

Мойсей народився в Єгипті тоді, коли був виданий фараоном декрет про дітовбивство у водах Нілу всіх немовлят чоловічої статі жидівського походження. Як відомо, Яків і його нащадки жили в землі Гошен, Єгипет, 450 років. За той інтервал часу вони чисельно розмножились і могутньо зростали, так що єгиптяни почали побоюватись їхньої майбутньої гегемонії (політичної переваги), а тому видали горезвісний едикт про дітовбивство.

Заходами побожних батьків, а зокрема турботливої матері Йохевед Мойсей аж три місяці потаємно годувався з великою небезпекою для родичів, але далі годі було потаємно плекати сина. В одному місці на побережжі Нілу щодня купалася фараонова дочка. Отже, Йохевед, мати, поклала дитину в просмолений кошик (ковчег, човник) із папірису (очерету) і поставила його в комишах недалеко від берега Нілу, де мала звичай купатися князівна. Одночасно Йохевед звеліла дочці Маріям здалеку пильнувати братчика. Сталося так, як вірила й передбачила мати. Викупавшись у водах Нілу, княжна почувла дитячий плач, віднайшла хлопчика та взяла його під свою опіку, де вже більше не загрожувала йому смерть у вирі ріки. Дочка фараона усиновляла Мойсея, а за няньку на прохання Маріям поклікала Йохевед, цебто його рідну маму.

Так через Боже провидіння та інтимну стратегію Йохевед був врятований Мойсей. Натурально, велику важливість у вихованні дитини відіграє відповідна нянька чи мати. Йохевед у короткому інтервалі часу зуміла защебити Мойсееві найкращі основи релігії й культури свого народу. Вона виховала його на справжнього патріота жидівського народу й побожного шанувальника Бога. У дорісломому віці Мойсей добровільно вибрав собі приналежність до жидівського люду, відрікся зватись адоптованим сином фараонової дочки та дочасних розкошів.

Мойсей одержав аристократичну високу освіту. Як єгиптянин, він вчився в славній тоді священицькій колегії в місті Геліполі (Геліполісі), по-гебрейському Бет-Шемеш, що означає місто сонця (Єремії 43:13). Ходив щоденно до храму, де жерці викладали свої предмети. 40 років Мойсей перебував на дворі фараона, насолоджувався всіма можливими розкоша-

ми й був навчений усієї єгипетської мудрости (Дії Апостолів 7:22). Він був ґрунтовно обізнаний із халдейською, асирійською та грецькою культурами, як також всебічно знав устої й закони власного народу.

Він виконував добру службу фараонові. Але одного разу, вже в своїх зрілих роках, Мойсей був глибоко зворушений жорстокістю й тиранією єгиптянина над його земляками-рабами. Тоді він дав волю своїм патріотичним почуттям і вбив того наглядача-бригадира, який брутально зловживав своїм становищем і жорстоко поводився з жидами. Йому здавалося, що це буде до вподоби його землякам. Але, навпаки, наступного дня він побачив двох жидів, які сварилися. Він бажав примирити їх. Тоді один із них відповів Мойсееві: “Хто тебе настановив за начальника над нами? Чи ти не думаєш убити мене, як ти вбив був єгиптянина?” (2 Мойс. 2:11-14). Цей випадок переконав Мойсея, що він своїм патріотизмом не тільки не допоміг жидам, але викликав ворожнечу поміж собою й ним. Його патріотизм змусив його втікати від свого улюбленого народу, бо свої рідні загрожили йому, що видадуть його за вбивство...

Отже, Мойсей, щоб стати слугою Бога й визволити з Єгипту нащадків Якова, мусів змінити свій характер, навчитися покори, любови до ворогів, перетворитися з патріотичного вбивника на миротворця, з безпощадного месника на пробачливого альтруїста.

Б. ЧАС ВИШКОЛУ ХАРАКТЕРУ

Натурально, фараон покарав би Мойсея смертю за його злочин, коли б він не втік у Мідіянський край. Отже, націоналізм і вбивство змусили Мойсея втікати від рідного люду з Єгипту й перебувати 40 років в арабській пустині, щоб там дозрів його характер, щоб там він навчився покори та зрозумів, що Бог виконує Свої плани не вбивством і не патріотичними почуттями. Мідіянський край був розташований на південній частині Синайського півострову, на схід від затоки Акаби, де жили нащадки одного з 6 синів Авраама від його наложниці Хетури.

Першою дією Мойсея на скитальщині була оборона дочок мідіянського жерця Реуїла-Ітра від руки вівчарів-розбишак, що відганяли стада немічних дівчат (2 Мойс. 2:15-24; 3:1).

Через цей конфлікт Мойсей заприязнився з невідомою родиною, попав у пастуховання, а згодом “египтянин” Мойсей у Мідіянському краї став “арабом”, одружившись із етіопкою Ціппорою, дочкою мідіянського жерця Ітра-Реуїла, від якої мав двох синів: Гершона й Елезера (2 Мойсеева 2:15-24; 18:3, 4; 1 Хроніки 23:15).

Мойсей під час своєї 40-річної відокремленої невідомості пас отару свого тестя, провадив примітивне життя мовчазного вівчаря й навчався від овець і природи покори, вдячності, самопосягати, самозречення й дисципліни свого характеру, щоб уміти поступитися своїми особистими інтересами та власними уподобаннями в служінні Богові і ближнім, як також за той довгий період пастушого життя він добре пізнав терен і екзотику пустині, що було йому так необхідне в майбутньому веденні Ізраїля через пустиню до Ханаану.

Десь на 80-му році життя, коли Мойсей провадив отару за пустиню, Бог явився йому на горі Хориві, доручив йому визволити Ізраїля з єгипетської кормиги й одночасно об’явив йому Себе, як Ягве (Єгову), що означає Божу самобутність. Інакше кажучи, Бог має Своє буття від Самого Себе, а не від когось іншого. Йому єдиному притаманне буття, як таке. Усі інші створіння та все інше твориво завдячують і дістають своє буття від Бога. “Я той, що є” (2 Мойсеева 3:1-14; Дії Апостолів 7:35).

Мойсей відчув повну нездатність вести пересправи з могутнім фараоном та бути вождем народу, вказуючи головним чином на свою непопулярність і тупомовність. Тоді Бог запевнив Мойсея, що буде з ним; наділив його чудотворчою силою чинити чуда, перемінювати палицю у вужа й навпаки, робити свою власну руку прокаженою й миттю очищати її та перетворювати воду в кров. Крім цього, Бог звелів Ааронові бути устами Мойсееві (2 Мойсеева 3:12; 4:1-9; 4:10-17).

Отже, як Мойсеїв характер дозрів і він навчився покори шляхом 40-річного пастуховання, то Бог покликав його на велику місію визволення й вождя Ізраїля. Натурально, то було дуже тяжке завдання й особливо відповідальне. Треба пам’ятати, що Єгипет був тоді могутньою імперією, натовість Ізраїль являв собою масу рабів-втікачів, поділених між собою плеємним сепаратизмом, без жодної організації й надбань цивілізованого світу.

В. ЧАС ВИШКОЛУ ВОЛІ Й АБСОЛЮТНОГО ПОСЛУХУ

Бог уклав заповіта з Ізраїлем, який включав також людське, зовнішнє зобов'язання обрізувати всіх нащадків Авраама чоловічої статі (1 Мойсеева 17:10-14). Мойсей, покликаний тепер на визвольника та провідника Ізраїля, став не тільки речником укладеного заповіта, але мав правити за приклада всім жидам, мав бути за взір для своїх земляків, щоб у всьому чинити Божу волю й жити за Його святими постановами (1 Петра 4:2). На жаль, із ближче невідомих причин, Мойсей не обрізав свого молодшого Сина Елезера. Можливо, його дружина Ціппора, мавши на увазі болі старшого сина Гершома під час і після обрізання, робила тепер перешкоди. Яка б там причина не була, Мойсей мав передусім повністю підпорядкувати свою волю Божій й у всьому слухатися Бога.

І ось на самому початку нового етапу служіння Богові Мойсей у дорозі до Єгипту смертельно занедужав за те, що не обрізав свого сина. Тоді його дружина Ціппора вблагала Господа не карати смертю мужа за порушення Його волі й сама обрізала сина кременем (2 Мойсеева 4:24-26). Так, Бог мусів ще багато попрацювати над Мойсеєм, щоб він дійсно вмер для себе, а жив для Нього й чинив Його волю. Подібний вишкіл волі перейшов неслухняний патріот Йона й ряд інших мужів. Через тяжкі життєві потрясення вони навчилися чинити не свою, але Божу волю й у всьому слухатися Його наказів. І тільки тоді Бог зміг вживати їх для пробудження й визволення з неволі гріха інших людей.

Підтримуваний своїм братом Аароном і підбадьорений 10 проказами Божих чуд, остання з яких завдала смерть усім первенцям у Єгипті, Мойсей вивів Ізраїля з Єгипту на волю в числі 603 550 боєздатних мужчин (4 Мойсеева 2:32), цебто в числі майже 2 000 000 усіх душ, коли до вищезгаданого переліку додамо середнє число жінок, дітей і слуг. Усіх душ, що первісно прийшли з Яковом у Єгипет, що походили з його стеген було 70 осіб, або 75 включно з Йосипом, його синами та внуками. Жиди перебували в Єгипті 450 (430) років (1 Мойсеева 46:27; 5 Мойсеева 10:22; Дії Апостолів 7:14). Мойсей мав 80 років під час виходу з Єгипту. Ізраїльтяни вирушили з Єгипту в напрямку до Синайського півострова, щоб таким чином оминати войовничих филистимлян на побережжі Середземного моря. З нагоди чуда переходу Черво-

ного моря сушею Мойсей написав першу вдячну поему або пісню (2 Мойсеєва 15:1-18). Його сестра Маріям також з цієї нагоди уклала тріумфальну пісню, але ми не маємо її тексту, а тільки сюжет (2 Мойсеєва 15:20-21). Крім цього Мойсей написав ряд інших пісень, із яких збереглися тільки фрагменти (2 Мойсеєва 7:16; 32:18; 4 Мойсеєва 21:14-18, 27-30; 5 Мойсеєва 32:1-43; 33:1-29; Псальма 89).

Подорож Мойсея пустинею тривала 40 років. Тепер він був тісно зв'язаний із Богом і своїм народом. На Синайській горі й біля її підніжжя були покладені міцні підвалини під майбутнє буття й розвиток Ізраїля. Спільна мета служити одному Богові (монотеїзм) та спільні інтереси посісти Ханаан і там мати свою власну державу взяли верх над племенною сепарацією й рабською ментальністю жидів. Безперечно, синайське законодавство, скінія, система священства й левитів на чолі з первосвященником Аароном і змодифіковане Мойсеєм поклоніння Богові з культом жертвоприношення були тими факторами, що тісно об'єднували біженців з Єгипту, зайнявши центральне місце в їхнім житті. Крім цього Мойсей зформував регулярну армію, дав Ізраїлеві сильну політичну організацію в формі теократії й написав їм Тору-П'ятикнижжя, як первісну історію, кодифікацію синайського законодавства й духовно-моральних устоїв життя.

Під теократією в Ізраїлі треба розуміти форму державного володіння, за якої політична влада в країні належала Богові, як Верховному Володареві, Який здійснював її за посередництвом пророків, священників і суддів. Інакше кажучи, Бог дав їм синайське законодавство, а вони мали здійснювати його й у всьому чинити Божу волю, як Його представники-амбасадори на землі. Спочатку в пустині вся верховна влада в Ізраїлі з її виконавчими й судовими функціями зосереджувалася в особі Мойсея. Він був одночасно пророком, верховним суддею й вождем. Свої завдання верховної влади Мойсей виконував при допомозі зверхників-начальників із кожного племені й нижчих суддів, тисяцьких, сотників, п'ятидесятників і десятників (2 Мойсеєва 18:25, 26).

Перед своєю смертю Мойсей, з доручення Бога, настановив Ісуса Навина бути вождем народу та звелів, щоб у Ханаані кожне місто настановило собі суддів і урядників (5 Мойсеєва 16:18-20). Найвищий суд мав складатися із священників

і судді даного міста, що діяв, правдоподібно, як голова найвищого суду (5 Мойсеєва 17:8-13).

Ісус Навин переміг 7 автохтонних (корінних) народів чи племен Ханаану, впровадив Ізраїля в Обітований Край і управляв на новій завойованій території 25 років. По його смерті, з доручення Бога, верховну владу в Ізраїлі виконували судді. Доба панування суддів тривала понад 300 років, цебто від смерті Ісуса Навина до вибору першого царя в Ізраїлі Саула (десь від 1400 до 1100 рр. до Хр.). Добою суддів закінчилася теократія в Ізраїлі, а почалася монархія.

Мойсей опрацював плян розподілу території Ханаану поміж окремими племенами. Однак його плян не передбачував наділів для священників і левитів, бо вони мали служити Богові й народові по всій країні. Мойсей призначив їм 48 міст і містечок, що мали стати осередками їхньої діяльності й давати їм засоби до життя; як також він виділив 6 міст (Кедеш, Сихем, Кір'ят-Арба або Ефрон, Бецер, Рамот і Галан), як захисні міста, в яких утікачі, винні в ненавмисному вбивстві, могли знайти сховище й таким чином уникнути родової пімсти (4 Мойсеєва 34:1-29; 35:1-15; Ісуса Навина 21:1-45).

У пустині Мойсей вчився підпорядкувати свою волю Божій, він намагався в усьому слухатися Його. Однак під час виснажливих блукань у супроводі нестерпних нарікань народу й важких випробовувань він, як людина, розгублювався й мимоволі не вникав у слова Божих наказів. Так, наприклад, в Рефідімі Бог звелів Мойсеєві вдарити палицею по скелі, щоб таким чином вивести з неї воду (2 Мойсеєва 17:1-7). Але другий раз у Кадеші Мойсей мав тільки промовити до скелі, щоб одержати воду, а він палицею двічі вдарив по ній, не знаючи, що тією скелею був Сам Ісус Христос (4 Мойсеєва 20:7-13; Івана 7:37; 1 Коринтян 10:4). За чинення своєї волі чи, слушніше, неточне виконання Божої волі Мойсей тільки сумним поглядом глянув з Пісги, цебто з верхів'я гори Нево, на широкі простори Обітованого Краю, текучого молоком і медом, але сам не ввійшов туди. Він привів Ізраїля до самої границі Ханаану й там, у моавських краях, помер у віці 120 років, зберігши фізичну й інтелектуальну снагу.

У тіснім, щоденнім контакті з Ізраїлем у пустині впродовж 40 років Мойсей зрозумів, що надіятися на людей — це марнота. Його земляки швидко забували Божі великі діла; думали здебільшого про матеріальні, проминаючі речі; їхні

серця повсякчасно мали нахил до зла; вони безпідставно нарікали, вимагали від нього добробуту, розкошів і безпеки. У пустині, як ніде інше, Мойсей усвідомив, що тільки послух Божій волі дає задоволення, безпеку, спокій і справжню радість. “Послух ліпший від жертви, покірливість краща від баранячого лою. Бо непокірливість — як гріх ворожбитства, а свавільство — як провина та служба бовванам. Через те, що ти відкинув Господні слова, то Він відкинув тебе, щоб ти не був царем” (1 Самуїлова 15:22, 23).

Усвідомивши це, Мойсей став Божим лицарем, який ніколи не переставав змагатися за правду; ніхто й ніщо не могло спинити його слухатися Бога й чинити Його святу волю. Він був безкомпромісовим провідником із безстрашною й категоричною заявою: “Відпусти нарід!” (2 Мойсеєва 5:1; 12:31); він дав Ізраїлеві плян і вказівки будови скинії (2 Мойсеєва 25:9, 10, 31, 40; 4 Мойсеєва 4:8, 9, 10); він енергійно заступався за свій нарід (2 Мойсеєва 14:13); настановив Аарона на первосвященика (3 Мойсеєва 8:9); переписав нарід у пустині (4 Мойс. 1:1-59); вислав вивідувачів до Ханаану (4 Мойсеєва 13); пережив бунти, заворушення й заколоти (4 Мойсеєва 16:31-35; 17:14); настановив Ісуса Навина, як свого наступника; написав кодифікацію синайського законодавства, що міститься в Торі-П'ятикнижжі; закони й релігійно-моральні норми, які правлять і сьогодні за ідеальний зразок для всіх цивілізованих народів. Мойсей був мужем дуже скромним, покірливим, лагідним, витривалим, безкорисним, неупередженим; не шукав слави для себе й не дбав про культ власної особи, а повністю зрікся себе, щоб вірно служити Богові й народові. В Ізраїлі не появився більше такий пророк, як був він (5 Мойсеєва 34:10; Жидів 3:2).

Мойсей — це єдина тільки особа, з якою Ісус Христос порівнює Себе, як об'явника Бога, Його імени та Його правди. Син Божий говорив: “Мойсей писав про Мене” (Івана 5:46, 47; Дії Апостолів 7:37). Він був символом заступництва, виволочення та спасіння в нашій Господі Ісусі Христі (2 Мойсеєва 3:7-10; 17:1-6; Ісаї 61:1; Луки 4:18; Івана 3:16; 1 Коринтян 10:4; Жидів 7:25).

Молахет (королева): Дочка Махіра, рідна сестра Гілеада (1 Хроніки 7:17, 18).

Молах (походить від фінікійського “молек”, що означає цар): У фінікійян Молоха роблено на взір людини з простягну-

тими руками й бичачою головою. Це був неблаганний божок і вимагав багато жертов дітей; Біблія називає його “огидним ідолом огню”. Ідол Молох нагрівався зсередини до розпінання, до розжарювання, до смаження й до пряження немовлят. Мати чи батько кидали в руки Молоха дитину, а відтак присутні заглушували її крик-ридання шумною музикою в супроводі бубна, тамбуруну, дзвінків тощо (3 Мойсеєва 18:21; 20:2; 5 Мойсеєва 12:31; 1 Царів 11:5, 7; 2 Царів 23:10; 2 Хроніки 28:2, 3; Псальма 105:37; Ісаї 57:5, 9; Єремії 32:35; 49:1; Єзек. 16:21; 23:39; Дії Апостолів 7:43).

Мордехай (малий чоловік, за іншим джерелом — поклонник Марса, посвячений Марсові): Син Яіра, веніяминівець; був взятий із Єрусалиму до вавилонського полону разом із юдейським царем Єхонією; жив у перському місті Сузах, займав високе становище на царському дворі; був виховником і опікуном своєї своячки Естери (Гадасси), що згодом стала жінкою перського царя. За Божим провидінням, Мордехай став визвольником жидів від геноциду (безпощадного знищення), запланованого проти них у 127 округах Перської Імперії Гаманом, першим міністром перського царя Ахашвероша (Ксеркса). Започаткував Свято Пурім на спомин великого визволення жидів у Перській Імперії. (Книга Естери 2:5 - 5:14).

Моца (фонтан, водограй, джерело, струмінь води, що з силою б'є вгору):

- 1) Син Калева від його наложниці Ефи (1 Хроніки 2:46).
- 2) Син Зімрі, веніяминівець, нащадок Йонатана (1 Хроніки 8:36, 37; 9:42, 43).
- 3) Географічна назва одного із 14 міст, призначених для Веніяминового племені (Ісуса Навина 18:26).

Муппім (гадюка, змія, змій; зла, в'їдлива людина; за іншим джерелом — темрява, біда, страждання, скорбота): Син Веніяміна (1 Мойсеєва 46:21; Шефуфам у 4 Мойс. 26:39 — це тільки правописний варіант того самого імені “Муппім”).

Муші (поступливий, відступаючий, лагідний, піддатливий): Син Мерарі, з Левієвого племені (2 Мойсеєва 6:19; 4 Мойсеєва 3:20; 1 Хроніки 6:4, 32; 23:21, 23; 24:26, 30).

Н

Наам (приємність, миловидність, ласка): Син Калева, внук Єфуннея, з Юдиного племені (1 Хроніки 4:15).

Наама, Ноема (гарна, чарівна, краса, чарівність, миловидність):

1) Дочка Ламеха від Цілли, сестра Тувалькаїна; одна з 4 допотопних жінок, яких імена збереглися в Біблії; усі, за винятком Єви, походили від Каїна (1 Мойсеева 4:22).

2) Аммонітянка, одна з багатьох чужоземних жінок Соломона, мати юдейського царя Рехав'ама (1 Царів 11:1; 14:21, 31; 2 Хроніки 12:13).

3) Географічна назва одного з 16 міст, призначених нащадкам Юдиного племені в групі з містом Лахішем (Ісуса Навина 15:41).

Нааман (приємність):

1) Верховний головнокомандуючий-полководець сирійської армії, найближчий дорадник перського царя Бен-Гадада II; був прокажений. За порадою малої дівчини з Ізраїльського краю, що була покоївкою його жінки, вдався до пророка Єлісея й був очищений від прокази (2 Царів 5; Луки 4:27). За жидівським переданням, Нааман — був тим лучником, який знехотя натягнув лука і його стріла смертельно поранила царя Ахава між пов'язанням пояса й панцерем (1 Царів 22:34-40). Таким чином “через нього Господь дав перемогу Сирії” над запеклим Божим ворогом Ахавом (2 Царів 5:1).

2) Веніаминів син (1 Мойсеева 46:21).

3) Син Бели, веніаминівець (4 Мойсеева 26:40; 1 Хроніки 8:4, 7).

Наара (дівчина, підліток): Одна з жінок Ашхура, з Юдиного племені; мала від нього 4 синів (1 Хроніки 4:5, 6).

Наарай (слуга, раб, хлопець): Езбаїв син, кармелянин, хоробрий лицар армії Давида (1 Хроніки 11:37). У 2 Самуїла 23:35, правдоподібно, помилково подано Паарай замість Наарай.

Навал (нерозсудливий, необачний, злий, дурень): Мешканець Маону, поблизу гори Кармелу, в Юдеї, дуже багатий

скотар, кармелянин із роду Калева, ім'я його жінці Авігаїл. Давидові вояки захищали його пастухів і його отари на Кармелі від розбійників і грабіжників. Під час стриження отари Давид вислав своїх післанців до Наваля з проханням, щоб він допоміг йому у виживленні його загону. Однак Наваля забув про свою повинність і вдячність. Він зухвало й жорстоко відмовився допомогти Давидові в його потребі. Тоді Давид постановив знищити Наваля та його дім. Але слуга Наваля повідомив Авігаїл про жорстокість її чоловіка й образу Давида. Вона своєчасно своєю мудрістю й тактом вблагала Давида занехати розплату з її чоловіком. Після бенкету з нагоди стриження отари Авігаїл розповіла Наваляві, коли він уже витверезився від алкоголю, про небезпеку, викликану його нерозсудливістю, невдячністю та скупістю. Через 10 днів після цього випадку Господь вразив Наваля й він помер, а Давид згодом узяв собі Авігаїл за жінку. (1 Самуїлова 25:1-42).

Навин, Нон, Нун (риба; за іншим джерелом — нащадки): Син Елішами, нащадок Єфрема, батько славного полководця Ісуса Навина, наступника Мойсея (2 Мойсеева 33:11; 4 Мойсеева 11:28; 14:30; 26:65; 32:12; 34:17; 5 Мойсеева 1:38; Ісуса Навина 1:1; 24:29; 1 Царів 16:34; 1 Хроніки 7:27; Неємії 8:17).

Навот (овочі, плоди): Богобійний мешканець в Ізреелі, власник виноградника при палаці царя ізраїльського Ахава. Відмовився продати Ахавові свого виноградника або замінити на інший, як спадщину від батька. Через підступ та інтриги Єзавелі два негідні свідки публічно заявили, що Навот зневажав Бога й царя. Тоді Навота з синами вивели за місто та вкаменували (1 Царів 21:1, 2, 13; 2 Царів 9:26).

Навуходоносор II (нехай Нево охороняє корону, цебто нехай поганський бог Нево захищає царя й нарід від неволі): Навуходоносор II (604-502 рр. до Хр.), син основоположника Халдейської Імперії Набополасара (625-604 рр. до Хр.); наймогутніший володар поміж нововавилонськими царями; за його царювання влада Вавилону поширилася аж до Середземного моря. Ще з доручення свого батька Навуходоносор II воював із Єгиптом і розгромив війська фараона Нехо в битві біля Кархеміша на Ефраті за четвертого року панування юдиного царя Єгоякіма, Йосіїного сина (Єремії 46:2). Відтак він трьома наворотами-нападами спустошив Єрусалим і зруйнував Соломонів храм — 605 р., 597 р. і 586 р. до Хр.

Навуходоносор 505 р. до Хр. вперше здобув Єрусалим і цар Єгояким став його васалем. Того року Даниїл і багато юдеїв, головню з царського роду, були забрані в полон до Вавилону. Від того ж першого завоювання Єрусалиму 605 р. до Хр. почалася 70-річна вавилонська неволя й започаткувався “час (доба) поган”, що триватиме аж до другого приходу Господа Ісуса Христа (2 Царів 24:1; 2 Хроніки 36:6; Даниїла 1:1-6; Єремії 25:11-12; 35:1-19; 39:1-10; 52:4-17; Єв. від Луки 21:24; Об’явлення 16:14).

Перебуваючи в Юдеї, Навуходоносор II одержав вістку про смерть свого батька. Отже, він поквапно вернувся до Вавилону, щоб посісти царську корону, як престолонаслідник свого батька. Цар Єгояким 3 роки платив данину Навуходоносові, а потому збунтувався проти свого сюзерена, правдоподібно, надіючись на допомогу Єгипту. Таким чином піднялося нове повстання проти Єгипту (2 Царів 24:1). Навуходоносор цим разом вирушив із своєю армією проти Тиру й Єрусалиму. Але облога Тиру була дуже затяжна. Тир скапітулював аж 585 р. до Хр. Тому під час облоги Тиру Навуходоносор вислав частину свого війська проти Єрусалиму. У запеклих боях згинув цар Єгояким (Єремії 22:18, 19; 36:30). По його смерті зацарював у Єрусалимі його син Єгояхін, який був царем усього 3 місяці. Навуходоносор вдруге здобув Єрусалим 8-го року свого царювання, цебто 597 р. до Хр. Цар Єгояхін, царева матір і юдейська старшина вийшли назустріч до вавилонського царя. Навуходоносор забрав до неволі царя Єгояхіна, царську родину, юдейських князів і зверхників — усіх разом пішло до неволі 10 000 осіб. Поміж ними забрано також пророка Єзекіїля. Навуходоносор настановив тепер у Єрусалимі своїм васальним царем Меттанію, вуйка Єгояхіна, перемінивши його ім’я на Седекію (2 Царів 24:11-20; Єзекіїля 1:1-2).

Седекія царював у Єрусалимі 11 років. Але в останніх роках свого панування й він збунтувався проти Вавилону. Тоді Навуходоносор знову прибув до Юдеї 588 року і Єрусалим був в облозі понад 2 роки, цебто аж до 11-го року панування царя Седекії. В Єрусалимі постав страшний голод, мешканці пробили пролім у мурах і почали втікати, головню вояки й сам цар. Халдейське військо дігнало Седекію в ерихонських степах і відвело його до Навуходоносора в Рівлі, у Хаматовому краї (Єремії 52:9). У 586 році Єрусалим повністю ска-

пітулював. Навуходоносор зруйнував місто, звелів спалити царські палати та всі більші міські споруди в Єрусалимі, ограбував Соломонів храм і забрав решту народу до неволі. Вавилонський цар жорстоко покарав Седекію, як зрадника. На очах Седекії звелів зарізати його синів, а відтак вибрав Седекії очі й у кайданах відвів його до Вавилону (2 Царів 25: 1-21; 2 Хроніки 36:10-21; Єремії 39:1-10; 52:12-30).

Хоч історія говорить про Навуходоносора II, як про могутнього володаря, великого будівничого розкішних палаців, поганських храмів, каналів, висячих садів і опікуна хліборобства, то однак Біблія змальовує нам його, як ідолопоклонника та свавільця. Правда, кілька разів він мав нагоду пізнати правдивого Бога, зокрема тоді, коли Даниїл об'явив йому його сон і пояснив значення величезного боввана, якого Навуходоносор бачив у нічнім видінні на своїм ліжку (Даниїла 2:46), як також під час урятування трьох юнаків з огненної печі, які категорично й безстрашно відмовилися вклонитися бовванові (Даниїла 3). Бог покарав Навуходоносора за його гріхи лікантропією, цебто психічною недугою, при якій хвора особа вважає себе за тварину та стає божевільною. Про Навуходоносора ми читаємо в Біблії, що він втратив владу, був відлучений від людей, їв траву, як воли, і його тіло зрошувалося росою з неба, його волос став великий, як пір'я орлине, а його нігті, як пазури у птахів. Правда, через деякийсь час Бог повернув розум Навуходоносорові і він визнав, що "всі Божі чини — правда, а дороги Його — правосуддя, а тих, хто ходить у гордості, Він може понизити" (Даниїла 4:30, 34).

Наггей, Нагге (освітлювальний, блиск, сліпуча яскравість): Маатів син, один із предків Ісуса Христа в Його родоводі (Луки 3:25).

Надав (вільний, свободний, ліберальний, щедрий, спонтанний, охочий):

1) Найстарший син Аарона й Елішеви, священик, Господній огонь спалив його та його брата Авігу, коли вони принесли в жертву "чужий огонь", замість із жертівника (2 Мойсеева 6:23; 24:1, 9; 3 Мойсеева 10:1-2; 4 Мойсеева 3:2-4).

2) Син Шаммая, з Юдиного племені (1 Хроніки 2:28).

3) Син Гів'ону, веніаминівець (1 Хроніки 8:30; 9:36).

4) Син і престолонаслідник Єровоама, царював 2 роки; змовник Баша, з Іссахарового племені, вбив його й зацарював замість нього (1 Царів 14:20; 15:25-31).

Наркис (безглуздість, тупість, дурість): Християнин у Римі, якого члени родини були віруючими християнами. Павло вітає їх у своїм Посланні до Римлян. Деякі теологи припускають, що Наркис був секретарем імператора Клавдія. (Римлян 16:11).

Натан (дар, подавець, дарувальник, даритель, Він (Бог) дає, постачальник):

1) Видатний пророк за днів царя Давида й царя Соломона; об'явив Давидові Божу волю відносно будови храму, докорив Давидові за його гріх й допомагав йому помазати Соломона на царя в часі підготовки Адонії посісти батьківський трон; залишив історичні записки про царювання Давида й Соломона (1 Хроніки 17:1-15; 29:29; 2 Хроніки 9:29; 1 Царів 1:8).

2) Давидів син від Версавії, народився в Єрусалимі, його ім'я знаходиться в родоводі Ісуса Христа (2 Самуїлова 5:14; 1 Хроніки 3:5; 14:4; Луки 3:31).

3) Син чи брат одного з прибічної сторожі Давида (2 Самуїлова 23:36; 1 Хроніки 11:38).

4) Один із зверхників народу, що повернувся з Вавилону на батьківщину разом із Езрою під час його другої експедиції (Езри 8:16).

5) Один із тих поверненців на батьківщину, що взяв собі чужинку за жінку (Езри 10:39).

6) Син Аттая, з Юдиного племені (1 Хроніки 2:36).

7) Батько Азарії, який був помічником цареві Соломонові (1 Царів 4:5).

Натанайл (Богдан, Бог дав, даний Богом):

1) Цуарів син, князь-начальник Іссахарового племені (4 Мойсеєва 1:8; 2:5; 7:18, 23).

2) Єссеїв син і рідний брат Давида (1 Хроніки 2:14).

3) Священик за днів Давида; він із іншими священиками сурмив у сурму перед ковчегом-кивотом, коли його виносили з Овед-Едомового дому, щоб перенести його до скинії на Сіоні (1 Хроніки 15:24).

4) Левит, батько Шемаї, писаря із левитів за днів царя Давида (1 Хроніки 24:6).

5) Овед-Едомів син (1 Хроніки 26:4).

6) Один із зверхників, якого цар Йосафат послав із іншими навчати Божого Закону по містах його царства (2 Хроніки 17:7).

7) Зверхник левитів за днів юдейського царя Йосії (2 Хроніки 35:9).

8) Священик із Пашхурового дому за днів Езри; він узяв собі чужинку за жінку (Езри 10:22).

9) Представник священичого дому Єдаї за днів первосвященика Йоякіма (Неемії 12:21).

10) Левит, який із своїми братами грав на музичних інструментах Давида під час посвячення єрусалимських мурів за днів Езри й Неемії (Неемії 12:36).

Наум (утіха, утішання, розрада, утішитель, розрадник):

1) Малий пророк, народжений в Елкоші, Галилея; пророкував проти Ніневії, столиці Асирійської Імперії; написав Книгу Пророка Наума, що являє собою продовження Книги Пророка Йони, його мова досить стисла, жива й могутньо впливає на читачів; належав до доекзильних пророків, цебто діяв у Юдеї перед вавилонською неволею (Книга Пророка Наума).

2) Еслів син, батько Амоса, ім'я це знаходиться в родоводі Ісуса Христа (Луки 3:25).

Нафанаїл (Бог дав, даний Богом): Учень Ісуса Христа, походив із Кани Галилейської, Пилип припровадив його до Христа. Нафанаїл у синоптичних Євангеліях називається Варфоломеем, що означає його ім'я по батькові — син Толмая, син Фоломея (син бородатого, син зораної землі, син ріллі), інакше кажучи, апостол Іван вживає в своїй Євангелії його власного особового імені Нафанаїл (Івана 1:45, 47; 21:2), натомість синоптики називають його ім'ям по батькові, Варфоломеем (Матвія 10:3; Марка 3:18; Луки 6:14; Дії Апостолів 1:13). За переданням, Нафанаїл проповідував Євангелію разом із Пилипом по малоазійських областях, потім сам в Арабії, Етіопії, Індії та врешті у Вірменії, де зазнав багато тортур за віру в Христа; з його живцем здерли шкіру й розп'яли на хресті в одному з вірменських міст поблизу Каспійського моря.

Нафіш (підкріплення, підкріплений): Ізмаїлів син (1 Мойсеєва 25:15; 1 Хроніки 1:31; 5:19).

Нафтух (прикордонні люди; за іншим джерелом — нарід чи земля, що належить єгипетському божкові Фті): Син Міцраїма або, можливо, це слово стосується до племені єгипетського походження (1 Мойсеєва 10:13; 1 Хроніки 1:11).

Наха (спокій, відпочинок): Четвертий син Веніямина (1 Хроніки 8:2).

Нахаманій (милосердний, співчутливий, потішаючий): Зверхник поміж поверненнями з вавилонської неволі, вернувся разом із Зоровавелем (Неемії 7:7).

Нахарай (бура, сильний шторм; за іншим джерелом — розгніваний, дихає гнівом, хрипливий): Беротянин, зброєносець Йоава, Церуїного сина (2 Самуїлова 23:37; 1 Хроніки 11:39).

Нахат, Нагат (спокій, відпочинок):

1) Один із провідників Едому, Реулів син, унук Ісава (1 Мойсеєва 36:13, 17; 1 Хроніки 1:37).

2) Левит, син Цофая, кегатівець (1 Хроніки 6:11).

3) Левит за днів царя Єзекії (2 Хроніки 31:13).

Нахаш (гадюка, змія, змії):

1) Аммонітський цар, переміг мешканців гілеадського Явешу, але зазнав поразки від Саула (1 Самуїлова 11:1-11; 2 Самуїлова 10:2). Можливо, що Нахаш означає тут титул, а не власне ім'я особи.

2) Один раз у Біблії говориться, що Амас, полководець Авесаломової армії, був сином ізрееліта Ітри від Авігали, дочки Нахаша, сестри Церуї. Виходить, що Нахаш був першим чоловіком жінки Єссея. Церуя — це сестра Давида. (2 Самуїлова 17:25-29).

Нахбі (схований): Вофсіїв син, один із 12 вивідувачів Ханаану, посланий Мойсеєм від Нефталімового племені (4 Мойсеєва 13:14).

Нахмоні — це редакційно-коректорський недогляд перевірочної комісії (1 Хроніки 27:32). Має бути Гахмоні. Див. "Гахмоні".

Нахор (разючий, хрипкий, надзвичайний):

1) Син Серуга, дід Авраама (1 Мойсеєва 11:24).

2) Син Терахів, рідний брат Авраама (1 Мойсеєва 11:26, 27).

Неарія (слуга Єгови, дружинник, отрок Господній):

1) Син Шемаї, з Юдиного племені (1 Хроніки 3:22, 23).

2) Син Іш'ї, симеонівець, один із військових зверхників, що пішов із 500 симеонівцями проти амалікітян, вигнав їх із гори Сеїр і самі там поселилися (1 Хроніки 4:42).

Невай (родючий, овочедайний, плодотворний): Один із зверхників народу, що підписав умову-заповіта з Неемією, що буде вірно служити Богові й не буде вступати в родинні стосунки з чужоземцями (Неемії 10:20).

Неват (аспект, кут зору, погляд, перспектива, бік): Батько царя Єровоама I, ім'я його жінці Церуа, єфремівець із Цери (1 Царів 11:26; 12:2, 15).

Невузар'адан (божок Нево сприяє, Нево дає нащадків): Полководець армії вавилонського царя Навуходоносора, начальник царської палати, двічі облягав Єрусалим; це він дав наказу підпалити Соломонового храму та інші царські й коштотні споруди в Єрусалимі (2 Царів 25:8-11, 18-20; Єремії 39:9-13; 40:1, 5; 41:10; 52:15, 16, 26, 30).

Невушазбан, Навушазбан (халдейське слово, що означає: божок Нево спасе мене або поклонника-послідовника божка Нево): Високий вавилонський урядник царя Навуходоносора, старший євнух, камергер під час захоплення Єрусалиму; з доручення Навуходоносора витягнув пророка Єремію з підземної тюрми, куди його кинули його земляки (Єремії 39:13).

Недав'я (кого Єгова просуває): Син юдейського царя Єхонії або Єгояхіна (1 Хроніки 3:18).

Неемія (Господь утішає, Божа розрада, Божа радість): 1) Син Гахалії, з Юдиного племені, чашник перського царя Артаксеркса Лонгімана I (465-424 до Хр.); замешкав у Сузах, в царській зимовій резиденції (Неемії 1:1, 11; 2:1).

Неемія довідався від свого брата та інших жидів, що його земляки в Юдеї живуть у великій скорботі й ганьбі, військо Навуходоносора поруйнувало єрусалимські мурини й огнем попало міські брами. Столиця Юдеї була беззахисна, повна хаосу, безладдя, безправства та загарбницьких спекуляцій. Цар Артаксеркс Лонгіман I дозволив Неемії відбудувати Єрусалим, настановивши його своїм намісником-губернатором Юдеї. Неемія в супроводі перських зверхників війська й верхівців прибув до Єрусалиму з відповідними повноваженнями (Неемії 2:9). Неемія знав, що самарянини та інші сусідні племена не будуть сприяти Юдеї. Тому він потаємно вночі досліджував фактичний стан мурів і фортець, уміло опрацював плян праці та швидко діяв, не дивлячись на великі труднощі й запеклу опозицію, не втрачаючи жодної години на безцільне вагання. Завдяки невтомній і глибокопродуманому плянові праці за 52 дні Єрусалим був оточений оборонними мурами, як і колись у давнину (Неемії 6:15).

Санваллат і Товійя, тільки Неемія прибув до Єрусалиму, відразу виявили своє незадоволення з призначення його на становище намісника Юдеї. Коли ж він розпочав від-

будувати єрусалимські мури, то вони почали конспіративно діяти, щоб озброєні ватаги знівечили задум відбудови. Але Неемія передбачив їхню злобу й, не гаючись, давав рішучу й гостру відсіч ворожим нападам. Також плянований замах на Неемію не пощастив їм. Укінці Санваллат й Товійя спонукали написати до перського царя офіційне оскарження, мовляв, Неемія задумує відділити Юдею від Персії і сам стати юдеям за царя (Неемії 6:6; Езри 4:7-23). Цар відкликав Неемію до Персії (Неемії 13:6). Згодом, через кілька років, Неемія вернувся до Єрусалиму, щоб увінчата там розпочате діло. Він тепер повністю закінчив напругу храму, урегулював подружні відносини, як основу народного життя; зніс дискримінацію й соціальну несправедливість, зокрема в галузі експлуатації бідних багатими й лихварства; поставив на першому місці поклоніння Богові, обов'язкове додержування субот і свят і забезпечив утримання священиків і левитів. Неемія відкрито діяв проти Товійї, який своїм замешканням в коморі на подвір'ях Божого дому профанував святість храму (Неемії 13:7-9); проти левитів, які покинули служіння в храмі (Неемії 13:10-22); проти порушення та зневаги субот і свят і мішаного подружжя (Неемії 13:23-27). Навіть унук первосвященника Йояди взяв собі за жінку чужинку, дочку Санваллата, який був запеклим ворогом відбудови Єрусалиму, і Неемія вигнав його від себе (Неемії 13:28).

Упродовж 12 років Неемія відбудовував і впорядковував політично-державне й суспільно-економічне життя в Юдеї. Він зробив для державного будівництва й економіки Юдеї те, що Езра пізніше, як педагог і душпастир, учинив для релігійного життя народу. Неемія, як державний муж, із великою самопосвятою відмовився навіть брати податок і данину від своїх земляків на своє урядове утримання, як це робили попередні намісники, а, навпаки, 150 юдеїв безплатно харчувалося в його власному домі (Неемії 5:14-19).

Ми нічого не знаємо про дату й місце смерті Неемії. Він був щирим патріотом, прямолінійним і практичним у зустрічах із своєю опозицією під час свого служіння в Єрусалимі; не мав дружини, був дуже чутливий, нарід любив його більше, ніж Езру; записався в історії, як здібний організатор і державний муж великого такту з холодним розумом і з гарячим серцем. Написав Книгу Неемії в Палестині, в ній 11 разів говориться, що Неемія пробував у молитвах.

2) Один із провідників народу, повернувся з Вавилону до Єрусалиму з першою експедицією під проводом Зоровавеля (Езри 2:2; Неемії 7:7).

3) Азбуків син, зверхник половини Бетцирської округи; допомагав відбудовувати єрусалимські мури (Неемії 3:16).

Некода (поважний, заслужений, видатний, визначний; за іншим джерелом — пастух, вівчар, пастир):

1) Нащадки храмових підданців Нетиней, які повернулися з Вавилону на батьківщину з першою експедицією під проводом Зоровавеля (Езри 2:48; Неемії 7:50).

2) Поверненці з Вавилону на батьківщину, які не могли довести свого ізраїльського походження (Езри 2:60; Неемії 7:62).

Нер (світло, світильник, лампа): Син Авіїлів або Єїлів від Маахи, батько Авнера, полководця Саулової армії (1 Самуїлова 14:50; 1 Хроніки 8:33; 9:36, 39).

Нерій, Нерія, Нирій (Єгова — це моя лампа, це моє світло): Мелхіїв син у родоводі Ісуса Христа (Луки 3:27).

Нерія (лампа Єгови): Махсеїн син, батько Баруха та Сераї (Єремії 32:12, 16; 51:59).

Нетанія (Єгова дає, дарований Господом, Єгова — це подавець і постачальник):

1) Син Елішама, батько Ізмаїла, походив із царської династії Юдиного племені. Його син Ізмаїл із 10 іншими мужами вбили Гедалію в Міцпі. (2 Царів 25:23, 25).

2) Асафів син, співак у Господньому домі (1 Хроніки 25:2, 12).

3) Левит за царя Йосафата, який вислав його навчати людей Божого Закону по юдейських містах (2 Хроніки 17:8).

4) Батько Єгодії, який був придворним царя Єгоакима за днів Єремії й Баруха (Єремії 36:14).

Нефег, Нафег (паросток, пагін):

1) Іцгарів син (2 Мойсеева 6:21).

2) Давидів син, народився в Єрусалимі (2 Самуїлова 5:15; 1 Хроніки 3:7; 14:6).

Нефталім (боротьба, велика боротьба, Божа боротьба, борець): Син Якова від Білги, Рахілиної служниці. Яків у своїм благословенні схаактеризував його, як “вільна ланя, він прекрасні слова кидає”. (1 Мойсеева 30:8; 49:21; 4 Мойсеева 1:43; 2:29, 30; 26:48-50).

Нехо (кривий на ногу, кульгавий, спаралізований на ногу; за іншим джерелом — здобичник, переможець, звितяжець): Єгипетський фараон-цар 26 династії, царював 16 років, вславився торгівлею й загарбницькими походами. Армія фараона Нехо, йдучи війною на Асирію, несподівано зустрінула юдейського царя Йосію. Нехо переконував його, що не йде походом проти нього. Та Йосія не послухав його й у битві під Мегіддо був смертельно ранений і невдовзі помер. Замість нього фараон настановив його сина Ел'якіма, як маріонеткового царя над Юдеєю, змінивши йому ім'я на Єгояким. Згодом у запеклих боях із вавилонським царем Навуходоносором, армія фараона Нехо була розбита над річкою Ефратом у Каркеміші й відтоді Нехо занехав свої загарбницькі напади. (2 Царів 23:29-37; 2 Хроніки 35:20-24; 36:4).

Нехум (розрада, утіха, комфорт): Один із поверненців із Вавилону на батьківщину з першою експедицією під проводом Зоровавеля (Неемії 7:7).

Нехушта (мідь, латунь, сплав міді з цинком): Дочка Елнатана з Єрусалиму, жінка юдейського царя Єгоякіма, мати царя Єгояхіна (2 Царів 24:8).

Неціях, Незіх (видатний, славний, відомий, знаменитий): Предок храмових підданців Нетинеян, які повернулися з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:54; Неемії 7:56).

Никанор (той, хто бачить перемогу; переможний, переможець): Один із перших 7 дияконів Апостольської Церкви (Дії Апостолів 6:5). За переданням, закатований жидами того самого дня, що й Степан.

Никодим (переможець народів; за іншим джерелом — невинна кров, невинний у кровопролитті): Визначний фарисей, шанований жидівський князь-начальник, член Синедріону, видатний рабин-учитель Закону, прийшов до Великого Учителя Ісуса Христа вночі, щоб довідатися про Його науку. У Никодимовій шляхетній відвертості та простій любові до правди ми бачимо людський страх, вагання та клясове побоювання, щоб не дати приводу до пересудів злих язиків і не стати жертвою поговорів і пліток. Христос вказав йому на необхідність духовного народження й віри в Його відкупну жертву на хресті (Івана 3:1-21). Никодим повернув у ніщо наміри первосвященників і книжників насильно схопити й ув'язнити Христа, домагаючись на засіданні синедріону справедливого судочин-

ства й попереднього всебічного вислухання обвинуваченого (Івана 7:14-52). Згодом Никодим став явним послідовником Господа Ісуса Христа. Він разом із Ариматейським Йосипом зняв тіло Христа з хреста, набальзамував його й похоронив у новім гробі, що в ньому ніколи ніхто не лежав (Івана 19:38-42). За переданням, жиди виключили Никодима з синадріону й заборонили йому жити в Єрусалимі. Він інтимно дружив із великим ученим свого часу Гамаліїлом, мав пристановище в його домі й був похований біля домовини першомученика Степана.

Німрод (повстанець, бунтар, заколотник, підбурювач, крамальник, ворохобник): Син Куша, внук Хама; був не тільки дужим мисливцем, але й великим завойовником; заснував імперію в землі Шінеар, цебто у Вавилонії з головними містами: Вавилон, Ерех, Аккад й Калне; згодом поширив свою імперію на північ від ріки Тігру на Асирію й побудував там другу групу міст: Ніневію, Реховот-Ір і Калах. Правдоподібно, за його володіння почали будувати вавилонську вежу. (1 Мойсеєва 10:8-12).

Німші, Намессі (витягнений, врятований, звільнений): Син Йосафата, дід Єгу (1 Царів 19:16; 2 Царів 9:2, 14, 20; 2 Хронік 22:7).

Нірей (лямпа): Римський християнин, якого з його сестрою привітав апостол Павло в своїм Посланні (Римлян 16:15).

Ноадія (Бог збирає, Бог згромаджує, Бог скликає на збори; з ким Бог зустрічається):

1) Біннуїв син, левит, важив із іншими золотий і срібний храмовий посуд, повернений із Вавилону до Єрусалиму (Езри 8:33).

2) Фальшива пророциця, що приєдналася до Товії та Санваллата в залякуванні Неемії (Неемії 6:14).

Новах (гавкання): Манасіїн нащадок, борець у поході на Ханаан, здобув місто Кенат і залежні від нього міста та перейменував місто Кенат на Новах (4 Мойсеєва 32:42; Суддів 8:11).

Ногаг (ясний, світлий, яскравий, блискучий): Один із 13 синів Давида, народився в Єрусалимі (1 Хронік 3:7; 14:6).

Ноема — див. "Наама".

Ной (спокій, мир, тиша; за іншим джерелом — полегшення, допомога, пільга, потішення): Син Ламеха; останній в ряді

10 допотопних патріархів, але перший післяпотопний патріарх нового людства й Божої віри (1 Мойсеєва 5:28-32). У віці 500 й більше років породив Сима, Хама та Яфета.

Суспільство за Ноевих днів грішило та спроневірилося Богові. Люди стали уперті в своїм беззаконні, пожадливість і гріховних звичках. Увесь нахил їхнього серця було тільки зло повсякденно (1 Мойсеєва 6:5). Сумний і безнадійно непоправний стан зіпсутого світу спонукав Бога покарати людство потопом. Про Ноя в тій добі загального відступництва від Бога Святе Письмо говорить, що він був праведний муж, бездоганний і невинний у своїх поколіннях, ходив із Богом і проповідував святу правду (1 Мойсеєва 6:8-9; 2 Петра 2:5). Бог уклав заповіта з Ноем, звелів йому збудувати ковчега та взяти собі до нього дружину, 3 синів із їхніми жінками, по семеро з усякої чистої худоби: самця й самицю й по двоє: самця й самицю з нечистої худоби, щоб таким чином зберегти живим їхнє насіння на поверхні землі за їхніми родами (1 Мойсеєва 6:13-22).

Слово “ковчег”, по-гебрейському “тебах”, зустрічаємо в Біблії тільки в 1 Книзі Мойсеєва та в 2 Книзі Мойсеєва 2:3, 5. Правдоподібно воно походить від єгипетського кореня “тба”, що означає “скринька”, та з “тпт”, що означає човен. Бог звелів Ноеві збудувати ковчега з дерева гофер (в роді кипарису), що дуже надавалось на цю ціль своєю легкістю, міцністю й довготривалістю, осмолити його смолою (гірською смолою, асфальтом), поробити перегородки або відділення для вигоди різних тварин і їхнього прокормлення з поверхами: долішніми, другорядними та третьорядними. Розмір ковчега: 140 метрів завдовжки, 23 метри завширшки і 13½ метра його височина. Корабель не мав щоглів, вітрил і стерна-керми. Він мав вигляд неформеного плаваючого дому з отвором угорі на ½ метра та входом із боку його. (1 Мойсеєва 6:14-16).

Ной мав 600 років, коли почався потоп, що тривав 190 день, цебто 40 день ішов дощ (1 Мойсеєва 7:12), а 150 день збільшувалась і прибувала вода з джерел безодні й небесних розтворів (1 Мойсеєва 7:24). Ной був у ковчезі, що зупинився на Араратських горах у Вірменії, 1 рік, 1 місяць і 20 днів. Вийшовши з нього, він передусім збудував жертівника та приніс на ньому Господеві жертву цілопалення. Бог послав веселку, як знак заповіту між Ним і людством, що вже не буде більше карати людей потопом. (1 Мойсеєва 8:1-22).

Ной жив по потопі 350 років і помер у віці 950 років (1 Мойсеева 9:28, 29).

Ноомі, Наомі, Ноемі, Наемі (приємна, весела, моя насолода, моє захоплення): Жінка ефратянина Елімелеха, мати двох синів: Махлона й Кільона, свекруха Рути й Орпи; жила за доби суддів в Ізраїлі. Під час голоду в Юдеї вона з чоловіком і синами пішла до Моавського краю. Там помер її чоловік і одружені з моавітянками її сини. Вдова, після понад 10-річного побуту на чужині, вернулася з овдовою невісткою Рутою на батьківщину. Моавітянка Рута в Юдеї вдруге одружилася з Боазом і, як чужинка, ввійшла в родовід Ісуса Христа, породивши Оведа, Давидового діда (Книга Рути).

О

Овадія, Овдій, Авдій (Божий слуга або раб):

- 1) Нашадок Єхонії, з Юдиного племені (1 Хроніки 3:21).
- 2) Син Ізрахії, голова в Іссахаровім племені (1 Хроніки 7:3).
- 3) Ацелів син, веніяминівець (1 Хроніки 8:38; 9:44).
- 4) Гадівець, що приєднався до Давида в Ціклаго (1 Хроніки 12:9).
- 5) Батько Ішмаї, який був зверхником війська Завулонового племені за днів царювання Давида (1 Хроніки 27:19).
- 6) Один із князів-начальників Юдеї за днів царювання Йосафата (2 Хроніки 17:7).
- 7) Левит із Мерарієвого роду, наглядав над робітниками при відновленні храму за днів царя Йосії (2 Хроніки 34:12).
- 8) Високий урядник-управитель на дворі царя Ахава, глибоковіруючий поклонник живого Бога, переховував Божих пророків, наражаючи на небезпеку власне життя під час переслідувань Єзавелею (1 Царів 18:3-16).
- 9) Єгіїлів син, повернувся з Вавилону на батьківщину з другою експедицією під проводом Езри (Езри 8:9).
- 10) Священик, підписав умову-заповіта з Неемією, що буде вірно служити Господеві й не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:6).
- 11) Син Шемаї, нащадок Єгутуна, діяв за днів первосвященика Йоякіма й намісника Неемії (Неемії 12:25; 1 Хроніки 9:16).
- 12) Один із 12 малих старозаповітних пророків. Ми майже нічого не знаємо про нього. Покарання народу Едома — це головна тема Книги Пророка Овадії. Хоч Ізраїль і Едом були спорідненими між собою, бо їхні предки: Яків та Ісав були рідними братами, проте вони повсякчасно ворогували між собою й часто воювали (2 Хроніки 21:8-10; 25:11-14). Овадія говорить, що едомії були горді, зухвалі й зарозумілі. Їм здавалося, що вони живуть у безпечному, недоступному, гірському місці й їм не загрожує ніяка небезпека. Овадія провістив їхню руйну. Араби, з якими едомії уклали муровий договір й обопільно

собі помагали, згодом обернулися проти них й вигнали їх із терену, на який вони так самопевно покладалися. Овадія подає причину, чому Едом був покараний. Едомії відмовилися допомогти Юдеї в часі її найбільшої потреби. Вони стояли осторонь, вдаючи невинуватих глядачів, а фактично очікували, щоб зобачити, хто з них переможе. Едомії не тільки що не помагали у війні братньому народові, але ще й раділи з їхньої поразки, приєдналися до грабування Єрусалиму та ставили на перехрестях своїх бійців, які виловлювали утікачів і віддавали їх на поталу їхнім ворогам. (Книга Пророка Овадії або Овдія).

Овал, Евал, Увал (голий, пуста околиця): Йоктанів син, предок арабських племен (1 Мойсеєва 10:28; 1 Хроніки 1:22).

Овед, Йовід, Йовид (служіння, працівник, робітник, служитель, слуга, раб, кріпак):

1) Син Боаза від моавітянки Рути, батько Єссея (Рути 4:17, 21; 1 Хроніки 2:12; Матвія 1:5; Луки 3:32).

2) Ефлаів син, нащадок єгипетського раба Ярхи, який був кріпаком у Шешана й одружився з його дочкою. Шешан походив із роду Єрахмеїла. (1 Хроніки 2:37, 38).

3) Один із Давидових лицарів (1 Хроніки 11:47).

4) Син Шемаї, придверний (1 Хроніки 26:7).

5) Батько Азарії, який був сотником і приєднався до Єгояди, щоб настановити в Юдеї законного царя Йоаша (Йоаса), а вбити узурпаторку Аталію (2 Хроніки 23:1).

Овед-Едом (служитель або слуга Едому):

1) Левит, гатянин; в його домі пробував ковчег-кивот 3 місяці після того, як Господь уразив Уззу, Авінадавого сина, смертю під час наміру перевезення ковчега з Авінадавого дому в Гів'ї на Сіон (2 Самуїлова 6:10-12; 1 Хроніки 15:25).

2) Єдутунів син, левит, придверний, призначений грати на арфі (1 Хроніки 15:18, 21, 24; 16:5, 38).

3) Левит, придверний за днів царя Давида (2 Хроніки 25:24).

Овіл (володіючий верблюдами, головний пастух верблюдів): Ізмаїльтянин, був у проводі над Давидовими верблюдами (1 Хроніки 27:30).

Огад (союз, об'єднання; за іншим джерелом — сила, фортеця, сильний): Симеонів син (1 Мойсеєва 46:10).

Огел (дім, намет, житло, приміщення): Син Зоровавеля, нащадок Давида (1 Хроніки 3:20).

Огій, Аггей (святковий, урочистий, який веселиться): Один із 12 старозаповітних пророків. Відіграв дуже важливу роль у відбудові єрусалимського храму під керівництвом намісника Юдеї Зоровавеля та первосвященика Ісуса після повернення з вавилонської неволі (Книга Пророка Огія).

Оголіяв, Аголіяв (намет, батьків намет, батькове житло): Син Ахісамаха, з Данового племені; дуже вправний ткач, вишивальник і талановитий мистець; Мойсей призначив його разом із Бецалі'їлом будувати скинію й виготовляти її священні речі (2 Мойсеєва 31:6; 35:30-35).

Ог (гігант, велетень, довгошій, довгоший): Аморецький цар Башану, відомий своїм великим залізним ложем — 4 метри довжини, а його ширина 1 метр і 80 сантиметрів; Мойсей переміг його в боях під Едрею (4 Мойсеєва 21:33; 32:33; 5 Мойсеєва 1:4; 3:1-13; 4:47; 31:4; Ісуса Навина 2:10; 9:10; 13:12, 30, 31).

Одед (відновлення, відбудова, відновник, виправляючий):

1) Батько пророка Азарії за днів царя Аси (2 Хроніки 15:1, 8).

2) Пророк у Самарії, пророкував за днів царя Пеаха; його переконливі слова вплинули на Північне Царство Ізраїля й вони, після інвазії (загарбницького нападу) Пеаха, гуманному відпустили на волю юдейських полонених, зодягнувши й накормивши їх (2 Хроніки 28:9).

Озні, Озній (слухання, Бог чує; за іншим джерелом — уважливий, пильний, дбайливий, послужливий): Гадів син, основник роду Озніїв (4 Мойсеєва 26:16).

Олександр (помічник людям, добродушний багатир):

1) Син Симона з Кірінеї, якого змусили нести хреста нашого Господа Ісуса Христа (Марка 15:21).

2) Єрусалимський начальник, на розправу перед яким були приведені Петро та Іван (Дії Апостолів 4:6).

3) Юдей, був із Павлом в Ефесі, натовп висунув його промовляти, щоб з'ясувати суть справи, коли зчинився заколот на чолі з золотарем Дмитром проти науки апостола Павла (Дії Апостолів 19:33).

4) Ефеський християнин, який із Гімінеєм, за словами Павла, відвернувся від Господа, розбився у вірі й доброму сумлінні й апостол Павло передав його сатані, щоб він навчився не зневажати Бога (1 Тимофія 1:19, 20).

5) Котляр, який накоїв багато лиха. Можливо, що це та сама особа, про яку йде мова під числом 4 (2 Тимофія 4:14).

Олександр III, прозваний Великий, македонський цар, син Пилипа й Олімпії, народився 356 р. до Хр., помер 323 р. до Хр.

Хоч у Біблії не зустрічаємо імени Олександра Великого, однак про нього, без сумніву, йде мова в Книзі Пророка Даниїла у вигляді пантери з 4 крильми, козла з одним рогом між очима й залізними голінками у великого боввана (Даниїла 7:6; 8:4-7; 11:13, 14; 2:40). Це все, безперечно, символи швидких дій Олександра Великого, його раптових блискавичних завоювань і небувалої його потужної влади. Упродовж 12 років він став володарем Сирії, Палестини, Етіопії, заснував місто Олександрію, підкорив Персію, зайшов в Індію, але раптово помер у Вавилоні. Він дійсно завоював безмежні терени, робив усе за своєю волею й ніхто не мав сили стати проти нього (Дан. 11:3; 8:7).

Омар (ельквентний, балакучий; за іншим джерелом — верховинець): Син Еліфаза й Ади, один із провідників Ісавого племені (1 Мойсеєва 36:11, 15; 1 Хроніки 1:36).

Омрі (служитель, учень, поклонник, шанувальник Єгови; за іншим джерелом — Бог моя відплата, Господь мій уділ):

1) Ізраїльський цар, мав свою столицю в Тірці 6 років, відтак збудував Самарію (Шомеран), переніс туди свою столицю й царював у ній також 6 років (1 Царів 16:21-30; Михея 6:16).

2) Бехерів син, унук Веніямина (1 Хроніки 7:8).

3) Нашадок Переца, Юдиного сина (1 Хроніки 9:4).

4) Михаїлів син, з Іссахарового племені, за днів царя Давида (1 Хроніки 27:18).

Он (житло, дім, місто сонця):

1) Син Пелета, один із начальників Рувимового племені; брав участь у бунті Корея, Датана й Авірона проти Мойсея (4 Мойсеєва 16:1).

2) Географічна назва місцевості, розташованої в Нижньому Єгипті. Он по-арабському називається Бет-Шемеш, а по грецькому — Геліополь. (Єремії 43:13). Дружина Йосипа, Осната, була дочкою жерця Паті-Фера з Ону (1 Мойсеєва 41:45). За переданням, Йосип, Марія та Ісус-Немовля втекли до Єгипту й жили в наметі в місті Он.

Онам (сила, здібність, заможність; за іншим джерелом — біль, нарікання):

1) Шовалів син, нащадок Ісава (1 Мойсеева 36:23; 1 Хроніки 1:40).

2) Єрахмеїлів син від Атари (1 Хроніки 2:26, 28).

Онан (сильний; за іншим джерелом — сумний, злісний): Юдин син від ханаанейки, дочки Шуа (1 Мойсеева 38:4-10; 46:12; 4 Мойсеева 26:19; 1 Хроніки 2:3).

Онисим (потрібний, корисний, пожиточний): Онисим — це збіглий раб-кріпак багатого християнського господаря Филимона в Колосах. Правдоподібно Онисим щось украв у Филимона та втік до Риму. Там зустрів його великий в'язень Павло. Апостол не щадив зусилля й робив усі старання, щоб придбати раба Онисима для Ісуса Христа, а навіть пішов і ще далі, щоб приготувити йому поворот до попереднього віруючого господаря. Павло у Посланні до Филимона виявив ніжні риси свого характеру, мудрости, такту та християнської любови. Павло не зніс кріпацтва, але змінив відношення поміж кріпаком і паном, закликавши їх до братерства (Филимона 1: 10, 15, 16, 18).

Чому Християнська Церква відразу не обстоювала постулату повного знесення рабства? Відповідь на це така. Євангелія своєю духовно-моральною силою усуває всяке насильство, проте поступово. Поневолення людини людиною було й є настільки невід'ємним фактором цивільного життя, як і сама війна. Воно може бути викорінене з суспільного життя тільки шляхом дії розчини в тісті, як це навчав Ісус Христос у Євангелії від Матвія 13:33. Реформатори часто забувають, що швидкий розрив чи пробоїна в житті людства викликає більше хаосу, ніж справжнього uzдоровлення суспільного організму. Тільки Христовий принцип любови до ближнього та братерства докорінно зносить основи поневолення з його нерівністю, самолюбством і дискримінацією. Відносини між Филимоном і Онисимом були набагато кращими, ніж поміж багатьма сучасними працедавцями й робітниками. Тільки Ісус Христос чинить землевласників і кріпаків справжніми братами. (Послання до Филимона 1:1-25; Колосян 4:7-9).

Онисифор (яскрава користь): Християнин із Ефесу; він багато послужив Павлові в Ефесі, а відтак спеціально прибув до Риму й пильно шукав там Павла під час його кінцевого ув'язнення, віднайшов і підкріпив його (2 Тимофія 1:16-18; 4:19).

Орев (ворон, крук): Один із двох мідіянітських князів, які напали на Ізраїля й яких Гедеон переміг, захопив у полон та вбив. На спомин тієї події місце перемоги найменовано Орев. (Суддів 7:25; Ісаї 10:26; Псальма 82:12).

Орен (сосна, тверде дерево, рід кедру): Син Єрахмеїла, внук Хецрона, з Юдиного племені (1 Хроніки 2:25).

Орпа (газель, цебто швидка тварина з довгими й тонкими ногами родини антилопів; за іншим джерелом — жіночий чубок волосся, чубата, кіска або юна сила): Моавітянка, жінка Кільона, сина Ноомі, невістка Рути (Рути 1:4, 14).

Осія, Гошея (спасіння, порятунк, визволення):

1) Елин син; 19-ий останній цар Ізраїля; він зацарював замість Пекаха, якого він убив в успішній змові, як про це провістив пророк Ісаї (Ісаї 7:16). На 3-му році володіння царя Осії напав на край асирійський цар Салманасар, Осія став йому за раба та платив йому данину впродовж трьох років (2 Царів 17:3; Осії 8:14). Наприкінці третього року Осія уклав потаємну угоду з єгипетським царем Со, щоб скинути з себе асирійське ярмо. Однак цей союз пошкодив йому. Асирійці довідалися про змову, ув'язнили Осію й Салманасар 3 роки тримав у кільці облоги Самарію (2 Царів 15:30; 17:4).

2) Навинів син, цебто друге ім'я Ісуса Навина (5 Мойсеєва 32:44; 4 Мойсеева 13:8).

3) Син Азазії, зверхник Єфремового племені за днів царя Давида (1 Хроніки 27:20).

4) Голова народу, що підписав із Неемією заповіта вірності Господеві й що не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:24).

5) Беєрів син, один із 12 малих пророків, походив із Північного Царства Ізраїля і пророкував майже 60 років за панування 4 юдейських царів (Уззії, Йотама, Ахаза й Єзекії та за ізраїльського царя Єровоама II. Його сучасником в Ізраїлі був пророк Амос, а в Юдеї — пророки Ісаїя й Михей. Його служіння продовжувалось і після завоювання Північного Царства Ізраїля 722 року до Хр.

Осіїне нещасливе подружнє життя стало ілюстрацією його пророцького служіння. Те, що трапилося йому у власнім житті з його зрадливою жінкою, вчинило його живою ходячою проповіддю. Трагічне подружнє життя Осії зображає спроне вірення Ізраїля Богові. Ніщо інше не могло так наочно й переконливо показати пророкові Осії огидний злочин Ізраїля

в зраді свого Творця й Визволителя, в залишенні вірного Бога та поклонінні ідолам, як подружня зрада й невірність у його власнім житті. (Книга Пророка Осії).

Оснат, Осната, Асенат (богомалець або поклонник Неїти, цебто богині мудрости й захисниці мистецтва в давніх єгиптян): Дочка Поті-Фера, жерця (чи князя) Ону (1 Мойсеева 41:50); дружина Йосипа (1 Мойсеева 41:45); мати Манасії й Єфрема (1 Мойсеева 41:50-52; 46:20).

Отні (лев Єгови, Божа сила): Син Шемаї, кораківець, придверний (1 Хронік 26:7).

Отнійл (лев Бога): Син Кеназа, молодший брат Калева, з Юдиного племені, перший суддя Ізраїля, виконував цей уряд 40 років (1 Хронік 4:13; Ісуса Навина 15:17; Суддів 1:13; 3:9, 11).

Офра (оленя, оленятко):

1) Син Меонатая, з Юдиного племені (1 Хронік 4:14).

2) Географічна назва місцевости Веніяминового спадку, 5 миль на схід від Бет-Елу (Ісуса Навина 18:23).

3) Географічна назва місцевости в Манасіїнім спадку, точна назва Авіезерова Офра, де народився, жив і був похований Геден (Суддів 6:11, 24-33; 8:27, 32; 9:5).

Охран (засмучуючий, обтяжуючий): Батько Паг'їла, що був начальником-зверхником Асирового племені (4 Мойсеева 1:13; 2:27; 7:72, 77).

Оцем (сила):

1) Шостий син Єссея, рідний брат Давида (1 Хронік 2:15. Тут іде мова про 7 синів Єссея, а в 1 Самуїлова 16:10-11 і 17:12 — 8 синів; очевидно один із них помер без нащадків).

2) Син Єрахмеїла, з Юдиного племені (1 Хронік 2:25).

П

Павло (малий, менший, за фізичним зростом малий): Первісно Павло по-гебрейському називався Савл, що означає ублаганий, випрошений, покликаний Богом (Дії Апостолів 13: 9).

Апостол Павло — це найвизначніший і найбільше відомий муж Нового Заповіту після Ісуса Христа. Народився в Тарсі, Кілікія, Мала Азія, як син фарисея; від народження посідав римське громадянство й розмовляв із дитинства грецькою мовою. Правдоподібно був ровесником Ісуса Христа.

Кілікія, розташована недалеко Палестини, була тоді поганською країною під володінням Риму та славилася тим, що її мешканці виробляли грубі тканини з козячої шкіри й волоссяниці на намети. Тарс тоді являв собою велике торговельне місто.

Ходив до грецької школи в Тарсі й там виховувався, як ортодоксальний, консервативний фарисей; його батько й він сам був фарисеем (Дії Апостолів 22:3; 23:6, 27; Филип'ян 3:5). Опанував ремесло наметовиробника й під час місійних подорожей він сам утримував себе наметовиробництвом (1 Коринтян 9:6).

Опісля він студіював Тору (Пятикнижжя Мойсея) у ніг славного тоді учителя, доктора жидівського права, Гамаліїла, який був, за твердженням жидів, внуком загальновідомого рабина Гіллела (Дії Апостолів 22:3; 26:4-5). Як студент, Павло був запеклим прихильником юдаїзму, думавши, що його прабатьківська релігія з бігом часу стане універсальною. Тому нічого дивного, що перші відомості в Новому Заповіті про Павла представляють його, як фанатика мозаїзму, як загорільця Мойсеєвого Закону, що одобрював каменування Степана й був присутнім при його мученицькій смерті, а далі, як провідника переслідувань християн (Дії Апостолів 7:57 - 8:3; 22: 4-5, 19; 26:9-11; Галатів 1:13-14; Филип'ян 3:6; 1 Тимофія 1:12-13).

Євангелія з Єрусалиму поширилась по Юдеї, Самарії й Сирії. Таким чином постала християнська громада в Антіохії, головному місті Сирії. Варнава, один із 70 учнів, з доручення апостолів працював там. Ясно, що християнство поступово з Антіохії поширилось і в поблиському торговельному місті Дамаску. По смерті першого мученика архидиякона Степана, Савл був висланий до Єрусалиму і до Дамаску, щоб вишукувати віруючих християн і переслідувати їх (Дії Ап. 8:1, 2; 9:1, 2). Савл навернувся до Христа приблизно 38 р. по Хр., в дорозі з Єрусалиму до Дамаску, Сирія, щоб там ув'язнити християн. Він визнав і засвідчив усеприлюдно про своє каяття в гріхах, навернення, у віру в Ісуса Христа, як особистого Спасителя й Господа, чудо привернення зору, святе хрещення й покликання на служіння (Дії Апостолів 9:1-22; 22:5-16; 26:12-20; 1 Тимофія 1:12-16).

Павло не відразу по святім хрещенні за вірою став апостолом і був ординований Церквою в Антіохії, Сирія, на місіонера поган. Його підготовка, щоб бути в авангарді місійної праці в Азії та Європі тривала понад 10 років. Спочатку Божий муж Ананій охрестив його в Дамаску (Дії Апв 9:18). Натурально, факт навернення Павла був такий важливий для християнства, що про нього аж тричі йде мова в Діях Апостолів: 9:1-9; 22:6-11; 26:12-18. Майже одночасно з наверненням по хрещенні Павло почав свідчити про Христа в Дамаску, перше жидам, а потім поганам (Дії Апостолів 9:15-22; 26:17, 18). Відтак не менше року Павло перебував у духовній школі Ісуса Христа в Арабії, де в молитовному єднанні з Богом збагнув Божу волю, одержав від Господа повніші об'явлення для свого життя і служіння та упевнився в тому, що Господь вибрав його від утроби матері, й покликав його Своєю ласкою благовістити Євангелію між поганам. Під Арабією треба розуміти область, розташовану на південь від Дамаску. З Арабії він знову вернувся до Дамаску й по 3 роках утік звідти до Єрусалиму з огляду на змову юдеїв вбити його, однак Господь у видінні звелів Павлові залишити Єрусалим (Галатів 1:15-20; Дії Апостолів 9:23-29; 22:17-21; 2 Коринтян 11:32-33).

З Єрусалиму Павло прибув до рідного міста Тарсу, столиці Кілікії. В Кілікії й Сирії він перебував довший час, хоч, правда, ми не маємо вістей про його служіння в тих країнах (Галатів 1:21). Слово Боже говорить нам, що Варнава від-

найшов тепер Павла в Тарсі й запросив його на духовну працю в Антіохії, Сирія (Дії Апостолів 11:20-26). Можливо, що сам Варнава не знав, що робити з християнами, які походили з поган. Чи мали вони перше стати прозелітами, щоб обрізатись і прийняти юдаїзм, а тоді вже хреститись за вірою, щоб стати християнами? Павло прийняв запрошення й у силі Святого Духа допоміг розв'язати це важливе тоді питання.

Антіохія — це торговельне місто в Сирії на північно-східньому побережжі Середземного моря, деь коло 300 кілометрів на північ від Єрусалиму. Церкву там заснували єрусалимські християни, розпорошившись із Єрусалиму через переслідування. Антіохійська Церква була духовна, мала місійний характер і в ній виразно діяли харизматичні дари Святого Духа. Вона найбільше спричинилася до поширення Божого Слова в Малій Азії та в Південній Європі. Церква в Антіохії, Сирія, ординувала Павла й Варнаву, за покликком Святого Духа, на місійну працю між поганами (Дії Апостолів 13:1-3).

Апостол Павло Христовою любов'ю та проповіддю Святої Євангелії об'єднав жидів і поган в одній Християнській Церкві, якої найвищим Пастирем і невидимою керуючою Головою є Господь Ісус Христос. Він своєю теологією, базованою на Божому об'явленні, випровадив Християнську Церкву з тісних рамок ортодоксального юдаїзму чи мозаїзму на нову міжнародню арену спасенних кров'ю Агнця віруючих християн усіх рас, народів і племен. Фактично всю християнську місію поза Палестиною в 1-му сторіччі започаткував і поширив головню апостол Павло. Головна його місійна праця міститься в його трьох місійних подорожах, що розпочиналися з Антіохії і тривали 10 років. Ось їхній короткий огляд.

ПЕРША МІСІЙНА ПОДОРОЖ АПОСТОЛА ПАВЛА

описана в Діях Апостолів 13:4 - 14:28; тривала 2 роки від 46 до 48 рр.; терен місійної діяльності охоплював острів Кіпр на Середземному морі та три провінції (країни, області) в Малій Азії: Памфілію, Пісідію й Лікаонію.

З Антіохії, Сирія, Павло, Варнава та Іван Марко, племінник Варнави, помандрували до порту міста Селевкії, Сирія, а звідти кораблем відплили на острів Кіпр, батьківщину Варнави. Вони причалили до кіпрського порту Саламін і перейшли увесь острів аж до Пафи, щобто його західнього кінця. У Пафі

Павло вчинив перше каральне чудо над жидівським ворожбитом, лжепророком Варісусом, який, за повелінням Павла, став сліпим. Після того чуда Павло почав займати перше місце в місійній праці, а Варнава відтепер діяв, як його помічник. У Пафі повірив у Христа римський проконсул, начальник Сергій. З Кіпру кораблем вони поплили Середземним морем на материк-суходіл Малої Азії. Перша місійна подорож здійснювалася в супроводі жорстоких спротивів жидів. Павла каменували й ганебно переслідували, зате погани наворачалися до Господа Ісуса Христа. За дуже тяжких обставин із великими труднощами ап. Павло відвідав понад 10 міст, деякі навіть двічі; скрізь у кожній новозаснованій церковній громаді він настановлював пресвітерів, щоб вони керували й укріпляли новонавернених у Христовій вірі. У Пергії, провінція чи країна Памфілія, Мала Азія, Іван Марко залишив Павла й Варнаву та вернувся звідти додому, до Єрусалиму. В Лістрі Павло вчинив друге велике чудо. За його словом Бог уздоровив каліку від утроби матері.

Апостол Павло промандрував суходолом і морськими шляхами около 2 000 кілометрів і його перша місійна подорож здійснювалася за таким порядком:

- 1) Антіохія, Сирія (Дії Апостолів (Дії Апостолів 13:1-3).
- 2) Селевкія, порт, Сирія (Дії Апостолів 13:4).
- 3) Саламін, острів Крїт, Мала Азія (Дії Ап. 13:4-5).
- 4) Паф, острів Крїт, Мала Азія (Дії Ап. 13:6-12).
- 5) Пергія, провінція Памфілія, Мала Азія (Дії Ап. 13:13).
- 6) Антіохія, провін. Пісідія, Мала Азія (Дії Ап. 13:14-49).
- 7) Іконія, провінція Лікаонія, Мала Азія Дії Ап. 13:51-52; 14:1-6).
- 8) Лістра, провін. Лікаонія, Мала Азія (Дії Ап. 14:6-20).
- 9) Дервія, провін. Лікаонія, Мала Азія (Дії Ап. 14:20-21).
- 10) Лістра, провін. Лікаонія, Мала Азія (Дії Ап. 14:21-23).
- 11) Іконія, провін. Лікаонія, Мала Азія (Дії Ап. 14:21-23).
- 12) Антіохія, провін. Пісідія, Мала Азія (Дії Ап. 14:21-23).
- 13) Пергія, пров. Памфілія, Мала Азія (Дії Ап. 14:24-25).
- 14) Атталія, провін. Памфілія, Мала Азія (Дії Ап. 14:25).
- 15) Антіохія, Сирія (Дії Апостолів 14:25-28).

Перша місійна подорож апостола Павла закінчилася його поворотом до Церкви в Антіохії, Сирія, якій він звітував про Боже діло в поганських країнах.

ПЕРШИЙ АПОСТОЛЬСЬКИЙ СОБОР В ЄРУСАЛИМІ

відбувся в 50 чи 51 році по Хр. й описаний в Діях Апостолів 15:1-35 та в Посланні Апостола Павла до Галатів 2:1-14.

Поміж першою та другою місійною подорожжю апостола Павла відбувся в Єрусалимі, апостольський собор, щоб полагати спірні догматично-визнаневі питання, що виникли в ранній Християнській Церкві, головню в місті Антіохії, Сирія. Старий Заповіт говорив про прийняття поган до юдаїзму, як прозелітів із обрізанням, але жиди вважали їх за другорядних послідовників Мойсеевого Закону. Знову тепер християни з жидів у зв'язку з напливом християн із поган наполегливо обстоювали погляд, щоб віруючі християни з поган перше обов'язково піддалися обрядові обрізання й підпорядкувалися приписам Мойсеевого закону, і аж тільки потому їх можна допускати до хрещення за вірою та приймати в члени Церкви. Однак апостол Павло й Варнава почали всеприлюдно проповідувати абсолютну рівність поміж всіма віруючими з жидів і поган (Ефесян 3:4-6). Вони на підставі Божого Слова переконливо доводили, що християни з поган не потребують додержувати обрядів Мойсеевого Закону, вони спасені Божою ласкою вірою в Ісуса Христа, як особистого Спасителя й тому вимоги християн із жидів цілком безпідставні.

Собор складався з апостолів і пресвітерів Єрусалимської Церкви. Головою собору був Яків, брат Ісуса Христа. Собор всебічно та ґрунтовно розглянув це спірне питання, вислухавши переконливі доводи Петра, Павла й Варнави. Присутні на соборі, ведені Святим Духом, визнали віруючих братів із поган за рівноправних братів і сестер у Господі, бо Христос — це кінець закону. Собор дав перевагу внутрішньому, духовно-моральному закону над обрядом і церемоніями Мойсеевого Закону. Собор виніс рішення, щоб не обтяжувати християн із поган ритуалами, а написати до них, щоб стримувалися від ідольських жертв (ідольського занечистення), від блуду, від задушеннини та від крові; обрали Юду (Варсавву) й Силу, щоб вони особисто доручили цього листа-обіжника з поясненням християнам в Антіохії, Сирії й Кілікії (Дії Апостолів 15:22-32).

На Соборі діяв Святий Дух і постанови були результатом одностайного переконання присутніх у Божій правді для всіх людей.

ДРУГА МІСІЙНА ПОДОРОЖ АПОСТОЛА ПАВЛА

описана в Діях Апостолів 15:36 - 18:22; тривала 2 роки від 51 до 53 рр.; терен місійної діяльності охоплював Малу Азію (Сирію, Кілікію, Лікаонію) та Європу (Македонію та Грецію).

Друга місійна подорож почалася після собору в Єрусалимі 51-го року. Поміж Павлом і Варнавою постала незгода через Івана Марка, вони відокремились один від одного й ми більше не бачимо Варнави на місійному овиді. У другій подорожі Павла супроводив Сила, пророк і проводячий, а згодом до них приєднався лікар Лука, автор історії Дій Апостолів, де його присутність у місійній подорожі позначена особовим займенником у множині “ми”. Врешті в Лістрі, Лікаонія, Павло взяв із собою здібного юнака Тимофія, якого обрізав. Добрі римські шляхи сприяли місійній подорожі та праці. Скрізь дороги були патрульовані спеціальною сторожею.

У другій місійній подорожі апостол Павло передусім відвідав і зміцнив у вірі вже засновані ним церковні громади в Малій Азії, а відтак уперше вирушив на Європейський континент із проповіддю Святої Євангелії. Отже, відвідавши Дервію та Лістру, вони прибули до Троади й мали намір іти до Вітінії. Але, побачивши у сні македонця, Павло змінив своє плянування. Він зрозумів, що то Сам Господь кличе його християнізувати Європу й повністю підпорядкувався Божій волі.

У Филипах завершилася до Господа купчиха порфірами з міста Тіятир і начальник в'язниці. З торговельного міста Філіп ап. Павло пішов у глиб Македонії, до Солуня й Верії. Верійці були шляхетніші від солунських бунтарів і пильно досліджували почуте Боже Слово. Після утиску й переслідування в Солуні й Верії, Македонія, апостол Павло прибув до Атен, столиці Ахаї чи Греції. Стародавнє місто Атени пишалось тоді своїми розкішними поганськими храмами, школами, пам'ятниками, мистецтвом, там процвітала філософія. Павло був сильно вражений, побачивши на вулицях і площах Атен силу-силенну поганських статуй і жертвників. Він виголосив тут атенцям коротку проповідь, повну глибоких релігійних правд і краси риторичного мистецтва. Атенці вперше почули про “Невідомого” Бога, об'явленого в Ісусі Христі. Він їм в силі Святого Духа засвідчив про воскресіння тіла, а не тільки воскресіння душі чи духа, як навчав Сократ та інші філософи (Дії Апостолів 17:16-34).

Кульмінаційним і кінцевим пунктом другої місійної подорожі був Коринт. Апостол Павло проповідував там Боже Слово повних 18 місяців. Коринт — це стародавнє портове місто в Ахаї (Греції), що славалося на увесь світ своєю філософією, мистецтвом, зокрема архітектурою, там процвітала торгівля, бо це місто сполучувало Егейське та Адріатицьке моря. Але, з другого боку, як це звичайно буває по великих містах, у Коринті панувала небувала деморалізація. Це було місто розпусти, беззаконня, гріха й морального зіпсуття. Розпуста досягла в Коринті такого рівня, що фраза “жити по-коринтському” або “коринтінізуватися” стала тоді загальноприйнятою приказкою для позначення найогиднішої розбещености.

Апостол Павло не завагався піти й до Коринту. Він приєднався тут до жидівського подружжя Акили та Прискилли, з ними тяжко працював, живучи скромно з праці своїх власних рук, і так тут постала християнська церковна громада.

З Коринту, Греція, апостол Павло вернувся до Антіохії, Сирія, до матірньої церкви, звідки був посланий Святим Духом на місійну працю до поганських народів. По дорозі до Антіохії він заїхав до Ефесу, Мала Азія, і до Кесарії, Палестина.

Друга місійна подорож здійснювалася за таким порядком:

- 1) Сирія й Кілікія, Мала Азія (Дії Апостолів 15:36-41).
- 2) Дервія й Лістра, провінція Лікаонія, Мала Азія (Дії Апостолів 16:1-5).
- 3) Фрігія й Галатія, Мала Азія (Дії Апостолів 16:6).
- 4) Троада, Мізія, Мала Азія (Дії Апостолів 16:6-11).
- 5) Самоотракія, острів, Мала Азія (Дії Апостолів 16:11).
- 6) Неаполь, Македонія, Європа (Дії Апостолів 16:11).
- 7) Филипи, Македонія (Дії Апостолів 16:12-40).
- 8) Амфіполь, Македонія (Дії Апостолів 17:1).
- 9) Аполлонія, Македонія (Дії Апостолів 17:1).
- 10) Солунь, Македонія (Дії Апостолів 17:1-9).
- 11) Верія, Македонія (Дії Апостолів 17:10-14).
- 12) Атени, Ахaya або Греція (Дії Апостолів 17:15-34).
- 13) Коринт, Ахaya (Греція) (Дії Апостолів 18:1-18).
- 14) Кенхреї, порт у Коринті (Дії Апостолів 18:18).
- 15) Ефес, Мала Азія (Дії Апостолів 18:19-21).
- 16) Кесарія, Палестина (Дії Апостолів 18:22).
- 17) Антіохія, Сирія (Дії Апостолів 18:22).

ТРЕТЯ МІСІЙНА ПОДОРОЖ АПОСТОЛА ПАВЛА

описана в Діях Апостолів 18:23 - 20:3; Римлян 15:19; 2 Коринтян 2:12-13; 12:14; 13:1; тривала 4 роки від 54 до 58 рр.; терен місійної діяльності охоплював Малу Азію, головно Ефес, і коротко Європу: Македонію, Ахаю та Ілліріка.

Перейшовши з великими труднощами небезпечні, гористі країни Галатії та Фрігії в Малій Азії, апостол Павло прибув до Ефесу. Отже, у своїй третій місійній подорожі він спочатку відвідав засновані ним церковні громади в Малій Азії, а відтак прибув до Ефесу, що став осередком християнських церков у Малій Азії. Аж 3 роки апостол Павло працював в Ефесі, що був тоді пляцдармом запеклої боротьби Павла з поганством і надзвичайно тяжких випробовувань. Нема сумніву, що це був найголовніший терен праці Павла в його третій місійній подорожі й тривав аж 3 роки (Дії Апостолів 20:31).

Ефес тоді широко був відомий, як місце перебування “великої Артеміди ефеської,”; богині, яку шанувала вся Азія. Там був збудований розкішний храм Артеміди, що вважався за одне з 7 чуд світу. Ефесці споруджували його аж 120 років під проводом найкращих архітекторів з острова Кріту. Наприкінці V ст. до Хр. було довершено будову храму Артеміди: 110 м задовжки й 55 м завширшки. 26 мармурових колон своїм гребенем сягали 50 метрів заввишки. Це була оселя, місце перебування Артеміди, богині природи, врожаю, лікувальних джерел, війни, лісів, мистецтва й т. д. Храм Артеміди був знищений 21-го червня 356 р. до Хр. Його підпалив Герострат, щоб таким чином навіки прославити своє ім'я. Олександр Великий, завоювавши Ефес, відбудував храм Артеміди за його первісним пляном і розміром. Понад 500 років храм Артеміди височив в Ефесі. Багато жерців і жриць правили поганські служби. Туди приходила сила-силенна паломників з усього світу з жертвами й поклонялися богині. Коли готи прибули в Малу Азію, то частинно понищили храм Артеміди, але ефесці знову відбудували його. Врешті в IV ст. по Хр. землетрус перетворив храм Артеміди, що був центром уваги всього світу, в румовища.

Апостол Павло проповіддю Божого Слова завдав нищівний удар поганському релігійному центрові в Ефесі і багато ефесців навернулося до Господа.

З Ефесу Павло на короткий час перейшов до Троади (Мізія), а відтак до Филип (Македонія), Ілліріка (Далматія) й Коринту (Ахія).

Третя місійна подорож ап. Павла позначилася довготривалим побутом його в Ефесі (3 роки) та здійснювалася за таким порядком:

- 1) Антіохія, Сирія, Мала Азія (Дії Ап. 18:22-23).
 - 2) Галатія та Фрігія, Мала Азія (Дії Ап. 18:23).
 - 3) Ефес, Мала Азія (Дії Ап. 19:1-20).
 - 4) Коринт, Ахія, Європа; короткі відвідини (2 Коринтян 12:14; 13:1).
 - 5) Ефес, Мала Азія (Дії Апостолів 19:22-40).
 - 6) Троада, Мізія, Мала Азія (2 Коринтян 2:12-13).
 - 7) Филипи, Македонія, Європа (Дії Ап. 20:1-2).
 - 8) Іллірік, Далматія, суч. Югославія (Римлян 15:19).
- Коринт, Ахія, Європа (Дії Апостолів 20:3).

ПОДОРОЖ АПОСТОЛА ПАВЛА ДО ЄРУСАЛИМУ З ПОЖЕРТВАМИ ВІД ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦЕРКОВ ПОГАНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ

Дехто вважає цю подорож, як поворотну частину третьої місійної подорожі апостола Павла; вона відбулася 58 року й описана в Діях Апостолів 20:6 - 23:32.

Закінчивши третю місійну подорож, апостол Павло думав, що він уже виконав доручену йому працю на Сході, і почав тепер плянувати про місійну працю на Заході, щоб Христове світло дісталось через Рим ген аж до Еспанії. Але перед виїздом туди він ще хотів особисто завести бідним, голодуючим братам у Єрусалимі пожертви від християн із Македонії й Ахії (Греції). Однак ця подорож до Єрусалиму змінилась на трагічну судову розправу й закінчила період свободної місійної праці апостола Павла.

По дорозі до Єрусалиму він із Троади перейшов до сусіднього міста Асс, хоч, правда, мав нагоду їхати кораблем, але волів іти пішки, щоб насамоті розмовляти з Богом. З Асс він відплив кораблем до Мілету. Сили гріховної темряви приготувляли для нього кайдани й муки. Бувши внутрішньо переконаний, що це така Божа воля, він не звертав уваги на перестороги й не змінював свого пляну подорожі. Він силкувався на день П'ятидесятниці прибути до Єрусалиму.

У Мілеті зібралися пресвітери з Ефесу й він виголосив їм зворушливе прощальне слово. Ефесці припадали на його шию й палко цілували його. З Мілету він кораблем поплив через Середземне море на південний схід до Кесарії, а звідтам до Єрусалиму.

Павлова подорож до Єрусалиму здійснювалася за таким порядком:

- 1) Филипи, Македонія, Європа (Дії Апостолів 20:6).
- 2) Троада, Мізія, Мала Азія (Дії Апостолів 20:6-12).
- 3) Асс, Мізія, Мала Азія (Дії Апостолів 20:13-14).
- 4) Мітілен, острів Лесбос, Егейське море (Дії Ап. 20:14).
- 5) Хіос, острів, Егейське море (Дії Апостолів 20:15).
- 6) Самос острів, Егейське море (Дії Апостолів 20:15).
- 7) Мілет, Мала Азія (Дії Апостолів 20:15-38).
- 8) Кос, острів, Середземне море (Дії Ап. 21:1).
- 9) Родос, острів, Середземне море (Дії Ап. 21:1).
- 10) Патара, Лікія (Дії Апостолів 21:1).
- 11) Кіпр, острів, Середземне море (Дії Апостолів 21:3).
- 12) Тир, Фінікія (Дії Апостолів 21:3-6).
- 13) Птолемаїда, Фінікія (Дії Апостолів 21:7).
- 14) Кесарія, Палестина (Дії Апостолів 21:8-14).
- 15) Єрусалим, Палестина (Дії Апостолів 21:15 - 23:32).

Апостол Павло востаннє прибув до Єрусалиму 58-го року. Місцеві віруючі жиди радісно зустрінули його й вислухали його розповідь про Боже діло між поганськими народами. Віруючі в Єрусалимі попередили Павла, що жиди страшно лютують на нього. За порадою Якова, щоб злагіднити напруження в розбурханих масах і заради спокою в місті Єрусалимі та в серцях його мешканців, апостол Павла склав обітницю на себе й пішов до храму з 4 іншими чоловіками, щоб очиститись за вимогами Мойсеевого Закону. Але наприкінці 7-денного речення очищення, коли Павло був у храмі, жидівські релігійні фанатики, ревні оборонці букви Закону, схопили апостола в храмі, силоміць витягли його поза храмові двері й почали його бити. Вістка про самосуд жидів над Павлом досягла тисяцького, начальника римської залози. Він із вояками негайно прибув між юрбу, силою вихопив Павла й закував його в кайдани, думавши, що то якийсь великий злочинець. Щоб довідатись, чому жиди лютували й намагалися вбити апостола Павла, тисяцький дозволив йому промовляти перед народом, а наступного дня — перед синаedrіоном. Тепер

Павло був ув'язнений і перебував в римській фортеці-замку. Таким чином скінчилась його вільна місійна праця. Тисяцький не знайшов за Павлом ніякої вини. Довідавшись, що жиди вчинили змову вбити Павла, він уночі під сильною військовою охороною відіслав його до Кесарії в розпорядження римського намісника, проконсула Фелікса.

Члени синадріону з'явилися в Кесарії й на судовій розправі оскаржували апостола Павла в профанації (заневищенні) єрусалимського храму й заколоту в народі. Вони категорично вимагали, щоб покарати Павла на смерть. Фелікс відкинув їхні домагання, але щоб догодити жидам, тримав підсудного в легкому ув'язненні, у відкритому арешті, два роки — від 58 до 60 рр. Наступник Фелікса Фест також розглядав справу Павла, який зажадав, щоб його, як римського громадянина, відіслали до Риму на суд кесаря. В Кесарії апостол Павло в формі самозахисту безстрашно свідчив про Христа намісникам Феліксові, Фестові, цареві Агриппі II та іншим визначним державним достойникам (Дії Апостолів 23: 11 - 26:32).

ПОДОРОЖ АПОСТОЛА ПАВЛА, "В'ЯЗНЯ", ДО РИМУ ТА ЙОГО КІНЦЕВА ПРАЦЯ

Плавба до Риму розпочалася восени 60 р. з Кесарії й була дуже небезпечна, повільна й обтяжлива. Вони мали проплисти около 2 000 кілометрів по бурхливих хвилях Середземного моря на примітивному кораблі. Їхній корабельний маршрут проходив через наступні місцевості:

- 1) Кесарія, Палестина (Дії Апостолів 27:1-2).
- 2) Сидон, Фінікія (Дії Апостолів 27:3).
- 3) Кіпр, острів, Середземне море (Дії Апостолів 27:4).
- 4) Міра, Лікія (Дії Апостолів 27:5-6).
- 5) Кнід, острів, Середземне море (Дії Апостолів 27:7).
- 6) Кріт, острів, Середземне море (Дії Апостолів 27:7).
- 7) Салмон на острові Кріт (Дії Апостолів 27:7).
- 8) Добра Пристань на острові Кріт (Дії Апостолів 27:8).
- 9) Клавда, острів, Середземне море (Дії Ап. 27:16-17).
- 10) Мальта (Меліта), острів, Середземне море (Дії Апостолів 27:17 - 28:10).
- 11) Сіракузи, Сицілія (Дії Апостолів 28:11-12).
- 12) Регія, Італія (Дії Апостолів 28:13).
- 13) Путеолі, Італія (Дії Апостолів 28:13-14).

- 14) Аппіфор або Форум Аппія, Італія (Дії Ап. 28:15).
- 15) Тритаверни або Три Таверни, Італія (Дії Ап. 28:15).
- 16) Рим, Італія (Дії Апостолів 28:16).

Фактичним адміралом-капітаном корабля був не сотник Юлій, але його “в’язень” апостол Павло. На Середземному морі скопилась грізна буря. Смертельна тривога обгорнула всіх на кораблі. І хоч, правда, корабель розбився, проте всі пасажирі — 276 душ — Божою ласкою за вказівками Павла врятувалися від передчасної смерти в морській глибині (Дії Апостолів 27:37). На острові Мальті вони перезимували й апостол Павло три місяці проповідував там Христа та чинив чуда серед тубільців.

З Мальти, що знаходиться на 50 кілометрів від Сицилії, Павло на олександрійському кораблі переїхав до Італії, до міста Путеолі, а звідти пішки прибув до Риму 61-го року.

У Римі апостол Павло зустрів віруючих християн. Це було великим благословенням, підбадьоренням та скріпленням на душі для нього й він дякував Богові за них. Римська влада спочатку дуже лагідно ставилася до Павла. Судова розправа в Римі була затяжна і тривала 2 роки. Апостол Павло був під відкритим домашнім арештом, цебто жив у найнятім приватнім домі під легким наглядом, міг бачитися з людьми, свободно проповідувати їм Євангелію та приймати до себе друзів. В Римі він мав зустріч із провідними жидами та проповідував Христа своїм землякам. У Римі під час першого легкого ув’язнення він написав свої Послання до Ефесян, Колосян, Филип’ян і Филимона. Наприкінці дворічного легкого ув’язнення його увільнено. Римська влада тоді дивилася на християн, як на варіант жидівської релігії й дозволила апостолові Павлові далі подорожувати й виконувати місійну працю. Правда, деякі теологи вважають, що Павло відразу під час першого ув’язнення був засуджений на кару смерті. Однак, читаючи пізніші Послання Павла, ми переконуємося, що він був звільнений із ув’язнення, як невинна особа, і відвідав Македонію (1 Тимофія 1:3), Ефес і настановив там Тимофія на пресвітера (1 Тимофія 4:14; 2 Тимофія 1:6), Мілет, Коринт (2 Тимофія 4:20), острів Крит і настановив там Тита на пресвітера (Тита 1:5), Нікополь — головне місто Епіру в Італії й, можливо, інші міста. У Римі під час першого ув’язнення в Павла були Тимофій, Лука, Филимон, Іван Марк, Тихик,

Аристарх, а навіть дехто з кесарового дому (Колосян 4:10-14; Филип'ян 2:19; 4:10, 22).

Коли імператор Нерон винуватиме за пожежу Риму звалив на невинних християн, тоді римляни почали їх жорстоко переслідувати. Це, власне, спонукало апостола Павла повернутися до Риму, щоб підбадьорювати віруючих християн. У Римі з наказу Нерона Павло був вдруге арештований. Тепер його вкинули до вогкого підземелля Мамертинської тюрми й залізними ланцюгами прикували його до вояка-легіонера, щоб таким чином він не пробував утекти. Друга судова розправа була дуже сувора, а саме переслухання підсудного "в'язня" — надзвичайно жорстоке й ригористичне. З другого ув'язнення апостол Павло написав своє останнє Друге Послання до Тимофія. Він був свідомий, що тепер настав кінець його земної подорожі. За переданням, його три милі провадили Остійським шляхом і біля Остійського замку 29-го червня 67 року йому, як римському громадянину, за наказом самого імператора Нерона, стято мечем голову.

**

Апостол Павло не був творцем християнства, але носієм його. Він поширив Христове світло з палестинського закутку в широкий світ, ставши геніальним і невтомним апостолом поган. Він просвітив світлом Євангелії народи Малої Азії та Європи й написав майже половину всіх Новозаповітних Книг, що являють собою найчистіше джерело догматики, етики та церковної історії.

У ділах і житті апостола Павла ми бачимо Божу мудрість, провід і силу Святого Духа. Понад 30 років він вірно працював у Господньому винограднику, він пройшов суходолом і проплив пароплавами близько 10 000 км, учинив багато чуд, заснував церковні громади в різних країнах, й поважне число жидів і поган навернулися до Господа через його проповіді, виголошені в силі Святого Духа. Під час цієї місійної, піонерської праці Павла не раз каменували, висміювали, понижували, зневажали й завдавали йому багато скорбот, — проте він ніколи не падав духом і не переставав служити Господеві.

Самопосвята та скромність стали звичкою й законом Павла. Він не вхилився об'являти кожній людині всієї Божої волі (Дії Апостолів 20:27). Він зрікся всього та зробився

“слугою для всіх, щоб найбільше придбати” для Господа Ісуса Христа (1 Коринтян 9:19; 2 Коринтян 11:23-33). Про себе він говорить, що він найменший із апостолів й негідний зватися апостолом, бо він переслідував Божу Церкву (1 Коринтян 15:8-10).

На підставі 1 Коринтян 7:8, 40 виглядає, що апостол Павло був вдівцем. Його зовнішній вигляд не був імпозантний. У книжці “Дії Павла й Теклі” читаємо про нього, що він був “малий, кривоногий, міцної фізичної будови, хоч низького росту, з насупленими бровами майже злученими та з довгим носом”. Проте віруючі в Мілеті так були захоплені його самопосвятою в місіній праці та красою його чистого серця, що припадали на Павлову шию й палко цілували його (Дії Апостолів 20:37). Терпів на очі (Галатів 4:13-15; 6:11). Витерпів багато мук, знущань і труднощів (2 Коринтян 11:21-29). Помер у Римі, як мученик, проте ніхто не міг і не може знищити його безсмертного духа, як також його праці та її безпосередніх і посередніх впливів на людство.

Паг'їл (Бог призначає, Божя воля, доля, подія, випадок): Син Охранів, голова-начальник Асирового племені під час походу-мандрівки Ізраїля пустинею (4 Мойсеєва 1:13; 2:27; 7:72, 77).

Падон (визволення): Предок і основник роду храмових підданців Нетинеїв, що повернулися з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:44; Неемії 7:47).

Палал (суддя): Узаїв син, допомагав при відбудові єрусалимських мурів за днів намісника Неемії (Неемії 3:25).

Палті, Палтій (визволений Єговою, Бог спасає, Бог — це Визвольник): Рафуїв син, вивідувач Ханаану від Веніяминського племені (4 Мойсеєва 13:9).

Палтіїл (визволений Богом): Аззанів син, князь-начальник Іссахарового племені; був одним із 12 мужів, призначених до розподілу території Ханаану поміж ізраїльськими племенами на захід від Йордану (4 Мойсеєва 34:26).

Пармашта (вищий, верховний): Один із 10 синів Гамана, які були вбиті жидами в перському місті Сузах (Естери 9:9).

Пармен (постійний, тривало перебуваючий, стійко тримається, непохитно стоїть): Один із 7 первісних дияконів Єрусалимської Церкви (Дії Апостолів 6:5).

Парнах (делікатний): Батько або предок Еліцафана, князя-начальника Завулонового племені (4 Мойсеєва 34:25).

Паруах (квітучий, здоровий, процвітаючий): Батько Йоасафата, який був інтендентським урядником Соломона в землі Іссахара (1 Царів 4:17).

Пасаех (кривий, кульгавий, спаралізований):

1) Ештонів син у неясному родоводі Юди (1 Хроніки 4:12).

2) Сини Пасаеха були між храмовими підданцями Нетинейми, які повернулися з Вавилону на батьківщину із Зоровавелем (Езри 2:49).

3) Батько Йояди, який допомагав при направі Старої брами в єрусалимських мурах: покривав браму брусами, вставляв двері, замки й засуви (Неемії 3:6).

Патров (батьківський): Християнин у Римі, якого привітав Павло в своїм Посланні (Римлян 16:14).

Пашхур (воля, свобода):

1) Малкійїн син, зверхник царського двору за днів царя Седекії; Седекія вислав його з іншими до пророка Єремії в часі, коли Навуходоносор приготувався до нападу на Єрусалим (Єремії 21:1 і наст.); згодом переконував царя Седекію, що Єремію треба покарати смертю, як народного зрадника (Єремії 38:1-4). За днів Неемії це була одна з головних священицьких родин, що очолювала все служіння (1 Хроніки 9:12; Езри 2:38; Неемії 7:41; 10:4; 11:12).

2) Іммерів син, священик, старший наглядач Господнього дому; за днів царя Єгоякіма виявив себе ворогом Єремії (Єремії 20:1-6).

3) Батько Гедалії (Єремії 38:1).

4) Узяв собі чужинку за жінку (Езри 10:22).

Педаїл (Бог визволяє, Бог спасає): Аммігудів син, князь-начальник Нефталимового племені в пустині (4 Мойсеєва 34:28).

Педацур, Педоцур (скеля спасає, Бог визволяє): Батько Гамаїїла, князя-начальника Манасіїного племені в пустині (4 Мойсеєва 1:10; 2:20; 7:54, 59).

Педая (Єгова спасає, Господь визволяє):

1) Батько Зевуди з Руми, матері юдейського царя Єгоякіма (2 Царів 23:36).

2) Брат Шеал'тіїла, батько Зоровавеля (1 Хроніки 3:17, 18, 19).

3) Батько Йоїла, зверхника половини Манасіїного племені за днів царя Давида (1 Хроніки 27:20).

4) Пар'ошів син, допомагав Неемії при направі єрусалимських мурів (Неемії 3:25).

5) Священик, стояв на дерев'яній трибуні ліворуч від Езри, який урочисто читав перед народом Закон Мойсея (Неемії 8:4).

6) Предок Саллу, веніяминівець, осівся в Єрусалимі (Неемії 11:7).

7) Левит, назначений Неемією бути над скарбницею й ділити між левитами пожертви-приношення для них (Неемії 13:13).

Пеках (розкриті широко очі, уважливий, пильний; за іншим джерелом — отвір, щілина, ущелина, шпара): Син Ремалії, первісно був полководцем царя Пекахії, вчинив проти нього змову, вбив його й зацарював замість нього, як 18-ий цар Ізраїля. Царював 20 років і поклонявся поганським ідолам. У половині свого панування Пеках уклав союз із сирійським царем Реціном і спільно напали на Юдею з метою повалити юдейського царя Ахаза й запанувати над Єрусалимом. Тоді Ахаз запросив на допомогу асирійського царя Тіглат-Піл'есера, який у запеклих боях остаточно переміг сирійців та змусив населення платити йому велику данину. Нарід, незадоволений політикою Пекаха, почав виступати проти нього. Осія, син Елин, склав змову на царя та вбив його. (2 Царів 15:25 і наст.; 16:1 і наст. та Ісаї 7:1; 8:6).

Пекахія (Бог відкриває очі): Син і престолонаслідник ізраїльського царя Менахема; був 17-им царем в Ізраїлі, панував несповна 2 роки й вводив у тріх Ізраїля своїм ідолопоклонством. Його генерал Пеках учинив проти нього змову, вбив його в його власній царській палаті в Самарії, захопив владу в свої руки й зацарював замість нього. (2 Царів 15:23-26).

Пелалія (Бог судить): Син Амці, предок Адаї, вернувшись із Вавилону, жив у Єрусалимі, як священик (Неемії 11:12).

Пелатія (визволений Єговою):

1) Син Хананії, Давидів нащадок (1 Хроніки 3:21).

2) Син Іш'ї, зверхник-князь у Симеоновім племені, який із іншими зверхниками пішов війною на гору Сеїр і побив останок амаликитян (1 Хроніки 4:42).

3) Зверхник народу, що підписав умову-заповіта з Неємією, що буде вірно служити Богові й не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:23).

4) Венаїн син, один із князів народу (Єзекїїля 11:1-13).

Пелая (Єгова відзначає):

1) Син Ел'йосеая, походив із царської лінії Юди (1 Хроніки 3:24).

2) Левит допомагав Езрі пояснювати народові Закон Мойсея, а також підписав умову-заповіта з Неємією, що буде вірно служити Господеві й не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 8:7; 10:11).

Пелег (поділ, розділ): Езерів син, брат Йоктана; за його днів поділилась земля (1 Мойсеева 10:25; 11:16-19).

Пелет (швидкість):

1) Батько Она, із Рувимового племені; Он приєднався до Корея, Датана й Авірона в бунті проти Мойсея (4 Мойсеева 16:1).

2) Йонатанів син (1 Хроніки 2:33).

Пеніна (корал або перла): Жінка Елкани (1 Самуїлова 1:2-6).

Перец, Фарес (роздертя, пролом, отвір, розрив, пробій): Син Юди від його невістки Тамари, рідний брат Зераха, його близнюк (1 Мойсеева 38:27-30; Рути 4:12; 1 Хроніки 27:3; Матвія 1:3; Луки 3:33).

Переш (добриво, гній, угноення): Син Махіра та Маахи (1 Хроніки 7:16).

Персида (нищівна, руйнуюча): Християнка в Римі, яку вітає Павло в своїм Посланні (Римлян 16:12).

Петахія, Петах'я (Єгова визволяє):

1) Священик за днів царя Давида, належав до 19-ої черги служби в Божому домі (1 Хроніки 24:16).

2) Левит за днів Езри, взяв собі чужинку за жінку (Езри 10:23; Неемії 9:5).

3) Левит, син Мешезав'їла, нащадок Зераха (Неемії 11:24).

Петро (скеля): Апостол Господа Ісуса Христа. Його дійсне ім'я Симон, що означає "слухач", "слухати". Син Йони та рідний брат Андрія. Всі вони займалися рибальством (Матвія 4:18; 8:14). Коли Андрій припровадив свого брата Симона до Ісуса Христа, то Спаситель дав йому нове арамейське ім'я

Кифа, що означає “скеля”, “камінь”, а по-грецькому “Петра” (Івана 1:42; Матвія 16:18). Спочатку Петро жив у Віфсаїді, Галилея, а згодом — в Капернаумі, був одружений чи не з Конкордією. Коли в Новому Заповіті йде мова про апостолів, то Петро часто згадується першим (Матвія 10:2; Марка 3:16; Луки 5:3; Дії Апостолів 1:13) і він не раз був речником усіх учнів, цебто говорив від їхнього імені, виражаючи їхні погляди й бажання (Єв. від Матвія 16:16; 19:27; Марка 8:29; Луки 12:41). Петро був у віці десь поміж 30 і 40 років, коли Господь покликав його в ряди Своїх учнів (Івана 1:42; Матвія 4:18). Належав до тісного гуртка Христових послідовників: був з Ісусом під час воскресіння Яірової дочки, на горі Переображення (2 Пет. 1:18); бачив Христові агонії в Гефсиманії, підготував з Іваном пасхальне ягня за словом Ісуса, вважався з Яковом та Іваном за стовпів Церкви (Галатів 2:9). Працював у Юдеї, Понті, Галатії, Каппадокиї, Азії й Вітінії (1 Петра 1:1). За переданням, був розп'ятий у Римі на хресті головою вниз до землі в 67 році під час жорстокого переслідування християн імператором Нероном. Написав два Послання. Коли під Вавилоном у 1 Петра 5:13 розуміти Рим, то це своє Послання апостол Петро написав у Римі за днів царювання горезвісного Нерона.

Петуїл (Божий муж): Батько пророка Йоїла (Йоїла 1:1).

Пеуллетай (Господня заплата): Син Овед-Едома, корабельцев, придверний (1 Хроніки 26:5).

Пилат Понтійський (озброєний кидальним або металевим списом): Пилат був 6-им намісником (губернатором, прокуратором) Юдеї й Самарії від 26 до 36 рр. по Хр. за днів кесаря Тиверія (Луки 3:1). Його офіційною резиденцією була Кесарія, що згодом стала головним портом римських східних колоній. однак він переніс із Кесарії до Єрусалиму озброєний загін-гарнізон війська й сам перебував у Єрусалимі в часі жидівських урочистостей і свят. Його офіційною резиденцією в Єрусалимі був приторій або палац Ірода. Він жорстоко ставився до жидів, утискав їх при кожній можливості й тим самим порушував римське право, що визнавало юдаїзм, як офіційну жидівську релігію. У своїй жорстокості він звелів римським воякам вбивати галилеян у часі, коли вони приносили свої жертви (Луки 13:1).

За днів Пилата діяв, страждав і був розп'ятий Господь Ісус Христос. До нього жиди привели Христа, але самі не

вийшли до поганського приторія, щоб не опоганитись, тому намісник Пилат вийшов до них назовні, вислухав їхні оскарження й переконався в невинності Христа (Матвія 27:18). Також Пилатова жінка попередила його, щоб він нічого злого не чинив Підсудному Праведникові (Матвія 27:19). Однак, щоб уникнути провокацій і конфлікту з владою, він таки видав невинного Христа на розп'яття (Матвія 27:24; Івана 18:28 - 19:19).

Самаряни подали скаргу до кесаря на Пилата за його злочини. Рим покликав Пилата на розправу. Саме тоді помер у Римі кесар Тиверій і його наступником став Калігула. Пилата засудили на заслання до В'єну, Франція, де він покінчив з собою самогубством.

Пилип (любитель коней):

1) Апостол Пилип, уродженець Віфсаїди в Галилеї, де жили також Андрій і Петро (Івана 1:44). Спочатку належав до учнів Івана Хрестителя, а опісля Ісус Христос покликав його в ряди Своїх апостолів. Коли Андрій і Петро після першої зустрічі з Христом повернулися до свого звичайного зайняття рибальства, Пилип, навпаки, постійно перебував із Господом. З розповіді Пилипа Нафанаїлові про Христа ми довідуємося, що він непохитно вірив в Ісуса, як у Месію (Івана 1:45). Коли сила-силенна слухачів оточувала їх, Христос питав Пилипа: "Де купити хліба, щоб вони поживились?" (Івана 6:5). Пилип із Андрієм сповістили Христа, що геллени прагнуть бачити Його (Івана 12:20-22). Пилип перед зісланням Святого Духа повністю не розумів духовного значення Божества, а тому він сказав Христові: "Покажи нам Отця" (Івана 14:8). За переданням, а також історики говорять, що Пилип проповідував Євангелію в Скитії та Фрігії. Помер, як мученик, в місті Європолі.

2) Диякон і євангелист Пилип походив із Кесарії, Палестина. Він був одним із 7 дияконів первісної Християнської Церкви в Єрусалимі (Дії Апостолів 6:5). Після вкаменування диякона Степана, він пішов до Самарії й там проповідував Євангелію. Святий Дух у Самарії побудив його на дорогу, що вела від Єрусалиму до Гази. Через його свідчення на вернувся до Господа етіопський вельможа (Дії Апостолів 8:26-40). З Азоту Пилип пішов до свого рідного міста Кесарії. Пилип був жонатий і мав 4 дочки, які пророкували. Павло, їдучи до

Єрусалиму, довгий час перебував у домі Пилипа в Кесарії (Дії Апостолів 21:8-10).

3) Пилип Ірод, син Ірода Великого від його третьої жінки Маріямни, перший, законний чоловік Іродіади, яка покинула його та стала жінкою його брата, Ірода Антипи, що був тетрархом (чотирихвласником) Галилеї й Переї (Матв. 14:3; Марка 6:17).

4) Пилип, молодший син Ірода Великого від Клеопатри; тетрарх (чотирихвласник) Ітуреї та Трахонітської землі за кесаря Тиверія (Луки 3:1). Резиденцією його було місто Панеада у верхів'ї Йордану, яке згодом перейменовано на Кесарію Пилипову (Матвія 16:13; Марка 8:27).

Пілдаш (огненне полум'я): Син Нахора, рідного брата Авраама, від його жінки та племінниці Мілки (1 Мойсеева 22:22).

Пілтай (Господь моє визволення, вибавлення, спасіння): Священик, представник із Моадеїного священичого дому за днів первосвященика Йоякіма (Неемії 12:17).

Пілха, Пілега (поважання, поклоніння; за іншим джерелом — скибка, кусок, тонкий шар): Зверхник народу, що підписав умову-заповіта з Неемією, що буде вірно служити Богові й не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:25).

Пінон (темрява, темність): Один із провідників-князів Едома (1 Мойсеева 36:41; 1 Хроніки 1:52).

Пінхас (мідні уста):

1) Елеazarів син, унук Аарона, третій первосвященик у Юдеї по смерті свого батька Елеазара. Пінхас убив мечем ізраїльтянина Зімі, який припровадив до табору мідіянітянку Кобзі, а також її за ідолопоклонство. Бог приобіцяв Пінхасові та нащадкам по нім заповіт вічного священства. 2 Мойсеева 6:25; 4 Мойсеева 25:6-17).

2) Молодший син Ілія, був негідним священиком; загинув у бої з филистимлянами, коли то Ізраїль по-блюзнірському приніс кивота-ковчега заповіту на поле битви. Ізраїль зазнав поразки й филистимляни взяли до себе ковчега заповіту. (1 Самуїлова 1:3; 4:4-11).

3) Батько Елеазара (Езри 8:33).

Пір'ам (невгамований, неприборканий, швидкий, дикий): Аморецький цар в часі завоювань Ханаану Ісусом Навином (Ісуса Навина 10:3, 27).

Піспа (Поширювання, розповсюдження, поширення): Єтерів син, із Асирового племені (1 Хроніки 7:38).

Пігон (невинний, нешкідливий, відвертий, простодушний): Син Міхи, з Веніяминового племені (1 Хроніки 8:35; 9:41).

Піхол (сильний, могутній): Головний провідник-начальник війська филистимського царя Авімелеха з Герару за днів Авраама та Ісаака (1 Мойсеева 21:22, 32; 26:26).

Пората (фаворит, улюбленець): Один із 10 синів Гамана, що їх забили жиди в Сузах (Естери 9:8).

Потіфар (належний сонцю, дар бога сонця Ра): Фараонів царедворець, начальник царської прибічної сторожі, якому медіанітяти продали Йосипа (1 Мойсеева 37:36; 39:1-23).

Поті-Фер, Поті-Фера: Поганський жрець міста Ону або Геліополісу (назва міста по-грецькому) чи Бет Шемешу (назва цього міста по-гебрейському) в Єгипті; батько Оснати, жінки Йосипа (1 Мойсеева 41:45, 50; 46:20).

Похерет (ловитва, пастка, сильце, западня): Сини Похерета були поміж поверненцями з Вавилону, які прибули на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:57; Неемії 7:59).

Прискилла (Прискилла — це зменшена, пестлива форма від Приська чи Єфросинія, що означає веселенька, раденька; за ін. джерелом — стародавненька): Дружина Акили, походила з Понту, жила з чоловіком в Римі, за імператора Клавдія, який вигнав жидів із Риму, переїхала з мужем до Коринту. Правдоподібно Прискилла й Акила стали християнами в Римі під впливом Петрового благовістя. У Коринті в їхнім домі апостол Павло мав пристановище, відтак вони — Прискилла й Акила — виїхали до Ефесу. Прискилла була дуже активна в місійно-церковній праці, хоч, правда, була заміжня й одночасно доглядала домашнє вогнище. (Дії Апостолів 18:26; Римлян 16:3; 2 Тимофія 4:19).

Прохор (провідник співу, заспівувач): Один із 7 первісних дияконів Апостольської Церкви в Єрусалимі (Дії Апостолів 6:5).

Пуа, Пувва (розкішний, блискучий, першорядний, чудовий, пишний; за іншим джерелом — уста):

1) Іссахарів син (4 Мойсеева 26:23; 1 Хроніки 7:1).

2) Батько Толи, судді в Ізраїлі по Авімелехові (Суддів 10:1).

3) Одна з двох бабів-сповитух, яким фараон звелів вбивати жидівських немовлят чоловічої статі під час пологів (2 Мойсеєва 1:15).

Публій (громадський, публічний, державний): Римський губернатор-начальник острова Мальти, гостинно прийняв апостола Павла та інших у своїм домі в зв'язку розбиттям корабля. Павло Божою силою уздоровив Публієвого батька, що був хворий на пропасницю й червінку, як також й декого з автохтонних тубільців (Дії Апостолів 28:7, 8).

Пуд (соромливий, боязкий, скромний, помірний, стриманий): Друг апостола Павла й Тимофія, християнин, жив у Римі, приєднався до Павлових привітів Тимофієві (2 Тимофія 4:21).

Пул (пан, вельможа):

1) Асирійський цар, учинив загарбницький напад на ізраїльського царя Менахема (2 Царів 15:19).

2) Географічне найменування населення Лівії в Африці (Ісаї 66:19).

Пура (гілка, сук): Гедеонів слуга, можливо його зброєноша, який разом із ним пішов уночі до мідіянітянського табору (Суддів 7:9-11).

Пут — див. "Фут".

Путіл (Бог — це світло; за іншим джерелом — засмучений Богом): Батько дружини Елеазара, яка породила Пінхаса (2 Мойсеєва 6:25).

Р

Раама (тремтіння, дрижання, хвилюючись, тремтячи): Син Куша, його нащадки поселились поблизу Перського заливу й займалися головним чином торгівлею (1 Мойс. 10:7; Єзекіїля 27:22).

Равшаке (великий чашник, головний начальник): Деякі перекладачі Біблії помилково вважали “Равшаке” за власне ім'я. “Равшаке” — це титул представника асирійського царя Синхеріва, що був посланий до юдейського царя Єзекії в справі капітуляції Єрусалиму (2 Царів 18:19; Ісаї 36:2 і наст.).

Рагав (крокодил, морська потвора): Поетична назва Єгипту, щоб змалювати його пиху (Псальма 86:4; Ісаї 30:7; 51:9).

Раддай (топтання, тупання, наступати; за іншим джерелом — власник, велитель, володар, переможець, підкорювач): П'ятий син Єссея, рідний брат Давида (1 Хроніки 2:14).

Рам, Арам, Арній (високий, піднесений, захоплений):

1) Син Гецрона, батько Аммінадава, народжений у Єгипті після переселення Якова туди (Рути 4:19; Матвія 1:3, 4; Луки 3:33).

2) Син Єрахмеїла (1 Хроніки 2:25, 27).

3) Предок бузянина Елігу, який промовляв проти Йова (Йова 32:2). Можливо, що Арам у 1 Мойс. 22:21 — це та сама особа.

Рамот (висоти, верховини, пагорбки): Баніїв син, узяв собі чужинку за жінку (Єзри 10:29).

Рам'я (Єгова піднесений): Син Пар'оша, взяв собі чужинку за жінку (Єзри 10:25).

Рахав (широка, обширна, простора): Хананеянка, мешканка Єрихону; правдоподібно, вона мала заїзд для зупинки й ночівлі різних купців і подорожніх. У Єрихоні її загально знали, як блудницю-повію. Вивідувачі, послані Ісусом Навином розвідати місто Єрихон, знайшли в її домі пристановище й певне сховище. Під час здобуття Єрихону Ізраїлем вона була збережена з її родиною.

Натурально, Рахав повірила в живого Бога, покалася в своїх гріхах і згодом стала жінкою юдейського князя Салмона та прародителькою Ісуса Христа. (Ісуса Навина 2:1-24; 6:17 і наст.; Рути 4:21; Матвія 1:5; Жидів 11:31; Якова 2:25).

Рахам (утроба, живіт, шлунок, черево; за іншим джерелом — любов, прихильність): Син Шама, батько Єракеама, один із нащадків роду Калева (1 Хроніки 2:44).

Рахіль, Рахія (вівця, мати-овечка, що має ягнята; за іншим джерелом — вечір, сон): Молодша дочка Лавана, гарного стану та вродливого вигляду, пастушка в свого батька; Яків узав собі її, як другу улюблену жінку. Спочатку була неплідна, придбала собі дітей від своєї служниці Білги: Дана й Нафталима. Згодом Господь відкрив її утробу й Рахіль стала матір'ю Йосипа й Веніямина; під час тяжких пологів останнього вона заплатила своїм життям і була похована на дорозі до Ефрати (Вифлеєму). Яків поставив тривалого пам'ятника на її могилі, що знаходиться на віддалі однієї милі на північ від Вифлеєму й двох миль на південь від Єрусалиму. (1 Мойсеєва, розділи: 29, 33, 34, 35; 48:7; Єремії 31:15 і наст.; Матвія 2:18).

Реая (Бог бачить):

- 1) Шовалів син, з Юдиного племені (1 Хроніки 4:2).
- 2) Син Міхи, рувимівець (1 Хроніки 5:5).
- 3) Реаїні діти були між храмовими підданцями Нетинейми, які вернулися з Зоровавелем з вавилонської неволі (Езри 2:47; Неемії 7:50).

Рева (четверта частина, четвертина; за іншим джерелом — галузка, потомок): Один із 5 мідіянських начальників-князів аморейського царя Сигона, що царював у Хешбоні; яких ізраїльтяни перемогли й повбивали за днів Мойсея (4 Мойсеєва 31:8; Ісуса Навина 13:21).

Ревека (міцно прив'язувати, скувати, полонити когось красою): Дочка арамеянина Бетуїла й Мілки з Падану Арамейського, Месопотамія; рідна сестра Лавана; її мамкою була Девора. Авраам вислав свого слугу Елі-Езера до Подану, щоб він вибрав там жінку для Ісаака. Ісаак у віці 40 років одружився з Ревекою; вона була 19 років бездітною. Ісаак мав 60 років, коли Ревека породила близнят: Ісава та Якова. Рука Якова трималася п'яти Ісава при пологах. Яків був улюбленцем Ревеки, яка допомогла йому здобути від Ісава право первородства та благословення від Ісаака. У наслідок дискри-

мінаційного ставлення до дітей Ревеки Яків мусів утікати, за вказівками матері, до Падану, щоб там сховатися від гніву свого брата Ісава.

Навіть уже в старших роках Ревека захоплювала своєю зовнішністю визначних мужів інших народів і її краса обличчя не раз загрожувала життю Ісаака (1 Мойсеева 26:7).

Правдоподібно, під час побуту Якова в Падані, Месопотамії, Ревека померла й була похована в Авраамовій гробниці, в печері на полі Махпели проти Мамре, в Хевроні, Ханаані. (1 Мойсеева 22:23; 24:1-67; 25:19-20; 26:7, 8; 27:1 і наст.; 28:1, 5; 35:8; 49:31).

Регем (приятель, друг): Єгдаї син, нащадок Калева, з Юдиного племені, хоч, правда, тут не подано лінії спорідненості його родоvodu (1 Хроніки 2:47).

Реелай, Раалія (богобійний, богобоязливий; за іншим поясненням — богоносець, богоносій, богооб'явник, богопред'явник): Один із провідних мужів, що повернулися на батьківщину з Вавилону разом із Зоровавелем (Езри 2:2; Неемії 7:7).

Резон (князь): Син Ел'яди, сирієць; під час перемоги Давида над Гадад'езером, царем Цови, Резон зібрав ватагу, здобув Дамаск і запанував над Сирією; Резон, як засновник Дамаського царства, був увесь час в'їдливою гіркістю для Соломона (1 Царів 11:23-25).

Реї (дружній, приятельський): Жидівський достойник, що льояльно ставився до Давида й не приєднався до Адонії, Давидового сина від Хаггіти, в його незаконному захопленні влади в країні (1 Царів 1:8).

Рекем, Ракем, Роком (квітучий, різнобарвний):

1) Один із мідіянських начальників-князів аморейського царя Сигона, що царював у Хешбоні. Ізраїльтяни вбили князя Рекема з іншими за днів Мойсея. (4 Мойсеева 31:8; Ісуса Навина 13:21).

2) Хевронів син, нащадок Калева, з Юдиного племені (1 Хроніки 2:43, 44).

3) Син Шареша, з Манасіїного племені (1 Хроніки 7:16).

4) Географічна назва одного з 14 міст, що їх у спадку одержали нащадки Веніямина (Ісуса Навина 18:27).

Ремалія (Єгова оздоблює, прикрашає): Батько Пекахи, полководця ізраїльського царя Пекахії. Пеках убив свого царя й сам узурпував його трон. (2 Царів 15:25-37; 16:1, 5; 2 Хроніки 28:6; Ісаї 7:1-9; 8:6).

Реу, Рагав (друг, приятель, дружба): Син Пелега, нащадок Сема (Сима), предок Авраама (1 Мойсеєва 11:18-21; 1 Хроніки 1:25; Луки 3:35).

Реуїл (Божа дружба, Божий приятель, Божий друг):

1) Одне з імен Мойсеєвого тестя (2 Мойсеєва 2:18). Див. "Естер".

2) Син Ісава від його жінки Босмати, Ізмаїлової дочки (1 Мойсеєва 36:4, 10, 13, 17; 1 Хроніки 1:35, 37).

3) Батько Ел'ясафа, начальник Гадового племені під час синайського перепису (4 Мойсеєва 2:14).

4) Веніяминівець, предок Ели, жив у Єрусалимі (1 Хроніки 9:8).

Реуїл — див. Естер.

Рефаїл (Бог уздоровлює): Шемаїн син, придверний Божого дому ((1 Хроніки 26:7).

Рефах, Рефай (багатство; за іншим поясненням — підтримка, допомога): Син Єфрема, предок Ісуса Навина (1 Хроніки 7:25).

Рефая (Єгова зціляє, уздоровлює):

1) Рефаїні сини знаходяться між нащадками Зоровавеля (1 Хроніки 3:21).

2) Один із начальників у Симеоновім племені, пішов із іншими на гору Сеїр, побили там останок Амалика й осілися там за днів юдейського царя Єзекії (1 Хроніки 4:42).

3) Син Толи, внук Іссахара (1 Хроніки 7:2).

4) Син Бін'ї, нащадок Саула, з Веніяминового племені (1 Хроніки 9:43).

5) Хурів син, зверхник половини Єрусалимської округи (Неемії 3:9).

Рехав (вершник, верхівець, кіннотник, кавалерист):

1) Син бееротянина Ріммона, з Веніяминового племені; керівник чи зверхник військового відділу в служінні Іш-Бошетові, Сауловому синові. Підступом із Бааною вбили Іш-Бошета, сподіваючись нагороди від Давида, однак він покарав їх смертю (2 Самуїлова 4:1-12).

2) Предок Єгонадава (2 Царів 10:15).

3) Батько Малкійї, який направляв Смітникову браму в єрусалимських мурах (Неемії 3:14).

Рехав'ам, по-грецькому Ровоам (поширювач народу, найбільшений нарід, широкий нарід, поширення народу): Соломонів син від аммонітянки Наами та його престолонаслідник.

Рехав'ам мав 41 рік, коли став царем. Для своєї коронації він вибрав місто Сихем. У своїй гордості й короткозорій політиці він відкинув добру пораду Соломонових старших дорадників, які вказали йому на доцільність зменшити народові податки й данину, однак він послухався недосвідчених молодих дорадників, що спричинило поділ царства на дві частини: Юдейське Південне Царство й Ізраїльське Північне Царство, — інакше кажучи, постало дві галузки одного дерева.

Рехав'ам царював у Єрусалимі 17 років і по всі дні його панування не було спокою поміж Юдеєю та Ізраїлем. Спочатку він мав намір збройною силою підпорядкувати собі 10 відокремлених ізраїльських племен, але Бог через пророка Шемаю звелів йому занехати братовбивчу війну, а побудувати фортеці й укріпити юдейські міста перед грабіжницькими зазіханнями Єгипту. На 15-му році царювання Рехав'ама на Юдею напав єгипетський фараон Шишак (Шеншок I) і 941 р. до Хр. здобув Єрусалим.

Рехав'ам мав 18 жінок, 60 наложниць, 28 синів і 60 дочок; помер і був похований у Єрусалимі, а замість нього царював його син Авійям. (1 Царів 11:43; 12:1-33; 14:21, 30, 31; 2 Хроніки 11:1-23; 12:15, 16).

Рехов (місце, простір, площа, майдан, ринок):

1) Батько Гадад'езера, царя Цови, якого переміг Давид у битві над рікою Ефратом (2 Самуїлова 8:3, 12).

2) Левит, який підписав умову-заповіт із Неемією, що буде вірно служити Господеві й не буде вступати в родинні стосунки з чужоземцями (Неемії 10:12).

3) Географічна назва північної границі розгляду Ханаану в напрямі до Хамоту за днів Мойсея (4 Мойсеева 13:21).

4) Одне з міст, приділених в спадку нащадкам Асира (Іс. Навина 19:28).

5) Інше місто, що його посіли нащадки Асира (Ісуса Навина 19:30).

Рехум (милосердний, співчутливий, жалісливий):

1) Один із тих, які вернулися з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:2).

2) Начальник-губернатор провінції, який із писарем Шімаєм написав листа до перського царя Артаксеркса проти відбудови Єрусалиму (Езри 4:8, 9, 17, 23).

3) Левит, що помагав при відбудові єрусалимських мурів (Неемії 3:17).

4) Один із зверхників народу, що підписав умову-заповіта з Неемією, що буде вірно служити Господеві й не буде вступати в родинні стосунки з чужоземцями (Неемії 10:26).

5) Голова священичої родини, що вернувся з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Неемії 12:3).

Рецін (міцний, твердий, стійкий, непохитний, рішучий):

1) Сирійський цар із Дамаску, союзник ізраїльського царя Пекаха. Рецін напав на юдейського царя Йотама (2 Царів 15:37), але головну війну провадив з юдейським царем Ахазом; він із своїм союзником, ізраїльським царем Пекахою, вторгнув на територію Юдеї, завоював місто Елат і віддав його Сирії, де осілися едомляни, та взяв у кільце облоги Єрусалим, однак не зумів завоювати столиці Юдеї (2 Царів 16:5, 6; Ісаї 7:1). На допомогу юдейському цареві Ахазі прийшов асирійський цар Тіглат-Пелесар, переміг сирійців та вбив їхнього царя Реціна (2 Царів 16:9; Ісаї 8:1 - 9:12).

2) Один із роду храмових підданців Нетинеїв (Езри 2:48; Неемії 7:50).

Решеф (полум'я, огонь, пожежа): Єфремів син (1 Хроніки 7:25).

Рисай, Ресай, (князь, голова): Син Зоровавеля, батько Йоанана, в родоводі Ісуса Христа (Луки 3:27). Деякі біблісти припускають, що "Рисай" — це не власне ім'я, а титул Зоровавеля — князь чи голова Зоровавель.

Рифат (сказав): Гомерів син (1 Мойсеєва 10:3; 1 Хроніки 1:6).

Рівай (прохач або благальник Єгови, Боже заступництво та клопотання): Батько Ітая, веніамінівець із Гів'ї, Давидів лицар (2 Самуїлова 23:29; 1 Хроніки 11:31).

Ріммон (гранат, гранатове дерево, гранатове яблуко):

1) Веніамінівець із Беероту; батько Баани й Рехава, які були зверхниками військових відділів під командуванням Саулового сина Іш-Бошета, якого вони вбили (2 Самуїлова 4:2, 5, 9).

2) Найменування сирійського божка, в якого святині сирійський цар із своїм полководцем Нааманом поклонявся ідоліві (2 Царів 5:18).

3) Географічна назва кількох міст (1 Хроніки 6:62; Неемії 11:29; Ісуса Навина 19:7; 1 Хроніки 4:32; 4 Мойсеєва 33:19, 20; Суддів 20:45, 47; 21:13).

Рінна (крик, вигук, радісний оклик, урочисте привітання): Син Симеона, нащадок Юди (1 Хроніки 4:20).

Ріція (захоплення, захват, насолода, чудовий, чарівний): Син Улли, один із зверхників в Асировім племені (1 Хроніки 7:39).

Ріцпа (прохолода, холоднокровність, спокійність, холоднокровна, байдужа; за іншим поясненням — різнобарвна краса, як також розжарений камінь, жар): Дочка Айї, наложниця царя Саула; мала від нього двох синів: Армонія й Мефішошта.

Ріцпа зворушує читачів Біблії своєю материнською любов'ю, ніжністю й витривалістю. На домагання гів'онітян, Давид видав їй синів: Армонія й Мефішошта на їхню поталу. Саме на початку жнив, коли сонце найбільше припікало, гів'онітяни повісили її синів на горі. Тоді скорботна мати Ріцпа взяла веретище, пішла на гору, простягла його собі на скелі й ціле літо захищала тіла своїх синів: Армонія та Мефішошта відень ломакою від хижих птаства, що кружляло над повішаними мерццями, а вночі смолоскипом відганяла польову звірину. Про це донесено Давидові й він зарядив кості Саула, Йонатана й тіла повішаних похоронити в родинній гробниці Кіша, Саулового батька (2 Самуїлова 3:6-8; 21:8-14).

Ровоам — див. "Рехав'ам".

Рогатта, Рогга (шум, галас, голосіння, тривога, гучний протест): Шемерів син, з Асирового племені (1 Хроніки 7:34).

Рода (троянда, рожа): Служниця-покоївка Марії, матері Івана, званого Марком, що жила в Єрусалимі. Коли апостол Петро був визволений із в'язниці та прибув до садиби Марії, то Рода, розмовляючи з ним через двері, не відчинила йому підразу воріт через велике щире зворушення (Дії Апостолів 12:13-16).

Роматті-Езер (я прославляю Його допомогу, я високо доцінюю Його поміч): Один із 14 синів Гемана, співак і голова 24-ої зміни співаків (1 Хроніки 25:4, 31).

Рош (голова, великий князь):

1) Веніяминів син (1 Мойсеєва 46:21).

2) Правдоподібно, в Книзі Пророка Єзекіїля 38:2, 3 та 39:1 під "Рош" треба розуміти титул "великий князь", отже, буде такий зміст пророцтва: "Сину людський, зверни своє обличчя проти Гога, краю Магога, великого князя Мешеху та

Тувалу, і пророкуй на нього та й скажеш: Так сказав Господь: Ось Я проти тебе, Гогу, великий князю Мешеху та Тувалу! А ти, сину людський, пророкуй проти Гога й скажеш: Так говорить Господь Бог: Ото Я на тебе, великий князю Мешеху та Тувалу!"

Інші знову твердять, що "Рош" — це назва одного з трьох перших головних племен скитів, а Магог був їхнім володарем або головним князем. Треті знову обстоюють погляд, що "Рош" у цьому пророцтві означає Росію.

Рувим, Реу-вен (ось син, побачите сина): Найстарший син Якова від Лії; вирізнявся, з одного боку, палким, гарячим, незрівноваженим характером, був нестійким і "пінився, як вода", проте, з другого боку, мав добродушне й дуже чутливе серце. Допустився перелюбства з Білгою, наложницею Якова й Рахіліною невілницею (1 Мойсеева 35:22); заступався за Йосипа та врятував його життя, коли брати через заздрість намагалися вбити Йосипа (1 Мойсеева 37:19-30).

Під час переселення до Єгипту Рувим мав 4 синів (1 Мойсеева 49:3; 1 Хроніки 5:3); Нащадки Рувима, на своє власне бажання, дістали в спадку землю на східному боці Йордану (1 Мойсеева 29:31-32; 4 Мойсеева 32:1-10).

Рут (подруга, приятелька, дружба; за іншим поясненням — золотисто-жовтава, руда): Рут одружилася вперше з Махлоном, сином Ноомі; по смерті Махлона, покинула рідний край Моав і разом із своєю свекрухою Ноомі прибула до Вифлеєму. Саме були жнива. Богобійні жінці залишали колосся та сніп збіжжя для вдів, сиріт і скитальників. Рут також пішла збирати колосся на поле багатого господаря Боаза, який був близьким родичем Ноомі. Своєю спокійною вдачею, покорою, працьовитістю й вірністю Рут звернула увагу Боазові, який викупив наділ її померлого чоловіка Махлона й одружився з нею. Рут мала від нього сина Оведа, що став батьком Ессея й дідом Давида. Рут — це одна з 4 жінок, що їх подає Матвій у родоводі Господа Ісуса Христа. Рут, правдоподібно, жила за днів Гедеона. (Книга Руті 1:1 - 4:22).

Руф (червоний): Син Симона Кірінеянина (з Кірінеї), якого змусили римські вояки нести хреста для знеможеного Ісуса на Голгофу. Апостол Павло вітає Руфа в своїм Посланні до Римлян, цебто ту саму особу, що про неї говорять євангелісти. (Марка 15:21; Луки 23:26; Римлян 16:13).

С

Савл — див. "Павло".

Савта (дивовижний, вражаючий, разючий, ударний, злочинець): Третій син Куша (1 Мойсеева 10:7; 1 Хроніки 1:9).

Савтеха, Савтека (дивовижний, вражаючий, разючий): П'ятий син Куша (1 Мойсеева 10:7; 1 Хроніки 1:9).

Садок (справедливий, праведний; Садок — це грецька форма, а Цадок — це гебрейська):

1) Садок — це один із двох головних священиків за днів царя Давида, що втішалися спочатку однаковою повагою й достойністю. Ім'я другого священика Евіятар (2 Самуїлова 15:35, 36; 19:12). Садок — це син Ахітува, з дому Елеазара, Ааронового сина (1 Хроніки 24:3).

Р о д о в і д С а д о к а

1 Хроніки 5:29-41; 9:11 Книга Езри 7:1-5

1. Аарон	1. Аарон
2. Елеазар	2. Елеазар
3. Пінхас	3. Пінхас
4. Авішуя	4. Авішуя
5. Буккі	5. Буккі
6. Уззі	6. Уззі
7. Зерахія	7. Зерахія (Захарія?)
8. Мерайот	8. Мерайот
9. Амарія	
10. Ахітув	
11. Садок	
12. Ахімац	
13. Азарія	
14. Йоханан	
15. Азарія	15. Азарія
16. Амарія	16. Амарія
17. Ахітув	17. Ахітув

МЕРАЙОТ

18. Садок	18. Садок
19. Шаллум	19. Шаллум

20. Хілкійя
21. Азарія
22. Серая
23. Єгоцадак

20. Хілкійя
21. Азарія
22. Серая

Спочатку Садок належав до співробітників Саула, а відтак приєднався до Давида в Хевроні й відтоді був вірний йому (1 Хроніки 12:28). Коли Авесалом захопив Єрусалим і Давид утік від сина, то Садок із ковчегом заповіту бажав утікати з Давидом, але Давид звелів йому бути в Єрусалимі та із столиці інформувати його про розвиток подій (2 Самуїлова 15:24-30). У той час коли Евіятар і Йоав допомагали Адонії, Давидовому синові від Хаггіти, стати царем; Садок і Натан стали на боці Соломона, Давидового сина від Вірсавії: Садок урочисто помазав Соломона на царя над Ізраїлем замість Давида, що був у похилому віці (1 Цар. 1:7, 8). Соломон винагородив Садока за його вірність, — вигнав Евіятара й замість нього настановив на первосвященника Садока (1 Царів 2:27, 35).

2) У родоводі первосвящеників іде мова про двох Садоків, синів Ахітува, сина Амарії, за днів царя Ахазії (1 Хроніки 5:34; 5:38). Правдоподібно, що не було двох Садоків, а це тільки помилкова вставка переписувачів.

3) Батько Єруші, яка була жінкою юдейського царя Уззійї й матір'ю царя Йотама (2 Цар. 15:33; 2 Хроніки 27:1).

4) Баанин син, допомагав при направі єрусалимських мурів за днів Неемії (Неемії 3:4).

5) Іммерів син, допомагав при направі єрусалимських мурів за днів Неемії (Неемії 3:29).

6) У 1 Книзі Хроніки 9:11 та в Книзі Неемії 11:11 написано: "Син Садока, сина Мерайота, сина Ахітува". Очевидно, тут помилково переписувачі вставляли ім'я "Мерайот" замість Садока, сина Ахітува.

7) Син Ахітува, предок Езри (Езри 7:2).

8) Син Азора, нащадок Зоровавеля, в родоводі Ісуса Христа (Матвія 1:14).

Сала — див. "Шелах".

Саллай (виробник кошиків):

1) Веніаминівець, осівся в Єрусалимі після вавилонської неволі (Неемії 11:8).

2) Священик, вернувся із Зоровавелем на батьківщину з Вавилону (Неемії 12:20).

Салмай, Шалмай (моя вдячність): Предок храмових підданців Нетинеїв, які вернулися з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:46; Неемії 7:48).

Салманасар, Шалманесер (поклонник огню, шанувальник огню, шанобливий до вогню): Асирійський цар, панував від 727 до 722 рр. до Хр. У своїх загарбницьких походах він напав на Палестину, коли останній ізраїльський цар Осія почав виступати проти його політичної гегемонії. (2 Царів 17:3). Салманасар переміг Ізраїля й Осія став його васальним царем, цебто зобов'язався давати йому данину. Згодом однак Осія уклав союз із єгипетським фараоном Со й перестав приносити данину асирійському цареві. Тоді Салманасар удруге пішов на Самарію, взяв її в кільце облоги й по 3 роках облоги остаточно здобув столицю Ізраїля Самарію, поклавши таким чином кінець добі ізраїльських царям (2 Царів 17:4-6; 18:9-11).

Салманасар здобув також Фінікію, за винятком Тиру, що його він даремно облягав 5 років.

Салмон, Цалмон, Салма, Салай, Сала (одяг, вбрання):

1) Син Нахшона, князя в Юдеї, чоловіка Рахави; батько Боаза від Рахави; Боаз став чоловіком Рути (Рути 4:20, 21; 1 Хроніки 2:11, 51, 54; Матвія 1:4, 5; Луки 3:32).

2) Географічна назва гори поблизу Сихему, де Авімелех із своїми людьми настигав сокирою галуззя з дерева й підпалив вежу у Сихемі (Суддів 9:48, 49; Псальма 67:15).

Саломія, Соломія, Саломея (мирна, спокійна):

1) Жінка Зеведея, мати апостола Якова й апостола Івана; просила Ісуса Христа, щоб її сини зайняли високі місця в Його Царстві; дивилась здалека на розп'ятого Христа, а на світанку дня першого в тижні прибула до гробу з іншими жінками, щоб намастити пахощами тіло Ісуса Христа (Матвія 20:20; 27:56; Марка 15:40; 16:1). На підставі Євангелії від Івана 19:25 деякі теологи припускають, що Саломія була рідною сестрою Ісусової матері Марії.

2) Дочка Іродіади від її першого чоловіка Ірода Пилипа; внучка Ірода Великого; була жінкою свого дядька Пилипа, тетрарха Ітурії та Трахонітської землі; опісля одружилася вдруге з своїм двоюрідним братом Іродом Арістовулом, царем Халкіса; своїм танцем з нагоди святкування уродин Ірода Ан-

типи вона спричинила смерть Іванові Хрестителеві (Матвія 14:6-12; Марка 6:22).

Салу (зважений): батько Зімірі; начальник батьківського дому Симеона; Пінхас забив його разом із мідіянітянкою за ідолопоклонство (4 Мойсеева 25:14).

Самгар, Нево, Сарсехім (меч підчасного Нева): Один із зверхників-князів вавилонського царя Навуходоносора (Єремії 39:3).

Самла (одяг, вбрання): Едомський цар, престолонаслідник Гадада (1 Мойсеева 36:36, 37; 1 Хроніки 1:47, 48).

Самсон (сонячний, як сонце, сонечко; за іншим поясненням — сильний): Видатний суддя в Ізраїлі; син Маноаха від його жінки, що довгі роки була неплідна; народився у місті Цар'ї, данівець, від утроби своєї матері був назореєм, цебто не пив вина й п'яного напою, бритва не доторкалася волосся його голови, не їв нічого нечистого й був повністю посвячений для Бога. Самсон відзначався небувалою фізичною силою, наче той мітичний грецький силач Геркулес. Ізраїль саме був уярмлений филистимлянами й ця неволя тривала 40 років. У своїх відплатних діях Самсон дуже дався взнаки филистимлянам.

Самсон прибув до міста Тімни, щоб взяти собі за жінку филистимлянку. У Ашкелоні він убив 30 чоловіків, щоб дати з них 30 сорочок і 30 змін одяжі филистимлянським володарям у нагороду, які розгадали його загадку про мед при допомозі його дружини. Коли ж опісля вони віддали його жінку іншому й не дозволили Самсонові побачити її, то він знищив їхні жнива, випустивши 300 лисиць із смолоскипами, прив'язаними до їхніх хвостів, на дозрілі лани, а сам сховався в Юдеї, в щілині скелі Етам. Але ізраїльтяни видали Самсона филистимлянам, натурально, на їхню категоричну вимогу. Тоді Самсон осячюю щелепою вбив 1000 филистимлян. Майже в усіх своїх подвигах Самсон мав успіх, однак, коли він під впливом блудниці Делілі в долині Сорек, порушив назорейський обіт і йому оголено 7 кучерів на його голові, то Божа сила відступила від нього, филистимляни вибрали йому очі, закували його мідяними ланцюгами й забрали до Гази, як об'єкта глузду, на ганьбу Ізраїля. Трагічна смерть Самсона з тисячами поганських поклонників закликає нас, щоб ми були вірні Господеві в усьому, не спроневірялися Йому в усіх аспектах нашого життя й не порушували Його заповідей.

Самсон був суддею в Ізраїлі 20 років і він згадується в Новому Заповіті поміж героями віри. (Суддів, розділи: 13, 14, 15 і 16; Жидів 11:32).

Самуїл, Самійло (Бог почув; випрошений, випроханий у Бога; пожаданий і виклопотаний у Всевишнього):

1) Божий пророк, священик і суддя в Ізраїлі. Син Елкани й Анни, народився в Раматаїм-Цофімі, на Єфремових горах, був посвячений матір'ю для Господа, як назорей; у віці 12 років був приміщений у храмі для служіння Богові під наглядом священика Ілія (1 Самуїлова 1); у юнім віці Бог покликав його на пророка (1 Самуїлова 3:1-8). Приблизно на 20-му році життя Самуїл закликав нарід покидати поганські ідоли: Ваалів і Астарт (1 Самуїлова 7:3, 4). Здається, що після перемоги над филистимлянами Самуїл став суддею для Ізраїля з осідком у своїм ріднім місті Рамі, а щорічно відвідував міста в західній Юдеї: Бет-Ел, Гілгал і Міцпу (1 Самуїлова 7:5-12, 16).

Самуїл намагався затримати в Ізраїлі теократичний устрій. Однак у похилому віці він настановив своїх синів: Йоїла та Авійю суддями в Беер-Шеві, які своїм ледачим і розпусним способом життя спроневірилися й Богові, і народові. Крім цього Ізраїль мав страх перед загарбницьким нападом аммонітянського царя Нахаша, а тому почали вимагати настановити їм царя. Самуїл нерадо на вимогу народу, за Божим словом, помазав їм Саула на царя, хоч сам і далі виконував служіння судді (1 Самуїлова 8:1-22; 12:1, 2). Коли Саул спроневірився Богові, Самуїл потаємно помазав на царя Давида. Самуїл помер у похилому віці й був похований у рідному місті Рамі. Він являє собою поміст поміж теократичним устроєм Ізраїля й монархією.

2) Син Толи, Іссахарового сина, голова батьківського роду (1 Хроніки 7:2).

3) Шемуїл — це правописний варіант; Аммігудів син, один із князів, від Симеонового племені, вибраний за днів Мойсея для розподілу Ханаану на спадщину для ізраїльських племен (4 Мойсеєва 34:20).

Санваллат (сильний, міцний): Хоронянин, цебто походив із міста Хоронаїму, був губернатором провінції асирійського царя Артаксеркса; ворог жидів і опонент Неемії в ділі відбудови Єрусалиму, але був відбитий і подоланий, щоб узяти верх у здійсненні своїх підступних плянів і змов. Дочка Сан-

валлата була жінкою Манасії, внука первосвященника Ел'яші-ва. Неемія вигнав Манасію, чоловіка його дочки, з храмових приміщень. (Неемії 2:10, 19; 13:28).

Санхерів, Сеннахерів (Син, бог місяця, збільшує братів; за іншим поясненням — левоподібний): Асирійський цар від 705 до 683 рр. до Хр.; син і престолонаслідник асирійського царя Саргона (722-706). Чотирнадцятого року царювання Єзекії Санхерів напав на Юдею, завоював укріплені юдейські міста й мав намір узяти в кільце облоги Єрусалим. Але Єзекія, бачачи небезпеку, вислав до Лакішу післанців, щоб вони сказали Санхеріву такі слова: “Згрішив я! Відійди від мене, а що накладеш на мене, понесу” (2 Царів 18:13, 14). Тоді Санхерів звелів платити йому дуже високу данину: 300 талантів срібла, цебто майже 10 тонн срібла, та 30 талантів золота, цебто майже одну тонну золота, що цар Єзекія виконав.

Та Єзекія почав вести пересправи з Єгиптом, що роздратовало Асирію. Санхрив удруге з великою армією вторгнув до Юдеї, обліг Єрусалим й вислав свого великого чашника, цебто головного начальника, до Єрусалиму, вимагаючи від Єзекії капітуляції. Але тієї ночі, коли Санхерів очікував результату, Господній ангел забив в асирійському таборі 185 000 вояків і сам Санхерів утік до Ніневії (2 Царів, розділи 18 і 19; 2 Хроніки 32:1-33; Ісаї, розділи 36 і 37).

Санхерів царював 22 роки, був жорстокий, вихваляв самого себе та своїми загарбницько-грабіжницькими походами збагатив Асирію; вславився будовою палаців і розкішних великих споруд, утвердив Ніневію, як постійну столицю Асирії. Про кінець його життя читаємо в 2 Цар. 19:36, 37; Ісаї 37:38.

Сапфіра (вродлива, гарна, чудова, прекрасна): Жінка Ананія, який, як і вона, був покараний смертю за те, що неправду сказав Святому Духові, присвоївши певну частину грошей із проданої землі за днів Апостольської Церкви. Сапфіра була похована біля свого чоловіка в Єрусалимі (Дії Апостолів 5:1-11).

Сара, Сарра (вельможна, знатна): Жінка Авраама, мати Ісаака, дочка Тераха, цебто сестра Авраама по батькові, але від іншої матері (1 Мойсеева 20:12). Сара народилася в Халдейському Урі й там стала жінкою Авраамові, вірно супроводила Авраама в його переселенні з Халдеї до Ханаану. Була вродливою й навіть у старших роках викликала до себе потяг чужоземних володарів. Прибувши до Єгипту в наслідок голо-

ду в Ханаані, вона поділяла побоювання Авраама й думала неправдою врятувати його життя, не признавшись, що вона є його жінкою. Однак їхня неправда скомплікувала тільки ситуацію й побільшила лихо. Бог відкинув їхній людський спосіб діяння. Він захистив Авраама від смерті, а Сару від насильства Своєю небесною силою (1 Мойсеева 12).

Бездітність дуже турбувала й засмучувала Сару. Тому вона віддала свою єгипетську служницю Агару Авраамові, як наложницю, яку згодом вигнала (1 Мойсеева 16:1-16; 21:9-21). Сара мала сумнів, коли Бог обіцяв їй у віці 90 років мати сина (1 Мойсеева 18:9), бож усі надії, щоб мати дитину, давно вже минули.

Під час укладання заповіту обрізання Бог змінив ім'я Сари на Сарру, що означає "княгиня", "родоначальниця багатьох людей" (1 Мойсеева 17:15).

По народженні Ісаака Сарра жила ще кілька десятків років. За жидівським переданням, намір і готовість Авраама принести в жертву Ісаака так зворушив її, що вона невдовзі по тому померла. Вона померла у віці 127 років і була похована в Махпелевій печері, на полі Ефрона, в Хевроні, Ханаан (1 Мойсеева 23:19).

У Книзі Пророка Ісаї 51:2 Сарра править за приклада обрання й поклику Божих дітей за ласкою. Новий Заповіт згадує про неї, як про глибоковіруючу та слухняну жінку та як символ свобідного горішнього Єрусалиму, що є матір'ю всім спасенним (Жидів 11:11; 1 Петра 3:6; Галатів 4:22, 26).

Сараф (горіння, припікання, обпалювання; горючий, палаючий, горячий, вогненний, полум'яний): Нащадок Шели, сина Юди (1 Хроніки 4:22).

Саргон (фактичний цар чи князь по суті): Славний асирійський цар, престолонаслідник Салманасара IV, батько Санхеріва; царював від 722 до 706 рр. до Хр.; чинив загарбницькі походи та вславився великими перемогами (Ісаї 20:1).

Сар'ецер — див. "Шар'ецер.

Сарна, див. "Тавіта".

Сарсехім (князь євнухів, наглядач над скопцями): Один із князів-зверхників армії вавилонського царя Навуходоносора (Єремії 39:3).

Сатана (гебрейське слово, означає противник, суперечник, перешкоджувач, згубник, губитель, погромник, ворог, су-

перник, лукавий і підступний опонент. Диявол — це грецький рівнозначник імени “сатана” із наголошенням прикмет його діяльності, як: наклепник, обмовник, спокусник, звабник, обвинувач, оскаржувач, звідник, баламут, підбурювач, заколотник, інтригант, бунтар, бунтівник, провокатор, коверзник, заводіяка, призвідник зла, задирливий напасник, забіяка, задирка, бешкетник):

За наукою Святого Письма, сатана — це особовість, має свої притаманні найменування й виконує різноманітну нищівну діяльність.

Особовість сатани

Сатана — це надземна й надлюдська істота, в якій втілене все зло, і яка являє собою джерело всіх скорбот. Сатана — це впалий ангол найвищого рангу, який у своїй гордості, мавши свободну волю, не захотів підпорядкуватися Богові та Його волі. Господь вигнав його з неба з частиною анголів, що пішли за ним, згрішивши й не зберігши свого початкового стану (Луки 10:18; Юди 1:6; 2 Петра 2:4).

У Святому Письмі слово “сатана” здебільшого вживається в особовому значенні, але в кількох місцях треба його пояснювати в загальному сенсі противника й перешкоджувача. Так, наприклад, у 4 Книзі Мойсея 22:22, 32 (за оригінальним гебрійським текстом) говориться, що “Господній ангол став на дорозі за сатану йому (цебто став за перешкоду Валаамові), щоб звести його з погибельної дороги”. У розумінні противника-перешкоджувача Ісус Христос сказав Петрові: “Відступися від Мене, сатано, — ти спокуса Мені!” (Матвія 16:23; Марка 8:33). Таке саме значення слово “сатана” має в Псалмі 108:6 та в 2 Книзі Самуїла 24:1).

Модерністи заперечують буття сатани та його особовість. Вони звичайно говорять тільки про зло та злі впливи на людей. Однак Боже Слово переконливо описує сатану, як особовість, із притаманними йому атрибутами особи, що виражаються конкретно наявністю у нього власної волі, свідомості й сукупності інших характерних рис. Сам Господь вживав особових займенників у відношенні до сатани (Йова 1:8, 12; 2:2, 3, 6, 7; Матвія 4:10; Івана 8:44). Ми читаємо про особові атрибути сатани, як, наприклад: волю (Ів. 8:44; знання (Йова 1:6-10) та його особові дії (Йова 1:9-12; Матвія 4:1-11; Івана 8:44; 1 Івана 3:8; Юди 1:9; Об’явлення 12:7-10).

Біблійні найменування сатани

1) Сатана; головний противник Бога й людей; він намагається знищити Боже діло в серці й житті людини (1 Хроніки 21:1; Йова 1:6; Захарія 3:1; Матвія 4:10; 2 Коринтян 2:11; 1 Тимофія 1:20; 1 Петра 5:8).

2) Диявол; термін “диявол” трапляється головно в Новому Заповіті й позначає його, як наклепника й обвинувача людей перед Богом (Йова 1:9; 2:4) і Бога перед людьми (1 Мойсеєва 3:1-7). Читайте Матвія 13:39; Івана 13:2; Ефесян 6:11; Якова 4:7; 1 Петра 5:8.

3) Крокодил, левітан, дракон, морська потвора, змії; ці назви вказують на активність сатани в морі народів світу (Ісаї 27:1; 51:9; Об'явлення 12:3, 7; 13:2; 20:2). Крокодил не раз символізує в Біблії Єгипет (Єзекіїля 29:3; 32:3).

4) Змій; це наймення наголошує обман, звідництво й перекручування сатани (1 Мойсеєва 3:1; Йова 26:12; Ісаї 27:1; 2 Коринтян 11:3; Об'явлення 12:9; 20:2).

5) Вельзевул, князь демонів, князь бісів, начальник злих духів, князь темряви, володар чи пан гною, добрива, мух, комах, бжділ тощо (Матвія 10:25; 12:24, 27; Марка 3:22; Луки 11:15, 18, 19).

6) Белійяр, що означає негідник, нечестивий (2 Корин. 6:15). У Старому Заповіті замість белійяр вжито слів: негідні, розпусні, нікчемні, злі, цебто безвартісні люди (Суддів 20:13; 1 Самуїлова 10:27; 30:22; 2 Самуїлова 23:6; 1 Царів 21:13).

7) Люципер, досвітня зірниця, ясна зоря, світлоносець (Ісаї 14:12).

8) Лукавий, що вказує на прикметну ознаку його діяльності (Матв. 13:19, 38; Ефесян 6:16; 1 Ів. 2:13, 14; 5:18, 19).

9) Спокусник, спокушує людей грішити ((Матвія 4:3; 1 Солунян 3:5).

10) Бог цього віку (2 Коринтян 4:4). Як такий, сатана має своїх слуг (2 Коринтян 11:15), свою ідеологію та доктрини (1 Тимофія 4:1), свою систему жертвоприношень (1 Коринтян 10:20) та свої синагоги (Об'явлення 2:9).

11) Князь, що панує в повітрі; князь влади (Ефесян 2:2; 6:12). Як такий, сатана очолює злих анголів (Матвія 25:41; Об'явлення 12:7) та є князем демонів (Матвія 12:24; Об'явл. 16:13, 14).

12) Князь світу (Івана 12:31; 14:30; 16:11). Це, правдоподібно, стосується до впливу сатани на світоправителів і державні уряди по всіх континентах.

Діяльність сатани

Поки сатана не буде засуджений та вкинений у вогняне озеро на вічні муки (Послання до Римлян 16:20; Книга Об'явлення 20:2, 7, 10), — він буде діяти всіма можливими способами, щоб утримувати людей у злі й беззаконні, буде спонукувати їх грішити й виступати проти Бога. У своїй запеклій боротьбі проти Господа Ісуса Христа та Його Церкви він не раз прикидається в ангола світла та вживає відповідну до часу й обставин свою стратегію (2 Кор. 11:3, 14). Сатана повсякчасно намагається знищити Боже діло, а зокрема знівечити, обернути в ніщо Божий плян спасіння. Ось головніші вияви його діяльності.

1) Він спокушує людей, збуджує в них злу волю, переслідує послідовників Ісуса Христа й перешкоджає Христовій Церкві в проповіді й дії Святої Євангелії, викрадаючи посіяне зерно Божого Слова в людських серцях (1 Мойсеєва 3:1-24; 1 Царів 21:1-29; Матвія 4:1-11; 16:23; Марка 4:15; 2 Коринтян 4:4; 12:7; 1 Солунян 2:18);

2) Сатана наповняє людські серця неправдою, пожадливостями, цьогосвітніми ідеями, злими намірами й підступними плянами, щоб викликати заколот, неспокій, інтриги, сварки й конфлікти (Луки 22:3; Дії Апостолів 5:3);

3) Сатана сам поселяється в серцях людей, мучить їх різними фізично-психічними недомаганнями й повністю володіє своїми жертвами-послідовниками, об'єднаними на ґрунті його фальшивого вчення, богозневажання, блюзнірства, лицемірства, беззаконня та інших привабливих гріхів, формуючи з них своє збирище (Луки 13:16; 22:3; 1 Коринтян 5:5; 1 Тимофія 1:20; Об'явлення 2:9, 13, 24; 3:9).

І хоч сатана намагається відокремити людей від Бога та якнайбільше інтенсивно й екстенсивно поширити зло в світі (Матвія 13:24-30, 36-42; Об'явлення 12:9), — проте всі віруючі християни дякують Богові, що Він послав Свого Сина знищити справи диявола та що кожна людина може встояти в боротьбі з сатаною й перемогти його напади та спокуси вірою в Ісуса Христа (1 Івана 3:8; Матвія 25:41; Ефесян 6:10-20; 1 Петра 5:8-10; Об'явлення 20:10).

Сатана — див. "Диявол".

Саул (бажаний, випрошений, випроханий):

1) Перший ізраїльський цар; син заможного господаря Кіша, з Веніяминового племені; вродливий, сильної будови, відважний, цілою головою був вищий від кожного в ізраїльському народі. Самуїл перший раз зустрів Саула в своїм ріднім місті Рамі й там насамоті приватно помазав його на царя (1 Самуїлова 9:1 - 10:1). Нарід у Міцпі на урочистих зборах обрав Саула на царя й Самуїл офіційно помазав його на царя в Гілгалі (1 Самуїлова 10:17-27; 11:5).

Саул спочатку подавав Ізраїлеві великі надії, але згодом впав у гордість та спроневірився Богові, порушуючи Його заповіді й не слухаючи Його голосу. Господь відкинув його за його непослух і беззаконня. Самуїл потаємно помазав Давида, як його престолонаслідника.

Коли Бог відступив від Саула й филистимляни загрожували йому, він звернувся до ворожки в Ен-Дорі й вона викликала, на його бажання, Самуїла, який сповістив його про присмерк його царства й кінець його життя (1 Самуїлова 28: 8-19).

У запеклих боях лучники дуже поранили Саула. Він звелів своєму зброєношеві вбити його, боячись, щоб вороги не знущалися над ним, але зброєноша відмовився зробити це. Тоді Саул узяв свого меча, упав на нього й помер. Того дня також померло троє його синів (1 Самуїлова 31:1-6). Наступного дня филистимляни прийшли на гору Гілбоа, знайшли там тіла Саула та трьох його синів, стяли Саулові голову й возили її напоказ по филистимлянських містах, як воєнний трофей-здобич, а вкінці виставили її в храмі Дагона в Аштоді. Його безголове тіло вони прибили на мурі Бет-Шану. Відважні ізраїльтяни з гілеадського Явешу прибули вночі до Бет-Шану, взяли Саулове тіло й тіла його синів та поховали їх у Явешу (1 Самуїлова 31:7-13; 1 Хроніки 10:10-12).

Саул царював 40 років над Ізраїлем і Давид оплакував його смерть, присвятивши йому та його синові Йонатанові зворушливу елегію-жалобну пісню (2 Самуїлова 1:17-27).

Саул — див. "Шаул".

Саф (високий, великий; за іншим поясненням — поріг, переддвір'я): Филистимлянський велетень, силач, із нащадків Рафи; хушанин Сіббехай убив його (2 Самуїлова 21:18). У 1 Книзі Хроніки 20:4 він названий "Сіппаєм".

7) Предок Езри (Езри 7:1). В українському перекладі Біблії помилково опущено “син Сераї” через недогляд провірочної комісії.

8) Священик або зверхник народу, який підписав заповіта-умову з Неемією, що буде вірно служити Господеві й не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:3).

9) Священик, син Хілкійї, осівся в Єрусалимі (Неемії 11:11).

10) Священик, голова священицького роду, повернувся з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелом (Неемії 12:1, 12).

11) Син Азріїла, один із придворних князів-начальників за днів юдейського царя Єгоякіма. Цар звелів Сераї та іншим своїм князям ув'язнити пророка Єремію та писаря Баруха, але Бог врятував їх. (Єремії 36:26).

12) Син Нерійї, брат писаря Баруха, камергер (головний постельник) царя Седекії. На четвертому році царювання Седекії Сераї з царем пішли до Вавилону. Пророк Єремія доручив Сераї прочитати у Вавилоні його пророцтво про занепад Вавилону. (Єремії 51:59, 61; 40:8).

Сергій Павло (високий, високопоставлений, вельмишановний, високоповажний; за іншим поясненням — служитель; див. також “Павло”): Проконсул або губернатор острова Кіпру; увірував в Ісуса Христа через благовістя апостола Павла на Кіпрі під час його першої місійної подорожі разом із Варнавою (Дії Апостолів 13:5-12).

Серед (страх, побоювання): Найстарший син Завулону (1 Мойсеєва 46:14; 4 Мойсеєва 26:26).

Серуг (гілка, галузка, виноградна галузь): Син Реу, батько Нахора, предок Авраама; жив 230 років (1 Мойсеєва 11:20-23). За жидівським переданням, Серуг був першим ідопоклонником.

Сетур (схований): Михаїлів син, вивідувач Ханаану від Асирового племені, посланий Мойсеєм (4 Мойсеєва 13:13).

Сигон (боець, вояк): Аморецький цар, якого столицею було місто Хешбон. Ізраїль, прибувши до границі Ханаану, просив його дозволу перейти царською дорогою через його територію. Він у відповідь на це вирушив із військом до Йогці воювати з Ізраїлем, але в битві його військо зазнало поразки, а він був забитий (4 Мойсеєва 21:21-35).

Сила, Силуан, Силуян (лісистий, лісовий, дерев'янистий; ім'я "Сила" бере свій родовід від латинського слова "сільва", що означає ліс): Сила або Силуан — це передовий член першої Апостольської Церкви в Єрусалимі (Дії Апостолів 15:22). Його ім'я натякає на те, що він був гелленізованим, огреченим жидом і пишався римським громадянством (Дії Апостолів 16:37). Як інспірований церковний проводир, пророк і учитель, Сила був виделегований з Петром і Варнавою до Церкви в Антіохії, щоб передати їм постанову Апостольського Собору в Єрусалимі (Дії Апостолів 15:22, 32-34). Виконавши це завдання, він вернувся до Єрусалиму.

Згодом Сила супроводив апостола Павла в його другій місійній подорожі (Дії Апостолів 15:40 - 17:10). У Верії Сила й Тимофій позосталися, а Павло відправився до Атен. По довшій розлуці Сила знову втішався спільністю з апостолом Павлом у Коринті (Дії Апостолів 17:14; 18:5). Павло кілька разів згадує про побут Сили в Коринті в своїх Посланнях (2 Коринтян 1:19; 1 Солунян 1:1; 2 Солунян 1:1).

Чи супроводив Сила апостола Петра в його місійній подорожі до Малої Азії, годі з певністю сказати. Більшість вважає, що це одна й та сама особа (1 Петра 5:12).

Силуан — див. "Сила".

Сим, Сем, Шем (ім'я, найменування, відоме ім'я, славний, знак, пам'ятка): Син Ноя, у віці 98 років одружився, не мав дітей у часі потопу. Разом із своїм братом Яфетом прикрив наготу свого батька Ноя, одержав особливе благословення, родоначальник семітських народів і семітської мови; мав синів: Елама, Ашшура, Арпахшада, Луда й Арама; Симові нащадки посіли територію від Середземного моря до Індійського океану й від Лідії до Червоного моря — Елам і його нащадки поселилися в Персії; Ашшур — в Асирії, Арпахшад — у Халдеї, Арам — у Сирії, Йоктан — на Арабському півострові. Сим помер у віці 600 років (1 Мойс. 5:32; 6:10; 9:23, 26, 27; 10:1, 21, 22, 31; 11:10, 11; 1 Хроніки 1:4, 17).

Симеон (вислухання, Єгова чує, Єгова дає відповідь, Господь помагає):

1) Син Якова від Лії (1 Мойсеева 29:33; 2 Мойс. 1:2); разом із своїм братом Левієм, Симеон відплатився з варварською жорстокістю за збездечення їхньої сестри Діни Сихемом, вбивши мечем не тільки Сихема та його батька Гамора, але масово помордували все населення Сихему, напали на тру-

пи й пограбували все місто. Натурально, патріярх Яків прокляв їхній гнів і пімсту (1 Мойсеева 34:25-31; 49:5-7). Симеон був ув'язнений у вартовому домі в Єгипті, як закладник, що брати приведуть Йосипові їхнього наймолодшого брата Веніямина (1 Мойсеева 42:19, 24; 43:23).

Головні родини Симеонового племені подані в 1 Книзі Мойсеева 46:10. Під час синайського перепису зараз по виході з Єгипту Симеонове плем'я нараховувало 59 300 здатних до війська осіб у віці 20 років і вище (4 Мойс. 1:22, 23; 2: 12, 13), але під час другого перепису в Шіттімі наприкінці подорожі пустинею до Ханаану їхнє число зменшилось до 22 200 через їхню розпусту й ідолопоклонство (4 Мойсеева 26:14). Це було найслабіше зі всіх племен Ізраїля й не зуміли самі посісти спадку в Ханаані. Їхній спадок був серед спадку Юдиного племені, що охоплював 18 чи 19 міст із околицями (Ісуса Навина 19:1-9; Суддів 1:3, 17; 1 Хроніки 4:24-38). 500 симеонівців здобули гору Сеїр і замешкали там (1 Хроніки 4:42, 43). У благословенні Мойсея Симеон уже не згадується, як окреме плем'я (5 Мойсеева 33).

2) Праведний, богобійний Симеон (Семен) був уже в похилому віці, жив у Єрусалимі й okazійно пророкував і очікував Месії. Святий Дух об'явив йому, що він так довго не вмере, аж поки перше не побачить Ісуса Христа. Побуджений Святим Духом, Симеон пішов до храму й у дверях святині він зустрів Марію та Йосипа з Немовлям, в Якому він пізнав Месію. Він узяв Ісуса на руки, віддав хвалу Богові та провістив Святим Духом спасіння жидам і поганам в новонародженім Ісусі Христі, як також виповів пророцтво про Його страждання (Луки 2:25-35).

3) Симеон Нігер або Семен Нігер був пророком в Антіохії. Коли він із іншими молився й постив, то Святий Дух прорік, щоб вони відділили Павла й Варнаву на місійну роботу поміж поганам (Дії Апостолів 13:1, 2).

Деякі теологи ототожнюють Симеона Нігера з Симоном із Кірінеї, якого схопили з натовпу римські вояки, коли він вертався з поля, поклали на нього хреста та змусили його нести того хреста за Ісусом на узгір'я Голгофи, бо Спаситель настільки був виснажений і вибився з сил від тривалих знущань і напружень, що почав падати під тягаром хреста. Хлібороб кірінеянин заніс хреста на Голгофу, зник у натовпі й ми нічого більше про нього не знаємо. Його сини: Олександр

і Руф були передовими християнами в Римській Церкві (Марка 15:21; Луки 23:26; Римлян 16:13).

Симон, Семен, Шимон. (Ім'я Симон завдає мовознавцям багато клопоту. Одні твердять, що це найменування походить від латинського слова "семен", що означає насіння; інші знову рід його виводять із давньогебрейського імени "Симеон", що означає слухняний, вислуханий Богом).

1) Симон Петро. Симон — це первісне ім'я апостола Петра. Див. "Петро".

2) Симон Зилот-Каноніт — це один із 12 апостолів Господа Ісуса Христа (Луки 6:15; Дії Апостолів 1:13; названий Кананітом у Матвія 10:4 і Марка 3:18); походив із Кани Галилейської (Матвія 10:4; Луки 6:15).

Зилот означає завзятий, запеклий, загорілець, радикальний, фанатик, завзятець, а ім'я "Каноніт" — це тільки грецький варіант гебрейського слова "канаї" чи "канани" того самого значення, що й Зилот. Правдоподібно, Симон Зилот-Каноніт перед своїм наверненням до Господа належав до жидівської політичної партії в Палестині т. зв. зилотів, які відрізнялися суворою запопадливістю й горливістю в зберіганні чистоти національної релігії й охорони народу від будь-яких впливів інших народів. Зилоти ні з чим не рахувалися в своїм релігійнім фанатизмі й у безпощадній, безкомпромісній боротьбі за визволення свого народу. Їхня політична програма охоплювала 4 пункти: 1) Поклонятися тільки Ягве; 2) Не коритися ніякій чужій владі й не визнавати окупантів; 3) Визвольну боротьбу з-під чужої кормиги-ярма вести виключно своїми власними силами та 4) Вважати всіх тих, які не з ними, за своїх опонентів-противників. Цим гаслом зилоти тероризували всіх жидів у Палестині й поза її межами, що не схилялися під їхню керму. Нерозсудливість зилотів врешті-решт doprowadила до спустошення Єрусалиму й жорстокої розправи римлян із ворохобниками...

Симон, ставши учнем Господа Ісуса Христа, все ж таки затримав далі своє традиційне найменування "Зилот-Кананіт", цебто "Горливий".

3) Один із братів Господа Ісуса Христа (Матвія 13:55; Марка 6:3).

4) Батько Юди Іскаріотського (Івана 6:71; 13:2, 26).

5) Симон, фарисей, жив у Галилеї, запросив до свого дому Ісуса Христа, щоб споживав із ним. Одна велика грішниця

з міста віднайшла Христа в домі фарисея Симона й намастила Йому голову й ноги дорогоцінним миром (Луки 7:36-50).

6) Симон Прокажений, мешканець Віфанії, в Юдеї, в якого домі Ісус Христос був Гостем по воскресінні з мертвих Лазаря. Там Христос був намащений дорогоцінним миром і таким чином Його тіло було приготовлене на смерть і похорон (Матвія 26:6-13; Марка 14:3-9; порівняйте Івана 12:1-8). Це цілком ймовірно, що цього Симона Ісус Христос очистив від прокази.

7) Симон із Кірінеї, цебто уродженець Кірінеї на північному побережжі Африки; гелленізований (огречений) жид; був на святі в Єрусалимі під час розп'яття Ісуса Христа. Римські вояки змусили його нести хреста замість обезсиленого Ісуса Христа (Матвія 27:32; Марка 15:21; Луки 23:26); батько Олександра й Руфа Марка 15:21; Римлян 16:13).

8) Симон Ворожбит, мешканець Самарії за апостольських днів; правдоподібно, вчився в Олександрії в школі гностиків, що змішали науку християн із вченням юдейської й поганської релігій в одну філософічну систему. Симон займався ворожбитством і своїми чарами й бесідами зводив людей у самарійському місті Сіхарі та по інших місцевостях. Самарійці слухали його й говорили: "він — сила Божа, що зветься велика" (Дії Ап. 8:5-11; порівняйте Івана 4:5).

Проповідь і чуда Пилипа вплинули на Симона Ворожбита, він навернувся до Господа та прийняв святе хрещення (Дії Ап. 8:13).

Як Симон Ворожбит побачив, що через рукопокладання Петра та Івана новонавернені християни одержували Святого Духа, то забажав за гроші набути в апостолів Божий дар, щоб і він мав силу та владу покладати свої руки на людей, а вони одержували б Святого Духа. Апостол Петро докорив йому за це, тоді Симон покався й Господь простив йому його гріховні, спекуляційні наміри набути Божий дар за гроші (Дії Апостолів 8:9-24). Звідси й походить в історії церкви так звана "симонія", цебто продаж і купівля священства, єпископства та інших духовних посад за гроші.

9) Симон Гарбарник (гарбар, кожом'яка, дубильник), навернений християнин, жив при морі в місті Йоппії, обробляв шкіру, розташовання край моря надавалося для цього ремесла. Апостол Петро багато днів перебував у його домі і мав

там видіння, щоб іти в Кесарію до Корнилія та звістити йому шлях спасіння в Христі Ісусі (Дії Апостолів 9:43; 10:6, 32).

Симон, син Йонин — див. "Петро".

Синтихія, (щасливий вибір, доля, фатум, неминуча, невідхильна, фатальна): Членкиня Християнської Церкви у Філіпах; видно, що була незгідлива в деяких релігійних поглядах і церковних питаннях (Філіп'ян 4:2, 3).

Сихем — див. "Шехем".

Сиф, Сет, Шет (винагорода, відшкодування, заміна, компенсація): Третій син Адама та Єви, народився по вбивстві Авеля Каїном, батько Еноша (1 Мойсеєва 4:25, 26; 5:3; 1 Хроніки 1:1; Луки 3:38).

Сіага, Сія (зібрання, збір, конгрегація): Родина храмових підданців Нетинеїв, які повернулися з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:44; Неемії 7:47).

Сіббехай (ткач, ткаля; за іншим поясненням — гущавина, хаща, густий ліс): Хушанин, переміг у двобою филистимського велетня Сафа з нащадків Рафи під час битви з филистимлянами в Гезері; зверхник Давидових лицарів, походив із головної Юдиної родини Зерахівців (2 Самуїлова 21:18; 1 Хроніки 11:29; 20:4; 27:11).

Сісера (бойовий порядок; за іншим поясненням — посередник, посередництво):

1) Головнокомандувач-полководець армії ханаанського царя Явіна, що панував в Хацорі. Сісера сам замешкав у Харошет-Гаггоїмі. Під проводом Девори Барак очолив жидівське повстання проти царя Явіна. У цій битві Сісера зазнав поразки, з поля битви він утік до намету кенеянина Хевера. Але Яїл, жінка Хевера, підступом приспала Сісеру та всадила наметового кілка в скроню Сісери й він помер (Суддів 4:2; 5:28, 30; 1 Самуїлова 12:9; Псальма 82:10).

2) Один із Нетинеїв, храмових підданців, що повернулися із Зоровавелем із Вавилону на батьківщину (Езри 2:53; Неемії 7:55).

Сісмай (поважний, заслужений, видатний): Син Ел'аси, нащадок Шешана, з Юдиного племені (1 Хроніки 2:40).

Сітрі (охорона Єгови): Син Уззіїла, сина Кегата (2 Мойсеєва 6:22).

Скева (підготовлений, підготований): Юдейський первосвященик, а може тільки зверхник священиків; мешканець Ефесу, його сім синів були заклиначами (ворожбитами, ча-

рівниками) за днів других відвідин Ефесу Павлом (Дії Апостолів 19:14-16).

Скити, скифи: Про скитів у Біблії говорить тільки апостол Павло в своїм Посланні до Колосян 3:11.

Скити — це спільна назва для кочових племен у Східній Європі, які споріднені були з північно-східними іранськими народами й належали до індоевропейської сім'ї. Вони проіснували від VII сторіччя до Хр. до III сторіччя по Хр. Скити прийшли з Азії наприкінці VIII і на початку VII вв. на територію надчорноморських степів, прогнавши або підкоривши собі місцеві племена кімерійців. Згодом вони підбили Передню й Малу Азію, бо в Надчорномор'ї довгий час панувала посуха. У 612 р. до Хр. скити напали на Іран, зруйнували асирійську столицю Ніневію. Далі вони вдарили на Мідію, пройшли Месопотамію, Сирію, Палестину й досягли границь Єгипту. Але в 595-594 рр. скити зазнали поразки в запеклій війні з Мідією й це спонукало їх повернутися на північне Причорномор'я. Згодом вони створили в степовій і лісостеповій смугах сучасної України могутнє політичне об'єднання, відоме під назвою Скитії. Першою їхньою столицею наприкінці V в. до Хр. було Кам'янське городище, розташоване на лівому березі Дніпра навпроти нинішнього міста Никополя. У 514-513 рр. скити відбили наїзд царя Дарія й зазнали найбільшого розквіту за їхнього царя Атея, який зумів об'єднати всі скитські племена від Озівського моря до ріки Дунаю. Скитія адміністративно поділялася на номи (округи). Вони вели затяжні війни з сарматами, які дуже ослабили їх, вигнавши чи витиснувши їх у Крим. Десь у III в. до Хр. вони перенесли столицю до Неаполя Скитського. Ще в II-I вв. до Хр. скити вели війни з Болгарським царством. У III в. по Хр. готи розбили скитів, їхнє царство в Кримі перестало існувати, а самі скити розпорошились серед сарматських племен.

Скити визнавали поганську релігію й мали своїх власних божків-ідолів. Велику роль в скитській державі відігравали жерці. В своїх руках вони зосереджували не тільки владу, але й багатства, одержувані з торгівлі, хліборобства та скотарства. Родовий устрій був у них патріархальний.

Скити поділялися на царських, скитів-кочовиків, скитів-хліборобів та скитів-орачів. Скити-орачі жили в лісостеповій смузі між Дніпром і Дністром. Деякі історики вважають їх

за нащадків трипільської культури й називають їх прото-антами.

Со (Сігор): Єгипетський фараон 25-ої династії. Ізраїльський цар Осія уклав із ним потаємний союз проти асирійського царя Салманасара, однак у критичний час фараон Со не зумів захистити Самарії від асирійської облоги й поневолення Ізраїля Салманасаром (2 Царів 17:2-6).

Содій (внутрішній, інтимний, особистий, близький, душевний, потаємний): Батько Гаддіїла, який був розвідувачем Ханаану від Завулонового племені (4 Мойсеєва 13:10).

Соломон, Саломон (миролюбний, спокійний, мирний, мир; за іншим поясненням — мудрий, розсудливий, розважливий, із здоровим розумом, кмітливий, вміло схоплюючий речі, як також утіха, потіха): Син і престолонаслідник Давида від Вірсавії, Амміїлової дочки, народився в Єрусалимі в старших уже роках Давида десь коло 1033 року до Хр. Давид, як лицар і муж війни, прагнув назвати свого сина мирним ім'ям; одночасно Бог послав пророка Натана найменувати новонародженого сина Давида “Єдід’я”, що означає “улюбленець Гостпода”, “Господь полюбив його” (2 Самуїлова 12:24, 25). Крім Вірсавії, його виховував також пророк Натан. Спочатку виглядало, що престолонаслідником Давида буде Авесалом, що був популярним у народі і сам цар прихильно ставився до нього (2 Самуїлова 13:37; 19:1; 15:1-6). Під час смерті Авесалома Соломон міг мати 10 років. Давид приобіцяв Вірсавії, що Соломон буде панувати по ньому на царському троні (1 Цар. 1:13; 1 Хроніки 28:9, 20). Під час бунту старшого сина Давида Адонії, щоб захопити владу в свої руки, провідна партія на царському дворі була за Соломоном. Під проводом священника Садока при співпраці пророка Натана, провідника Бенаї й Вірсавії Соломон за життя Давида був помазаний на царя в Гіхоні. Акт помазання виконали Садок і Натан (1 Цар. 1:11-40; 1 Хр. 23:1). Соломон царював 40 років, від 1015 до 975 рр. до Хр. (1 Царів 11:42).

Святе Письмо дуже мало говорить про особисте життя й вигляд Соломона, зате маємо обширніші відомості про його архітектурну діяльність, торгівлю, економіку й державну адміністрацію. Натурально, він був стрункої постави, за Словом Божим, його кучері, як пальмове віття, очі його, немов голубки й він “увесь пожаданий” (Пісня над Піснями 5:9-16; Псальма 44).

1. Будова храму та інших споруд

У центрі архітектурної й релігійної діяльності Соломона був єрусалимський храм, що приніс кульмінаційну славу для всього Ізраїля. Четвертого року свого царювання він почав будувати храм й уся праця була покинчена через 7½ року, на 11-ім році його володіння (1 Царів 6:1, 38). Плян храму виготовив Давид, він подбав також про засоби на його будову та взагалі підготував для цього потрібний ґрунт (2 Самуїлова 7). Святиня була збудована на горі Морія, що являє собою частину Єрусалиму, на тоці євусеянина Орнана, де около 1000 років перед Соломоном Авраам був готовий і рішився принести в жертву свого єдиного сина Ісаака (1 Мойсеева 22: 1-14). У будові храму багато допоміг тирський цар Хірам із Фанікії доставою будівельного матеріялу, золота й фаховими силами робітників. Довгість храму виносила 30½ м, широкість — 10½ м, високість — 15¾ м (1 Царів 5:15 - 6:38; 7: 13-51).

А все ж таки єрусалимський храм, не дивлячись на свою розкішну архітектуру й Соломонову мирну жертву в числі 22 000 великої худоби і 120 000 дрібної худоби (1 Царів 8:63), — не виражав так сильно й яскраво духовного змісту, як колись скромна скинія з ковчегом заповіту-кивотом, де переховувались дві кам'яні таблиці (скрижалі) з 10 Заповідями, золота чаша з манною та Ааронова палиця, що зацвіла й завітла, пустивши бруньки. У Соломоновім храмі в кивоті переховувались тільки дві кам'яні таблиці з 10 Заповідями (1 Царів 8:9), натомість там не було вже золотої чаші з манною, що символізувала Христа, Небесний Хліб Життя (Івана 6:35, 48-51) та Ааронової палиці, яка зображала воскресення Ісуса Христа (Жидів 9:4).

Свій палац Соломон будував 13 років, розпочавши його будову 7-го року свого царювання, й закінчивши 20-го року свого володіння монархією (1 Царів 7:1; 2 Хроніки 8:1). Крім цього, в Єрусалимі він збудував дім Ливанського Лісу, як арсенал; портик-ганок, спертий на ряд колон, як почекальню; царський палац-двірць для головної своєї жінки (1 Царів 7:1-8). Після перемоги над Хават-Цовою, Соломон побудував укріплені гарнізонові міста й магазинів міста на запаси поживи, головнo в Північній Палестині (1 Царів 9:17-19; 2 Хроніки 8:1-6).

2. Загранична політика й торгівля

Соломон передусім уклав союз із Єгиптом, сильною на той час державою, взявши собі за жінку фараонову дочку. І єгипетський цар віддав Соломонові місто Гезер, як віно для своєї дочки (1 Царів 3:1; 9:15-17). Далі Соломон уклав торговельний договір із тирським царем Хірамом, володарем Фінікії, щоб від нього діставати золото й будівельний матеріал за пшеницю й оливу (1 Царів 5:24-32; 9:10; 2 Хроніки 2:16). Тирський цар Хірам постачав Соломонові золото, кедрові й кипарисові дерева та інші сирівці. Коли в Ізраїлі забракло пшениці, то Соломон відділив Хірамові 20 міст у краї Галілі (1 Царів 5:24 і наст.; 9:10 і наст.) за постачання йому будівельного матеріалу.

Соломон започаткував у своїй монархії широку торгівлю та подбав про ізраїльську флоту. Він наробив кораблів у Еційон-Гевері, поблизу Елоту, в Акабській затоці на березі Червоного моря (Едомський край) і цими кораблями спільно з тирськими кораблями царя Хірама привозив дорогоцінні метали: золото (420 талантів), срібло, слонову кість, дорогоцінне каміння, дерево тощо з Офіру, Сомалі, південно-західня Арабія (1 Царів 9:26-28; 10:22). Він накопичив у Єрусалимі срібла, як каміння; він мав 1 400 колесниць і 12 000 верхівців. Коні й колесниці він набував головню з Єгипту й Кеве (Північна Сирія й Кілікія (1 Царів 10:28, 29). Цариця Шеви відвідала його в Єрусалимі головню з торговельних спонук (1 Царів 10:1, 13), як також у нього було поважне число інших державних мужів різних народів того часу. Територія Соломонової монархії розтягалася від ріки Нілу до ріки Ефрату, а сфера його впливів позначилася на всіх вавилонських князівствах та східніх монархіях, що платили йому данину у формі дарунків (2 Хроніки 9:24-28).

3. Внутрішня адміністрація та історія

Доба панування Соломона проминула спокійно, майже без воен. Давид передав йому державну владу, забезпечивши мир, добробут і дальший розквіт Ізраїля. У своїй молодості Соломон просив у Бога не багатства, не слави й не довгого віку, але мудрости правити народом. Бог вислухав його прохання й наділив його потрібною мудрістю (1 Царів 3:12).

Ставши царем, Соломон зарядив покарати смертю небезпечних для його володіння осіб; зверхника армії Йоава; свого брата старшого князя Адонію, Шім'ї; а попереднього первосвященника Евїтара спонукав іти на "пенсію" (1 Царів 2: 26-46). Розголос і славу Соломоновому судочинству приніс його розсуд двох жінок — котра з них справжня мати, — бо вони обидві обстоювали материнство над живою дитиною (1 Царів 3:16-28).

Соломон побільшив свій адміністративний апарат у порівнянні з Давидом (1 Царів 4:1-7). Новий монарх поділив Ізраїля на 12 провінцій-областей під проводом намісника над кожною з них. Кожна провінція впродовж одного місяця на рік була зобов'язана утримувати царя та його двір. Соломон запровадив у Єрусалимі гарем, цебто розкішні помешкання для своїх жінок і наложниць, а в нього їх було неймовірне, фантастичне число: 700 жінок-княгинь і 300 наложниць-коханок (1 Царів 11:3; порівняйте Пісню над Піснями 6:8); хоч, правда, за його справжню жінку-королеву треба вважати дочку єгипетського фараона (1 Царів 3:1); отже, разом мешканок у гаремі було 1 000. Не дивлячись на таке велике число жінок, ми знаємо тільки про його одного сина Рехав'ама від аммонітянки Наама (1 Царів 14:21).

У мілітарному аспекті Соломон намагався належно забезпечити свою монархію. Він запровадив т. зв. кадрове військо, цебто постійну регулярну армію, що складалася з колесниць, що їх тягнули коні. Це вже не було народне ополчення на випадок потреби чи загрози, але вишколене військо, що підлягало тільки цареві. У Соломона було 1 400 колесниць і 12 000 верхівців (1 Царів 10:26).

Щоб розвивалося будівництво в Єрусалимі та в краю, Соломон покликав із народу 30 000 робітників, яких назміну по 10 000 посилав на Ливан працювати в каменоломнях і лісі один місяць, а опісля два місяці відпочивати по своїх домах. Крім цього, він мав 70 000 торгових носіїв, 80 000 ламачів-каменотесів у горах і 3 300 наглядачів над працею (1 Царів 5:27-32).

4. Ф і н а н с и

Загально до державної скарбниці Соломона в одному році приходило 23 тонні золота, цебто 666 талантів (1 Царів 10:14). Великі суми напливали від купців, з торгівлі, від усіх

царів Арабії, краєвих намісників і підлеглих князів, що платили данину грішми й дарунками з року в рік (1 Царів 10:25). Соломон встановив також монополію на торгівлю кіньми й колесницями, а це також приносило великі суми в державну скарбницю (1 Царів 10:28, 29). Не дивлячись на це все, Соломон наклав на населення дуже високі податки й вони стогнали під тягаром його фінансової, суворої системи. Справа в тому, що Соломон імпортував дуже багато дорогоцінних металів (1 Царів 9:28), утримував 5 500 урядників, що правили народом (1 Царів 9:22, 23); будував пишні споруди в краю свого панування; утримував велику армію: 40 000 самих тільки стійлів для коней колесниць, 12 000 верхівців, прибічну сторужу з найкращих синів Ізраїля та врешті великі витрати на гарем із 1 000 мешканками; на їхню біжутерію, шовковий одяг, прикраси до їхньої одяжі та тіла тощо — це все опорожнювало державну скарбницю й нарід зідхав під тягаром нестерпної Соломонової фінансової політики (1 Царів 5:6).

5. Соломонів гріх і кінцева характеристика

За царювання Соломона Ізраїль став абсолютною монархією. Виглядає, що ізраїльські племена та їхні князі-зверхники мали, якщо ніякий, то дуже малий вплив на царя й були позбавлені голосу в політично-державних справах. Соломон сидів на троні, що був зроблений із слонової кости, покрили його ширим золотом, а у трона було 6 ступенів (1 Царів 10:18-20). Храм стався царською каплицею. Соломон, як диктатор, із чужинців у своїм краю зробив своїх кріпаків-рабів. Фактично він 153 000 чужинців із жінками й дітьми вигнав із їхніх домів і запроторив їх на тяжкі роботи в каменоломнях і лісах Ливану — 70 000 чужинців були тягаровими носіями, 80 000 — ламачами й каменотесами та 3 300 (чи 3 600) — наглядачами над працею; разом 153 300 (1 Царів 5:29; 2 Хроніки 2:16, 17). Чужинцями в Ізраїлі були тоді головню ха-наанці.

Не дивлячись на свою мудрість, щастя й добробут, — Соломон спроневірився Богові своєю любов'ю до світу, сильною пристрастю-манією до політично-державного величчя та потуранням своїм гріховним пожадливістям (1 Царів 11:1, 9, 14, 31, 41-43; Неєм. 13:26). Він почав догоджувати своїм чужинним 700 жінкам-княгиням і 300 наложницям (1 Царів 11:

:3) і запровадив для них у Єрусалимі ідолопоклонство, побудувавши ідоли й жертівники для Астарті, Кемоша, Молоха тощо (1 Царів 11:1-11). Можливо, що Соломон дружбою із світом і посвояченням із поганськими жінками-княгинями намагався запевнити собі політичну кар'єру й піднести Ізраїля на найвищий щабель світової потуги, однак його релігійна толеранція ідолопоклонства та дружба із світом із мотивів політичної доцільності ніяк не виправдують його гріхів. Біблія говорить: “Дружба зо світом — то ворожнеча супроти Бога. Бо хто хоче бути приятелем світу, той стається Божим ворогом” (Якова 4:4). “Не любіть світу, ані того, що в світі, бо все, що в світі: пожадливість тілесна, і принада очам, і пиша життява, — це не від Отця, а від світу” (1 Івана 2:15, 16).

Соломон склав 3 000 приповідок, написав 1005 пісень та є автором 3 Біблійних Книг: Пісні над Піснями, Книги Приповістей і Книги Еклезіяста. Пісня над Піснями показує нам Соломона в його юнацькій невинності, Книга Приповістей містить у собі глибокі думки мудрости та практичні вказівки, що їх написав Соломон у часі його моральної краси й духовної сили; врешті Книга Еклезіястова змальовує нам Соломона в його старших роках, як абсолютного монарха Ізраїля. Однак щоб мати тривале царство, нарід потребує більше Бога, ніж ливанських кедрів...

Соломон помер і був похований у Єрусалимі без співчутливого жалю народу (1 Царів 12:4; Неємії 13:26). Не раз трапляється так, що здібні мужі, які керують іншими, не можуть керувати собою...

Сопатер (рятівник свого батька): Піррив син, походив із Верії супроводив із іншими апостола Павла в його поворотній подорожі з Греції до Азії; Сопатер із іншими наперед вирушили з Македонії та прибули до Троади, де очікували на апостола Павла (Дії Апостолів 20:4).

Сосипатр (рятівник свого батька): Християнин, що приєднався до Павлових привітів у його Посланні до Римлян; родич або земляк Павла, цебто походив із того самого Веніяминового племені. Можливо, що Сопатер із Верії — це та сама особа. (Римлян 16:21; порівняйте Дії Апостолів 20:4).

Состен (рятівник свого народу): Начальник синагоги в Коринті, його схопили юдаїсти й били перед судом у присутності Галліона, римського проконсула Ахаї, що жив у Ко-

ринті, але Галліон, рідний брат римського філософа Сенеки, зовсім не зважав на безправну поведінку юрби супроти християн (Дії Апостолів 18:12-17).

Сотай (мінливий, відступник): Предок Соломонових слуг, які вернулися разом із Зоровавелем із Вавилону на батьківщину (Езри 2:55; Неемії 7:57).

Софонія, Цефанія (Господь сховав, охоронений Господом, Господь захищає):

1) Один із 12 малих пророків; син Куші, правнук Езекиї; пророкував за днів юдейського царя Йосії, автор пророцької Книги, що називається його ім'ям (Софонії 1:1).

2) Маасеїн син, священик за днів царя Седекії. Під час спустошення Єрусалиму Навуходоносором, священика Софонію (Цефанію) забрали з Єрусалиму та вбили в Рівлі (2 Царів 25:18, 21; Єремії 21:1; 29:25-29; 52:24, 27).

3) Батько Йошійї й Хена (Захарія 6:10, 14).

4) Левит (1 Хроніки 6:21).

Сохія, Шахія (обвинувачення; за іншим поясненням — зізнання, свідчення, оголошення): Син Шахараїма від його жінки Ходеш, народився в Моавському краї (1 Хроніки 8:10).

Спаситель, Спас, Рятівник (корінь грецького слова “Ісус”, а гебрійського “Егошуа”, означає Спаситель, Спас, Рятівник; див. “Ісус Христос”): Біблія вживає слова “Спаситель” для позначення людей, Бога й Господа Ісуса Христа.

Спаситель або рятівник — це той, хто виявляє допомогу в потребі. Так називалися деякі ізраїльські судді й царі (Суддів 3:9, 15; 2 Царів 13:5; Неемії 9:27). Натурально, вищезгадані рятівники, що їх своєчасно посилав Бог Своему народові, правили тільки за знаряддя в Божих руках і являли собою прообрази-символи справжнього й єдиного Спасителя Господа Ісуса Христа.

У деяких уривках Біблії Бог Отець Сам Себе називає Спасителем, як також деякі Божі мужі найменовують Його так (Ісаї 43:3, 11; Осії 13:4; 2 Самуїлова 22:2; 1 Тимофія 2:3; 4:10; Тита 2:10; Луки 1:47).

Однак у біблійно-теологічній мові ім'я “Спаситель” стосується до Господа Ісуса Христа (Луки 2:11; Дії Апостолів 5:31; 2 Тимофія 1:10 та інші).

Див. “Ісус Христос”.

Степан (вінець, вінок, корона, діядема, оздоблене кільце):

1) Перший християнин в Ахаї ("первісток"), цебто перший християнський неофіт у Коринті, що повірив в Ісуса Христа через служіння апостола Павла. Домашні Степана також навернулися до Господа й Павло охрестив їх. Степанів дім присвятив себе на службу святим. (1 Коринтян 1:16; 16:15).

2) Один із 7 перших дияконів Первісної (Ранньої) Християнської Церкви в Єрусалимі; муж повний Святого Духа, віри, сили й Божої мудрости. Степанова палка проповідь про Ісуса Христа, великі знамена й чуда викликали проти нього запеклу опозицію й ворожнечу. В дискусії з ним гелленістичні жиди з Північної Африки, Олександрії й Малої Азії не могли встояти супроти мудрости й Духа, що діяв у нім. Вкінці його схопили та привели в синаedrion, оскаржуючи його в блюзнірстві (богозневазі) і протизаконних діях (Дії Апостолів 6:8-15).

Степан у своїй захисній промові перед синаedrionом проповідував зрівноважено, речево й переконливо, його обличчя було спокійне, як лице ангола (Дії Апостолів 6:15), однак слова його широкій правді викликали злобу й роздратування, головню у фарисеїв, що становили більшість членів синаedrionу. Степан історично й переконливо довів на судовій розправі найвищого жидівського трибуналу три правді:

Поперше, що християнство було дійсним розвитком і завершенням Мойсеевого вірування й законодавства, виконанням основних старозаповітних символів-прообразів і здійсненням пророцтва про Месію.

Подруге, підсумувавши головніші події з історії жидівського народу й поклоніння Богові, виразно вказав на духовний елемент богослуження, що Божа присутність і Його благословення не є обмежені географічними границями Святої Землі (Палестини) і єрусалимським храмом, бо Бог живе не в рукотворенім храмі, не в ритуалах і церемоніях, але в серці людини (Дії Апостолів 7:48).

Потрете, Степан підкреслив і фактами доказав, що вороги Ісуса Христа та Його Церкви — це нащадки всіх тих старозаповітних ворохібників, заколотників і бунтарів, які вперто й самовільно противились Святому Духові, виступали проти правди та своїм зрадництвом і нетолерантним, самолюбним духом спроневерилися Богові (Дії Апостолів 7:51-53).

Члени синадріону не могли слухати правди, вони запалилися гнівом, скриготали зубами й почали несамовито кричати. Тоді Степан відвернув свій зір від їхніх жорстоких облич, споглянув на небо та промовив: “Ось я бачу відчинене небо і Сина Людського, що стоїть по Божій правиці (Дії Апостолів 7:56). Але члени синадріону, наче орда, безладна юрба, почали затикати собі вуха, кинулися на безборонну жертву, вивели Степана за місто Єрусалим і там вкаменували його... Коли падав на Степана перший камінь, він молився: “Господи Ісусе, — прийми мого духа!” Відтак коли градом падало на нього каміння, він, упавши навколішки, молився: “Не зара́ли́чи їм, о Господи цього гріха!” (Дії Апостолів 7:57-60). Степан бачив Божу славу та Ісуса, що стояв по Божій правиці, що наче спеціально встав для того, щоб підтримати та прийняти у вічні небесні оселі Свого першого мученика.

Первомученик Степан був світлим сяєвом Первісної Християнської Церкви. Східня Церква назвала його “архидияконом”. Його грецьке ім’я натякає на його грецьке походження. Молитва та смерть Степана, без сумніву, мала вплив на навернення й місійну працю апостола Павла, який під час каменування цього праведника пильнував одержуванню вбивників Степана й похвалював їхнє вбивство (Дії Апостолів 22:20). Колишні й сучасні “юдаїсти” — вороги християнства, — забули, що “кров мучеників — це насіння Церкви”, як у глибоку давнину сказав Тертуліян (160-220).

Сусанна (лілея, лілія, конвалія): Одна з тих жінок, які служили Христові своїми матеріальними засобами, своїм маєтком (Луки 8:3).

Т

Тавеїл, Товеїл (Бог добрий):

1) Батько маріонеткового царя в Єрусалимі, якого настановили сирійський цар Рецін та ізраїльський цар Пеках, Ремаліїн син, перемігши юдейського царя Ахаза. Правдоподібно, що син Тавеїла був сирійцем і служив в армії Реціна. (Ісаї 7:6).

2) Обмежений, незначний перський начальник у Заріччі (Самарії, Сирії, Фінікії), який із іншими написав оскраження до перського царя Артаксеркса Лонгімана на мешканців Юдеї та Єрусалиму, що вони, коли збудують єрусалимські мури, то перестануть давати йому данину, податки й мито (Езри 4:7).

Тавіта (сарна, газель, антилоп): Учениця Христа, повна добрих вчинків, жили в Йоппії, занедужала й умерла. Апостол Петро був у сусіднім місті Лідді; учні післали 3 мужів до Лідди, щоб Петро негайно прибув до Йоппії. Коли він прибув, то Тавіта була вже мертва, а жінки плакали й показували Петрові одержу, яку вона робила для них. Апостол Петро, за прикладом Ісуса Христа (Матвія 9:25; Марка 5:40), увійшов у горницю, випровадив усіх із кімнати, став навколішки та промовив: "Тавіто, встань!" І вона воскресла з мертвих. У наслідок цього чуда багато людей у Йоппії повірило в Ісуса Христа (Дії Ап. 9:36-42). Йоппія — це сучасний порт Яффа.

Тавримонн, Тавриммон (добрий є Риммон; Риммон — це найменування сирійського божка): Батько сирійського царя Бон-Гадода I за днів юдейського царя Аси (1 Царів 15:18).

Тадей, Юда Яковів, Леббай (сміливий, хоробрий, відважний, мужній; за іншим поясненням — груди, як також мила дитина): Один із 12 апостолів Ісуса Христа; брат загальновідомого Якова Старшого, сина Алфеевого; мав аж три імени: Тадей, Юда та Леббай. Це останнє ім'я зустрічаємо в деяких стародавніх грецьких кодексах-списах Євангелії від Матвія 10:3. (Матвія 10:3; Марка 3:18; Луки 6:16 та Дії Апостолів 1:13).

Тадей належав до тих Христових учнів, що не раз переривали бесіду свого Учителя різними запитамі (Тома й Пи-

лип). “Що то, Господи, що Ти маєш об’явитися нам, а не світові?” (Івана 14:22). Чи Твоє Царство має бути замкнене, чи публічне? Чи демократичне для всіх людей, чи аристократичне? І ось великодушний Христос відповів йому, що Його Царство доступне й відкрите для всіх: “Як хто любить Мене, той берегтиме Моє слово, і Отець Мій полюбить його, і Ми прийдемо до нього, і оселю закладемо в нього” (Івана 14:22, 23).

Див. “Юда”.

Талмай (смілий, відважний):

1) Гешурський цар, якого дочка Мааха була жінкою Да-вида й матір’ю Авесалома. Після вбивства Амнона Авесалом утік до Гешуру й перебував там 3 роки в Талмая (2 Самуїлова 3:3; 13:37-38; 1 Хроніки 3:2).

2) Велетень із нащадків Енака, які жили в Хевроні й околиці; згадка про них наводила жах на Ізраїля. Калев, завоювавши Ханаан, вигнав Талмая та інших велетнів із Хеврону (Ісуса Навина 15:14; Суддів 1:10, 20).

Талмон (утиснений, уярмлений; за іншим поясненням — утискувач, утижник, гнобитель, деспот): Голова родини придверних у Божому домі; його нащадки повернулися з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем і виконували спадкове служіння сторожі в брамних складах (1 Хроніки 9:17; Езри 2:42; Неемії 7:45; 12:25).

Тамара (пальма):

1) Жінка синів Юди: спочатку Ера, а згодом Онана; відіграла важливу роль у збереженні династичної лінії Юди; походила з ханаанського народу (1 Мойсеева 38:6-30; Матвія 1:3).

2) Давидова дочка від Маахи, рідна сестра Авесалома; дуже вродлива й чарівна з вигляду; Аммон, брат Тамари, збезчестив та знеславив її, стягнувши на себе пімсту Авесалома (2 Самуїлова 13:1-32; 1 Хроніки 3:9).

3) Дочка Авесалома, вродлива з вигляду (2 Самуїлова 14:27).

4) Географічна назва місцевості на південно-східньому пограниччі Юдеї (Єзекіїля 47:19; 48:28).

Таммуз (паросток або пагін життя): Сирійсько-фінікійський божок-ідол, що нагадував грецького божка Адоніс, коханця Венери. Таммуза мав забити кабан, а він усе ж таки ожив. Погани в липні справляли особливе свято, на якому

жінки спочатку оплакували смерть Таммуза, а відтак у хороводах виявляли свою радість, що він ожив. (Єзекіїля 8:14).

Танхумет (утіха, утішання, підтримка, комфорт, вигода): Батько Сераї, нетофатянин. Серая був військовим зверхником в Юдеї, він прибув до Міцпи до Гедамії, якого вавилонський цар Навуходоносор настановив намісником Юдеї (2 Царів 25:23; Єремії 40:8).

Таппуах (яблучне місто, яблучна область або край):

1) Один із Хевронових синів, із Юдиного племені (1 Хроніки 2:43).

2) Географічні назви місцевостей у Палестині (Ісуса Навина 15:34; 16:8; 17:8).

Таршіш (заснований, угрунтований, укріплений, фортеця, твердиня, твердість):

1) Син Явана, нащадок Ноя, родоначальник різних племен стародавньої Греції (1 Мойсеева 10:4; 1 Хроніки 1:7).

2) Білганів син, із Веняминового племені (1 Хроніки 7:10).

3) Один із перших 7 перських і мідійських князів за днів перського царя Ахашвероша (Естери 1:14).

4) Географічні назви передусім в Іспанії (назва місцевості, річки й терену), на північному побережжі Африки з Картагеною на чолі та в Південній Арабії; як також не раз під таршійськими кораблями в Біблії треба розуміти взагалі морські кораблі для плавби, фльоту, а не місцевість (1 Царів 10:22; Ісаї 1:14; 2:16; 60:9; Єзекіїля 27:25; 38:13). Фінікія мала свої колонії в Іспанії, на північному побережжі Африки та в Південній Арабії. З Тиру і Йопії чи сучасної Яффи фінікійські кораблі пливли Середземним морем до Таршішу в Іспанії та звідти привозили головню срібло, залізо, цину й оливу (Єзекіїля 27:12, 25; 38:13), як також до Таршішу на північному побережжі Африки та звідти привозили не тільки золото та срібло, а також слонову кість, мавпи й пави, чого не було в Іспанії (1 Царів 10:22; 2 Хроніки 9:21). Знову із порту Ейон-Геверу фінікійські й Соломонові кораблі плили до Офіру в Південній Арабії та звідти привозили золото, алмугове (червоне) дерево, дорогоцінне каміння тощо (1 Царів 9:26, 27; 10:11, 22; 22:48, 49; 2 Хроніки 8:17, 18; 20:36, 37).

У Старому Заповіті всюди в перекладі географічну назву подано у формі “Таршіш”, а в Новому Заповіті — “Тарс”. Між теологами існують різні припущення щодо місця розта-

шовання стародавнього Таршішу в Іспанії. Одні вважають, що це місто знаходилося на острові при гирлі річки Гвадалквівірі, де сьогодні є місто Санлукар-де-Барамеда; інші знову обстоюють погляд, що сучасне місто Кадіс (Гадес, Кадікс) — це колишній Таршіш. (1 Царів 9:26-28; 10:11, 22; 22:48-49; 2 Хроніки 8:18; 9:21; 20:36-37; Псалма 47:8; 71:10; Ісаї 2:16; 23:1, 6, 10, 14; 60:9; 66:19; Єремії 10:9; Єзекіїля 27:12, 25; 38:13; Йони 1:3).

Новозаповітний Таршіш чи Тарс — це столиця Кілікії в Малій Азії, де народився, вчився й виховувався апостол Павло (Дії Апостолів 9:11, 30; 11:25; 21:39; 22:3).

В оригінальних давньоєврейських кодексах-списах Святого Письма “таршіш” означає ще назву дорогоцінного каменя, що його в перекладах називали “хризоліт” і “топаз” (2 Мойс. 28:20; 39:13; Пісня над Піснями 5:14; Єзек. 1:16; 10:9; 28:13; Даниїла 10:6).

Таттенай (дар): Перський намісник-сатрап Заріччя, території на захід від Йордану, за днів перського царя Дарія (Езри 5:3, 6; 6:6, 13).

Тафат (прикраса, оздоба, орнамент; за іншим поясненням — капля): Соломонова дочка, жінка військового завідувача інтенданством, цебто господарським відділом постачання війську харчів і одягу (1 Царів 4:11).

Тахан (табір, постій, стація): Єфремівець, син Телаха (4 Мойсеєва 26:35; 1 Хроніки 7:25).

Тахаш (борсук): Син Нахора від його наложниці Руєми (1 Мойсеєва 22:24).

Тахпенеса (можливо так називалися одна з єгипетських богинь): Єгипетська цариця, жінка того єгипетського фараона, який прихильно прийняв до себе едомітянина Гадада, що втік від Давида (1 Царів 11:18-20).

Тевалія (Бог очищає, очищений Єговою): Левит, третій син Хосу, з родини Мерарі (1 Хроніки 26:11).

Тевах (кровопролиття, різанина, знищення): Найстарший син Нахора від його наложниці Руєми (1 Мойс. 22:24).

Тевда (Богдан, Божий дар, даний Богом): Заколотник і бунтар, оголосив себе месією й потягнув за собою десь коло 400 людей. Римляни схопили його, стягли йому голову і його діло обернулось у ніщо. Гамаліїл у своїй промові в синадріоні пригадав Тевда, як доказа, що все не від Бога, розпадеться саме. (Дії Апостолів 5:35-39).

Телак (сила, енергія, снага, свіжість; за іншим поясненням — пролом, отвір, розрив, розбіжність, незгода): Нашадок Єфрема та предок Ісуса Навина (1 Хроніки 7:25).

Телем (гніт, пригнічення, гноблення) :

1) Придверний за днів Езри; узяв собі чужинку за жінку (Езри 10:24).

2) Географічна назва місцевости в південній Юдеї (Ісуса Навина 15:24).

Тема (безлюдний, пустинний, пустеля):

1) Дев'ятий син Ізмаїла (1 Мойсеєва 25:15; 1 Хроніки 1:30).

2) Від наймення “Тема” походить назва племені та географічна назва краю й малого міста на пограниччі Сирії, через яке проходить дорога з Дамаску до Мекки (Йова 6:19; Єремії 25:23; Ісаї 21:13, 14).

Теман (південь, південний край):

1) Син Еліфаза, внук Ісава (1 Мойсеєва 36:11, 15, 42; 1 Хроніки 1:36, 53).

2) Географічна назва краю і, правдоподібно, міста в південній частині Едома (Єремії 49:7, 8, 20; Єзекіїля 25:13).

Темені (щасливий, вдалий): Син Ашхура від Наари (1 Хроніки 4:6).

Теофіл (Боголюб, любитель Бога, друг Бога): Християнин, правдоподібно, нававернувся в Римі, займав високе становище в державній адміністрації, можливо був лицарем кінноти, на що натякає титульний епітет Луки, який написав для нього Євангелію від Луки та Дії Святих Апостолів (Луки 1:3; Дії Апостолів 1:1).

Терах (станція, зупинка, постій; за іншим поясненням — подорож, мандрівка): Син Нахора; батько Аврама, Нахора й Гарана, а через своїх синів став родоначальником і прародичем великих народів: ізраїльтян, ізмаїльтян, мідіянитян, моавитян та аммонітян (1 Мойсеєва 11:24-32); жив в Урі халдейському, служив поганським ідолам (Ісуса Навина 24:2); переселився разом із Аврамом, Сарою й Лотом з Уру халдейського до Харану, де помер у віці 205 років (1 Мойсеєва 11:28-32).

Тереа, Тахрея (лукавство, хитрість, спритність): Син Міхи (1 Хроніки 8:35; 9:41).

Тереш (суворий, серйозний, точний): Царський евнух, який із Бігтаном зробив змову вбити царя Ахашвероша, але

Мордехай довідався про їхню змову, заздалегідь доніс про це цареві через Естеру й змовники були повішені на шибениці (Естери 2:21, 22; 6:2).

Тертил (правописний варіант, що походить від наймення “Тертій”): Оратор, промовець або адвокат, правдоподібно, римського походження, якого жиди найняли й вислали його до Кессарії, щоб він перед римським намісником Феліксом оскаржував апостола Павла. Тертил на судовій розправі заявив, що Павло — це зараза, викликає колотнечу між жидами по всьому світі, спричинює розбрат та сварки в народі, очолює Назорейську ересь і збезчестив храм, хоч, правда, Фелікс не довіряв йому. (Дії Апостолів 24:1-8).

Тертій (третій): Послідовник Ісуса Христа, що допоміг Павлові написати Послання до Римлян, щобто апостол диктував, а він усе записав, правдоподібно, був римлянином (Рим. 16:22).

Техінна (благання, просьба): Син Ештона, з Юдиного племені, засновник міста Нахаша (1 Хроніки 4:12).

Тиверій, кесар: Другий римський імператор, наступник імператора Августа; народився в Римі, син Тиверія Клавдія Нерона та Лівії, став римським імператором на 55-му році свого життя, панував 23 роки від 14 р. до 37 р. по Хр., помер у віці 78 років. У 15-му році панування кесаря Тиверія почав Іван Хреститель проповідувати Боже Слово. За днів кесаря Тиверія був розп'ятий Ісус Христос. (Луки 3:1).

Тидал (страшний, страх, великий син): Цар Гоїму, щобто “цар народів”. Правдоподібно, Тидал був володарем-ватажком різноманітних кочових племен у Месопотамії (1 Мойсеева 14:1, 9).

Тимей (нечистий): Батько сліпого Вартимея, що просив милостині при дорозі. Вартимей — це складне слово “Вар” означає син, а “Тимей” — ім'я батька (Марка 10:46).

Тимна (самовладна, стримана, обмежена, самозречення, відмовлятися від чогось):

1) Наложниця Еліфаза, сина Ісава, мати Амалека (1 Мойсеева 36:12).

2) Син Еліфаза, провідник-князь Едому (1 Мойсеева 36:40-43; 1 Хроніки 1:36, 51-54).

3) Географічні назви в Палестині (1 Мойсеева 38:12-14; Ісуса Навина 15:10, 57).

Тимон (почесний, поважний, шанований): Один із 7 диаконів Первiсної Християнської Церкви в Єрусалимі (Дії Апостолів 6:5).

Тимофій (шанувальник Бога, богобоязливий): Уродженець Лістри, Ліконія, Мала Азія, від батька елліна й матері жидівки Евнікії, дочки Лоїди (2 Тимофія 1:5). Від дитинства знав Святе Письмо, виховувався за жидівським способом навчання, можливо, що батько його помер, проте не був обрізаний (Дії Апостолів 16:1-3; 2 Тимофія 1:5; 3:15). Під час першої місійної подорожі Павла Евнікія, Лоїда й Тимофій навернулися до Господа (Дії Апостолів 16:1; 2 Тимофія 1:5), а під час другої місійної подорожі Тимофій став учнем та співробітником апостола Павла (Дії Апостолів 16:1-3). Павло та пресвітери ординували Тимофія на благовістя Святої Євангелії (2 Тимофія 1:2, 6); зі всіх Павлових учнів він стояв найближче до нього в ділі Євангелії й місійної праці (Філіп'ян 2:19-23). Павло вживав Тимофія, як благовісника, учителя й місійного кур'єра для роз'їздів із спішними дорученнями або важливими доставами. Таким чином Тимофій був висланий до Коринту (1 Коринтян 4:17; 16:10), до Солуня (1 Солунян 3:1-3), до Філіп ((Філіп'ян 2:19), до Македонії (Дії Апостолів 19:22), супроводив апостола Павла з Греції до Єрусалиму (Дії Апостолів 20:4-6).

Апостол Павло написав два Послання до Тимофія: перше з Македонії десь коло 64 року, а друге з Риму під час свого ув'язнення 67 р. Багато богословів вважає, що Друге Послання Павла до Тимофія було його останнім словом до Тимофія. Павло, знаючи, що дні його життя пороховані, прагнув перед своїм відходом у вічність писаним словом надхнути свого сина за вірою, щоб продовжував Божу працю після його смерті. Він передусім закликав Тимофія розгрівати Божий дар, якого він одержав від Господа, не соромитися свідчити про Ісуса Христа та з повною самопосвятою служити Господеві. Тимофій втішався повним довір'ям і широю любов'ю Павла. За відомостями Посл. до Жидів, він був ув'язнений за проповідь Євангелії, а відтак випущений на волю (Жидів 13:23). Тимофій виконував служіння пресвітера чи єпископа в Ефесі й помер мученицькою смертю.

Тиран (суверен, повновладний, деспот, тиран): Християнин, грецького походження, правдоподібно, публічний учитель філософії чи риторики; в його школі чи будинку в Ефесі

апостол Павло два роки навчав Євангелії й вів диспути на євангельські теми (Дії Апостолів 19:9).

Тирас (палке бажання, нестерпне прагнення, жага): Наймолодший син Яфета (1 Мойсеєва 10:2).

Тит (честь, пошана): Тит, за походженням грек, навернувся до Господа під час проповідей Павла й супроводив його в місійних подорожах (Галатів 2:3; 2 Коринтян 8:23; Тита 1:4); був висланий з Антіохії до Єрусалиму на апостольський собор (Галатів 2:1); згодом апостол Павло послав його на духовну працю до Коринту, там він збирав пожертви на бідних людей у Юдеї (2 Коринтян 8:6, 16, 17, 23; 12:18), як також у тому часі мав нагоду особисто зустрінутися з Павлом у Филипах (2 Коринтян 2:13). Минуло приблизно 8 чи 10 років і апостол Павло доручив Титові продовжувати працю на острові Криті, настановити по містах пресвітерів і впорядкувати там недокінчені справи (Тита 1:5). Відтак Павло вислав його до Ефесу (Тита 3:12), зустрінувся з ним у Нікополі (Тита 3:12) і, можливо, він супроводив Павла до Риму. У своїм останнім Посланні до Тимофія Павло подає відомість, що Тит працював у Дальматії (2 Тимофія 4:10). Послання до Тита було написане в місті Нікополі десь коло 65 р.

За переданням, Тит помер на острові Криті у віці 94 років.

Тихик (щасливий): уродженець Малої Азії, співробітник апостола Павла, супроводив його з Коринту до Єрусалиму; з Онисимом доручив Послання Павла віруючим у Колосах, Ефесі й Филимонові (Дії Апостолів 20:4; 21:29; 2 Тимофія 4:20; Колосян 4:7, 8).

Тівні (Господня будівля; за іншим поясненням — розумний, кмітливий, інтелігентний, щасливий): Син Гінаша, кандидат на царя. Коли ізраїльський цар Зімір під час облоги Тірцу спалив палац і себе, Ізраїль поділився: половина народу була за Тівні, а половина за Омрі. Боротьба за царський трон тривала 4 роки (1 Царів 16:15, 23), Тівні помер і царем став Омрі (1 Царів 16:18-23).

Тіглат-Піл'есер, Тілленат-Піл'несер (пан Тігру, володар річки Тігру в Месопотамії): Асирійський цар на запрошення юдейського царя Ахаза прибув йому на поміч у війні проти сирійського царя Реціна та його союзника, ізраїльського царя Пекаха, хоч, правда, Ахаз не був задоволений союзом із Аси-

рією. Спочатку ізраїльський цар Пеках і його союзник Рецін мали успіх у боротьбі з юдейським царем Ахазом (2 Царів 15: 37; 2 Хроніки 28:6-8); але під час інвазії на Єрусалим, цар Ахаз звернувся по допомогу до асирійського царя Ціглат-Піл'есера. У своїх завойовницьких походах Тіглат-Піл'есер передусім пішов на Дамаск, узяв його та вбив дамаського царя Реціна (2 Царів 16:9); відтак заатакував Ізраїля з північного сходу й переміг ізраїльського царя Пекаха (1 Хроніки 5:26). Таким чином здійснилося пророцтво пророка Ісаї 7:17; 8:4. Перед поворотом до Асирії цар Тіглат-Піл'есер мав інтерв'ю з юдейським царем Ахазом у Дамаску, натурально, на тему данини (2 Царів 16:10). Тіглат-Піл'есер царював від 747 р. до 730 р. до Хр.

Тіква, Токегат (надія, сподівання):

1) Батько Шаллума та свекор пророчиці Хулди, що була жінкою його сина (2 Царів 22:14; 2 Хроніки 34:22).

2) Батько Яхзеї, що повернувся з Вавилону на батьківщину (Езри 10:15).

Тілон (дар): Симеонів син, з Юдиного племені (1 Хроніки 4:20).

Тіргак (піднесений, високопоставлений): Етіопський цар, що воював із асирійським царем Санхерівом, який окупував Юдею за царя Єзекії (2 Царів 19:9; Ісаї 37:9).

Тірхата (прихильність, ласка, послуга, схильність, нахил): Син Калева (1 Хроніки 2:48).

Тірца (сувора, серйозна):

1) Наймолодша з 5 дочок Целофхада, з Юдиного племені (4 Мойсеева 26:33; 27:1; 36:11; Ісуса Навина 17:3).

2) Географічна назва місцевостей у Палестині (Ісуса Навина 12:24; 1 Царів 14:17; 2 Царів 15:16).

Тоах (схильний): Левит, предок Самуїла (1 Хроніки 6:19).

Товійя (доброта Єгови):

1) Левит, висланий царем Йосафатом навчати людей Закону по містах Юдеї (2 Хроніки 17:8).

2) Жид у неволі, в присутності якого пророк Захарій звелів взяти корону із срібла й золота й покласти її на голову первосвященника Ісуса, Єгосадакового сина (Захарія 6:10-14).

Товія, Товійя (доброта Єгови, добрість Бога, Боже уподобання):

1) Нащадки Товії вернулися з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем, але не могли доказати їхнього споріднення з Ізраїлем (Езри 2:59).

2) Слуга Товія, аммонітянин, разом із моавітянином (хоронянином) Санваллатом сміявся з ізраїльських повернених, які будували храм і відновляли єрусалимські мури, погорджував ними й намагався спинити їхню роботу. Товія був зятем Шеханії, Арахового сина; його син Єгоханан узяв собі за жінку дочку Мешуллама, Берехійного сина (Неемії 2:10, 19; 6:17-19).

Тогарма (міцний, шорсткий, кістлявий): Наймолодший син Гомера, його нащадки посіли частину Вірменії, були воїновничі, займалися хліборобством і розводили коні й мули (1 Мойсеева 10:3; 1 Хроніки 1:6; Єзекіїля 27:14; 38:6).

Тола (червяк):

1) Найстарший син Іссахара, родоначальник Толиного роду (1 Мойсеева 46:13; 4 Мойсеева 26:23; 1 Хроніки 7:1, 2).

2) Син Пуї, з Іссахарового племені, ізраїльський суддя, якого судочинство тривало 23 роки. Судив у Шамірі, в Єфремових горах, де помер і там був похований (Суддів 10:1, 2).

Тома, Хома (близнюк, по-грецькому дідимус — Івана 11:16): Уродженець Галилеї, один із 12 апостолів Ісуса Христа. Тільки апостол Іван коротко описує нам три риси його характеру, як альтруїста, песиміста та скептика. Тома сильно любив Ісуса Христа, був лояльний до Нього, а навіть був готовий самовіддано вмерти з своїм Учителем (Івана 11:16; 20:28). Тут бачимо самовідданість і повне визнання Томою Ісуса Христа за свого Господа й Бога. Тома, як песиміст, мав нахил у тяжких ситуаціях бачити тільки лихе та сподіватися якнайгірших наслідків. “Ходімо й ми”, — казав він до співучнів, — до Віфанії, щоб там загинути, знаючи, як жиди в Юдеї лютували проти Ісуса Христа (Івана 11:16). Врешті, як християнський скептик, Тома мав надто критичний інтелект, практично ставився до всього й заперечував можливість справжнього пізнання без достатніх і достовірних доказів, інакше кажучи, був нерішучий і вагався вірити в те, чого не розумів чи не міг збагнути. “Ми не знаємо, Господи, куди Ти йдеш; як же можемо знати дорогу?” (Івана 14:5). Як же можемо знати богословські, догматичні тонкощі? Своїм співучням, що бачили воскреслого Ісуса Христа, він відповів: “Коли на руках Його знаку відцвяшного я не побачу, пальця свого

не вклада до відцвяжної рани, і своєї руки не вклада до боку Його, — не повірю!” (Івана 20:25).

Тома був у горниці з іншими по вознесенні Ісуса Христа. За переданням, він проповідував Євангелію в Персії, де й помер. (Матвія 10:3; Марка 3:18; Луки 6:16; Івана 11:16; 14:5; 20:24-28; Дії Апостолів 1:13). У 1945 році Най Гамаді віднайшов Євангелію від Томи, що була написана 140 р. по Хр.

Тоху, Тоаху (любий): Єфремлянин, син Цуфа, предок пророка Самуїла (1 Самуїлова 1:1; 1 Хроніки 6:19).

Трифена (приємна, розкішна): Християнка в Римі, яку привітав апостол Павло наприкінці свого Послання до Римлян (16:12).

Трифоса (делікатна, ніжна, чутлива): Християнка в Римі, яку привітав апостол Павло в своїм Посланні (Римлян 16:12).

Трохим (поживний, годувальник, годованець): Навернений до Господа поганин, уродженець Ефесу, учень Павла, супроводив Павла з Македонії до Єрусалиму деь коло 58 р. (Дії Апостолів 20:4). Трохим був невинною причиною того, що жиди оскаржували Павла, мовляв, він увів у храм Трохима та інших гелленів й таким чином занечистив святе місце в храмі (Дії Апостолів 21:27-29). Останню відомість про Трохима читаємо в 2 Посланні до Тимофія 4:20, що Павло залишив його в Мілеті хворим.

Тувал (підготувати): П'ятий син Яфета (1 Мойсеєва 10:2; 1 Хроніки 1:5). Тувал найменований у Святім Письмі разом із його братами: Яваном і Мешехом для позначення їхніх нащадків — північних племен-народів, що торгували рабами й мідяними виробами з тирськими купцями й таким чином були джерелом багатства Тиру (Єзекіїля 27:13; 32:26; 38:2, 3; 39:1; Ісаї 66:19). За Йосипом Флавієм, Тувал — це родоначальник стародавнього тібаренського племені. Тібари жили на південному побережжі Чорного моря, це приблизно територія сучасної Грузії.

Тувалкаїн (коваль): Син Ламеха від його жінки Цілли, фахівець із обробки металів, кував мідь і залізо (1 Мойсеєва 4:22).

У

Увал — див. “Евал”, “Овал”.

Узай (сильний; за іншим поясненням — очікуваний): Палалів батько, допомагав при направі єрусалимських мурів за днів Неемії (Неемії 3:25).

Узал (мандрівник, подорожній): Шостий син Йоктана (1 Мойсеева 10:27; 1 Хроніки 1:21). Оселя нащадків Узала — це територія сучасного Ємену, Арабії, зі столицею Санаа, що первісно, в глибоку давнину, називалася Азал (Єзек. 27:19).

Уzza (сила):

- 1) Веніяминівець, нащадок Ехуда (1 Хроніки 8:7).
- 2) Батько родини храмових підданців Нетинеїв, які вернулися з Вавилону на батьківщину (Езри 2:49; Неемії 7:51).
- 3) Мераріїв нащадок (1 Хроніки 6:14).

4) Син Авінадава, жив у Гів'ї, в Кір'ят-Єарімі, в домі якого перебував кивот, Божий ковчег, 20 років. Коли Давид зарядив перевезти ковчега з Кір'ят-Єаріму до Єрусалиму, то ковчега поставили на нового воза, що його тягнули воли, а брати: Ахйо та Узза супроводили воза — перший ішов спереду, а другий збоку. Раптом воли зноровились, віз похилився й ковчег міг впасти. Тоді Узза простягнув свою руки й почав тримати ковчега. Та Бог покарав його смертю за те, що тільки левити сміли носити й доторкатися до Божого ковчега. (2 Самуїлова 6:3-8; 1 Хроніки 13:1-10).

Уzzi (сильний):

- 1) Син Буккі, батько Зерахії, предок Садока, походив із первосвященицької династії, хоч сам не був первосвященником (1 Хроніки 5:31; 6:36; Езри 7:4).

2) Толин син, із Іссахарового племені, голова батьківського дому (1 Хроніки 7:2, 3).

- 3) Белин син, із Веніяминового племені (1 Хроніки 7:7).

4) Син Міхрі, з Веніяминового племені, його нащадки вернулися з Вавилону й поселилися в Єрусалимі (1 Хроніки 9:8).

- 5) Син Бані, провідник левитів в Єрусалимі за днів Неемії (Неемії 11:22).

6) Священик, голова батьківського дому з Єдаїних нащадків за днів первосвященика Йоякіма (Неемії 12:19).

7) Священик, помагав Езрі при посвяченні єрусалимських мурів (Неемії 12:42).

Уззіл (моя сила в Бозі, Божа могутність, міць):

1) Левит, син Кегата, вуйко Аарона (2 Мойсеєва 6:18; 3 Мойсеєва 10:4).

2) Син Іш'ї, зверхник загону симеонівців, що пішли війною на гору Сеїр й перемогли амалекитян за днів царя Єзекії (1 Хроніки 4:42).

3) Белин син, із Веніяминового племені (1 Хроніки 7:7).

4) Геманів син, музикант і співак за днів царя Давида (1 Хроніки 25:4).

5) Левит, син Едутуна, служив у храмі за днів царя Єзекії (2 Хроніки 29:14).

6) Хархайн син, правдоподібно, священик; допомагав у напрямі єрусалимських мурів; був золотарем, цєбто виробляв чи направляв священний посуд (Неемії 3:8).

Уззія (Божа могутність, міць, сила):

1) Юдейський цар, відомий також як Азарія; син царя Амації та Єхолії з Єрусалиму; після змови та вбивства царя Амації нарід настановив його сина Уззію, що мав 16 років, царем над Юдеєю. Уззія царював у Єрусалимі 52 роки, мав сильну армію, був зрівноважений, мудрий, активний і побожний володар; пророк Захарій мав великий вплив на його характер, поведінку й царювання; провадив війну з филистиїнянами, арабами, аммонітянами та іншими народами й переміг їх, Юдея процвітала добробутом, як за днів Соломона. Проте, ставши сильним володарем, цар Уззія спроневірився Господеві. Він ніколи не знищив у Юдеї "пагірків"; тих місць, де люди поклонялися поганським ідолам. Крім цього, він самовільно ввійшов до єрусалимського храму, щоб кадити на кадильному жертівнику, що могли робити тільки священики. Бог покарав його за це проказою, з якої він ніколи вже не очистився аж до самої смерті. Він жив в окремім домі, а замість нього царював його син Йотам (2 Царів 14:21 - 15:7; 2 Хроніки 26:1-23).

За царювання Уззії (Азарії) був великий землетрус (Амоса 1:1; Захарія 14:5).

2) Аштеріянин, син ароерянина Хотама з-за Йордану, лицар прибічної сторожі Давида (1 Хроніки 11:44).

3) Левит, кегатівець, предок Самуїла (1 Хроніки 6:9).

4) Батько Єгонатана, який був наглядачем над Давидовими коморами в містах, селах і вежах (1 Хроніки 27:25).

5) Священик, син Харіма, взяв собі чужинку за жінку за днів Езри (Езри 10:21).

6) Син невідомого Захарія, батько Атаї, осівся в Єрусалимі (Неемії 11:4).

Уїл (Божа воля): Один із Банаєвої родини, що взяв собі чужинку за жінку (Езри 10:34).

Улам (фасада, перед, передній, фронт, ганок, веранда, балькон, портик):

1) Син Шареша, нащадок Гілеада, батько Бедана, з Манасійного племені (1 Хроніки 7:16, 17).

2) Первенець Ешека, веніяминівець (1 Хроніки 8:39, 40).

Улла (ярмо, кормига, тягар): Батько Араха, Ханніїла та Ріція; з Асирового племені (1 Хроніки 7:39).

Унні, Унній (пригнічений, засмучений, страдник):

1) Левит, придверний, грав на музичних інструментах за днів царя Давида (1 Хроніки 15:18).

2) Левит, повернувся з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем, був пов'язаний із священницьким служінням (Неемії 12:9).

Урбан (міський, ввічливий, рафінований, удосконалений):

Християнин у Римі, якого вітав апостол Павло в своїм Посланні (Римлян 16:9).

Урійл (Божий огонь):

1) Левит, син Тахата, кегатівець (1 Хроніки 6:9).

2) Походив із Гів'ї, батько Міхаї, жінки Рехав'ама, матері Аввійї, юдейського царя (2 Хроніки 13:2). У 2 Хроніки 11:20 Міхая названа ще Маахою, дочкою Авесалома.

3) Зверхник над кегатівцями за днів царя Давида (1 Хроніки 15:5, 11).

Урійя (світло Єгови, Господнє полум'я):

1) Хіттеянин, чоловік жидівки Вірсавії, проводир-капітан одного з полків армії Давида; став об'єктом-жертвою Давидової кримінальної пожадливості. Учинивши перелюб із Вірсавією, Давид звелів вислати Урію на найтяжчий бій, де він був забитий, нічого не знаючи про перелюб Давида з його жінкою (2 Самуїлова 11:3-17; 23:39; 1 Хроніки 11:41).

2) Первосвященик за днів царя Ахаза, був свідком прощства, що Ісаїя буде мати сина (2 Царів 16:10-16; Ісаї 8:2).

3) Священик, син Коців, батько Меремота; діяв за днів Езри (Езри 8:33; Неемії 3:4, 21).

4) Старозаповітний пророк із малого гів'онського міста Кір'ят-Єаріму, провіщав проти Єрусалиму й Юдеї; утік до Єгипту, щоб уникнути переслідування та смерті. Проте слуги юдейського царя Єгоякими віднайшли його в Єгипті та привели до Єгоякими, який убив його мечем (Єремії 26:20-24).

Утай (Єгова допомагає, Бог підтримує, Господь — при-
становище й захист):

1) Аммігудів син, з Юдиного племені (1 Хроніки 9:4).

2) Бігваїв син, вернувся з Вавилону на батьківщину з другою експедицією разом із Езрою (Езри 8:14).

Уц (піщаний, піщана земля; за іншим поясненням —
лісистий):

1) Арамів син, внук Сима, нащадок Ноя (1 Мойсеєва 10:23; 1 Хроніки 1:17).

2) Первенець Дішана, внук Сеїра, нащадок Ісава (1 Мойсеєва 36:28).

3) Найстарший син Нахора й Мілки (1 Мойсеєва 22:21).

4) Географічна назва країни, де жив богобійний, праведний Йов (Йова 1:1). Країна Уц лежала на південному сході від Палестини (Йова 1:3), прилягала до території сабеїв та халдеїв, цебто була на північ від Арабії й на захід від ріки Ефрату (Йова 1:15, 17), межувала з Едомом (Плач Єремії 4:21) та врешті її мешканцями були номадські племена (Йова 30:6, 7), цебто кочували по Арабській пустині.

Ф

Фануїл (Боже лице): Батько пророчиці Анни, з Асирового племені (Луки 2:36).

Фараон (сонце, великий дім, висока брама, цебто царський палац, символ влади): Фараон — це титул володарів-царів Стародавнього Єгипту. Фараони були поділені на 30 або 31 династію. Цей поділ покладено в основу періодизації історії Стародавнього Єгипту.

У Біблії часто зустрічаємо тільки сам титул “фараон” без позначення його власного імені. Усе ж таки в кількох місцях Святого Письма подані їхні імена. Наступні фараони згадуються в Біблії:

1) Фараон за днів **А в р а а м а** (1 Мойсеева 12:10-20); Авраам був у Єгипті десь коло 2081 р. до Хр. Тоді панували в Єгипті т. зв. “пастуші королі” 15 династії. Отже, правдоподібно, що фараоном тоді був Салатис.

2) Фараон за днів **Й о с и п а** й переселення Якова до Єгипту (1 Мойсеева 37:36; розділи 39 - 50; Дії Апостолів 7: 13). Фараон походив із династії гіксосів, ним міг бути Апофис. Гіксоси — це кочові племена Азії, які завоювали Єгипет і панували над ним від близько 1700 до 1570 рр. до Хр.

3) Фараон **у т и с к у**, що не знав уже Йосипа й діяв під час народження й виховання Мойсея (2 Мойсеева, розділи 1 та 2; Жидів 11:23-26). Історія вказує, що фараоном тоді був Рамсес II Великий, фараон 19 династії.

4) Фараон під час **в и х о д у** Ізраїля з Єгипту (2 Мойсеева, розділи 5 - 14; 1 Самуїлова 6:6; Псальма 135:15; Римлян 9:17). Цей фараон за свою запеклу упертість стягнув на Єгипет 10 Божих пораз і сам згинув із своїм військом у хвилях Червоного моря. Його ім'я Мернепта (Менепта, син Рамсеса II Великого, належав до 19 династії.

5) Фараон — **т е с т ь** ізраїльтянина Мерета. Біт'я, дочка фараона, стала жінкою ізраїльтянина Мерета незадовго по виході Ізраїля з Єгипту. Ім'я Мерет знаходиться в родоводі нащадків Юди. (1 Хроніки 4:17).

6) Фараон — с в о я к - р о д и ч едомлянина Гадада, із Єфремового племені, що належав до царської династії в Едомі. Гадад під час війни Давида з Едомом утік до Єгипту, там знайшов пристановище та прихильність самого фараона, який дав йому за жінку сестру своєї дружини Тахпенес. По смерті Давида та Йоава Гадад вернувся до Палестини. (1 Царів 11:18-20).

7) Фараон — т е с т ь Соломона. Ще перед закінченням будови храму Соломон узяв собі за жінку поганську чужинку, дочку єгипетського фараона (1 Царів 3:1). Цей фараон здобув філістимлянське місто Гезер і віддав його як посаг-віно для своєї дочки, Соломоновій жінки (1 Царів 9:16).

8) Фараон Ш і ш а к (Шешонк I, Сескончис I, Шушак), належав до 22 династії т. зв. Бубастис, панував у Єгипті від 954 до 924 рр. до Хр. Позначився загарбницькими та грабіжницькими походами. Фараон Шішак захистив і прийняв до себе в Єгипет Єровоама, якого намагався вбити Соломон (1 Царів 11:40). У загарбницькому поході на Юдею в 5-му році царювання Рехав'ама він завоював юдейські фортеці, спустошив Єрусалим і ограбив Соломонів храм (1 Царів 14:25, 26; 2 Хроніки 12:2-9). Фараони 22 династії Бубастис панували від 945 до 745 рр. до Хр.

9) Фараон З е р а х напав на юдейського царя Асу (2 Хроніки 14:8, 9). Зерах названий у Біблії кушеянин, бо його ім'я не було єгипетське.

10) Фараон С о (Сигор). Ізраїльський цар Осія шукав у фараона Со допомоги проти асирійського царя Салманасара та плянував укласти з ним договір (2 Царів 17:4).

11) Фараон Т і р г а к а (Тугак), кушеянин, із 25 династії, цар Етіопії й Єгипту, допомагав юдейському цареві Єзекії під час асирійської загарбницької навали під проводом монарха Санхеріва (2 Царів 19:9, 36, 37; Ісаї 36:6; 37:37, 38). Асирійці називали єгипетського фараона "поломаною очереатиною", грецький історик називає його Сетосом, а стародавній єгипетський історик Мането найменував його в свій історії Сетом.

12) Фараон Н е х о царював від 609 до 593 рр. до Хр., належав до 26 династії, в своїй поході проти вавилонського царя Навуходоносора він здобув одне з 5 головних філістимських міст Газу (Аззу) (Єремії 47:1), далі переміг юдейського царя Йосіу в долині Мегіддо, який воював на боці Асирії, як

її союзник. Йосія був вбитий у запеклих боях у долині Мегіддо й похований у Єрусалимі. Нарід настановив на царя Йоахаза, сина Йосії. Фараон Нехо в переможному поході здобув Єрусалим, закував у кайдани Йоахаза в Рівлі й відвів його до Єгипту, де він помер. Замість нього фараон Нехо настановив царем Ел'якіма, сина Йосії, змінивши його ім'я на Єгояким. Армія фараона Нехо в запеклих боях із вавилонським царем Навуходоносором була розбита в Каркеміші над рікою Ефратом. (2 Царів 23:29-34; 2 Хронік 35:20-22; 36:3-5; Єремії 46:2).

13) Фараон Х о ф р а (Хеврен), по-грецькому Априс (583-570), внук і другий престолонаслідник фараона Нехо, з 26 династії. Фараон Хофра хотів допомогти останньому юдейському цареві Седекії в його війні з вавилонським царем Навуходоносором, однак він був ослаблений і не міг нічого зробити, щоб захистити Єрусалим від спустошення. За фараона Ховри Навуходоносор здобув Єгипет. Хофра був задушений у Саїсі. (Єремії 29:19; 37:5, 8; 44:30; Єзекіїля 17:11-24).

Фарес — див. "Перець".

Фелет, Пелет (визволення):

1) Син Єгдая (1 Хроніки 2:47).

2) Азмаветів син, правдоподібно син одного з Давидових лицарів (1 Хроніки 12:3).

Фелікс, Антоній Клавдій Фелікс (щасливий, обрадований, утішений, задоволений): Римський прокуратор (губернатор, намісник) Юдеї приблизно від 52-го до 60-го року по Хр.; походив із рабів, його звільнив із рабства імператор Клавдій; Феліксів брат Паллас був улюбленцем імператорського двору в Римі й завдяки його впливам він став губернатором Юдеї; одружився в третій раз із Друзіллою, рідною сестрою юдейського царя Агріппи Ірода II, яка зріклася юдейства та жила за звичаями поган. Губернатор Фелікс був жорстоким тираном із рабським інтелектом. Про його несправедливість, срібололюбство, розпусту й хижацький деспотизм однаково писали як римляни, так і жиди. Вкінці імператор Нерон, одержавши з Кесарії від жидівського населення оскарження супроти Фелікса, відкликав його до Риму на суд. За його великі злочини супроти імперії йому загрожувала смертна кара, але, завдяки заходам його брата Палласа, суд злагіднив свій кінцевий вирок, щоб не засуджувати Фелікса на смерть.

Тисяцький Клавдій Лісій, після бурхливого переслухання Павла перед синедріоном в Єрусалимі й намаганням самосуду

над ним, вислав апостола Павла до намісника Фелікса в Кесарію, щоб він розглянув справу невинного в'язня, підкресливши від себе в супровідному листі, що він не знайшов жодної вини в Павлі, вартої смертної кари або ланцюгів (Дії Апостолів 23:26-30). Фелікс у Кесарії вислухав судову розправу проти Павла, опісля приватно з жінкою прислуховувався до слів правди великого в'язня, а навіть був зворушений його проповіддю, а однак звелів Павлові: "Тепер іди собі, відповідного ж часу покличу тебе". Фелікс два роки ув'язнював апостола поган із надією одержати поважний викуп за нього, але таким чином він більше неволив свою власну душу, відкидаючи Христа. Вкінці імператор Нерон покликав на суд до Риму самого Фелікса, час ласки для нього минув, а його наступник прокуратор Фест прибув до Кесарії й застав Павла у в'язниці (Дії Апостолів, розділи 23 і 24).

Фест, Порцій Фест (свято, урочистість, фестиваль): Римський намісник (прокуратор, губернатор) Юдеї, наступник Фелікса. Імператор Нерон настановив його своїм намісником у Юдеї 60-го року. Був поміркований, дбав про населення, хоч байдуже ставився до релігійних питань. Здійснював державну владу на території Палестини несповна двох років і помер у 62 році.

Коли Фест прибув до Єрусалиму, жиди відразу вимагали від нього розглянути справу Павла, що він і негайно зробив. Щоб догодити жидам, він запропонував Павлові переслухати його в Єрусалимі. Але Павло, щоб уникнути гніву й люті жидів, вибрав Рим і відповів Фестові: "Я стою перед кесаревим судом, де належить мені прийняти суд" (Дії Апостолів 25:10). У присутності юдейського царя Ірода Агріппи II та його рідної сестри Верніки, які прибули до Кесарії, привітати Феста, як римського намісника Юдеї, Фест вислухав оборонне слово апостола поган. Цар Агріппа був дуже зворушений свідченням Павла; навпаки, для Феста це було безглуздя і він гучним голосом сказав до підсудного: "Дурієш ти, Павле! Велика наука доводить тебе до нерозуму"! Але великий в'язень заперечив намісникові, кажучи: "Не дурію, о Фесте достойний, але провіщаю слова правди та щирого розуму" (Дії Апостолів 26:24, 25). Фест присудив Павлові від'їхати до Риму на судову розправу перед самим імператором, хоч, правда, Фест був глибоко переконаний у невинності підсудного (Дії Апостолів 25 і 26 розділи).

Филимон (улюблений, любий): Новонавернений у Колосах християнин; муж багатства, впливу, толеранції та широких поглядів. В його домі відбувалися домашні зібрання. Його раб Онисим, що втік від нього до Риму й там навернувся до Господа, був спонукою для апостола Павла написати окреме Послання до Филимона, просячи його все простити Онисимові. (Послання до Филимона). За переданням, Филимон був пресвітером у Колосах і помер, як мученик, за імператора Нерона.

Фіва (променистий, сяючий): Дияконіса, служебниця Церкви в Кенхреях (Римлян 16:1, 2).

Фігел (збіглець, утікач, біженець, дезертир): Християнин із Малої Азії, був із Павлом у Римі й відвернувся від нього в критичний час (2 Тимофія 1:15).

Філіт (улюблений): Відступник і провідний еретик у ранній, апостольській добі християнства; разом із Гіменеєм та Олександром навчали людей, що воскресіння мертвих треба розуміти метафорично (1 Тимофія 1:20; 2 Тимофія 2:17, 18).

Філолог (науковець, вчений, любитель слова, любитель науки): Римський християнин, якого вітає апостол Павло в своїм Посланні (Римляни 16:15).

Фортунат (щасливий): Віруючий коринтянин, який був в Ефесі тоді, коли апостол Павло писав там 1 Послання до Коринтян (1 Коринтян 16:17).

Фут, Пут (лук):

1) Хамів син (1 Мойсеева 10:6; 1 Хроніки 1:8).

2) Географічне позначення країн і народів Африки, зокрема Лівії (Єремії 46:9; Єзекіїля 30:5; 38:5; Наума 3:9).

Х

Хаваццінія, Хавцінія (світло Єгови): Предок Язаниї, з дому Рехавітів (Єремії 35:3).

Хагава, Гагава (сарана): Родоначальник Нетинейів або храмових підданців (Езри 2:45).

Хаггі, Гаггі (святковий, урочистий): Гадів син (1 Мойсеєва 46:16; 4 Мойсеєва 26:15).

Хадлай, Гадлай (спокій, слабкий, без енергії): Батько Амаса, з Єфремового племені (2 Хроніки 28:12).

Хазайл (Хазііл (Боже видіння, Божа візія): Син Шім'ї, левит, гершонівець (1 Хроніки 23:9).

Хазая (Єгова бачить, дивиться, споглядає): Походив із Юдиного племені, жив у Єрусалимі, вернувшись із Вавилону (Неемії 11:5).

Хакуфа (зігнутий, згин, схил, нахил, схильність): Предок Нетинейів або храмових підданців, які вернулися з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:51; Неєм. 7:53).

Хам (гебрейське значення — гарячий; єгипетське — загорілий, темний, чорний):

1) Ноїв син; дуже нешанобливо ставився до батька; своєю зневагою Ноя стягнув на свого сина Ханаана Ноеве прокляття. Сини Хама називалися Куш, Міцраїм, Фут і Ханаан. (1 Мойсеєва 5:32; 9:18-27; 10:6).

2) Поетичний епітет для позначання Єгипту та його населення (Псалма 77:51; 104:23, 27; 105:22).

Хамат — див. "Хемат".

Хамран, Хемдан (приємний, милий): Найстарший син Дішонів і нащадок Сеїра (1 Хронік 1:41; 1 Мойсеєва 36:26).

Хамуталь, Хамутал, Хамутала (родич роси, брат роси, свіжість життя, прохолода): дочка Єремії з Лівни, одна з жінок царя Йосії (2 Царів 23:31; 24:18; Єремії 52:1).

Ханаан, Канаан (низький, плоский, низовина, рівнина, плоска земля, площа): Четвертий син Хама (1 Мойсеєва 10:6; 1 Хронік 1:8); родоначальник ханаанян, зокрема фінікійців (1 Мойс. 10:15-20; 1 Хронік 1:13); був "проклятий" у наслідок гріха свого батька Хама проти Ноя, він мав бути

“слугою слуг своїм братам” (1 Мойс. 9:25-27). Слово Боже не раз називає ханаанян “купцями”, “торговцями”, “гандлярами”, що в руці Ханаана “неправдива вага, любить він кривду чинити”, а їхнє місце замешкання — “купецьким краєм”, “містом гандлярів” тощо (Ісаї 23:8-11; Єзекіїля 17:4; Софонії 1:11; Осії 12:8).

Ханан (милосердний):

1) Один із зверхників Веніяминового племені (1 Хроніки 8:23).

2) Наймолодший син Ацела, нащадок Саула (1 Хрон. 8:38; 9:44).

3) Син Маахин, один із Давидових лицарів (1 Хроніки 11:43).

4) Голова батьківського роду Нетинеїв — храмових підданців, які з Зоровавелем вернулися з Вавилону на батьківщину (Езри 2:46; Неемії 7:49).

5) Левит, який помагав Езрі публічно пояснювати народві Закон (Неемії 8:7; 10:11).

6) Один із голів народу, що підписав умову вірності Господеві з Неемією (Неемії 10:23).

7) Інший зверхник-мирян, що підписав умову вірності Господеві з Неемією (Неемії 10:27).

8) Син Заккура; Неемія настановив його зверхником над коморою-магазином, куди жиди приносили десятину натурою (Неемії 13:13).

9) Ігдаліїн син (Єремії 35:4).

Ханані (ласкавий, милостивий, добрий):

1) Геманів син, зверхник 18-ої зміни-черги служіння священників у Божому домі; співав і грав на музичних інструментах за днів царя Давида (1 Хроніки 25:4, 25).

2) Прозорливець-пророк; докорив юдиному цареві Асі за те, що він покладав надію на допомогу асирійського царя, а не на Бога. Аса в своїм гніві ув'язнив його. Ханані був батьком прозорливця-пророка Єгу, який пророкував проти царя Баші (1 Царів 16:1, 7) та проти царя Йосафата (2 Хронік 19:2; 20:34).

3) Священик, Іммерів син, одружився з чужинкою (Езри 10:20).

4) Нееміїн брат (Неемії 1:2). Неемія призначив його на губернатора Єрусалиму (Неемії 7:2).

5) Священик (Неемії 12:36).

Хананія, Ананія (Божий дар, Єгова милостивий):

1) Геманів син, зверхний 16-ої зміни-черги співаків (1 Хроніки 25:4, 5, 23).

2) Генерал армії царя Узійї (2 Хроніки 26:11).

3) Батько зверхника Седекії за днів царя Єгоякіма (Єремії 36:12).

4) Аззурів син, веніяминівець із Гів'ону, фальшивий пророк за днів юдиного царя Седекії. Він у храмі перед народом провістив, що цар Єхонія та всі вигнанці повернуться з Вавилону за два роки на батьківщину, символічно поламавши дерев'яне ярмо, яке взяв із шиї пророка Єремії. Однак Господь звелів пророкові Єремії провістити народові, що вавилонське ярмо є залізне та триватиме 70 років. За словом Єремії, Ананія помер того самого року, коли вивів те фальшиве пророцтво (Єремії 28:1-17).

5) Дід Ірійя, начальника сторожі при Веніяминовій брамі в Єрусалимі, який арештував Єремію, закидаючи пророкові, що він хоче перейти на сторону халдеїв (Єремії 37:13).

6) Голова Веніяминового дому ((1 Хроніки 8:24).

7) Гебрейське ім'я Шадраха. За жидівською традицією, він походив із Давидового роду. (Даніїла 1:6, 7, 11, 19; 2:17).

8) Син Зоровавеля (1 Хроніки 3:19).

9) Беваїв син, який вернувся з Езрою з Вавилону на батьківщину (Езри 10:28).

10) Священик, Раккахімів син, направляв єрусалимські мури за днів Неемії (Неемії 3:8).

11) Голова батьківського роду Ірмеїна за днів царя Йоякіма (Неемії 12:12).

12) Зверхник-управитель палацу в Єрусалимі. Неемія доручив йому вартувати єрусалимські брами (Неемії 7:2, 3).

13) Підписав умову вірності Господеві з Неемією (Неемії 10:24).

Ханніїл (Божа прихильність, Божа ласка): Ефодів син, князь племені синів Манасїїних під час пізньої подорожі пустинями (4 Мойсеєва 34:23).

Ханох (посвячений, втаємничений, ознайомлений, початкове наставлення, учитель):

1) Син Мідіяна, нащадок Авраама від Кетури (1 Мойс. 25:4).

2) Рувимів син, родоначальник Ханохів (1 Мойсеєва 46:9; 2 Мойсеєва 6:14; 4 Мойсеєва 26:5; 1 Хроніки 5:3).

Ханун — див. “Ганун”.

Харан — див. “Гаран”.

Харвона, Харбона (поганяч ослів): Один із 7 камергерів-евнухів перського царя Ахашвероша (Естери 1:10; 7:9).

Харім (плосконосий, кирпоносий, курносий, кирпатий; короткий, задертий догори ніс):

1) Священик, що очолював 3-тю порядкову зміну-чергу служби священиків у Божому домі (1 Хроніки 24:8).

2) Сини або нащадки Харіма в числі 1017 осіб вернулися з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:39; Неемії 7:42).

3) Священик, що вернувся з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем та Ісусом ((Неемії 12:15).

4) Інша родина нащадків Харіма, які в числі 320 осіб вернулися з Вавилону на батьківщину (Езри 2:32; Неемії 7:35). Вони також згадуються поміж тими, які одружилися з чужинками (Езри 10:31) і тими, які уклали з Неемією умову вірності Господеві (Неемії 10:28).

Харіф (осінній дощ або, як подають інші джерела, передчасно народжений): Голова батьківського роду, якого 112 нащадків вернулося з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Неемії 7:24). Вони, як “зверхники народу”, уклали з Неемією умову вірності Господеві, що будуть пильно додержувати Закону й не матимуть подружніх зв'язків із чужинцями (Неемії 10:20).

Харнефер (задишка, важке дихання, тяжке биття серця): Цофахів син, із Асирового племені (1 Хроніки 7:36).

Харумаф (кирпатоносий; кирпатий, задертий ніс): Батько або предок Єдаї (Неемії 3:10).

Харуц (запопадливий, завзятий, активний, старанний, горливий): Житель Йотви, батько Мешуллемети, яка вийшла заміж за царя Манасію (2 Царів 21:19).

Хархаія, Харгаія (сухий, посушливий): Батько Уззіїла (Неемії 3:8).

Хархас (дуже бідний, бідність, убогість): Предок Шаллума, чоловіка пророчиці Хулди (2 Царів 22:14).

Хархас, див. “Хасра”.

Хархур (запалення, гарячка, пашіти жаром): Голова батьківського роду Нетенеїв — храмових підданців, — які у великому числі повернулися з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:51; Неемії 7:53).

Харша (робітник, хлібороб, ремісник, працівник): Харшини сини належали до родин Нетинейв — храмових підданців, — які вернулися з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:52; Неемії 7:54).

Хасад'я (Божа любов, Божа благодать, Бог благий, кого любить Єгова): Син Зоровавеля, нащадок царської лінії Юдиного племені (1 Хроніки 3:20).

Хасар-Мавет, Хацар-Мавет (двір смерті, поле смерті, село або країна смерті): Йоктанів син (1 Мойсеева 10:26).

Хасенуя, Гасенуя, Сенуя (колючий, щетинистий, найжестіший, огидний): Батько Годавії, веніаминівець (1 Хроніки 9:7).

Хасра (дуже бідний): Батько Тікві (2 Хроніки 34:22). Це варіант імені "Хархас" у 2 Царів 22:14.

Хасуфа (смугастиий, помережений смугами): Голова батьківського роду Нетинейв — храмових підданців, — які повернулися з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:43; Неемії 7:46).

Хатат (страшний, жахливий, терор, страх, жаж): Син Отніїла (1 Хроніки 4:13).

Хатіта (досліджування, копати): Предок придверних, які вернулися з Вавилону разом із Зоровавелем (Езри 2:42; Неемії 7:45).

Хатіфа (полонений, невільник, бранець): Сини Хатіфи були поміж Нетинейми — храмовими підданцями, — які вернулися з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:54; Неемії 7:56).

Хаттіл (сумнівний, хвилястий, підозрілий): Нашадки Хаттіли походили з "Соломонових слуг"; вони вернулися з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:57; Неемії 7:59).

Хаттуш, Хатуш, Хаттиш (зібраний, згромаджений, складальний, за іншим джерелом — боєць, борець):

1) Син Шеханії, нащадок юдейських царів. Хаттуш, за Книгою Езри, вернувся з Вавилону разом із Езрою, а за Книгою Неемії — із Зоровавелем. (1 Хроніки 3:22; Езри 8:2; Неемії 12:2).

2) Хашавнеїн син, допомагав Неемії у напрямі єрусалимських мурів (Неемії 3:10).

Хашавна (Єгова звертає увагу, Бог оцінює): Один із зверхників народу, який підписав з Неемією заповіта вірності

Богові, Його Законові й що не матиме подружніх зв'язків із чужинцями (Неемії 10:26, анг. 10:25).

Хашавнея (Єгова звертає увагу, Господь доцінює):

1) Батько Гаттуша, що направляв єрусалимські мури (Неемії 3:10).

2) Левит, брав участь у служінні під час урочистости під проводом Езри й Неемії, коли був укладений із поворотцями заповіт-умова, що вони будуть вірно служити Богові й не будуть вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 9:5).

Хашав'я, Хашавія (Єгова звертає увагу):

1) Левит, нащадок Мерарі (1 Хроніки 6:30).

2) Левит, інший нащадок Мерарі (1 Хроніки 9:14).

3) Син Єдутуна, очолював 12-ту порядкову чергу служби священників у Божому домі (1 Хроніки 25:3, 19).

4) Хевронівець, цебто нащадок Хеврона (1 Хроніки 26:30).

5) Син Кемуїла, зверхник племені Левія за днів царя Давида (1 Хроніки 27:17).

6) Левит, один із зверхників левитів, співслужив у великій пасхальній відправі з наказу царя Йосії (2 Хроніки 35:9).

7) Левит, нащадок Мерарі, супроводив Езру з Вавилону на батьківщину (Езри 8:19).

8) Один із зверхників над священиками, зформував частину експедиції поворотців із Вавилону до Юдеї (Езри 8:24).

9) Зверхник половини округи Кеїла, направляв частину єрусалимських мурів під керівництвом Неемії (Неемії 3:10).

10) Левит, що підписав після повороту з Вавилону заповіт із Неемією про вірність Господеві й подружні зв'язки виключно з жидами (Неемії 10:12; 12:24).

11) Левит, син Бунні (Неемії 11:15).

12) Левит, син Маттанії (Неемії 11:22).

13) Священик із Хілкійїного батьківського роду, жив і діяв за днів Йоякіма, сина Ісуса (Неемії 12:21).

Хашбаддана (розсудливий суддя): Стояв ліворуч Езри на дерев'яній трибуні-підвищенні під час урочистого читання Мойсеевого Закону перед народом у Єрусалимі (Неемії 8:4).

Хашува (шановний, шанобливий): Нащадок Зоровавеля (1 Хроніки 3:20).

Хашум (багатий, важливий, знаменитий):

1) Голова батьківського роду синів, які вернулися з Зоровавелем із Вавилону на батьківщину (Езри 2:19; 10:33; Неємії 7:22). Він також зверхник народу, що підписав із Неемією заповіта вірності Господеві, Його заповідям і що не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:19).

2) Священик або левит, який стояв на дерев'яній трибуні чи підвищенні ліворуч Езри під час урочистого читання Закону громаді (Неемії 8:4).

Хашшув (розумний, кмітливий):

1) Пахат-Моавів син, допомагав у напрямі єрусалимських мурів (Неемії 3:11).

2) Веніаминівець, направляв частину єрусалимських мурів під керівництвом Неемії (Неемії 3:23).

3) Один із зверхників народу, який підписав із Неемією заповіт-умову вірності Богові, Його заповідям та що не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:24).

Хевер, Евер (союз, союзники):

1) Внук патріярха Асира, родоначальник роду Хеверів (1 Мойсеєва 46:17; 4 Мойсеєва 26:45; 1 Хроніки 7:31).

2) Патріярх Хевер (Евер) у родоводі Ісуса Христа (Луки 3:35).

3) Батько Сохо, з Юдиного племені (1 Хроніки 4:18).

4) Веніаминівець (1 Хроніки 8:17).

5) Веніаминівець (1 Хроніки 8:22).

6) Гадівець, житель Башану (1 Хроніки 5:13).

7) Ховавів син, чоловік Яїли, яка вбила Сісеру, встромивши наметового кілка в його скроню аж до землі (Суддів 4:11-24).

Хевці-Ваг ("У ньому моя втіха", цебто у відновленому Єрусалимі за Книгою Пророка Ісаї 62:4, хоч, правда, назви міст у гебрейській мові мають завжди жіночий рід): Мати юдейського царя Манасії, дружина царя Єзекії (2 Царів 21:1).

Хезір (безрога, свиня):

1) Священик за днів царя Давида, зверхник 17-ої порядкової місячної служби священиків (1 Хроніки 24:15).

2) Один із зверхників народу, мирян, що підписав із Неемією заповіт вірності Господеві, Його заповідям і що не матиме подружніх стосунків із чужинцями (Неемії 10:21).

Хезйон (візія, видіння): Сирійський цар, дід Бен-Гадада, царя Араму, цебто Сирії (1 Царів 15:18).

Хел'а (іржа): Ашхурова жінка, батька Текої (1 Хр. 4:5).

Хелал (досконалість): Пахатів син; один із тих, який узяв був за жінку чужинку (Езри 10:30).

Хелдай (довговічний, довго продовжує жити):

1) Начальник відділу місячного храмового служіння за днів царя Давида (1 Хроніки 27:15).

2) Ізраїльтянин, який вернувся з Вавилону на батьківщину (Захарія 6:10).

Хелев — див. "Хелед".

Хелед, Хелев ("Хелед" означає силу, сильний; "Хелев" — товстий, гладкий, грубий): Баанин син, нетофатянин, один із лицарів прибічної сторожі Давида (2 Самуїлова 23:29; 1 Хроніки 11:30).

Хелек (посідання): Гілеадів син, нащадок Манасіїного племені (4 Мойсеєва 26:30).

Хелес — див. "Хелец".

Хелец, Хелес (крижі, бедра, поперек):

1) Один із 30 лицарів прибічної сторожі Давида (2 Самуїлова 23:26; 1 Хроніки 11:27; 27:10).

2) Син Азарії (1 Хроніки 2:39).

Хелкай (Єгова — це його частка, наділ, доля): Священик із Мерайотового роду (Неемії 12:15).

Хелон (сильний, дужий, здоровий): батько Еліява, начальника Завулоних синів (4 Мойсеєва 1:9; 2:7; 7:24, 29; 10:16).

Хемат, Хамат, Гамат (теплота, спека, запал, жар): Назва особи чи місцевости первісних кінян, з дому Рехава. Бет — це дім (1 Хроніки 2:55; Амоса 6:14).

Хен (ласка, благодать): Син Цефанії, мешканець Єрусалиму (Захарія 6:14).

Хенадад (ласка, прихильність Хадада): Зверхник батьківського роду левитів, брав визначну участь у відбудові єрусалимського храму (Езри 3:9; Неемії 3:18, 24).

Херувим (їздити, хватати, потужний): Один із ангольських служебних духів; був поставлений стерегти дорогу до дерева життя, пильнувати браму до Раю. Фігури двох золотих херувимів були вміщені з обох кінців віка ковчега (2 Мойсеєва 25:17-20; 37:7-9; Жидів 9:5). У Соломоновім храмі були також колосальних розмірів дві чудові фігури херувимів із

розпростертими крильми (1 Царів 6:27-29). На храмовій ширмі були по-мистецькому вигадані зображення херувимів (2 Мойсеєва 36:35). Взагалі херувими разом із левами, волами, пальмами тощо являли собою прикрасу храмового орнаменту (1 Царів 6:29, 32, 35; 7:29, 36; 2 Хронік 3:7, 11-13).

Хет (жах, страх, терор): Ханаанів син, родоначальник хіттеїв (1 Мойсеєва 10:15; 1 Хронік 1:13). Хеттеї або хеттити з бігом віків розселились по Палестині, Сирії й Малій Азії, де близько 2000-1200 рр. до Хр. була їхня велика держава.

Хефер (джерело, криниця, водоймище):

1) Гілеадів син, голова роду Хеферів (4 Мойсеєва 26:32).
2) Син Ашхура від Наари, "батько Текої" (1 Хронік 4:6).

3) Один із героїв Давидових лицарів, мехар'янин (1 Хронік 11:36).

4) Назва краю-провінції стародавнього Ханаану, на захід від Йордану (Ісуса Навина 12:17; 1 Царів 4:10).

Хецрай, Хецрав, Хіцро (оточений, замкнений, обгороджений): Кармелянин, один із Давидових лицарів (2 Самуїлова 23:35; 1 Хронік 11:37).

Хецрон (оточений стіною):

1) Син Рувима, батько Ашхура (1 Мойсеєва 46:9; 2 Мойсеєва 6:14; 1 Хронік 2:18, 21, 24, 25).

2) Син Переца (1 Мойсеєва 46:12; Рути 4:18).

Хізкі, Хізкий (сильний, міцний, могутність, сила): Елпалів син, нащадок Шахараїла (1 Хронік 8:17).

Хізкійя — див. "Єзекія".

Хііл, Ахііл (Бог живе, Бог — це життя): Уродженець Бет-Елу; намагався відбудувати Єрихон супроти Божої волі і поділяв наслідки своєї неслухняності, цебто втратив своїх синів згідно з прокляттям, що було провіщене 500 років перед тим (1 Царів 16:34; Ісуса Навина 6:26).

Хіра (славне народження, шляхетна раса, благородність, шляхетність): Адуллатянин, друг Юди (1 Мойсеєва 38:1, 12).

Хірам (шляхетний, благородний):

1) Тирський цар, сучасник Давида й Соломона; постачав працівників, кедрові дерева та інший будівельний матеріал спочатку Давидові на будову його палацу в Єрусалимі, а згодом Соломонові на будову єрусалимського храму, а крім цього подарував йому 120 талантів золота; Соломон натомість

постачав йому пшеницю, оливу, живність, обдарував його 20 містами в Галилеї, уклав із ним тривалий мирний і торговельний договір та врешті Хірам і Соломон об'єдналися для спільних великих торговельних експедицій (2 Самуїлова 5:11; 1 Царів 5:10-15, 24-26; 7:13; 9:11-14, 27; 10:11, 22; 1 Кн. Хроніки 14:1; 2 Хроніки 2:11; 8:2, 18).

2) Головний ремісник, якого вислав тирський цар Хірам Соломонові; походив, за матір'ю, з Нефталимового племені, а його батько був тирянин (1 Царів 7:13, 14, 40).

Хлоя (зелена трава, зелена, недозріла, недосвідчена, коротка): Християнка, яка мала, мабуть, дім у Коринті. Від її домашніх апостол Павло довідався про стан Церкви в Коринті (1 Коринтян 1:11).

Ховав (улюблений): Син мідіянітянина Реуїла, тесть Мойсея, а, може, його швагер. Мойсей просив Ховава, щоб він, як знавець пустинного терену, супроводив Ізраїля в його подорожі через пустиню, але він відмовився (4 Мойсеєва 10:29-32; Суддів 4:11).

Ховав — див. Єстер.

Ховайя, Хавайя, Хабайя (Єгова — це захист і охорона): Батько групи жидів, які вернулися з вавилонської неволі із Зоровавелем на батьківщину й безпідставно вважали себе за священницьких нащадків (Езри 2:61, 62; Неемії 7:63).

Хогла (куріпка, курка): Дочка Целофхада (4 Мойсеєва 26:33; 27:1; 36:11; Ісуса Навина 17:3).

Ходеш (новомісяччя): Жінка веніямінівця Шахараїма (1 Хроніки 8:9).

Хома — див. "Тома".

Хорі (печерник; пустельник, що живе в печері; самітник, житель печери):

1) Летанів син, нащадок Сеїра, хорейянин (1 Мойсеєва 36:22, 30; 1 Хроніки 1:39).

2) Батько Шафата, симеонівець (4 Мойсеєва 13:5).

Хоса (притулок, сховище, захист):

1) Левит, придверний за днів царя Давида (1 Хроніки 16:38; 26:10).

2) Місто Асирових синів, недалеко від Тиру (Ісуса Навина 19:29).

Хотам (печатка, перстень із печаткою): Хеверів син, із родини Берії, з Асирового племені (1 Хроніки 7:32).

Хотан, Хотам (печатка, перстень із печаткою): Ароерянин, якого два сини: Шама та Буїл були Давидовими лицарями (1 Хроніки 11:44).

Хофні, Ховні (кулачник, борець, боєць, суперечник, боксер): Іліїв старший син, рідний брат Пінхаса; Священик у Шіло, за спадковою традицією; разом із братом Пінхасом, як священослужителі, зневажали Бога, виявляючи брутальність і неморальне життя. Муж Божий провів Ілієві Божу кару на дім Ілія (1 Самуїлова 2:27-36), як також і Самуїл (1 Самуїлова 3:11-14). У запеклих боях із филистимлянами впало 30 000 ізраїльської піхоти та загинули Ілієві сини: Хофні і Пінхас; поразка була дуже велика, филистимляни навіть заволоділи кивотом-ковчегом заповіту (1 Самуїл. 2:12-34; 4:10, 11).

Христос — це грецький переклад гебрейського терміну “Месая”, що означає “Помазанець”. У жидів помазували священною оливою первосвящеників, пророків і царів. Цей вислів у грецькій вигляді дуже спопуляризувала Септуагінта, цебто грецький переклад Старого Заповіту (Пс. 2:2). Див. — “Ісус Христос”.

Худза, Хуза (провидець, віщун, прозорливець, провісник, оракул, пророк): Урядник тетрарха Ірода Антипи. Худзина жінка Іванна служила своїм маєтком потребам учнів Ісуса Христа (Луки 8:3).

Хул (країна, область, район, круг, коло): Арамів син, внук Сима (1 Мойсеева 10:23).

Хулда, Олдана, Олдама (зоол. ласиця, ласка; за іншим джерелом — кріп): Пророчиця, жінка Шаллума, який був сторожем-доглядачем шат. Хулда жила в другій частині міста Єрусалиму, цебто в Новому Місті, за днів юдейського царя Йосії. Цар Йосія звернувся до пророчиці Хулди в часі, коли первосвященик Хілкійя знайшов Книгу Закону, щоб дістати від пророчиці авторитетну опінію про зміст знайденої Книги (2 Царів 22:14; 2 Хроніки 34:22). У Старому Заповіті згадується ще про дві жінки пророчиці: Маріям (2 Мойсеева 15:20) та Девору (Суддів 4:4).

Хур (діра, отвір, яма, нора):

1) Підтримував разом із Аароном руки Мойсееві на верхів'ї гори, де він просив Бога в молитві дати Ізраїлеві перемогу в битві з Амаликом у Рефідімі (2 Мойсеева 17:10-12). Хур також співпрацював з Аароном в управлінні ізраїльським народом, коли Мойсей перебував на Синайській горі (2 Мой-

сеєва 24:14). Жидівський переказ обстоює погляд, що Хур був чоловіком Маріями й ототожнює його з дідом Бецал'їла.

2) Дід Бецал'їла. Бецал'їл був головним майстром скинії (2 Мойсеєва 31:2; 35:30).

3) Мідіянський цар, якого забили ізраїльтяни з доручення Мойсея (4 Мойсеєва 31:8; Ісуса Навина 13:21).

4) Батько Рефаї. Рефая був зверхником половини округи Єрусалиму й помагав Неемії у відбудові єрусалимських мурів (Неемії 3:9).

5) Бен-Гур, "син" Хура, був намісником Соломона в Єфремових горах (1 Царів 4:8).

Хурай (шляхетний, благородний): Давидів лицар, походив із Нахале-Гаашу (1 Хроніки 11:32).

Хурі (ткач полотна, продавець полотна): Батько Авіхаїла, нащадок Гада (1 Хроніки 5:14).

Хуфам (берегова охорона, побережна сторожа, каботажник): Веніаминів син, родоначальник Хуфамів (4 Мойсеєва 26:39).

Хушай (швидкий, квапливий, проворний; людина, яка характеризується вправністю, меткістю й моторністю): Батько Баана, аркеянин; провідний радник і друг Давида (2 Самуїлова 15:32 і наст.; 16:16 і наст.; 1 Царів 4:16; 1 Хроніки 27:33).

Хушам (поспішність, квапливість): Походив із землі теманіянина, один із ранніх царів Едому; став наступником Йовава, як цар в краю Едома (1 Мойсеєва 36:34; 1 Хроніки 1:45, 46).

Ц

Цалаф (рана, поранення): Батько Хануна, який допомагав відбудовувати єрусалимські мури (Неемії 3:30).

Цалмон (тінистий): Ахохянин, один із лицарів прибічної сторожі Давида. (2 Самуїлова 23:28).

Цалмунна (позбавлений захисту, охорони): Мідіянітянський цар, який із іншим мідіянітянським царем Зевахом напали на Палестину й уярмлювали Ізраїля. Гедеон переміг їх і сам мечем забив Цалмунну й Зеваха, щоб таким чином помститися за братів, яких вони знищили (Суддів 8:5-21; Пс. 82:12).

Цезар — див. “Кесар”.

Целек (тріщина, надлам, розколина, залом): Аммонейнин, один із Давидових лицарів прибічної сторожі (2 Самуїлова 23:37; 1 Хроніки 11:39).

Целофхад (первенець, первісток, перший син): Другий син Хевера, із Манасіїного племені; вийшов разом із Мойсеєм із Єгипту й помер у пустині; не мав синів, а тільки 5 дочок; під час розподілу Ханаану спадкове володіння їхнього батька перейшло на дочок, як це правно постановив Мойсей та Елеазар за Божим словом. (4 Мойсеева 14:35; 26:33; 27:1-11; Ісуса Навина 17:3; 1 Хроніки 7:15).

Церет (блиск, сліпуча яскравість): Син Ашхура й Хел’и; його батько Ашхур був основником міста Текої (1 Хроніки 4:7).

Церор (клунок, в’язка, тюк, жмут): Син Бехората, предок Кіша, батька Саула; веніяминівець (1 Самуїлова 9:1).

Церуа (прокажена): Ім’я матері Єровоама, сина Невата (1 Царів 11:26).

Церуя (бальзам): Сестра Давида й мати трьох передових лицарів Давида: Авішая, Йоава та Аса-Ела (1 Самуїлова 26:6; 1 Хроніки 2:16).

Цефанія — див. “Софонія”.

Цефо, **Цефі** (спостережна вежа, обсерваційна вежа, обсерваторія): Син Еліфаза, нащадок Ісава, один із провідників-князів Едому (1 Мойсеева 36:11, 15; 1 Хроніки 1:36).

Цефон, Ціфйон (темний, смуглявий, зимовий, холодний; за іншим поясненням — нагляд, варта, сторожа): Гадів син, предок роду Цефонів (1 Мойсеєва 46:16; 4 Мойсеєва 26:15).

Ціва (статуя): Саулів слуга, якого Давид настановив своїм управителем і доручив йому догляд над кульгавим сином Саула Мефібошетом. Ціва мав 15 синів і 20 рабів. (2 Самуїлова 9:1-13; 16:1-4; 19:17-29).

Цівія (козуля, косуля, дика коза, сарна): Веніяминівець, син Шахараїма від Ходеш (1 Хроніки 8:9).

Ців'он (грабіжник, розбійник; за іншим поясненням — пофарбований, забарвлений):

1) Хівеянин; батько Ани, якої дочка Оголівама була жінкою Ісава (1 Мойсеєва 36:2).

2) Хореянин, син Сеїра (1 Мойсеєва 36:20, 24, 29; 1 Хроніки 1:38, 40). Деякі біблісти обстоюють погляд, що перший і другий Ців'он — це одна й та сама особа.

Ців'я, Цівія (козуля, дика коза, сарна; по-арамейському й по-халдейському — Тавіта, Дії Апостолів 9:36-43): Уродженка Беер-Шеви, мати юдейського царя Йоаша чи Єгоаша (2 Царів 12:1, 2; 2 Хроніки 24:1).

Цілла (тінь): Жінка Ламеха, мати Тувалкаїна та Ноеми (1 Мойсеєва 4:19, 22, 23).

Ціллетай (тінистий, тінь Єгови, сяєво Господнє):

1) Веніяминівець, один із Шімеїєвих синів (1 Хроніки 8:20, 21).

2) Один із голів Манасіїних тисячок, приєднався до Давида в Ціклагу за днів царя Саула (1 Хроніки 12:20).

Ціппор (горобець): Батько моавського царя Балака, який воював із Ізраїлем і покликав Балаама, щоб він прокляв Ізраїля (4 Мойсеєва 22:2, 4, 10, 16; 23:18; Ісуса Навина 24:9; Суддів 11:25).

Ціппора (пташка): Дочка мідіянського священика-жерця Реуїла або Ітра, дружина Мойсея, мати Гершома та Еліезера; сама обрізала свого сина кременем у дорозі до Єгипту (2 Мойсеєва 2:21, 22; 4:24-26; 18:2-6).

Ціха (сухий, підсмажений, висушений, опалений):

1) Нашадки Ціхи належали до храмових підданців Нетинів, які повернулися з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:43; Неемії 7:46).

2) Зверхник над храмовими підданцями Нетинейми в Офелі, цебто на укріпленому узгір'ї Сіону в Єрусалимі (Неемії 11:21).

Цовева, Гаццовева (повільний, малорухливий; за іншим поясненням — говорливий, балакливий, балакун): Син Коца, з Юдиного племені (1 Хроніки 4:8).

Цофай (стільний мед): Левит, кегатівець, син Елкани, предок Самуїла (1 Хроніки 6:11). У 1 Книзі Хроніки 6:20 Цофай названий "Цуфом".

Цофар (горобець; за іншим поясненням — жорстокий, безсоромний, зарозумілий, зухвалий, нахабний, брутальний): Нааматянин, один із трьох приятелів Йова (Йова 2:11; 11:1; 20:1; 42:9).

Цофак (глиняний глечик; за іншим поясненням — поширення, розповсюдження, об'єм, обсяг, обшир, простір): Син Гелема, з Асирового племені (1 Хроніки 7:35, 36).

Цофнат-Панеах (за єгипетським поясненням — об'явник таємниць, відгадник снів; за коптським — зберігач віку): Так назвав єгипетський фараон Йосипа (1 Мойсеєва 41:45).

Цохар (білість, світлість, ясність):

1) Хіттянин, батько Ефрана (1 Мойсеєва 23:8; 25:9).

2) Син Симеона (1 Мойсеєва 46:10; 2 Мойсеєва 6:15). У 1 Книзі Хроніки 4:24 Цохар названий "Зерахом".

Цуар (мала величина, дріб'язковість): Батько Натанаїла, із Іссахарового племені. Натанаїл був військовим начальником-зверхником Іссахарового племені під час походу Ізраїля пустинею до Ханаану (4 Мойсеєва 1:8; 2:5; 7:18, 23; 10:15).

Цур (скеля, бескид, стрімчак, камінь):

1) Батько Козбі, один із 5 мідіянських князів, яких убили ізраїльтяни, перемігши Валаама (4 Мойсеєва 25:15; 31:8).

2) Син Єїла й Маахи, веніяминівець; Єїл заснував місто Гів'он (1 Хроніки 8:30; 9:36).

Цурііл (моя скеля Бог): Авіхаїлів син, начальник батьківського дому левитів Мерарієвого роду під час виходу з Єгипту й походу пустинею до Ханаану (4 Мойсеєва 3:35).

Цурішаддай (моя скеля Всемогутній): Батько Шелуміїла, з Симеонового племені. Шелуміїл був начальником війська племені Симеонових нащадків під час виходу Ізраїля з Єгипту й походу пустинею в Обітовану Землю Ханаан (4 Мойс. 1:6; 2:12; 7:36, 41; 10:19).

Цуф (медові стільники, раковини, мед):

1) Левит, кегатівець, предок Елкани й Самуїла (1 Самуїлова 1:1; 1 Хроніки 6:20). У 1 Книзі Хроніки 6:11 Цуф названий “Цофаєм”.

2) Географічна назва країни чи області в Палестині (1 Самуїлова 9:5).

Ш

Шаазгаз (слуга гарних): царський евнух, наглядач гарему або наложниць другого дому жінок у палаці перського царя Ксеркса в Сузах (Естери 2:14).

Шааф (поділ):

- 1) Єгдаїв син (1 Хроніки 2:47).
- 2) Калевів син від його наложниці Маахи (1 Хроніки 2:49).

Шаббетай, Шеббетай (суботній, народжений у суботу): 1) Левит, допомагав Езрі, як також пояснював народові Мойсеевого Закону (Езри 10:15; Неемії 8:7).

- 2) Голова-наглядач над зовнішньою службою для Божого дому (Неемії 11:16).

Шавша, Сева, Шіша (шляхетність, панство, знать, вищість): Один із царських писарів за днів царя Давида (1 Хроніки 18:16). У 2 Самуїлова 20:25 ця сама особа найменована "Сева", а в 1 Царів 4:3 — "Шіша".

Шаре (блудний, блукаючий, заблудний, мандрівник, скитальник): Батько Йонатана, один із Давидових лицарів прибічної сторожі (1 Хроніки 11:34).

Шадрах, Седрах (кругообіг сонця; за іншим поясненням — царський, великий писар): Один із співтоваришів Даниїла; його справжнє ім'я Ананія. Це начальник евнухів дав йому нове халдейське ім'я "Шадрах". Відмовився з іншими жидівськими юнаками поклонитися бовванові, був укинений до огненної печі, але Бог урятував його. (Даниїла 1:7; 2:49; 3:12, 26-33).

Шаллум (відплата, пімста, віддяка, кара):

- 1) Явешів син, вчинив змову проти ізраїльського царя Захарії, всеприлюдно вбив його та узурпував його трон; царював у Самарії всього один місяць часу. Менахем учинив змову проти нього, вбив його й зацарював замість нього. (2 Царів 15:10-15).

- 2) Син Токегата, чоловік пророчиці Хулди за днів царювання Йосії (2 Царів 22:14; 2 Хроніки 34:22).

- 3) Син Сісмая (1 Хроніки 2:40, 41).

4) Син юдейського царя Йосії (1 Хроніки 3:15; Єремії 22:11).

5) Син Саула, внук Симеона (1 Хроніки 4:25).

6) Син Садока, первосвященик (1 Хроніки 5:38, 39; Езри 7:2).

7) Нафталимів син (1 Хроніки 7:13).

8) Голова придверних Божого дому (1 Хроніки 9:17).

9) Син Коре, корахівець (1 Хроніки 9:19, 31).

10) Батько Єхізкійї, з Єфремового племені (2 Хроніки 28:12).

11) Придверний, узяв собі чужинку за жінку (Езри 10:24).

12) Банаїв нащадок, узяв собі за жінку чужинку (Езри 10:42).

13) Син Лохеша (Халохеша), зверхник округи в Єрусалимі (Неемії 3:12).

14) Батько Ганамейла, вуйко пророка Єремії (Єремії 32:7).

15) Батько або предок Маасеї (Єремії 35:4).

Шаллун, Шаллум (відплата): Кол-Хезеїв син, зверхник округи Міцпи, направляв Джерельну браму в Єрусалимі (Неемії 3:15).

Шама (слухняний, слухач, покірливий, виконавець): Лицар Давидової прибічної сторожі, син ароерянина Хотам (1 Хроніки 11:44).

Шамгар (підчаший, чашник): Син Аната, суддя в Ізраїлі, вбив 600 филистимлян рожном (палицею або києм із загостреним кінцем), чинив судочинство в Ізраїлі один рік (Суддів 3:31; 5:6).

Шамер — див. "Шемер".

Шамір (колючка, шип, терен):

1) Син Міхи, кегатівець (1 Хроніки 24:24).

2) Географічна назва міста в гористій частині Юдеї на південь від Хеврону (Ісуса Навина 15:48).

3) Географічна назва місцевості в Єфремових горах, де жив і був похований суддя Ізраїля Тола (Суддів 10:1, 2).

Шамма (дивування, подив; за іншим поясненням — спустошення, румовище):

1) Реуїлів син (1 Мойсеева 36:13, 17; 1 Хроніки 1:37).

2) Третій син Єссея та брат Давида (1 Самуїлова 16:9; 17:13).

3) Один із 3 зверхників 30 могутніх лицарів-героїв Давида (2 Самуїлова 23:11-17).

4) Один із Давидових могутніх лицарів-героїв (2 Самуїлова 23:25), хародянин; названий у 1 Хроніки 11:27 “Шаммот”, а в 1 Хроніки 27:8 — “ізрах’янин Шамут”.

5) Гарарянин, один із героїв у списку Давидових лицарів (2 Самуїлова 23:33).

6) Син Цофаха, з Асирового племені (1 Хроніки 7:37).

Шаммай (зруйнований, сплюндрований, знищений, спустошений, покинутий, безлюдний):

1) Онамів син (1 Хроніки 2:28).

2) Рекемів син (1 Хроніки 2:44, 45).

3) Син Мереда від фараонової дочки Біт’ї, з Юдиного племені (1 Хроніки 4:17).

Шаммуа, Шаммуя (славетний, знаменитий, відомий):

1) Заккурів син, із Рувимового племені, вивідувач Хаанау, посланий Мойсеєм (4 Мойсеєва 13:4).

2) Давидів син, народжений у Єрусалимі від його жінки Вірсавії (2 Самуїлова 5:14; 1 Хроніки 14:4).

3) Левит, батько Авди (Неемії 11:17).

4) Представник Білгіного священицького роду за днів первосвященика Йояхима (Неемії 12:18).

Шамут (спустошення, руїна, втрата): Ізрах’янин, зверхник-капітан Давидової армії (1 Хроніки 27:8).

Шамшерай (сонцеподібний, блискучий, пишний): Син Єргохама, веніяминівець (1 Хроніки 8:26).

Шарай (Господь визволяє, звільнений, виправданий): Банаїв нащадок, узяв собі чужинку за жінку (Езри 10:40).

Шарар (сильний, твердий; за іншим поясненням — згин, поворот): Батько Ахіама, арарянин (2 Сам. 23:33). У 1 Хроніки 11:35 цю саму особу найменовано “Сахар”, як правописний варіант.

Шар’ецер, Сар’ецер (князь огню, начальник, вождь, провідник):

1) Син асирійського царя Санхеріва, якого він разом із своїм братом Адраммелехом замордували мечем в Ніневії в домі його бога Нісроха (2 Царів 19:36, 37; Ісаї 37:38).

2) Ізраїльтянин за днів пророка Захарія, що був висланий разом із Гегем Мелехом та іншими до Єрусалиму, щоб довідатися у священиків, чи вони мають постити 5-го місяця (Захарія 7:2; 8:19).

Шареш, Шереш (корінь): Син Махіра та Маахи, внук Манасії (1 Хроніки 7:16).

Шаул, Саул (випроханий):

1) Син Симеона від ханаанської жінки; родоначальник шаулів (1 Мойсеєва 46:10; 2 Мойсеєва 6:15; 4 Мойсеєва 26:13; 1 Хроніки 4:24).

2) Едомський цар з Рехевот- Ганнагару або надрічного (1 Мойсеєва 36:37; 1 Хроніки 1:48, 49).

3) Син Уззійї (1 Хроніки 6:9).

Шафам (сміливий, відважний, самопевний): Гадівець, мешкав у Башані (1 Хроніки 5:12).

Шафан (крілик):

1) Син Ацалії, визначний писар за днів царя Йосії; він читав цареві Книгу Закону (2 Цар. 22:3, 14; 2 Хроніки 34:8, 20).

2) Батько Ахікама за днів царя Йосії (2 Царів 22:12).

Шафат (суддя):

1) Хоріїв син, розвідувач Ханаану від Симеонового племені, посланий Мойсеєм (4 Мойсеєва 13:5).

2) Батько пророка Єлисея, жив у Авел-Мехолі (1 Царів 19:16, 19; 2 Царів 3:11; 6:31).

3) Один із 6 синів Шемаї, походив із царської династії Юдиного племені (1 Хроніки 3:22).

4) Один із зверхників у Гадовому племені, жив у Башані (1 Хроніки 5:12).

5) Адлаїв син, Давидів наглядач над великою худобою в долинах (1 Хроніки 27:29).

Шахараїм (два світанки, два проблиски, дві ранні зорі): Веніямінівець, головню відомий через своїх нащадків (1 Хроніки 8:8).

Шахія — див. "Сохія".

Шашай (блискучий, світлий, білястий, білуватий, шляхетний, слашний, знатний, вельможний): Банаїв нащадок, узяв собі чужинку за жінку за днів Езри (Езри 10:40).

Шашак (запал, прагнення, поривання, завзяття, палке бажання, жагучий): Син Берії, веніямінівець (1 Хроніки 8:14, 25).

Шеал (прохання, просьба, благання): Один із Банієвих синів, що взяв собі чужинку за жінку (Езри 10:29).

Шеалтїл (випроханий у Бога): Батько Зоровавеля (Езри 3:2, 8; 5:2; Неемії 12:1; Огія 1:1, 12, 14; 2:2, 23).

(Ім'я "Шеалтїл" помилково транслітерується в деяких вищеподаних відсилачах через недогляд коректорів).

Шеар'я (оцінений Єговою): Один із 6 синів Ацела, веніямінівець (1 Хроніки 8:38; 9:44).

Шеар-Яшув (останок вернеться): Син пророка Ісаї, його ім'я має символічний характер і дослівно означає "останок вернеться" (Ісаї 7:3).

Шева, Сева, Сава (Єгова твердить, Єгова доводить; присягання, клятва):

1) Царський секретар, писар за днів Давида (2 Самуїлова 20:25). Ця сама особа найменована в Біблії ще такими правописними варіантами: "Серая" (2 Самуїлова 8:17); "Шіша" (1 Царів 4:3) та "Шавша" (1 Хроніки 18:16).

2) Син Калева від його наложниці Маахи (1 Хрон. 2:49).

Шева, Сева (присяга, клятва, приречення, обіцянка):

1) Кушів син (1 Мойсеева 10:7; 1 Хроніки 1:9).

2) Раамин син (1 Хроніки 1:9).

3) Син Йоктана (1 Мойсеева 10:28; 1 Хроніки 1:22).

4) Син Йокшана, сина Авраама від його наложниці Кетури (1 Мойсеева 25:3; 1 Хроніки 1:32).

5) Син Біхрі, веніямінівець, очолював повстання проти Давида, але Давид своєчасно зліквідував бунт і мешканці міста Бет-Маахи відрубали Шеві голову та вкинули її до Йоава через міський мур (2 Самуїлова 20:1-22).

6) Географічна назва міста, населення й царства в Південній Арабії; здебільшого це територія сучасного Єману. Нашадки Шеви, сина Йоктана, поселились на цій території. Цариця Шеви відвідала Соломона (1 Царів 10).

7) Географічна назва побережжя Перської Затоки, де поселились насадки Шеви, сина Раами, відомі в Біблії, як купці (Єзекіїля 27:22).

8) Місто, що його одержало в спадку Симеонове плем'я (1 Мойсеева 26:23; Ісуса Навина 15:26).

9) Назва криниці в Беер-Шеві (1 Мойсеева 26:33).

Шеванія (Господь побільшує, Господь дає ріст):

1) Священик, призначений Давидом сурмити в сурму перед Божим ковчегом-кивотом (1 Хроніки 15:24).

2) Зверхник народу, що підписав заповіта-умову з Неемією вірно служити Господеві та не вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:11; 9:4, 5).

3) Священик, підписав заповіта-умову з Неемією, що буде вірно служити Господеві й не буде вступати в родинні сто-

сунки з чужинцями (Неемії 10:5; 12:14). У Неемії 12:3 названий Шеханія.

4) Левит, підписав заповіта-умову з Неемією, що буде вірно служити Господеві й не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:13).

Шевер (злам, дроблення, крушення, ламання): Син Калева від його наложниці Маахи (1 Хроніки 2:48).

Шевна (юність, молодість; за іншим поясненням — сила, енергія, законна сила): Управитель палати юдейського царя Єзекії; Шевна дбав більше про себе та про свою славу, ніж про інтереси царства й народу; пророк Ісаї провістив, що він буде позбавлений свого високого становища (2 Царів 18:18, 26, 37; 19:2; Ісаї 22:15-25; 36:3, 11, 22).

Шевуїл, Шувал (полонений Богом, Божий бранець):

1) Нашадок Горшом, володар над скарбами (1 Хроніки 23:16; 24:20; 26:24).

2) Один із 17 дітей царського прозорливця Гемана, співець, голова-зверхник 13-ої зміни храмового хору (1 Хроніки 25:4, 20).

Шедеур (полум'я вогню, промінь світла): Батько Еліцура, що був начальником Рувимового племені в часі виходу Ізраїля з Єгипту (4 Мойсеева 1:5; 2:10; 7:30, 35; 10:18).

Шеера (родичка): Дочка Єфрема, основниці міст: Бет-Хорону долішнього й горішнього та Уззен-Шеєру (1 Хроніки 7:24).

Шелак, Сала, Салах (паросток, пагін, нащадок): Син Арпахшада, батько Евера (1 Мойсеева 10:24; 11:12-15; Луки 3:35).

Шелемія (Господь відплачує, Єгова винагороджує):

1) Левит, придверний за днів царя Давида (1 Хроніки 26:14).

2) Один із Банаєвих синів, що взяв собі чужинку за жінку (Езри 10:39).

3) Інший із Банаєвих синів за днів Езри, взяв собі чужинку за жінку (Езри 10:41).

4) Дід Єгудії за днів юдейського царя Єгоякіма (Єремії 36:14).

5) Син Авдіїла; один із тих, якого цар Єгояким послав був арештувати писаря Баруха та пророка Єремію (Єремії 36:26).

6) Батько Єгухала, якого цар Седекія послав до пророка Єремії запитати про долю Юдеї (Єремії 37:3).

7) Батько Ірійї, начальника сторожі, який схопив-арештував пророка Єремію, як "народного зрадника, що діяв на користь халдеїв" (Єремії 37:13).

8) Батько Хананії (Неемії 3:30).

9) Священик, якого Неемія настановив над скарбницями (Неемії 13:13).

Шелеф (куріпка, курча, пташеня; за іншим поясненням — малювання, рисування, креслення): Син Йоктана (1 Мойсеєва 10:26; 1 Хроніки 1:20).

Шелеш (могутність, міць, сила; за іншим поясненням — випробуваний, перевірений): Син Гелема, з Асирового племені (1 Хроніки 7:35).

Шеломій (мирний, миролюбний, спокійний): Батько Ахігуда, з Асирового племені (4 Мойсеєва 34:27).

Шеломіт (миролюбна, любителька спокою, миролюбність):

1) Дочка Діври, з Данового племені (3 Мойсеєва 24:11).

2) Дочка Зоровавеля (1 Хроніки 3:19).

3) Син Шім'ї, гершонівець, голова батьківського роду (1 Хроніки 23:9).

4) Син Їцгара, голова Їцгарового роду, левит (1 Хроніки 23:18).

5) Нашадок Еліезера, Мойсеєвого сина, за царювання Давида управляв усіма скарбами святині (1 Хроніки 26:25, 26, 28).

6) Син Рехав'ама від Маахи, дочки Авесалома (2 Хроніки 11:20).

7) Йосіфін син, повернувся з Вавилону на батьківщину разом із Езрою (Езри 8:10).

Шелумїл (Божий друг, приятель): Цурішаддаїв син, начальник Симеонового племені в часі виходу Ізраїля з Єгипту (4 Мойсеєва 1:6; 2:12; 7:36, 41; 10:19).

Шема (слухання, слух, поговор):

1) Предок Бели, з Рувимового племені (1 Хроніки 5:8).

2) Син Елпаама, веніаминівець, голова громади мешканців Аїялону (1 Хроніки 8:13).

3) Стояв праворуч Езри на дерев'яній трибуні-підвищенні, коли Езра всепрілюдно читав Мойсеєвого Закона (Неемії 8:4).

4) Географічна назва міста, що в спадку посіло Юдине плем'я (Ісуса Навина 15:26).

Шемарія (Господь утримує, Господь охороняє, захищає):

1) Веніяминівець, вояк, приєднався до Давида в Ціклагу (1 Хроніки 12:5).

2) Син юдського царя Рехав'ама від Авіхаїли (2 Хроніки 11:19).

3) Мирянин, із роду Харіма, взяв собі чужинку за жінку (Езри 10:32).

4) Мирянин, із Банаєвого роду, взяв собі чужинку за жінку за днів Езри (Езри 10:41).

Шемахія — див. "Семахія".

Шемая (Господь чує, Господь вислуховує):

1) Пророк за днів юдейського царя Рехав'ама, написав історію його царювання (1 Царів 12:22-24; 2 Хроніки 11:2).

2) Шеханіїн син, сторож Східньої брами Єрусалиму, на-
правляв єрусалимські мури (1 Хроніки 3:22; Неемії 3:29).

3) Князь Симеонового роду (1 Хроніки 4:37).

4) Йоїлів син, з Рувимового племені (1 Хроніки 5:4).

5) Син Хашшува, з Мерарієвого роду, левит, осівся в Єрусалимі (1 Хроніки 9:14; Неемії 11:15).

6) Батько Авадії, левит (1 Хроніки 9:16).

7) Еліцафанів син, зверхник свого роду за днів царя Давида (1 Хроніки 15:8, 11).

8) Натенаїлів син, писар із левитів за днів царя Давида (1 Хроніки 24:6).

9) Син Овед-Едома, придверний у Божому домі (1 Хроніки 26:4, 6, 7).

10) Левит, навчав Мойсеевого Закону по містах Юдеї за днів царя Йосафата (2 Хроніки 17:8).

11) Левит, нащадок співака Єдутуна за днів царя Єзекії (2 Хроніки 29:14).

12) Левит за днів царя Єзекії, допомагав розподіляти приношення між духовенством по священницьких містах (2 Хроніки 31:15).

13) Левит за днів царя Йосії (2 Хроніки 35:9).

14) Веніяминівець, гів'янин, батько Ахіезера та Йоаша, які приєдналися до Давида в Ціклагу (1 Хроніки 12:3).

15) Адонікамів син, вернувся з вигнання на батьківщину разом із Езрою (Езри 8:13).

16) Один із післанців Езри (Езри 8:16).

17) Священик із Харімового роду, розвівся з своєю чужою жінкою за вимогами Езри (Езри 10:21).

18) Миряни, з іншого Харімового роду, взяв собі чужинку за жінку (Езри 10:31).

19) Син Делаї, священик, підкуплений опозицією, намовляв Неемію вночі сховатися з ним у храмі для власного рятунку перед запланованим замахом, а фактично вороги підступно намагалися усунути Неемію від відбудови єрусалимських мурів (Неемії 6:10).

20) Священик, підписав заповіта-умову з Неемією, що буде вірно служити Господеві й не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:9; 12:6, 18).

21) Священик, що брав участь в урочистому поході з нагоди посвячення єрусалимських мурів (Неемії 12:34).

22) Один із сурмачів, що сурмив під час посвячення єрусалимських мурів (Неемії 12:35).

23) Священик, брав участь в урочистості посвячення єрусалимських мурів ((Неемії 12:42).

24) Батько пророка Урійї з Кір'ят-Єсаріму, який пророкував проти краю, і цар Єгояким убив його мечем (Єремії 26:20-23).

25) Фальшивий пророк за днів Єремії (Єремії 29:24-32).

26) Батько Делаї, який був князем царя Єгоякіма. Делая прихильно ставився до пророка Єремії та його секретаря Баруха, він просив царя Єгоякіма не палити зовів пророцтва Єремії, хоч, правда, цар у своїй гордості не послухав його (Єремії 36:12).

Шемевр (дуже високий політ): Цар Цевоїму, союзник содомського царя під час нападу царя Кедор-Лаомера (1 Мойсеєва 14:2).

Шемер, Шамер (доглядач, сторожа, варта, охоронець, пильнувати, утримувач. держитель):

1) Нашадок Мерарі, левит (1 Хроніки 6:31).

2) Нашадок Асира (1 Хроніки 7:34).

3) Син Елпаала, веніяминівець, збудував міста: Оно й Лод (1 Хроніки 8:12).

4) Первісний власник гори, що на ній було побудоване місто Самарія 917 року до Хр. (1 Царів 16:24).

Шеміда (мудрий, прозорливий, слава розуму, слава мудреців): Син Гілеада, з Манасіїного племені, основник Шеміди-

ного роду (4 Мойсеева 26:32; Ісуса Навина 17:2; 1 Хроніки 7:19).

Шемірамот (найвище небо, слава найвищої висоти):

1) Левит, співав у хорі, що його зформував Давид під час перенесення ковчега до Єрусалиму (1 Хроніки 15:18, 20; 16:5).

2) Левит, навчав нарід Мойсеевого Закону по містах Юдеї за днів царя Йосафата (2 Хроніки 17:8).

Шемуїл, Самуїл (Господь почув, вислуханий Єговою):

1) Аммігудів син, призначений від Симеонового племені для розподілу Ханаану ((4 Мойсеева 34:20).

2) Толин син, один із зверхників в Іссахаровому племені (1 Хроніки 7:2).

3) Пророк Самуїл (1 Хроніки 6:18).

Див. "Самуїл".

Шеревея, Шеревія (теплота Єгови, Господнє полум'я): Передовий левит, Езра й Шеревея взяли під свою опіку храмовий посуд, стояв на трибуні-підвищенні під час урочистого читання Езрою Мойсеевого Закону, опісля пояснював народові Закону, підписав заповіта з Неемією, що буде вірно служити Господеві й не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Езри 8:24; Неемії 8:7; 9:4, 5; 10:13).

Шетар (зоря): Один із 7 князів Персії й Мідії за днів царя Ахашвероша (Естери 1:14).

Шетар-Бозенай (зоря пишного блиску та яскравості): Високий перський урядовець в окрузі Заріччя, що написав разом із іншими донесення до царя Дарія про будову єрусалимського храму під проводом Зоровавеля (Езри 5:3, 6; 6:6, 13).

Шефатія, Сафатія (Господь — це Суддя, суджений Єговою):

1) Давидів син від Авітали, народжений у Хевроні (2 Самуїлова 3:4; 1 Хроніки 3:3).

2) Батько Мешуллама, веніяминівець (1 Хроніки 9:8).

3) Гаріф'янин, із Веніяминового племені, один із бійців, що приєднався до Давида в Ціклагу (1 Хроніка 12:5).

4) Син Маахи, володар над симеонівцями за днів Давида (1 Хроніки 27:16).

5) Син ізраїльського царя Йосафата (2 Хроніки 21:2).

6) Родина Шефатії, що вернулася з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:57; Неемії 7:59).

7) Родина іншого Шефатії, яка в числі 372 осіб вернулася з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:4; 8:8; Неемії 7:9).

8) Нашадок Юди (Неемії 11:4).

9) Маттанів син, один із зверхників Юдеї, який із іншими радив цареві Седекії вбити пророка Єремію за його пророцтво проти їхнього царства (Єремії 38:1-4).

Шефо, Шефі (нагота, голизна, гола рівнина, степ): Шовалів син (1 Мойсеева 36:23; 1 Хроніки 1:40).

Шефуфан (гадюка, змія, вуж): Син Бели, веніяминівець (1 Хроніки 8:5). Правописними варіантами цього імени є ще "Муппім" (1 Мойсеева 46:21), "Шефуфам" (4 Мойсеева 26:39), "Шуппім" (1 Хроніки 7:12, 15).

Шефуфам, Шефуфан, Шупам, Шушім (змії, гадюка, змія):

1) Діти Іра, із Веніяминового роду (4 Мойсеева 26:39; 1 Хроніки 7:12; 8:5).

2) Придверний Божого дому (1 Хроніки 26:16).

Шеханія (Бог пробуває з ним; близький, щирый Богові):

1) Нашадки Зоровавеля (1 Хроніки 3:21, 22).

2) Священик, голова 10-ої порядкової черги служби священиків у Божому домі за днів царя Давида (1 Хр. 24:11).

3) Священик за днів Єзекії (2 Хроніки 31:15).

4) Деякі нащадки Шеханії, що вернулися з Вавилону на батьківщину разом з Езрою (Езри 8:3).

5) Нашадки Шеханії з іншого роду, які вернулися з Вавилону на батьківщину разом із Езрою (Езри 8:5).

6) Єхіїлів син, унук Елама, поверненець із Вавилону на батьківщину (Езри 10:2).

7) Тесть аммонітянина Товії (Неемії 6:18).

8) Голова овященицького роду, що повернувся з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Неемії 12:3).

Шехарія (Господь сяє, Господь світить; за іншим поясненням — Господь шукає): Син Єрохама, веніяминівець, мешканець Єрусалиму (1 Хроніки 8:26).

Шехем, Сихем (хребет, гірський кряж, гребінь гори, пасмо гір):

1) Син Гамора, начальника Хівеї 1 Мойсеева 33:19; 34:2-26; Ісуса Навина 24:32; Суддів 9:28).

2) Син Гілеада, основник роду Шехемів (4 Мойсеева 26:31).

3) Гілеадівець, син Шеміди (1 Хроніки 7:19).

4) Географічна назва міста в середній Палестині, в долині поміж горами: Евалом й Герізімом, 34 милі на північ від Єрусалиму й 7 миль на південь від Самарії (1 Мойсеєва 12:6; 33:18, 19; 34; Ісуса Навина 20:7; 21:20, 21; 24:1, 23-25, 32; Суддів 9:34-45; 1 Царів 12:1).

Шешай (шляхетний, світлий, білястий, знатний, вельможний): Один із трьох синів Енака, велетень, мешканець Хеврону за днів Мойсея; по смерті Ісуса Навина Калев переміг їх і повиганяв їх звідти (4 Мойсеєва 13:22; Ісуса Навина 15:14).

Шешан (лілія, конвалія, а звідси — лілейний, білястий, шляхетний): Син Іш'ї, нащадок Єрахмеїла, сина Хецрона, з Юдиного племені, батько Ахлая (1 Хроніки 2:31, 34, 35).

Шешбаццар (поклонник огню): Це халдейське або перське найменування намісника Зоровавеля, якому перський цар Кир повернув храмові речі й посуд, що їх забрав був з Єрусалиму Навуходоносор до Вавилону. Зоровавель завіз це все до Єрусалиму, коли вигнанці верталися на батьківщину. (Езри 1:8, 11; 5:14, 16).

Див. "Зоровавель".

Шин'ав, Шін'ав (батьківський зуб): Цар Адми, був переможений царем Еламу Кедор-Лаомером за днів Аврама (1 Мойсеєва 14:2).

Шіза (улюблений): Батько Адіни, Давидового лицаря, голова рувимівців, зверхник над тридцятьма (1 Хроніки 11:42).

Шіллем, Шаллум (відплачений, винагороджений): Син Нефталима, основник Нефталимового роду (1 Мойсеєва 46:24; 4 Мойсеєва 26:49; 1 Хроніки 7:13).

Шілха, Шілхій, Салаїл (озброєний, збройний, укріплений, озброєний вояк): Батько Азуви, матері юдейського царя Йоасафата (1 Царів 22:42; 2 Хроніки 20:31).

Шіша (сильний, дужий, міцний, випробуваний, перевірений, надійний): Син Цофаха, з Асирового племені (1 Хроніки 7:37).

Шім'а, Шімма, Шім'я, Шаммуа (чутка, поговор, поголоска, відомість, слава, популярність, репутація, вістка):

1) Третій син Єссея, рідний брат Давида (2 Самуїлова 13:3; 21:21; 1 Хроніки 2:13; 20:7).

2) Давидів син від Вірсавії, народжений у Єрусалимі (2 Самуїлова 5:14; 1 Хроніки 3:5; 14:4; Шаммуа — це тільки правописний варіант імени “Шім’а”).

3) Син Уззи, з Мерарієвого роду; Давид настановив його головою над співаками в Божому домі (1 Хроніки 6:15).

4) Предок Асафа, з Гершомового роду (1 Хроніки 6:24, 27).

5) Син Міклота, веніяминівець (1 Хроніки 8:32):

Шім’ат (жіночий рід від імени “Шім’а): Аммонітянка, мати Йоахара, який із Єгозавадом вчинили змову проти царя Йоаша та забили його (2 Царів 12:22; 2 Хроніки 24:26).

Шім’ї, Шімеї, Шімей (славетний, знаменитий, відомий; за іншим поясненням — Бог чує, Бог — це слава):

1) Син Герсона, унук Левія (2 Мойсеева 6:17; 4 Мойсеева 3:18; 1 Хроніки 6:2, 14; 23:7, 9, 10; Захарія 12:13).

2) Герин син, з Саулового роду, веніяминівець. Шім’ї проклинав Давида й кидав камінням на нього, як на “кривавого переступника”, коли Давид втівав із Єрусалиму від Авесалома (2 Самуїлова 16:5-14). Але після перемоги над повстанцями, коли Давид вертався до Єрусалиму й переходив через Йордан, то Шім’ї перший привітав Давида над Йорданом із перемогою та впав перед царем у каятті. Давид простив йому його виступи проти нього, однак мав підозру до нього аж до кінця свого життя (2 Самуїлова 19:17-24). За днів Соломона Шім’ї склав присягу, що не буде виходити з Єрусалиму. Та по трьох роках Шім’ї не додержав своєї присяги й порушив царський наказ, бо поїхав на ослі з Єрусалиму до Гату по своїх двох рабів, що туди втекли. Тоді Беная вразив Шім’ї і він помер (1 Царів 2:36-46).

3) Лицар, прихильник Соломона в часі узурпації Адонії (1 Царів 1:8).

4) Начальник інтендентури (господарського постачання) за днів царя Соломона в області поселення Веніяминового племені (1 Царів 4:18).

5) Педаїн син і рідний брат Зоровавеля (1 Хроніки 3:19).

6) Син Заккура, з Симеонового племені (1 Хроніки 4:26, 27).

7) Син Гога, з Рувимового племені (1 Хроніки 5:4).

8) Син Лівні, з Мерарієвого роду, з Левієвого племені (1 Хроніки 6:14).

9) Син Йохата, левит, із Гершонового роду (1 Хроніки 6:27).

10) Один із зверхників у Веніяминовому племені, мав 9 синів (1 Хроніки 8:21).

11) Левит, гершонівець, батько Шеломіта, Хазаїла, й Гарана (1 Хроніки 23:7, 9).

12) Левит, батько Яхата, Зізи, Єуша та Берії (1 Хроніки 23:10).

13) Син єдутуна, голова 10-ої зміни співаків у Божому домі за Давида (1 Хроніки 25:17).

14) Рам'янин, цебто з Рами, начальник-доглядач над Давидовими виноградниками (1 Хроніки 27:27).

15) Геманів син, левит, брав участь в очищенні й відновленні храму за днів царя Єзекії (2 Хроніки 29:14).

16) Рідний брат левита Конанії, був зверхником над приношеннями в храм за днів царя Єзекії (2 Хроніки 31:12, 13).

17) Левит, який узяв собі чужинку за жінку й розвівся з нею за словом Езри (Езри 10:23).

18) Один із родини Хашум, що взяв собі чужинку за жінку й розвівся з нею за вказівками Езри (Езри 10:33).

19) Один із Банаєвих синів, що взяв собі чужинку за жінку й залишив її за словом Езри (Езри 10:38).

20) Син Кіша, предок Мордехая, веніямінівець (Естери 2:5).

Шімон, Шімеон, Симеон (слухання, почута або вислухана молитва; за іншим поясненням — пустиня, безлюдний, пустинний):

1) У родоводі Юди подано імена 4 синів Шімона або Симеона (1 Хроніки 4:20).

2) Мирянин із синів Харіма, що взяв собі чужинку за жінку й розвівся з нею за інструкціями й вимогами Езри (Езри 10:31).

Див. "Симеон".

Шірат (варта, охорона, сторожа, нагляд, догляд, пильнування): Шімеїв син, веніямінівець (1 Хроніки 8:21).

Шімі (пильний, обережний):

1) Син Шемаї, симеонівець (1 Хроніки 4:37).

2) Батько Єдіаїла, одного з лицарів Давидової прибічної сторожі (1 Хроніки 11:45).

3) Син Мерарі, голова над придворними Божого дому (1 Хроніки 26:10).

4) Еліцафанів син, кегатівець, левит за днів царя Єзекії (2 Хроніки 29:13).

Шімрон, Шимрон (варта, сторожа, чати, стояти на чатах, вартування):

1) Син Іссахара, внук Якова (1 Мойсеева 46:13; 4 Мойсеева 26:24):

2) Географічна назва міста в області поселення Завулонового племені. Шімронський цар чи князь був союзником хацорського царя Явіна. Ісус Навин переміг шімронського царя Мерона, як 31-го царя-князя Ханаану (Ісуса Навина 11:1; 12:20; 19:15).

Шімшай (сонячний, освітлений сонцем; Бог — це світло, блиск, сяяння): Писар або секретар начальника Рехума, написав із ним та іншими однодумцями листа по-арамейськи до царя Артаксеркса проти будови храму в Єрусалимі (Езри 4:7-9, 17, 23).

Шітрай (Господь — це Арбітр, Посередник, Суддя; за іншим поясненням — управитель, писар): Шаронянин, наглядчач над Давидовою великою худобою в Шароні (1 Хроніки 27:29).

Шіф'ї, Шіфій (багатий, рясний, подостатком удосталь, в достатній мірі, в необхідній кількості): Симеонівець, батько Зізи, одного із князів племені за днів юдейського царя Єзекії (1 Хроніки 4:37-43).

Шіфтан (судовий, законний, безсторонній, неупереджений): Батько Кемуїла, князя, що був призначений від Єфремового племені для розподілу Ханаану на спадщину поміж ізраїльськими племенами (4 Мойсеева 34:24).

Шіша, чи не правописне перекручення імени “Серая” (Господь змагається): Батько Еліхорефа та Ахійї, царських секретарів за днів Соломона (1 Царів 4:3).

Шішак, Шешонк I: Єгипетський фараон за днів кінцевого царювання Соломона й початкового царювання його сина Рехав'ама. Шішак походив із 22 Бубастської династії володарів Єгипту. Коли Соломон намагався вбити Єровоама, він утік до Єгипту й був там аж до смерти Соломона. Шішак прихильно ставився до Єровоама й забезпечив йому безпечне пристановище. П'ятого року царювання Рехав'ама фараон Шішак із великою армією напав на Юдею, здобув Єрусалим, позабирав великі скарби з Господнього дому й царевого палацу та вивіз

ую цю здобич до Єгипту. (1 Царів 11:40; 14:25, 26; 2 Хроніки 12:2-9).

Шовав (бунтарський, бунтівливий, ворохобний, повстанський, заколотний):

1) Давидів син від Вірсавії, народжений у Єрусалимі (2 Самуїлова 5:14; 1 Хроніки 3:5; 14:4).

2) Син Калева, Хецронового сина, від його жінки Азуви (1 Хроніки 2:18).

Шовай (відводячий полонених; за іншим поясненням — славетний, славний, розкішний, пишний, чудовий): Шоваєві діти належали до родини придверних Божого дому, які повернулися з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:42; Неємії 7:45).

Шовал (текучий, пливучий, спадаючий):

1) Син Сеїра, хорейнина, один із князів хорейн (1 Мойсеєва 36:20; 1 Хроніки 1:38, 40).

2) Син Калева, сина Гура, батько або князь Кір'ят-Єаріму (1 Хроніки 2:50, 52).

3) Юдин нащадок (1 Хроніки 4:1, 2).

Шовах, Шофах (злива): Головнокомандувач військовими силами сирійського царя Гадад'езера з Цови, якого переміг Давид і вбив самого Шоваха (2 Самуїлова 10:15-18; 1 Хроніки 19:16, 18).

Шовек (залишений, покинутий, самотній; за іншим поясненням — звільняючий, відпускаючий, визволяючий): Зверхник народу, підписав заповіта з Немією, що буде вірно служити Господеві й не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неємії 10:25).

Шогам (онікс, самоцвіт, дорогоцінний камінь із породи халцедонів):

1) Мераріїв нащадок від Язіїї, левит (1 Хроніки 24:27).

2) Назва мінералу; по-гебрейському "шогам", а по-українському "онікс" (1 Мойсеєва 2:12; 2 Мойсеєва 28:20; Йова 28:16; Єзекіїля 28:13).

Шомер (доглядач, сторож, утримувач, власник):

1) Син Хевера, з Асирового племені, начальник і голова свого роду (1 Хроніки 7:32).

2) Мати (чи батько) Єгозавада, який із Завадом вчинили змову на царя Йоаша за кров синів священника Єгояди та забили його на його ліжку в Бет-Мілло (2 Царів 12:21, 22; 2 Хроніки 24:26).

Шохай, Єшохай, Ішохайя (Єгова упокорює, приборкує): Нашадок Шім'ї, князь-зверхник симеонівців (1 Хроніки 4:36).

Шуал (лис, лисиця або шакал): Цофахів син, із Асирового племені (1 Хроніки 7:36).

Шуах, Шуха, Шуа (багатство, достаток, добробут, щастя, багатий, заможний):

1) Наймолодшої син Авраама від Кетури (1 Мойсеева 25:2; 1 Хроніки 1:32).

2) Ханаанейнин, батько жінки Юди (1 Мойсеева 38:2).

3) Брат Келува (1 Хроніки 4:11).

Шуваїл, Шеваїл (Божий в'язень):

1) Левит із Амрамових синів, служив у Божому домі за днів Давида (1 Хроніки 24:20).

2) Син співака Гемана (1 Хроніки 25:4, 20).

Шуні (спокійний, тихий, безшумний, нечутний; за іншим поясненням — щасливий, сприятливий, вдалий): Гадів син, батько й основник роду Шуніїв (1 Мойсеева 46:16; 4 Мойсеева 26:15).

Шутелах (розсада, свіжий висадок; за іншим поясненням — шум зламу або дроблення, галас порушника): Єфремів син, основник і голова роду Шутелахів, предок Ісуса Навина (4 Мойсеева 26:35; 1 Хроніки 7:20-27).

Шухам, Хушім (землекоп, грабар, копач; за іншим поясненням — покора, скруха, скорбота, смуток, сум, жаль, уболівання): Данів син, родоначальник Шухамів (4 Мойсеева 26:42, 43; 1 Мойсеева 46:23. "Хушім" — це тільки правописний варіант).

Ю

Ювал (музика): Син Ламеха й Ади, винахідник музичних інструментів (гусла й сопілка), учитель музичного мистецтва (1 Мойсеева 4:21).

Юда, Йодай, Єгуда (хвала Богові, слава Богові, хвалить Господа, прославляйте Господа):

1) Йосипів син у родоводі Ісуса Христа (Луки 3:30).

2) Йосихів син у родоводі Ісуса Христа (Луки 3:26).

3) Брат Ісуса Христа (Марка 6:3).

4) Четвертий син Якова від Лії, народився в Месопотамії. Хоч Юда поділяв ненависть своїх братів до Йосипа, проте він був більше співчутливий і порадив їм краще продати його, ніж вбити (1 Мойсеева 37:26-27). Під час другої подорожі з братами до Єгипту по збіжжя, коли Яків не погоджувався, щоб вони взяли з собою наймолодшого брата Веніямина, то Юда глибоко та зворушливо переконав свого батька в своїй вірності й сердечній відданості йому (1 Мойсеева 43:3-10). У Єгипті перед Йосипом Юда діяв як провідник і речник своїх братів. Він визнав їхню спільну вину перед Богом і виявив їхнє покаяння (1 Мойсеева 44:16). Свою відданість батькові та свою любов до Веніямина він показав тепер тим, що відверто при всіх благах невідомого тоді йому намісника краю затримати його самого в Єгипті, як закладника-заручника, замість свого брата Веніямина. При цьому він так зворушливо промовляв, що Йосип не міг даліше витерпіти й відкрився своїм братам. "Що ми скажемо нашому панові? Чим виправдаємось? Бо як я прийду до батька свого, а юнака зі мною нема? Щоб не побачити мені того нещастя, що спіткає мого батька" (1 Мойсеева 44:16, 34).

Безперечно, відношення Юди до Тамари були несправедливі (1 Мойсеева 38). Однак у своїм великім гріхопадінні він укінці визнав свою вину й своїм черговим ставленням до Тамари показав у собі повчального приклада, як людина має володіти собою й панувати над своїми пожадливостями (1 Мойсеева 38:26).

Якою увагою й пошаною Юда користувався в свого батька, видно навіть із того, що Яків “послав перед собою Юду до Йосипа, щоб показував перед ним дорогу до Гошену” (1 Мойсеєва 46:28). Та найголовніше тут те, що Яків у своїм благословенні віддав Юді перевагу над його братами, вказавши, що з Юдиного племені народиться Цар царів, Господь Ісус Христос (1 Мойсеєва 49:8-12).

Юдине плем'я під час перепису в Синайській пустині нарахувало 74 600 осіб (4 Мойсеєва 1:26, 27), а на границі Ханаану перед входом до нього — 76 500 осіб (4 Мойсеєва 26:22). Їхня територія простягалася завдовжки приблизно на 45 миль, а завширшки приблизно на 50 миль із точним поданням границь у Книзі Ісуса Навина 15:20-63. (Луки 3:33; Жидів 7:14; Об'явлення 5:5; 7:5).

5) Чоловік, який жив у Дамаску при Простій вулиці, в якого домі перебував Савл із кілікійського Тарсу після свого навернення (Дії Апостолів 9:11).

6) Галилеянин Юда підняв велике повстання проти римлян, коли Квіріній прибув у Юдею переписати маєтки для оподаткування. Гамаліїл згадує про нього в своїй промові перед синедріоном (Дії Апостолів 5:37).

7) Юда, званий Варсавою, провідний працівник і проводир між братами в Апостольській Церкві в Єрусалимі (Дії Апостолів 15:22), наділений даром пророцтва (Дії Апостолів 15:32, 34), вибраний із Силою супроводити Павла й Варнаву до Антіохії, як делегати до Антіохійської Церкви.

8) Раб-слуга Ісуса Христа, брат Якова, автор Послання Юди (Послання Юди 1:1).

9) Юда Яковів, апостол Ісуса Христа (Івана 14:22; Луки 6:16; Дії Апостолів 1:13), названий також Тадеєм (Матвія 10:3; Марка 3:18).

10) Левит, що доглядав працю в Божому домі (Езри 3:9).

11) Син Сенуїн, наглядач над містом (Неемії 11:9).

12) Син священика, брав участь у святі освячення міських мурів (Неемії 12:36).

Юда Іскаріотський (Найменування “Іскаріот” складається з двох слів: “іс” та “Каріот” або слушніше “Керійот”. “Іс” чи “іш” по-гебрейському означає чоловіка, а “Керійот” — це назва міста в Юдеї, як читаємо в Ісуса Нав. 15:25. Тут до імени “Юда” спеціально додано “Іскаріотський”, щоб та-

ким чином відрізнити його від іншого Юди поміж апостолами):

Юда Іскаріотський — це син Симона (Івана 6:71; 13:2, 26); уродженець Юдеї, всі інші учні походили з Галилеї. У його житті сріблολюбство й раціоналізм брали верх над духовними й гуманітарними якостями, інакше кажучи, він керувався головним чином вимогами розуму, логіки й матеріальної корисності. Ісус Христос покликав його, як і всіх інших, на Свого учня (Луки 6:12-16); він ходив із Учителем, прислуховувався до Його науки й наочно бачив Його великі діла (Луки 8:1; Матвія 9:35; Марка 6:6). Мав здібності управителя й був скарбником учнівської каси (Івана 12:6; 13:29). Ісус Христос добре знав серце й характер Юди Іскаріотського та бачив у ньому Свого майбутнього зрадника (Івана 6:64-71; 2:24-25). Юда з іншими учнями проповідував Євангелію по містах Юдеї (Матвія 10:4). За 30 срібняків від первосвящеників зрадив Христа. Дивлячись на наслідки зради, Юда визнав свій гріх, кинув у храм срібняки й повісився (Матвія 27:3-10; Дії Апостолів 1:18).

Годі й сьогодні встановити справжні спонуки Юдиної зради. Патріотичний мотив, мовляв, що Юда, як жидівський патріот, пізнавши, що Ісус Христос не має наміру відновити національної держави Ізраїля, розчарувався, втратив надію стати міністром скарбу в майбутньому Царстві й тому видав свого Учителя та Провідника, — не може служити для нас відповіддю. Фактом однак є, що сатана настільки взяв у своє кільце облоги Юду й настільки посів його серце, що для Юди не було вже вороття. Свої нестерпні муки душі за зраду невинної крові він волів покінчити відчайдушним знищенням самого себе...

Юлій (м'яковолосий): Римський сотник із полку Августа, супроводив апостола Павла та інших в'язнів, як конвоїр (вартівник), із Кесарії до Риму. Він по-гуманному ставився до Павла. (Дії Апостолів 27: 1, 3, 31, 41-44).

Юлія (м'яковолоса): Одна з групи римських віруючих, яких просив привітати апостол Павло. Можливо, дружина Філолога (Римлян 16:15).

Юній, Юнія (приналежний богині Юноні, яка, за римською мітологією, була Юпітеровою жінкою, опікункою шлюбу, заступницею жінок й царицею богів): Один із групи римських віруючих, якому Павло передав привіт. Він згадує про

Юнія та Андроніка, як про своїх свояків і співв'язнів, які були відомі поміж апостолами та служили Господеві ще перед ним. (Римлян 16:7).

Юпітер — див. “Зевс”.

Юст (справедливий):

1) Кандидат на апостола, якого називали ще Йосип Варсава (Дії Апостолів 1:23).

2) Християнин у Коринті, що звався також Тит. У його домі, що межував із синагогою, перебував апостол Павло. (Дії Апостолів 18:7).

3) Друг і співробітник апостола Павла, походив із жидівського народу. (Колосян 4:11).

Юхал (сильний, могутній): Син Шелемеїн, опонент (супротивник) пророка Єремії (Єремії 38:1).

Юхал — див “Єгухал”.

Юшав-Хесед (любов, прихильність, милість вертаються): Один із синів Зоровавеля, з Давидової Династії (1 Хронік 3:20).

Я

Язани́я (Єгова чує, Єгова вислуховує):

1) Маахатянин, військовий зверхник в уряді Гедалії, якого настановив вавилонський цар Навуходоносор начальником над останком населення в Юдеї, не забраного до Вавилону (2 Царів 25:23).

2) Єремїїн син, із дому Рехавїтів (Єремїї 35:3).

3) Шафанів син (Єзекїїля 8:11).

4) Аззурів син, один із князів, проти якого пророкував Єзекїїль (Єзекїїля 11:1).

Язїїл (Єгова утішає): Левит, придверний за днів царя Давида (1 Хроніки 15:18).

Язїйя (Єгова утішає): Мераріїв син, левит (1 Хроніки 24:26, 27).

Якан, Якан, Акан (розумний, кмітливий): Мешканець едомського краю (5 Мойсеева 10:6). У 4 Мойсеева 33:31-32 іде мова про місцевість.

Яала (дика коза, сарна): Голова родини, яка вернулася з Вавилону на батьківщину разом із Зоровавелем (Езри 2:56; Неемії 7:58).

Яаре, Яір (ткач): Вифлеемець, батько Елханана (2 Самуїлова 21:19; 1 Хроніки 20:5).

Яасай (створений Єговою): Один із синів Банаєвих, що одружився з чужинкою (Езри 10:37).

Яасїїл (Бог — це Творець): Авнерів син, Давидів лицар, зверхник Веніяминового племені (1 Хроніки 27:21; 11:47).

Ябец (засмутить, спричинить смуток, скорботу, горе, жаль):

1) Визначний голова Юдиного роду (1 Хроніки 4:9, 10).

2) Назва міста в Юдеї, де жили кіняни-книжники (1 Хроніки 2:25).

Явал (потік, струмок): Син Ламеха й Ади, ранній кочовик, номад, або мандрівний вівчар-скотар (1 Мойсеева 4:20).

Явеш (сухий, посушний, висушлий):

1) Батько Шаллула, 15-ий ізраїльський цар-узурпатор (2 Царів 15:10, 13, 14).

2) Назва місцевости (Суддів 21:8-14; 1 Самуїлова 11:1-15; порівняйте 1 Хроніки 27:21; 4 Мойсееву 32:1-42).

Явін (розумний, кмітливий):

1) Хацорський цар, організував коаліцію північних князів-царів Ханаану проти переможного походу Ісуса Навина й зазнав поразки (Ісуса Навина 1 - 14).

2) Інший цоарський цар, що панував за доби Суддів, цебто 150 років пізніше після смерти першого царя Явіна. Ізраїль переміг його під проводом Барака й Девори (Суддів 4:2, 7, 17, 24).

Яда (мудрий, знаючий, майстерний, умілий, вправний): Онамів син, із роду Єрахмеїла від Атари (1 Хроніки 2:28, 32).

Ядлуя (загальновідомий, широкознаний, популярний):

1) Син і наступник Йоханана, останній первосвященик, ім'я якого подає Старий Заповіт (Неемії 12:11, 22).

2) Зверхник народу, що підписав із Неемією заповіт вірности Богові й що не буде вступати в родинні стосунки з чужинцями (Неемії 10:22).

Ядон (суддя): Меронотеянин, допомагав при відбудові єрусалимських мурів (Неемії 3:7).

Язіз (яскравий, сяючий, блискучий): Гагріянин, зверхник-доглядач над дрібною худобою, що мав Давид (1 Кн. Хроніки 27:31).

Яір (просвітитель):

1) Старшина синагоги. Ісус Христос воскресив із мертвих його дочку (Матвія 9:18; Марка 5:22; Луки 8:41).

2) За батьком, походив із лінії Юдиного племені, за матір'ю — з Манасійного (4 Мойсеева 32:41; 1 Хронік 2:23).

3) Гелеадеянин, суддя в Ізраїлі 22 роки, у нього було 30 синів, посідав 30 міст в Гілеадському краї, що називалися "Яіровими селищами-поселеннями" (Суддів 10:3-5).

4) Веніаминівець, батько Мордехая (Естери 2:5).

5) Батько Елханана, один із лицарів Давидової армії (1 Хроніки 20:5).

Яїл (дика коза, сарна; за іншим джерелом — альпіністка, аматорка сходження на важкодоступні гірські вершини): Жінка кенейянина Хевера, яка підступом вбила Сісеру, полководця ханаанського царя Явіна (Суддів 4:21).

Якан (лихо, біда, горе, гіркість, потерпілий, покривджений): Один із 7 зверхників Гадового племені (1 Хрон. 5:13).

Якей (побожний): Агурів батько (Приповістей 30:1).

Яким (Єгова споруджує):

1) Священик, голова 12-ої порядкової черги служби священників у Божому домі за днів царя Давида (1 Хроніки 24:12).

2) Один із синів Шиммеєвих, веніаминівець (1 Хроніки 8:19).

Яків (хитрун, обманець або підбурювач, провокатор; за іншим джерелом — п'ята, триматися за п'яту, який наслідує Єгова):

1) Син Ісаака й Ребеки, народився в Ханаані при криниці Лахай-Рої приблизно 1836 р. до Хр. Під час пологів рука Якова трималася п'яти його брата Ісава, а тому його найменовано: "Він держить за п'яту" (1 Мойсеєва 25:20 й наст.; Осії 12:3 і наст.). Улюблений син Ребеки, вівчар. Яків хитрістю купив первородство від Ісава (1 Мойсеєва 25:29), підступом при допомозі матері одержав патріархальне благословення від Ісаака (1 Мойсеєва 27); відтак мусів втікати від гніву й пімсти Ісава в далеку Месопотамію, до свого вуйка Лавана в Арамейський Падан, як також там взяти собі за жінку свою землячку.

Яків мав 77 років, коли він покинув свій батьківський дім. По дорозі до Лавана він ночував в Бет-Елі під голим небом. У сні він бачив небесну драбину й тоді Сам Бог з'явився йому й підбадьорив його Своєю обітницею (1 Мойсеєва 28:10-22). У свого вуйка Лавана він працював 21 рік, своїми хитрими комбінаціями він дуже збагатів у Месопотамії й укінці вернувся в Ханаан з родиною й великим достатком, уклавши з Лаваном мирний договір (1 Мойсеєва 30:37-43; 31:22-54).

Яків мав 100 років, коли вернувся на батьківщину. Перед зустріччю з Ісавом і примиренням, Яків усю ніч аж до досвітньої зорі боровся з Богом у Пенуїлі й там Бог змінив його ім'я з "Якова" на "Ізраїля", що означає "Божий князь", Божий лицар", "боров Бога", "богоборець" (1 Мойсеєва 32:10-27). У Ханаані Яків, після свого повороту від Лавана, перебував 30 років у таких місцевостях: Маханаїмі, Пенуїлі, Сукоті, Сихемі, Хевроні й Беер-Шеві (1 Мойсеєва 32:2; 10-23; 33:17; 33:18 - 34:31; 37:14; 46:1-5). Яків під час голоду й туги, побачивши єгипетські колесниці, спеціально вислані його улюбленим сином Йосипом, щоб перевезти його до Єгипту, ожив духом і урочисто промовив: "Досить!" (1 Мойсеєва 45:28).

Він мав 130 років, коли прибув до Єгипту й поселився в країні Гошен. Прожив у Єгипті 17 літ і помер у віці 147 літ (1 Мойсеєва 47:27-28). Тіло Якова, за його заповітом, сини перевезли з Єгипту до ханаанського краю й поховали його в Хевроні, в родинній гробниці-печері поля Махпели напроти Мамре (1 Мойсеєва 50:7-14).

Яків — це родоначальник 12 племен ізраїльського народу. Він мав 12 синів і одну дочку. Від своєї дружини Лії він мав 6 синів і одну дочку: Рувима, Симеона, Левія, Юду, Ісасхара, Завулону й Діну; від своєї другої улюбленої дружини Рахілі — 2 синів: Йосипа й Веніямина; від Ліїної невольниці Зілли — 2 синів: Гада й Асира та від Рахіліної невольниці Білги — 2 синів: Дана й Нафталима (1 Мойсеєва 29:31 - 30:24; 35:16-29).

Ворожнеча поміж нащадками Ісава та Якова, едоміянами-арабами та ізраїльтянами, триває досі. Войовничий мислитель Ісав жив сучасністю й не дбав про свою майбутність; навпаки, хитрий вівчар Яків жив далекосяглими плянами, однак його гріх знайшов його. Бурхливе життя Якова показує нам, як Бог вживає Своїх досконалих педагогічних методів, щоб випробовуваннями й терпіннями очистити характер Своїх дітей та вчинити їх зрілими розуміти та посісти великі Божі обітниці.

2) Яків Старший; син рибалки Зеведея й Саломії, рідної сестри матері Ісуса Христа, рідний брат Івана, апостол Ісуса Христа. (Матвія 10:2; Марка 1:19-20; Луки 6:14; Івана 19:25; Дії Апостолів 1:13). Євангелія ще тісніше об'єднала рідних братів Якова та Івана. Вони були разом покликані на учнів Ісуса Христа, коли в човні на побережжі Генісаретського моря лагодили свого невода (Матвія 4:21, 22); разом були вислані на проповідь Євангелії (Матвія 10:1, 2; Марка 1:19 і наст.); мали привілей разом приглядатися до воскресіння дочки старшого синагоги Яіра (Марка 5:37); були очевидцями Господнього переображення (Марка 9:2-9). Був членом внутрішнього кола учнів Ісуса Христа. Яків і Іван одержали ім'я Воанергес, що означає "сини грому" (Марка 3:17). Вони бажали вогнем із неба знищити самарянське село, населення якого відмовилося прийняти Христа та їх (Луки 9:51-56).

Яків жив у Віфсаїді, Капернаумі й Єрусалимі. Проповідував Євангелію в Єрусалимі й по інших місцевостях Юдеї.

Загинув як мученик 44 року по Хр. в Єрусалимі. З доручення царя Ірода Агріппи I йому стяли мечем голову (Дії Апостолів 12:1, 2).

3) Яків Справедливий, брат Ісуса Христа. Правдоподібно навернувся й повірив в Ісуса Христа під час Його розп'яття. Спаситель особисто з'явився йому по Своїм воскресенні (Матвія 13:55; Марка 6:3; 3:21, 31-35; Івана 7:3-5; 1 Коринтян 15:7; Галатів 1:19). Яків і його брати приєдналися до учнів Ісуса Христа після вознесення (Дії Апостолів 1:14). Яків був пресвітером Церкви в Єрусалимі та председником Апостольського Собору в Єрусалимі (Дії Апостолів 15). Він перший зустрів апостола Павла після його навернення й покликання служити Божим Словом поганам (Галатів 1:19); згодом мав поважні бесіди й дискусії з Павлом про взаємовідносини поміж наверненими християнами з жидів і поган, на підставі Божого Слова та дії Святого Духа прийшли до повного порозуміння й визнали, що Павлові й Варнаві Бог припоручив проповідувати Євангелію необрізаним поганам, а Якову, Петрові та Іванові — обрізаним жидом (Галатів 2:7-10). Павло називає Якова стовпом Церкви. Він майже 30 років проповідував Христа в Єрусалимі та втішався великим авторитетом (Дії Ап. 12:17; 15:13-29; 21:17-18). Яків був вкаменований коротко перед виходом жидівського повстання за первосвященства Ананії.

Автор Соборного Послання Якова, що є найранішою Новаповітною Книгою, написав її в Єрусалимі в 45-50 рр. У своїм Посланні він закликав читачів до практичного християнства: "Будьте ж виконавцями Слова, а не слухачами самими, що себе самих обманюють (Якова 1:22); вказував Божим дітям на потребу й вартість довготерпеливості, закликав їх до Божої мудрості й наполягав на тому, щоб віруючі християни практикували самодисципліну. Ми повинні бути "скорі до слухання, забарні говорити та повільні на гнів. Послідовники Ісуса Христа мають дозволити Божому Слову діяти в їхнім житті.

4) Яків Молодший (Менший), син Алфеїв і Марії, належав до первісного кола учнів Ісуса Христа, названий у пасійній (страсній) історії "Яковом Молодшим" (Матвія 10:2-4; 27:56; Марка 3:13-19; 15:40; 16:1; Дії Апостолів 1:13). Сполучувати й ототожнювати Марію, матір Якова Молодшого, із Марією Клеоповою на підставі Марка 15:40 та Івана 19:25, на нашу думку, немає ані біблійних, ані історичних підстав.

5) Яків, батько апостола Юди (Луки 6:16; Дії Апостолів 1:13). Апостол Юда в Матвія 10:3 і Марка 3:18 називається також "Тадеєм".

6) Син Маттана, батько Йосипа, мужа Марії, матері Господа Ісуса Христа (Матвія 1:15, 16).

Якова (витіснений, хитро змушений залишити місце): Один із князів-зверхників Симеонового роду (1 Хроніки 4:36).

Ялам, Яалам, Йалам (Бог охороняє, береже): Ісавів син від Оголівामी, голова едомського племені (1 Мойсеєва 36:5, 14, 18; порівняйте 1 Хроніки 1:35).

Ялон (постійний): Езрин син, з роду Калева, з Юдиного племені (1 Хроніки 4:17).

Ямін (правиця):

1) Симеонів син, родоначальник Ямінів (1 Мойсеєва 46:10; 2 Мойсеєва 6:15; 4 Мойсеєва 26:12; 1 Хроніки 4:24).

2) Син Рама, з Юдиного племені (1 Хроніки 2:27).

3) Левит, пояснював народові Закон (Неемії 8:7).

Ямlex (Єгова дає царство): Один із князів-зверхників Симеонового племені за днів юдейського царя Єзекії (1 Хроніки 4:34).

Янай (Єгова відповідає, Єгова дає відповідь) Гадівець, зверхник у Башані (1 Хроніки 5:12).

Янній і Ямврій: Два єгипетські мудреці, ворожити, чаклуни, які противились були Мойсеєві. Вони стали символом тих, які виступають проти правди. Старий Заповіт не подає цих імен. Правдоподібно Янній і Ямврій були загальновідомі жидам за переданням (2 Тимофія 3:8, 9; 2 Мойсеєва 7:9-13).

Яра (мед): Саулів нащадок (1 Хроніки 9:42).

Ярев (ворожий, ворог): Правдоподібно власне ім'я асирійського царя, як подає переклад П. Куліша. Цар Ярев був месником за гріхи Ізраїля, а тим самим захисником, оборонцем правди. Деякі переклади Біблії замість власного імені подають " великий цар". (Осії 5:13; 10:6).

Яред, Еред (схил, зниження, спуск):

1) Син Магалал'їла, батько Еноха, помер у віці 962 років (1 Мойсеєва 5:15, 16, 18-20; 1 Хроніки 1:2; Луки 3:37).

2) Нащадок Юди (1 Хроніки 4:18).

Ярешія, Яарешія (Єгова годує, живить, плекає): Син Єхорама (Єрохама), веніяминівець (1 Хроніки 8:27).

Ярів (противник, ворог, суперник, опонент):

1) Родоначальник симеонівців (1 Хроніки 4:24). Правдоподібно, “Яхін” — це варіант імени “Ярів” у 1 Мойсеєва 46:10; у 2 Мойсеєва 6:15 та в 4 Мойсеєва 26:12.

2) Один із голів-начальників Езри, що супроводив експедицію поворотців із Вавилону до Єрусалиму (Езри 8:16).

3) Йоцадаків син, священик. Він одружився з чужинкою й, на вимогу Езри, розвівся з нею (Езри 10:18).

Яроах (місяць): Один із зверхників у Гадовому племені (1 Хроніки 5:14).

Ярха: Єгипетський раб-кріпак, який одружився з дочкою Шешана Ахлаєю. Шешан походив із Юдиного племені (1 Кн. Хроніки 2:34-41).

Ясон (він зціляє, він вилічує): Мешканець міста Солуня, в нього мав пристановище апостол Павло й Сила; правдоподібно, він супроводив Павла в місійній подорожі (Дії Апостолів 17:5, 6, 7, 9; Римлян 16:21).

Ятніл (Бог дарує, Бог дає): Син Мешелемії, левит, придверний (1 Хроніки 26:2).

Яфет (збільшення, розширення): Ноїв син, нащадки якого поселились на грецьких островах і на побережжі Середземного моря, Малої Азії, Азії та Європи (1 Мойсеєва 9:23; 10:2, 21).

Яфія (блискучий, розкішний):

1) Лахиський цар у Ханаані (Ісуса Навина 10:3).

2) Давидів син, народився в Єрусалимі (2 Самуїлова 5:15; 1 Хроніки 14:6).

Яфлет (Єгова визволяє, рятує, спасає): Нашадок Асура через Берію (1 Хроніки 7:32, 33).

Яхазіїл (Єгова бачить):

1) Веніаминівець, Давидів лицар, приєднався до нього в Ціклагу (1 Хроніки 12:4).

2) Священик і сурмач за днів царя Давида (1 Хроніки 16:6).

3) Син Хеврона, левит (1 Хроніки 23:19; 24:23).

4) Син Захарія, левит із Асафових синів, служив у храмі за днів царя Йосафата (2 Хроніки 20:14).

5) Син Яхазіїла, вернувся з Вавилону на батьківщину, як зверхник синів Шеханії разом із Езрою (Езри 8:5).

Яхат (союз, об'єднання, з'єднання, спілка, унія):

1) Лівні син, нащадок Левія (1 Хроніки 6:5).

2) Син Шім'ї, голова пізнішого дому в роді Гершома (1 Хроніки 23:10, 11).

3) Син Шовалів у родоводі Юдиного племені (1 Хроніки 4:2).

4) Шеломотів син, левит, нащадок Левія (1 Хрон. 24:22).

5) Левит із Мерарієвих синів (2 Хроніки 34:12).

Яхділ (Єгова втішає, Єгова дає радість): Зверхник-голова батьківського дому з Манасієного племені (1 Хроніки 5:24).

Яхебба, Єхубба (захований, охоронений): Шемерів син, з дому Берії, з Іссахарового племені (1 Хроніки 7:34).

Яхзера (Єгова повертає): Священик із дому Іммера (1 Хроніки 9:12).

Яхзея (видющий Єгова, Господь обсервує): Тіквин син, поверненець із Вавилону на батьківщину, священик, допомагав Езрі полагоджувати справи мішаного подружжя з чужинцями (Езри 10:15).

Яхін, Ярів (Він заснує, Він утвердить, Він збудує):

1) Симеонів син (1 Книга Мойсеєва 46:10; 2 Мойсеєва 6:15; 4 Мойсеєва 26:12; 1 Хроніки 4:24).

2) Голова-зверхник 21-ої порядкової черги служби священиків у Божому домі (1 Хроніки 9:10; 24:17; Неємії 11:10).

3) Яхін — це назва правого стовпа до притвору Єрусалимського храму, цебто так найменовано стовп перед храмом із правиці його (1 Царів 7:21; 2 Хроніки 3:17).

Яхлеїл (надія в Єгові): Завулонів син, родоначальник яхлеїмів (1 Мойсеєва 46:14; 4 Мойсеєва 26:26).

Яхмай (Єгова захищає): Зверхник-голова батьківського дому Толи, з Іссахарового племені (1 Хроніки 7:2).

Яхсеїл — див. "Яхцеїл".

Яхцеїл, Яхціїл, Яхсеїл (Єгова наділяє, Єгова призначає, Єгова розподіляє й покладає завдання): Нефталімів син, родоначальник яхцеїлів (1 Мойсеєва 46:24; 4 Мойсеєва 26:48; 1 Хроніки 7:13).

Яшем (сплячий, сонливий, сонний): Гізонянин, Яшемові сини знаходяться в списку Давидових лицарів (2 Самуїлова 23:32). "Гашемові сини" в 1 Хроніки 11:34 — це тільки варіант імени "Яшем".

Яшов'ам, Яхов'ам, Йошев-Башшевет (вертатися): Син Завдіїлів, хорх'янин, голова гвардії Давидових лицарів, убив

нараз списом 300 чи 800 люда (1 Хроніки 11:11; 12:6; 27:2; 2 Самуїлова 23:8).

Яшув (він вертається):

1) Іссахарів син, родоначальник Яшувів. “Йов” — це арабський еквівалент гебрейського імени “Яшув”. (1 Мойсеєва 46:13; 4 Мойсеєва 26:24; 1 Хроніки 7:1).

2) Баніїв син, одружився з чужинкою (Езри 10:29).

Яшуві-Лехем (вертається до хліба, вертається до Вифлеєму): Ім'я особи поміж нащадками Шели, з Юдиного племені (1 Хроніки 4:22).

• •

•

ЛІТЕРАТУРА

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА, Загальна частина, Наукове Товариство ім. Шевченка, Мюнхен-Нью Йорк, 1949-1952.

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА, Словникова частина, Томи 1-8, Наукове Товариство ім. Шевченка, Париж-Нью Йорк, 1955-1976.

Василь Ірклієвський, НАШІ ІМЕННЯ, ЇХ ПОХОДЖЕННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ, Накладом автора, Мюнхен, 1968.

Прот. П. Солярскій, ОПЫТЪ БИБЛЕЙСКАГО СЛОВАРЯ, томы: I, II, III, IV; С.-Петербургъ, 1879-1884.

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, томи: I-XI, Видавництво "Наукова Думка", Київ, 1970-1980.

Wm. Smith, LL.D., BIBLE DICTIONARY, Teacher's edition, Revised and edited by Rev. F. N. & M. A. Peloubet, New York, 1900.

Theodor Schlatter, CALWER BIBELLEXIKON, Calwer Verlag, Stuttgart, 1967.

J. Stafford Wright, REVELL'S DICTIONARY OF BIBLE PEOPLE, Fleming H. Revell Company, Old Tappan, N.J., 1978.

STUTTGARTER BIBLISCHES NACHSCHLAGEWERK, Privileg. Wuertt. Bibelanstalt, Stuttgart, 1931.

WEBSTER'S BIOGRAPHICAL DICTIONAARY, G. & C. Merfriam Co., Springfield, Mass., 1976.

Moyer Elgin S., WHO WAS WHO IN CHURCH HISTORY, Moody Press, Chicago, 1968.

Frank S. Mead, WHO'S WHO IN THE BIBLE, Galahad Books, New York, 1934.

Albert E. Sims and George Dent, WHO'S WHO IN THE BIBLE, The Philosophical Library, Inc., New York, 1960.

З М І С Т

Передмова	7	Агара	19	Амасай	28
А		Аге	19	Амасія	28
Аарон	9	Ада	19	Амація	28
Авагта	10	Адалія	19	Амашсай	28
Аваддон	10	Адам	19	Аміттай	28
Авакум	10	Адая	21	Аммігуд	28
Август	10	Адбеїл	21	Аммізавад	29
Авді	11	Адер	21	Аммінадав	29
Авдон	11	Адрііл	21	Аммілів	29
Авед-Него	11	Азаз	21	Аммішаддай	29
Авель	12	Азазія	22	Аммон,	
Авесалом	12	Азанія	22	аммонітяни	29
Аві	13	Азарііл	22	Амнон	29
Авігу	13	Азарія	22	Амон	30
Авігуд	13	Азгад	24	Аморейни	30
Авігаїл	13	Аззан	24	Амос	30
Авіда	13	Аззур	24	Амоц	31
Авіезер	13	Азмавет	24	Амплія	31
Авійя	13	Азріїл	24	Амрам	31
Авійям	14	Азрікам	24	Амрафел	31
Авімаїл	14	Азува	25	Амці	31
Авімелех	14	Азур	25	Ана	31
Авінадав	14	Айя	25	Анак	31
Авіноам	15	Акила	25	Анані	31
Авірон	15	Аккув	25	Ананій	31
Авраам	15	Алва	26	Ананія	32
Аврам	18	Алван	26	Анат	32
Агав	18	Александр	26	Аная	32
Агрей	18	Алемет	26	Ангол	32
Аголіяв	18	Алмодад	26	Андрій	35
Агріппа	18	Алфій	26	Андронік	36
Агріппа I	18	Амал	26	Анер	36
Агріппа II	18	Амалик	26	Аніям	36
Агуп	18	Амаликитяни	26	Анна	36
Агар	18	Амарія	27	Анон	36
		Амаса	27	Антипа	36

Беера	56	Бігта	61	Весейл	86
Беерах	56	Бігтан	61	Вірсавія	86
Беєрі	56	Бідкар	61	Власт	86
Бел	56	Білдад	62	Воанергес	86
Бела	56	Білшан	62	Вофсій	86
Бен	57	Бімхал	62		
Бен-Авінадав ..	57	Біннуй	62	Г	
Беная	57	Бін'я	62	Гавріл	87
Бен-Гадад	58	Біршай	62	Гадад	87
Бен-Гесед	58	Біт'я	62	Гадасса	87
Бен-Гур	58	Біхрі	62	Газайл	87
Бен-Гевєр	58	Бішлам	62	Гай	88
Бен-Декер	58	Боаз	62	Гаккатан	88
Бен-Зохет	58	Бог	63	Гаккоц	88
Бено	58	Боган	78	Галліон	88
Бен-Онї	58	Босмат	78	Галлохеш	88
Беніну	59	Бохеру	78	Гамалійл	88
Бен-Хаїл	59	Буз	78	Гаман	89
Бен-Ханан	59	Бузї	78	Гамат	89
Беор	59	Буккі	78	Гаммедат	89
Бера	59	Буккійя	78	Гаммолахет	89
Бераха	59	Буна	78	Гамор	89
Берая	59			Ганамейл	89
Берехія	59	В		Ганун	89
Бері	59	Ваал	79	Гаран	90
Берія	59	Ваал-Зевув	81	Гареф	90
Беродах-		Ваали	81	Гарое	90
Бал'адан ..	60	Вайзата	81	Гарум	90
Бесай	60	Валаам	81	Гатах	90
Бесодея	60	Валтасар	82	Гахалія	90
Бетуїл	60	Ванія	82	Гахмоні	90
Бехер	60	Варавва	82	Гаццеллпоні ..	90
Бехорат	60	Варісус	83	Гаццовева	90
Бецай	60	Варнава	83	Гашем	90
Бецал'їл	60	Варсава	84	Гегай	90
Бецер	61	Вартимей	84	Гедеон	91
Бігвай	61	Варфоломій ..	84	Гелем	91
Біззета	61	Вашті	84	Гемам	91
Білган	61	Велійял	84	Геман	91
Білгав	61	Веніямин	85	Герм	92
Білга	61	Верніка	85	Гермоген	92

Гіддай	92
Гілел	92
Гіменей	92
Гінат	92
Гогам	92
Год	92
Годавія	92
Годав'я	92
Годійя	92
Гомам	92
Горам	93
Готір	93
Гошая	93

Г

Гаал	94
Габбай	94
Гагрій	94
Гад	94
Гадад'езер	94
Гадаїл	94
Гадасса	94
Гадді	94
Гадій	94
Газез	95
Газзам	95
Галал	95
Гаммадеї	95
Гамул	95
Гарев	95
Гатам	95
Гахам	95
Гахар	95
Гевер	95
Гедалія	96
Гедор	96
Гезеряни	96
Гемаллій	97
Гемарія	97
Генуват	97
Гера	97

Гершом	97
Гетер	97
Геуїл	97
Гехазі	97
Гешан	97
Гешем	98
Гешуреяни	98
Гіддалті	98
Гіддел	98
Гід'оній	98
Гілалай	98
Гілеад	98
Гіннетой	98
Гіннетон	98
Гіргашеянин	99
Гірзеяни	99
Гішпа	99
Гог	99
Голіят	99
Гомер	99

Д

Давид	100
Даги	108
Дагон	108
Далфон	109
Дамара	109
Дан	109
Даніїл	109
Дарда	111
Дарій	111
Даркон	111
Датан	112
Девір	112
Девора	112
Дедан	112
Делая	112
Деліла	112
Демас	113
Дера	113
Деуїл	113

Диявол	113
Дівлаїм	114
Діври	114
Діна	115
Діонисій	115
Ареопатіт	115
Діоскури	115
Діотрефей	115
Дішан	115
Діяна	115
Дмитро	115
Додо	116
Доег	116

Е

Евал	117
Еввул	117
Евед	117
Евед-Мелех	117
Евер	117
Евій	117
Евіятар	117
Евнікія	118
Еводія	118
Егуд	118
Егла	118
Еглон	118
Едер	118
Едом	118
Езлай	119
Ела	119
Ел'ад	119
Ел'ада	119
Елам	119
Ел'аса	119
Елдаа	120
Елдад	120
Езра	120
Езрі	123
Елеазар	123
Ел'єгонай	123

Елзавад	123
Еліата	123
Еліадад	123
Еліезер	124
Еліенай	124
Елігу	124
Еліїл	124
Елійя	125
Еліка	125
Елкана	125
Еліма	125
Елімелех	125
Елісафат	126
Еліфаз	126
Еліфал	126
Еліфелег	126
Еліфелет	126
Еліхореф	126
Еліцафан	126
Еліцур	126
Еліша	127
Елішама	127
Елішева	127
Еліюд	127
Еліяв	127
Еліяким	127
Еліям	128
Елійоенай	128
Елмодам	128
Ел'наам	128
Елнатан	128
Елон	128
Елпаал	129
Ел'узай	129
Елханан	129
Ел'яда	129
Ел'яким	129
Ел'ясаф	129
Ел'яхба	129
Ел'яшів	129
Еммануїл	130

Еней	130
Енох	130
Енош	130
Епафрас	130
Епафродит	131
Епенет	131
Ер	131
Еран	131
Ераст	131
Ері	131
Еріот	131
Еслії	131
Естер	131
Етан	132
Етбаал	132
Етнан	132
Етні	132
Ефа	132
Ефая	132
Ефер	132
Ефлал	133
Ефрата	133
Ефрон	133
Ефтай	133
Ецбон	133
Ецер	133
Ешбаал	133
Ешбан	133
Ешек	134
Ештемоа	134
Ештон	134

Є

Єатрай	135
Єва	135
Єверехія	135
Євтих	135
Єгаллел'їл	135
Єгдай	135
Єгоаддан	135
Єгоахаз	135

Єгоаш	136
Єгозавад	136
Єгонадав	136
Єгорам	136
Єгосав'ат	137
Єгоханан	138
Єгоцадак	138
Єгояда	138
Єгояким	139
Єгорів	139
Єгоряхін	139
Єгу	139
Єгудита	140
Єгудій	140
Єгухал	140
Єдая	140
Єдида	141
Єдід'я	141
Єдіяїл	141
Єдутун	141
Єзавель	141
Єзекїїль	142
Єзекія	143
Єзіїл	145
Єїл	145
Єкам'ам	145
Єкамія	145
Єкутіїл	145
Єлисавета	145
Єлисей	146
Єміма	147
Ємуїл	147
Єракеам	147
Єрах	147
Єрахмеїл	147
Єред	148
Єремай	148
Єремія	148
Єремот	151
Єривай	151
Єріїл	152

Іш-Бошет 191
Ішгод 191

І

Івнея 192
Івнія 192
Івсам 192
Івхар 192
Іг'ал 192
Ігдалія 192
Іддо 192
Ідлаф 192
Ізрахія 192
Імла 192
Імна 192
Імра 193
Ірійя 193
Іска 193
Ісмахія 193
Ітма 193
Ітра 193
Ітран 193
Ітреам 193
Іфдея 193
Іфтах 193
Іцгар 194
Іцрі 194
Ішбак 194
Ішбах 194
Ішва 194
Іш'ї 194
Ішма 195
Ішмая 195
Ішмерай 195
Ішпа 195
Іспан 195
Ішшія 195

Й

Йанан 196
Йоав 196

Йоах 196
Йоаш 197
Йов 198
Йовав 200
Йоглі 201
Йоед 201
Йоезер 201
Йозавад 201
Йозахар 201
Йоїл 201
Йоїла 202
Йокім 202
Йоктан 202
Йокшан 202
Йона 202
Йонан 203
Йонатан 203
Йора 204
Йорай 204
Йорам 204
Йорим 204
Йосафат 204
Йосип 204
Йосій 206
Йосіфія 206
Йосія 206
Йотам 207
Йоха 207
Йоهاز 207
Йоханан 207
Йохевед 208
Йоша 208
Йошав'я 208
Йошбекаша 208
Йошів'я 208
Йояда 208
Йояким 208
Йоярів 208

К

Кадміл 209

Каїн 209
Кайяфа 209
Калев 209
Каллай 210
Кандака 210
Кармі 210
Карп 210
Каршена 210
Кастор 210
Катан 210
Кварт 210
Квірінй 210
Кегат 210
Кедар 211
Кедема 211
Кедор-Лаомер 211
Келіта 212
Келув 212
Келугу 212
Кемош 212
Кемуїл 212
Кенаана 212
Кеназ 212
Кеназзеяни 212
Кенані 213
Кенанія 213
Керан 213
Керен-Гаппух 213
Кесар 213
Кесед 213
Кеція 213
Кир 213
Кифа 215
Кіл'ав 215
Кілійон 215
Кімган 215
Кіслон 215
Кіш 215
Клавдій 215
Клавдій Лісій 215
Клавдія 216

Клеопа	216
Климент	216
Козбі	216
Колая	216
Кол-Хезей	216
Конанія	216
Коре	217
Корей	217
Корнилій	217
Коц	217
Крискент	217
Крисп	217
Куш	217
Кушан	218
Кушая	218
Куші	218

Л

Лаван	219
Лада	219
Ладан	219
Лазар	220
Лаїл	220
Лаїш	220
Ламех	220
Лапідот	221
Лахад	221
Лахмі	221
Левій	221
Лемуїл	221
Лин	221
Лівні	221
Лідда	222
Лідія	222
Лікхі	222
Лісаній	222
Лія	222
Лоїда	223
Лот	223
Лотан	226
Лохеш	226

Луд	226
Лука	226
Лукій	227
Луцій	227

М

Маадай	228
Маадія	228
Маай	228
Маазія	228
Маасея	228
Маат	229
Мааха	229
Маац	230
Магалал'їл	230
Магарай	230
Магер-Шелал- Гаш-Баз	230
Магдіїл	231
Магор	231
Мадай	231
Малахія	231
Малкам	232
Малкіїл	232
Малкійя	232
Малкірам	233
Малкі-Шуя	233
Маллоті	233
Маллух	233
Малх	233
Манаїл	233
Манасія	233
Манахат	234
Маноах	234
Маох	234
Мара	234
Мареша	235
Марія	235
Маріям	238
Марко	239
Марсена	239

Марта	239
Масай	240
Масса	240
Матвій	240
Матреда	241
Маттан	241
Маттанія	241
Маттатай	242
Маттатій	242
Маттатта	242
Маттенай	242
Маттії	242
Маттітія	242
Махат	243
Махазіот	243
Махбанай	243
Махій	243
Махір	243
Махла	243
Махлон	243
Махнадвай	243
Махлі	243
Махол	243
Маш	244
Мегетав'їл	244
Мегуман	244
Медад	244
Медан	244
Мелатія	244
Мелеа	244
Мелех	244
Меліх	244
Мелхиседек	244
Мелхій	245
Мелхола	245
Менахем	245
Мемухан	245
Мерав	245
Мерайот	245
Мерарі	246
Мерая	246

Меред	246	Мішма	254	Неват	271
Меремот	246	Мнасон	254	Невузар'адан ..	271
Мерів-Баал	246	Моав	254	Невушазбан	271
Меродах- Бал'адан	246	Мойсей	255	Недав'я	271
Месія	246	Молехет	262	Неемія	271
Метушаїл	247	Молох	262	Некода	273
Метушелах	247	Мордехай	263	Нер	273
Мефіошет	247	Моца	263	Нерій	273
Мехір	247	Муппім	263	Нерія	273
Мехуяїл	247	Муші	263	Нетанія	273
Меша	247	Н		Нефег	273
Мешах	248			Нефталим	273
Мешезав'їл	248	Наам	264	Нехо	274
Мешелемія	248	Наама	264	Нехум	274
Мешіллемот	248	Нааман	264	Нехушта	274
Мешуллам	248	Наара	264	Неціях	274
Мешуллемет	250	Наарай	264	Никанор	274
Микола	250	Навал	264	Никодим	274
Митредат	250	Навин	265	Німрод	275
Михаїл	250	Навот	265	Німші	275
Михей	251	Навуходо- носор II	265	Нірей	275
Мівсам	252	Наггей	267	Ноадія	275
Мівхар	252	Надав	267	Новах	275
Мівцар	252	Наркис	268	Ногаг	275
Мідіян	252	Натан	268	Ноема	275
Мізза	252	Натанаїл	268	Ной	275
Мійямін	252	Наум	269	Ноомі	277
Міклот	252	Нафанаїл	269	О	
Мікней	252	Нафіш	269		
Мілалай	253	Нафтух	269	Овадія	278
Мілка	253	Наха	269	Овал	279
Мілком	253	Нахаманій	270	Овед	279
Мін'ямин	253	Нахарай	270	Овед-Едом	279
Мірма	253	Нахат	270	Овіл	279
Міцраїм	253	Нахаш	270	Огад	279
Міха	253	Нахбі	270	Огел	279
Міхая	253	Нахмоні	270	Огій	280
Міхрі	254	Нахор	270	Оголіяв	280
Мішаїл	254	Нахор	270	Ог	280
Міш'ам	254	Неарія	270	Одед	280
		Невай	270	Озні	280

Олександр	280
Олександр III ..	281
Омар	281
Омрі	281
Он	281
Онам	281
Онан	282
Онисим	282
Онисифор	282
Орев	283
Орен	283
Орпа	283
Осія	283
Оснат	284
Отні	284
Отнійл	284
Офра	284
Охран	284
Оцем	284

П

Павло	285
Паг'їл	298
Падон	298
Палал	298
Палті	298
Палтіїл	298
Пармашта	298
Пармен	298
Парнах	299
Паруах	299
Пасеах	299
Патров	299
Пашхур	299
Педаїл	299
Педацур	299
Педая	299
Пеках	300
Пекахія	300
Пелалія	300
Пелатія	300

Пелая	301
Пелег	301
Пелет	301
Пеніна	301
Перец	301
Переш	301
Персида	301
Петахія	301
Петро	301
Петуїл	302
Пеуллетай	302
Пилат	302
Понтійський	302
Пилип	303
Пілдаш	304
Пілтай	304
Пілха	304
Пінон	304
Пінхас	304
Пір'ам	304
Піспа	305
Пітон	305
Піхол	305
Пората	305
Потіфар	305
Поті-Фер	305
Похерет	305
Прискилла	305
Прохор	305
Пуа	305
Публій	306
Пуд	306
Пул	306
Пура	306
Пут	306
Путїїл	306

Р

Раама	307
Равшаке	307
Рагав	307

Раддай	307
Рам	307
Рамот	307
Рам'я	307
Рахав	307
Рахам	308
Рахіль	308
Реая	308
Рева	308
Ревека	308
Регем	309
Реелай	309
Резон	309
Реї	309
Рекен	309
Ремалія	309
Реу	310
Реуїл	310
Рефаїл	310
Рефах	310
Рефая	310
Рехав	310
Рехав'ам	310
Рехов	311
Рехум	311
Рецін	312
Решеф	312
Рисай	312
Рифат	312
Рівай	312
Ріммон	312
Рінна	313
Ріція	313
Ріцла	313
Ровоам	313
Рогарга	313
Рода	313
Ромамті-Езер ..	313
Рош	313
Рувим	314
Рут	314

Руф	314	Сенуя	327	Тадей	344
С		Сеорім	327	Талмай	345
Савл	315	Серах	327	Талмон	345
Савта	315	Серая	327	Тамара	345
Савтеха	315	Сергій Павло	328	Таммуз	345
Садок	315	Серед	328	Танхумет	346
Сала	316	Серуг	328	Талпуах	346
Саллай	316	Сетур	328	Таршіш	346
Салмай	317	Сигон	328	Таттенай	347
Салманасар	317	Сила	329	Тафат	347
Салмон	317	Силуан	329	Тахан	347
Саломія	317	Сим	329	Тахаш	347
Салу	318	Симеон	329	Тихпенеса	347
Самгар, Нево, Сарсехім ..	318	Симон	331	Тевалія	347
Самла	318	Синтихія	333	Тевах	347
Самсон	318	Сихем	333	Тевда	347
Самуїл	319	Сиф	333	Телах	348
Санваллат	319	Сіага	333	Телем	348
Санхерів	320	Сіббехай	333	Тема	348
Сапфіра	320	Сісера	333	Теман	348
Сара	320	Сісмай	333	Темені	348
Сараф	321	Сітрі	333	Теофіл	348
Саргон	321	Скева	333	Терах	348
Сар'ецер	321	Скити	334	Тереа	348
Сарна	321	Со	335	Тереш	348
Сарсехім	321	Содій	335	Тертил	349
Сатана	321	Соломон	335	Тертій	349
Саул	325	Сопатер	340	Техінна	349
Саф	325	Сосипатр	340	Тиверій	349
Сахар	326	Состен	340	Тидал	349
Сева	326	Сотай	341	Тимей	349
Седекія	326	Софонія	341	Тимна	349
Седрах	327	Сохія	341	Тимон	350
Секунд	327	Спаситель	341	Тимофій	350
Селед	327	Степан	341	Тиран	350
Семахія	327	Сусанна	343	Тирас	351
Семей	327	Т		Тит	351
Семен	327	Тавейл	344	Тихик	351
Сеная	327	Тавіта	344	Тівні	351
		Тавримонн	344	Тіглат-Піл'есер	351
				Тіква	352

Тілон	352
Тіргака	352
Тірхата	352
Тірца	352
Тоах	352
Товійя	352
Товія	352
Тогарма	353
Тола	353
Тома	353
Тоху	354
Трифена	354
Трифоса	354
Трохим	354
Тувал	354
Тувалкаїн	354

у

Увал	355
Узай	355
Узал	355
Узаа	355
Уззі	355
Уззіл	356
Уззія	356
Уіл	357
Улам	357
Улла	357
Унні	357
Урбан	357
Уріл	357
Урійя	357
Утай	358
Уц	358

ф

Фануїл	359
Фараон	359
Фарес	361
Фелет	361
Фелікс	361

Фест	362
Филимон	363
Фіва	363
Фігел	363
Філіт	363
Філолог	363
Фортунат	363
Фут	363

х

Хаваццінія	364
Хагава	364
Хаггі	364
Хадлай	364
Хазайл	364
Хазая	364
Хакуфа	364
Хам	364
Хамат	364
Хамран	364
Хамуталь	364
Ханаан	364
Ханан	665
Ханані	365
Хананія	366
Ханніл	366
Ханох	366
Ханун	367
Харан	367
Харвона	367
Харім	367
Харіф	367
Харнефер	367
Харумаф	367
Харуц	367
Хархаія	367
Хархас	367
Хархур	367
Харша	368
Хасад'я	368
Хасар-Мавет	368

Хасенуя	368
Хасра	368
Хасуфа	368
Хатат	368
Хатіта	368
Хатіфа	368
Хаттіл	368
Хаттуш	368
Хашавна	368
Хашавнея	369
Хашав'я	369
Хашбаддана	369
Хашува	369
Хашум	370
Хашшув	370
Хевер	370
Хевці-Ваг	370
Хезір	370
Хезйон	370
Хел'а	371
Хелал	371
Хелдай	371
Хелев	371
Хелед	371
Хелек	371
Хелес	371
Хелец	371
Хелкай	371
Хелон	371
Хемат	371
Хен	371
Хенадад	371
Херувим	371
Хет	372
Хефер	372
Хецрай	372
Хецрон	372
Хізкі	372
Хізкійя	372
Хііл	372
Хіра	372

Хірам	372
Хлоя	373
Ховав	373
Ховайя	373
Хогла	373
Ходеш	373
Хома	373
Хорі	373
Хоса	373
Хотам	373
Хотан	374
Хофні	374
Христос	374
Худза	374
Хул	374
Хулда	374
Хур	374
Хурай	375
Хурі	375
Хуфам	375
Хушай	375
Хушам	375

Ц

Цалаф	376
Цалмон	376
Цалмунна	376
Цезар	376
Целек	376
Целофхад	376
Церет	376
Церор	376
Церуа	376
Церуя	376
Цефанія	376
Цефо	376
Цефон	377
Ціва	377
Цівія	377
Ців'он	377
Ців'я	377

Цілла	377
Ціллетай	377
Ціппор	377
Ціппора	377
Ціха	377
Цовева	378
Цофай	378
Цофар	378
Цофах	378
Цофнат-Панеах	378
Цохар	378
Цуар	378
Цур	378
Цурійл	378
Цурішаддай	378
Цуф	379

Ш

Шаазгаз	380
Шааф	380
Шаббетай	380
Шавша	380
Шаге	380
Шадрах	380
Шаллум	380
Шаллун	381
Шама	381
Шамгар	381
Шамер	381
Шамір	381
Шамма	381
Шаммай	382
Шаммуа	382
Шамут	382
Шамшерай	382
Шарай	382
Шарар	382
Шар'єцер	382
Шареш	382
Шаул	383
Шафам	383

Шафан	383
Шафат	383
Шахараїм	383
Шахія	383
Шашай	383
Шашак	383
Шеал	383
Шеалтіїл	383
Шеар'я	384
Шеар-Яшув	384
Шева, Сава	384
Шева, Сева	384
Шеванія	384
Шевер	385
Шевна	385
Шевуїл	385
Шедеур	385
Шеера	385
Шелах	385
Шелемія	385
Шелеф	386
Шелеш	386
Шеломій	386
Шеломіт	386
Шелуміїл	386
Шема	386
Шемарія	387
Шемахія	387
Шемая	387
Шемевер	388
Шемер	388
Шеміда	388
Шемірамот	389
Шемуїл	389
Шеревея	389
Шетар	389
Шетар-Бозенай	389
Шефатія	389
Шефо	390
Шефуфан	390
Шефуфам	390

Шеханія	390	Шухам	396	Яків	403
Шехарія	390	Ю		Якова	406
Шехем	390	Ювал	397	Ялам	406
Шешай	381	Юда	397	Ялон	406
Шешан	391	Юда		Ямін	406
Шешбацар	391	Іскаріотський	398	Ямлех	406
Шин'ав	391	Юлій	399	Янай	406
Шіза	391	Юлія	399	Янній і Ямврій	406
Шіллем	391	Юній	399	Яра	406
Шілха	391	Юпітер	400	Ярев	406
Шілша	391	Юст	400	Яред	406
Шім'а	391	Юхал	400	Ярешія	406
Шім'ат	392	Юшав-Хесед	400	Ярів	407
Шім'ї	392	Я		Яроах	407
Шімон	393	Язанія	401	Ярха	407
Шімрат	393	Язіїл	401	Ясон	407
Шімрі	393	Язійя	401	Ятніл	407
Шімрон	394	Яакан	401	Яфет	407
Шімшай	394	Яала	401	Яфія	407
Шітрай	394	Яаре	401	Яфлет	407
Шіф'ї	394	Яасай	401	Яхазіїл	407
Шіфтан	394	Яасіїл	401	Яхат	407
Шіша	394	Ябец	401	Яхдїл	408
Шішак	394	Явал	401	Яхебба, Єхубба	408
Шовав	395	Явеш	401	Яхзера	408
Шовай	395	Явін	402	Яхзея	408
Шовал	395	Яда	402	Яхін	408
Шовах	395	Яддуя	402	Яхлеїл	408
Шовек	395	Ядон	402	Яхмай	408
Шогам	395	Язїз	402	Яхсеїл	408
Шомер	395	Яїр	402	Яхцеїл	408
Шохай	396	Яїл	402	Яшем	408
Шуал	396	Якан	402	Яшов'ам	408
Шуах	396	Якей	403	Яшув	409
Шуваїл	396	Яким	403	Яшуві-Лехем	409
Шуні	396			Література	411
Шутелах	396				

